

Izvješće o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom 2020.

1. UVOD	2
1.1. STATISTIČKI PODACI.....	4
1.1.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA	4
1.1.2. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA	8
1.1.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM.....	12
2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM	15
2.1. UTJECAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM.....	17
2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM	44
2.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA	55
2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU	66
2.5. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	72
2.5.1. POLOŽAJ POČINITELJA KAZNENIH DJELA LIŠENIH SLOBODE KOJI SU KAZNENO DJELO POČINILI U STANJU NEUBROJIVOSTI	72
2.5.2. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA NA TEMELJU ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA.....	79
2.6. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	82
2.6.1. PRIMJENA MJERA PRISILE.....	82
2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	86
2.7.1. ZAŠTITA IMOVINSKIH PRAVA OSOBA POD SKRBNIŠTVOM	87
2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI.....	89
2.9. ŽENE S INVALIDITETOM	93
2.10. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA	97
2.10.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM	101
2.11. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE	102
2.12. ZDRAVSTVO	103
2.12.1. ORTOPEDSKA POMAGALA.....	104
2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE	108
2.13.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ.....	108
2.13.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE	113
2.13.3. VISOKO OBRAZOVANJE	119
2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA	146
2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD	152
2.15.1. POSTUPCI ZAPOŠLJAVANJA	153
2.15.2. DISKRIMINACIJA NA RADNOM MJESTU	159
2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST	170
2.16.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA	172
2.16.2. PRISTUPAČNO STANOVANJE	184
2.16.3. MOBILNOST	187
2.16.3.1. CESTOVNI PRIJEVOZ	188
2.16.3.2. POMORSKI PRIJEVOZ	194
2.16.3.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ	199
2.16.3.4. ZRAČNI PRIJEVOZ.....	200
2.16.4. PRISTUPAČAN TURIZAM.....	201
2.16.5. DIGITALNA PRISTUPAČNOST	210
2.17. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	211

2.17.1. PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE, UDOMITELJSTVO I OBITELJSKI DOMOVI	211
2.17.2. PODRŠKA ŽIVOTU U ZAJEDNICI	218
2.18. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	222
2.18.1. PRAVA S OSNOVA INVALIDITETA.....	226
2.19. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA.....	233
2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE	240
2.20.1. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM – BENEFICIRANI RADNI STAŽ	246
2.21. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	250
2.22. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	260
2.23. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	266
2.23.1. KULTURA.....	266
2.23.2. SPORT	268
2.24. MEĐUNARODNA SURADNJA	273
2.24.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA.....	274
2.25. PODRUČNI UREDI.....	277
2.25.1. RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU	277
2.25.2. RAD PODRUČNOG UREDA U SPLITU.....	286
2.26. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE	295
2.27. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI	298
2.27.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA O SPECIFIČNOSTIMA OSOBA S INVALIDITETOM	309
2.27.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA	310
3. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE.....	314
3.1. FINACIJSKO POSLOVANJE	314
4. ZAKLJUČAK	315
5. LITERATURA.....	316
6. PRILOZI	320
PRILOG 1. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA.....	320
PRILOG 2. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA	325
PRILOG 3. PRISTUPAČNOST PRAVOSUDNIH TIJELA	337
PRILOG 4. PODACI DRŽAVNOG INSPEKTORATA – GRAĐEVINSKE INSPEKCIJE.....	340
PRILOG 5. PODACI ZAVODA ZA VJEŠTAČENJE.....	341

POPIS KRATICA

Kratika	Naziv
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DPS	Državni pedagoški standard
DTUR	Djeca s teškoćama u razvoju
DV	Dječji vrtić
EU	Europska unija
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
KPOSI	Konvencija o pravima osoba s invaliditetom
JLP(R)S	Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MPUGDI	Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MP	Ministarstvo pravosuđa
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MROSP	Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravstva
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OSI	Osoba/e s invaliditetom
OŠ	Osnovna škola
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
PU	Područni ured
RH	Republika Hrvatska
SŠ	Srednja škola
TUR	Teškoće u razvoju
UDU	Ured državne uprave
UN	Ujedinjeni narodi
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
ZOSI	Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZZODS	Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

1. UVOD

Sukladno djelokrugu propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Usljed epidemije COVID-a 19 i potresa, u 2020. godini došlo je do znatnog urušavanja ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Svi nedostaci u sustavu na koje godinama ukazujemo u protekloj godini dodatno su otežali život osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju što je vidljivo i prema pritužbama koje smo zaprimili od **2.266** fizičkih i pravnih osoba u kojima smo postupali **4.538** puta. Uputili smo i **424** preporuke i upozorenja.

Svi građani RH pa tako i osobe s invaliditetom, u 2020. godini bili su prisiljeni promijeniti način života, način liječenja (pa i umiranja), način na koji ostvaruju svoja prava ili ih pružaju drugima. Sve što se dogodilo, na posebno se težak način odrazilo na osobe s invaliditetom. Zbog rizika od eventualne zaraze COVID-om 19 preporučena je potpuna izolacija što je dijametralno suprotno primarnoj potrebi osoba s invaliditetom za uslugama koje izravnim kontaktom primaju od druge osobe. Na taj su način uz potrebu da ih se gotovo najviše štiti, došli u poziciju da su gotovo najviše izgubili.

Kroz godinu smo pratili upute i mjere koje je HZJZ donosio u odnosu na različite kategorije građana i institucija i kako se primjena tih mjera odražavala na živote osoba s invaliditetom.

Prema podacima HZJZ, na dan 26.1.2021. u RH je bilo ukupno 225.648 zaraženih osoba, od čega je bilo 26.811 OSI. Od 4.684 osoba umrlih od posljedica COVIDa-19, njih 1.766 bile su OSI.

Godina je s jedne strane pokazala snagu i izdržljivost naših građana, a s druge strane je razotkrila sve slabosti društva i njezinih institucija u cjelini. Nedovoljan broj stručnjaka i djelatnika u institucijama, nedostatak informatičke pismenosti i informatizacije radnih procesa velikog broja institucija, slaba dostupnost različitih usluga, prijevoza i dr., sve su to u protekloj godini još snažnije osjetile osobe s invaliditetom. Izolacija i prestanak odvijanja rehabilitacijskih, socijalnih i obrazovnih programa za različite kategorije djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom već jest, a tek će pokazati svoje posljedice na području fizičkog, psihičkog, emocionalnog i socijalnog zdravlja pojedinaca i obitelji.

Redovite zdravstvene potrebe osoba s invaliditetom bile su stavljene u drugi plan. Često je izostajala kontinuiranost u provođenju medicinske terapije, fizikalne terapije u kući i zdravstvene njege. Zbog opterećenosti zdravstvenih djelatnika specifične potrebe osoba s invaliditetom prilikom bolničkog liječenja bile su zanemarene što je dovelo do pogoršanja u zdravstvenom stanju.

Pratili smo način na koji se epidemiološka situacija odražavala na život osoba s invaliditetom kroz pritužbe građana. Vezano uz epidemiju od samog početka u proljeće, najveći broj odnosio se na prava iz radnog odnosa - mogućnost rada od kuće, potrebu rada od kuće zbog djeteta s invaliditetom, u slučaju samoizolacije i ostalog. Također su se sa značajnim izazovima susreli roditelji koji su nakon zatvaranja škola ili radi prestanka provedbe programa u ustanovama socijalne skrbi trebali osigurati skrb za djecu pa su tako njihovi upiti bili vezani uz mogućnosti koje im stoje na raspolaganju u slučajevima kada rad od kuće nije bio moguć.

Kao i u drugim područjima, epidemija je pojačala već postojeće probleme i u području zapošljavanja osoba s invaliditetom, što je vidljivo iz podataka prema kojima je evidentirano **11 425 osoba** koje zadovoljavaju kriterije propisane Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom. Uspoređujući broj zaposlenih iz 2018. (10 836), u 2020. godini bilježimo porast za samo 358 zaposlenih osoba, odnosno, za 3 %.

Nastava od kuće i na daljinu kao jedan od oblika obrazovanja u uvjetima epidemije, posebno se negativno odrazila na učenike s teškoćama u razvoju, s obzirom na to da se njihovo kvalitetno obrazovanje temelji na programskoj, didaktičkoj i metodičkoj podršci koja se u uvjetima nastave na daljinu nije mogla osigurati. U početku zatvaranja, učenicima s teškoćama u razvoju kod nastave na daljinu i bez pomoćnika nastavnici su na neki način postali roditelji. Nakon prvog lockdowna, došlo je do bolje pripreme i kvalitetnijih promišljanja sustava obrazovanja o čemu govore i posljednje upute

HZJZ-a prema kojima učenici s teškoćama u razvoju nastavu na daljinu mogu pratiti uz pomoćnika kako bi na taj način dobili daleko kvalitetniju podršku.

Povećani broj pritužbi jasno govori o problemima s kojima su se osobe s invaliditetom i njihovi bližnji suočavali zbog siromaštva, oskudice te nemogućnosti da se zadovolje osnovne potrebe.

Niski iznosi socijalnih naknada i strogi cenzusi ograničavaju dosege socijalnih intervencija, a epidemija je još dodatno otežala ili onemogućila pružanje podrške kroz savjetovanje i osnaživanje. Uočavamo da pritužbe naših građana u većoj mjeri nego ikada do sada odražavaju rezignaciju i potpunu malodušnost zbog uvjeta u kojima žive svoje živote. Stoga ocjenjujemo da već od danas treba osmišljavati načine na koje ćemo se baviti socijalnom sigurnošću i socijalnom zaštitom, mentalnim zdravljem u zajednici, i razvojem usluga za pojedine rizične kategorije unutar zajednice osoba s invaliditetom.

Iako smo u **16** e-Savjetovanja uputili **23** prijedloga izmjena i dopuna zakonskih i podzakonskih akata, dali **74** mišljenja na zakone, planove, strategije i druge dokumente, 2020. godina je stagnirala u zakonodavnim promjenama, stoga u narednom periodu očekujemo značajne promjene i žurno poduzimanje mjera i aktivnosti nadležnih tijela. Nismo informirani o smjeru u kojem će ići novi Zakon o socijalnoj skrbi, ali očekujemo da će se prava i usluge koncipirati na način da se podrži samostalnost, aktivnost, neovisnost i ravnopravnost osoba s invaliditetom, a da naknade s osnove invaliditeta budu pravične i temeljene na opsegu potrebne podrške, odnosno težini invaliditeta. Godinama se govori o donošenju Zakona o osobnoj asistenciji, međutim, njegovo donošenje kasni barem desetljeće. Projektno financiranje usluge osobnog asistenta, prevoditelja znakovnog jezika i pratioca za slijepe osobe, veliki dio populacije osoba s invaliditetom ostavlja bez podrške. Iako se programska sredstva povećavaju, usluga se nedovoljno proširuje u odnosu na stvarne potrebe.

Kad usluge nisu dostupne ili su ograničenog opsega, a naknade ne omogućavaju podmirivanje potreba za samostalan život, smještavanje osoba u ustanove postaje jedino rješenje. Osim što tragični primjeri poput doma u Andraševcu u kojem je život izgubilo šest osoba govore da domovi mogu biti nesigurni, oni svakako nisu željena mjesta za život. Uvjeti života u domovima, ograničavanje slobodnog izlaska, i nemogućnost izbora aktivnosti najčešći su sadržaj pritužbi koje smo zaprimali u proteklom razdoblju.

Povezanost lišavanja poslovne sposobnosti i smještavanja je prioritetno pitanje kojim se ozbiljno treba baviti nadležno ministarstvo, a smjer treba biti jasan: širenje usluga u svrhu podrške kvalitetnom življenju osoba s invaliditetom u vlastitom domu i zajednici kako smještaj u ustanove ne bi bio jedina mogućnost.

U razvoju i širenju usluga potrebno je definirati ulogu područne i lokalne samouprave, te civilnog sektora.

Udruge osoba s invaliditetom su tijekom 2020. godine odigrale vrlo značajnu ulogu i često bila jedina poveznica osoba s invaliditetom i sustava te su u mnogim sredinama jedini pružatelji usluga. Međutim, nisu dovoljno sustavno podržani niti dovoljno financirani što otežava kontinuitet i bolji nadzor kvalitete usluga koje pružaju.

U nastavku ovog izvješća prikazat ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti Pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te dati prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali Pravobraniteljici. Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

1.1. STATISTIČKI PODACI

Tijekom 2020. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u cilju promicanja, praćenja i zaštite prava osoba s invaliditetom, sukladno ovlastima postupala po predstavkama građana. Građani su se najčešće obraćali osobno - poštom, elektroničkom poštom, telefaksom i telefonom, dok je osobnim dolaskom zaprimanje predstavlki svedeno na minimum, kako bi spriječili širenje bolesti COVID-19, a sve sukladno epidemiološkim mjerama. Nakon zaprimanja predstavlki, pritužbi, zamolbi, prijedloga i dr., POSI je postupala u skladu s Ustavom RH, zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima. Prema navedenim podacima u Tablici 1. u 2020. godini u odnosu na 2019. godinu došlo je do porasta broja obraćanja građana za 4,3 %, a postupanja POSI od 33,5 %.

	2017.	2018.	2019.	2020.
Broj obraćanja građana	1.827	1.951	2.172	2.266
Broj postupanja POSI	2.913	3.200	3.398	4.538

Tablica 1. Komparativni prikaz ukupnog broja obraćanja građana u 2017., 2018., 2019. i 2020. godini

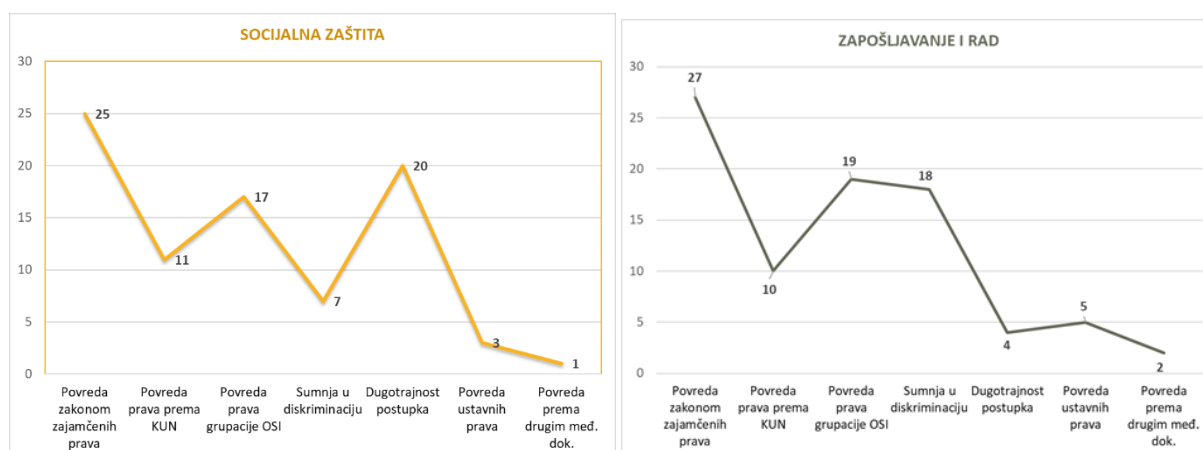
1.1.1. PODACI O POVREDAMA PRAVA

Grafikon 1. Povrede prava

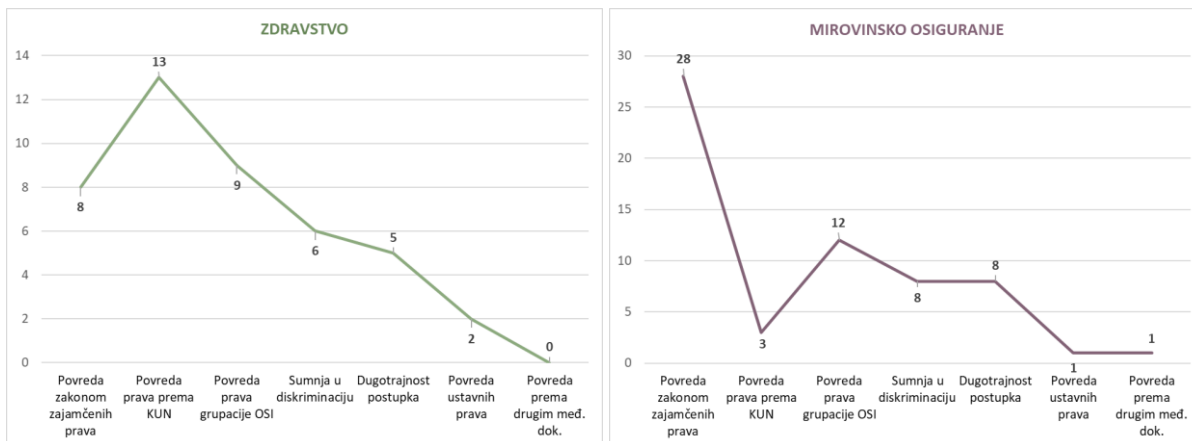
Postotak utvrđivanja povreda prava među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovi zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba odnosi se na ukupno **906 predmeta** (299 predmeta iz prethodnih razdoblja i 607 predmeta iz 2020. godine). U **350 predmeta** ili njih **38,6 %** zaključenih nije bilo povrede prava. U **245 predmeta** ili njih **27 %** nije se utvrđivala povreda prava. U **34,3 %** se utvrđivala povreda prava.

U sljedećim grafikonima prikazana su najčešća područja u kojima se po zaprimljenim pritužbama utvrđivala povreda prava - ukupno **311 predmeta** ili njih **34,3 %**.

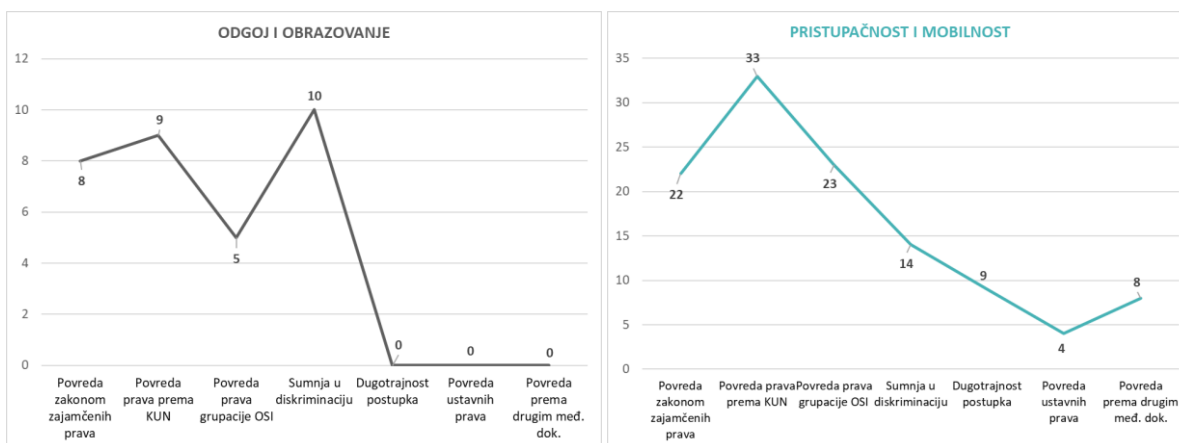
Grafikoni 2. i 3. Prikaz utvrđenih povreda prava po područjima socijalne zaštite i zapošljavanja i rada u 2020. godini

Iz gore navedenih podataka vidljivo je da u području socijalne zaštite kao i u području zapošljavanja i rada, najviše je bilo povreda prava zajamčenim zakonom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te u području socijalne zaštite, kada govorimo o dugotrajnosti postupka, a u području zapošljavanja i rada – sumnja na diskriminaciju.

Grafikoni 4. i 5. Prikaz utvrđenih povreda prava po područjima zdravstva i mirovinskog osiguranja u 2020. godini

U području zdravstva najčešće povrede prava bile su prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom dok u mirovinskom osiguranju, najčešće se radilo o povredama zakonom zajamčenih prava kako pojedinaca tako i u odnosu na grupacije osoba s invaliditetom.

Grafikoni 6. i 7. Prikaz utvrđenih povreda prava po područjima obrazovanja i pristupačnosti u 2020. godini

U području odgoja i obrazovanja najčešće se sumnjalo u pritužbama na diskriminaciju te povredu prava zajamčenih Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, dok u području pristupačnosti i mobilnosti bilo je povrede prava zajamčenih zakonom i u pojedinačnim slučajevima ali i u odnosu na grupacije osoba s invaliditetom. Bilo je značajan broj povreda zajamčenim Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te pritužbi u kojima sumnjamo na diskriminaciju.

Prema gore navedenim podacima u kojima smo istaknuli najčešća područja u kojima su povrijeđena prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, vidljivo je kako je najveći broj povreda zakonom zajamčenih prava bio u područjima **socijalne zaštite, zapošljavanja i rada te mirovinskog osiguranja**. Povrede prava prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, bila su najčešća u području **pristupačnosti i mobilnosti**. Kada govorimo o povredi prava zbog dugotrajnosti postupka najčešće je to bilo u područjima **socijalne zaštite i mirovinskog osiguranja**. Značajan broj povrede prava, odnosno sumnje na diskriminaciju odnosio se na područja **zapošljavanja i rada, odgoja i obrazovanja te pristupačnosti i mobilnosti**.

PODACI O OBRAĆANJIMA GRAĐANA

U Tablici 2. prikazani su podaci iz 2020. godine o obraćanjima građana, udruga kao i svih drugih podnositelja u svrhu zaštite, promicanja i praćenja prava i interesa OSI – **ukupno 2.266 puta**, što je za 94 pritužbe više u odnosu na 2019. godinu.

Povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih **856**, imali smo **1.656** pisanih postupanja i **859** telefonskih savjetovanja. Od 1.656 pisanih postupanja – **424** se odnosilo na preporuke i upozorenja upućenih različitim institucijama (627 fizičkih i pravnih osoba).

Vrste kontakta	Pritužbe upućene pisanim putem	Obračanja građana koja nemaju karakter pritužbe	Pisano - nije bilo postupanja	Osobni dolazak i telefonom	UKUPNO
Broj obraćanja	856	376	99	935	2.266
Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI	2.515	619	-	1.404	4.538

Tablica 2. Podaci o obraćanjima građana

U ukupno **376** obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi postupali smo **619** puta, od čega se njih **117** odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U **935** slučajeva koji su se obratili telefonom i osobnim dolaskom, imali smo **1.404** postupanja. U 99 obraćanja građana nije bilo postupanja.

Podaci o pritužbama građana iz prethodnih razdoblja

Pravobraniteljica je tijekom 2020. godine postupala u **299 pritužbi** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Podaci o pritužbama građana vezano uz COVID-19

Od ukupno 856 zaprimljenih pritužbi pisanim putem u 2020. godini, njih 171 (zaprimljeno od pravnih i fizičkih osoba) se odnosilo na sumnju na povredu prava vezano uz širenje bolesti COVID-19. Ukupno je postupano 307 puta, od čega su 94 preporuke bile upućene pravnim osobama (poslodavcima, državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave i dr.).

Također su nam se obratile stranke i putem telefona te je postupano u 44 slučaja.

Pritužbe su zaprimljene u područjima zapošljavanja i rada, zdravstva, neovisnog življenja i života u zajednici, obrazovanja te ostalog poput zaštitne opreme (maske, zaštitna odijela, rukavice i dr.).

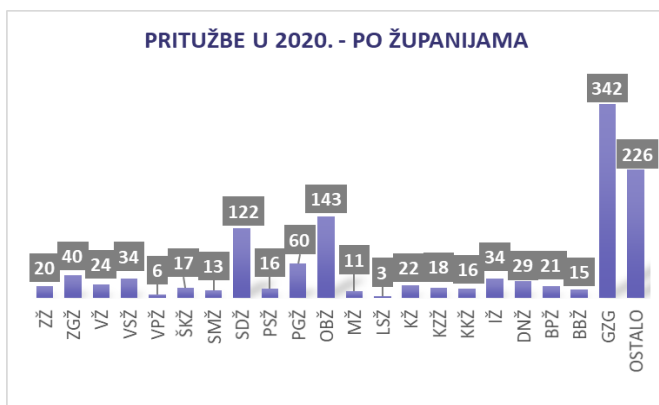
PO PODRUČJIMA

Od ukupno **2.266** obraćanja građana, u sljedećem Grafikonu 8. prikazano je **2.167** po područjima od pravnih i fizičkih osoba (u 99 nije bilo postupanja).

Grafikon 8. Obračanja građana po područjima

PODACI PO ŽUPANIJAMA

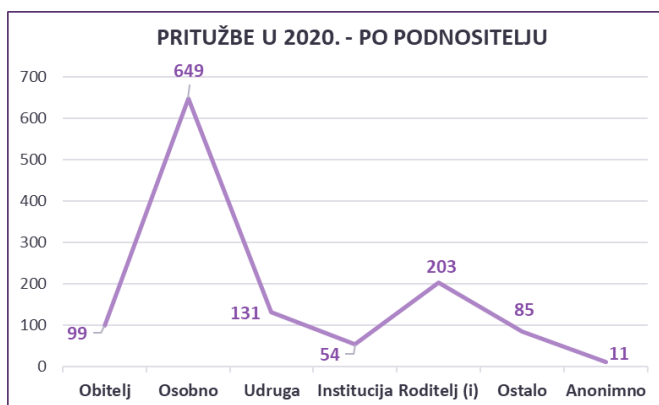

Grafikon 9. Prikaz obraćanja građana u 2020. godini po županijama

U gornjem Grafikonu 9. prikazana su obraćanja građana pisanim putem po županijama tijekom 2020. godine – njih 1.232. Kao i prethodnih godina, najviše ih je pristiglo s područja Grada Zagreba - **342**, zatim iz Osječko -baranjske županije - **143** te Splitsko-dalmatinske županije - **122**. Najmanji broj pritužbi – **3**, zaprimljen je iz Ličko-senjske županije. Malo je pritužbi zaprimljeno i s područja Virovitičko – podravske županije - njih **6**.

U „ostalo“ se nalaze pritužbe zaprimljene od pravnih i fizičkih osoba koje u svojim podnescima nisu željele navesti mjesto prebivališta/boravišta, osobe koje su prijave poslale iz inozemstva te anonimne prijave. Takvih je pritužbi bilo **226**.

PODACI PO PODNOSITELJU

Grafikon 10. Prikaz obraćanja građana u 2020. godini po podnositelju

Prema podacima prikazanim u Grafikonu 10. osobe s invaliditetom (dalje:OSI) su podnijele najviše pritužbi pisanim putem - osobno 53 %, odnosno njih **649**. U 16 % odnosno **203** pritužbe postupalo se na zahtjev roditelja DTUR ili odraslih OSI. Od saveza i udruga OSI zaprimljeno je 11 % pritužbi odnosno njih **131**, koje su se odnosile na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga.

U **99** slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji OSI, što je 8 %. Zabilježeno je 4 % pritužbi, odnosno njih **54**, prosljeđenih od institucija i ustanova, s tim da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima pa su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđene Pravobraniteljici. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja, putem medija te ostalih fizičkih i pravnih osoba, njih **85**. Nepoznato ih je **11**.

PODACI O RADU NA OSTALIM PODNESCIMA

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe

U 2020. godini bilo je **619** postupanja prema zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i drugo. Ukupno je zaprimljeno **376** takvih podnesaka. U 99 podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje Pravobraniteljice u sudskim sporovima, u kojima Pravobraniteljica nije postupala, jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala **117**

pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja OSI i njihovih obitelji.

Savjetovanje putem telefona i osobnim dolaskom

Tijekom 2020. godine telefonom i osobnim dolaskom se obratilo **935** osoba. Pravobraniteljica je stranke savjetovala **1.404** puta telefonom, pojedinačnim sastancima te savjetima elektroničkom poštom. S obzirom na epidemiološke mjere zbog širenja bolesti COVID-19, tijekom 2020. godine uz elektroničku poštu, telefonska savjetovanja, odnosno zaprimanje predstavki putem telefona činile su najvažniji način obraćanja građana. Upravo u ovakvim teškim kriznim stanjima, pokazuje se kolika je važnost informatike, odnosno tehnologija i pismenosti korištenja različitih načina komunikacije. Ponovno se ističe činjenica kako velik broj osoba s invaliditetom ne raspolaže potrebnim informatičkim znanjima ili nema računalo. Osobni dolasci su svedeni na minimum, a u razdoblju između ožujka do lipnja, te listopada do prosinca, gotovo da ih uopće nije bilo. Zbog kompleksnosti individualnih slučajeva i životnih situacija, često im je vrlo teško opisati i podnijeti pisanu pritužbu.

UVID U PROSTORE U KOJIMA BORAVE, RADE ILI SU SMJEŠTENE OSOBE S INVALIDITETOM I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem Pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o OSI koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno, smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršena su **20** obilaska u devet županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, kao i ZOSI, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga OSI. Kao neke od primjera ističemo: poslodavca Općine Funtana; obilazak javnih površina i stambenih zgrada u Splitu, Zaprešiću, Zagrebu i Vukovoj Gorici; obilazak fizičkih osoba u vlastitim domovima u Zagrebu, Mariji Gorici, Dramlju i Novigradu; Polikliniku za mentalno zdravlje djece Opće bolnice Dubrovnik; obilazak udruga i javnih površina u Osijeku; obilazak tvrtki Spin Valis d.d. i Bios d.o.o. koje zapošljavaju osobe s invaliditetom u Požegi; udomiteljske obitelji u Bjelovaru te Dom za odrasle osobe u Bjelovaru.

POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Tijekom 2020. godine pravobraniteljica je postupala u ukupno **238** pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica od ukupnog broja zaprimljenih pritužbi sumnja na diskriminaciju u njih **135**. *Više se nalazi u području - Jednakost i nediskriminacija.*

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Na temelju čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika obavijestiti Pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. U 2020. godini primljeno je 79 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti te 47 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe, iz čega proizlazi da je ukupno zaprimljeno 126 obavijesti i to od:

Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb; Klinika za psihijatriju Vrapče; Psihijatrijska bolnica Sv. Ivan; Klinički bolnički centar Rijeka; Klinički bolnički centar Split; Opća bolnica Virovitica; Opća bolnica Nova Gradiška te Opća bolnica Slavonski Brod.

1.1.2. IZMJENE, DOPUNE, DONOŠENJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROPISA

Tijekom 2020. godine sudjelovali smo u 16 e-Savjetovanja, mrežnoj stranici na kojoj državna tijela objavljuju prijedloge propisa u svrhu javnog savjetovanja sa zainteresiranom javnosti gdje smo predložili izmjene 23 odredbe.

Pravobraniteljica je dala i 74 mišljenja i/ili prijedloga izmjena i dopuna 30 propisa (zakona, podzakonskih akata, nacionalnih planova, strategija i izvješća o provedbi međunarodnih dokumenata) na vlastitu inicijativu, na traženje nadležnih institucija te na temelju prijedloga pojedinaca i udruga. U nastavku navodimo popis, a neke od detaljnijih obrada nalaze se u područjima ovog izvješća.

U Tablici 3. prikazani su podaci o sudjelovanju u **16 e-Savjetovanja**.

e-Savjetovanja na kojima je POSI sudjelovao	Neobjavljena izvješća	Ukupno predloženo odredbi (bez neobjavljenih izvješća*)	Prihvaćeno	Djelomično prihvaćeno	Primljeno na znanje	Nije prihvaćeno
16	6	23	1	1	10	11

* U broj ukupno predloženih odredbi nisu uključeni prijedlozi odredbi neobjavljenih izvješća.

Tablica 3. Pregled sudjelovanja Pravobraniteljice u e-Savjetovanjima

I. TEKSTUALNI PREGLED E-SAVJETOVANJA NA KOJIMA JE SUDJELOVAO PRAVOBRANITELJ ZA OSOBE S INVALIDITETOM TIJEKOM 2020. GODINE

1. e-Savjetovanje o **Nacrtu Smjernica za planiranje i izradu individualiziranih kurikula za učenike s teškoćama**, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 28.01. do 27.02. 2020. godine.¹

2. e-Savjetovanje o **Nacrtu pravilnika o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti**, Ministarstvo zdravstva, od 29.01. do 28.02. 2020. godine, izvješće objavljeno 22.04. 2020. godine, ukupno predloženo 2 => nije prihvaćeno 1, primljeno na znanje 1.

3. e-Savjetovanje o **Nacrtu Zakona o elektroničkim medijima**, Ministarstvo kulture i medija, od 04.02. do 05.03. 2020., izvješće objavljeno 23.03. 2020. godine, ukupno predloženo 6 => prihvaćeno 1, primljeno na znanje 5

4. e-Savjetovanje o **Nacrtu Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi**, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 20.02. do 11.03. 2020. godine.²

5. e-Savjetovanje o **Prijedlogu uredbe o vrijednosti iznosa za utvrđivanje naknade za pružanje sekundarne pravne pomoći za 2020. godinu**, Ministarstvo pravosuđa, od 21.02. do 07.03. 2020., izvješće je objavljeno 23. travnja 2020. godine, ukupno predloženo 1 => nije prihvaćeno 1.

6. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom**, Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava, od 11.03. do 25.03. 2020., izvješće je objavljeno 03.04. 2020. godine, ukupno predloženo 1 => nije prihvaćeno 1.

7. e-Savjetovanje o **Nacrtu Odluke o uvjetima za prijam učenika u učeničke domove u školskoj godini 2020./2021., Ministarstvo** znanosti i obrazovanja, od 08. do 15.06. 2020., izvješće objavljeno, 15.07. 2020. godine, ukupno predloženo 1 => primljeno na znanje 1.

8. e-Savjetovanje o **Nacrtu pravilnika o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj nebrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se nebrojive osobe liječe na slobodi**, Ministarstvo zdravstva, od 16.07. do 15.08. 2020. godine.³

9. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Zakon o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem**, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 30.09. do 14.10. 2020., izvješće objavljeno 21.10. 2020. godine, ukupno predloženo 1 => primljeno na znanje 1.

10. e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata**, Ministarstvo hrvatskih branitelja, od 14.10. do 14.11. 2020. godine.⁴

11. e-Savjetovanje o **Prijedlogu nalogu o pravovaljanim ispravama nadležnih tijela kojima osoba s invaliditetom dokazuje svoj status**, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne

¹ Izvješće nije objavljeno, objava izvješće je bila očekivana 31.03. 2020. godine.

² Izvješće nije objavljeno, objava izvješća je bila očekivana 31.03. 2020. godine.

³ Izvješće nije objavljeno, objava izvješća je bila očekivana 15.10. 2020. godine.

⁴ Izvješće nije objavljeno, objava izvješća se očekuje 31.01. 2021. godine.

politike, od 21.10. do 04.11. 2020., izvješće objavljeno 09.11. godine, ukupno predloženo 1 => djelomično prihvaćen 1.

12. Savjetovanje o **Prijedlogu pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom**, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 27.10. do 25.11., izvješće objavljeno 01.12. 2020. godine, ukupno predloženo 6 => nije prihvaćeno 6.

13. e-Savjetovanje o **Obrascu prethodne procjene za Zakon o izmjenama Zakona o prosvjetnoj inspekciji**, od 27.10. do 11.11. 2020. godine.⁵

14. e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga zakona o dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem**, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, od 30.10. do 28.11. 2020., izvješće objavljeno 02.12. 2020. godine, ukupno predloženo 3 => primljeno na znanje 1, odbijeno 2.

15. e-Savjetovanje o **Nacrtu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o polaganju pravosudnog ispita**, Ministarstvo pravosuđa i uprave, od 04. do 19.11. 2020., izvješće je objavljeno 03.12. 2020. godine, ukupno predloženo 1 => primljeno na znanje 1.

16. e-Savjetovanje o **Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prosvjetnoj inspekciji**, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, od 17.12. do 31.12. 2020. godine.⁶

II. PRIJEDLOZI IZRAVNO DOSTAVLJENI PISANIM PUTEM NADLEŽNIM TIJELIMA

- 1. Pravilnik o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno obrazovnoj skupini**; nemamo saznanja, nisu objavljena izvješća
Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
- 2. Nacrt prijedloga Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na državne stipendije za posebne skupine studenata**; prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo znanosti i obrazovanja
- 3. Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga**; nemamo saznanja, nisu objavljena izvješća
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
- 4. Prijedlog izmjena i dopuna Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu**; prijedlozi nisu prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- 5. Nacrt prijedloga Zakona o elektroničkim medijima**; prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo kulture i medija
- 6. Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem**; prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
- 7. Nacrt prijedloga izmjena Zakona o registru osoba s invaliditetom**; rasprava u tijeku
Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
- 8. Prijedlog izmjene Zakona o zapošljavanju i profesionalnoj rehabilitaciji osoba s invaliditetom**; prijedlog nije prihvaćen
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
- 9. Pravilnik o sustavu eVisitor**
Nadležnost: Ministarstvo turizma i sporta
- 10. Izrada Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine**; sudjelovanje u radnoj skupini u praćenju provedbe
Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
- 11. Nacionalni plan za zaštitu i promicanje ljudskih prava za razdoblje od 2018. do 2020. godine**; nije donesen tijekom 2020. godine. POSI je uključen i sudjeluje u radu radne skupine. U međuvremenu su promijenjeni naziv i referentno razdoblje predmetnog dokumenta u: Nacionalni plan zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od

⁵ Izvješće nije objavljeno, objava izvješća je bila očekivana 11.12. 2020. godine.

⁶ Izvješće nije objavljeno (objava izvješća očekuje se 31.01. 2021. godine).

2021. do 2027. godine. Na temelju predmetnog Nacionalnog plana u tijeku je izrada Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2021. do 2023. godine.

Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH

- 12. Nacrt prijedloga Zakona o civilnim stradalnicima iz Domovinskog rata;** donošenje u tijeku
Nadležnost: Ministarstvo hrvatskih branitelja
- 13. Izrada Pravilnika o znaku pristupačnosti;** nije donesen tijekom 2020. godine; sudjelovanje u radu radne skupine
Nadležnost: Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- 14. Izrada Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za razdoblje od 2021. do 2027. godine;** nije donesen tijekom 2020. godine; sudjelovanje u radu radne skupine
Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
- 15. Pravilnik o dopuni Pravilnika o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj nebrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se nebrojive osobe liječe na slobodi;** prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
- 16. Izrada Državnog plana djelovanja civilne zaštite;** donošenje propisa u tijeku; sudjelovanje u radu radne skupine
Nadležnost: Ministarstvo unutarnjih poslova
- 17. Uredba o vrijednosti iznosa za utvrđivanje naknade za pružanje sekundarne pravne pomoći za 2020. godinu;** prijedlozi nisu prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo pravosuđa i uprave
- 18. Pravilnik o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti;** prijedlozi nisu prihvaćeni
Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
- 19. Pravilnik o razvrstavanju i minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata;** nemamo saznanja da li je razmatrano
Nadležnost: Ministarstvo turizma i sporta
- 20. Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje;** prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH
- 21. Izrada Nacionalnog strateškog plana za ranu intervenciju u djetinjstvu;** nije doneseno u 2020. godini; sudjelovanje u radu radne skupine
Nadležnost: Ministarstvo zdravstva
- 22. Odluka o davanju u najam stanova u vlasništvu Grada Dubrovnika;** prijedlozi su u većini prihvaćeni
Nadležnost: Grad Dubrovnik
- 23. Odluka o socijalnoj skrbi Grada Splita;** prijedlog je djelomično prihvaćen
Nadležnost: Grad Split
- 24. Izmjena Pravilnika o ortopedskim pomagalima;** prijedlozi nisu prihvaćeni
Nadležnost: Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
- 25. Izrada Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom za razdoblje od 2020. do 2027. godine;** rasprava u tijeku
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
- 26. Etički kodeks za istraživanja s djecom;** upućeno mišljenje
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike
- 27. Odluka o RTV mjesečnoj pristojbi;** prijedlozi su prihvaćeni
Nadležnost: Vlada RH, Hrvatska radio televizija
- 28. Zakon o doprinosima;** nemamo saznanja da su prijedlozi razmatrani
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i Ministarstvo financija
- 29. Zakon o radu;** prijedlog nije prihvaćen
Nadležnost: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike

III. PREPORUKE I UPOZORENJA

Tijekom 2020. godine Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila **541** preporuku/upozorenja na **869** adresanata - jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim i fizičkim osobama. Od tog broja **90** preporuka se odnosi na opće preporuke i mišljenja upućena na državna tijela i institucija kao i na sve jedinice lokalne i regionalne samouprave, dok smo upućivanjem **379** preporuka predlagali rješavanje ostvarivanja prava u pojedinačnim slučajevima, a koji su posljedično imali utjecaj i na veću grupaciju osoba s invaliditetom. Od 541 preporuke/upozorenja, **65** je bilo na vlastitu inicijativu institucije.

Više o navedenim preporukama i upozorenjima možete pogledati u područjima ovog Izvješća.

1.1.3. PROMICANJE PRAVA I INTERESA OSOBA S INVALIDITETOM

Na nacionalnoj i međunarodnoj razini neizmjerljivo je važna aktivnost promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom (dalje: OSI). Promicanjem pozitivnih praksi, podizanjem razine svijesti kao i uklanjanjem stereotipa i predrasuda u društvu, mijenjamo percepciju javnosti o sposobnostima i OSI; potičemo i osnažujemo same OSI i njihove bližnje da se aktivno uključe u zajednicu te informiramo i upoznajemo institucije i druge pravne osobe o društvenom modelu kroz sva područja djelovanja. U razdoblju od početka širenja bolesti COVID-19, od ožujka do kraja 2020. godine, značajan broj aktivnosti je odgođen, otkazan ili je održan online, odnosno virtualnim putem.

Osim dolje navedenih aktivnosti više se nalazi u područjima Podizanje razine svijesti i Međunarodna suradnja te Prilozima 2. i 3.

Organiziranje događanja

Pravobraniteljica je samostalno ili u suradnji s drugim institucijama i udrugama organizirala događanja uživo ili putem online platformi te neke od njih navodimo u nastavku:

Sastanak s predstavnicima organizacija civilnog društva s područja Osječko-baranjske županije, Osijek, prosinac

U okviru obilježavanja dvije godine rada Područnog ureda Osijek, održan je sastanak s predstavnicima udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, članove obitelji djece s teškoćama u razvoju i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom. Sastanak na temu „*Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije*“ održan je u virtualnom okruženju Zoom platforme.

Predavanje za studente Socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek, Osijek, prosinac (održano online)

Na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek u okviru kolegija „*Socijalni rad s osobama s invaliditetom*“ savjetnik pravobraniteljice održao je 14. prosinca 2020. godine, putem web platforme Zoom, predavanje o temi „*Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom*“.

Sastanak s predstavnicima udruga Šibensko-kninske županije, Split, prosinac (održano online)

U okviru obilježavanja prve godišnjice rada Područnog ureda Split savjetnica pravobraniteljice organizirala je sastanak putem Zoom platforme s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama koje djeluju na području nadležnosti Područnog ureda Split, ovaj puta s udrugama s područja Šibensko-kninske županije. Sastanak je održan 11. prosinca 2020. god. a sudjelovali su predstavnici Udruge Aurora, Društva multiple skleroze, Udruge osoba s invaliditetom Sveti Bartolomej Knin i Centra za socijalnu inkluziju. Predstavnik udruga pozdravila je uvodno pravobraniteljica te je u nastavku sastanka odgovarala na postavljena pitanja.

U Hrvatskom saboru održana tematska sjednica „Važnost prevencije dekubitusa“, Zagreb, studeni (održano online)

U organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održana je online tematska sjednica pod nazivom „*Važnost prevencije dekubitusa*“. Tematska sjednica održana je povodom obilježavanja Svjetskog dana prevencije dekubitusa.

Panel rasprava s udrugama Dubrovačko - neretvanske županije, Split, studeni (održano online)

U okviru obilježavanja prve godišnjice rada Područnog ureda Split savjetnica organizirala je radni Zoom sastanak s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama koje djeluju na području nadležnosti Područnog ureda Split, ovog puta s udrugama sa područja Dubrovačko-neretvanske županije. Sastanak je održan 11. studenoga 2020. god. a sudjelovali su predstavnici Udruge osoba s intelektualnim teškoćama „Radost“ iz Ploča, Udruge osoba s invaliditetom „Prijatelj“ iz Metkovića, Udruge „Poseban prijatelj“ iz Dubrovnika i Udruge „Djeca Pelješca“ iz Janjine na Pelješcu.

Panel rasprava s udrugama Splitsko-dalmatinske županije, Split, listopad (održano online)

Nakon otkazivanja planiranih događanja za obilježavanje prve godišnjice rada Područnog ureda Split zbog nepovoljne epidemiološke situacije, savjetnica pravobraniteljice organizirala je prvi u nizu Zoom sastanaka s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama sa područja svih županija koje su u nadležnosti Područnog ureda Split. Prvi sastanak održan je 26. listopada 2020. god. s predstavnicima organizacija civilnog društva s područja grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije, a kojem su nazočili predstavnici Udruge roditelja za djecu najteže tjelesne invalide i djecu s teškoćama u razvoju "Anđeli", Udruge tjelesnih invalida Kaštela, Inicijative za pristupačan Split, Društva Multiple Skleroze Split, Udruge osoba s cerebralnom paralizom „Srce“ i Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju „Moje dijete Solin“ i Splitsko-dalmatinska udruga spinalno ozljeđenih.

Održan sastanak s ministrom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i suradnicima, Zagreb, rujan

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je sastanak s ministrom tijekom kojeg se razgovaralo o pravima osoba s invaliditetom iz područja rada, mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi, koji se sada svi nalaze u djelokrugu ovog jednog ministarstva. Upravo je ova okolnost ocijenjena dobrodošlom radi mogućnosti cjelovitog pristupa i suštinskog rješavanja pitanja koje se već godinama ponavljaju. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku su prisustvovali pravobraniteljica i zamjenici.

Održan sastanak s Predsjednikom Republike Hrvatske Zoranom Milanovićem, Zagreb, rujan

Na sastanku održanom s Predsjednikom Republike Hrvatske Zoranom Milanovićem sudjelovali su pravobraniteljica i zamjenici te suradnici Predsjednika. Tom prilikom Predsjednik je upoznat s trenutnim položajem osoba s invaliditetom i stanjem ljudskih prava prema prema iskustvima Pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Položaj osoba s invaliditetom u Požeško-slavonskoj županiji, Požega, rujan

U svrhu unaprjeđenja položaja osoba s invaliditetom na području Požeško-slavonske županije, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je održavanje sastanka sa predstavnicima Požeško-slavonske županije te obilazak poslodavaca koji na tom području zapošljavaju osobe s invaliditetom. Iz ureda pravobraniteljice sudjelovali su zamjenica i savjetnici pravobraniteljice.

U Osijeku je održan radni sastanak povodom osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom prilikom obnove osječke Tvrđe, Osijek, lipanj

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Gradu Osijeku i Agenciji za obnovu osječke Tvrđe vezano za obvezu osiguranja pristupačnosti javnih površina i objekata koji se nalaze u osječkoj Tvrđi, slijedom koje je Grad Osijek inicirao održavanje sastanka radi utvrđivanja poteškoća s kojima se susreću osobe s invaliditetom vezano za ovu temu i donošenja zaključaka o konkretnim mjerama i aktivnostima koje će se poduzimati.

Tematska sjednica „Što sve proživljavaju žene sa invaliditetom u Hrvatskoj“, Rijeka, ožujak

U organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova PGŽ održana je tematska sjednica „Što sve proživljavaju žene sa invaliditetom u Hrvatskoj“. Na sjednici izlaganje je održala zamjenica pravobraniteljice, a sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice.

Radionica Pristupačnost trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom, Split, veljača

U suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Split, održana je radionica čiji je cilj bio približiti i osvijestiti problem nepristupačnosti s kojim se osobe s invaliditetom svakodnevno

susreću, upozoriti na normativni okvir i obvezu osiguranja pristupačnosti te ponuditi pristupačna i praktična rješenja za savladavanje visinskih prepreka na ulasku u objekte. Iz Područnog ureda Split sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice.

Održani sastanci s predstavnicima udruga s područja grada Šibenika i Šibensko-kninske županije i predstavnicima Grada Šibenika i Turističke zajednica, Šibenik, veljača

Slijedom inicijative pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u prostorima tvrđave Barone održani su sastanci s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju s područja Grada Šibenika i Šibensko-kninske županije, te predstavnicima Grada Šibenika i Turističke zajednice grada Šibenika. Teme sastanaka su bile pristupačnost ugostiteljskih i trgovačkih objekata na području grada Šibenika, ali i brojne druge teme važne za osobe s invaliditetom. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastancima su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice iz Područnog ureda Split.

Sastanak s predstavnicima udruga i ustanova s područja grada Zadra i predstavnicima grada Zadra, Zadar, veljača

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održani su sastanci s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom koje djeluju na području grada Zadra te predstavnicima Grada Zadra i Turističke zajednice grada Zadra. Iz Ureda pravobraniteljice na sastancima je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

U Osijeku održano predavanje i savjetovanje za članove i stručni tim Kluba laringektomiranih osoba Osijek, siječanj

Klub laringektomiranih osoba Osijek organizirao je predavanje na temu „*Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom*“ kojeg je održao savjetnik pravobraniteljice iz Područnog ureda Osijek.

Osim navedenog, pravobraniteljica i suradnici su održali sastanke sa Stručnim savjetom Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o čemu se više nalazi u području ovog Izvješća - Rad stručnog savjeta.

Sudjelovanje na događanjima

Sudjelovali smo na **110** događanja koja su organizirale institucije, udruge i druge pravne osobe u RH. Aktivno smo sudjelovali na **60** događanja - uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi.

Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici održali su predavanja i interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Zbog utjecaja COVID-19 značajan broj sastanaka nije održan.

Sudjelovanje u medijima

Prisutnost Pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **60** medija, a odnosilo se na najmanje **299** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Također su objavljeni najmanje **78** puta priopćenja i komentari te reagiranja pravobraniteljice.

Međunarodna suradnja

Tijekom 2020. god. imali smo **45** međunarodnih aktivnosti od kojih ističemo sljedeća događanja u zemlji i inozemstvu:

- Sudjelovanje na sastancima vezano uz provedbu EU Projekta: **ARVID - Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama**, prosinac (održano online), rujan (održano online), lipanj (održano online) i siječanj
- Sudjelovanje i izlaganje na dvodnevnoj konferenciji u organizaciji Povjerenika Vlade za osobe s invaliditetom Savezne Republike Njemačke, a u okviru predsjedavanja Njemačke Vijećem Europske unije „**European Inclusion Summit 2020.**“, studeni (održano online)
- Sudjelovanje na sastanku **radne skupine za komunikacijske strategije i prakse Equineta**, studeni, održano online (održano online)

- Sudjelovanje na konferenciji „**Jednaka prava-jednake plaće-jednake mirovine**“ u organizaciji Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, studeni (održano online)
 - Sudjelovanje na konferenciji Autonomne ženske kuće Zagreb i Francuskog veleposlanstva „**Praćenje provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulske konvencije) u Hrvatskoj i Francuskoj: razmjena iskustava**“, studeni (održano online)
 - Izlaganje na konferenciji **projekta “Adobe” – Accessible tourism destinations and services in border areas**, Osijek, studeni (održano online)
 - Sudjelovanje na radionici **Agencije FRA i Equinet-a o suprotstavljanju pojava nezakonitog profiliranja**, studeni (održano online)
 - Sudjelovanje na **Equinet - Općoj godišnjoj skupštini 2020.**, listopad (održano online)
 - Sudjelovanje na panelu: **"Together for #mysocialeurope: Let's talk!"** u organizaciji Savezne Republike Njemačke, rujan (održano online)
 - Sudjelovanje na konferenciji ENIL-a: „**Kako možemo osigurati neovisan život za sve? – Usluge za ljude s različitim vrstama oštećenja**“, rujan (održano online)
 - Sudjelovanje na godišnjem dvodnevnom seminaru **tijela za ravnopravnost Europske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI)**, rujan (održano online)
 - Sudjelovanje na sastancima vezano uz provedbu **projekta “Adobe” – Accessible tourism destinations and services in border areas**, rujan, veljača
 - Sudjelovanje na konferenciji EDF-a: „**Kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom tijekom COVID-19**“, svibanj (održano online)
 - Sudjelovanje na sastanku **radne skupine Equinet-a na temu zaštite prava transrodnih i interseksualnih osoba u Europi**, travanj (održano online)
 - Sudjelovanje na sastanku **radne skupine ENNHRI o utjecaju COVID-19 na prava osoba s invaliditetom**, travanj (održano online)
 - Sudjelovanje na sastanku **radne skupine Equinet-a za komunikacijske strategije i prakse**, ožujak (održano online)
 - Sudjelovanje na radionici o primjeni **Povelje Europske unije o temeljnim pravima**, Beč, veljača
 - Sudjelovanje na konferenciji „**Osnaživanje Povelje Europske unije o temeljnim pravima - prva građana EU u sljedećem desetljeću**“, veljača (održano online)
- Više možete pogledati u području ovog Izvješća pod nazivom „Međunarodna suradnja“.*

2. ZAŠTITA, PRAĆENJE I PROMICANJE PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM

Kao nezavisno tijelo koje štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom na temelju Ustava Republike Hrvatske, međunarodnih ugovora i zakona, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom štiti, prati i promiče UN-ovu Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajniji međunarodni ugovor na području zaštite prava osoba s invaliditetom. U tom svojstvu je pravobraniteljica u veljači 2020. godine UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom uputila Paralelno izvješće u kojem dano mišljenje o provedbi Zaključnih primjedbi i preporuka na Inicijalno izvješće Republike Hrvatske Odbora od 14. travnja 2015. godine (CRPD/C/HRV/CO/1), listu pitanja te prikaz stanja prava i položaja osoba s invaliditetom i promjena od 2015. do 2020. godine.

Polazište predmetnog Izvješća bila su prvenstveno iskustva POSI prezentirana kroz izvješća o radu od 2015. do 2018. godine koje podnosi Hrvatskom saboru, kao i mišljenja stručnjaka, nezavisnih institucija, saveza i udruga osoba s invaliditetom usmjerenih na izazove iz Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17).

S obzirom na izbijanje pandemije COVID-a 19 sva zaključna razmatranja koja je Odbor za prava osoba s invaliditetom trebao održati s državama potpisnicama u proljetnom zasjedanju 2020. godine pa tako i ono za Republike Hrvatsku su odgođena, a novi termin do danas nije određen.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je Ministarstvu za rad, mirovinski sustav, socijalnu politiku i demografiju mišljenje i preporuku vezanu uz izvještavanje o provođenju mjera **Nacionalne**

strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine. Pravobraniteljica je analizirala Izvješće o provedbi Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine za 2018. godinu i u njemu je uočila da pojedina tijela, primjerice u području *Stanovanja, mobilnosti i pristupačnosti* navode utrošena sredstva za provedbu određenih mjera, a da ti iznosi ne obuhvaćaju samo aktivnosti koje se odnose na osobe s invaliditetom nego se prikazuju zbirno s raznim drugim namjenama pa tako npr. „Uprava za inspekcijske poslove MGPU-a je u protekloj godini izvršila ukupno 275 inspekcijskih pregleda i to 99 na građevinama javne i poslovne namjene (64 na zgradama i 35 na prometnicama) i 176 na građevinama stambene namjene. Tijekom navedenih pregleda zabilježeno je 9 nepravilnosti i to 6 na građevinama javne i poslovne namjene (4 na zgradama i 2 na prometnicama) te 3 na građevinama stambene namjene“ ili „...vezano uz provedbu aktivnosti osiguravanja pristupačnosti javnog pomorskog prometa OSI, MMPI je naveo kako u provedbi surađuje s brodarskim tvrtkama koje obavljaju javni obalni linijski pomorski promet putnika i vozila, te izvještava da je 24 broda opremljeno pristupnim rampama za osobe u invalidskim kolicima, te s posebnim sanitarnim prostorijama namijenjenim korištenju od strane OSI, odnosno 3 više u odnosu na 2017. godinu. U 2018. godini utrošeno je 6.500.000,00 kn na amortizaciju postojećih plovila u floti, ali i na nove brodove...“.

Budući da se tako ne prikazuju stvarni pokazatelji sredstava utrošenih za potrebe izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, kao i provedbe mjera u zadanim rokovima, preporučili smo tadašnjem Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, kao koordinativnom tijelu za prikupljanje podataka o provođenju mjera, da zatraži od drugih nadležnih tijela, nositelja provedbe mjera iz Nacionalne strategije, da prikazuje samo iznose utrošene za potrebe osoba s invaliditeta, a ne iznose koji su općenito utrošeni za šire namjene. Ministarstvo nas nije povratno obavijestilo o poduzetom povodom ove preporuke.

S obzirom da se 2020. godine radilo na izradi nacionalnog strateškog dokumenta za unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u RH za sljedeće strateško razdoblje, sukladno članku 6. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07) i na temelju dosadašnjih iskustava u praćenju provedbe ranijih nacionalnih strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, kao i saznanja stečenih u radu na zaštiti, praćenju i promicanju prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u RH, dostavili smo nadležnom Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike prijedloge mjera i ciljeva za koje smatramo da bi ih bilo potrebno uvrstiti u strateški dokument u izradi. Za ostale mjere koje su bile ugrađene u prethodnu strategiju, a nisu bile izvršene predložili smo da se unesu u sljedeći strateški dokument osim ukoliko nisu u suprotnosti s novo predloženim ciljevima i mjerama. Uz svaku predloženu mjeru odnosno cilj dodali smo i kratko obrazloženje o njezinoj važnosti.

Krajem 2020. godine istekla je i **Europska strategija za osobe s invaliditetom od 2010. do 2020. godine**, a Europska komisija provela je evaluaciju o provedbi i nekoliko faza savjetovanja s dionicima kako bi se utvrdili prioriteta za izradu nove strategije na razini EU-a. Uz osiguranje uvjeta za potpuno socijalno i ekonomsko uključivanje osoba s invaliditetom, Strategija će trebati predvidjeti mjere ublažavanja i oporavka kako bi se izbjeglo da osobe s invaliditetom budu nesrazmjerno pogođene zdravstvenim krizama kao što je pandemija COVID-a 19.

Vodeći računa o usklađenosti s procesima na nacionalnoj i europskoj razini, Grad Zagreb započeo je proces izrade nove **Zagrebačke strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom u razdoblju od 2021. do 2027.** u suradnji sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske. U okviru prve faze javnog e-Savjetovanja u svrhu prikupljanja stavova o prioritetima za sljedeće razdoblje POSI je ispunio anketni upitnik.

Preporuka:

Preporučujemo Vladi RH, ministarstvima i tijelima regionalne i lokalne samouprave da prilikom izrade strateških dokumenata u suradnji s osobama s invaliditetom i njihovim predstavnicima jasno definiraju

ciljeve, svrhu, rokove te dovoljna financijska sredstva, odnosno izvore, ako nije moguće kroz sredstva državnog proračuna onda kroz sredstva europskih fondova.

Važno je da dokument bude provediv i da njegov rezultat doprinese stvarnom boljitku položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

2.1. UTJECAJ EPIDEMIJE COVID-19 NA POLOŽAJ OSOBA S INVALIDITETOM

Godina u kojoj se za sve građane u svim područjima života sve promijenilo i stalo, posebno je obilježila život osoba s invaliditetom. Suočeni s globalnom prijetnjom po zdravlje izazvanom bolesti COVID-19 građani Republike Hrvatske osjećaju znatne posljedice u najrazličitijim segmentima osobnog i poslovnog života, ugroženo je i njihovo mentalno zdravlje, a posljedice najizrazitije osjećaju i najranjiviji slojevi društva – starije osobe, samci, osobe s invaliditetom, materijalno deprivirane osobe, djeca i mladi, samohrani roditelji djece s teškoćama u razvoju. Ono što je obilježilo 2020.-tu godinu u svakom mogućem smislu je širenje epidemije COVID-19 i mjere koje je radi njezina suzbijanja donosio Stožer civilne zaštite prema uputama Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

U ovom poglavlju donosimo prikaz utjecaja epidemije na život osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz preporuke koje smo upućivali nadležnim tijelima na temelju njihovih pritužbi.

Od izbijanja epidemije Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svakodnevno je zaprimao upite, pritužbe i prijedloge građana Republike Hrvatske kojima su ukazivali na brojne probleme s kojima su se osobe s invaliditetom, roditelji djece s teškoćama u razvoju i svi oni koji skrbe o osobama s invaliditetom svakodnevno susretali zbog epidemiološke situacije uzrokovane pojavom COVID-19.

Osim postupanja po pojedinačnim obraćanjima, sukladno zakonskim ovlastima pravobraniteljica je kontinuirano upućivala preporuke nadležnim tijelima (ministarstvima, stožerima, Vladi RH i drugima) te zainteresiranoj javnosti (udrugama i medijima).

Navedene preporuke, između ostaloga, odnosile su se na mjere i aktivnosti koje je bilo nužno donositi i provoditi s ciljem osiguranja pravodobnog i jasnog informiranja osoba s invaliditetom o uputama koje stožeri civilne zaštite prenose javnosti te s ciljem smanjenja rizika od isključenosti osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju iz svih životnih aktivnosti.

Također, s obzirom na brojne predstavljenosti poslodavaca, zaposlenih osoba s invaliditetom, roditelja djece s teškoćama u razvoju i članova obitelji koji se brinu o osobama s invaliditetom, upućene su preporuke o nužnosti osiguranja radnih procesa koji će garantirati prevenciju i zaštitu zdravlja te preporuke o potrebi za donošenjem paketa mjera kojima bi se osigurala skrb o djeci s teškoćama u razvoju i odraslim osobama s invaliditetom, a uz zadržavanje radnih mjesta i financijske sigurnosti.

Osim navedenog, ističemo preporuke kojima je ukazano na nužnost osiguranja provođenja medicinskih usluga za osobe s invaliditetom u vlastitim domovima (medicinske rehabilitacije, fizikalne terapije u kući i zdravstvene njege), kao i na nužnost osiguranja kontinuiteta dostupnosti socijalnih usluga osobama s invaliditetom, uz poštivanje svih uputa i preporuka koje izdaju stožeri civilne zaštite.

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju u zdravstvenom smislu spadaju u rizičnu skupinu zbog zdravstvenih tegoba, a često i kroničnih bolesti povezanih s invaliditetom.

Prema tim podacima, omjer broja zaraženih u odnosu na opću populaciju je sličan, no evidentan je veći broj smrtnih ishoda (4,05 %) nego u općoj populaciji (1,6 %) što je potvrda da se radi o rizičnoj skupini.

*Ukupno do 26.1.2021. zaraženih u RH - 225.648 osoba
- 26.811 osoba s invaliditetom,
a od 4.684 umrlih osoba njih
1.766 bile su osobe s
invaliditetom.*

(izvor: HZJZ, 26.1.2021.)

Kako smo već napomenuli, osim same zdravstvene ugroze, kao inače društvena skupina neravnopravnog položaja u uvjetima koronakrize, osobe s invaliditetom našle su se u dodatno otežanim okolnostima: od nedostupnosti informacija zbog neprilagođenog načina izvještavanja za osobe s oštećenjima sluha, vida i osobe s intelektualnim teškoćama;

diskontinuiteta i uskrate korištenja raznih medicinskih usluga (medicinske rehabilitacije, fizikalne terapije u kući i zdravstvene njege); povećanog rizika od obiteljskog nasilja pa do grubog ograničavanja i uskrate prava na slobodu kretanja korisnika ustanova socijalne skrbi.

Prilikom donošenja epidemioloških mjera nije se posebno vodilo računa o potrebama osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, zbog čega su izostajale prijeko potrebne usluge i podrške u svakodnevnom funkcioniranju. Umjesto zaštitničkog pristupa prema osobama s invaliditetom gdje se o njima razmišljalo kao o objektima zaštite, smatramo da je bilo potrebno savjetodavno uključiti njihove predstavnike kako kod donošenja općih epidemioloških mjera koje se tiču njihovog položaja i prava tako i u pojedinačnim slučajevima pružanja usluga i podrške.

Osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju mogu najbolje artikulirati koji oblici podrške su im potrebni i koji im nedostaju, a na mjerodavnim institucijama je da u dijalogu s korisnicima kreiraju i osiguraju pružanje takvih vrsta usluga i podrške. Potreban je prilagodljiv sustav okrenut korisniku te razvijenija mreža socijalnih usluga u zajednici koja bi u većoj mjeri amortizirala teškoće s kojima se osobe s invaliditetom danas susreću u uvjetima koronakrize.

S obzirom da je prema podacima iz Registra za osobe s invaliditetom (HZJZ) iz siječnja 2020. registrirano malo manje od 500.000 OSI u RH, njihova prava i položaj moraju se uzeti u obzir kod kreiranja epidemioloških mjera i preporuka. Stoga konvencijsko načelo „Ništa o nama bez nas“ dobiva posebno značenje u okolnostima koronakrize kada mjerodavne institucije trebaju na temelju informacija dobivenih od neposrednih korisnika zdravstvenih i socijalnih usluga, iznaći načine da omoguće nastavak pružanja dosadašnjih usluga i kreiraju nove odgovarajuće oblike podrške.

Osobe s invaliditetom koje žive izvan institucija u vlastitim domovima, potencijalni rizik od zaraze mogu izbjeći jedino smanjivanjem socijalnih kontakata. Oni koji žive u vlastitim domovima, suočavaju se s neadekvatnom podrškom i nedovoljnom količinom potrepština te im je otežan pristup zdravstvenom sustavu i liječenju. Epidemija COVID-19 stavila je u drugi plan svakodnevne zdravstvene probleme osoba s invaliditetom. Nedostatak medicinskog osoblja, stroge mjere zatvaranja ustanova zdravstvene i socijalne skrbi i zabrane posjeta, otežana pristupačnost medicinskim uslugama dodatno pogoršavaju ionako teška stanja osoba s invaliditetom, a koja mogu zbog nepravovremene medicinske usluge rezultirati teškim komplikacijama.

Oni koji žive u ustanovama nemaju mogućnost napuštanja objekta pa niti vlastite sobe, kontakti s obitelji su smanjeni ili potpuno onemogućeni, a članovi njihovih obitelji zabrinuti su zbog nemogućnosti da ih utješe i osnaže. Korisnicima domova za starije i nemoćne i ustanova socijalne skrbi ograničava se pravo na slobodu kretanja, te im se takvim „držanjem pod ključem“ i nametnutom socijalnom izolacijom narušava mentalno zdravlje.

Zaposlenima prilagođeni načini rada utječu i na obiteljske odnose, drugačiju raspodjelu poslovnih i obiteljskih obaveza, posebno su ugroženi samohrani roditelji djece s teškoćama u razvoju. Potreba privremene skrbi za djecu s invaliditetom zbog liječenja samohranog roditelja prisutan je i u redovnim okolnostima, a u uvjetima potencijalne opasnosti od zaraze ovaj je problem posebno izražen. Potreba za organiziranim oblicima skrbi može biti povećana zbog redukcije svih oblika podrške osobama s invaliditetom u njihovim vlastitim domovima, zbog nedostatka asistenata, njegovatelja, ograničenog prijevoza i drugih usluga o kojima ovise, a koje u ovo vrijeme nisu dostupne.

Materijalno ugroženi otežano su nabavljali zaštitna sredstva, osobe starije životne dobi i osobe s invaliditetom imale su teškoća u obavljanju različitih redovnih poslova i komunikaciji s različitim institucijama zbog slabe informatičke pismenosti, neopremljenosti sredstvima komunikacije i sl.

I. Lockdown i početak koronakrize

U ožujku 2020., kada je došlo do gotovo potpunog zatvaranja svih društvenih, poslovnih i drugih aktivnosti, sve je bilo podređeno zaštiti zdravlja građana. Bojanzan za preopterećenje zdravstvenog sustava stvorilo je i potrebu najjače moguće razine zaštite vulnerabilnih skupina – starijih građana, posebno onih u organiziranom smještaju, kao i osoba s invaliditetom. Međutim, u tome se nije u potpunosti uspjelo te smo svjedočili dramatičnom ishodu u Domu za starije i nemoćne Split i nekim drugima, u kojima je već u prvom mjesecu lockdowna neočekivano veliki broj stanara preminuo.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom obvezuje da država poduzme sve potrebne mjere za osiguranje zaštite i sigurnosti osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama.

Stoga je i pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upućivala **preporuke Stožeru civilne zaštite, Nastavnom zavodu za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ te nadležnim ministarstvima** da posebnu pažnju posvete **provedbi zaštitnih preventivnih mjera za osobe s invaliditetom**. Apelirali smo i na roditelje djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom da se dosljedno pridržavaju preporuka Kriznog stožera i pružatelja usluga vezano za izbjegavanje rizika zaraze, s obzirom da se radi o populaciji kod koje bi eventualna bolnička karantena podrazumijevala dodatnu prilagodbu uvjeta, obavezno prisustvo roditelja odnosno skrbnika, čime bi se višestruko otežala organizaciju liječenja i skrbi.

U vremenu prvog *lockdowna* u ožujku u teškoj situaciji nalazile su se i osobe s invaliditetom koje su u vlastitim domovima zbog strogih epidemioloških mjera imale značajne probleme s podrškom osobnih asistenata, njegovatelja i patronaže. Najteže je bilo osobama s invaliditetom koje žive same, ovise o asistentu ili dostavi hrane, a usluge se zbog straha od zaraze nisu dostatno pružale. Potreba zaštite zdravlja od COVID-19 prijetila je istovremenim urušavanjem zdravlja zbog svih drugih razloga: zatvaranja zdravstvenog sustava za liječenje drugih bolesti, otežanog pristupa sanitetskom prijevozu, neprovođenja kontrolnih pregleda, prekida ili restriktivnog provođenja usluga psihosocijalne podrške i drugih socijalnih i zdravstvenih usluga, ali i nezadovoljavanje osnovnih životnih potreba kao npr. hranjenje, zbog opisanih teškoća pružanja podrške osobnih asistenata.

Uskraćivanje medicinskih usluga u kući

Zbog sumnje na zarazu člana obitelji COVID-19, osobama s invaliditetom bile su uskraćene medicinske usluge zdravstvene njege i fizikalne terapije u kući kao što pokazuje slijedeći primjer:

Primjer iz prakse: „Majka sam dvoje odrasle djece sa 100-postotnim invaliditetom. U ovo vrijeme najnemoćnije osobe prepuštene su same sebi i ostavljene bez adekvatne liječničke i ljudske skrbi. Naime, ovih dana osobno sam se uvjerila u apsurdnost i bezizlaznost situacije u kojoj se nalazimo zbog koronakrize. Moj suprug i ja smo roditelji koji se 30 godina u vlastitom domu brinu o svojim blizancima koji su potpuno ovisni o tuđoj pomoći. Oboje smo izgubili zdravlje, no ne želimo odustati od brige o našoj djeci. Moj suprug je prije dva dana dobio temperaturu i istog trena naša su djeca ostala bez kompletne potpore (medicinsko osoblje iz Ustanove za kućnu njegu, osobni asistenti, fizioterapeuti... više nam ne dolaze u kuću jer je takav protokol).“

Iako je Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike predlagalo smještaj u neku instituciju to bi samo povećalo opasnost od zaraze. Međutim, nema prepreke da u slučaju i kad je jedan član obitelji zaražen, zdravi članovi dobiju skrb koju svakodnevno trebaju. Za HZZO nema dvojbe da korisnici trebaju dobiti usluge za koje su izvršitelji plaćeni sredstvima Zavoda jer postoji zaštitna oprema s kojom se treba odraditi njega u kući ili fizioterapija. To što je član neke obitelji moguće zaražen COVID-19 ne znači da se usluge ostalima ne mogu pružati uz korištenje zaštitne opreme i osnovnu edukaciju o mjerama zaštite.

Pravobraniteljica je povodom ovog slučaja upozorila institucije da *uskrata medicinskih usluga predstavlja kršenje prava osoba s invaliditetom*. Redovita provedba navedenih usluga od životne je

važnosti za svaku osobu jer ona omogućava održavanje postojećeg zdravstvenog stanja, te na poboljšanje i od prioritetne je važnosti za funkcioniranje.

S obzirom da kupnja maski zahtijeva dodatna financijska sredstva i da su maske potrebne ne samo osobama s invaliditetom već i osobama koje pružaju podršku, a nisu bile dostupne u dovoljnoj mjeri i po povoljnoj cijeni na tržištu, pravobraniteljica je početkom travnja uputila **preporuku jedinicama lokalne samouprave** o potrebi razmatranja mogućnosti podjele besplatnih maski osobama s invaliditetom, djeci s teškoćama u razvoju i njihovoj pratnji (roditeljima, asistentima).

S ciljem sprečavanja širenja zaraze, Hrvatski zavod za javno zdravstvo izdao je preporuke o potrebi nošenja *zaštitnih maski*.

Primijećeno/uočeno je kako niti pojedini pružatelji medicinske njege i fizikalne terapije ne raspolažu zaštitnom opremom što je izazivalo zabrinutost kod osoba s invaliditetom. Povodom navedenog uputili smo putem Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje **preporuku ustanovama koje pružaju zdravstvenu njegu i fizikalnu terapiju o nužnosti raspolaganja zaštitnom opremom. Preporučili smo osigurati da institucije socijalne skrbi dobiju dovoljno zaštitne opreme i higijenskih potrepština i da se poduzimaju stroge higijenske i preventivne mjere za zaposlenike i korisnike.**

**Zabrinutost radi
nedostatka
zaštitne opreme**

Narušeno zdravstveno stanje uslijed invaliditeta izazvalo je dodatnu zabrinutost i pojačane strahove od mogućnosti zaraze COVID-19. Stoga je od iznimne važnosti osigurati kontinuitet usluga u kući uz propisanu zaštitu.

Stoga smo **preporučili Ministarstvu zdravstva, Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje-Direkciji kao i svim ustanovama koje pružaju fizikalnu terapiju i zdravstvenu njegu u kući u Republici Hrvatskoj da opskrbe zdravstvene radnike na terenu potrebnom opremom.**

S obzirom da kupnja maski zahtijeva dodatna financijska sredstva i da su maske potrebne ne samo osobama s invaliditetom već i osobama koje pružaju podršku, a nisu bile dostupne u dovoljnoj mjeri i po povoljnoj cijeni na tržištu, pravobraniteljica je početkom travnja uputila **preporuku jedinicama lokalne samouprave** o potrebi razmatranja mogućnosti podjele besplatnih maski osobama s invaliditetom, djeci s teškoćama u razvoju i njihovoj pratnji (roditeljima, asistentima).

Izvanredna situacija izazvana epidemijom COVID-19 dodatno je otežala i inače nepovoljniju situaciju, pogotovo za one osobe s invaliditetom koje zbog težine invaliditeta koriste razna ortopedska pomagala za kretanje (invalidska kolica) uslijed čega je otežano ili nemoguće održavanje socijalne distance te je veći rizik od zaraze. Treba naglasiti da su i osobe s dugotrajnim oštećenjima zdravlja (primjerice, oštećenje bubrega, onkološki bolesnici), a koja zahtijevaju redovito korištenje sanitetskog prijevoza, također u nepovoljnom položaju budući su zbog svog narušenog zdravstvenog stanja podložnije opasnosti od zaraze.

Mjere Stožera civilne zaštite jasno nalažu, između ostalog, dezinfekciju prostora i osoba, kao i potrebu održavanja socijalne distance i u sanitetskim vozilima. Dodatnu zabrinutost izazvala je i činjenica da se istim sanitetskim prijevozom u pravilu prevozi više osoba različitog zdravstvenog stanja, od kojih se pojedine osobe nalaze i u ležećem položaju pa je teško držati socijalnu distancu te je u tom slučaju potrebno poduzeti druge mjere u cilju sprečavanja širenja moguće zaraze u takvim uvjetima (dezinfekcija vozila kao i upotreba zaštitne opreme.).

**Sanitetski
prijevoz**

Nastavnim zavodima za hitnu medicinu i domovima zdravlja po županijama upućena je preporuka o potrebi osiguranja sigurnog sanitetskog prijevoza za osobe s invaliditetom koje su zbog svog invaliditeta podložnije virusu. Preporuka je djelomično prihvaćena.

Sljedeći primjer krizne situacije pokazuje nedostatak zdravstvenog sustava u zaštiti dugoležućih pacijenata prilikom hospitalizacije.

Primjer iz prakse:

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara u kojoj je navedeno kako je jedan njihov član obolio od COVID-a 19 hospitaliziran u Kliničkoj bolnici u Dubravi koja ne raspolaže antidekubitalnom opremom (madracima) te su se zbog neredovitog mijenjanja položaja tijela (okretanja) kod imenovanog razvile opasne rane od ležanja (dekubitus).

**Nedostatak
antidekubitalne
opreme**

U preporuci bolnici upozorili smo na okolnost da svako daljnje oštećenje zdravlja osobe koja uz primarni invaliditet oboli od COVID-19, umanjuje mogućnost oporavka, odnosno povećava rizik od najtežeg ishoda. Imajući u vidu visok broj osoba oboljelih od COVID-a 19 kao i opterećenost i nedostatak medicinskih djelatnika u KB Dubrava ukazali smo na potrebu osiguravanja specifične njege primjereno stanju ove kategorije osoba uz preporuku poduzimanja primjerenih mjera kako bi se ovakvi slučajevi sveli na najmanju moguću mjeru. Ovo se posebno odnosi na osobe s paraplegijom i tetraplegijom te ostale dugoležeće pacijente ističući nužnost čestih mijenjanja položaja tijela.

Sprečavanjem nastanka dekubitalnih rana preveniramo teže zdravstvene komplikacije koje mogu dovesti i do smrtnog ishoda. Stoga je važno u početnom stadiju pojave dekubitalnih rana hitno reagirati kako ne bi nastao dekubitus trećeg i četvrtog stupnja koji zahtijeva kompleksno liječenje.

Slijedom navedenog **preporučili smo da se KB Dubrava opskrbi s dovoljno antidekubitalne opreme te da se posebno vodi računa i o zdravstvenim potrebama dugoležućih nepokretnih pacijenata kako ne bi nastupilo daljnje oštećenje zdravlja.**

Uputili smo i **preporuku Ministarstvu zdravstva** kako bi s navedenim upoznali i druge zdravstvene ustanove/bolnice/odjele.

U slučaju zaraze COVID-19 i hospitalizacije u KB Dubrava i same osobe s invaliditetom upozorene su da prije hospitalizacije u KB Dubravi ili u drugim zdravstvenim ustanovama provjere raspolaže li zdravstvena ustanova antidekubitalnom opremom ili je potrebno da ponesu vlastitu.

Pravobraniteljica je postupala i u slučaju pritužbe na ozbiljne propuste u redovitoj zdravstvenoj njezi osobe s invaliditetom u ustanovi socijalne skrbi u vrijeme potpune izolacije koji su uzrokovali opsežne i duboke dekubitalne rane, sepsu i doveli do vitalne ugroženosti.

Primjer iz prakse: *Korisnica jednog doma za starije i nemoćne osobe na području Ličko-senjske županije uslijed epidemije nije mogla komunicirati sa sinom, a dom ga nije obavijestio o nekoliko padova koje je imala u sobi te pojavi dekubitusa, niti o poduzetim mjerama liječenja dekubitusa. Dom je u šturim službenim informacijama, zdravstveno stanje pritužiteljice prikazivao stabilnim te je tako članu obitelji propustio dati točnu informaciju o njenom zdravstvenom stanju. Međutim, obitelj je neformalnim putem saznala za pogoršanje zdravstvenog stanja te o uznapredovalom dekubitusu koji je obuhvatio veliki dio sakralnog područja. Gospođa je nekoliko puta kirurški tretirana u bolnici i ponovno vraćena u dom. Cijelo vrijeme obitelj nije mogla doći do točnih, pravovremenih i potpunih informacija o zdravstvenom stanju svoje majke.*

Mišljenja smo da je unatoč epidemiji i preporukama Stožera civilne zaštite o zabrani posjeta, u situaciji izostanka fizičkih kontakata trebalo omogućiti drugačije vidove komunikacije između članova obitelji i smještenih korisnika. Smatramo kako je osoblje doma prešućivalo propust izostanka pravovremene medicinske intervencije zbrinjavanja dekubitalne rane njihove korisnice što je malo za posljedicu nastanak uznapredovalog dekubitusa. Povodom zaprimljene pritužbe zatražili smo od tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade, i socijalnu politiku kao i od Ministarstva zdravstva provedbu nadzora. Do kraja izvještajnog razdoblja imamo saznanja da je postupak u tijeku.

Propisivanje E-potvrde za pomagala izvan Osnovne i Dodatne liste ortopedskih i drugih pomagala

Stupanjem na snagu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagala („Narodne novine“, br. 40/20) uvedena je mogućnost propisivanja pomagala elektroničkim putem kao elektroničke isprave (E-potvrde), čime je znatno pojednostavljen postupak i način ostvarivanja prava na ortopedska pomagala koja su utvrđena Osnovnom i Dodatnom listom ortopedskih i drugih pomagala HZZO-a, no navedeni Pravilnik ne odnosi se na pomagala koja nisu utvrđena spomenutim listama pomagala. Pravo na pomagala izvan liste pomagala ostvaruje se i dalje na temelju tiskanice i prema postupku koji od osigurane osobe zahtijeva osobni odlazak kod nadležnog doktora (specijaliste ili izabranog doktora medicine), regionalnog ureda ili ispostave područne službe HZZO-a te na koncu kod isporučitelja pomagala radi nabave pomagala, a što u uvjetima epidemije COVID-19 predstavlja dodatni rizik.

Ortopedska pomagala

Pravobraniteljica je **Ministarstvu zdravstva i HZZO-u uputila preporuku za iznalaženje tehničkih i administrativnih rješenja za omogućavanje ostvarenja prava na ortopedska pomagala putem E-potvrde i za ona pomagala koja nisu na Osnovnoj i Dodatnoj listi pomagala.**

HZZO je odgovorio da je Zavod poduzeo sve tehničke i administrativne mjere da s obzirom na aktualnu epidemiološku situaciju olakša i pojednostavni postupak propisivanja, odobravanja i isporuke predmetnih pomagala i bez obveze osobnog dolaska.

Uskraćivanje komunikacijske pristupačnosti

Obaveza nošenja maski otežala je položaj gluhih i nagluhih osoba za vrijeme trajanja epidemije uzrokovane COVID-19. Nemogućnost promatranja mimike lica i čitanja s usana gluhim i nagluhim osobama u značajnoj mjeri otežava, a ponekad i onemogućava komunikaciju, ali i dobivanje potrebnih informacija.

Primjer iz prakse: *Za vrijeme trajanja epidemije obratilo se više gluhih i nagluhih osoba s pritužbom da im je bitno otežana svakodnevna komunikacija s liječnicima, medicinskim sestrama, ljekarnicima, trgovcima i ostalima zaposlenicima u institucijama i objektima čije su im usluge neophodne za svakodnevno funkcioniranje. Pritužili su se da ne mogu očitavati s usana sugovornika zbog maski.*

Komunikacija gluhih i maske

Isti su problem imali i učenici oštećenog sluha srednjih škola kojima su maske predstavljale ozbiljnu prepreku u primanju informacija.

Uvažavajući potrebu zaštite zdravlja na prvom mjestu, nužno je iznaći mogućnosti prilagodbe mjera koje preporučuje Hrvatski zavod za javno zdravstvo u svim slučajevima kada donesene upute i mjere za pojedinu kategoriju građana predstavljaju nerazmjerni teret. HZJZ je 12. rujna donio preporuku za nošenje vizira nastavnicima koji su u razrednom odjelu s učenicom oštećena sluha koji treba čitati s usana. U preporuci je navedeno da će vizir omogućiti čitanje s usana, a za barem djelomičnu zaštitu od prijenosa virusa preporuka je i održavanja veće udaljenosti između nastavnika i učenika, odnosno osiguravanje veće prostorije kada god je to moguće.

Pravobraniteljica je također uputila **preporuku Ministarstvu zdravstva i HZJZ-u da u skladu s epidemiološkom situacijom i prema pravilima epidemiološke struke, te uvažavajući zahtjev osiguranja komunikacijske pristupačnosti osoba s invaliditetom, razmotri mogućnost uvođenja obveze nošenja prozirnih maski/vizira, posebice kod nositelja djelatnosti koje su u neposrednom i svakodnevnom kontaktu s većim brojem osoba (posebice osobama s invaliditetom).** Ukazali smo na to da je problem informacijske isključenosti osoba s oštećenjem sluha u uvjetima COVID-19 prepoznat i u drugim državama članicama EU u kojima je prisutno sve snažnije zagovaranje upotrebe prozirnih zaštitnih maski, posebice u javnim službama.

Osiguravanje važnih informacija o koronavirusu za gluhe i nagluhe osobe

Iskustvo gluhih osoba:

Iz Udruga su pravobraniteljicu upozorili kako Nacionalni i županijski stožeri civilne zaštite nisu angažirali prevoditelja za znakovni jezik prilikom održavanja konferencija za medije tijekom ožujka i travnja. Gluhim osobama nije dovoljno da informacije dobiju putem HRT 4, Facebooka i objave drugih medija već bi svi stožeri prilikom konferencija za medije trebali imati prevoditelja za znakovni jezik.

Pravobraniteljica je uputila **preporuku nacionalnom i županijskim stožerima u kojoj je apelirala i preporučila da se na press konferencijama i javnim obraćanjima kriznih stožera osigura tumač znakovnog jezika kako bi životno važne informacije bile dostupne gluhim i naglušim osobama na ravnopravnoj osnovi kao i drugim građanima.**

Kako bi se osigurala komunikacijska pristupačnost za gluhe osobe, u suradnji Hrvatskog Crvenog križa i Hrvatskog saveza gluhih i nagluših aktiviran je broj +385 91 120 0028 na kojem gluhe i nagluhe osobe koje se nalaze u samoizolaciji ili karanteni mogu dobiti psihosocijalnu podršku putem SMS poruka ili Viber poruka (Psihosocijalna podrška HCK).

Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe oformilo je Stručni stožer sastavljen od dugogodišnjih i visokokvalificiranih prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika kako bi gluhe i nagluhe osobe mogle kontaktirati liječničke službe u slučaju sumnje na Koronavirus.

Prevođenje se provodi online, video pozivima gluhih i nagluših osoba koordinatorima po regijama čime je pokriven teritorij cijele Republike Hrvatske, a kako se i sami prevoditelji ne bi izložili nepotrebnom riziku od obolijevanja. Objavljena je i poveznica na kojoj se nalazi uputa kako se obratiti koordinatorima: <https://www.youtube.com/watch?v=ZoDy8byv43s>

Na isti način moguće je kontaktirati i prevoditelje ukoliko gluha ili nagluha osoba želi nazvati psihološku pomoć, a uputa kako se obratiti koordinatorima se nalazi na poveznici:

https://www.youtube.com/watch?v=4NXnbGxmInU&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1q019YbRg9C1j_aTYADFqvyyx4hNT90R5e6vCj8hRIFq26ZI_MNfqwauck

Hrvatska radiotelevizija također je u šest termina, tijekom dana i večeri, osigurala prevođenje informativnih emisija na hrvatski znakovni jezik i njihovo titlovanje.

Zaposleni roditelji djece s teškoćama u razvoju i s invaliditetom

Prestanak rada odgojno-obrazovnih ustanova i svih pružatelja socijalnih usluga, za gotovo sve zaposlene roditelje djece s teškoćama u razvoju i s invaliditetom stvorilo je veliki problem. Roditelji su upozoravali da tijekom radnog vremena zbog mjera koje se provode s ciljem suzbijanja širenja zaraze nemaju mogućnost povjeriti djecu na čuvanje predškolskim ustanovama i/ili drugim ustanovama koje pružaju usluge skrbi i boravka za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom, budući da su sada ove ustanove u prekidu rada. Ne postoji ni mogućnost povjeravanja djece na čuvanje bakama i djedovima, s jedne strane zbog samog invaliditeta djeteta, a s druge strane s obzirom na to da bake i djedovi pripadaju posebno osjetljivoj skupini građana.

**Zaposleni roditelji
i razumna prilagodba**

U situacijama kada roditeljima nije moguće organizirati rad od kuće, pravobraniteljica je **preporučila Vladi Republike Hrvatske i Stožeru civilne zaštite donošenje paketa mjera kojima bi se ovoj kategoriji roditelja osiguralo odsustvo s rada te bi na taj način uz zadržavanje financijske sigurnosti mogli skrbiti o odrasloj djeci s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju koja zbog naravi svog invaliditeta predstavljaju posebno rizičnu skupinu građana.**

Od samog početka širenja epidemije pravobraniteljica je uputila više **preporuka** nadležnim institucijama, Stožeru civilne zaštite i poslodavcima za zaposlene roditelje djece s teškoćama i odraslih osoba s invaliditetom, zaposlene osobe s invaliditetom i članove obitelji koji brinu o osobama s invaliditetom, vezano za organizaciju i uvjete rada, između ostaloga i za mogućnosti rada od kuće, s

ciljem smanjivanja rizika od zaraze bolešću COVID-19 i radi postupanja u skladu s epidemiološkim mjerama koji će osigurati zaštitu zdravlja i prevenciju.

Poslodavci su **preporuke**, prema povratnim informacijama, uglavnom prihvaćali nastojeći uskladiti vlastito poslovanje s o obiteljskim potrebama zaposlenika.

Pravobraniteljica je povodom obraćanja gluhih i nagluhih osoba uputila **preporuke** njihovim poslodavcima o potrebi osiguravanja prilagodbe načina komunikacije u uvjetima epidemioloških mjera.

U tijeku popuštanja mjera sukladno planu Vlade RH za pokretanje gospodarskih i drugih djelatnosti i aktivnosti u uvjetima proglašene epidemije COVID-19, zaprimljeno je više upita osoba s invaliditetom i poslodavaca koji namjeravaju zaposliti osobe s invaliditetom uz korištenje mjera aktivne politike, a vezano za privremenu obustavu dijela programa ovih mjera koja je tada bila na snazi.

Slijedom toga uputili smo **preporuku Hrvatskom zavodu za zapošljavanje o potrebi nastavka programa mjera aktivne politike zapošljavanja** u 2020. godini u najkraćem mogućem roku budući da je njihova svrha, osim očuvanja radnih mjesta, potaknuti zapošljavanje.

Iskustva zaposlenih majki djece s teškoćama u razvoju:

Primjer 1. Zamolbom za pomoć obratila se zaposlenica Doma za starije i nemoćne osobe, između ostaloga, ističući kako je majka dvoje djece (14 i 18 godina), od kojih stariji sin ima poremećaj iz spektra autizma.

S obzirom na trenutnu situaciju uzrokovanu pojavom i širenjem COVID-19, majka nije bila u mogućnosti osigurati čuvanje, odnosno adekvatnu brigu i skrb za dijete s teškoćama u razvoju. Naime, ustanova koju njezin sin inače pohađa obustavila je rad, a na području gdje žive nema druge ustanove u kojoj bi se mogla osigurati adekvatna skrb i boravak za dijete s teškoćama u razvoju. S obzirom da majka i njezin suprug (zaposlenik privatne tvrtke) oboje rade u smjenama, jedini način za osiguranje brige o njihovom sinu je prilagodba smjenskog rada, odnosno usklađivanje satnica budući da je kod preklapanja njihovih smjena sin ostajao bez adekvatne brige.

U travnju 2020. godine pravobraniteljica je poslodavcu uputila preporuku da u dogovoru s majkom organizira njezinu radnu satnicu tako da bude usklađena sa smjenskim radom supruga uz poštivanje upute i preporuke kriznih stožera koje se odnose na uvjete koji će osigurati zaštitu zdravlja i prevenciju od zaraze korisnika i djelatnika Doma.

Poslodavac je bez odgode uvažio preporuku i osigurao razumnu prilagodbu organizacije rada.

Primjer 2. Uredu pravobraniteljice telefonskim putem obraća se majka djevojke s teškim invaliditetom i moli za savjet o mogućnostima koje ima obzirom na situaciju s koronavirusom i rizik kojemu je izložena na radnom mjestu, odnosno rizik koji postoji zbog putovanja koje mora proći osoba koja se brine o kćeri dok ona radi. Ističe kako je savjet koji smo dali u ožujku jako pomogao i zahvaljuje na tome.

Stranku smo savjetovali o mogućnostima zaštite i prosljedili joj preporuku pravobraniteljice vezano za razumnu prilagodbu organizacije rada koje joj mogu pomoći kod poslodavca. Poslodavac je bez odgode uvažio zamolbu stranke i na temelju preporuka pravobraniteljice osigurao razumnu prilagodbu organizacije rada.

Problem privremene skrbi za djecu s teškoćama zbog liječenja roditelja prisutan je i u redovnim okolnostima, a u uvjetima potencijalne opasnosti od zaraze ovaj je problem posebno izražen. Zaprimali smo brojne upite zabrinutih roditelja djece s teškoćama u razvoju i odrasle djece s invaliditetom, kao i udruga koje pružaju podršku osobama s invaliditetom, o mogućnostima zbrinjavanja djece ako bi roditelji/skrbnici bili onemogućeni u brizi o djetetu u slučajevima zaraze i odlaska na liječenje, odnosno potrebe samoizolacije.

Privremena skrb za djecu zbog liječenja roditelja

Stoga smo nadležnom tadašnjem Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku uputili **preporuku** da u sustavu socijalne skrbi predvidi, planira i osigura kapacitete za izvanredni prihvata djece

s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom čiji roditelji zbog zaraze ne bi mogli brinuti o svojoj djeci, koristeći pri tom resurse specijaliziranih ustanova socijalne skrbi, domova, udomiteljskih obitelji i druge mogućnosti. Potreba za organiziranim oblicima skrbi može biti povećana i zbog redukcije podrške osobama s invaliditetom u njihovim domovima (nedostatka asistenata, njegovatelja, ograničenog prijevoza i dr.).

Obaviješteni smo da je Ministarstvo svim pružateljima socijalnih usluga uputilo naputak o postupanju u potrebi privremenog smještaja u kriznim situacijama.

Obrazovna prava učenika s teškoćama u razvoju

U sustavu redovnog obrazovanja nalazi se i veliki broj učenika s teškoćama u razvoju koji se školuju po redovitim programima uz prilagodbu sadržaja i posebnim nastavnim programima.

Tijekom 2020. godine izrazili smo zabrinutost za kvalitetu nastave za učenike s teškoćama u razvoju za koje od strane roditelja ovih učenika imamo saznanja da su u velikoj mjeri u tom smislu bili zakinuti, te da za ovu kategoriju učenika nije bila osigurana nužna specifična programska, didaktička i profesionalna podrška.

U uvjetima provedbe nastave na daljinu i virtualne nastave koja se može pratiti putem televizijskih kanala i na druge načine **preporučili smo da se i tim učenicima osigura najveći mogući stupanj participacije i kontinuitet rada na način da sve platforme za učenje na daljinu budu pristupačne i učenicima s teškoćama u razvoju, te da se osigura da obrazovnu podršku učenicima pružaju u najvećoj mjeri educirani nastavnici za rad s djecom s teškoćama u razvoju.**

Obrazovanje za djecu s teškoćama u razvoju i podrška

Naglašavamo da i prije izbijanja epidemije u okviru obrazovnih ustanova nije uvijek na stručan i kvalitetan način provedena individualizacija nastavnog procesa za učenike s teškoćama u razvoju pa je bilo za očekivati da je u okviru nastave na daljinu u tom smislu moglo biti daleko više poteškoća.

Zatražili smo od Ministarstva znanosti i obrazovanja informacije o načinu na koji je u uvjetima epidemije organizirana nastava na daljinu i virtualna nastava prilagođena potrebama učenika s teškoćama u razvoju te na koji je način u specifičnim uvjetima epidemije Ministarstvo osiguralo participaciju i kontinuitet rada za učenike s teškoćama u razvoju. Zatražili smo podatke o mjerama koje su poduzete da se za ovu visoko heterogenu skupinu učenika osigura i visoka razina prilagodbe njihovim specifičnim potrebama u uvjetima provedbe epidemioloških mjera.

Nadalje, preporučili smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja i Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike da mjerama za osiguravanje kontinuiteta obrazovanja obavezno budu obuhvaćeni svi učenici s teškoćama u razvoju neovisno u kojem se sustavu obrazuju, **uz osiguravanje prilagođenih i pristupačnih informacija i platformi za učenje, kao i dodatne podrške u njihovom korištenju.**

Za program rada osnovnoškolskih odgojno obrazovnih skupina prema naputku Ministarstva znanosti i obrazovanja u ustanovama u sustavu socijalne skrbi su postavljene virtualne zbornice s virtualnim učionicama kako bi se moglo komunicirati s roditeljima i kroz različite medijske postupke omogućiti edukacija na daljinu (pismene upute, slike, YouTube filmovi, pripremljene prezentacije, video klipovi, usmeni razgovori i sl.).

Nastava na daljinu

Stručni radnici upućeni su da pruže svu moguću potporu roditeljima i skrbnicima i djeci s teškoćama u razvoju kojima se pružaju različite usluge u ustanovama, te da istima šalju materijale i naputke za rad s djetetom kod kuće.

Ulaskom u sustav e-škole na daljinu vidljivo je da su potrebne aktivnosti svakodnevno obavljane na daljinu.

Neke ustanove nisu u mogućnosti provoditi e-nastavu kao druge škole jer su njihovi korisnici (učenici) djeca s vrlo izraženim višestrukim teškoćama, s niskim spoznajnim mogućnostima i ne mogu pratiti

nastavu zamišljenu na taj na način. Podrška se provodi u većinskom dijelu vrlo pomnim pismenim uputama, a kod potrebe za dodatnim i usmenim uputama, daju se i one bez obzira koliko je potrebno.

Potiču se sustavne aktivnosti, kontinuirani rad i suradnja s roditeljima, a povratna informacija roditelja je iznimno zadovoljavajuća, kako roditelja djece koja su polaznici osnovnoškolskog i srednjoškolskog programa, tako i roditelja djece kojima se pruža usluga rane intervencije i psihosocijalne podrške u obitelji i kod pružatelja usluge, ali i odraslih korisnika s kojima smo također u svakodnevnom kontaktu.

Tadašnje Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku potvrdilo je da je od samih početaka epidemije u stalnoj suradnji s pružateljima usluga u sustavu socijalne skrbi kojima putem elektroničke pošte prosljeđuje naputke i preporuke.

Također su naveli kako su tada svi naputci i preporuke bili i javno dostupni na mrežnim stranicama Ministarstva.

Također, u svrhu osiguravanja podrške svim korisnicima u sustavu socijalne skrbi, na službenoj web stranici Ministarstva 20. ožujka 2020. otvorena je posebna e-mail adresa korona@mdomsp.hr na koju su se svi korisnici i pružatelji usluga mogli obratiti sa svojim pitanjima, problemima, zamolbama i/ili prijedlozima kako bi skrb o korisnicima u sustavu bila najučinkovitija.

Također, navodi se da niti jedna ustanova u sustavu socijalne skrbi nije zatvorena i nije prestala s pružanjem usluga već djeluje sukladno nalogu Ministarstva uprave vezano uz Uputu za rad tijela državne uprave u vezi s pojavom bolesti COVID-19.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja je, zajedno s agencijama sustava (CARNet, SRCE, AZOO, ASOO, AMPEU, NCVVO) te u suradnji s javnom televizijom (HRT), razvilo koncept nastave na daljinu (online nastave) na način da je za najmlađe učenike uspostavilo nastavu na daljinu putem Škole na Trećem, za starije učenike (od V. razreda osnovne škole nadalje) izrađene su 15-minutne video lekcije, koje su se prikazivale prema nacionalnom rasporedu, a za maturante su izrađene video lekcije te raznovrsni digitalni sadržaji koji su ih pripremali za ispite državne mature. Učenicima predmetne nastave osigurana je oprema i pristup Internetu. Ministarstvo je izradilo *Uputu svim osnovnim i srednjim školama vezano uz nastavak organizacije nastave na daljinu i Smjernice komunikacijske tehnologije s ciljem uspostave komunikacijskih kanala te korištenja sadržaja sukladno dobi učenika*. Navedenim su obuhvaćeni svi učenici uključujući i učenike s teškoćama u razvoju.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja je kontinuirano žurno odgovaralo te se aktivno uključivalo u rješavanje eventualnih provedbenih teškoća na zaprimljene upite škola i roditelja. Slijedom povratnih informacija od škola, MZO navodi da su učitelji/nastavnici i stručni suradnici uložili maksimalne napore i dodatni angažman kako bi nastava na daljinu bila prilagođena individualnim potrebama svakog pojedinog učenika s teškoćama u razvoju te sukladno učeniku određenom rješenju o primjerenom programu obrazovanja.

Izdavanje propusnica pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima na temelju točke II. f Odluke o zabrani napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravka u Republici Hrvatskoj Od stupanja na snagu Odluke o zabrani napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravka u Republici Hrvatskoj („Narodne novine“, br. 35/20; dalje: Odluka) od 23. ožujka 2020.

obratilo nam se više pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika pritužbom da zbog nemogućnosti dobivanja propusnice za ulazak i izlazak s područja prebivališta ili stalnog boravišta prema točki II. f. Odluke ne mogu pružati podršku učenicima kod kuće u slučajevima kada pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici nemaju prijavljeno prebivalište ili stalno boravište u mjestu kao i učenik kojem pružaju ovu uslugu.

Pomoćnici u nastavi i propusnice

Stoga smo **uputili preporuku Ministarstvu znanosti i obrazovanja** da u najkraćem roku uputi jasnu uputu/nalog ravnateljima osnovnih i srednjih škola na području Republike Hrvatske, da pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima koji su sukladno Odlukama Ministarstva znanosti i

obrazovanja nastavili s pružanjem usluge učenicima s teškoćama u razvoju kod kuće, a nemaju prijavljeno prebivalište ili boravište u istom mjestu kao i učenik, u svojstvu poslodavca izdaju propusnicu na temelju točke II. f. Odluke o zabrani napuštanja mjesta prebivališta i stalnog boravka u Republici Hrvatskoj.

Što su sve doživljavale žene s invaliditetom koje su bile izolirane u kući s nasilnikom? Kako da prijave nasilje ako su po cijele dane zatvorene u stanu sa nasilnikom?

Epidemija uzrokovana virusom COVID-19 odrazila se i na položaj žena s invaliditetom te ih dodatno izložila opasnosti od partnerskog i obiteljskog nasilja stoga je Autonomna ženska kuća provela i prvo istraživanje na temu partnerskog nasilja koje je dalo detaljniji uvid u to što se događalo iza zatvorenih vrata. Iako je istraživanje rađeno na malom uzorku i to na uzorku od 152 žene u dobi od 22 do 73 godine rezultati pokazuju da je za trećinu žena u vrijeme epidemije nasilje bilo učestalije i intenzivnije nego inače, a pojavili su se i novi, vrlo specifični oblici nasilja. Dobiveni rezultati mogu poslužiti kao smjernice za daljnje planiranje intervencija i organiziranje podrške i pomoći ženama koje su preživjele nasilje tijekom epidemije.

Ured UNICEF-a za Hrvatsku i organizacija civilnoga društva Ženska soba - Centar za seksualna prava, u svibnju 2020. godine, započeli su s provedbom programa „Zaštita žene i djece žrtava rodno uvjetovanog nasilja u vrijeme epidemije COVID-19“. Jedan od ciljeva programa je razvijanje „Preporuka za rad sa ženama i djecom žrtvama nasilja u vrijeme epidemije COVID-19“. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržala je preporuke osobito u dijelu koji se odnosi na područje specifičnih potreba koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta. Od iznimne je važnosti osigurati primjerenu komunikaciju sa žrtvom nasilja koja ima invaliditet te omogućiti da joj sve potrebne informacije moraju biti dostupne i pristupačne.

Primjerice, ako se radi o osjetilnim vrstama invaliditeta komunikacija mora prikazivanje teksta, Brailleovo pismo, taktilnu komunikaciju, uvećani tisak, dostupne multimedijalne sadržaje, kao i pisani oblik istih, zvučne zapise, obični jezik, osobne čitače i augmentativne i alternativne oblike, sredstva i formate komunikacije, uključujući dostupnu informacijsku i komunikacijsku tehnologiju (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, čl. 2). U slučaju da je žrtva osoba s intelektualnim poteškoćama informacije moraju biti dostupne na pojednostavljenom jeziku, dok u slučaju mentalnih oštećenja, osobi treba biti pružena podrška ovisno o težini oštećenja. Osobi s teškim tjelesnim invaliditetom potrebna je asistencija druge osobe kao i pristupačan prostor sa sanitarnim čvorom (pristupačno sklonište).

Stoga smo preporučili da se u zajedničku preporuku također uvrsti da je potrebno kontaktirati odgovarajuću organizaciju civilnog društva koja se bavi pojedinom vrstom oštećenja. Zatim da se razmotri mogućnost određivanja skloništa na području pojedinih županija koje bi udovoljavalo svim konvencijskim zahtjevima u pogledu dostupnosti i pristupačnosti istih za prihvata žrtava nasilja s invaliditetom (što uključuje i muškarce s invaliditetom, žene s invaliditetom te djecu s teškoćama u razvoju) te uređivanje i opremanje posebnih prostorija za samoizolaciju žrtve nasilja s invaliditetom.

Neovisno o situaciji izazvanoj COVID-19, preporučili smo da se u svakom tijelu (instituciji) radi lakše i brže komunikacije odrede osobe kao koordinatori, koje će biti zadužene za postupanja u slučaju prijave nasilja kako bi se što učinkovitije i hitnije pristupilo iznalaženju rješenja novonastaloj situaciji. Navedeno je pogotovo važno u slučaju kada bi zbog specifičnosti oštećenja, primjerice osjetilnog, trebalo dodatno kontaktirati i tumača za znakovni jezik, vodećeg pratitelja i dr. Smatramo kako bi imenovanje koordinatora (imenom i prezimenom) i njihovo osobno povezivanje doprinijelo bržem rezultatu nego opća suradnja državnih institucija. Ujedno smo predložili povezivanje županijskih timova za borbu i sprečavanje nasilja nad ženama i nasilje u obitelji s timovima za mentalno zdravlje koji djeluju na području svake županije, odnosno Grada Zagreba, uz razvoj šire lepeze usluga koja bi uključivala specifične oblike podrške za osobama s invaliditetom s problemima mentalnog zdravlja. Općenito smatramo kako je potrebno jačati povjerenje u pravosudni sustav, osnaživati i poticati žene

s invaliditetom da prijave nasilje, učiniti sve informacije pristupačnim i dostupnim ženama s invaliditetom kako bi znale kome se i kako obratiti za pomoć.

II. Popuštanje mjera

Početak svibnja 2020. godine započelo je dugo očekivano popuštanje mjera za građane, poslovne subjekte, te je prema Uputama Nacionalnog stožera civilne zaštite i HZJZ te od HZJZ zadržana određena razina restriktivnosti u odnosu na ustanove u sustavu socijalne skrbi i time ulazimo u razdoblje ozbiljnih potencijalnih kršenja ljudskih prava osoba koje su u nekom od oblika organiziranog smještaja organiziranog smještaja.

Sustav socijalne skrbi obuhvaća različite ustanove, različite oblike smještaja za heterogenu skupinu osoba s invaliditetom, te od svibnja zaprimamo sve veći broj pritužbi osoba s invaliditetom, njihovih roditelja i skrbnika, o kršenju ljudskih prava te na potencijalne posljedice koje će se osjetiti na razini mentalnog zdravlja. Nakon objavljivanja Uputa pritužili su nam se korisnici usluge organiziranog stanovanja koji su bili obuhvaćeni istim mjerama kao i korisnici domova umirovljenika, iako se radi o mlađim, aktivnim osobama. Korisnici usluge organiziranog stanovanja su mogli ići u posjetu roditeljima, ali su po povratku kod pružatelja usluge trebali biti u 14-dnevnoj karanteni. Na taj im je način indirektno ograničen odlazak u posjete obitelji. Istovremeno su se kod pružatelja usluge organiziranog stanovanja mijenjali asistenti koji svakodnevno dolaze na radno mjesto, a nije im nametnuta obaveza 14-dnevne izolacije nakon boravka izvan pružatelja.

„Niti života niti
zdravlja“

Na isti način pritužili su se, pa i kroz medijske istupe, osobe s invaliditetom smještene u jednom Centru za rehabilitaciju. U svojoj pritužbi istaknuli su da u vremenu kada je svim građanima omogućeno gotovo slobodno kretanje, putovanje, odlazak u kafić, njima se isto onemogućava, svrstavajući ih u rizičnu kategoriju osoba samo zbog činjenice što se nalaze u organiziranom smještaju.

Naime, često se ne uzima u obzir da nisu svi korisnici usluga smještaja u ustanovama socijalne skrbi kao i korisnici usluga medicinske rehabilitacije u specijalnim bolnicama, starije osobe i osobe s kroničnim oboljenjima. Na primjer, određeni broj korisnika domova za starije i nemoćne osobe su osobe s invaliditetom mlađe životne dobi koji su korisnici domova zbog različitih životnih i obiteljskih okolnosti, a ne dobi ili kroničnog oboljenja. Nadalje, stanoviti broj korisnika domova su osobe starije životne dobi koje su i dalje funkcionalne i samostalne osobe, bez posebnih kroničnih oboljenja, naviknuti na samostalan život u apartmanskome smještaju u domovima i time u minimalnom doticaju s drugim korisnicima i djelatnicima ustanova. Veliki broj djece s teškoćama u razvoju koji su smješteni u domovima socijalne skrbi su djeca s intelektualnim teškoćama bez drugih kroničnih oboljenja i kao takvi ne spadaju u rizičnu skupinu, a svejedno su se zabrane posjeta i izlazaka iz domova uz pratnju odnosile i na njih. S druge strane istodobno se ispuštala iz vida činjenica da su zaposlenici tih ustanova svakodnevno dolazili na posao, a izvan radnog vremena bez ograničenja i bez ikakve kontrole odlazili na ta ista potencijalno rizična mjesta (trgovine, tržnice, javni prijevoz, javna i obiteljska okupljanja, svadbe), te da u odnosu na njih su postojali jednaki izgledi da budu izloženi virusu te da ga svojim povratkom unesu u ustanovu i prenesu ga na ostale korisnike i djelatnike.

U tom periodu zaprimili smo gotovo dramatičan apel umirovljenice iz jednog doma umirovljenika, ogorčene što se popuštanje strogih mjera za sve građane na jednaki način ne odnosi na stanare domova umirovljenika, barem one u stambenom dijelu doma.

Primjer iz prakse: „...Mi u domovima za stare proveli smo dva i pol mjeseca pod ključem i strogim mjerama (15.03. - 01.06.). Izdržala sam to razdoblje. Nakon smirivanja epidemije u RH, bili smo otključani, kao zadnji, jer su tada već granice bile otvorene za 10 zemalja u susjedstvu i sve drugo je radilo. U to vrijeme gospoda stručnjaci iz Stožera, obećaše da više neće zaključavati. Stadoše nas učiti suživotu i „plesu“ s virusom do pronalaska cjepiva. To može potrajati godinu-dvije. Govorili su kako su stekli iskustvo iz prvih mjeseci i da zaključavanje nije rješenje. Povjerovala sam da nas neće staviti pod ključ.

I onda, samo 19 dana kasnije (20.06.) mi osvanemo ponovno pod ključem i strogim mjerama zaštite. Samo sam vrisnula glasno - „Zar opet, gospode Bože!?“

Jedno mi u ustanovama, ostalima je prepušteno primjenjivati mjere na vlastitu savjet i odgovornost, naravno i onima starijima od 65 godina. Mi u ustanovama smo neproduktivna (nekorisna) manjina, a pogotovo ja kao pojedinac. Sve drugo je otvoreno i uz mjere zaštite život teče dalje. Pozivaju se turisti da dođu u sigurnu zemlju, predizborni skupovi, zabave, pirovi, kafići... sve radi. Samo je nama (meni) oduzeta poslovna i svaka druga sposobnost bez postupka. Izrečena mi je osuda bez presude na neodređeno vrijeme, smatra nas se svih nesposobnim brinuti o vlastitoj zaštiti... Neopisivo stanje za suvislu i sposobnu osobu. Zadnjih dana jedva izdržavam, svaki dan mi je kao godina, zbrojila sam kako je prošlo 116 dana mog zatvora. Život mi curi kao pijesak, nepovratno – zbog načina provođenja mjera pod ključem. Ubit će me mjere a ne bolest, iz stanja očaja prelazim u ravnodušnost prema sebi. Nije dobro. Sada, kada je sve otvoreno i život teče dalje pod motom BUDI ODGOVORAN, ja gubim život, otimaju mi ga. Ne drži vodu da im je cilj sačuvati život i zdravlje najugroženijim skupinama. Niti života niti zdravlja! Pustite me da umrem kao slobodan čovjek!“

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **zahtjevom za ublažavanjem mjera** prvi puta se obratila HZJZ, Ravnateljstvu civilne zaštite i tadašnjem Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku s preporukom od 20. svibnja 2020. S obzirom na tadašnju povoljnu epidemiološku situaciju, mjere su uskoro ublažene novim Uputama HZJZ-a od 29. svibnja 2020., te je time taj problem riješen na kraći period.

No, Uputama HZJZ-a od 26. lipnja 2020. ponovno je u cijelosti onemogućen izlazak svim korisnicima izvan prostora ustanova osim u hitnim i opravdanim situacijama (npr. odlazak liječniku).

Zbog činjenice da se tijekom ljeta epidemiološka situacija ponovno stabilizirala, dok je beziznimna zabrana izlaska za korisnike ustanova i dalje bila na snazi, pravobraniteljica se upozorenjem i preporukama ponovno obratila najvišim tijelima državne vlasti:

- Preporuka Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ravnateljstvu civilne zaštite i HZJZ od 15. srpnja 2020.
- Upozorenje i preporuka upućenu predsjedniku Vlade, Ministru zdravstva i Predsjedniku RH od 23. srpnja 2020.
- Upozorenje i preporuka Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvu zdravstva, HZJZ-u, Ravnateljstvu civilne zaštite od 11. rujna 2020.

Iz iznesenih preporuka, upozorenja kao i medijskih obraćanja posebno se izdvaja stav Pravobraniteljice:

Jedno od temeljnih ustavnih načela iz čl. 22. Ustava Republike Hrvatske je nepovredivost prava na slobodu o čijem oduzimanju ili ograničenju može odlučiti samo sud kada je to predviđeno zakonom. Stožer civilne zaštite RH svojim je odlukama o zabrani posjeta i izlaska iz ustanova socijalne skrbi i zdravstvenih ustanova preuzeo ulogu koja je predviđena za tijela sudske vlasti. Čak i kada bi prihvatili da bi u izvanrednoj situaciji epidemije bilo dopustivo tijelu izvršne vlasti prepustiti takvu ulogu zbog potrebe žurnog postupanja i reagiranja u svrhu zaštite života i zdravlja stanovništva, ono je i dalje vezano drugim važnim ustavnim načelom iz čl. 16. Ustava RH koje zahtijeva da svako ograničenje prava i sloboda, koje mora biti utemeljeno na zakonu, mora ujedno biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju.

Zahtjev razmjernosti iz čl. 16. Ustava podrazumijeva da primjena mjere kojom se uskraćuje ustavno pravo pojedinca (pravo na slobodu kretanja) bude najmanjeg mogućeg intenziteta, a ujedno učinkovito za postizanje željenog cilja. Zaštita javnog zdravlja tj. zdravlja „ugroženih kategorija stanovništva“ je zasigurno legitiman cilj koji ne sporimo, no smatramo da je opće i beziznimno ograničenje slobode kretanja za sve korisnike smještaja u ustanovama socijalne i zdravstvene skrbi protuustavno i neprihvatljivo... ponovno postavljamo pitanje zašto se iste/slične/druge posebne mjere zaštite koje se provode prema zaposlenicima (svakodnevno mjerenje temperature kod kuće i pri dolasku na posao, periodično testiranje, održavanje fizičke udaljenosti, te korištenje zaštitnih maski i navlaka za obuću) ne bi mogle provoditi i prema pojedinim korisnicima koji to zatraže i u odnosu na koje se procijeni da

rizik prenošenja virusa u njihovom slučaju nije ništa veći od rizika koji se tolerira zaposlenicima ustanova?

Kolektivnim „držanjem pod ključem“ cijele kategorije korisnika socijalnih i zdravstvenih usluga pribjeglo se najjednostavnijem rješenju zaštite od infekcije COVID-19, ali po cijenu kršenja Ustava RH i ozbiljnog narušavanja mentalnog i fizičkog zdravlja pojedinaca. Prihvatanjem rizika mogućeg prijenosa infekcije od strane zaposlenika proizlazi da je cjelokupni teret sprečavanja zaraze u domovima socijalne skrbi prenesen isključivo na korisnike usluga. S druge strane, sporne mjere se prema korisnicima ne primjenjuju na temelju individualne procjene njihovog zdravstvenog stanja i drugih obilježja zbog kojih im prijete opasnost od zaraze i razvoja teže kliničke slike uslijed infekcije COVID-19, već na temelju same činjenice da su korisnici određene socijalne ili zdravstvene usluge. S obzirom na navedeno, ne možemo se oteti dojmu da se spornim mjerama štite ustanove i odgovorne osobe u njima, a ne korisnici tih ustanova. Iako svjesni da aktualna epidemiološka situacija predstavlja veliki izazov i odgovornost za tijela državne vlasti i odgovorne osobe u ustanovama socijalne skrbi, zaštita temeljnih ljudskih prava i sloboda ne smije se bezrezervno isključiti bez prethodnog podrobnog preispitivanja drugih mogućnosti u svrhu ostvarenja istog cilja.

Istaknuli smo da dok veliki dio populacije i danas trpi psihološke posljedice „lockdowna“ od mjesec i pol dana iz ožujka i travnja 2020., valja osvijestiti da se korisnici usluga smještaja u sustavu socijalne skrbi u izolaciji nalaze gotovo šest mjeseci! Jasno je da se epidemiološka situacija neće tako skoro primiriti, te je nehumano očekivati da svi korisnici domskog smještaja do daljnjeg žive u uvjetima koji za pojedince predstavljaju nenadoknadivu štetu po njihovo mentalno a često i fizičko zdravlje.

Smatramo da je suradnjom epidemiološke struke, nadležnih ministarstava i odgovornih osoba u ustanovama, te ovisno o specifičnosti korisnika, zadanosti prostornih uvjeta i organizacije rada, u svakoj od ustanova moguće iznaći odgovarajuće rješenje kojim bi se omogućilo pojedinim korisnicima (prema postavljenom zahtjevu) da uz pridržavanje svih propisanih mjera zaštite od zaraze virusom COVID-19 (koje se primjenjuju prema zaposlenicima) ostvare slobodu kretanja uz istovremeno očuvanje i zaštitu zdravlja preostalih korisnika i zaposlenika.

Preporuke pravobraniteljice djelomično su prihvaćene i to izmjenama i dopunama Uputa za sprečavanje i suzbijanje epidemije bolesti COVID-19 za pružatelje socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi od 30. srpnja 2020. (Verzija 8./2) na temelju koje se korisnicima posebice stambenog dijela smještaja omogućuje izlazak izvan prostora pružatelja usluge smještaja, odlazak u obitelj, na izlete, ljetovanja i sl., ali uz procjenu rizika po svakom pojedinačnom podnesenom zahtjevu.

Kako su ustanove pristupile individualnoj procjeni rizika i koliko je u fokusu kod donošenja takvih procjena bila i svijest o potrebi zaštite ljudskih prava, možemo samo pretpostaviti, kao i je li bilo dovoljno kapaciteta da se ulože dodatni naponi za osiguravanje prava na kretanje i obiteljski život korisnicima u sustavu socijalne skrbi uz provođenje razmjernih mjera ograničenja u svakom pojedinom slučaju.

Novim uputama od 28. rujna 2020. (Verzija 9.), uvažavajući preporuku pravobraniteljice, dodatno se liberalizira položaj korisnika „čije zdravstveno stanje odnosno životna dob ne predstavlja uvećani rizik za razvoj težih oblika bolesti“ te se sukladno procjeni liječnika obiteljske medicine omogućava primjena Uputa od 29. svibnja 2020. (koja je bila na snazi do 21. lipnja 2020.) što podrazumijeva i mogućnost primanja posjeta korisnika, pružanje privatno ugovorenih usluga (fizikalne terapije, logopedije, masaže, frizera, krojača, ugostitelja i sl.) u ustanovi. Međutim, novim Uputama od 7. prosinca 2020. (Verzija 10) koje su bile na snazi do kraja 2020. (i nadalje) ponovno je postrožen režim za korisnike domova za starije i nemoćne: omogućen je izlazak korisnika izvan prostora pružatelja usluge smještaja isključivo u slučaju višednevnog odlaska u obitelj u trajanju pet ili više dana, posjete korisnicima moguće su samo u krugu pružatelja usluge, a inače se preporučuje ograničiti posjete korisnicima na najmanju moguću mjeru. Očekuje se da će sličan režim korisnika usluga smještaja u domovima za starije i nemoćne biti i dalje na snazi sve do provedbe cijepjenja svih korisnika.

Zbog stroge zabrane kretanja za korisnike domova umirovljenika, neki su korisnici privremeno napustili instituciju i vratili se u vlastitu obitelj, tražeći da im se umanja cijena usluga koje za to vrijeme nisu koristili. Stoga smo u tim slučajevima domovima umirovljenika i nadležnim upravnim odjelima u županiji uputili preporuku da svim korisnicima domova za starije i nemoćne koji su privremeno iselili iz domova zbog provođenja mjere zabrane izlaska i posjeta iz domova za starije i nemoćne sukladno Odluci Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske, omogući oslobođenje od plaćanja troškova prehrane (koju ionako ne koriste), te ujedno umanja trošak smještaja u visini od 50 % za vrijeme trajanja privremenog iseljenja, odnosno do ukidanja sporne odredbe Odluke o uvođenju nužnih epidemioloških mjera.

Umanjivanje cijene usluga

Nekoliko se domova očitovalo da iz ugovora o međusobnim odnosima sklopljenim između korisnika i doma proizlazi da se korisnicima za vrijeme privremene odsutnosti iz Ustanove u trajanju dužem od 10 dana zbog liječenja ili rehabilitacije cijena usluge smanjuje za trošak prehrane. Dom Split je naveo da je Upravno vijeće donijelo Odluku u kojoj stoji da se svim korisnicima Doma koji su tijekom epidemije koronavirusom privremeno napustili Dom, cijena usluge smanjuje za trošak prehrane u razdoblju odsutnosti. Suprotno tome jedan dom u Zagrebu izjasnio se da, prema odredbama ugovora o smještaju u kojem su propisani razlozi privremenog napuštanja doma, kao što je obveza liječenja, ali ne i samovoljnog napuštanja doma, te se iz tog razloga za razdoblje odsustva korisnika troškovi neće umanjiti.

Po uzoru na preporuke o *Izmjenama i dopunama uputa za sprječavanje i suzbijanje epidemije bolesti COVID-19 za pružatelje socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi* – ver. 8/2 (30/07/2020) **preporučili smo da se propišu konkretnije mjere koje bi se odnosile na ulazak/izlazak osoba s invaliditetom na rehabilitaciju u specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju u sustavu zdravstva.** Naime, na temelju zaprimljenih pritužbi i informacija kojima smo raspolagali, pacijentima koji su dolazili u ustanovu na rehabilitaciju, tijekom boravka, zabranjeno je napuštanje kruga bolnice. Uz fizikalnu terapiju, odlazak u bolnicu na rehabilitaciju za jedan broj osoba s invaliditetom, posebice one koji se kreću invalidskim kolicima, odnosno elektromotornim invalidskim kolicima, predstavlja i psihosocijalnu rehabilitaciju što je, nakon izolacije tijekom proteklih mjesec bilo iznimno bitno. Za mnoge je odlazak na rehabilitaciju i jedini izlazak iz kuće koji tijekom godine imaju. Smatramo kako je mjera zabrane ulaska/izlaska iz kruga bolnice ograničavajuća, pogotovo kada u isto vrijeme zaposlenici bolnice, kako medicinsko tako i nemedicinsko osoblje svakodnevno napuštaju bolnicu te se slijedećeg dana vraćaju, kao i činjenica da su pacijenti smješteni u trokrevetnim sobama, na malom prostoru, sa zajedničkim korištenjem sanitarnog čvora.

Preporučili smo da se detaljnije regulira i sloboda kretanja osoba s invaliditetom u specijalnim bolnicama za medicinsku rehabilitaciju. Preporuka nije prihvaćena.

III. Jesenski val

Od rujna 2020. godine, pozitivna epidemiološka situacija omogućila je gotovo uobičajeno funkcioniranje sustava obrazovanja i socijalne skrbi, ali već **od listopada,** s ponovnim rastom broja ponovo zaprimamo veliki broj pritužbi roditelja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u kojima se s jedne strane ukazuje na *previše restriktivne mjere* i *pretjeranu izolaciju* ovih osoba, a s druge strane kritiziraju *preblage mjere* koje ne osiguravaju dostatnu razinu zaštite zdravlja, posebno djece s teškoćama u razvoju u sustavu obrazovanja.

Jedna majka nam se obratila revoltirana **strožim mjerama u ustanovama s posebnim uvjetima odgoja i obrazovanja:**

Primjer iz prakse: *Majka djeteta s TUR navodi „...pitam zašto ne zatvore i „normalne“ škole...nas smatraju valjda da smo nenormalni, ali bitno pitanje je zašto djecu s posebnim potrebama zatvarate i ne date im da i dalje žive i uče (prijatelje tako i tako nemaju)...ako već oštećenog zdravlja zašto nemaju pravo ni na taj „posebni“ život, kao da ta korona napada samo određenu djecu...non-stop smo izolirani*

pa se pitam dokad?...moje dijete je jučer plakao jer sad „više ne smije ni u školu“...pa barem nam dopustite i ovaj „posebni“ život da živimo kako možemo....“

Ne ulazeći u ne/opravanost tih razloga i propisanih mjera, majku smo uputili na dokument *Modeli i preporuke za rad u uvjetima epidemije COVID-19* Ministarstva znanosti i obrazovanja, u kojem se obrazlažu tri moguća modela za odgojno-obrazovni rad (A, B, C), a o pojedinom modelu rada na razini obrazovne ustanove ili pojedinog razrednog odjela odlučuju ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova ovisno o epidemiološkoj situaciji u suradnji s lokalnim stožerom i osnivačem ustanove. Prema tom dokumentu ravnatelji trebaju utvrditi koja djeca/učenici ne mogu ili ne smiju u ustanovu jer spadaju u izrazito vulnerabilnu skupinu (o čemu potvrdu izdaje nadležni liječnik) te podatke o toj djeci/učenicima dostavljaju osnivaču dječjega vrtića, a za škole nadležnom upravnom odjelu u županiji koje će objedinjene podatke za sve ustanove dostaviti Ministarstvu. Pri tome je izričito navedeno da se učenicima koji spadaju u izrazito vulnerabilnu skupinu nastava u pravilu organizira na daljinu. Za svaku izrazito vulnerabilnu osobu ili osobu koja dijeli kućanstvo s izrazito vulnerabilnom osobom, potrebno je pojedinačno razmotriti situaciju uzimajući u obzir aktualnu epidemiološku situaciju. Odluku o tome donosi liječnik primarne zdravstvene zaštite kao i o eventualnim drugim posebnim mjerama zaštite poput nošenja maske i sl.

Navedeno je omogućilo da se na razini svake pojedine obrazovne ustanove ovisno o potrebama zaposlenika i učenika koji spadaju u vulnerabilnu skupinu pronađe optimalno rješenje za nastavak obrazovanja uz primarno očuvanje zdravlja u dogovoru s ravnateljima ustanova i resornim Ministarstvom.

Prigovori nekih roditelja upućenih pravobraniteljici odnosili su se upravo na preporuke navedene u tim dokumentima koje se odnose na organizaciju nastave za učenike s teškoćama u razvoju u programu djelomične integracije. Uputa MZO uključivala je provedbu svih predmeta u posebnom razrednom odjelu, zbog upute da učenici različitih razrednih odjela nemaju fizički kontakt. Ministarstvo ističe da se time ne ukidaju donesena rješenja o primjerenom programu obrazovanja već omogućava veća razina zaštite zdravlja sukladno preporukama HZJZ. Istodobno su roditelji, a po našem mišljenju opravdano, ukazivali na to da to predstavlja smanjivanje kvalitete nastave u djelomičnoj integraciji, jer u posebnom razrednom odjelu predmetne nastavnike je zamijenio rehabilitator.

U drugom polugodištu školske godine 2020/2021. Ministarstvo je donijelo još jedan model za učenike s teškoćama u razvoju – omogućeno je da se nastava u posebnim razrednim odjelima i/ili odgojno-obrazovnim skupinama nastava na daljinu organizira u školi, a za učenike s teškoćama u razvoju koji imaju osigurane pomoćnike u nastavi ili stručne komunikacijske posrednike, preporučeno je njihov dolazak u školu i sudjelovanje u nastavi na daljinu. Ovakvim modelom na najbolji se način poštuju Upute HZJZ vezano uz zaštitu zdravlja uz istovremeno maksimalno uključivanje učenika u nastavni proces. Predviđena je i mogućnost da se uz suglasnost pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika i roditelja učenika nastave na daljinu može pratiti i u domu učenika.

Na taj način je učenicima s teškoćama u razvoju kojima je potrebna dodatna pomoć i potpora omogućeno da nastavu na daljinu prate ili u školi ili u kući, uz uvažavanje i provođenje svih epidemioloških mjera i preporuka danih odgojno-obrazovnim ustanovama.

Ministarstvo navodi da su sve mjere i aktivnosti iz djelokruga svoje nadležnosti poduzeli pravovremeno, uz prvenstvenu zaštitu zdravlja djece/učenika, a učinkovitost mjera potvrđena je i manjim brojem zaraženih učenika i djelatnika.

U prosincu 2020. godine, zbog pogoršanja epidemiološke situacije HZJZ je propisao nove upute za ustanove socijalne skrbi u kojoj se u odnosu na zaposlenike tih ustanova preporučuje radna izolacija u trajanju do 10 dana. Sukladno tome i u odnosu na korisnike donesene su strože mjere, na način da se preporučuje ograničiti posjete korisnicima na najmanju moguću mjeru izuzev u izvanrednim opravdanim situacijama, a to je znatno pogoršanje zdravstvenog stanja korisnika. Ove je posjete također potrebno organizirati u pravilu u vanjskim prostorima ustanove, a samo iznimno i na najkraće

moguće vrijeme i u unutarnjim prostorima ustanove. Korisnicima se omogućuje izlazak iz ustanove radi npr. odlaska u obitelj na najmanje pet dana.

Radi ublažavanja posljedica ograničenja posjeta korisnicima potrebno je omogućiti češće i duže telefoniranje i uspostavu video poziva, intenzivirati individualan rad s korisnicima te pružiti psihosocijalnu podršku kako bi se ublažile posljedice ograničenja posjeta i olakšao život kod pružatelja usluge za vrijeme trajanja epidemije. Sve aktivnosti kod pružatelja usluge organiziraju se na način uvažavanja fizičke udaljenosti. Postavili smo pitanje jednom domu za starije o mjerama koje su poduzeli da se održi kontakt i komunikacija korisnika doma sa članovima obitelji za one koji zbog psihofizičkog stanja nisu u mogućnosti izaći u dvorište doma (npr. prostorije s pleksiglasom, osigurane posebne prostorije za izolaciju tijekom posjete i sl.). Osim truda zaposlenika i omogućavanja telefonskih poziva, nije puno učinjeno na osiguravanju drugih uvjeta koji bi omogućili stvarni, živi kontakt s članovima obitelji.

Naglašavamo da iako svjesni da aktualna epidemiološka situacija predstavlja veliki izazov i odgovornost za tijela državne vlasti i odgovorne osobe u ustanovama socijalne skrbi, zaštita temeljnih ljudskih prava i sloboda ne smije se bezrezervno isključiti bez prethodnog detaljnog preispitivanja ali i osiguravanja drugih mogućnosti u svrhu ostvarenja istog cilja. Zabrana izlaska korisnika iz sobe radi zaštite njihova zdravlja najjednostavnija je mjera, smatramo da se uz mjere za zaštitu zdravlja na isti način treba skrbiti i o ljudskim pravima, pa i mentalnom zdravlju građana s invaliditetom.

Kao što je i rečeno, epidemija je na površinu izbacila sve manjkavosti svih sustava. U vrijeme epidemije, gdje je kronični manjak djelatnika postao neizmjereno veći problem, je li bilo prostora i vremena za individualno procjenjivanje? Koliko se učinilo na ublažavanju posljedica ograničenja posjeta na korisnike s intelektualnim oštećenjima koji ne mogu razumjeti zašto im roditelji ne dolaze? Koliko se ulagalo u stvaranje sigurnih epidemioloških uvjeta kako bi se mogli održavati češći kontakti korisnika s obitelji?

Primjer iz prakse: Stranka koja nam se obratila naglasila je potrebu osiguravanja ravnoteže i ukazala na jednu drugu dimenziju cijele situacije:

„...želim Vam skrenuti pozornost da osobe u domu i dalje imaju dušu i dalje imaju emocije, i dalje vole svoje roditelje, žene i djecu....želim vam jasno ukazati da ova situacija kad im je pravo na emocije uskraćeno njima zasigurno neće produžiti niti spasiti živote....nisam u kategoriji ljudi koji smatraju da je COVID-19 nešto izmišljeno, nekakva zavjera ili slično. Dapače, jako vodimo računa o higijeni, koristim zaštitnu opremu i dajem sve od sebe da spriječim bilo kakvu neugodu i po zdravlje opasnu situaciju. Ali, smatram da u životu inače treba postojati jedna ravnoteža. Tako i u ovom slučaju. Nisu niti u domovima za starije sve osobe isti slučajevi...ima pokretnih i nepokretnih, ima odgovornih i neodgovornih...ali ono zbog čega vam ja danas pišem je da vam skrenem pažnju da u domovima za starije postoje ljudi koji jako pate što su im emocije uskraćene...I u skladu s tim bi se tim ljudima trebala osigurati mogućnost da ih njihovi najmiliji posjete, pridržavajući se svih epidemioloških mjera...Čelni ljudi tih ustanova bi nam trebali vjerovati, na isti način kao što i mi njima vjerujemo onog trena kad smo im na skrb dali svoje najmilije...“

U ovom trenutku svi građani Republike Hrvatske žive u izvanrednim okolnostima, lišeni uobičajenih kontakata i aktivnosti, a isto se odnosi i na organizaciju rada u domovima socijalne skrbi. Dobrobit i zdravlje korisnika, ali i svijest o važnosti obiteljske povezanosti za osobe na smještaju trebaju biti u fokusu interesa stručnih djelatnika i zaposlenika domova, te smatramo da se u svakom pojedinom slučaju kontakti trebaju omogućiti u okviru danih Uputa. Svaka ustanova za pružanje obrazovnih ili drugih programa namijenjenih djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom trebaju uložiti dodatne napore da se u skladu s uputama HZJZ, program održi odnosno odvija, te da ih uvijek treba tumačiti i provoditi i u kontekstu ljudskih prava i zabrane svake diskriminacije.

IV. Cijepljenje i prioriteti

U razdoblju kad je krajem godine postalo raspoloživo dugo očekivano cjepivo, osobe s invaliditetom naišle su na sljedeće specifične teškoće u vezi kojih je postupala pravobraniteljica:

Primjer iz prakse: *Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratili su se predstavnici udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom izražavajući zabrinutost zbog činjenice da u najavama početka provođenja cijepljenja protiv bolesti COVID-19 nisu kao prioriteta skupina za cijepljenje navedene osobe koje pružaju usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom te osobe koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata.*

Cijepljenje i
asistenti

Prijedlog Plana uvođenja, provođenja i praćenja cijepljenja protiv bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj koji je donijelo Ministarstvo zdravstva 23. prosinca 2020. godine, *Uputa/priprema za cijepljenje protiv COVID-19*, Verzija 3 donesena od strane HZJZ-a 22. prosinca 2020. godine, kao prioriteta skupine za cijepljenje protiv bolesti COVID-19 nisu bile navedene osobe koje pružaju usluge osobne asistencije i njegovatelje osoba s invaliditetom te osobe koje pružaju njegu i pomoć HRVI iz Domovinskog rata.

Usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom, kao i usluge njege i pomoći hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata, korisnicima tih usluga od životne su važnosti za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim životnim područjima.

Preporučili smo da se sukladno točki 5. poglavlja Aktivnosti za provedbu Plana cijepljenja u dokumentu *Plan uvođenja, provođenja i praćenja cijepljenja protiv bolesti COVID-19 u Republici Hrvatskoj* koji je donijelo Ministarstvo zdravstva – provede revizija i prilagodba prioriteta cijepljenja - te se kao jedna od prioriteta skupina odrede i osobe koje pružaju usluge osobne asistencije, kao i osobe koje pružaju njegu i pomoć HRVI iz Domovinskog rata.

Do predaje ovog Izvješća o radu imamo saznanja da je HZJZ prihvatio preporuku te obavijestio kako su regionalni zavodi za javno zdravstvo dobili uputu da bez odgode počnu s provedbom uključivanja zainteresiranih u planove i provedbu cijepljenja. Također, Ministarstvo hrvatskih branitelja dostavilo je pravobraniteljici na znanje dopis upućen Ministarstvu zdravstva vezano za predmetnu temu, a kojim se u bitnom, navodi: *„...Ministarstvo hrvatskih branitelja iskazuje podršku preporuci Pravobraniteljice da se i osobe koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata, kako i osobe koje pružaju usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom odrede kao jedne od prioriteta skupina za cijepljenje.“* Ministarstvo zdravstva je pozitivno odgovorilo na predmetnu preporuku te je također zaprimljen na znanje dopis od Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Izdvajamo pojedine odgovore:

„... osobe koje pružaju usluge osobne asistencije osobama s invaliditetom i osobe koje pružaju njegu i pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata tretiraju se kao zdravstveni radnici i predviđeno je njihovo cijepljenje u prvoj fazi cijepljenja...“

„...Udruge putem kojih je organiziran rad osoba koje pružaju uslugu osobne asistencije osobama s invaliditetom i osobe koje pružaju pomoć hrvatskim ratnim vojnim invalidima iz Domovinskog rata trebaju se javiti teritorijalno nadležnim zavodima za javno zdravstvo jedinica područne (regionalne) samouprave odnosno Grada Zagreba, radi njihova uključivanja u planove cijepljenja na razini županija odnosno Grada Zagreba...“.

Potreba cijepljenja roditelja djece s teškoćama u razvoju kao i roditelja osoba s invaliditetom

Nastavno na prethodnu preporuku o provedbi revizije i prilagodbi prioriteta cijepljenja (uvrštavanje osobnih asistenata i njegovatelja u prioriteta skupine) ukazali smo i na probleme roditelja djece s teškoćama u razvoju kao i roditelja osoba s invaliditetom. Obzirom da su roditelji i članovi kućanstva na svojim radnim mjestima i tijekom obavljanja raznih životnih aktivnosti svakodnevno izloženi riziku od zaraze bolešću COVID-19, na taj način povećava se mogućnost prenošenja zaraze na djecu, odnosno

osobe s invaliditetom s kojima žive i koji su zbog svog zdravstvenog stanja u povećanom riziku za razvoj težih oblika bolesti.

Nadalje, uzimajući u obzir trenutna ograničenja provođenja aktivnosti i obustave pružanja većine usluga (socijalnih, rehabilitacijskih i dr.), upravo roditelji i/ili članovi obitelji su najčešće jedine osobe koje su u mogućnosti brinuti i skrbiti za djecu s teškoćama u razvoju i/ili odrasle osobe s invaliditetom u svom kućanstvu.

Primjer iz prakse: *Majka sam dvadesetdvogodišnje djevojke koja je osoba sa stopostotnim invaliditetom s dijagnozom spina bifida, koja se kreće u invalidskim kolicima. Jutros sam u televizijskom programu samo par rečenica Vašeg zamjenika i to me dodatno potaklo da Vam se javim.*

Cijepljenje i roditelji djece s teškoćama u razvoju i s invaliditetom

Cijela godina iznimno je stresna za sve nas, a sigurno ste već bezbroj puta čuli roditelje djece s invaliditetom koliko je dodatno stresna za nas. Naša je A.N. istrgnuta iz svoje dnevne rutine, koju smo kako - tako uspjeli stvoriti, s mukom osigurati osobnog asistenta, organizirati joj povremena druženja i volontiranja u knjižnici koja je jako voljela, izlaske i kupnje. Taj prekid aktivnosti iznimno ju frustrira jer u posljednje vrijeme prekinuli smo i kontakte s asistenticom koja ima malo djeteta i veliku obitelj što povećava rizik. Neprestano nas upozoravaju i liječnici da je moramo čuvati i ne izvirgavati riziku s obzirom na sklonost infektu i preboljenim bronhitisima. No, nitko ne ulazi u činjenicu da smo i nas dvoje, već u kritičnim godinama (ja 58, muž 65), radimo u školi i da smo svakodnevno izloženi zarazi. S obzirom na brojne neusklađenosti u sustavu, dogodilo nam se, primjerice, da nismo dobili cjepivo protiv gripe iako se svake godine cijepimo, a na vrijeme smo se javili i zatražili cijepljenje (ja sam i tlakaš i dodatno u riziku). Cjepivo je dobila samo A.N., ali pitam se kakva je korist od toga što od bolesti štitimo nju ako se mi razbolimo? Razmatram ovo radi budućeg cjepiva protiv COVIDA-19 s kojim će vjerojatno, cijepiti nju prioritarno, a nas dvoje ne, ne vodeći računa o tome da nema previše koristi štiti nju ako se ne štiti i nas.

Uzimajući u obzir navedeno, opravdana je zabrinutost roditelja oko toga tko će se brinuti i skrbiti o njihovu djetetu u slučaju zaraze i razvijanja težih oblika bolesti roditelja i/ili članova obitelji.

Zbog prethodno opisanih životnih situacija i teških posljedica za djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje mogu uslijediti u slučaju zaraze najbližih članova kućanstva, poželjno bi bilo omogućiti što žurnije cijepljenje roditelja i članova obitelji kako bi se zaštitilo djecu s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje s njima žive.

Stoga smo preporučili da nadležna ministarstva i HZJZ kao nositelj programa cijepljenja, svatko u svojem području djelovanja, provedu aktivnosti potrebne kako bi se osiguralo da roditelji djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom, kao i najbliži članovi obitelji koji s njima žive, budu određeni kao prioritarna skupina za cijepljenje protiv bolesti COVID-19.

Do predaje ovog Izvješća o radu prema dostupnim podacima vidljivo je da je preporuka prihvaćena čime se postupilo sukladno načelu solidarnosti i pravedne raspodjele ograničenih količina cjepiva.

Cijepljenje protiv COVID-19 osoba lišenih poslovne sposobnosti u dijelu donošenja odluka o zdravlju

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljica je zaprimila više upita stručnjaka iz sustava socijalne skrbi koji imaju brojne nedoumice oko provođenja cijepljenja protiv COVID-19 za svoje štíćenike, osobe koje su lišene poslovne sposobnosti u dijelu donošenja odluka o zdravlju.*

Provođenje ovog cijepljenja iziskuje potrebu za povećanim oprezom zbog toga što se radi o novom cjepivu kojim se stanovništvo do sada nije cijepilo te nema dovoljno podataka o njegovim rizicima, nuspojavama ili mogućim kasnijim negativnim posljedicama. Također je mnogo onih koji dvoje oko toga treba li se cijepiti, i tko se treba cijepiti, jer je za neke osobe ova bolest bezazlena, dok kod drugih uzrokuje teške simptome s mogućim najgorim krajnjim ishodom. S obzirom na navedeno, mnogi stručni radnici centara za socijalnu skrb koji obavljaju skrbičku dužnost mišljenja su kako je u donošenju odluke potrebno primijeniti dodatne zaštitne mehanizme kako bi ista sa sigurnošću bila u najboljem interesu štíćenika.

Povodom ove situacije **pravobraniteljica je svim centrima za socijalnu skrb uputila mišljenje s preporukama za postupanje**. Preporučeno je da se svakog štićenika informira, na njemu primjeren način, kako o prednostima i koristima cijepljenja, tako i o mogućim do sada poznatim rizicima, odnosno nuspojavama. Svakako je potrebno primijeniti individualizirani pristup i za svakog pojedinog štićenika zatražiti mišljenje njegovog liječnika obiteljske medicine je li za njega cijepljenje preporučljivo s obzirom na njegovo zdravstveno stanje, odnosno je li s obzirom na to isto stanje cijepljenje možda kontraindicirano.

**Cijepljenje i
osobe lišene
poslovne
sposobnosti**

Nakon što su štićeniku na njemu razumljiv odnosno primjeren način predočene relevantne informacije, potrebno je utvrditi može li štićenik iskazati svoju volju ili želju, odnosno je li sposoban dati svoj pristanak na cijepljenje. U ovom postupku primijenit će se standardi iz čl. 3. st. 1. toč. 13. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14). Ukoliko štićenik nije sposoban iskazati svoju volju, primijenit će se konvencijski standard „najboljeg tumačenja volje i sklonosti te osobe“ (Komentar Odbora za prava osoba s invaliditetom na čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, dio: Slobodni i informirani pristanak u hitnim i kriznim situacijama: „Odbor je također pozvao države članice da osiguraju da osobama s invaliditetom ne bude uskraćeno pravo na ostvarivanje poslovne sposobnosti na temelju analize njihovih „najboljih interesa“ od treće strane i da se, ako nakon znatnih napora nije moguće utvrditi volju i sklonost te osobe, prakse povezane s „najboljim interesom“ zamijene standardom „najboljeg tumačenja volje i sklonosti te osobe“).

Jedno od najvažnijih pitanja koje si stručnjaci postavljaju je kako postupati kada osoba koja je lišena sposobnosti u dijelu donošenja odluke o svojem zdravlju, a sposobna je za davanje pristanka, odbije dati pristanak za cijepljenje protiv COVID-19. Situacija se dodatno komplicira ukoliko takva osoba pripada rizičnoj skupini za koju je preporuka nadležnih službi cijepiti se.

S obzirom na to da Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15) u čl. 259. predviđa dodatnu zaštitu interesa štićenika od samovolje skrbnika, u smislu traženja prethodnog odobrenja centra za socijalnu skrb za poduzimanje važnijih mjera, između ostaloga i o zdravlju štićenika, mišljenja smo kako je ovu mogućnost potrebno iskoristiti, naročito u slučajevima kada je štićenik aktualno u mogućnosti izraziti svoju volju, odnosno sposoban je dati pristanak, ali cijepljenje odbija, unatoč -tome što pripada rizičnoj skupini za koju je cijepljenje preporučeno.

Prije nego što centar za socijalnu skrb donese odluku/odobrenje potrebno je provesti postupak u kojem će se štićenika na primjeren način i detaljno informirati o prednostima i mogućim negativnim posljedicama cijepljenja te na taj način utvrditi njegovu pravu volju odnosno osobni stav. U postupku je nadalje potrebno pribaviti mišljenje liječnika o prednostima i rizicima cijepljenja konkretnog štićenika s obzirom na njegovo zdravstveno stanje i ostale važne okolnosti, te nakon tako provedenog postupka odlučiti u najboljem interesu štićenika, prvenstveno uvažavajući njegovo mišljenje i želje, odnosno osobni stav, a sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i Obiteljskog zakona.

Sukladno navedenom istaknuli smo da je kod odlučivanja o cijepljenju od iznimne važnosti utvrditi aktualnu sposobnost svakog pojedinog štićenika da izrazi svoju volju, odnosno osobni stav o cijepljenju, unatoč činjenici što je lišen poslovne sposobnosti u dijelu odlučivanja o zdravlju. Na taj način se u najvećoj mogućoj mjeri štiti autonomija štićenika i pravo na odlučivanje. Prije donošenja konačne odluke potrebno je primijeniti individualiziran pristup, procjenjujući za svakog pojedinog štićenika dobit cijepljenja, uz davanje prednosti izraženom osobnom stavu i želji štićenika.

V. Posljedice i kako dalje

Funkcioniranje udruga osoba s invaliditetom u uvjetima epidemije i uskraćivanja financiranja:

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbe organizacija civilnog društva s područja Slavonije, Baranje i Srijema, kojima je ukazano na poteškoće uzrokovane uskraćivanjem podrške i potpore od strane jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Naime, u svojim obraćanjima

predstavnicu udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i predstavnici organizacija civilnog društva koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom, pritužuju se da općine, gradovi i županije:

- poništavaju i/ili obustavljaju javne natječaje i pozive za financiranje programa i projekata koje provode udruge na njihovom području;
 - ograničavaju korištenje sredstava namijenjenih za financiranje organizacija civilnog društva;
 - privremeno i/ili trajno obustavljaju donacije predviđene za udruge;
 - odgađaju donošenje odluka o odobravanju potpora za programe i projekte udruge u sklopu javnih natječaja i poziva za koje su takve odluke odavno trebale biti donesene;
 - ograničavaju i/ili zabranjuju obavljanje djelatnosti koje donose neki oblik prihoda udruzi
 - različite oblike potpora za nastavak obavljanja djelatnosti i osiguranje radnih mjesta različitim subjektima ne osiguravaju i udruge osoba s invaliditetom;
 - uskraćuju korištenje prostora danih na raspolaganje udruge,
- uz obrazloženje poput:

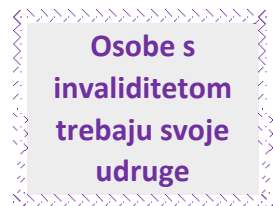
„onemogućeno provođenje aktivnosti projekata i udruge zbog epidemije“,
„potreba za osiguranjem dodatnih financijskih sredstava za poticanje i zaštitu gospodarstva i poslovnog sektora“ i sl.

Pravobraniteljica je svim županijama, gradovima i općinama Slavonije, Baranje i Srijema uputila preporuku kojom je ukazano na činjenicu da su upravo organizacije civilnog društva i u ovim izazovnim vremenima podnijele veliki teret i na sebe preuzele teret osiguravanja i pružanja brojnih usluga koje nisu osigurane od strane državnih, regionalnih i lokalnih institucija.

Upravo su organizacije civilnog društva u brojnim sredinama jedini pružatelji socijalnih, ali i drugih usluga ranjivim i osjetljivim skupinama (usluge osobne asistencije, pomoć u kući, smještaj beskućnicima, starima i nemoćnima, besplatna pravna pomoć, različiti oblici podrške djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima i dr.), a aktivnosti i sadržaji koje udruge organiziraju često su jedini oblici uključivanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u društveni život. Sve navedeno posebno je došlo do izražaja tijekom krizne situacije uzrokovane širenjem koronavirusa i svih izazova pred kojima se našlo cijelo društvo, a kada su sve navedene usluge, ali i brojne druge koje su se pokazale nužnima obzirom na novonastale okolnosti (npr. nabavka i osiguranje zaštitne opreme, prijevoz za osobe s invaliditetom, nabavka i dostava hrane i lijekova i sl.) postale još teže dostupne ili čak nedostupne brojnim osobama s invaliditetom. Osiguranje navedenih usluga, ali i brojnih drugih za život bitnih oblika podrške za brojne osobe s invaliditetom te druge ranjive skupine, na sebe su u najvećoj mjeri preuzele upravo organizacije civilnog društva unatoč svim poteškoćama s kojima su se suočile. Upravo prilagodbom načina rada novonastalim okolnostima, snalažljivošću, ali i odgovornošću pokazanom u provođenju aktivnosti u skladu sa svim mjerama i preporukama nadležnih institucija, udruge su pružile neizmjeran doprinos lakšem prilagođavanju kriznoj situaciji u kojoj se našlo cijelo naše društvo. Također, upravo kapaciteti organizacija civilnog društva – imovina, volonteri, članovi, djelatnici, znanje – bili su i još uvijek su na raspolaganju Stožeru civilne zaštite i nadležnim institucijama u osmišljavanju, provođenju i kontroli mjera usmjerenih na zaštitu od širenja koronavirusa.

Pravobraniteljica je zatražila izvješće o odlukama i/ili mjerama kojima su općine, gradovi i županije zbog situacije uzrokovane širenjem bolesti COVID-19, na bilo koji način uskratili ili odgodile predviđene i/ili planirane potpore (u bilo kojem obliku) namijenjene udruge koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i udruge koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom – ako su takve donesene.

Uz traženje navedenih izvješća, pravobraniteljica je preporučila preispitivanje odluka i mjera kojima je na bilo koji način uskraćena potpora i podrška organizacijama civilnog društva koje okupljaju osobe s invaliditetom i/ili djeluju u njihovu korist te poduzimanje radnji potrebnih kako bi se bez odgode udruge osigurala potpora i podrška nužna za osiguranje njihovog daljnjeg djelovanja.

Također, preporučeno je uspostavljanje otvorene komunikacije s predstavnicima osoba s invaliditetom na svom području (Povjerenstva za OSI – ako ih imaju, savezi, udruge, inicijative) kako bi na taj način saznali koji su problemi s kojima se susreću u novonastaloj situaciji i na koji način općine/gradovi/županije mogu doprinijeti u otklanjanju istih.

Naime, problemi i poteškoće na koje nailaze osobe s invaliditetom u svakodnevnom životu, a posebno u kriznim situacijama, u određenoj mjeri uvjetovani su specifičnostima sredine u kojima žive. Upravo stoga preporučeno je da se kroz opisanu komunikaciju analiziraju potrebe građana i udruga te definiraju prioritete vezano za osiguranje istih.

Zaključno, preporučeno je svim gradovima, općinama i županijama s područja Slavonije, Baranje i Srijema da na temelju prethodno opisane komunikacije i identificiranih problema i potreba, donesu odluke, mjere i/ili pakete mjera kojima će se na njihovom području omogućiti nastavak djelovanja udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom.

Iz zaprimljenih odgovora može se zaključiti kako je u većini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave preporuka pravobraniteljice uvažena.

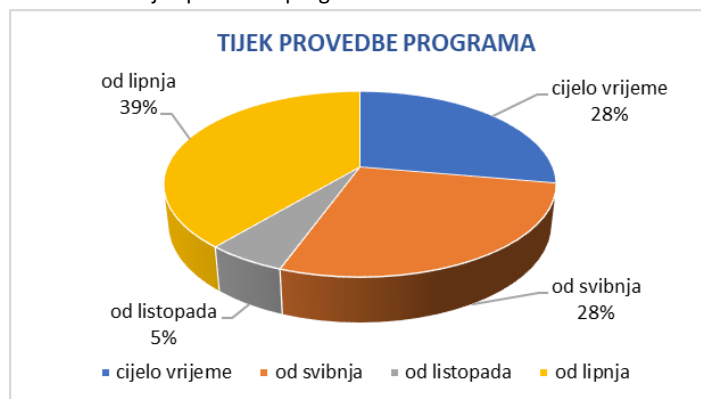
Poludnevni programi

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je upite osoba s invaliditetom, njihovih članova obitelji kao i samih pružatelja različitih izvaninstitucionalnih socijalnih usluga, da se dugotrajni prekidi pružanja pojedinih usluga vrlo negativno odražavaju na zdravlje, navike i stečene vještine, psihofizički status i emocionalno stanje korisnika tih usluga.

U pojedinačnim pritužbama roditelji su većinom bili nezadovoljni smanjenim intenzitetom programa, a posebno prekidom provedbe svih programa u ožujku i travnju ili kašnjenjem s početkom rada u jesen.

Stoga smo zatražili od dvadeset domova socijalne skrbi i drugih pružatelja usluga poludnevnog boravka da nas izvijeste o tijeku pružanja usluge poludnevnog boravka u okolnostima COVID-19, kontinuitetu, odnosno prekidima pružanja usluge, novim oblicima rada, obuhvatu korisnika i drugim bitnim informacijama koje se odnose na odvijanje redovne djelatnosti u ovim specifičnim okolnostima epidemije.

Grafikon 11. Tijek provedbe programa

Prema Grafikonu 11., iz dobivenih podataka o tijeku provedbe programa je vidljivo da je većina pružatelja usluge poludnevni boravak osiguravala gotovo cijelo vrijeme od svibnja kada je sukladno uputama HZJZ i preporukama MZ i MROSP omogućeno provođenje rehabilitacijskih programa uz propisane epidemiološke mjere.

Mjere su u prvi plan stavile obavezu održavanja fizičke distance između

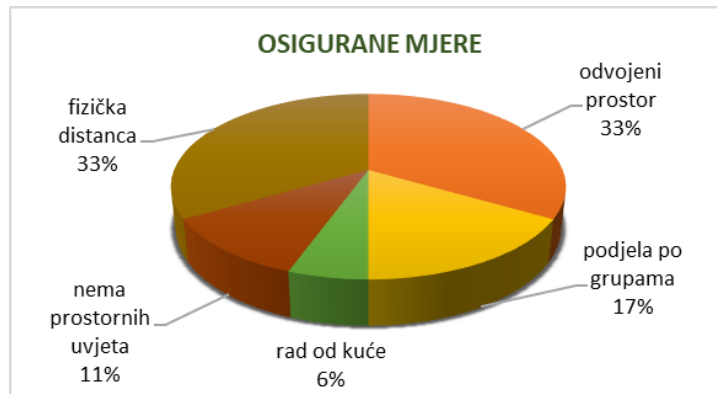
korisnika slijedom kojih su se fizički odvajali korisnici različitih programa unutar institucije (npr. korisnika na smještaju i vanjskih korisnika).

kao i korisnici iz skupina istog programa koje su formirane radi potrebe fizičke distance. Fizičko odvajanje djelatnika i korisnika, kao i prostorija, za mnoge pružatelje usluge su bili izuzetno zahtjevni. Unatoč tome, prema našim saznanjima, tek manji broj pružatelja je u potpunosti odustao od provedbe poludnevnih programa za vanjske korisnike.

Kontinuitet izravnog rada s korisnicima nakon djelomičnog popuštanja mjera bio je moguć samo onim pružateljima koji su imali prostorne i druge uvjete za provedbu poludnevnog programa.

U razdobljima prekida aktivnosti ili ograničenja u broju korisnika u programima, ustanove su nastojale održati komunikaciju s obiteljima korisnika, te je većina pružatelja navela da su bili barem u telefonskom kontaktu s korisnicima, pružali im podršku, ohrabivali i pratili situaciju sa zarazom. Domovi koji istovremeno zbrinjavaju korisnike na stalnom smještaju trebali su osigurati poseban ulaz, posebne prostorije i omogućiti da se ne miješaju korisnici iz različitih programa, pa niti djelatnici u različitim grupama.

Grafikon 12. Osigurane mjere

U Grafikonu 12., prema dobivenim podacima, 11 % pružatelja nije imalo takve mogućnosti i nisu mogli osigurati poludnevni boravak za korisnike, a 6 % pružatelja odlučilo se za rad od kuće zbog nesigurnosti da će čak i uz provedene mjere spriječiti zarazu između korisnika.

Nekoliko pružatelja opisujući tijek provedbe mjera i rad u specifičnim uvjetima, ukazalo nam je i na porazne posljedice prekida programa ili

„smanjenog intenziteta provedbe redovnih poludневnih aktivnosti za mentalnom zdravlju samih korisnika.“

„... Od rujna imamo veći pritisak roditelja za početak programa, iako nemamo uvjete za njegovu provedbu.... neki roditelji pitaju do kada ćemo biti zatvoreni jer je djetetu dosadno šetati po gradu cijeli dan....ne razumiju obavezu da se ne miješaju korisnici na smještaju i oni iz poludnevno...“

„... Radost i veselje zbog povratka u ustanovu bila je neizmjerana, pogotovo kod naših korisnika poludnevno boravka. Druženje, boravak s prijateljima u okruženju koje se trudi zadovoljiti njihove potrebe važan je dio njihove svakodnevnice....“

„...Kod korisnika smo primijetili pad na svim područjima, od najjednostavnije svakodnevne kulturne komunikacije, izvršavanja zadataka, motivacije, higijene međusobne komunikacije među korisnicima, pad interesa....Posljedice nedolaska u Centar su ogromne. Što se događa kod osoba lošijeg statusa ne želimo ni razmišljati. ...Nekoliko korisnika više ne dolazi redovito jer im smeta davanje izjava o nezaraženosti, neki tvrde da im smetaju maske, a istovremeno s roditeljima obilaze kafiće, šoping-centre, slavlja....Pitamo se do kada neki korisnici neće dolaziti, hoće li život provesti u stanu?...“

Epidemija i centri za socijalnu skrb

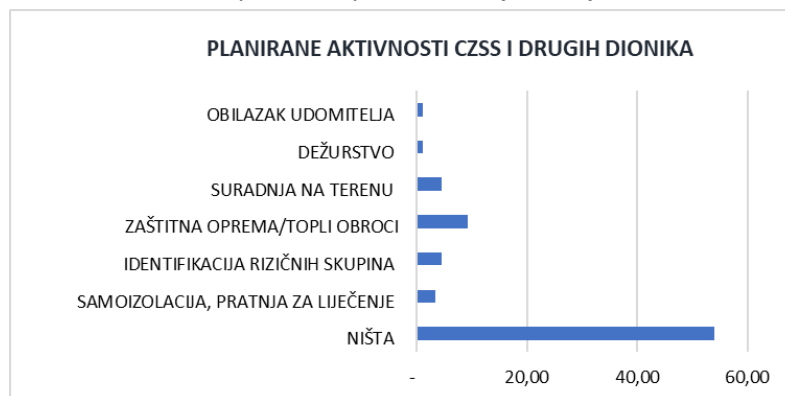
Centri za socijalnu skrb također su dijelili sudbinu specifičnih okolnosti i rada u doba epidemije i susretali su se s različitim preprekama u obavljanju redovitih poslova, posebno u rješavanju kriznih situacija vezano uz epidemiju. Kako bismo dobili uvid u aktivnosti centara za socijalnu skrb u okolnostima epidemije u odnosu na rizične skupine stanovništva, posebno osobe s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji, zatražili smo da nam dostave podatke o aktivnostima u uvjetima epidemije, istaknu okolnosti koje su utjecale na njihov rad u ovim specifičnim uvjetima, te kako ocjenjuju zadovoljavanje potrebe rizičnih kategorija korisnika. Uputili smo im sljedeća pitanja:

1. U kojim ste javnim akcijama na području svoje mjesne nadležnosti sudjelovali vezano uz epidemiju—kao nositelji/ sudionici?
2. Da li ste na razini centra planirali sustavne intervencije kao odgovor na specifične potrebe osoba s invaliditetom u uvjetima epidemije (npr. kojima je prestala usluga asistenta/u slučaju potrebe odlaska na liječenje i sl.)?
3. Da li ste dobili zahtjeve za osiguranjem zaštitne opreme (maske, dezinficijensi i sl.) osobama s invaliditetom ili nekoj drugoj kategoriji i kako ste na njih odgovorili

4. Da li je bilo zahtjeva za hitno zbrinjavanje osobe s invaliditetom u slučaju mjere samoizolacije ili zaraze člana obitelji?
5. Da li je bilo zahtjeva za intervencijom u obitelji udomitelja u slučaju zaraze ili samoizolacije udomitelja/korisnika – što ste poduzimali?
6. Koje ste poteškoće imali u provedbi specifičnih intervencija za vrijeme epidemije i koja vam je podrška bila potrebna kako biste efikasnije odgovorili trenutku u kojem se nalazimo?
7. Da li ste od nadležnog ministarstva dobili smjernice za postupanje i poduzimanje nekih aktivnosti radi zaštite ugroženih kategorija korisnika u uvjetima epidemije?
8. Na koji ste način pružali savjetodavnu i drugu pomoć i obavljali redovnu djelatnost?
9. Na koje ste se institucije/službe/ oslanjali u rješavanju konkretnih problema, te kakva je bila suradnja?
10. Što želite dodatno istaknuti o vašoj društvenoj ulozi u okolnostima epidemije i načinu na koji ste je ispunili?

Odgovore je pravobraniteljici dostavilo 87 centara za socijalnu skrb.

U Grafikonu 13. su prikazani podaci o sudjelovanju CZSS kao nositelja ili sunositelja javnih akcija na

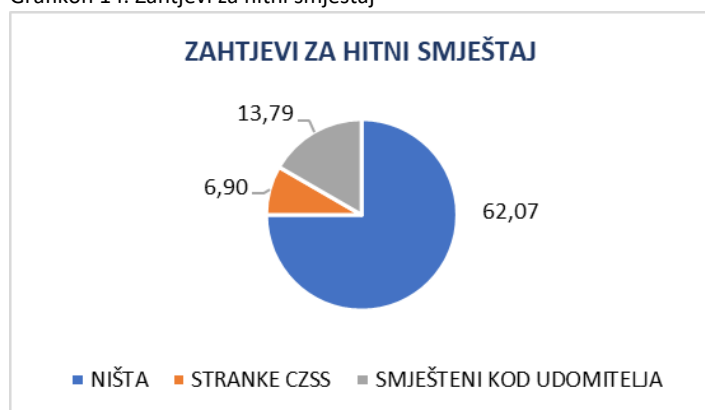

području svoje mjesne nadležnosti. Iz podataka je vidljivo da je oko 50 % centara za socijalnu skrb sudjelovalo u zajedničkim aktivnostima s drugim dionicima. Najčešće su to bile aktivnosti na detektiranju osoba kojima je potrebno organizirati dostavu toplog obroka koju su provodile organizacije Crvenog križa ili putem projekta ZAŽELI. Isto tako,

intenzivnije su komunicirali, odnosno obilazili obitelji udomitelja i privatne obiteljske domove.

Na razini centra, nešto manje od 50 % centara usmjerilo se na dostavu zaštitne opreme udomiteljima i strankama, te suradnju s drugim institucijama i udrugama radi zadovoljavanja specifičnih potreba građana (kontakti s osobama u samoizolaciji, pomoć kod odlaska na liječenje i sl.).

Grafikon 14. Zahtjevi za hitni smještaj

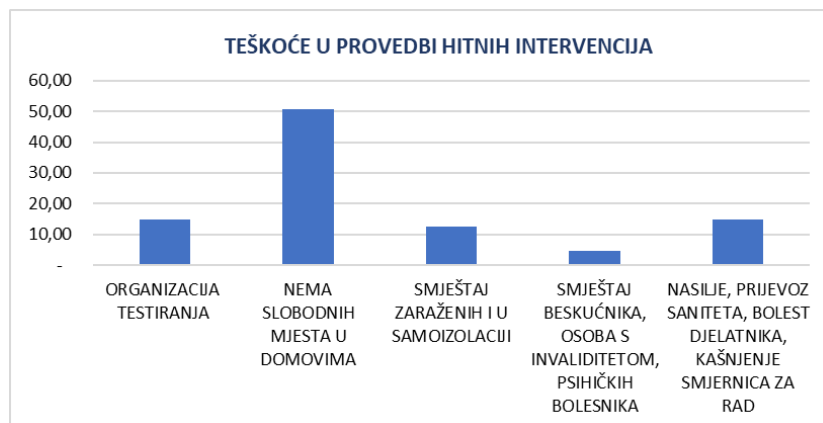

Iz Grafikona 14. je vidljivo da se više od 60 % centara nije susretalo sa zahtjevom za hitni smještaj građana ili stranaka smještenih kod udomitelja. Na terenu je u nešto manje od 7 % centara bilo zahtjeva za hitno organiziranje smještaja člana obitelji u slučaju mjere samoizolacije ili zaraze člana obitelji, a nešto manje od 14 % centara imalo je takve intervencija u obiteljima udomitelja.

Veliki broj centara ističe redovitu komunikaciju s udomiteljima i njihovo savjetovanje o poštivanju mjera sprečavanja zaraze, što je sigurno doprinijelo tome da takvih intervencija nije bilo mnogo. Osim navedenog, zanimalo nas je i koje su poteškoće imali u provedbi specifičnih intervencija za vrijeme epidemije – npr. pronalazak slobodnog mjesta za smještaj, vlastiti resursi potrebni za obavljanje poslova i tu se posebno potvrđuje naše mišljenje da su poteškoće koje je sustav imao od ranije posebno došle do izražaja u vrijeme krize.

O tome svjedoče i ove riječi djelatnika centra u našoj anketi: *S problemom nedostatnih resursa suočavamo se konstantno, udomiteljske obitelji su prekapacitirane, a u vrijeme epidemije taj je problem bio osobito izražen zbog nedostatka prostora za samoizolaciju i izolaciju u udomiteljskim obiteljima. Imamo stalne probleme s nemogućnošću pronalaska smještaja u ustanovama za sve kategorije korisnika, što je još izraženije u vrijeme epidemije.*

Grafikon 15. Teškoće u provedbi hitnih intervencija

Iz Grafikona 15. je vidljivo da gotovo 50 % centara koji su odgovorili na anketu ističe nedostatak slobodnih mjesta u domovima za smještaj. Dodatno je situaciju otežala obaveza prethodnog testiranja što je često puta zbog specifičnosti stanja građana bilo posebno zahtjevno (npr. nepokretne osobe, osobe s mentalnim oštećenjima).

Posebno su zahtjevni bili slučajevi kada je hitno trebalo organizirati smještaj za osobu pozitivnu na COVID-19, a domovi i udomitelji nisu imali mogućnosti za izolaciju korisnika. Oko 5 % centara ističe problem zbrinjavanja nekih specifičnih kategorija građana (beskućnici, osobe s psihičkim smetnjama), a u početku je sve to bilo dodatno otežano nemogućnošću organiziranja sanitetskog prijevoza.

[Pravo na stalni smještaj odrasle osobe sa psihosocijalnim teškoćama u ustanovu socijalne skrbi u vrijeme COVID-19](#)

Tijekom širenja bolesti COVID-19 zabilježeni su slučajevi uskraćivanja usluge stalnog smještaja u ustanove socijalne skrbi za osobe s invaliditetom.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila kćerka radi zaštite prava svoga oca, osobe s invaliditetom, koji je radi pogoršanja zdravstvenog stanja iz privatne ustanove za starije osobe premješten na liječenje u psihijatrijsku bolnicu. Imenovana navodi kako bolnica planira otpust oca, a dom u kojem je bio smješten do tada je naveo kako zbog pogoršanja njegovog psihičkog stanja nema uvjete da ga primi natrag. S obzirom da kćerka nema drugog izbora za skrb o ocu, osim smještaja u instituciju, kontaktirala je, kako navodi veći broj domova koji primaju osobe sa psiho-socijalnim teškoćama, no zbog „zabrane koja je vezana za koronavirus – nijedan dom oca ne može primiti (iako ima mjesta u domu i mogli bi ga primiti nakon što se povuče zabrana).“*

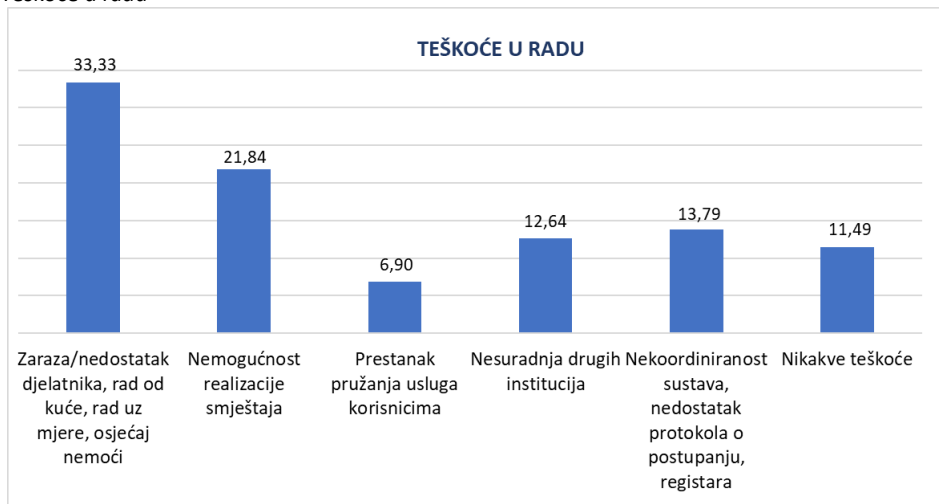
Nadalje ona navodi kako se boji da bi otac mogao, ukoliko ostane bez adekvatne skrbi i njege, što će se dogoditi ukoliko bude otpušten iz bolnice, a bez smještaja u adekvatnu instituciju, nauditi na prvom mjestu sebi, ali i drugim članovima obitelji.

Iz navedenog proizlazi kako postoji opasnost od povrede prava osobe s invaliditetom na zaštitu i unaprjeđenje zdravlja sukladno čl. 6. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) te prava na zbrinjavanje u ustanovi socijalne skrbi sukladno odredbi čl. 48. istog Zakona. U *Uputama za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 za pružatelje socijalnih usluga u sustavu socijalne skrbi* koje su objavljene na mrežnim stranicama Ministarstva navodi se: *Do daljnjeg se obustavlja prijam novih korisnika osim na privremeni smještaj u kriznim situacijama uz obveznu izolaciju korisnika u trajanju od 14 dana i prethodno uzimanje brisa za testiranje na COVID-19.*

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je izrazila mišljenje kako nema zapreke da se u iznimnim situacijama ugroženosti života, zdravlja i sigurnosti pojedinca uslijed bolesti, nemoći, ovisnosti ili

socijalne isključenosti osobe s invaliditetom, kao što je ovdje slučaj, istoj osigura smještaj u ustanovi socijalne skrbi. Stoga je preporučila MROSP da se u konkretnom slučaju, ali i općenitom preporukom obavijeste domovi socijalne skrbi kako su dužni primiti na smještaj pojedince u potrebi kada se skrb ne može osigurati na drugi način, poštujući propisane procedure i uz pridržavanje svih potrebnih mjera radi sprječavanja širenja zaraze virusom COVID-19.

Grafikon 16. Teškoće u radu

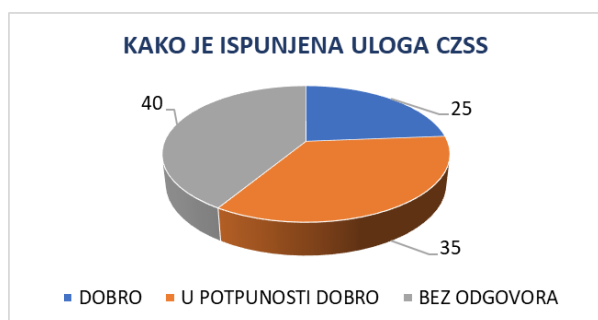

Iz Grafikona 16. je vidljivo da kada opisuju izazove s kojima su se susretali u radu, 36 centara ukazuje na problem zaraze djelatnika, što je uz ionako prisutan manjak potrebnih zaposlenika u sustavu dodatno otežao njihov rad. Nemogućnost realizacije smještaja navelo je 18 centara, a 16 centara imalo je problem otežane suradnje s drugim dionicima u sustavu. Također, 13 centara za socijalnu skrb ističe značaj jasnih protokola postupanja i suradnje svih institucija, jer su zbog različite primjene mjera i postupanja bili onemogućeni efikasno djelovati u kriznim situacijama.

Na pitanje o tome jesu li od strane MROSP dobivali smjernice za rad u uvjetima epidemije koje se odnose na zaštitu specifičnih kategorija korisnika, gotovo 100 % centara koji su se odazvali anketi navode da su redovito dobivali smjernice Ministarstva, te da su na raspolaganju imali djelatnika MROSP za korona krizu s kojim su uvijek mogli komunicirati i operativno dogovarati rješavanje pojedinih kriznih situacija. Suradnju s Ministarstvom centri u velikoj mjeri ocjenjuju pozitivnom.

Što se tiče ostvarene suradnje s drugim institucijama na terenu, prema zaprimljenim podacima vidljivo je da je najpozitivnije ocijenjena suradnja sa sustavom zdravstva (49 %), prvenstveno HZJZ te domovima zdravlja i obiteljskim liječnicima. Nešto više teškoća imali su s bolničkim sustavom, prvenstveno zbog otpusta pacijenata za koje se nije mogao promptno osigurati odgovarajući smještaj, a nisu se mogli otpustiti na kućno liječenje. U pozitivnom smislu u velikom broju centara ocjenjuje se i suradnja s organizacijom Crvenog križa (33 %), dok 18 % centara ističe pozitivnu i dobru suradnju s udrugama i pružateljima socijalnih usluga.

Grafikon 17. Kako je ispunjena uloga CZSS

Centre za socijalnu skrb tražili smo da ocijene vlastitu društvenu ulogu u okolnostima epidemije i načina na koji su je ispunili. Iz Grafikona 17. je vidljivo da centri ističu da su u datim okolnostima učinili maksimum u izvršavanju svojih zadataka. Poštivanje zaštitnih mjera HZJZ-a, rad od kuće, nepostojanje prostornih uvjeta za primanje stranaka i informatička nepismenost stranaka, otežali su obavljanje redovnih poslova, ali gotovo svi ističu da su u slučajevima nasilja i drugih kriznih

situacija odlazili na teren i uz zaštitne mjere uspijevali izvršiti svoje poslove. Redovni poslovi centra obavljali su se uz nešto manje administriranja, a kontakti sa strankama uglavnom su se odvijali telefonski i mailom.

Neki odgovori upućuju i na prednosti i poboljšanja koja su ostvarena usred krize:

Pronađeni su brži i kvalitetniji načini komunikacije između korisnika i između institucija i lokalne sredine. Epidemija je pokazala efikasnost sustava onda kada je to potrebno (brze reakcije, manje nepotrebnog propitkivanja, smanjenje administracije, upućenost na online, veća uključenost korisnika u procese donošenja odluka.

Ostali odgovori su prikazali izazove na koje su nailazili socijalni radnici i kako su ih prevladali:

Poteškoće vezane za realizaciju usluga psihosocijalne podrške i rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju; programi se često nisu provodili ili su se provodili „online“, što je nekim roditeljima predstavljalo veliki problem jer nisu imali mogućnosti pratiti program rehabilitacije putem interneta“.

„Obiteljski život je težak u uobičajenim vremenima a sada su svi još više pod pritiskom. Očekujemo puno problema koji će se izravno odraziti na naš posao. Mi smo kao zaposlenici izloženi opasnosti od zaraze, a moramo pomagati, savjetovati i biti snažni da drugima možemo pružiti adekvatnu podršku i pomoć“.

„U neposrednom radu s korisnicima pridržavali smo se propisanih mjera i upućivali korisnike na njihovo pridržavanje. Tijekom svakodnevnih kontakata radilo se na smirivanju tjeskobe uzrokovane epidemijom te rješavanju spornih situacija u obiteljskim odnosima prouzročenih potrebom poštivanja mjera. U okolnostima epidemije smo prvenstveno bili usmjereni na svakodnevnu problematiku, neovisno o trenutnim okolnostima. Nismo bili u mogućnosti pokretati različite društvene akcije kao inače (npr. Dan socijalnog rada, radionice, javne tribine...)“...

„Pružanjem informacija i podrške našim korisnicima sudjelovali smo u zaštiti njihovog zdravlja. Telefonskim savjetovanjem ublažavali smo njihov strah, ohrabrivali ih te na taj način pridonijeli očuvanju njihovog mentalnog zdravlja.“

„Svi korisnici naših prava i usluga su bili saslušani, obišli smo ih na terenu. Po našem mišljenju snalazili smo se jako dobro, sve postupke iz djelokruga obiteljsko-pravne zaštite smo izvršavali bez obzira na tešku epidemiološku situaciju.“

Negativan utjecaj epidemije na dostignutu razinu zaštite ljudskih prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju

Međunarodne institucije za zaštitu ljudskih prava osoba s invaliditetom također su upozorile na urušavanje dosegnute razine zaštite prava i gubljenje postignuća višegodišnjeg zalaganja za ravnopravnost i dostojanstvo osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom opet se promatra kao žrtve koje treba zaštititi po cijenu narušavanja osnovne autonomije i dostojanstva, a izgubljen je partnerski odnos i uključivanje u procese koji utječu na njihove živote. Epidemija je ujedno još jednom pokazala zašto segregacija osoba s invaliditetom u ustanove predstavlja teško kršenje njihovih ljudskih prava. Osobe u ustanovama u većem su riziku od zaraze od osoba koje žive u zajednici, nemaju mogućnost zaštite socijalnom distancom u uvjetima kad se i po 200 osoba nalazi na jednom skućenom prostoru. Ovo je populacija, koja je daleko najteže pogođena najrigoroznijim ograničavanjem kretanja i zabranom napuštanja ustanove osim u iznimnim situacijama.

Istovremeno smo svjedočili tome da je epidemija postala izgovor za odustajanje od prijeko potrebnih reformskih procesa koji se već godinama najavljuju, a osobe s invaliditetom ih strpljivo očekuju. Zaustavljen je rad na izradi zakonskih unaprjeđenja, a goruća pitanja osoba s invaliditetom ponovno su ne samo stavljena u drugi plan nego postala posve nevažna u atmosferi sveopće zdravstvene, društvene i gospodarske krize. Pozitivni primjeri osiguranja razumne prilagodbe, posebno u odnosu na prilagodbe načina i organizacije rada tijekom ovog kriznog perioda, trebaju biti putokaz i primjer kako se i nakon završetka ove epidemije osobama s invaliditetom može osigurati da sudjeluju u svakodnevnim životnim aktivnostima na ravnopravnoj razini s drugima.

Mjerodavne institucije bi se trebale prilikom donošenja odluka koje se tiču epidemiološke situacije savjetovati s osobama s invaliditetom i njihovim predstavnicima kako bi bili u potpunosti upoznati s teškoćama s kojima se susreću u ovim otežanim okolnostima radi iznalaženja odgovarajućih rješenja.

Ujedinjeni narodi su Međunarodni dan osoba s invaliditetom 2020. obilježili pod motom *Izgradnja boljeg: prema svijetu nakon COVID-19 koji uključuje osobe s invaliditetom, pristupačan je i održiv*. Stoga u skladu s UN-ovim motom pozivamo sve da ovu krizu pretvorimo u priliku za izgradnju društva uistinu jednakih mogućnosti.

2.2. OSVRT NA PODRŠKU OSOBAMA S INVALIDITETOM NA PODRUČJIMA POGOĐENIM POTRESOM

Godina 2020., osim epidemije bolesti COVID-19, bit će zapamćena i po katastrofalnom potresima koji su u proljeće, zadesili Grad Zagreb, Zagrebačku i Krapinsko-zagorsku županiju, a na kraju godine Sisačko-moslavačku te Karlovačku i Zagrebačku županiju. Ova prirodna katastrofa produbila je mnoge probleme osoba s invaliditetom vezano uz stanovanje, ali otvorila i nove, razotkrivajući slabosti ne samo u sustavima stanogradnje nego i teškoće u koordiniranju aktivnosti između različitih dionika u zbrinjavanju osoba s invaliditetom kao i prijavama i procjenama šteta od potresa.

Nakon zagrebačkog potresa zaprimili smo niz upita i zamolbi u kojima su osobe s invaliditetom, njihove obitelji te roditelji djece s teškoćama izgubile svoje domove ili su isti oštećeni te su tražili informacije i savjet kome da se obrate, tko su nadležna tijela, gdje mogu zatražiti pregled statičara, gdje se mogu privremeno zbrinuti u slučajevima kada je stambeni objekt oštećen u tolikoj mjeri da nije za stanovanje i drugo.

Tijekom ožujka i travnja pravobraniteljici se javilo dvadeset obitelji, osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju s prebivalištem u Gradu Zagrebu.

Na upite, pravobraniteljica je vrlo konkretno, dajući jednostavne upute i kontakt telefone informirala osobe s invaliditetom tko je nadležan u Gradu Zagrebu za prijavu oštećenja i pregled od strane statičara te kojim se službama trebaju obratiti vezano za obnovu. No, teško pokretne ili nepokretne osobe koje žive same, nisu bile sve informatički obrazovane i ne služe se računalom te su imale poteškoća obzirom na online prijave šteta i pozive statičarima radi očevida.

Primjer iz prakse: Bračni par starije životne dobi i oboje osobe s invaliditetom dobili su na korištenje kontejner budući da im je kuća prema ocjeni statičara toliko oštećena da nije sigurna za stanovanje. Navode da im je netko iz Grada (ne znaju koja služba) donio obrazac za prijavu štete zbog potrebe obnove.

S obzirom da su čuli na radiju da će osobe s invaliditetom biti oslobođene 20 % sudjelovanja u troškovima obnove, zanima ih kome i koji javni dokument trebaju priložiti kao dokaz svoga invaliditeta, a u svrhu oslobađanja sudjelovanja u plaćanju troškova obnove pa navode „:... *bili su neki dečki iz Grada, ali nismo zapamtili tko ih je poslao, nešto su pregledavali u upisivali na neke papire. Pitali smo ih kome trebamo predati dokaze da smo osobe s invaliditetom, ali nisu znali nego su rekli da nazovemo Ministarstvo graditeljstva ili Grad Zagreb, ali mi ne znamo koga da nazovemo, nisu nam dali nikakav telefon. Bojimo se da ako ne priložimo dokaze da smo osobe s invaliditetom da ćemo zakasniti i da nećemo biti oslobođeni od ovih 20 %... Živimo sami, nemamo djece, susjedi nemaju takve probleme pa nam ne mogu pomoći...*“

Slično je iskustvo gospođe koja živi u centru grada. Ima 84 godine i mada je osoba s težim invaliditetom, brine o suprugu koji ima teški invaliditet i 87 godina. Prijavili su oštećenja na stanu i rečeno im je da su upisani u registar štete i da će ih netko na vrijeme obavijestiti o svemu bitnome u svezi sa saniranjem oštećenja. Zbog socijalne izoliranosti, lošeg zdravstvenog stanja, invaliditeta i neupućenosti propustili su rok za podnošenje zahtjeva za dodjelu novčane pomoći za kupnju materijala i građevinske radove za nekretninu oštećenu u potresu. S obzirom da ispunjavaju kriterije objavljene u javnom pozivu Grada Zagreba te da su rok propustili zbog izoliranosti uzrokovane invaliditetom i lošim zdravstvenim stanjem, pravobraniteljica je uputila preporuku Gradskom uredu za gospodarstvo te energetiku i zaštitu okoliša da uvaži spomenute okolnosti i omoguće podnošenje zahtjeva nakon isteka roka Javnog poziva Grada Zagreba. Preporuka nije uvažena.

Mišljenje pravobraniteljice: Smatramo da je u ovakvim slučajevima trebalo osigurati podršku na način da se na razini mjesnih odbora ili drugih tijela angažira/ju osoba/osobe (volonteri) koji bi obilazili nastradalo područje i pomagali osobama koje to iz bilo kojih razloga ne mogu same – u popunjavanju i predaji obrazaca, prikupljanju potrebne dokumentacije, ali i drugih vidova potrebne podrške, odnosno na sličan način kako je to organizirano na području Sisačko-moslavačke županije. Naime, potrebne radnje nadilazili su prosječnu ili uobičajenu razinu znanja i snalažljivosti, pa je trebalo predvidjeti da će pojedinim društveno ranjivim skupinama društva, kao na primjer osobama s invaliditetom i osobama starije životne dobi, biti potrebna dodatna pomoć u odgovarajućem i pravovremenom reagiranju nadležnih tijela.

Pravobraniteljica je zaprimila više zamolbi za pomoć u adekvatnom zbrinjavanju višečlanih obitelji s djecom s težim razvojnim teškoćama ili s odraslim osobama s invaliditetom kojima, zbog specifičnosti oštećenja zdravlja, nije odgovarao ponuđeni organizirani smještaj (studentski dom). Primjer je obitelj iz Čučerja s petero malodobne djece od kojih troje djece ima jezično-govorne smetnje, a devetogodišnji sin ima autizam.

U svojoj zamolbi majka navodi: *„...moj suprug ima status odgojitelja, ja sam zaposlena, ali sam na porodijskom. Mi smo preko noći postali beskućnici, kuća je dobila crvenu naljepnicu. Ponudili su nam smještaj u Studentskom domu „Cvjetno naselje“, ali moj sin s autizmom ima nekontrolirane i agresivne, često nepredvidive ispade uvijek kada se nađe u skućenom prostoru i među nepoznatim ljudima. Ne bih htjela ispasti nezahvalna, ali je nama to jako veliki problem zbog kojega smo morali odbiti ovaj smještaj. Moju obitelj su prihvatili privremeno prijatelji, ali za nekoliko dana moramo izaći i ne znam što ćemo dalje...“*

S obzirom na to da je bila riječ o iznimno teškoj situaciji zbog specifičnosti i težine razvojnog poremećaja jednog od petero djece obitelji iz Čučerja, pravobraniteljica je uputila preporuku za adekvatno zbrinjavanje navedene obitelji Gradskom uredu za upravljanje imovinom Grada i Gradskom uredu za upravljanje u hitnim situacijama te tadašnjem Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.

Ministarstvo u svom odgovoru navodi između ostaloga: *„...uvažavajući specifičnost situacije u kojoj se nalazi obitelj... izvješćujemo Vas kako Ministarstvo ne raspolaže sa slobodnim stambenim jedinicama te u skladu s odredbom Zakonu o socijalnoj skrbi predlažemo upućivanje zahtjeva Gradu Zagrebu“.*

Međutim, obitelji je osiguran „krov nad glavom“ zahvaljujući akciji koju je jedna zagrebačka udruga pokrenula putem društvenih mreža.

Primjer iz prakse: *Višečlana obitelj iz Zagreba s troje malodobne djece živjela je posljednjih šest godina u podstanarskom stanu koji je pretrpio znatna oštećenja uslijed potresa u ožujku 2020. godine i iz kojeg su zbog toga morali iseliti. Najmlađe od troje djece je dijete IV. stupnja invaliditeta, uz to kronični bubrežni bolesnik na dijalizi, trenutno i na listi čekanju za transplataciju. Neposredno nakon potresa putem društvenih mreža ponuđen im je privremeni smještaj iz kojeg su nakon mjesec dana morali izaći ne imajući nikakvo daljnje stambeno rješenje.*

Pravobraniteljica je žurno informacije o situaciji ove obitelji dostavila nadležnim uredima Grada Zagreba, kao i tadašnjem Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. S obzirom da nije postojalo drugo rješenje, obitelj je izašla iz stana u kojem je bila prvobitno zbrinuta te samostalno bez potpore iznajmili stan kojeg su mogli pronaći, ali kojeg nisu mogli plaćati za neko duže vremensko razdoblje. Pravobraniteljica je nastavila postupati u predmetnom slučaju te su ponovno zatražena postupanja iz djelokruga Grada Zagreba i Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, nakon čega je obitelj privremeno smještena od strane Republike Hrvatske u odgovarajućem stambenom prostoru u vlasništvu države.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila I.B. iz Zagreba koja je osoba s invaliditetom i sama živi u staroj i trošnoj kući na temelju pravomoćne sudske presude kao zaštićeni najamoprimac. Kuća od potresa u ožujku ima znatna vidljiva oštećenja. Mjesec dana nakon potresa, stranka je unatoč prijavi štete još uvijek čekala dolazak i procjenu statičara.*

Ured pravobraniteljice je uputio pisani zahtjev Gradu Zagrebu za upućivanje tima statičara zbog pregleda štete. Nedugo nakon zahtjeva, stranku su obišli statičari i obavili preliminarni pregled nakon kojeg je građevina dobila žutu oznaku - privremeno neupotrebljivo uz napomenu koje su intervencije potrebne, kao i da je potrebno napraviti detaljan statički pregled cjelokupnog objekta, posebno krovništva i sjevernog zabatnog zida. Ubrzo je napravljen i detaljan pregled građevine. Budući da stranka ima status zaštićenog najmoprimca, a vlasnik građevine nije zainteresiran za obnovu i/ili sudjelovanje u obnovi, stranka je, iako slabih materijalnih prilika, samostalno vlastitim sredstvima financirala popravak građevine u dijelu u kojem živi kako bi sigurno mogla nastaviti tamo živjeti. U povratnom javljanju stranka je istaknula da je konkretne upute za prijavu štete dobila od pravobraniteljice te je sukladno uputama štetu prijavila nadležnim tijelima Grada Zagreba, međutim nije razvidno hoće li zbog statusa zaštićenog najmoprimca moći u budućnosti ostvariti bilo koju vrstu nadoknada štete koju je sanirala. Također, nameće se pitanje ostalih oštećenja iste građevine koji nisu u potpunosti sanirani i koliko će oni utjecati na mogućnost i sigurnost življenja na tom mjestu.

Osim postupanja u pojedinačnim slučajevima, pravobraniteljica je uputila u svibnju 2020. godine preporuku i prijedloge Gradu Zagrebu i tadašnjem Ministarstvu graditeljstva i prostornoga uređenja te isto dostavila na znanje predsjedniku Vlade RH, sljedećeg sadržaja: „... *Pravo na razumnu prilagodbu građevina, kao dio prava na pristupačnost disperzirano je u brojnim propisima, regulirano kako nacionalnim tako i međunarodnim propisima te iz istih izvira normativne obveze koje se nameću obveznicima osiguranja tog prava... Države potpisnice Konvencije prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom i imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na zaštitu i dobrobit od zakona, te preuzimaju odgovornost za izgradnju pristupačnog okruženja, prijevoza, pristupa informacijama i komunikacijama, kao i pristupačnost svim uslugama i kapacitetima, kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama, na ravnopravnoj osnovi, kako bi se osobama s invaliditetom osiguralo neovisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ovo je moguće ostvariti putem razumne prilagodbe, odnosno potrebne i odgovarajuće prilagodbe i podešavanja, koji ne predstavljaju neproporcionalno i neprimjereno opterećenje, da bi se osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima.*

Zakon o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19), između više temeljnih zahtjeva koje mora ispunjavati građevina, propisuje i zahtjev pristupačnosti tijekom uporabe, a zakonska odredba kojom je taj zahtjev razrađen regulira posebnu obvezu da građevine moraju biti izgrađene i projektirane vodeći računa o pristupačnosti i uporabi od strane osobe smanjene pokretljivosti, te predviđa i visoke novčane kazne odgovornim osobama ukoliko građevina ne ispunjava temeljne zahtjeve, od koji je jedan i pristupačnost. Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjenje pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13 i 153/13), kao podzakonskim propisom, regulirano je pitanje uvjeta i načina osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osoba s invaliditetom u građevinama javne i poslovne namjene te osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene.

Smatramo da je u smislu predstojećih obnova potresom razrušenih i oštećenih građevina, ovo jedna od ključnih točaka od kojih se mora krenuti, imajući na umu da konkretno pravo na pristupačnost osobama s invaliditetom omogućuje da na jednakopravan način s ostalima pristupaju svim resursima koji im pripadaju na jednakoj osnovi s drugima. U ovim je trenucima, više nego inače potrebno usmjeriti snagu i resurse, ne u rekonstrukciju društva kakvo je bilo prije, nego u izgradnju inkluzivnog društva koje je utemeljeno na jednakim mogućnostima te osobama s invaliditetom osigurava i jamči uključivost zajednicama, sustavima i strukturama... Uzimajući u obzir navedeno, kroz proces sustavne reforme, koji je potrebno osigurati na svim razinama i na osnovi jednakih mogućnosti, ključno je fokusirati se na potpuno i učinkovito sudjelovanje i prisustvovanje osoba s invaliditetom bez obzira na oštećenje, a posebno onih koji su, bez obzira na razlog, isključeni ili u riziku od marginalizacije...

Stoga ovim putem apeliramo da se tijekom predstojećih radova obnove osigura pristupačnost građevina u skladu s pozitivnim pravom na način koji će izgraditi društvo koje osobama s invaliditetom jamči ravnopravnost i uključivost na jednakopravan način s drugim akterima društva...“.

Preporuka nije prihvaćena u predloženom obliku, nego su dobivena obrazloženja da će zahvati pristupačnosti biti razrađeni provedbenim aktima.

Ponovno smo uputili prijedloge u lipnju 2020. Gradu Zagrebu, nadležnom Ministarstvu i Vladi RH na Zakon o obnovi Zagreba, Krapinsko-zagorske i Zagrebačke županije - prilagodba građevina osobama s invaliditetom nakon potresa tražeći da se osiguraju elementi pristupačnosti, međutim do kraja izvještajnog razdoblja nismo zaprimili odgovor o razradi provedbenih akata.

U studenom 2020., nakon donošenja Zakona o obnovi zgrada oštećenih potresom na području Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske županije i Zagrebačke županije („Narodne novine“, br. 102/20; u daljnjem tekstu: Zakon), prema odredbi čl. 6. st. 1. podst. 2. i 3. vlasnik ili suvlasnik nekretnina oslobođen je osiguranja odnosno uplate sredstava za konstrukcijsku obnovu obiteljskih kuća, poslovnih, stambeno-poslovnih i višestambenih zgrada te gradnju zamjenskih obiteljskih kuća:

- ako je osoba s invaliditetom koja svoj status dokazuje pravovaljanim ispravama nadležnih tijela, sukladno nalogu ministra nadležnog za poslove socijalne skrbi i

- ako je na dan 22. ožujka 2020. te 28. i 29. prosinca 2020. živio u zajedničkom kućanstvu s osobom s invaliditetom

Slijedom toga, ministar rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike donosi *Naputak o pravovaljanim ispravama nadležnih tijela kojima osoba s invaliditetom dokazuje svoj status.*

Budući da je čl. 2. Naputka bilo definirano da se osobom s invaliditetom smatra:

- osoba koja je korisnik prava na osobnu invalidninu ili korisnik prava na doplatak za pomoć i njegu na dan 22. ožujka 2020.

- hrvatski ratni vojni invalid iz Domovinskog rata, civilni invalid iz Domovinskog rata, civilni invalid iz Drugog svjetskog rata, ratni vojni invalid iz Drugog svjetskog rata, mirnodopski vojni invalid – **pravobraniteljica je u javnoj raspravi uputila primjedbe i prijedloge te upozorila da je navedeni čl. 2. Naputka u koliziju s čl. 6. st. 1. podst. 2. Zakona.**

Obrazloženje:

Predloženim Naputkom status osobe s invaliditetom obuhvatio bi samo osobe s težim i teškim invaliditetom, koje jedine mogu ostvariti pravo na doplatak za pomoć i njegu i osobnu invalidninu (dakle, samo osobe s III i IV stupnjem oštećenja funkcionalnih sposobnosti), dok su u ostvarivanju mogućnosti oslobađanja od sudjelovanja u troškovima obnove izuzete osobe s utvrđenim I i II stupnjem oštećenja funkcionalnih nesposobnosti. Naime, Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17) prema kojoj je od 2015. god. uređen jedinstveni postupak vještačenja radi ostvarivanja prava u različitim sustavima i dokazivanja statusa osobe s invaliditetom, u čl. 23. definira da status osobe s invaliditetom ima osoba (starija od 15 godina) kojoj je u postupku vještačenja utvrđeno barem jedno oštećenje iz Liste I i najmanje stupanj 1. iz Liste težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti.

Nadalje, prema prijedlogu u čl. 3. Naputka koji propisuje dokazivanje statusa rješenjem/potvrdom centra za socijalnu skrb o priznavanju prava na osobnu invalidninu ili doplatak za pomoć i njegu, u ovu kategoriju se ne bi mogle uključiti i osobe koje zbog drugih zakonskih ograničenja možda ne ostvaruju pravo na doplatak za pomoć i njegu i osobnu invalidninu, iako su osobe s težim ili teškim invaliditetom te također niti osobe kojima je invaliditet priznat radi ostvarivanja prava u drugim sustavima (npr. prema Zakonu o stažu s povećanim trajanjem, osobe u invalidskoj mirovini čiji je invaliditet utvrđen u odnosu na rad i dr.).

S druge strane, osobe čiji je invaliditet nastao kao posljedica rata ili u svezi s ratom (hrvatski ratni vojni invalid iz Domovinskog rata, civilni invalid iz Domovinskog rata, civilni invalid iz Drugog svjetskog rata, ratni vojni invalid iz Drugog svjetskog rata, mirnodopski vojni invalid), ovu bi mogućnost ostvarile neovisno o težini invaliditeta.

Stoga smo upozorili da je prijedlog Naputka višestruko dvojbjen: nema dosljednosti po osnovi težine invaliditeta, u koliziji je s odredbom Zakona o obnovi, koji je u tom slučaju trebao precizirati težinu invaliditeta i konačno, potencijalno isključuje osobe koje ne moraju nužno ostvarivati navedena prava iz sustava socijalne skrbi zbog drugih zakonskih uvjeta iako su osobe s invaliditetom.

Ovako definirani Naputak podržava iskrivljeno shvaćanje da je osoba s invaliditetom ona koja je ostvarila određeno pravo, a ne osoba koja ima određenu vrstu i stupanj oštećenja organizma i oštećenje funkcionalne sposobnosti organizma. Pojmovno određenje Zakona o obnovi implicira da se pravo na izuzeće od participacije u obnovi nakon potresa prizna svim osobama s invaliditetom neovisno o stupnju i težini invaliditeta, a ne samo osobama s težim i teškim invaliditetom. Stoga ukoliko je takvo ograničenje bilo namjeravano, trebalo je u odredbi Zakona o obnovi navesti teži i teški invaliditet.

Prethodno pitanje otvara i problem javnih isprava koje se mogu uzeti u obzir kao dokaz invaliditeta za potrebe ovog Zakona. Predložena rješenja o ostvarivanju prava na doplatak za pomoć i njegu i osobnoj invaliditeta dokazuju da osoba ima III odnosno IV stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti, ali prava ostvaruje samo ukoliko ispunjava i neke druge uvjete propisane Zakonom o socijalnoj skrbi.

Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01) obvezuje Hrvatski zavod za javno zdravstvo na prikupljanje podataka koji se odnose na oštećenje zdravlja, vrstu i stupanj odnosno težinu invaliditeta iz svih sustava, te sadrži i podatke o ovim činjenicama od trenutka uspostave Registra, odnosno i prije uvođenja sada važećeg sustava jedinstvenog vještačenja. Slijedom navedenog pravobraniteljica je predložila da u svrhu ostvarivanja prava na oslobađanje od sudjelovanja u obnovi potresom oštećenih stanova i kuća sukladno Zakonu, dokaz o postojanju invaliditeta izdaje Hrvatski zavod za javno zdravstvo, koji je ovlašten voditi Registar osoba s invaliditetom. Prijedlozi su prihvaćeni.

Povodom **razornih potresa** koji su 28. i 29. prosinca 2020. pogodili **Petrinju, Glinu, Sisak** i okolna mjesta, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontaktirala je udruge osoba s invaliditetom u pogođenom području i nadležno Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike kako bi provjerila u kakvoj su situaciji osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama te na koji način može pomoći.

Prema dobivenim informacijama koje smo zaprimili od udruga, vidljivo je da su iste u većoj mjeri stupile u kontakt sa svojim članovima i prikupile podatke o načinima i uvjetima njihovog zbrinjavanja. Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju su sa svojim obiteljima bili smješteni pretežito u kriznim centrima, vojarnama i u drugim prihvatnim centrima ili kod prijatelja ili rodbine u drugom mjestu s obzirom na neprekidno podrhtavanje tla. Nadležno Ministarstvo smo zatražili da posebnu brigu usmjeri na osobe koje ne žele otići od svojih domova i koje su u osobnim automobilima kao i na one koje žive u udaljenijim selima i zaseocima.

Tom prilikom pravobraniteljica je zahvalila Vladi RH i ministarstvima, nacionalnom i lokalnim stožerima civilne zaštite, vojsci, vatrogascima, HGSS-u, Crvenom križu, Caritasu i drugim javnim institucijama koje su odmah reagirale i organizirale se u aktivnostima najpotrebnije pomoći kao i svim građanima s područja cijele Hrvatske koji su se nesebično na razne načine uključili u pružanje pomoći i još jednom pokazali veliku solidarnost.

Iako su prema dostupnim informacijama osobe s invaliditetom iz pogođenih područja bile adekvatno zbrinute i opskrbljene hranom, vodom i potrebnim pomagalicama i higijenskim potrepštinama, apelirali smo da se u narednom periodu prati njihovo stanje i potrebe kako bi pružena pomoć bila ciljana i djelotvorna, prilagođena osobnim i obiteljskim okolnostima te specifičnostima s obzirom na vrstu i stupnjeve invaliditeta.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike organiziralo je socijalne službe koje su na terenu pružale stručnu pomoć te organizirale mobilne timove za manja mjesta. Ministarstvo je također uspostavilo suradnju s Hrvatskom udrugom socijalnih radnika i Hrvatskom komorom socijalnih radnika u svrhu uključivanja i organiziranja socijalnih radnika, ali i drugih komora i stručnjaka da se uključe tamo gdje je bilo potrebno kako bi pružali potrebnu psihološku, ali i drugu pomoć onim osobama s invaliditetom koji nisu članovi udruga i kojima nije dostupan prilagođeni prijevoz niti znaju kome se obratiti za pomoć zbog čega je vrlo važno da mobilni timovi dopru do njih.

Kako bi pomoć koja se prikuplja bila djelotvorna i odgovarala realnim potrebama pogođenih osoba, pravobraniteljica je zamolila sve one koji su željeli pomoći da kontaktiraju udruge s pogođenog područja i Ministarstvo koje je osnovalo tim za krizna stanja. Pravobraniteljica je apelirala da pomoć

bude što ciljanija i pozvala sve građane koji su se mogli staviti na raspolaganje kao volonteri da se odazovu sve dok bude postojala potreba.

Pravobraniteljica je poručila svim građanima iz potresom pogođenih područja da smo uz njih i da imaju vjeru u vlastitu snagu i snagu zajednice i nadu da će snaga solidarnosti u najkraćem vremenu obnoviti porušeno i omogućiti povratak u obnovljene domove.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u suradnji s ustanovama iz sustava socijalne skrbi otvorilo je telefonske brojeve na koje su se mogli javiti građanke i građani Republike Hrvatske pogođeni potresom u svrhu pružanja psihosocijalne pomoći.

Građane koji su željeli pomoći osobama s invaliditetom na području zahvaćenom razornim potresima uputili smo da se obrate ključnim službama Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike na terenu i udrugama osoba s invaliditetom na terenu kako bi pomoć bila što ciljanija.

Nakon razornog potresa na području Sisačko-moslavačke i Karlovačke županije, udruge osoba s invaliditetom s ovog područja su se organizirale ne samo u zbrinjavanju svojih članova, nego i u osiguravanju različitih oblika podrške ovisno o aktualnim potrebama

U komunikaciji s udrugama, pravobraniteljica se upoznala s brojim teškoćama s kojima se same udruge susreću, budući da odredbe o financiranju udruga ne spominju sanacije oštećenja od potresa. Usprkos tome, udruge su ulažući sve svoje resurse, nastavile pružati usluge o kojima izravno ovisi kvaliteta života i zdravlja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, a koje državne, regionalne i lokalne institucije nisu osigurale. Te usluge upravo u ovim kriznim situacijama istovremene zahvaćenosti epidemijom i potresom poprimaju još veću važnost u životima osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Stoga je pravobraniteljica predložila da je potrebno osigurati konkretnu financijsku pomoć kao i pomoć u materijalu za sanaciju te uputila preporuku Vladi RH, MROSP te novoosnovanom Stožeru civilne zaštite Republike Hrvatske za otklanjanje posljedica katastrofe uzrokovane potresom na području Sisačko-moslavačke, Zagrebačke i Karlovačke županije.

U svome odgovoru Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike između ostalog navodi sljedeće: „...napominjemo kako navedenu preporuku trenutno nismo u mogućnosti provesti s obzirom na važeće uvjete prihvatljivosti troškova za projekte koji su u tijeku i financirani su sredstvima iz Europskog socijalnog fonda. Međutim, obavještavamo Vas da je u tijeku programiranje novog financijskog razdoblja koje uključuje i pripremu natječaja koji će se financirati u razdoblju od 2021. do 2027. godine. Prilikom planiranja istih, Ministarstvo će svakako uzeti u obzir Vašu prethodno navedenu preporuku.“

Osim navedenog, upućena je preporuka Vladi RH, Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva kako bi se omogućilo proširenje potpore i za očuvanje radnih mjesta na udruge osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je u preporuci između ostalog podsjetila da je člankom 11. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) - Rizične situacije i humanitarna krizna stanja - propisano da će države stranke, u skladu sa svojim obvezama proisteklim iz međunarodnog prava, uključujući međunarodno humanitarno pravo i međunarodno pravo koje obuhvaća ljudska prava, poduzet sve potrebne mjere za osiguranje zaštite i sigurnosti osoba s invaliditetom u rizičnim situacijama, uključujući situacije oružanog sukoba, humanitarnih kriza i prirodne katastrofe. Također, podsjećamo da je Ustavom RH propisana obveza posvećivanja posebne skrbi i zaštite osoba s invaliditetom i njihovo uključivanje u društveni život...

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike je u svome odgovoru između ostalog pojasnilo tko sve može dobiti potpore: „...Potpora je usmjerena na poduzetnike koji obavljaju gospodarsku djelatnost odnosno na trgovačka društva, obrte, obiteljska poljoprivredna gospodarstva, fizičke osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost, kao i ostale poslovne subjekte koji obavljaju djelatnost u prihvatljivim sektorima i po toj osnovi su obveznici poreza na dobit.

Iz navedenog proizlazi da se i poslodavcu koji je registriran kao udruga osoba s invaliditetom može omogućiti korištenje Potpore za očuvanje radnih mjesta, ali samo u dijelu koji se odnosi na obavljanje gospodarske djelatnosti, uz uvjet dvojnog knjigovodstva.

Napominjemo da se kriteriji za dodjelu ove Potpore primjenjuju na jednak način prema svim poslodavcima te nije moguće određivati iznimke...

Međutim, Udruga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju s područja Sisačko-moslavačke županije koja se između ostalog bavi i gospodarskom djelatnošću, navodi sljedeće: „Obzirom da je riječ o Odluci Vlade u kojoj se točno definiraju skupine koje traže potporu, iz iste, nije vidljivo da to mogu učiniti i udruge koje obavljaju gospodarsku djelatnost. Dok njihov odgovor potvrđuje da je moguće, citiram: „Iz navedenog proizlazi da se i poslodavcu koji je registriran kao udruga osoba s invaliditetom može omogućiti korištenje Potpore za očuvanje radnih mjesta, ali samo u dijelu koji se odnosi na obavljanje gospodarske djelatnosti, uz uvjet dvojnog knjigovodstva.“ Upravo zbog toga nalazim opravdanim dopis za očitovanje kojeg ste poslali jer iz Odluke nije vidljivo da to OCD mogu zatražiti. Nije vidljivo u objašnjenju koje to Udruge oni smatraju da obavljaju gospodarskom djelatnošću. Jesu li to Udruge koje su u Statut prijavile gospodarsku djelatnost? Jesu li to Udruge koje imaju registrirane socijalne zadruge ili društvena poduzeća? ...da ako udruge imaju pravo na potporu, a obavljaju gospodarsku djelatnost, da se ubuduće navedu u sličnim odlukama kako se ne bi osjećale isključenima i imale definirane uvjete na koje se mogu pozvati pri traženju potpore.“

Mišljenje pravobraniteljice: Uzimajući u obzir važnost i značaj uloge organizacija civilnog društva za osobe s invaliditetom potrebno je žurno donošenje odluka i mjera kojima će se pružiti potpora i podrška te omogućiti nastavak djelovanja udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, obitelji djece s teškoćama u razvoju i udruga koje djeluju u njihovu korist, a koje su na različite načine pogođene posljedicama potresa. Pod navedenim podrazumijevamo sveobuhvatne mjere kojima će se osigurati sanacije prostora u kojima su udruge djelovale prije potresa, ali i pružanje potpora za očuvanje radnih mjesta zaposlenih u udrugama. Mišljenja smo kako potpore za očuvanje radnih mjesta zaposlenih u udrugama koje su od iznimnog značaja za osobe s invaliditetom ne bi trebalo ograničiti samo na one udruge koje obavljaju gospodarsku djelatnost. Naime, većina takvih udruga za obavljanje svojih djelatnosti ima volontere, zaposlenike i suradnike koji osmišljavaju i provode projekte, pružaju usluge i skrbe o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, ali i osobe koje obavljaju poslove kojima se u velikoj mjeri omogućava opstanak udruga. S obzirom da još uvijek nemamo zakonodavni okvir koji bi omogućio sustavno financiranje rada takvih udruga, potrebno je osigurati pomoć i podršku koja će spriječiti njihovo gašenje i prestanak djelovanja.

Prijedlog uspostave sustava podrške osobama s invaliditetom i obiteljima djece s teškoćama u razvoju u kriznim situacijama i stvaranja baze podataka o osobama s invaliditetom

Na temelju analize pritužbi i naših postupanja vezanih uz kriznu situaciju izbijanja epidemije koja je u 2020. pogodila svijet, dok su u Hrvatskoj cjelokupnu situaciju još dodatno otežale prirodne katastrofe izazvane razornim potresima, uvidjeli smo da je prijeko potrebno uspostaviti sustav podrške osobama s invaliditetom i obiteljima djece s teškoćama u razvoju u kriznim situacijama. Stoga smo Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike uputili preporuku da pristupe stvaranju baza podataka za regionalna područja (regionalne/lokalne samouprave) o svim osobnim i obiteljskim obilježjima osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju s izrađenim protokolima načina ažuriranja ovih baza.

Promjene u organizaciji djelatnosti koje provode različite dnevne ili tjedne terapijske ili rehabilitacijske programe kao posljedica epidemije COVID-a 19 ostavile su brojne osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju u potpunoj socijalnoj, ali i komunikacijskoj izolaciji. Budući da ovakvo stanje traje mjesecima, ne može se smatrati privremenim pa su početna očekivanja kod mnogih zamijenila osjećaj beznadnosti i gubitka nade pa i ozbiljnijih psihičkih promjena koje prijete težim poremećajima.

Nadalje, potresi u središnjoj Hrvatskoj aktualizirali su potrebu za sustavnijim pristupom i mehanizmima organizirane podrške s jasno razrađenim protokolima postupanja. Djelovanje u kriznim ili drugim

situacijama koje dovode do poremećaja uobičajene organizacije rada mnogih službi i institucija čija je zadaća skrbiti o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju ne smije biti oslonjeno samo na sustav civilne zaštite već mora uključivati i druge sastavnice društva određenog područja kako bi pomoć bila sveobuhvatna i ciljana vodeći računa o specifičnostima s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta i razvojnih teškoća.

Mišljenja smo da bi trebalo primjenom jedinstvene metodologije pristupiti stvaranju baza podataka za regionalna područja (regionalne/lokalne samouprave) o svim osobnim i obiteljskim obilježja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju s izrađenim protokolima načina ažuriranja ovih baza, a polazište mogu biti statistički podaci prikupljeni na temelju zadnjeg popisa stanovništva.

Osim toga, sustavi zdravstva, socijalne skrbi, zapošljavanja i mirovinskog sustava raspolažu s brojnim korisnim i važnim informacijama pa bi primarno trebalo omogućiti međusobno povezivanje baza podataka te osigurati njihovu razmjenu i koordinirano djelovanje kako bi različiti oblici pomoći bili učinkoviti. Bez uvida u stanje i strukturu ove kategorije građana i njihovih potreba, nije moguće pristupiti izradi detaljnih planova za njihovo zadovoljavanje. Jednako važnim smatramo prikupiti podatke i o svim raspoloživim kadrovskim, infrastrukturnim, stručnim i prostornim resursima na područjima regionalne/lokalne samouprave uključujući uz državne i javne institucije/ službe i organizacije civilnog društva, volontere i dr.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike na preporuku pravobraniteljice je navelo sljedeće: „...*Slijedom Vaše preporuke ističemo da je nakon snažnog potresa na području Sisačko-moslavačke županije, ovo Ministarstvo od 31. prosinca 2020. u suradnji s UNICEF-om, ustanovama socijalne skrbi, Hrvatskom komorom socijalnih radnika, Hrvatskom psihološkom komorom i Udrugom socijalnih radnika organiziralo mobilne timove za krizne intervencije radi procjene specifičnih potreba ugroženih stanovnika s područja zahvaćenog potresima, pružanja stručne pomoći i podrške, informiranja i savjetovanja te podnošenja zahtjeva za priznavanje prava na jednokratnu naknadu uslijed potresa, posebno u manjim i udaljenijim mjestima. Uz navedeno, od 4. siječnja 2021. mobilni timovi za krizne intervencije kontinuirano obilaze područja Petrinje, Gline i Siska radi procjena potreba obitelji koje odbijaju napustiti svoj dom, borave bez osiguranog i primjerenog smještaja na svojim nekretninama te prema iskazanim potrebama pružaju psihosocijalnu podršku obiteljima u kriznim situacijama.*

Od strane ovog Ministarstva osigurana je podrška i ispomoć svim stručnjacima sa potresom pogođenih područja kako bi mogli unatoč okolnostima u kojima se nalaze nesmetano obavljati posao sukladno zakonskim propisima, te je ostvaren kontakt sa svim pružateljima usluga sa navedenog područja radi pružanja podrške i pomoći, uključujući i udruge koje provode uslugu koje provode projekte pružanja usluge osobne asistencije, videćeg pratitelja i tumača znakovnog jezika.

Nadalje, Ministarstvo u suradnji s Hrvatskim zavodom za javno zdravstvo kontinuirano prati epidemiološku situaciju te u skladu s istom izrađuje Upute za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 u sustavu socijalne skrbi s posebnim naglaskom na pružatelje usluga smještaja djece, mladih, starijih i nemoćnih te osoba s invaliditetom. Ističemo da su i dalje na snazi upute KLASA:515-05/20-01/68, URBROJ: 519-04-2-2/4-20-5 od 20. ožujka 2020. koje su proslijeđene svim centrima za socijalnu skrb i domovima socijalne skrbi na području Republike Hrvatske o privremenom smještaju u kriznim situacijama odnosno obvezi žurnog smještaja kada je kod korisnika prisutan visoki rizik uslijed kojeg je ugrožen život ili sigurnost.

Važno je istaknuti da osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju u trenutnoj kriznoj situaciji i dalje imaju osiguranu podršku centara za socijalnu skrb u postupcima ostvarivanja zajamčenih prava u sustavu socijalne skrbi, sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi (157/13,152/14, 99/15, 52/16,16/17,130/17,98/19, 64/20 i 138/20).

Nadalje, s ciljem otklanjanja posljedica katastrofe uzrokovane potresom na području Sisačko-moslavačke, Zagrebačke i Karlovačke županije, Hrvatski zavod za zapošljavanje provodit će mjeru javni rad u okviru koje je planirano zapošljavanje oko 500 nezaposlenih osoba prijavljenih u evidenciju Zavoda.

Mjera se planira početi provoditi od veljače 2021. godine, a prilikom definiranja kriterija za provedbu mjere vodit će se računa o specifičnosti situacije na području pogođenom potresom, kao i pružanju potrebne pomoći i podrške stanovništvu s tog područja, posebice osobama s invaliditetom. Kako bi se osigurala učinkovita provedba i praćenje mjere javni rad, vodit će se odgovarajući popisi i evidencije. Također, napominjemo da će, prilikom provedbe svih mjera i aktivnosti s ciljem otklanjanja posljedica katastrofe uzrokovane potresom, naglasak biti na koordiniranom djelovanju institucija, a koje svakako podrazumijeva i razmjenu relevantnih podataka.“

Krajem prosinca i početkom siječnja najavljivana je u medijima **izgradnja kontejnerskih naselja** na lokacijama na području Petrinje, Siska i Gline, koja će poslužiti kao privremeni smještaj tijekom razdoblja obnove i izgradnje domova stanovnika potresima pogođenih područja, a vezano uz isto obvezni smo ukazati na sljedeće okolnosti.

U svakodnevnoj komunikaciji sa osobama s invaliditetom te predstavnicima organizacija civilnog društva koji žive i djeluju na potresima pogođenom području, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je upoznata da je među osobama koje su u potrebi za privremenim smještajem i koji su potencijalni korisnici kontejnerskih naselja veliki broj osoba s invaliditetom različitih vrsta oštećenja, veliki broj starijih osoba, kao i osoba koje se otežano kreću ili se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala. S tim u vezi, uzimajući u obzir da je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom neovisno tijelo koje štiti, prati i promiče prava i interese osoba s invaliditetom, te institucija koja je dužna i ovlaštena predlagati poduzimanje mjera usmjerenih na unapređenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji, **ukazali smo Nacionalnom i lokalnim Stožerima civilne zaštite na obvezu osiguranja pristupačnosti svih oblika smještaja koje će stanovnici potresom pogođenih područja koristiti u predstojećem razdoblju.**

Svjesni ozbiljnosti situacije i nužnosti žurnih postupanja koja se odnose na nabavku privremenih smještajnih objekata i izgradnju kontejnerskih naselja, podsjetili smo da neosiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, posebice Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, nego predstavlja diskriminaciju te podliježe sankcijama i na temelju nacionalnih propisa, posebice Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Također, nabavka i uporaba smještajnih objekata, odnosno izgradnja naselja koja ne bi bila pristupačna osobama s invaliditetom, osim što bi predstavljala diskriminaciju, te osobe s invaliditetom dodatno izoliralo iz zajednice i uskratilo mogućnost neovisnog življenja, ukazalo bi i na omalovažavajući odnos prema osobama s invaliditetom.

Slijedom svega navedenog, vodeći računa o činjenici da će korisnici privremenog smještaja stanovnika s potresima pogođenih područja biti i osobe s invaliditetom, osobe starije životne dobi i osobe koje se otežano kreću, odnosno kreću se uz pomoć ortopedskih pomagala, **preporučili smo sljedeće:**

➤ Nadležnim tijelima koja će sudjelovati u nabavci privremenih smještajnih objekata, planiranju i izgradnji kontejnerskih naselja te osiguranju svih usluga i sadržaja u istima, da **osmisle i realiziraju rješenja kojima će se - poštujući načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna - osigurati potpuna pristupačnost** osobama s invaliditetom.

Navedeno podrazumijeva **pristupačnost samih objekata/kontejnera** (ulazi, prostorije, namještaj i oprema, sanitarni čvorovi i dr.), **pristupačnost površina za kretanje** u privremenim naseljima (nogostupi, pješački prijelazi, parkirališta, prilazi objektima i dr.) te **informacijska i komunikacijska pristupačnost** (znakovi, obavijesti i druge informacije važne za siguran i samostalan život).

Pod osiguranjem pristupačnosti podrazumijeva se projektiranje i izgradnja svih navedenih sadržaja primjenom tehničkih rješenja koja će osobama s invaliditetom osigurati nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad, na jednakoj razini kao i ostalim osobama. Posebno je važno voditi računa o tome da je nužno osigurati pristupačnost za sve osobe s invaliditetom, bez obzira na vrstu oštećenja koje imaju.

➤ Uzimajući u obzir da će korištenje privremenih smještajnih objekata i naselja potrajati određeno razdoblje (do obnove i izgradnje uništenih domova) **preporučujemo** da se obvezni elementi pristupačnosti objekata i površina poštuju ne samo prilikom nabavke i izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove istih. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te stoga preporučujemo da prilikom nabavke objekata (kontejnera i druge opreme) i ugovaranja radova (izgradnje, opremanja,

održavanja i rekonstrukcije) nadležna tijela obvežu proizvođače i izvođače na poštivanje obveze osiguranja pristupačnosti kao obvezni uvjet.

Istaknuli smo da je uvažavanje upućenih preporuka nužno kako se iznimno teška životna situacija u kojoj su se našle osobe s invaliditetom i njihove obitelji koje žive na potresima pogođenim područjima ne bi još više otežala, te kako bi sve osobe, bez obzira imale invaliditet ili ne, mogle na ravnopravnoj osnovi uživati temeljna ljudska prava i slobode.

Prema saznanjima iz medija i od udruga osoba s invaliditetom, uočili smo da preporuka nije razmatrana do predaje ovog Izvješća.

Slijedom stečenih iskustava postupanja žurnih službi nakon potresa, a s obzirom na slučajeve u kojima je tijekom prve polovice 2020. godine Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupao zbog posljedica potresa, pravobraniteljica je Ministarstvu unutarnjih poslova, Ravnateljstvu civilne zaštite, uputila preporuku kojom su ponovljene preporuke iznesene u Izvješćima o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom te je preporučeno da se dodatno razrade operativni planovi i planovi za civilnu zaštitu koji sadrže protokole o evakuaciji i spašavanju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Dosadašnja iskustva ukazuju kako je vrlo važno da se za takve nepredvidive slučajeve unaprijed osiguraju i potrebna financijska sredstva koja bi omogućila jednoj od najosjetljivijih populacija građana mogućnost povratka u svakodnevne aktivnosti, što prije od trenutka nastanka krizne situacije. Dodatno, ukazano je da je potrebno da lokalni stožeri civilne zaštite, kao i drugi nadležni i uključeni organizacijski oblici (npr. Crveni križ) imaju pregledni popis osoba s invaliditetom na svom području, kako bi ih u rizičnim situacijama mogli što prije kontaktirati i ovisno o potrebama organizirati pružanje odgovarajuće pomoći.

Potaknut preporukama pravobraniteljice, Hrvatski zavod za javno zdravstvo započeo je s postupkom izrade digitalnog alata koji bi mogle koristiti žurne službe za područja u cijeloj Hrvatskoj u slučaju katastrofe, a kako bi na odgovarajući i najbrži mogući način mogli doći do osoba s invaliditetom. Rješenje će trebati biti u skladu s propisima o zaštiti osobnih podataka, ali istovremeno u slučaju potrebe omogućavati nadležnim službama pristup potrebnim podacima o vrsti invaliditeta i prebivalištu/boravištu osobe s invaliditetom. Prema sada dostupnim podacima financiranje izrade takvog rješenja biti će moguće sredstvima iz fondova Europske unije u sljedećem financijskom razdoblju (2021.-2027.) unutar Operativnog programa Konkurentnost i kohezija, a budući da se radi o Civilnoj zaštiti kao komponenti Ministarstva unutarnjih poslova prijedlog takve aktivnosti bi trebao biti predviđen u Ministarstvu unutarnjih poslova.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom uključen je u izradu Državnog plana djelovanja civilne zaštite, te je uvidom u dostavljeni prijedlog Nacrta Državnog plana djelovanja civilne zaštite utvrđeno da se radi o opsežnom strateškom dokumentu od nacionalnog interesa za područje cijele Republike Hrvatske koji treba obuhvatiti sve slučajeve potencijalnih prirodnih katastrofa, kao i katastrofa uzrokovanih ljudskim djelovanjem ili drugim uzročnicima.

Pravobraniteljica je tijekom izrade mišljenja uključila prijedloge Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) i Udruge roditelja "OKO" iz Zagreba, koji su se tijekom prošlih godine javljali s upitima i prijedlozima vezano za teme djelovanja civilne zaštite, te je Ministarstvu unutarnjih poslova, ravnateljstvu civilne zaštite uputila sljedeće prijedloge:

„...da bi lokalni planovi civilne zaštite u dijelu koji se odnosi na zaštitu osoba s invaliditetom bili uopće provedivi i učinkoviti u slučaju prijetnje ili nastanka bilo koje katastrofe, oni moraju biti prilagođeni specifičnostima svake pojedine jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, odnosno utemeljeni na ažuriranim popisima s potrebnim informacijama o broju, strukturi i ostalim bitnim obilježjima osoba s invaliditetom te prilagođeni njihovim individualnim potrebama. Kad govorimo o osobama s invaliditetom, važno je naglasiti da se sustav civilne zaštite mora moći u svim fazama djelovanja (preventivnog postupanja, reagiranja, obnove itd.) prilagoditi osobama s različitim vrstama invaliditeta kojima će biti potrebno osigurati i različite vrste podrške i pomoći.

Osobe s invaliditetom se u predmetnom Nacrtu spominju deklarativno na dva mjesta u cjelokupnom sadržaju teksta, a bez konkretnog plana kako u praksi provesti određene aktivnosti s tom populacijom. Svjesni smo kako se radi o strateškom dokumentu, međutim iskustva potvrđuju da ono što nije konkretno predviđeno neće se smatrati obvezujućim i biti će naknadno podložno različitim interpretacijama i tumačenjima.

Nadalje, u 4. točki se spominje postupanje prema pravovremenom popisu ranjivih skupina, a da se nije definiralo kako treba izgledati takav popis, tko će ga voditi i ažurirati te tko će imati pravo pristupa podacima takvog popisa. Stoga predlažemo da razmotrite prijedlog da u popisu bude uključen opis teškoća osobe s invaliditetom i djeteta s teškoćama u razvoju (isto može biti korisno i za osobe starije životne dobi za slučajeve demencije, naglušnosti, teške pokretljivosti) te točna adresa (adresa građevine s podacima o postojanju više etaža/stepenica). Opis teškoća/zdravstvenog stanja treba biti na nivou grupacije i težine teškoće te potrebne podrške/pristupa.

Nadalje, predlažemo da se na str. 48 (podnaslov Organizacija provedbe mjera civilne zaštite-evakuacija) u dijelu koji govori o planovima djelovanja civilne zaštite jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave koji se odnosi na popise ranjivih skupina u svrhu planiranja organizacije potpore u provođenju evakuacije (u 4. alineji) termin osobe s posebnim potrebama zamijeni odgovarajućim terminom djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom.

Zaključno, predlažemo da se Državnim planom djelovanja civilne zaštite jasno propiše način usklađivanja lokalnih planova civilne zaštite s Državnim planom djelovanja civilne zaštite nadzor te provjera njihove izvedivosti (edukacije lokalnog stanovništva i operativnih snaga, periodične vježbe i sl.) pri čemu se mora voditi računa da isto bude prilagođeno osobama s različitim vrstama invaliditeta.“ Do predaje ovog Izvješća o radu, nemamo saznanja jesu li prijedlozi prihvaćeni.

Utjecaj epidemije i potresa na mentalno zdravlje osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju

Epidemija uzrokovana virusom COVID-19, kao i potres na području Gline, Siska i Petrinje, utjecala je na reorganizaciju psihijatrijskih ustanova što ima za posljedicu bolničko zbrinjavanje samo najugroženijih bolesnika. Sama nužnost za izbjegavanje neposrednog kontakta utjecala je i na uobičajen način liječenja, koji se za one za koje nije bilo potrebno bolničko liječenje, odvijao telefonski, e-mailom, online psihoterapija, video pozivi.

Dugotrajna izoliranost osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju odgovorna je za porast anksioznosti i strahova pa bi jednostavniji oblici psihološke podrške mogli povoljno utjecati na mentalno zdravlje i osjećaj sigurnosti i spriječiti teže mentalne poremećaje. Treba naglasiti da zdravstveno stanje, invaliditet i ovisnost o pomoći čine ovu kategoriju naših građana teško prilagodljivom na promjene pa time i ugroženijom.

Prema pritužbama pravobraniteljici, osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju najteže su doživljavali izostanak komunikacije s predstavnicima različitih službi na koje su se u redovnim prilikama oslanjali u zadovoljavanju svojih potreba.

Mada je i u redovitim okolnostima prema ocjeni osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju izostajala željena i očekivana podrška sustava socijalne skrbi, odnosno centara za socijalnu skrb zbog brojnih i širokih ovlasti i nedostatka djelatnika, svjesni smo da ovakva podrška u situacijama epidemije ne može niti bi trebala biti ostavljena samo ustanovama socijalne skrbi.

S obzirom da najveći broj osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kao i obitelji djece s teškoćama u razvoju ne iziskuje stručnu psihosocijalnu podršku, već jednostavne oblike potpore oko rješavanja jednostavnijih životnih pitanja, smatramo da bi se isto moglo osigurati kroz kontinuiranu i stručno usmjeravanu laičku podršku.

Stoga preporučujemo da se:

- izrade popisi nezaposlenih osoba na javnim radovima
- izradi popis udruga osoba s invaliditetom te stručnjaka zaposlenih u udrugama
- educiraju osobe za pružanje jednostavnijih oblika podrške i prepoznavanja stanja koja iziskuju stručnu intervenciju, a koje bi redovito komunicirale s osobama s invaliditetom te obiteljima djece s teškoćama u razvoju.

- provedu široke javne kampanje

Navedeno smo istaknuli kao smjernice za osmišljavanje konkretnih planova i aktivnosti u mobiliziranju svih raspoloživih resursa na određenom području kako bi se uspostavio sustav djelotvorne podrške osobama s invaliditetom i obiteljima djece s teškoćama u razvoju u prolongiranim kriznim situacijama.

Zaključak i preporuke:

S obzirom da invaliditet predstavlja okolnost (posebice ako se radi o mentalnim oštećenjima ili autizmu) koja u brojnim slučajevima otežava svakodnevni život osoba i njihovih obitelji u uvjetima privremenog zbrinjavanja – neovisno radi li se o kontejnerima ili zbrinjavanju u organiziranim uvjetima institucija, a zbog izrazitih teškoća prilagodbe na drugačije okruženje, smatramo da bi osobe s invaliditetom u obnovi stradalih stambenih objekata trebale imati prednost.

Iako je impresivna snaga solidarnosti građana Hrvatske u situacijama prirodnih ili drugih katastrofa kada nastradala područja doslovce u kratkom vremenu preplavi val dobrote - isto ne smije postati jedinim supstitutom u bilo kojem području za sustavne, koordinirane i ciljane mjere i aktivnosti koje moraju poduzimati nadležna tijela - od lokalnih do nacionalnih - već biti okvirom za izradu i razradu kratkoročnih i dugoročnih planova djelovanja.

Godinu 2020., doživljavamo kao godinu koja je ionako složene probleme osoba s invaliditetom učinila još težima i složenijima, ali ujedno trebamo promatrati kao priliku da se u procesu obnove sve stambene jedinice učine pristupačnima za osobe s invaliditetom.

Preporučujemo Ministarstvu unutarnjih poslova da prilikom programiranja mjera i aktivnosti za korištenje sredstava iz fondova Europske unije u sljedećem financijskom razdoblju (2021.-2027.) predvidi aktivnost kojom će se omogućiti financiranje digitalnog rješenja kao potrebnog pomoćnog sredstva hitnim službama, koje će sadržavati potrebne podatke o osobama s invaliditetom u slučaju potrebe za njihovom spašavanjem.

2.3. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

U veljači 2020. godine Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom uputio je UN-ovom Odboru za prava osoba s invaliditetom paralelno izvješće o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH.

Tom prilikom ukazali smo na sustavne nedostatke, istaknuli izazove te dali mišljenja i preporuke kako bi spriječili i prevenirali diskriminaciju prema osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju na svim razinama društva.

Paralelno izvješće Ureda pravobraniteljice za osoba s invaliditetom iz 2020. godine možete vidjeti na mrežnoj stranici: <https://posi.hr/posebna-izvjesca/>.

Od 2015. godine, kada je UN-ov Odbor istaknuo zaključne primjedbe i preporuke upućene RH, do danas nije došlo do značajnih pomaka, neovisno o kojem području života osoba s invaliditetom govorimo.

Vezano uz diskriminaciju, tijekom 2020. godine pravobraniteljica je postupala u ukupno 238 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta od kojih se **135** odnosilo na utvrđivanje kršenja prava i/ili sumnje na diskriminaciju sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

U nastavku se nalaze statistički podaci za razdoblje od 2016. do 2020. godine o pritužbama po kojima je POSI postupao prema ZSD-u i KPOSI. Njihovom usporedbom i uočava se rast pritužbi pa tako i postupanja - u odnosu na 2019. godinu (69 pritužbi), u 2020. godini bilježimo porast od 95 %, odnosno ukupno 135 pritužbi.

Tablica 4. Pritužbe u kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupao prema ZSD-u od 2016. do 2020. godine, prema **područjima** diskriminacije:

PODRUČJE	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Članstvo u sindikatu, OCD-ovima, pol. strankama	0	0	1	0	0
Javno informiranje i mediji	2	2	0	6	2
Kulturno i umjetničko stvaralaštvo	0	0	0	0	0
Obrazovanje	6	15	8	6	16
Sport	0	0	0	0	0
Znanost	0	0	0	0	0
Pravosuđe	0	4	5	0	4
Uprava	0	0	0	0	2
Pristup dobrima i uslugama	13	9	11	14	30
Rad	3	10	5	19	18
Zapošljavanje	1	2	4	2	15
Mirovinsko osiguranje	0	0	2	2	4
Socijalna skrb	4	4	8	2	17
Zdravstveno osiguranje	0	0	0	0	3
Stanovanje	4	3	1	4	7
Zdravstvena zaštita	0	3	4	2	6
Pritužbe s višestrukim područjima	0	0	0	2	3
Diskriminacija - općenito	0	7	20	10	8
Ukupno	33	59	69	69	135

Najveći broj pritužbi na diskriminaciju upućenih POSI od 2016. do 2020. godine odnosio se na pristup dobrima i uslugama, rad i zapošljavanje, diskriminaciju općenito, obrazovanje te socijalnu skrb. **Uskraćivanje razumne prilagodbe** je bio najčešći oblik diskriminacije na koji su se prituživale osobe s invaliditetom.

Kada govorimo o pritužbama u kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupao prema ZSD-u od 2016. do 2020. godine prema **osnovama** diskriminacije, najčešća je osnova bila invaliditet, a 2018. i 2020. godine bilo su i tri pritužbe koje su se odnosile na višestruku diskriminaciju.

Tablica 5. Pritužbe u kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupao prema ZSD-u od 2016. do 2020. godine, prema **spolu pritužitelja/ice**:

PRITUŽITELJA/ICE SPOL	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Žena	17	27	27	28	52
Muškarac	10	29	30	27	44
Nepoznato (anonimno)	0	0	1	2	2
Grupa	3	1	6	10	20
Vlastita inicijativa	3	2	5	2	17
Ukupno	33	59	69	69	135

Prema podacima iz gornje tablice vidljivo je kako su najčešći pritužitelji žene. Posebno je veliki skok, od 85 %, bio u 2020. - 52 pritužbe, u odnosu na 2019. godinu kada je bilo 28 pritužbi.

Tablica 6. Pritužbe u kojima je Pravobranitelj za osobe s invaliditetom postupao prema ZSD-u od 2016. do 2020. godine, prema **prituženim tijelima/osobama**:

VRSTA PRITUŽENOG TIJELA/OSOBE	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Fizička osoba	1	0	2	6	8
Pravna osoba	3	7	9	17	15
Pravna osoba s javnim ovlastima	16	34	37	23	60
Tijelo državne uprave	8	4	11	11	23
Pravosudno tijelo	2	7	5	0	5
Organizacija civilnog društva	0	0	1	2	1
Tijelo jedinice lokalne i područne samouprave	0	4	4	9	19
Drugo	3	3	0	1	4
Ukupno	33	59	69	69	135

U gore navedenim podacima najčešće pritužbe odnosile su se na pravne osobe s javnim ovlastima poput centara za socijalnu skrb, Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, Zavoda za zdravstveno i Zavoda za mirovinsko osiguranje, obrazovnih ustanova te nadležnih ministarstava.

Dostupnost javnih usluga i razumna prilagodba

Od 2017. godine pravobraniteljica kontinuirano iz godine u godinu upućuje upozorenja i preporuke ministarstvima rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, pravosuđa i uprave te zdravstva, kao i Hrvatskim zavodima za mirovinsko osiguranje i zdravstveno osiguranje, i Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, ukazujući na nedostupnost usluga koje se pružaju u objektima ustanova od prioritetnog značaja za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom na području zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, vještačenja te mirovinskog osiguranja. Najčešće se pritužbe odnose na pristup dobrima i uslugama uskraćivanjem razumne prilagodbe, čime se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju stavljaju u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta, kao i nemogućnost ostvarivanja pojedinih prava.

Više o navedenom nalazi se u području Pristupačnost, stanovanje, mobilnost, Pristup dobrima i uslugama.

S obzirom na navedeno preporučujemo Vladi Republike Hrvatske te nadležnim ministarstvima da u planiranju proračuna kao i putem EU fondova osiguraju dostatna financijska sredstva, kojima će osigurati potpunu dostupnost dobara i usluga osoba s invaliditetom neovisno o oštećenju i području pružanja usluge.

Sustavna diskriminacija

S obzirom da u 2020. godini nije došlo do izmjena i dopuna u zakonodavnom okviru, nisu napravljeni koraci prema uklanjanju sustavne diskriminacije koja postoji u zakonima i propisima i između ostalog stavlja jednu kategoriju osoba s invaliditetom u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu na temelju uzroka invaliditeta. Pri tome osobe s jednakom vrstom invaliditeta ostvaruju veća prava financirana iz državnog proračuna kad je uzrok invaliditeta posljedica ratnih zbivanja. Pritužbe koje upućuju na sustavnu diskriminaciju uključuju pritužbe vezane uz nemogućnost ostvarivanja prava poput osobne invalidnine, statusa roditelja njegovatelja/njegovatelja, osiguravanja podrške i smještaja prema vlastitoj volji i izboru, nepostojanje ujednačenog prava na usluge rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, segregaciju u obrazovanju, diskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu te osiguravanje prava iz područja mobilnosti kao što je oslobađanje od plaćanja cestarine (SMART kartica) za osobe s invaliditetom koje nisu vlasnici vozila i djecu s teškoćama u razvoju. Kada govorimo o području obrazovanja, zamjetno je da se segregacija smanjuje i da se sve više učenika s teškoćama u razvoju upisuje u redovne škole iako i nadalje postoje slučajevi da škole ne upisuju učenike zbog njihovih teškoća i usmjeravaju ih u posebne ustanove. Usprkos tome, i nadalje možemo govoriti o

njihovoj diskriminaciji budući da se uz inkluziju ne osigurava kvalitetna podrška. To je posebno došlo do izražaja tijekom epidemije kad online nastavu učenika s teškoćama nije pratila odgovarajuća, stručna, informatička i didaktička podrška. Dok su učenici u redovnim školama početkom školske godine 2020./2021. online pratili predavanja svojih nastavnika, njihovi vršnjaci u posebnim ustanovama bili su u nepovoljnijem položaju jer im nastavnici i dalje samo šalju zadatke time pretvarajući roditelje u nastavnike što traje već više od godinu dana bez naznake da će se uskoro promijeniti.

Sustavna diskriminacija u području neovisnog življenja - Uobičajena je praksa centara za socijalnu skrb da osobe u cilju smještaja u instituciju prethodno liši poslovne sposobnosti, ali i da povratak iz institucije povezuju s prethodnim vraćanjem poslovne sposobnosti. Nedostatak ili nedostupnost različitih usluga za podršku, nerazvijeni modeli suradnje različitih tijela, nezaposlenost i siromaštvo su čimbenici koji kao prvi izbor za zbrinjavanje osobe s invaliditetom postavljaju uslugu smještaja u instituciju. U slučajevima koje smo pratili to je itekako vidljivo.

Lišenje poslovne sposobnosti provodi se vrlo često upravo zato da bi se osoba smjestila u ustanovu. Stranke u svojim pritužbama često ističu da je o smještaju odlučeno protivno njihovoj volji. Centri za socijalnu skrb, pa i nadležno Ministarstvo, opovrgavaju smještaj bez pristanka. Međutim, činjenica je da za osobe lišene poslovne sposobnosti zahtjev i pristanak za smještaj podnose njihovi skrbnici, čime je ispunjen formalni uvjet „pristanka“. Niti jedna osoba ne može biti smještena u instituciju bez pristanka pa s tim argumentom i nadležno Ministarstvo opovrgava da se tisuće ljudi na dugotrajnom smještaju nalaze protivno svoje volje odnosno prisilno, o čemu smo govorili prije nekoliko godina.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 1 (2014.) na članak 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navodi kako je „...*Segregacija osoba s invaliditetom u ustanovama i dalje sveprisutan i opasan problem koji krši niz prava zagwarantiranih Konvencijom. Problem je pogoršan rasprostranjenim lišavanjem poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom, što omogućuje drugima da daju suglasnost za njihovo stavljanje u institucionalna okruženja. (...)*“.

Unatoč činjenici da je Obiteljski zakon, s ciljem približavanja zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, izmijenjen na način da ističe kako je zaštitu osoba s invaliditetom potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama prije nego što se donese odluka o pokretanju postupka za lišenje poslovne sposobnosti i skrbničkoj zaštiti, još uvijek u praksi svjedočimo nepoštivanju ove odredbe i stavu da je bolje pogriješiti i pokrenuti ovaj postupak kršeći tako ljudska prava osobe s invaliditetom, nego ga propustiti pokrenuti riskirajući tako mogućnost da osoba s invaliditetom ostane bez zaštite koja joj je možda potrebna.

Preporuke Vladi RH i nadležnim ministarstvima:

Prava s osnove invaliditeta trebaju biti jednaka za osobe s invaliditetom neovisno o vrsti i uzroku invaliditeta.

Dodatna materijalna prava koja imaju karakter odštete trebala bi se isplaćivati iz posebnih izvora jasno odvojenih od naknada s osnove invaliditeta.

Zakonodavac se jasno mora odrediti da svako isključivanje osoba s invaliditetom institucionalizacijom predstavlja segregaciju.

Potrebno je osigurati mrežu usluga u zajednici koje će osobama s invaliditetom omogućiti osobne izbore u svrhu aktivnog uključivanja u zajednicu i života koji nije ni od koga nametnut.

Uvjete i resurse iz posebnih odgojno-obrazovnih ustanova treba preusmjeriti u redovni sustav obrazovanja. Centre za odgoj i obrazovanje kao posebne odgojno-obrazovne ustanove za obrazovanje djece s teškoćama treba transformirati u centre potpore redovnom sustavu obrazovanja.

Potrebno je zakonodavno urediti fleksibilne uvjete rada i prilagodbe koje će osigurati veću zapošljivost i održivost OSI u svijetu rada.

Primjeri iz prakse:

Primjer 1. - *Osoba s invaliditetom obratila se Područnom uredu pravobraniteljice pritužujući se na provedbu natječaja za zasnivanje radnog odnosa u osnovnoj školi. U pritužbi između ostalog navodi kako je zbog oštećenja vida i potrebe za prilagodbom ispitnih materijala i načina provođenja testiranja, školi elektroničkom poštom uputila zamolbu za osiguranjem razumne prilagodbe prilikom testiranja – uz detaljan opis načina na koji se prilagodba može osigurati. Stranka ističe kako odgovor škole na zamolbu za osiguranjem razumne prilagodbe nije dobila prije samog testiranja, ali prilikom provođenja testiranja škola je osigurala prilagođene ispitne materijale i traženu aplikaciju na računalu te su prema njezinim navodima članovi Povjerenstva koje je provodilo testiranje pokazali profesionalnost i susretljivost u tom pogledu. Međutim, tijekom testiranja informatičke pismenosti, pred sam istek vremena predviđenog za rješavanje zadatka, saznala je da joj neće biti omogućeno više vremena za rješavanje – što je svojom zamolbom za osiguranjem razumne prilagodbe zatražila. Prema navodima stranke, članovi Povjerenstva odgovorili su joj da bi se u slučaju da joj se omogući više vremena za rješavanje zadatka, ostali kandidati našli u nepovoljnijem položaju. Također, jedna od članica Povjerenstva, prema navodima stranke ukazala je na obvezu rješavanja zadatka u zadanom vremenu uz riječi: „Ili ste informatički pismeni ili niste“. Unatoč ponovno upućenoj zamolbi (usmenim putem) i obrazloženju da joj je zbog oštećenja vida za pojedine radnje na računalu potrebno dvostruko više vremena od onog koje je potrebno prosječnoj osobi bez oštećenja vida, stav Povjerenstva ostao je nepromijenjen. Stranka u pritužbi ističe kako u cijeloj opisanoj situaciji nije osjetila namjernu diskriminaciju i lošu namjeru škole, ali smatra da zbog svog oštećenja vida nije bila u jednakoj početnoj poziciji kao ostali kandidati te da ju je uskraćivanje razumne prilagodbe stavilo u nepovoljniji položaj zbog kojeg nije imala jednaku priliku pokazati svoje kompetencije i vještine kao i ostali kandidati. Zaključno je navela kako nema namjeru propitkivati i osporavati rezultate testiranja, već samo želi osigurati zaštitu od diskriminacije prilikom zapošljavanja za sebe i ostale osobe s invaliditetom.*

Postupajući po pritužbi pravobraniteljica je zatražila očitovanje škole. Škola u svom odgovoru potvrđuje navode stranke o „djelomičnom“ osiguranju prilagodbe, pravdajući odbijanje prilagodbe u vidu produljenja vremenskog trajanja za rješavanje zadataka mišljenjem Povjerenstva „kako bi se na taj način ostali kandidati stavili u nepovoljniji položaj“.

Pravobraniteljica je mišljenja kako tijekom ovog natječajnog postupka sveukupne okolnosti za osobu s invaliditetom nisu bile jednake onima u kojima se natječu kandidati bez invaliditeta te je zbog toga ona tijekom natječajnog postupka bila u nepovoljnijem položaju na osnovi invaliditeta u odnosu na ostale kandidate. Naime, škola je bila pravovremeno upoznata s potrebom osiguranja razumne prilagodbe prilikom testiranja, kao i s načinom na koji se ona može osigurati. S obzirom da je obveza poslodavca osigurati odgovarajuće oblike razumne prilagodbe prilikom testiranja kako bi se izbjegla diskriminacija i osigurao ravnopravan položaj svih kandidata - trebalo je u dogovoru s kandidatkinjom utvrditi odgovarajuću prilagodbu i osigurati je tijekom cijelog natječajnog postupka. U ovom konkretnom slučaju to je propušteno učiniti. Stav školskog Povjerenstva u ovom slučaju u suprotnosti je s antidiskriminacijskim propisima te je zauzimanjem takvog stava zanemarena činjenica da prosječno vrijeme koje je potrebno videćoj osobi za rješavanje zadataka nije jednako prosječnom vremenu koje je potrebno za obavljanje zadataka slabovidnoj osobi. U opisanom slučaju razumna prilagodba u smislu produljenja vremena za obavljanje zadatka ne stavlja osobu s invaliditetom u privilegirani položaj, već je svrha osigurati joj jednake uvjete u odnosu na osobe bez invaliditeta i omogućiti da se natječe ravnopravno s ostalim kandidatima.

Pravobraniteljica je s navedenim mišljenjem upoznala školu i stranku koja nam se obratila, podsjetivši da je upravo propuštanje razumne prilagodbe definirano kao jedan od oblika diskriminacije, a zanemarivanje okolnosti koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta – osobe s invaliditetom stavlja u nepovoljniji položaj. Također, školi su upućene preporuke o mjerama koje je potrebno poduzeti kako bi se u budućnosti izbjegle dvojbe i nedoumice o pravima i obvezama škole i kandidata u natječajnim postupcima u kojima se kao kandidati prijave osobe s invaliditetom, a stranka je detaljno savjetovana i upućena u normativni okvir kojim su propisana prava koja ima kao osoba s invaliditetom prilikom zapošljavanja i rada.

Ukoliko iz natječajne dokumentacije proizlazi da je kandidat osoba s invaliditetom, preporučujemo pravovremeno zatražiti od kandidata informaciju jesu li mu potrebne prilagodbe tijekom testiranja radi osiguravanja ravnopravnog položaja. Napominjemo da te informacije poslodavac smije koristiti isključivo za osiguravanje razumne prilagodbe. Koja vrsta prilagodbe bi bila odgovarajuća u okviru provođenja natječajnog postupka, potrebno je utvrditi u komunikaciji s kandidatom koji je osoba s invaliditetom i u suradnji sa stručnjacima, ukoliko to zahtijevaju okolnosti konkretnog slučaja, kao i koristiti se Priručnicima s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta I. i II. Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Priručnici su dostupni na mrežnim stranicama Zavoda. Iako se predmetni priručnici odnose na razumnu prilagodbu radnog mjesta, smatramo da u nedostatku drugog sličnog dokumenta koji se odnosi na razumnu prilagodbu natječajnog postupka, isti može poslužiti kao korisna smjernica poslodavcu kako osigurati razumnu prilagodbu u odnosu na vrstu i težinu invaliditeta. Naglašavamo da isti uvjeti za testiranja koja se redovito provode pri zapošljavanju u državnim i javnim službama ne podrazumijevaju nužno i osiguravanje ravnopravnog položaja svih kandidata (primjerice jednako vrijeme za rješavanje testa). Razmjeri do kojih razumna prilagodba može biti zahtijevana, ovisit će o tome koliko je test usko povezan s poslom koji je u pitanju i kakve bi prilagodbe poslodavac trebao učiniti ako kandidat dobije posao. Međutim, činjenica je da se okolnosti koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta pri testiranju u pravilu zanemaruju prilikom provođenja natječajnih postupaka. Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi nadležna inspekcija trebala utvrđivati je li poslodavac tijekom provođenja natječajnog postupka ispunio svoju obvezu osiguravanja razumne prilagodbe iz čl. 7. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom budući da se radi o zakonskom pravu osobe s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i navedeno utječe na okolnost jesu li isti provedeni sukladno zakonu i drugim propisima.

Primjer 2. - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom obratila se majka djeteta s teškoćama u razvoju kojoj je priznato pravo na rad s polovicom punog radnog vremena za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju. U svom obraćanju stranka se pritužuje na činjenicu da način na koji poslodavac (trgovački centar) raspoređuje njezino radno vrijeme onemogućuje adekvatnu brigu i skrb za dijete. Navodi kako je raspored u smjene u kojima najčešće radi (10-14, 17-21, 18,30-22,30 sati i sl. te vikendi i praznici) onemogućuje u dijelu izvršavanja njezinog prava kao roditelja djeteta s teškoćama u razvoju. Ističe kako njezino dijete pohađa vrtić od ponedjeljka do petka u vremenu od 08 do 12 sati, a uz obvezne kontrole i liječničke preglede nekoliko puta tjedno mora ići na vježbe i terapije kod logopeda i radnog terapeuta. Također, navodi kako nije u mogućnosti utjecati na vrijeme i raspored održavanja dodijeljenih termina za provođenje terapija, obveznih kontrola i liječničkih pregleda, slijedom čega vrlo često dolazi do preklapanja dodijeljenih termina s radnim vremenom. Pravobraniteljica se obraća s obzirom da njezina zamolba za usklađivanjem radnog vremena (rad u jutarnjim smjenama koje bi završavale najkasnije do 14 sati) s obvezama koje ima vezano za brigu i skrb o svom djetetu nije uvažena od strane poslodavca. Uz obraćanje stranke priložena je i dokumentacija iz koje je nedvojbeno kako se radi o majci djeteta kojem je u aktivnostima svakodnevnog življenja, zbog težih smetnji u razvoju potrebna pojačana skrb i nadzor roditelja te koje ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene svojoj dobi i ovisi o pomoći druge osobe kod oblačenja i svlačenja, obavljanja osnovnih životnih potreba, korištenja lijekova i odlazaka na terapije, kretanja, obavljanja svakodnevnih životnih aktivnosti i dr.

U ovom slučaju pravobraniteljica se obratila poslodavcu ukazavši da je svrha priznavanja prava na rad s polovicom punog radnog vremena za njegu djeteta s težim smetnjama u razvoju upravo osiguranje kontinuirane, neprekidne pomoći i podrške, odnosno usklađenje obiteljskog i poslovnog života, a primarno radi interesa djeteta i osiguravanja njemu primjerene skrbi. Također, ukazano je da bez prilagodbe radnog vremena roditelja potrebama djeteta, korištenje ovog prava gubi svoju svrhu.

Poslodavac je upoznat sa zakonskim okvirom koji uređuje ovo pravo, ali i s antidiskriminacijskim propisima, posebno u dijelu koji definira i propisuje razumnu prilagodbu. Pravobraniteljica je u obraćanju poslodavcu izrazila mišljenje kako je majci koja koristi pravo na rad s polovicom punog radnog vremena nužno omogućiti potrebne prilagodbe u odnosu na njezino radno vrijeme te je upućena preporuka da se u ovom konkretnom slučaju u dogovoru sa zaposlenicom iznađe adekvatno

rješenje kojim će se omogućiti nesmetano izvršavanje njezinih radnih obveza i zadovoljiti forma u odnosu na pola satnice, a ujedno dati mogućnost da u cijelosti izvršava sve zahtjeve roditeljske skrbi u odnosu na dijete.

Poslodavac je odgovorio pravobraniteljici kako je preporuka uvažena te je u dogovoru sa zaposlenicom izvršena prilagodba radnog vremena i postignut dogovor oko rasporeda smjena, slobodnih vikenda i planiranja radnog vremena.

Primjer 3. - Reguliranje načina ostvarivanja povlastica za osobe s invaliditetom kod plaćanja mjesečne pristojbe HRT-a

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je 11. studenoga 2019. godine Hrvatskoj radioteleviziji preporuku i zahtjev za dostavu izvješća povodom pritužbi na neustavno i diskriminatorno postupanje u postupku ostvarivanja povlastica na plaćanje mjesečne pristojbe za osobe s invaliditetom prema Odluci o utvrđivanju visine mjesečne pristojbe koja se plaća Hrvatskoj radioteleviziji za 2019. godinu koju je donio Nadzorni odbor HRT-a.

U odgovoru Glavnog ravnatelja HRT-a od 18. studenoga 2019. godine potvrđuje se kako je za ostvarivanje predmetnih povlastica potrebno HRT-u dostaviti originalnu liječničku svjedodžbu, ovjerenu i ispunjenu od liječnika specijalista s točnom i preciznom dijagnozom i postotkom oštećenja koja dodatno mora biti ovjerena i potpisana od strane udruge čiji je obveznik član.

Pravobraniteljica je mišljenja da davanje povlastice oslobođenja od plaćanja mjesečne pristojbe samo onim obveznicima koji su članovi udruga osoba s invaliditetom, odnosno uskrata povlastice drugim osobama s invaliditetom koje također ispunjavaju uvjete za ostvarenje povlastice s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta, a nisu članovi udruge osoba s invaliditetom, predstavlja moguće diskriminatorno postupanje, suprotno ustavnim i zakonskim odredbama. Također, udruge osoba s invaliditetom nemaju ovlasti niti na koji način „ovjeravati liječničku svjedodžbu“ kako se to navodi u zaprimljenom odgovoru HRT-a. Stoga je pravobraniteljica Hrvatskoj radioteleviziji, odnosno Nadzornom odboru Hrvatske radiotelevizije, uputila preporuku kojom je ukazala na prethodno navedeno i predložila da razmotri promjenu dosadašnje prakse koja među osobama s invaliditetom koje ostvaruju oslobađanje od plaćanja mjesečne pristojbe u visini od 50 % ili u cijelosti čini diskriminaciju uvjetujući ostvarivanje ovih prava ovjerom liječničke svjedodžbe isključivo od strane udruge. Također, predloženo je da nadležna služba HRT-a uvaži i podnesene zahtjeve osoba s invaliditetom koji ispunjavaju navedene uvjete koji nisu članovi udruge, a koje dostave zajedno sa zahtjevom odgovarajuću liječničku svjedodžbu, prilikom čega se u takvim slučajevima neće tražiti ispunjavanje dodatnog uvjeta ovjere liječničke svjedodžbe od strane udruge.

HRT je odgovorio da će odstupiti od prakse da je liječničku svjedodžbu potrebno dodatno ovjeriti od strane mjerodavne udruge.

Također, predložili smo i da se izuzme unos broja RTV prijarnika i pretplatničkog broja jer liječnici ne mogu svojim potpisom jamčiti točnost unesenih podataka, a od osoba se ne može očekivati da znaju gdje te podatke mogu pronaći. Nadzorni odbor je prihvatio stav Glavnog ravnatelja HRT-a da se obrazac ne može izmijeniti u dijelu kojim se predlaže da se na obrazac ne stavlja broj RTV prijarnika ili pretplatničkog broja uz obrazloženje da je navedeni broj potreban u operativnom provođenju Odluke o povlasticama i oslobođenjima od plaćanja mjesečne pristojbe jer se na taj način nedvojbeno utvrđuje identitet obveznika plaćanja budući da je čest slučaj ljudi s istim imenom i prezimenom. Ostali prijedlozi su prihvaćeni.

Primjer 4. - Obratila nam se stranka sa 100 % oštećenja vida koja je navela da ima otvoren zaštićeni račun kod Zagrebačke banke na koji prima naknade po osnovi invaliditeta. Za vođenje računa mjesečno mora plaćati naknadu od 12,00 kn banci, ali kako se radi o zaštićenom računu, stranka mora svaki mjesec osobno odlaziti u banku i izvršiti plaćanje od 12,00 kn za što mu banka naplati trošak transakcije od 1,90 kn. Isti iznos plaća se i za internetsku transakciju. Jedini način da izbjegne plaćanje te naknade od 1,90 kn je korištenjem uplatnog bankomata koji on ne može koristiti jer bankomat nije prilagođen za korištenje slijepim osobama. Zatražio je od banke da ga se oslobodi od plaćanja naknade od 1,90 kn, no odbijen je.

Pravobraniteljica je poslala preporuku pozivajući se na zabranu diskriminacije i omogućavanja ravnopravnog korištenja svih javno dostupnih usluga. Zagrebačka banka je odgovorila da je dogovoreno izuzeće od naknada klijentima na individualnoj osnovi te da će dati uputu bankarima u poslovnicama o provođenju transakcija slijepim i slabovidnim osobama uz primjenu izuzeća od naplate naknade. U situaciji da se nenamjerno nekom klijentu naplati naknada, klijenti će imati pravo na povrat naplaćene naknade.

Primjer 5. - U slučaju koji je bio i medijski prezentiran roditelji blizanaca nedonoščadi (palčiči) obratili su se pravobraniteljici zbog diskriminatornog odnosa vrtića prema njima jer, iako imaju mišljenja specijalista da je socioemocionalni razvoj blizanaca sada u granicama za dob, u vrtiću im je odobren boravak od samo dva puta tjedno po dva sata.

Ono što upućuje na diskriminaciju bio je sâm postupak predaje zahtjeva za uključivanje u predškolsku ustanovu, kada je roditeljima i bez uvida u medicinsku dokumentaciju sugerirano da ove godine ne upisuju djecu u vrtić zbog činjenice da su „u tretmanu Bolnice Goljak“ i „jer je u njihovoj medicinskoj dokumentaciji navedeno puno dijagnoza“.

Vrtić smo upozorili na moguću diskriminaciju budući da iz medicinske dokumentacije ne proizlazi niti jedan razlog za ograničavanje vremena boravka djece u vrtiću.

Primjer 6. - Isto se dogodilo i djetetu koje ima motoričke teškoće koje prevladava korištenjem pomagala (ortoze), a osim toga je urednog razvoja. *Roditelji su u zakonskom roku predali zahtjev za upis djeteta u vrtić, ali objavom liste utvrdili su da njihovo dijete nije primljeno. Pritom naglašavaju da nitko od članova komisije za prijem nije niti vidio dijete, nego su očito samo na osnovi dijagnoza konstatirali da je on „...rizično dijete za sigurnost“. Iz Povijesti bolesti Klinike za dječje bolesti Zagreb vidljiva je preporuka: „Obzirom na dosadašnje stabilno zdravstveno stanje te adekvatan stupanj razvoja, ...spreman je za ranu socijalizaciju i socijalnu intervenciju, te uključenje u vrtić uz prisustvo trećeg odgajatelja“.*

Na zahtjev pravobraniteljice vrtić obrazlaže svoje postupanje popunjenošću skupina, dobi djeteta, kadrovskom strukturom, činjenicom da je majka na dopustu do treće godine zbog njege, vrtić nema trećeg odgajatelja, niti stručnog radnika za njegove potrebe (ne obrazlaže se koje su to), „pri čemu tek treba provesti radnje da se isto osigura, a tek po zapošljavanju istih ima mogućnost prihvaćanja zahtjeva roditelja djeteta.“

U konkretnom slučaju utvrdili smo pogrešnom i teškom povredom prava djeteta činjenicu da je vrtić u rješenju kojim se odbija upis kao razlog naveo upravo zdravstveno stanje djeteta, što znači da je izravno samo zbog zdravstvenog stanja djetetu onemogućio boravak u vrtiću, a da prethodno nije utvrdio konkretne potrebe djeteta niti je planirao i proveo aktivnosti za osiguravanje potrebne podrške.

Prikupljanje dodatnih informacija o djetetu pozitivna je i poželjna praksa u cilju odluke o upisu djeteta, ali ne i kao opravdanje za neuključivanje djeteta. U konkretnom slučaju roditelji su imali valjani nalaz i mišljenje, ali vrtić se odlučio za drastičnu mjeru neuključivanja djeteta pozivajući se na njegovu dobrobit, a da nije ničim dokazao da bi boravak u vrtiću za dijete bio štetan. Ovakvo postupanje ustanove je diskriminatorno.

Nadalje, vrtić je u svojem očitovanju naveo „maksimalnu popunjenost broja djece“. Prema priloženoj Listi djece s pravom upisa vidljivo je da je vrtić u pedagoškoj godini 2020./21. upisao 64 djece, odnosno svu djecu koja su bila prijavljena, osim ovog jednog djeteta i to djeteta s teškoćama u razvoju, što ponovno predstavlja diskriminatorno postupanje.

Nadalje, kronološka dob djeteta kao razlog neuključivanja također nije prihvatljiv argument, budući da prema Statutu vrtić djeluje kao javna ustanova, a u vrtiću se rad s djecom provodi u jasličkim i vrtićkim odgojnim skupinama. Stoga problematiziranje dobi djeteta kao prepreke upisu u vrtić također predstavlja stavljanje u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu djecu, očito samo zbog njegovoga zdravstvenog stanja.

Isto tako, jedan od razloga neuključivanja je i navodna „kadrovska struktura dječjeg vrtića“, te se u odgovoru obrazlaže da nema zaposlenoga dodatnog odgajatelja, kao ni radnika za njegu. Prema navodima samih roditelja, osnivač vrtića nije bio protivan financirati dodatnog djelatnika kao podršku djetetu, ali odobravanju zapošljavanja takvog djelatnika treba prethoditi formalni zahtjev vrtića, koji je

izostao, niti je vrtić naveo da je poduzeo bilo kakvu konkretnu aktivnost usmjerenu na zapošljavanje dodatnog odgajatelja ili radnika za njegu ili drugoga potrebnog djelatnika. Jedina konkretna aktivnost je odluka o neuključivanju djeteta zbog njegove navodne dobrobiti, kao i najava „daljnjeg dogovaranja s roditeljima“.

S obzirom na navedeno, vrtić smo upozorili na diskriminatorno postupanje te je preporučeno da se dječaka u pedagoškoj godini 2020./21. uključi u trajanju i na način primjeren potrebama djeteta i obitelji, bez razlikovanja u odnosu na drugu djecu, te da zaposli dodatnog radnika, ali i poduzme sve druge potrebne aktivnosti kako bi se osnažio za prihvata djece s teškoćama u razvoju, skupine koja uživa posebnu zaštitu u okviru pravnog sustava Republike Hrvatske.

Primjer 7. - Razlikovanje djece zbog razvojnih teškoća osim ograničavanja prava upisa i vremena boravka u vrtiću ima i druge oblike. Tako se pravobraniteljici obratilo i nekoliko roditelja djece kojima vrtić ograničava boravak nakon 15. lipnja, unatoč činjenici da pedagoška godina traje do 31. kolovoza. Ovakav „tretman“ djeteta i roditelja od strane vrtića roditelj smatra diskriminatornim.

Predškolske ustanove u pravilu obrazlažu takve odluke drugačijom organizacijom rada za vrijeme ljetnih mjeseci, pri čemu će uvjeti u manjoj mjeri odgovarati potrebama djeteta s teškoćama u razvoju (različita djeca u skupini, promjena odgajatelja, promjene prostorija u kojima borave odgojne skupine i sl.), te također i potrebom djeteta da se „odmori od rutine tijekom pedagoške godine“.

Nastojanje da se umjesto udaljavanja iz vrtića osigura prilagodba potrebama djeteta u okviru je pravnog shvaćanja razumne prilagodbe, bez koje nije moguće postići jednakopravni položaj djeteta s teškoćama u razvoju. Umjesto udaljiti, potrebno se dodatno potruditi i osigurati potrebne prilagodbe.

Primjer 8. - Djeci čiji roditelji ostvaruju pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom u pravilu se odobrava boravak u vrtiću 4 sata dnevno, iako to odredbama propisa na temelju kojeg je roditelj ostvario navedeno pravo nije propisano. Kraćim boravkom u vrtiću djeteta s teškoćama u razvoju roditelji koji su zaposleni sa skraćenim radnim vremenom ne uspijevaju doći po dijete ako je ono u vrtiću samo 4 sata.

Na to ukazuje majka koja nam se obratila, kojoj na taj način dolazi u pitanje radni odnos, a samohrani je roditelj te zbog razvoda i bolesti majke ne može na drugi način doći po dijete. Ravnateljica vrtića rekla joj je da joj „po zakonu ne može produljiti boravak na 6 sati“, a kasnije da se to ne može bez „obrade stručnog tima da dijete može ostati duže“, ali se obrada ne može provesti zbog epidemioloških mjera.

Pravobraniteljica je vrtiću uputila preporuku da se djetetu omogući boravak od 6 sati, te da se eventualni posebni režim rada vrtića u kontekstu epidemioloških preporuka pa i tijekom ljetnih mjeseci na jednaki način treba primjenjivati na svu djecu, te je vrtić upozoren na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12), nakon čega vrtić navodi da je stručno-razvojna služba predložila da se djetetu produži dnevni boravak na 6 sati počevši od rujna 2020. godine, što nije provedeno niti druge pedagoške godine, kada se majka ponovo obratila pravobraniteljici.

Predškolska ustanova dužna je ostvarivati djelatnu suradnju s roditeljima. U konkretnom slučaju djelatne suradnje s roditeljem nije bilo, jer je nedvojbeno utvrđeno da se majka 6 mjeseci bezuspješno obraćala ravnateljici vrtića tražeći produljenje dnevnog boravka djeteta zbog potrebe očuvanja radnog mjesta.

Budući da svako dijete ima pravo na boravak u vrtiću na jednakoj osnovi kao i druga djeca u dnevnom trajanju sukladno potrebama djeteta i roditelja, u slučaju ovog djeteta i njegove majke očito je da se postupanjem vrtića roditelj našao u nepovoljnijem položaju isključivo iz razloga dijagnoze djeteta, čime je majka diskriminirana u pristupu javno dostupnim uslugama u odnosu na roditelje druge djece koja nemaju zdravstvenih poteškoća.

Primjer 9. - Povodom medijskih napisa o događaju krajem rujna 2020. u Zadru prema kojem je konobar jednog ugostiteljskog objekta zatražio od majke i njezine kćeri sa sindromom Down da napuste objekt uz obrazloženje da mu s djetetom kvari reputaciju lokala, POSI je 2. listopada 2020. objavila slijedeću izjavu:

„Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom najoštrije osuđuje događaj u Zadru kada je od majke djevojčice sa sindromom Down I njene prijateljice zatraženo da s djetetom napuste ugostiteljski objekt zbog „narušavanja reputacije lokala“.

Gruba i izravna diskriminacija usmjerena prema djetetu s teškoćama u razvoju i njenom roditelju apsolutno je neprihvatljiva je te zaslužuje snažnu moralnu osudu. No osim što je moralno neprihvatljiva valja znati i da je strogo zabranjena i utuživa prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije koji osigurava zaštitu i promiče jednakost svih građana ove zemlje kao najvišu vrednotu ustavnog poretka.

S obzirom na snažne osuđujuće reakcije građana Zadra i lokalnih dužnosnika, kao i na brojne pozitivne vijesti iz Zadra o integraciji djece s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u lokalnu zajednicu, vjerujemo da se radi o izoliranom incidentu a ne o uobičajenoj praksi. Ipak, svaki ovakav događaj važno je osvijetliti i nanovo poslati poruku o važnosti poštovanja, uvažavanja i priznavanja djece i odraslih osoba s invaliditetom koji to trebaju i zaslužuju.“

Više o primjerima iz prakse ureda nalazi se u ovom Izvješću o radu u područjima Odgoj i obrazovanje, Zapošljavanje i rad, Pristupačnost, Socijalna zaštita te Neovisno življenje i život u zajednici.

Napredak u sankcioniranju diskriminacije na osnovi invaliditeta

S obzirom na izrazito skromnu sudsku praksu u području suzbijanja diskriminacije na osnovi invaliditeta, svaki slučaj u kojem takva vrsta diskriminacije bude sudski sankcionirana od velike je važnosti za osobe s invaliditetom jer s jedne strane ima odvratajući utjecaj na moguće počinitelje diskriminacije, a s druge strane upućuje snažnu poruku osobama s invaliditetom koje i dalje nemaju povjerenja u institucije da se ne trebaju miriti s diskriminacijom i da će u slučaju traženja zaštite dobiti zadovoljštinu. I tijekom 2020. godine pravobraniteljica je sudjelovala u više antidiskriminacijskih parničnih postupaka kao umješlač na strani tužitelja. Nadležni sudovi prihvatili su sve izjavljene zahtjeve za umješćavanje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom sukladno čl. 13. Zakona o suzbijanju diskriminacije kojim je propisano da će pojedine poslove iz čl. 12. st. 2. točke 1. do 6. navedenog Zakona obavljati posebni pravobranitelji. Naime, institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom između ostalog skrbi o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom, suzbijanju svih oblika diskriminacije zbog invaliditeta te se zalaže za zaštitu i promicanje prava i interesa osoba s invaliditetom.

U nastavku donosimo opis slučaja u kojem smo bili umješćaci, a koji je pozitivno riješen za osobu s invaliditetom koja je oštećena za diskriminatorno postupanje.

Primjer 10. - Osoba s invaliditetom koja se kreće pomoću kolica obratila se pravobraniteljici radi otkaza zbog nezadovoljavanja na probnom radu. S poslodavcem koji je javna ustanova sklopila je Ugovor o radu na neodređeno vrijeme za radno mjesto stručni suradnik za regionalni razvoj i strateško planiranje, a zbog nezadovoljavanja na probnom radu donesena je Odluka o redovitom otkazu ugovora o radu radi nezadovoljavanja radnika na probnom radu. Prema navodima stranke, tijekom razdoblja kada nije bila na bolovanju, nije bila prisutna na radnom mjestu s obzirom da je zgrada u kojoj se nalaze prostorije poslodavca i njegovo radno mjesto nepristupačna za osobe s invaliditetom koje se kreću pomoću kolica niti ima lift. Stranka navodi da se tijekom trajanja radnog odnosa obraćala poslodavcu sa zahtjevom da joj se omogući rad od kuće, ali tom zahtjevu nije udovoljeno (navodi da je poslodavac njezin zahtjev odbio s obrazloženjem da unutarnjim aktima ustanove nije predviđena mogućnost rada od kuće, te da nije ovlašten vršiti preinake na zgradi jer posluje u unajmljenom prostoru). Uvidom u Odluku o redovitom otkazu ugovora o radu radi nezadovoljavanja na probnom radu, vidljivo je da poslodavac svoju odluku obrazlaže time da je u postupku ocjene stručnih i drugih radnih sposobnosti radnika tijekom ugovorenog probnog rada provedenog od strane tročlane komisije sukladno odredbi čl. 12. Pravilnika o radu poslodavca, stranka negativno ocijenjena te da je utvrđeno da ne iskazuje radne sposobnosti koje su se od nje očekivale u radnom procesu kao niti očekivani poslovni rezultat.“

Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica je zaključila da stranka uslijed prepreka koje proizlaze iz njezinog invaliditeta nije imala priliku pristupiti svom radnom mjestu, prezentirati poslodavcu svoje radne sposobnosti i postići poslovne rezultate, koje bi onda poslodavac sukladno

svojim ovlastima ocijenio. Stoga je stranka zbog svog invaliditeta bila u nepovoljnijem položaju u postupku ocjene stručnih i drugih radnih sposobnosti radnika tijekom ugovorenog probnog rada u odnosu na ostale radnike u usporedivoj situaciji. Utvrđeno je da je poslodavčeva nepovoljna ocjena radnikova probnog rada posljedica diskriminacije na osnovi invaliditeta. Stranka iz ovog primjera je tužila poslodavca radi diskriminacije, a spor je okončan sklapanjem sudske nagodbe.

Više o ovom primjeru možete pročitati u poglavlju Zapošljavanje i rad.

Navodimo i primjer u kojem je državni inspektorat sankcionirao poslodavca koji nije osigurao razumnu prilagodbu na testiranju.

Primjer 11. - Činjenica je da se okolnosti koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta pri testiranju zanemaruju prilikom provođenja natječajnih postupaka. Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi nadležne inspekcije trebale utvrđivati je li poslodavac tijekom provođenja natječajnog postupka ispunio svoju obvezu osiguravanja razumne prilagodbe iz čl. 7. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom budući da se radi o zakonskom pravu osobe s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i navedeno utječe na okolnost jesu li isti provedeni sukladno zakonu i drugim propisima.

Državni inspektorat navodi da je najčešći razlog odbijanja zahtjeva za provedbu inspekcijskog nadzora zbog uskrate prava prednosti pri zapošljavanju je ostvaren manji broj bodova na testiranju i neispunjavanje posebnih uvjeta natječaja. Vezano za upit o pritužbama zbog propusta poslodavaca da osigura razumnu prilagodbu kandidatu koji je osoba s invaliditetom prilikom provedbe testiranja i/ili intervjuja u okviru natječajnog postupka, Državni inspektorat navodi da je tijekom 2020. godine zaprimljena jedna takva pritužba povodom koje je inspektorica rada obavila inspekcijski nadzor i donijela rješenje kojim je utvrđena povreda prava prednosti pri zapošljavanju osobe s invaliditetom koja je podnijela zahtjev za provedbu nadzora, a na koje je izjavljena žalba čije je rješavanje u tijeku. Dalje, inspektorica rada je nadležnom sudu podnijela spomenuti optužni prijedlog protiv poslodavca radi osnovane sumnje u počinjenje prekršaja iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, kao i u počinjenje prekršaja iz čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije kažnjivog po čl. 28. st. 4. i st. 6. Zakona. Smatramo potrebnim pohvaliti postupanje inspektorice rada u ovom predmetu.

Više o ovom slučaju možete pročitati u poglavlju Zapošljavanje i rad.

Primjer 12. - Osoba s invaliditetom koja se kreće uz pomoć elektromotornih kolica obratila se pravobraniteljici s prijedlogom za umješavanje u antidiskriminacijski parnični postupak u kojem je tuženo trgovačko društvo zbog nepristupačnosti prostora u kojem se obavlja određena uslužna djelatnost. Iako se radi o nepravomoćnoj prvostupanjskoj sudskoj presudi, nadležni sud je na izuzetno kvalitetan način obrazložio razloge presude te je to razlog zbog kojeg se ova presuda obrađuje u predmetnom Izvješću, a kao primjer dobre prakse. Tužitelj je naime u širem centru grada u kojem živi pokušao u poslovnom prostoru tuženika u kojem se obavlja poslovna, javna, uslužna djelatnost, kao i svi drugi građani, kupiti određeni proizvod. Na ulazu u poslovni prostor nalazi se arhitektonska barijera u formi nekoliko stepenica. Za tih nekoliko stepenica na ulazu u poslovni prostor tuženik nije smatrao potrebnim poduzeti nikakve mjere razumne prilagodbe kojima bi u potpunosti učinio taj poslovni prostor pristupačnim i svima pristupačnijim. Iako tuženo trgovačko društvo nije bilo dužno imati obvezne elemente pristupačnosti, svakako je bilo dužno tehničko rješenje tog prostora prilagoditi upotrebi pomagala. Sud se dodatno osvrnuo na argument tužitelja da zbog činjenice da se predmetni poslovni prostor nalazi u zgradi koja ima status kulturnog dobra, nije bilo moguće prostor učiniti pristupačnim. Sud je utvrdio da nije dovoljno da neka zgrada bude samo upisana u Registar kulturnih dobara RH, nego za oslobođenje od obveze osiguravanja propisanih elemenata pristupačnosti, za slučaj kada oni moraju biti osigurani sukladno Pravilniku o osiguravanju pristupačnosti osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, mora postojati suglasnost ministarstva nadležnog za poslove graditeljstva kao i mišljenje nadležnog tijela za zaštitu kulturnih dobara. Nakon provedenog sudskog postupka utvrđeno je da je tuženo trgovačko društvo u svojstvu zakupoprimca poslovnog prostora u kojem se obavlja određena uslužna poslovna djelatnost, zbog izostanka provedbe mjere

razumne prilagodbe tog prostora kretanju osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti, poglavito onih koji se kreću uz pomoć invalidskih kolica na elektromotorni pogon, učinilo tešku, ponovljenu i izravnu diskriminaciju tužitelja na osnovi invaliditeta, počinivši mu neimovinsku štetu povredom prava osobnosti, prava na prilagodbu i prava na jednakost.

Organizacije civilnog društva i diskriminacija

Tijekom 2020. godine, u ime pojedinih članova s invaliditetom, nekoliko organizacija civilnog društva prosljedilo je pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom na diskriminaciju s osnove invaliditeta. U suradnji s članovima udruga koji su se pritužili, kao i samim udrugama, nastojalo se sukladno ovlastima otkloniti diskriminaciju. U odnosu na prethodno razdoblje i dalje je prisutna nedovoljna informiranost osoba s invaliditetom i njihovih bližnjih o prepoznavanju diskriminacije s osnove invaliditeta te je izraženo nepovjerenje u pravosudna tijela. *Neki od navedenih primjera prikazani su i u ovom Izvješću o radu u području Zapošljavanja i rada.*

Iako je u 2020. godini pravobraniteljica planirala organizirati stručni skup na temu suzbijanja diskriminacije, on nije održan zbog pandemije COVID-19 i potrebe poštivanja epidemioloških mjera.

Sudjelovanje u radnim skupinama

Predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovali su tijekom 2020. godine u radu radnih skupina za:

- izradu Nacionalnog plana zaštite i promicanja ljudskih prava i suzbijanja diskriminacije za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Nacrt prijedloga Akcijskog plana zaštite i promicanja ljudskih prava za razdoblje od 2021. do 2023. godine;
- praćenje provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije od 2017. do 2022. godine;
- izradu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine i Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za uključivanje Roma za razdoblje od 2021. do 2027. godine.

Radionice o antidiskriminaciji - U suradnji s Pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Pučkom pravobraniteljicom, Uredom za ravnopravnost spolova i Ministarstvom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije je i tijekom 2020. godine organiziralo *radionice o antidiskriminaciji* u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima) za koordinate za nediskriminaciju iz tijela u sustavu upravljanja i kontrole ESI fondova i predstavnike ustanova, institucija i tijela koja imaju ulogu posredničkog tijela. Edukacije se provode kao nastavak aktivnosti jačanja kapaciteta koordinatora za nediskriminaciju koje su započele 2017. godine, *provodeći mjeru Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017.-2019.* Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je izravno u realizaciji triju dvodnevni radionica koje su održane tijekom listopada i prosinca 2020. godine. Zbog epidemiološke situacije sve su radionice održane online. *Svrha programa radionica je osigurati ispunjavanje općih ex-ante uvjeta za provedbu operativnih programa iz financijske perspektive EU 2014.-2020. i korištenje financijskih sredstava iz europskih i investicijskih fondova koji se odnose na postojanje mjera za primjenu zakonodavstva Europske unije o nediskriminaciji, ravnopravnosti spolova i poštivanja prava osoba s invaliditetom u području ESI fondova.*

2.4. PRISTUP PRAVOSUĐU

Kako bi se zajamčio učinkovit pristup pravosuđu, u postupcima mora biti omogućeno potpuno i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom. Osobe s invaliditetom imaju pravo na pravično suđenje i kvalitetnu obranu. Svako suprotno postupanje predstavlja povredu temeljnih ljudskih prava i moguću diskriminaciju.

Uzimajući u obzir odluku Ustavnog suda RH, Broj: U-III/3113/2019 od 31. srpnja 2019. godine, u konkretnom slučaju, Ustavni je sud ocijenio da nisu zadovoljeni uvjeti djelotvorne postupovne zaštite protiv proizvoljnog/arbitrarnog određivanja prisilnog smještaja osobe s mentalnim oštećenjem u jednu psihijatrijsku ustanovu.

Pravobraniteljica je, uzimajući u obzir navedenu odluku kao i zaprimljene pritužbe osoba s invaliditetom vezano za zastupanje povodom određivanja/produljenja prisilnog smještaja te zastupanja na temelju Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći i Zakona o kaznenom postupku, uputila preporuke tadašnjem Ministarstvu pravosuđa, sudovima u RH i Hrvatskoj odvjetničkoj komori o čemu je detaljno bilo izloženo u prošlogodišnjem izvješću.

Imajući u vidu, da je između ostalog, u preporuci upućenoj Ministarstvu pravosuđa i uprave istaknuta pozornost na potrebu izjednačavanja iznosa odvjetničkih usluga propisanih odvjetničkom tarifom s cjenikom usluga sukladno kojem se određuje cijena rada odvjetnika po službenoj dužnosti, Ministarstvo pravosuđa i uprave pristupilo je izmjeni *Uredba o vrijednosti iznosa za utvrđivanje naknade za pružanje sekundarne pravne pomoći za 2020. godinu*.

Pravobraniteljica je dostavila prijedlog koji se odnosi na II. Naknada za rad odvjetnika, gdje je vrijednost boda za 2020. godinu sa 5,00 kn povišena na 7,00 kn. Predloženo je da se vrijednost boda dodatno približi ili izjednači sa vrijednošću boda sukladno Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, 1 bod=10,00 kn. Imajući u vidu povišenje vrijednosti boda sa 5,00 kn na 7,00 kn za pružanje sekundarne pravne pomoći u 2020. godini, smatramo kako navedeno povišenje neće u bitnome utjecati na veću angažiranost odvjetnika u zastupanju.

Osobe s različitim vrstama invaliditeta, u pravilu i lošijeg imovinskog statusa, kao korisnici prava na besplatnu pravnu pomoć, pritužuju se pravobraniteljici na poteškoće kod pronalaska odvjetnika koji će ih zastupati u sudskim postupcima. Smatramo kako je jedan od razloga u motiviranosti odvjetnika za zastupanje na temelju besplatne pravne pomoći upravo u manjoj naknadi za njihov rad u odnosu na odvjetničku tarifu, a što utječe na učinkovitost pravne zaštite. Smatramo kako se time pojačava neravnopravnost i nejednakost između osoba nižeg i višeg imovinskog statusa. Samim činom nižeg imovinskog cenzusa takve osobe su stavljene u nepovoljniji položaj te postoji vjerojatnost da će njihov odvjetnik biti manje zainteresiran za aktivni angažman budući da je za isti posao bolje plaćen ukoliko zastupa stranku na temelju redovite punomoći i naplaćuje sukladno odvjetničkoj Tarifi. Za jednak rad potrebno je pružiti jednaku naknadu kako bi se očekivala jednaka angažiranost i pružila učinkovita pravna zaštita. Prijedlog nije prihvaćen.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 13. koji se odnosi na Pristup pravosuđu propisuje dužnost države stranke u „*osiguranju djelotvornog pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka*“.

Kao što je uvodno navedeno kako bi se zajamčio učinkovit pristup pravosuđu, u postupcima mora biti omogućeno sudjelovanje osoba s invaliditetom te postupci moraju biti transparentni.

Radnje koje omogućuju sudjelovanje osoba s invaliditetom u postupcima obuhvaćaju:

1. Pružanje informacija na razumljiv i pristupačan način,
2. Priznavanje i prilagodbu raznovrsnih oblika komunikacije,
3. Fizička pristupačnost u svim fazama postupka,
4. Financijska pomoć u slučaju pravne pomoći, gdje je to primjenjivo, i podložno obveznim provjerama sredstava i zakonskih prava.

U svrhu osiguravanja transparentnosti, djelovanjem države stranke mora se zajamčiti da su sve relevantne informacije pristupačne i dostupne i da postoji prikladna evidencija i izvještavanje svih relevantnih potraživanja, predmeta i sudskih naloga.⁷

Kako bi se osobama s invaliditetom omogućio bolji pristup pravosuđu Pravobranitelj za osobe s invaliditetom uključio se u realizaciju projekta „**ARVID - Bolji pristup pravima iz Direktive o žrtvama**

⁷ Opći komentar br. 6 (2018) o jednakosti i nediskriminaciji UN Odbora za prava osoba s invaliditetom

za osobe s invaliditetom“. Projekt je financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije. Prijedlog projekta je prihvaćen na pozivu 2019. godine, a provedba je bila planirana tijekom 18 mjeseci u 2020. i 2021. godine u Hrvatskoj i Sloveniji. Sudionici i partneri na projektu su Hrvatski pravni centar, Ministarstvo pravosuđa, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima iz Hrvatske, te Mirovni institut i ALTRA - Commite for InovationinMentalHealth iz Slovenije. Kao cilj projekta određeno je istražiti razinu sudjelovanja OSI kao žrtava i svjedoka u kaznenopravnim postupcima, kao i sve moguće teškoće koje ograničavaju njihovo potpuno i ravnopravno sudjelovanje. Projekt se između ostalog sastoji od provedbe, objave rezultata istraživanja i donošenje pripadajućih preporuka, izrade modula za obuku, kampanje informiranja i zagovaranja te konačno završne konferenciju na kojoj će biti javnosti predstavljeni rezultati projekta. Zbog okolnosti izazvanih COVIDOM-19 dio planiranih aktivnosti projekta nisu mogle biti realizirane tijekom 2020. godine te je zatraženo i odobreno od strane Europske komisije produljenje trajanja projekta do rujna 2021. godine.

Tijekom 2020. godine Pravobranitelj za osobe s invaliditetom sudjelovao je kao **umješač na strani tužitelja u više antidiskriminacijskih parničnih postupaka koji su pokrenuti kod sudova opće nadležnosti zbog diskriminacije na osnovi invaliditeta, kao i zbog naknade štete.** U navedenim parničnim postupcima osobe s invaliditetom su kao fizičke osobe na temelju Zakona o suzbijanju diskriminacije tužile pravosudna tijela, jedinice lokalne samouprave, pravne osobe, te kulturne i obrazovne ustanove, zbog fizičke nepristupačnosti i zbog propuštanja razumne prilagodbe. Više parničnih postupaka je nepravomoćno okončano tijekom 2020. godine, međutim zbog izjavljenih žalbi na odluke prvostupanjskih sudskih tijela niti jedan od postupaka nije u 2020. godini i pravomoćno okončan. Pokrenuti parnični postupci pokazuju kako se među osobama s invaliditetom povećava svjesnost o diskriminaciji i želja da se u njihovim životnim sredinama promijene diskriminirajuće okolnosti koje im onemogućavaju sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi sa svim drugim osobama.

Kao i prethodnih godina, Ministarstvu pravosuđa i uprave uputili smo preporuku vezano uz pristupačnost pravosudnih tijela osobama s invaliditetom.

U svom očitovanju, Ministarstvo između ostalog navodi: „...Ministarstvo pravosuđa i uprave u skladu s građevinskom regulativom, proračunom osiguranim sredstvima, te procedurama javne nabave osigurava pristupačnost zgradama i osigurava rješavanje arhitektonskih barijera na zgradama pravosudnih tijela. U svim projektima to je jedan od prioriteta, obavezno se uključuje kod pripreme projektne dokumentacije i izvođenja radova na izgradnji novih zgrada i rekonstrukciji postojećih zgrada pravosudnih tijela. Unutar pojedinih pravosudnih zgrada nije ni moguća ugradanja lifta (prostorna ograničenja, konzervatori i dr.). Uglavnom se u takvim zgradama prijem stranaka organizira u prizemlju (u skladu s mogućim), a negdje su nabavljeni i scalamobili. Ministarstvo pravosuđa i uprave u skladu s financijskim mogućnostima kontinuirano radi na rješavanju predmetne problematike.

U razdoblju od 2015. do 2020. Ministarstvo pravosuđa i uprave rješavalo je pristupačnost osobama s invaliditetom na zgradama pravosudnih tijela na slijedećim lokacijama:

1. *Općinski sud u Metkoviću - izveden lift*
2. *Općinski sud u Benkovcu - izveden lift*
3. *Općinski sud Valpovo - izvedena rampa, podizna platforma - lift, taktilne trake*
4. *Županijski sud u Sisku - ugrađen lift, vanjska podizna platforma, taktilne trake*
5. *Županijski sud u Osijeku - izveden lift, kosa podizna platforma*
6. *DORH- izveden lift i podizna platforma*
7. *Županijsko i Općinsko državno odvjetništvo u Puli i Zemljišni odjel općinskog suda - izveden lift*
8. *Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu -Kazneni odjel -izveden lift*
9. *Županijski sud u Karlovcu - ugrađen lift, kosa podizna platforma, taktilne trake*
10. *Trgovački sud Zagreb- ugrađen novi lift*
11. *Županijski sud Zagreb izveden lift*
12. *Općinski sud u Slavonskom Brodu- radovi na izgradnji lifta završeni, u ulaznom dijelu je predviđena izvedba rampe*
13. *Županijski sud u Šibeniku - u tijeku radovi unutar kojih je izgrađen lift*

14. *Općinski sud u Splitu rekonstrukcija zgrade „Prima Stande“ za potrebe Općinskog suda- u tijeku su radovi unutar kojih je predviđena izgradnja lifta*
15. *Vrhovni sud -pripremljena projektna dokumentacija za izgradnju lifta*
16. *Bjelovar -pripremljena projektna dokumentacija za izgradnju nove zgrade za smještaj Trgovačkog suda, Općinskog i Županijskog odvjetništva u Bjelovaru prema kojoj je predviđena i izgradnja lifta*
17. *Županijski sud u Dubrovniku dobivena građevinska dozvola za nadogradnju zgrade Županijskog suda u Dubrovniku planiranim projektom rješenjem uključena je ugradnja lifta*
18. *Općinski sud u Požegi- pripremljena projektna dokumentacija za uređenje zgrade. Predviđena vanjska i unutarnja rampa za pristup prostorijama prizemlja zgrade*
19. *Županijski i Općinski sud u Rijeci pripremljena projektna dokumentacija za ugradnju lifta u zgradu Suda*
20. *Županijski sud i Trgovački sud u Zagrebu- smješteni nakon potresa u zgradu na Kennedyevom trgu- ugrađen novi lift*
21. *Općinski sud u Vukovaru Stalna služba u Vinkovcima- u završnoj fazi izrada projektne dokumentacije za adaptaciju zgrade Suda, predviđena ugradnja lifta*
22. *Visoki trgovački sud RH u Zagrebu - pripremljena projektna dokumentacija za rješavanje arhitektonskih barijera...“*

Ministarstvo pravosuđa i uprave je dostavilo informacije o pristupačnosti svih pravosudnih tijela osobama s invaliditetom, dio se nalazi u Prilogu 3., a za ostale podatke možete se obratiti Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, s obzirom da nam je Ministarstvo dostavilo cjelokupni tabelarni prikaz svih pravosudnih tijela u RH.

Osim navedenog, Ministarstvo pravosuđa i uprave dostavilo nam je podatke vezano i uz **pristupačnost zatvorskog sustava**: „... U okviru zatvorskog sustava kontinuirano se poduzimaju radnje vezane uz osiguravanje pristupačnosti ustanova te primjerenog smještaja osoba s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću.

Zatvor u Varaždinu 2020. godine nije poduzimao planirane mjere u vezi s pristupačnosti za savladavanje visinskih razlika prostora izgradnjom rampe u vanjskom i unutarnjem prostoru zatvora zbog epidemije COVID-19. Tijekom 2021. i 2022. godine planirana je realizacija navedenog, a nakon što završi rekonstrukcija vodovodne i kanalizacijske infrastrukture u koju je uključeno i saniranje vanjskih zidova podruma zgrade.

Zatvor u Sisku trenutno nije u funkciji (nakon razornog potresa), pa će se prilikom eventualne obnove postojećeg objekta ili izgradnje novog voditi računa o poduzimanju mjera za osiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom.

U Zatvoru u Osijeku osiguran je pristup osobama s invaliditetom putem glavnog ulaza koji je prilagođen za kretanje osoba s invaliditetom u zgradu gdje se održavaju posjete zatvorenika, te prijam i otpust zatvorenika. Također je osigurana soba koja je u potpunosti prilagođena za smještaj osobe s invaliditetom.

Kaznionica u Lipovici - Popovači ima uređenu posebnu sobu u potpunosti opremljenu i prilagođenu osobama s invaliditetom. Pristup zatvoreničkim sobama, dnevnom boravku te zatvoreničkoj blagovaonici prilagođen je za samostalno kretanje osoba s invaliditetom putem betonskih kosina s ugrađenim rukohvatima. Tijekom 2020. godine prilagođeni su uvjeti za boravak osoba s invaliditetom na način da je ugrađena prilazna betonska kosina na ulazu u prostoriju za posjete djece zatvorenicima, a u Kaznionici su postavljeni i rukohvati. Na krilu A Odjela I izgrađene su dodatne dvije tuš kabine, prilagođene osobama s invaliditetom, a kupljena je i toaletna stolica.

Zatvor u Zadru smješten je u dijelu zgrade u kojoj se nalazi i Županijski sud u Zadru, te se isti prostire na šest katova bez dizala samo sa stubištem. Samim time nije prilagođen osobama sa invaliditetom bilo da se radi o zatvorenima, zaposlenicima ili posjetiteljima. Sam ulaz u zatvor nalazi se u istoj razini kako i prostor izvan zatvora tj. cesta, pa se eventualne posjete u koje dolaze osobe s invaliditetom organiziraju u prostoriji u prizemlju zgrade.

U Zatvoru u Šibeniku tijekom 2020. godine nisu poduzimane nove mjere niti aktivnosti za omogućavanje pristupačnosti osobama s invaliditetom. Bile su planirane određene građevinske intervencije, primamo izgradnja vanjske rampe, no odustalo se zbog tehničke zahtjevnosti izvedbe i drugih neodgodivih radnji. U dugoročnom planu je izgradnja vanjske rampe kao i prilagodba jedne zatvoreničke sobe na način da bi se u istu ugradio i prilagođeni tuš (sve sobe imaju samo sanitarni čvor). Druge uočene nedostatke nije moguće otkloniti (pristupačnost ambulanti, nemogućnost trajnog postavljanja unutrašnje rampe), no organizacijom rada je moguće značajno ublažiti posljedice nepristupačnosti.

Zatvor u Karlovcu odredio je sobu za osobe s invaliditetom, a u tijeku je prilagodba sanitarnog čvora. Soba se nalazi u neposrednoj blizini zatvorske ambulante. Soba za posjete smještena je u prizemlju te je moguć pristup osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

U Zatvoru u Požezi u tijeku su radovi na proširenju smještajnog kapaciteta za zatvorenike, prilikom čega se posebno vodi računa o pristupačnosti osobama s invaliditetom, sukladno Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivošću. Završetkom adaptacije biti će ugrađena rampa sa dopuštenim nagibom na vanjskom prostoru, propisani rukohvati, oznake pristupačnosti, ulazna vrata u objekt najmanje veličine 110/210 cm, prag vrata u smještajnom prostoru neće biti viši od 2 cm, rasvjeta i sanitarni čvorovi biti će uređeni sukladno uvjetima iz Pravilnika.

Zatvor u Bjelovaru nema smještajne kapacitete prilagođene osobama s invaliditetom.

U Centru za dijagnostiku u Zagrebu u potpunosti je osposobljena soba za boravak osoba s invaliditetom, u kojoj borave zajedno s drugim zatvorenicima. Tijekom 2020. godine nisu poduzimane mjere i aktivnosti kojima bi se dodatno unaprijedila pristupačnost Centra osobama s invaliditetom. Planirano dodatno uređenje sanitarnog čvora i prostora za tuširanje nije provedeno zbog izbijanja epidemije COVID-19, te se isto prolongira za 2021. godinu.

Kaznionica u Valturi ima posebnu sobu sa sanitarnim čvorom prilagođenu osobama s invaliditetom te ugrađene pristupne rampe u sobama i zajedničkim prostorijama, sve kako bi bilo olakšano kretanje osobama s invaliditetom.

U Zatvoru u Splitu tijekom 2020. nisu poduzimani građevinski zahvati koji bi omogućili pristupačnost osobama s invaliditetom. Eventualna izgradnja pristupne rampe na ulazu u zgradu zatvora bila bi izvediva, te se planira u narednom razdoblju.

Zatvor u Zagrebu ima određeni broj soba uređenih na način koji olakšava dostupnost i korištenje sanitarnog čvora osobama s invaliditetom. Pristup u prostoriju za posjete omogućen je alternativnim načinom ulaska u zgradu Zatvora u Zagrebu, a obavljanje posjeta realizira se u prostoru koji omogućava nesmetano kretanje osobe s invaliditetom te potpun vizualni i slušni kontakt posjetitelja i zatvorenika. Odjel zdravstvene zaštite opremio se potrebnim pomagalicama nabavkom 5 (pet) komada toaletnih stolica tzv. princeza. Zbog nepovoljne epidemiološke situacije vezano uz pojavu korona virusa sve aktivnosti su ograničene na najnužnije te nisu poduzimane niti druge mjere i aktivnosti vezano uz pristupačnost osobama s invaliditetom.

Zatvor u Rijeci nema smještajnih kapaciteta kao ni pristup prilagođen osobama s invaliditetom.

Ulaz u Zatvor u Dubrovniku ispunjava potrebne standarde ulaska ili posjeta osoba s invaliditetom i osoba smanjene pokretljivosti. Također, raspolaže s jednim parom štaka, toaletnom stolicom te jednim bolničkim krevetom. Početkom 2021. godine ishodovana je građevna dozvola za rekonstrukciju i nadogradnju zgrade Županijskog suda i Zatvora (investitor Ministarstvo pravosuđa i uprave RH). Smatramo da će se navedenim kapitalnim građevinskim zahvatom dodatno poboljšati pristupačnost kaznenog tijela osobama s invaliditetom i osobama smanjenje pokretljivosti.

U Kaznionici u Glini zatvorenici s invaliditetom su smješteni u njima prilagođenim sobama s prilagođenim sanitarnim čvorom. Imaju osiguran pristup liftu, prilagođenu telefonsku govornicu, postavljena je fiksna rampa za pristup ambulanti, šetalištu te ulazima u zgrade. Kao i svim ostalim zatvorenicima omogućeno im je i sudjelovanje u slobodnim aktivnostima koje se provode u Kaznionici. Postavljeni su dodatni rukohvati pored već postojećih.

U Kaznionici u Požezi su u tijeku građevinske adaptacije u okviru kojih će se osigurati prilagodba prostora za boravak osoba s invaliditetom, u objektima u kojima borave zatvorenici, počevši od ulaska u objekt do u potpunosti opremljene sobe u kojoj planiraju i boravak pomoćnog njegovatelja. U objektima u kojima su smještene zatvorenice planira se također prilagodba prostora za boravak osoba s invaliditetom, sukladno mogućnostima.

U Zatvorskoj bolnici u Zagrebu u odnosu na ranije poduzete mjere i aktivnosti, kojima je značajno poboljšana pristupačnost osobama s invaliditetom tijekom 2020. godine nisu se poduzimale dodatne aktivnosti.

U Kaznionici u Turopolju su u centralnom kaznioničkom objektu spavaonice zatvorenika organizirane na katu te radi dostupnosti isključivo stepenicama, nisu prilagođene osobama s invaliditetom. U krugu kaznionice postoji jedna izdvojena spavaonica s pripadajućim sanitarnim čvorom u kojoj se planira izvršiti manja intervencija kako bi prostor bio u potpunosti prilagođen smještaju dvije osobe s invaliditetom.

U Odgojnom zavodu u Turopolju se prilikom izgradnje nove zgrade financirane kroz IPA projekt vodilo računa o pristupačnosti osobama s invaliditetom na način daje izgrađen prilaz za osobe s invaliditetom ispred ulaza u zgradu te je u prostoru za obrazovanje sanitarni čvor prilagođen potrebama osoba s invaliditetom.

U Kaznionici u Lepoglavi planirana je izvedba prilazne rampe ispred ulaza u 2020. godini koja nije realizirana, jednim dijelom zbog pandemije bolesti COVID-19 (velik broj službenika i zatvorenika koji su trebali izvesti radove obolio ili bio u samoizolaciji) te zbog činjenice da su stepenice ispred ulaza u dotrajalom stanju (uslijed niskih temperatura došlo je do odronjavanja pojedinih dijelova betonskih stepenica), te ih je potrebno u potpunosti obnoviti, stoje preduvjet za realizaciju prilazne rampe. U tijeku je prikupljanje ponuda za pokretnu rampu na ulazu, te se realizacija planira izvršiti tijekom 2021. godine, sukladno financijskim mogućnostima.

U Zatvoru u Puli je jedna soba osposobljena za boravak osobe s invaliditetom s pripadajućim sanitarnim čvorom (tuš, umivaonik, WC, ručke), ulazak u sobu dovoljne je širine za prolazak kolica. Pristupnom rampom osiguranje nesmetan ulaz u zgradu...”

Dodatno, u okviru programa provedbe **34. temeljnog tečaja za pravosudnu policiju** zamjenik pravobraniteljice održao je u Zatvoru u Zagrebu vježbenicima i službenicima pravosudne policije odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima predavanje o „**Osobama s invaliditetom u zatvorskom sustavu**“. Tijekom savladavanja ove nastavne cjeline, a vezano za pristupačnost zatvorskog ustava, obrađene su teme vezane za posebnosti postupanja s osobama različitih vrsta invaliditeta koje su lišene slobode, načinima djelotvorne i ispravne komunikacije, a praktičnim primjerima i vježbama ukazano je na moguće izazove u radu. Sudjelovanje Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u realizaciji programa temeljnog tečaja za pravosudnu policiju nastavak je uspješne suradnje s Centrom za izobrazbu Uprave za zatvorski sustav i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave, kojom se radi na osvježavanju pravosudnih policajaca i poboljšavanju pristupačnosti zatvorskog sustava u fizičkom, komunikacijskom i informacijom smislu.

Mišljenje pravobraniteljice:

Zaključno i nastavno na preporuke iz Izvješća o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom od 2017. do danas, i dalje postoji izražena potreba zbog koje preporučujemo Ministarstvu pravosuđa i uprave nastaviti intenzivno poduzimanje mjera kojima će se prostori tijela cjelokupne pravosudne mreže što je moguće prije i u kraćem roku ili učiniti pristupačnim ili službe i tijela izmjestiti u pristupačne prostore, sve to s ciljem kako se financijska sredstva umjesto osiguravanja pristupačnosti ne bi izdvajala u svrhu naknada dosuđenih u antidiskriminacijskim parničnim postupcima.

2.5. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

2.5.1. POLOŽAJ POČINITELJA KAZNENIH DJELA LIŠENIH SLOBODE KOJI SU KAZNENO DJELO POČINILI U STANJU NEUBROJIVOSTI

Psijhijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb (dalje: Bolnica) obavijestila je pravobraniteljicu, ali i druge mjerodavne institucije o odluci suda o prisilnom smještaju neubrojive maloljetne osobe koja je počinila kazneno djelo u stanju neubrojivosti te je lišena slobode na rok od šest mjeseci i upućena u navedenu ustanovu. Navedena situacija ukazala je na pravnu prazninu/nedorečenost u pogledu pravne regulacije ove kategorije osoba/djece s mentalnim oštećenjima koji su počinili kazneno djelo u stanju neubrojivosti te ih je potrebno lišiti slobode. Iako se radi o rijetkim situacijama, smatramo da je i takve situacije potrebno pravno regulirati.

Države stranke će osigurati da osobe s invaliditetom na jednaki način kao i drugi: (a) uživaju pravo na osobnu slobodu i sigurnost, (b) ne budu nezakonito ili arbitrarno lišene slobode, da svako lišavanje slobode bude u skladu sa zakonom, te da postojanje invaliditeta ni u kojem slučaju ne bude opravdanje za lišavanje slobode. (Izvor: UN KPOSI)

Sud na temelju čije odluke o prisilnom smještaju jest određeno liječenje u trajanju od šest mjeseci u Bolnici pozvao se na Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi („Narodne novine“, br. 13/15 i 55/15).

Pravilnik regulira prisilni smještaj punoljetnih počinitelja kaznenih djela počinjenih u stanju neubrojivosti, ne maloljetnih, odnosno Bolnica nije na listi.

Povodom navedene problematike, ali i problematike liječenja ubrojivih maloljetnih počinitelja kaznenih djela, na inicijativu pravobraniteljice za djecu održan je i međuresorni sastanak na kojem je zaključeno kako je potrebno hitno osigurati zdravstvene ustanove za stacionarno liječenje neubrojivih maloljetnih počinitelja odvojeno od odraslih. Sukladno Pravilniku i listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, 13/15), za liječenje su određene: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb, Klinički bolnički centar Zagreb, Klinički bolnički centar Rijeka i Klinički bolnički centar Osijek. Potrebno je razmotriti osnaživanje navedenih već postojećih ustanova i za svrhu liječenja ubrojivih i neubrojivih maloljetnih počinitelja. Raspravljalo se i o radu Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkoga bolničkog centra Split. Pravobraniteljica je u 2016. godini izvršila obilazak Zavoda za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkoga bolničkog centra Split, o čemu je izvijestila javnost putem Izvješća o radu za 2016. godinu. Unatoč tomu što unutar Klinike postoji primjeren prostor za rad s djecom i adolescentima s mentalnim oštećenjima, zbog nedostatka osoblja prostori nisu bili u funkciji. Kao razlog nedostatka osoblja bilo je navedeno nepostojanje potrebnih stručnjaka, odnosno specijalista koji bi bili raspoloživi na tržištu rada i koji bi bili educirani za rad s djecom i adolescentima s mentalnim oštećenjem. Situacija se nije promijenila niti nakon četiri godine te su prostorni kapaciteti Zavoda još uvijek neiskorišteni. Ujedno je zaključeno kako je potrebno donijeti i Strategiju dječje i adolescentne psihijatrije.

Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova za prisilni smještaj neubrojivih osoba i psihijatrijskih ustanova u kojima se neubrojive osobe liječe na slobodi („Narodne novine“, br. 13/15 i 55/15) u nadležnosti je Ministarstva zdravstva.

Nedorečenost u pogledu pravne regulacije smještaja maloljetnih počinitelja kaznenih djela potrebno je otkloniti.

Navedeno Ministarstvo predložilo je nadopunu Pravilnika s Bolnicom kao mjestom gdje bi se prisilno liječili neubrojivi maloljetni počinitelji kaznenih djela. Pravobraniteljica se uključila u postupak e-Savjetovanja skrenuvši pozornost Ministarstvu zdravstva o neprikladnosti Bolnice općenito za liječenje djece, a pogotovo za dodatno proširivanje liječenja i na psihijatrijsko-forenzično područje. Naime, obilaskom navedene Bolnice vidljiva je nepristupačnost objekta, odnosno isti ne odgovara uvjetima iz Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). Osim navedenog,

neprikladnost prostora pogotovo dolazi do izražaja kod same organizacije redovitog liječenja, što ima za posljedicu povredu prava djece. U Bolnici se hospitaliziraju djeca s različitim dijagnozama. S obzirom na to da je Bolnica zatvorenog tipa i da se u njoj liječe djeca koja nemaju medicinskih indikacija za liječenje u Bolnici zatvorenog tipa, navedeno dovodi do povrede njihovih prava jer im se ograničava sloboda kretanja. Prostorije su zaključane, djeca ne mogu samostalno izaći u dvorište, vrijeme provode u zajedničkom dnevnom boravku. Ako i postoje jake medicinske indikacije za liječenje djece i adolescenata na zatvorenom odjelu, one su u pravilu prisutne prvih nekoliko dana, a ne cijelo vrijeme hospitalizacije.

Pravobraniteljica je upozoravala na potrebu za revidiranjem odluke o Bolnici kao bolnici zatvorenog tipa, budući da su stvarne potrebe za liječenjem različite te da se uzme u obzir mogućnost reorganizacije liječenja i u drugim ustanovama koje udovoljavaju uvjetima za liječenje djece odvojeno od odraslih. Proširivanjem nadležnosti na forenzični dio, Bolnici su postavljeni dodatni standardi u organizaciji rada i liječenja.

I sama Bolnica je obavijestila Ministarstvo zdravstva o nemogućnosti odvajanja maloljetnika koji su u stanju neubrojivosti počinili kazneno djelo od djece koja se nalaze na redovitom liječenju, nedostatku potrebnog kadra kao i drugih prilagodbi koje su potrebne za ovakvu vrstu hospitalizacije.

Ministarstvo zdravstva je uzelo u obzir navode Bolnice i pravobraniteljice te odgodilo donošenje Pravilnika.

Slijedom navedenog preporučujemo:

- da se razmotre kapaciteti regionalnih bolnica za liječenje djece – počinitelja kaznenih djela u stanju neubrojivosti koje su sukladno Pravilniku određene za liječenje djece i adolescenata;
- da se razmotri mogućnost preseljenja Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb u arhitektonski prilagođene objekte kako bi se zadovoljili uvjeti i potrebe liječenja djece koja su na redovitom liječenju, pa zatim eventualno i za liječenje djece koja su na prisilnom smještaju zbog neubrojivosti, gdje je potrebno zadovoljiti i uvjet odvojenosti;
- da se dječji psihijatri educiraju kao što su educirani i psihijatri za rad s odraslim počiniteljima kaznenih djela na forenzičnim psihijatrijskim odjelima.

Primjer iz prakse: Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se novinarka jednog portala sa zahtjevom za dostavom mišljenja vezano za slučaj iz Sinja gdje je Općinski sud Split odredio prisilni smještaj u psihijatrijskoj ustanovi zatvorenog tipa 32-godišnjoj osobi koja boluje od paranoidne šizofrenije, nakon što su mu u kući nađene dvije stabljike marihuane.

Sud se u svojoj odluci pozvao na nalaz i mišljenje stalnog sudskog vještaka psihijatra koji je naveo da je 32-godišnjak zbog bolesti neubrojiv, opasan za okolinu te da bi mogao napraviti teže kazneno djelo. U istom nalazu i vještačenju psihijatrica je kazala kako je 32-godišnjak raspravno sposoban pratiti tijek kaznenog postupka. Novinarka smatra kako je mjera prisilnog liječenja zbog dviju stabljika marihuane ostavila dojam drakonske sankcije, s obzirom na to da se ne radi o nasilnom kaznenom djelu te nije oštećena nijedna druga osoba. Zatražila je mišljenje pravobraniteljice vezano za konkretnu presudu ili općenito primjenjuju li se na osobe s mentalnim oštećenjima strože sankcije.

Mišljenje Pravobraniteljice: Konkretno presude sudova ne možemo komentirati, dok vezano za dio pitanja koji se odnosi na strože postupanje prema osobama s duševnim smetnjama u sudskim postupcima možemo iznositi svoje pretpostavke ili sumnje da je to prisutno, ali ne možemo isto potkrijepiti jer za to nemamo egzaktno podatke. Na temelju zaprimljenih pritužbi osoba s duševnim smetnjama za koje je sud utvrdio da su počinile kazneno djelo u stanju neubrojivosti možemo zaključiti kako je sam položaj osoba s mentalnim oštećenjima u hrvatskom zakonodavstvu nepovoljan.

Ukoliko određeno kazneno djelo za koje je propisan niži kazneni okvir počini osoba koja nema mentalnih oštećenja i koja nije prethodno kažnjavana, postoji velika vjerojatnost da će joj biti izrečena uvjetna osuda kao blaža mjera. Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama također propisuje blažu kaznu za počinitelje kaznenih djela u stanju nebrojivosti, a to je odluka o liječenju na slobodi. Međutim, upitno je koliko često sud takvu odluku donosi. Takva odluka bi nebrojivoj osobi bila upozorenje da će biti prisilno smještena u psihijatrijsku ustanovu ako do dana određenog rješenjem o upućivanju u psihijatrijsku ustanovu ne započne liječenje na slobodi. Prema iskustvu, ukoliko je osoba s mentalnim oštećenjima u stanju nebrojivosti počinila određeno kazneno djelo, ista se upućuje odmah u psihijatrijsku ustanovu na liječenje. Često to liječenje ne završava s rokom od, primjerice, šest mjeseci te osoba bude lišena slobode dulje u odnosu na osobu koja je isto kazneno djelo počinila u stanju ubrojivosti i nema mentalna oštećenja te je nakon izdržane zatvorske kazne puštena na slobodu.

Odbor UN-a za prava osoba s invaliditetom dao je preporuku RH da ispita postupke i praksu u vezi s istragama, progonom i postupanjem prema osobama s invaliditetom koje su počinile kaznena djela.

Osobe s duševnim smetnjama u društvu se često smatraju „opasnima“ te se upravo zbog stigme koju nosi duševna bolest često nalaze u nepovoljnijem položaju i prilikom izricanja vrste sankcija te njihovog trajanja. Međutim, valja naglasiti kako sama stigma kao i razne predrasude o ne/sposobnostima osoba s duševnim smetnjama nisu prisutne samo za vrijeme vještačenja i donošenja sudskih odluka, već i tijekom trajanja postupka, jer im često nije pružena adekvatna pravna pomoć i zastupanje. Također je preporuka Odbora da se ispita jesu li primjenjive opće zaštitne mjere i pravni kazneni standardi, odnosno pretpostavka nevinosti i pravo na pravično suđenje.

Prema našim saznanjima, tijekom 2020. godine nisu poduzete aktivnosti sukladno preporukama Odbora.

Učinci petogodišnje primjene Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Pravobraniteljica je analizirala svoja dosadašnja postupanja na temelju Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14; Dalje: ZZODS), a o kojima je već prethodno i izvještavala te dostavila Radnoj skupini za praćenje provedbe zakona osnovane kod Ministarstva pravosuđa i uprave svoje mišljenje/komentare na navedeni zakon. U daljnjem tekstu obrazložimo primjedbe.

Osim razgovora s pacijentom i strukom, zbog potpunog utvrđivanja činjeničnog stanja, neovisno postupa li se po individualnoj pritužbi ili po službenoj dužnosti, potrebno je izvršiti uvid u medicinsku dokumentaciju pacijenata, što se u nekim psihijatrijskim bolnicama pokazalo problematičnim te se preispitivala ovlast pravobraniteljice, što je na kraju rezultiralo onemogućavanjem uvida u medicinski spis.

Naime, Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom propisano je: *Sva tijela državne uprave, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne i fizičke osobe dužne su pravobranitelju za osobe s invaliditetom osigurati dostupnost i uvid u sve podatke, informacije i akte koji se odnose na prava i zaštitu osoba s invaliditetom* (čl. 11.).

Nadalje, *Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa* (čl. 12. st. 1.).

Međutim, u zakonskim odredbama po kojima se postupa nema izričite odredbe o ovlasti Pravobranitelja u pogledu izravnog uvida u medicinsku dokumentaciju pacijenta, već je navedeno „uvid u sve podatke, informacije i akte“.

Budući da navedeno nije niti regulirano ZZODS-om, pojedini psihijatri su navedeno koristili kao argumentaciju za uskraćivanjem uvida u medicinski spis pacijenta ili su bile prisutne situacije kada su

nevoljko ipak dozvolili uvid u medicinski spis, navodeći kako jasna, izričita nadležnost ne postoji, ujedno se pozivajući na zaštitu povjerljivih informacija u spisu.

S tim u vezi predložili smo da Radna skupina za praćenje primjene ZZODS-a uzme u obzir prethodno navedeno te budućom izmjenom/dopunom ZZODS-a izričito propiše ovlast Pravobranitelja za osobe s invaliditetom vezano za uvid u medicinski spis pacijenta.

Pravobraniteljica je u prethodnim izvješćima obavještavala javnost o rezultatima svog postupanja, a koje je obavijesti ponovno dostavila Radnoj skupini na daljnje postupanje.

Vezano za primjenu čl. 25. ZZODS-a koji se odnosi na dobrovoljni smještaj, uočeno je se pacijenti koji su dali pristanak na liječenje smještaju na zatvorene odjele te da postoje razni načini i metode kojima se utječe na volju pacijenata.

Naime, prilikom obilaska više psihijatrijskih ustanova došlo se do saznanja kako se pacijenti koji su dali pristanak na liječenje smještaju na zatvorene odjele ustanova, bez prava na slobodu kretanja. Neke od ustanova nemaju otvorene i zatvorene odjele, već se svi pacijenti nalaze na zatvorenom odjelu, bez obzira na to jesu li dobrovoljni pacijenti ili se nalaze na prisilnom smještaju. U onim ustanovama gdje postoje otvoreni i zatvoreni odjeli, hoće li se pacijent smjestiti na jedan ili drugi odjel često ne ovisi o tome je li isti dobrovoljni pacijent ili je na prisilnom smještaju.

Rečeno nam je u više ustanova da se u prvo vrijeme svi pacijenti smještaju na zatvoreni odjel, a kasnije se prema procjeni liječnika mogu premjestiti na otvoreni. Uz to, pacijenti nemaju slobodu kretanja iako su smješteni na otvorenim odjelima.

Prije svega, i da hoće nekamo otići, to im nije omogućeno jer su svi u pidžamama i ogrtačima, a njihova osobna garderoba je predana osoblju i nije im dostupna. U razgovoru s liječnicom jedne ustanove doznali smo kako je pacijentima dopušten izlazak samo ako za to postoji opravdan razlog, uz prethodni dogovor te izdavanje svojevrsnog dokumenta kojim se taj izlazak odobrava. Izlazak je vremenski ograničen (primjerice na jedan sat).

Doznali smo i da se protokol postupanja u situacijama kada se pacijenti koji su dobrovoljno smješteni udalje bez opisanog dopuštenja razlikuje od slučaja do slučaja i od ustanove do ustanove. Dvije su opcije: ili se izdaje otpusno pismo u odsutnosti ili se u suradnji s policijom pacijent vraća u bolnicu. Ako odbija ostati, pokreće se procedura za prisilno zadržavanje.

Na izričit upit je li sloboda kretanja ovako ograničena svim pacijentima, navodi se da je procedura ista, bez obzira jesu li prisilno ili dobrovoljno smješteni. Smještaj pacijenata koji su dali pisani pristanak na zatvorene odjele gdje im je ograničena sloboda kretanja smatramo nezakonitim. S obzirom na ovakvu praksu postupanja, koja je uz to neujednačena i ovisi o volji voditelja odjela pojedine ustanove, predlažemo izričito zakonski urediti ovo područje, odnosno propisati zabranu oduzimanja slobode i ograničavanja slobode kretanja pacijentima koji se na liječenju u psihijatrijskoj ustanovi nalaze na temelju dobrovoljnog pristanka.

Nadalje, iako je Zakonom jasno propisano što se podrazumijeva pristankom na smještaj u psihijatrijsku ustanovu, od više pacijenata čuli smo o tome da ih liječnici „nagovaraju“, odnosno uvjeravaju da potpišu dobrovoljni pristanak, iako oni to ne žele. Pri tome se služe argumentima da će sigurno „brže izaći“ ako potpišu pristanak, jer ukoliko odluku bude morao donositi sud, u ustanovi će biti najmanje 30 dana. Stoga je u praksi upitno poštuje li se zakonska odredba o pravu na dobrovoljni pristanak.

S obzirom na nizak postotak prisilnih smještaja u ukupnom broju hospitalizacija, zaključujemo da se ovakve metode „uvjeravanja“ redovito primjenjuju.

Vezano za čl. 26. ZZODS-a u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, iznesena je sljedeća problematika: obilaskom psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti te razgovorom s liječnicima i samim pacijentima došli smo do saznanja kako je za pozitivan, smisleni psihoterapeutski učinak liječenja djeteta i adolescenta potrebna njegova suradnja.

Uvidom u zaprimljene obavijesti (obrasce) od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb, kao i Kliničkog bolničkog centra Rijeka, te na temelju razgovora s dječjim psihijatrima, osim potpisa roditelja

ZZODS predstavlja iskorak u zaštiti temeljnih ljudskih prava osoba s mentalnim oštećenjima, međutim i nadalje postoji prostor za poboljšanje.

(zakonskog zastupnika) djeteta, najčešće se nalazi i potpis/suglasnost djeteta koje daje svoj pristanak na smještaj i daljnje liječenje.

Međutim, zakonski gledajući, o hospitalizaciji djeteta odlučuje roditelj koji je njegov zakonski zastupnik do punoljetnosti, a u vrlo rijetkim situacijama sud.

U hrvatskom zakonodavstvu, iznimno, određene pravne radnje mogu poduzimati i osobe mlađe od 18 godina koje nemaju poslovnu sposobnost, odnosno nemaju navršeni 18 godina ili su stekle poslovnu sposobnost prije punoljetnosti (pod određenim uvjetima).

Primjerice, sposobnost oporučivanja ima svaka osoba s navršeni 16 godina ukoliko je sposobna za rasuđivanje (čl. 26. Zakona o nasljeđivanju), zatim dijete koje je navršilo 16 godina može samo podnijeti prijedlog za progon (čl. 47. Zakona o kaznenom postupku). Pod određenim uvjetima, maloljetnik s navršeni 15 godina stječe poslovnu sposobnost za sklapanje ugovora o radu (čl. 20 Zakona o radu).

Dakle, iznimno, u određenim situacijama stjecanje poslovne sposobnosti s navršeni 18 godina života te poduzimanje samostalnih pravnih radnji prije navršeni 18 godina nije odlučujuće. Slijedom navedenog, a po uzoru na navedene zakone kao i čl. 88. st. 1. Obiteljskog zakona, predložili smo da se pristupi izmjeni čl. 26. ZZODS-a na način da se i prilikom hospitalizacije osoba mlađih od 18 godina, iznimno od određene kronološke dobi, procjenjuje sposobnost za davanje pristanka te, ukoliko liječnik procijeni da je osoba mlađa od 18 godina sposobna dati pristanak na smještaj, neovisno što se traži i pristanak roditelja (zakonskog zastupnika), da se takav pristanak smatra dobrovoljnim smještajem te ustanove nisu dužne o istome dostavljati obavijesti. Predložili smo preciziranje same odredbe o smještaju bez pristanka za djecu i adolescente na isti način kako je to učinjeno za odrasle osobe lišene poslovne sposobnosti. Ako se prethodni prijedlog ne prihvati te se ostane na dosadašnjem zakonskom uređenju, predlažemo da se i u tom slučaju pristupi nadopuni čl. 26. ZZODS-a, na način da se jasno propiše obveza psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti na dostavu ukupnog broja hospitalizacija zaključno s 31. prosincem za tekuću godinu, najkasnije do 15. siječnja. Navedeno bi imalo za posljedicu smanjivanje suvišnog administriranja vezano za slanje obavijesti o svakoj pojedinačnoj hospitalizaciji.

Neke ustanove po ponovljenim traženjima pravobraniteljice uz navođenje prekršajne odgovornosti ne dostavljaju obavijesti, dok druge dostavljaju obavijesti, ali ne smatraju da je to smještaj bez pristanka, slijedom čega zaključujemo da je prisutno nerazumijevanje odredbe, ali i otpor struke.

Potrebno je jasnije napisati i precizirati odredbu.

U odnosu na smještaj bez pristanka osoba starijih od 18 godina koje su lišene poslovne sposobnosti i imaju imenovanog skrbnika, a nisu sposobne dati svoj pristanak od početka primjene ZZODS-a pa do danas, vidljiv je velik pad broja obavijesti o smještaju bez pristanka.

Najveći broj obavijesti zaprimljen je tijekom prve godine primjene ZZODS-a te se postupno godinama smanjivao, s tim da naglašavamo kako je prve godine, uslijed nerazumijevanja same odredbe, bilo zaprimljeno puno obavijesti za koje nisu bile ispunjene pretpostavke za primjenu čl. 26. ZZODS-a. Ujedno smo zapazili kako obavijesti šalju u pravilu velike psihijatrijske ustanove, odnosno od početka primjene ZZODS-a velika većina psihijatrijskih odjela općih bolnica nije dostavila niti jednu obavijest. Postavlja se pitanje: iz kojih razloga je došlo do pada obavijesti i kod psihijatrijskih ustanova koje su dosad slale obavijesti o smještaju bez pristanka – radi li se o boljem razumijevanju odredbe ili postoje drugi razlozi?

U cilju dobivanja konkretnijih odgovora od psihijatrijskih odjela općih bolnica, svim općim bolnicama dostavljen je upitnik kojim je zatraženo da odgovore koji su razlozi nedostavljanja obavijesti.

Iz dostavljenih odgovora proizlazi kako su hospitalizacije pretežito dobrovoljne, odnosno, u manjoj mjeri, one koje nisu dobrovoljne su prisilne, slijedom čega pretpostavke za primjenu čl. 26. ZZODS-a nisu ispunjene.

Međutim, smatramo kako je i nadalje kod jednog dijela psihijatrijskih ustanova prisutno nerazumijevanje same odredbe o smještaju bez pristanka, ali i odredbe o sposobnosti osobe koja je lišena poslovne sposobnosti za davanje pristanka (čl. 12. st. 3.) zbog i nadalje prisutnoga medicinskog

modela poimanja invaliditeta, kao i stereotipnog razmišljanja o pravu na izbor osobe lišene poslovne sposobnosti.

Prisilno zadržavanje i prisilni smještaj u psihijatrijsku ustanovu

U više slučajeva pravobraniteljica je u sumnji na opravdanost prisilnog zadržavanja zatražila očitovanje ustanova, i u više slučajeva nije dobila odgovor na koji način je u konkretnom slučaju bila ispunjena zakonska osnova takvog zadržavanja – ozbiljno i izravno ugrožavanje vlastitog ili tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti.

Zakonsku osnovu za svoje postupanje na upite pravobraniteljice ne obrazlažu niti policijski službenici niti djelatnici hitne medicinske pomoći koji sudjeluju u prijevozu osobe u psihijatrijsku ustanovu.

Vjerujemo da je i dio navedene odredbe koji se odnosi na ugrožavanje vlastitog ili tuđeg zdravlja podložan različitim tumačenjima te je oko istoga potrebno povesti raspravu i usvojiti konsenzus te pobliže definirati pojam ugrožavanja vlastitog zdravlja.

Je li osnova za prisilno zadržavanje zbog ugrožavanja zdravlja činjenica da osoba koja boluje od psihičke bolesti ne uzima redovito propisanu terapiju? Ugrožava li ona takvim postupanjem svoje zdravlje u mjeri u kojoj ju je nužno prisilno hospitalizirati?

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se pritužiteljica, navodeći kako je protivno vlastitoj volji, uz intervenciju policijskih službenika, prevezena kolima hitne medicinske pomoći u psihijatrijsku ustanovu.

Pravobraniteljica je od ustanove zatražila izvješće je li pritužiteljica konkretnog dana zaprimljena, odnosno zadržana u ustanovi prema propisanoj proceduri za prisilno zadržavanje te je zatraženo izvješće i detaljan opis na koji način je ona svojim postupanjem ozbiljno i izravno ugrožavala vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost.

Ustanova je upozorena da je, s obzirom na to da se imenovana protivi dovođenju i zadržavanju u psihijatrijskoj ustanovi, za njezino zadržavanje nužno postojanje uvjeta opisanih u čl. 27. i 28. st. 3. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14). Ukoliko ti uvjeti ne postoje, smatrat će se da je došlo do povrede prava pritužiteljice.

Pravobraniteljica je zatražila i izvješće od županijskog zavoda za hitnu medicinu te nadležne policijske uprave o tome kako je procijenjeno da su u konkretnom slučaju zadovoljeni uvjeti ozbiljnog i izravnog ugrožavanja vlastitog ili tuđeg života, zdravlja ili sigurnosti.

Od policijske uprave zaprimljen je odgovor u kojem se u bitnome navodi kako su policijski službenici u konkretnom slučaju intervenirali po pozivu hitne medicinske pomoći, zbog potrebe da se pacijentica uputi na odjel psihijatrije bolnice jer je ista sklona agresivnom ponašanju.

Nadalje se izričito ističe kako imenovana nije pokazivala znakove agresivnosti ili ponašanja kojima ozbiljno i izravno ugrožava vlastiti ili tuđi život, zdravlje ili sigurnost te stoga službenici nisu pružili policijsku pratnju.

U izvješću zavoda za hitnu medicinu navodi se kako su postupali po pozivu majke imenovane koja navodi da se kći liječi kod psihijatra, ali da ne uzima svoju terapiju.

Nadalje se navodi kako je liječnica hitne službe po pregledu pacijentice zaključila da joj treba pregled psihijatra. Psihijatrijska ustanova na postavljeni upit pravobraniteljice ne daje odgovor, već samo obavještava kako je „sud obaviješten u zakonskom roku za pokretanje postupka prisilne hospitalizacije“.

Kako službe nisu obrazložile postojanje zakonskih preduvjeta za postupanje, proizlazi sumnja da je njihovo postupanje bilo nezakonito.

Uz navedeno, pritužiteljica je telefonskim putem opisala provođenje posjeta i saslušanja, odnosno sudske rasprave (nije obaviještena o kojem se postupku radilo), kojem je prisustvovalo više osoba koje se nisu predstavile, ali je imenovana pretpostavila da su neki od njih sudac i njezin od suda postavljeni odvjetnik, dok je vještaka poznavala.

Navodi kako je postupak trajao svega devet minuta te da je tijekom postupka odvjetnik bio apsolutno pasivan.

Iz navedenog proizlazi sumnja da pritužiteljici nije osigurano djelotvorno pravno zastupanje, odnosno djelotvorna postupovna zaštita protiv proizvoljnog/arbitrarnog određivanja prisilnog smještaja.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je predložila Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama da sukladno svojim ovlastima ispita konkretan slučaj prisilnog zadržavanja u psihijatrijskoj ustanovi.

Položaj osoba s duševnim smetnjama u sudskim postupcima koji se vode sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

Pritužbe na pasivnost odvjetnika koje je postavio sud u postupcima koji se vode po Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama pravobraniteljica zaprima već godinama. Povredu prava na slobodu sukladno čl. 22. Ustava RH te čl. 5. st. 1. točke e i st. 4. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u konkretnom slučaju utvrdio je i Ustavni sud Republike Hrvatske u predmetu, Broj: U-III-3113/2019 od 31. srpnja 2019. godine te Europski sud za ljudska prava u predmetu Čutura protiv Hrvatske i M. S. (2) protiv Hrvatske, jer stranci u postupku određivanja prisilnog smještaja zbog pasivnosti odvjetnika nije osigurano djelotvorno pravno zastupanje, odnosno djelotvorna postupovna zaštita protiv proizvoljnog/arbitrarnog određivanja prisilnog smještaja.

Pritužbe na pasivnost
odvjetnika

U predmetu Čutura protiv Hrvatske, Europski sud je utvrdio da je tužitelj odvjetnik po službenoj dužnosti pasivno zastupao tužitelja u postupku produljenja prisilnog smještaja zbog počinjenja kaznenog djela u stanu neubrojivosti, te da s tim u vezi sudac koji je vodio postupak nije poduzeo nikakve mjere kako bi osigurao učinkovito zastupanje tužiteljevih interesa. Nadalje, sud nije osigurao tužiteljevu nazočnost, a niti nazočnost njegove obitelji na ročištu na kojemu se odlučivalo o produljenju prisilnog smještaja, iako ne postoje nikakve naznake da tužitelj nije bio sposoban pratiti raspravu i iznijeti svoje mišljenje o produljenju prisilnog smještaja.

Zbog toga je Županijski sud u Zagrebu povrijedio podnositeljevo pravo na slobodu i sigurnost, u smislu čl. 5. Konvencije.

Želeći ispitati položaj osoba s duševnim smetnjama u sudskim postupcima koji se vode sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, pravobraniteljica je prisustvovala sudskim raspravama koje su se vodile pred jednim županijskim sudom Republike Hrvatske, kroz razdoblje od četiri mjeseca.

U tom razdoblju, pred istim sudom prisustvovali smo na ukupno 21 raspravi u 18 izvanparničnih postupaka. Od toga je u sedam slučajeva predmet raspravljanja bila zamjena prisilnog liječenja liječenjem na slobodi. U svim tim slučajevima predlagatelj je bila psihijatrijska ustanova u kojoj se liječi osoba s duševnim smetnjama, a provedena su vještačenja te saslušane prisilno smještene osobe i njihovi punomoćnici. U svim ovim slučajevima nalaz vještaka je potvrdio prijedlog ustanove, a prisilno smještena osoba i njihovi punomoćnici suglasili su se s prijedlogom. No, u jednom slučaju vještak se nije složio s prijedlogom bolnice te je prijedlog ustanove odbijen.

U tri predmeta odobren je privremeni izlazak prisilno smještene neubrojive osobe iz ustanove za psihijatriju. Postupci su pokrenuti na prijedlog ustanove, vještaci su na temelju provedenog vještačenja izrazili suglasnost s prijedlogom, saslušane su prisilno smještene neubrojive osobe te njihovi punomoćnici, koji su također bili suglasni s prijedlogom ustanove.

U dva slučaja sud je na temelju prijedloga ustanove, koje je podržao vještak svojim nalazom i mišljenjem, uz suglasnost osobe s duševnim smetnjama i njezinog punomoćnika donio odluku o produženju prisilnog liječenja na slobodi.

O produženju prisilnog liječenja neubrojive osobe u psihijatrijskoj ustanovi sud je odlučio u tri predmeta. U ovim postupcima nije provedeno vještačenje. U dva slučaja neubrojiva osoba je izrazila suglasnost s nastavkom prisilnog liječenja, koju suglasnost su zatim, a s obzirom na stav stranke, izjavili i njihovi punomoćnici. U jednom slučaju neubrojiva osoba se protivila produženju prisilnog smještaja te je punomoćnik izrazio svoje protivljenje i zatražio provođenje vještačenja. Nakon saslušanja vještaka

punomoćnik nije poduzimao daljnje radnje s ciljem zastupanja stava stranke, već je samo formalno izrazio svoje protivljenje.

Sud je o produženju prisilnog liječenja na slobodi odlučivao u jednom predmetu, pokrenutom na prijedlog ustanove, a suglasnost su izrazili i sama neubrojiva osoba, kao i njezin punomoćnik.

U dva predmeta sud je odobrio privremeni izlazak prisilno smještene neubrojive osobe, na prijedlog ustanove, uz suglasnost neubrojive osobe i njezinog punomoćnika.

Tri rasprave su održane radi određivanja prisilnog smještaja prisilno zadržanoj osobi na prijedlog ustanove, s kojim su se prijedlogom složili i vještaci koji su proveli vještačenje u postupku. Same osobe za koje su postupci pokrenuti izrazile su protivljenje prijedlogu, što su podržali i njihovi punomoćnici. Iako su neki od njih bili relativno aktivni u smislu postavljanja pitanja vještaku, nisu osporavali njegovo mišljenje niti predlagali druge dokaze.

Na temelju analize sudskih zapisnika, odnosno saznanja koja smo stekli prisustvujući sudskim raspravama, uočeno je kako su u svim postupcima poštivano pravo osobe s duševnim smetnjama na sudjelovanje u postupku a njihovi punomoćnici u većini slučajeva nisu bili pasivni. Međutim, mišljenja smo kako je nužno i nadalje provoditi specifičnu edukaciju odvjetnika, ali i vještaka i sudaca, kako bi pravno zastupanje osoba s duševnim smetnjama u ovim postupcima bilo djelotvorno, a pravna zaštita učinkovita.

Zaključak i preporuke:

Od stupanja na snagu novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama 1. siječnja 2015. godine još uvijek je u velikoj mjeri prisutno kršenje prava osoba s invaliditetom, uglavnom zbog neprimjenjivanja Zakona u praksi.

Kako bi se unaprijedila zaštita prava osoba s duševnim smetnjama, mišljenja smo kako je potrebno pristupiti učinkovitoj kontroli primjene zakona, što bi se postiglo dodatnim osnaživanjem uloge Povjerenstva za zaštitu osoba s duševnim smetnjama. Ujedno predlažemo da se radi podizanja svijesti javnosti i učinkovitije zaštite prava osoba s duševnim smetnjama izvješća o radu odnosno postupanjima Povjerenstva objavljuju javno.

Potrebno je ojačati
Povjerenstvo za
zaštitu osoba s
duševnim smetnjama

Kako bez adekvatnih sankcija za nepoštivanje zakona ne možemo očekivati promjenu prakse, predložili smo nadopuniti prekršajne odredbe u članku 77. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama na način da se prekršajno sankcionira i svako nezakonito oduzimanje slobode pacijentima koji se nalaze na dobrovoljnom liječenju.

2.5.2. SMJEŠTAJ BEZ PRISTANKA NA TEMELJU ČLANKA 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA

U ovom dijelu osvrnuli bismo se na statističke podatke o broju zaprimljenih obavijesti. Detaljni komentari izloženi su u prethodno navedenim primjedbama koje je pravobraniteljica uputila Ministarstvu pravosuđa i uprave, Radnoj skupini za praćenje primjene Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama.

Postupajući po ovlasti iz čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14; Dalje: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, pravobraniteljica je u 2020. godini zaprimila 79 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti te 47 obavijesti od psihijatrijskih ustanova u kojima se liječe odrasle osobe, iz čega proizlazi da je ukupno zaprimljeno 126 obavijesti. Postupanja po obavijestima o smještaju bez pristanka obuhvaćala su uvid u dokumentaciju, analizu dokumentacije te dostavljanje odgovora ustanovi u skladu s potrebnom dokumentacijom.

Tablica 7. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2020. godini od ustanova u kojima se liječe djeca i adolescenti

Naziv psihijatrijske ustanove/kliničkog bolničkog centra/psihijatrijskih odjela općih bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka
<i>Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež</i>	33
<i>Klinički bolnički centar Rijeka</i>	46
Ukupno	79

Obavijesti o smještaju bez pristanka redovito su zaprimane od Kliničkog bolničkog centra Rijeka te od 1. studenoga 2017. od Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb. Međutim, u 2020. zabilježen je velik pad broja obavijesti, o čemu je zatraženo izvješće Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež Zagreb. Iz dostavljenog odgovora proizlazi kako je u 2020. bilo ukupno 505 hospitalizacija, što je manje nego proteklih godina. Bolnica navodi kako je smanjeni broj hospitalizacija posljedica utjecaja pandemije COVID-19.

Upozoravamo kako Klinički bolnički centar Osijek – Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju te Klinički bolnički centar Zagreb – Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju ne dostavljaju tražene podatke. Po ponovno upućenom upozorenju KBC-u Zagreb – Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Klinike za psihijatriju i psihološku medicinu, dostavljen je ukupni pregled hospitalizacija od 1. siječnja 2015. do 31. prosinca 2020. i iznosi 764. Prosječno je u jednoj godini bilo 127 hospitalizacija.

Prosječna popunjenost kreveta (devet kreveta) je oko 85 %, a što je u suglasju s preporukom Ministarstva zdravstva. Prosječno hospitalizacija traje oko dva tjedna. Oko 60 do 70 djece imaju prvu hospitalizaciju, dok se kod 30 - 40 % radi o ponovnim hospitalizacijama.

S obzirom na to da postoji samo „otvoreni odjel“, nema mogućnosti za prisilnu hospitalizaciju i takvi slučajevi ne postoje. Vezano za utjecaj pandemije na hospitalizaciju u Zavodu za dječju i adolescentnu psihijatriju, zamijećen je porast hospitalizacija.

Prekršajna odgovornost psihijatrijskih ustanova zbog nepostupanja sukladno obvezi iz čl. 26. ZZODS-a

Naime, u 2020. bile su ukupno 134 hospitalizacije, a godišnji prosjek je oko 127. U 2019. (godini prije pandemije) bilo je 113 hospitalizacija, dok su u 2020. ukupno bile 134 hospitalizacije, dakle ukupno 21 hospitalizacija više ili 12 % više.

Također je navedeno kako je i potres u 2020. otežao normalan rad s djecom na stacionarnom odjelu KBC-a Zagreb. Uočene su i mnogo teže psihopatologije nego prethodnih godina. Pravobraniteljica je upozorila i Zavod za dječju i adolescentnu psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Osijek o potrebi dostavljanja pojedinačnih obavijesti, kao i o prekršajnoj odgovornosti ustanove. Nismo zaprimili konkretne brojčane podatke o hospitalizacijama.

U donjoj tablici 8. prikazani su podatci o hospitalizaciji osoba s navršениh 18 godina, a koji u trenutku prijema i u daljnjem roku od 48 sati nisu bili sposobni dati svoj pristanak te je pristanak na hospitalizaciju potpisao njihov skrbnik. Takvih je hospitalizacija u 2020. bilo ukupno 47, što je u odnosu na početne godine primjene mali broj.

Tablica 8. Broj obavijesti o smještaju bez pristanka zaprimljenih u 2020. godini od specijaliziranih psihijatrijskih ustanova/odjela

Naziv psihijatrijske ustanove/kliničkog bolničkog centra/psihijatrijskih odjela općih bolnica	Broj primljenih obavijesti označenih kao smještaj bez pristanka
<i>Klinika za psihijatriju Vrapče</i>	6
<i>Psihijatrijska bolnica Sv. Ivan</i>	1
<i>Klinički bolnički centar Rijeka</i>	4
<i>Klinički bolnički centar Split</i>	7
<i>Opća bolnica Virovitica</i>	24
<i>Opća bolnica Nova Gradiška</i>	3
<i>Opća bolnica Slavonski Brod</i>	2
Ukupno	47

Uvidom u dokumentaciju primljenih obavijesti proizlazilo je kako sve zaprimljene obavijesti nisu bile smještaj bez pristanka propisan čl. 26. ZZODS-a, već se radilo i o dobrovoljnim smještajima kao i o prisilnim smještajima, zatim nedovoljna obrazloženja liječnika o sposobnosti za davanje pristanka te prisutnost neprimjerenih obrazaca. Razlog je i daljnje nerazumijevanje odredbe koja je prisutna od početka primjene zakona, a što je u dijelu izvješća pod nazivom *Učinci petogodišnje primjene Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama* detaljno i objašnjeno.

Zaštita mentalnog zdravlja u zajednici

Pravobraniteljica je putem medija saznala za pokrenutu humanitarnu akciju skupljanja humanitarne pomoći za osobe s psihosocijalnim invaliditetom smještene u Psihijatrijskoj bolnici Ugljan te je naglasila kako osobe sa psihosocijalnim teškoćama ne bi trebale biti predmet milosrđa i da je potrebno mijenjati sustav.

Povodom napisa u medijima koji su svratili pozornost javnosti na teške uvjete u Psihijatrijskoj bolnici Ugljan pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorava na kršenje prava ove kategorije osoba s invaliditetom do kojega je došlo njihovim isključivanjem iz zajednice i smještajem u ustanovu.

Naime, osobe s teškoćama mentalnog zdravlja zaštićene su Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i na njih se odnose prava koja navedena Konvencija traži za sve kategorije osoba s invaliditetom, a to je u prvom redu pravo na neovisan život u zajednici uz podršku.

Činjenica da su osobe s psihičkim teškoćama po završetku svoga liječenja umjesto podrške za povratak u svoje obitelji i na radna mjesta ostavljene u ustanovi predstavlja povredu njihovih prava prema Konvenciji. Pravobraniteljica već niz godina upozorava na težak položaj ove kategorije osoba s invaliditetom zbog nepostojanja sustava izvanbolničkog liječenja i rehabilitacije.

Zbog izostanka takvog sustava podrške to je kategorija osoba s invaliditetom najbrojnija po smještaju u ustanove, odnosno segregiranju.

Zbog izostanka adekvatne podrške države, koja je osobe s mentalnim oštećenjima lišila mogućnosti da kao i ostali građani RH svojim radom namiruju svoje potrebe, te su osobe pretvorene u predmet milosrđa, a od njihovih radnih i ljudskih potencijala se odustalo.

Njihovo liječenje nije rezultiralo oporavkom njihovih društvenih i radnih uloga, već samo premještanjem u susjednu zgradu.

Kad su jednom smješteni u ustanove, isključeni su između ostalog iz svih programa rehabilitacije i prekvalifikacije koji su namijenjeni osobama s invaliditetom, a na njih se ne odnose niti druge mjere kojima država nastoji poboljšati položaj

osoba s invaliditetom. Prema saznanjima pravobraniteljice, osim na razini projektnih aktivnosti, sustavno nisu poduzete sveobuhvatne mjere s ciljem transformacije sustava i razvoja novog pristupa

liječenju i rehabilitaciji osoba s psihosocijalnim teškoćama koji bi se zasnivali na zaštiti mentalnog zdravlja u zajednici.

2.6. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

2.6.1. PRIMJENA MJERA PRISILE

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom, raspravljajući u travnju 2015. godine o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u Zaključnim zapažanjima i preporukama vezano uz čl. 15. između ostaloga je dao hitnu preporuku da se zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja u ustanovama, da se zakonodavstvo uskladi s Konvencijom te da se provede istraga i progon svih kršenja ljudskih prava.

Primjena mjera prisile prema nacionalnom zakonodavstvu dozvoljena je te regulirana Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, broj 16/15).

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje 2017. - 2020. godine u poglavlju *Pravna zaštita i zaštita od zlostavljanja*, iako citira gore spomenutu preporuku Odbora o nužnosti zaustavljanja nedobrovoljnih tretmana i korištenje mjera sputavanja, kao mjeru za postizanje ovog cilja navodi *Vođenje evidencije zdravstvenih radnika educiranih za postupanje u slučaju primjene mjere prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi*. Kao aktivnosti navodi: „*Educirati zdravstvene radnike za primjenu mjere prisile u bolničkim zdravstvenim ustanovama koje imaju ugovorenu djelatnost psihijatrije*“; Pokazatelj: „*broj educiranih zdravstvenih radnika za primjenu mjere prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi*“; Polazni podatci (u odnosu na koje se mjeri postignuće): „*Godišnja izvješća (podaci iz evidencija bolničkih zdravstvenih ustanova) o provedbi edukacije zdravstvenih radnika o primjeni mjera prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi u 2015. godini.*“

Dakle, niti strateškim dokumentom s važenjem do 2020. godine nije predviđeno ukidanje mjera prisile i uvođenje alternativnih metoda te edukacija osoblja o tim metodama, nego naprotiv, predviđeno je dodatno educiranje zdravstvenih djelatnika upravo o primjeni mjera prisile.

U Izvješću o provedbi Nacionalne strategije za 2019. godinu (posljednji dostupni podatci), pod Mjerom 4. - *Vođenje evidencije zdravstvenih radnika educiranih za postupanje u slučaju primjene mjere prisile u bolničkoj zdravstvenoj ustanovi* sukladno članku 19. - u svrhu praćenja provođenja navedenih aktivnosti bolničke zdravstvene ustanove koje imaju ugovorenu djelatnost psihijatrije dostavljaju Ministarstvu zdravstva godišnja izvješća o broju radnika educiranih za primjenu mjera prisile te vrstama provedenih programa edukacije.

Prema zaprimljenim podacima za 2019. godinu propisanu edukaciju prošlo je ukupno 1.946 zdravstvenih radnika. Iz Izvješća o provedbi Nacionalne strategije za 2018. godinu razvidno je kako je za tu godinu propisanu edukaciju prošlo ukupno 3.007 zdravstvenih radnika, odnosno 318 radnika više nego prethodne godine.

Iz ovih podataka nije razvidno koju su edukaciju prošli zdravstveni radnici, s obzirom na to da članak 19. citiranog pravilnika podrazumijeva edukaciju zdravstvenih radnika sa svrhom ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja pacijenta i stjecanja vještina brzog postupanja u slučaju incidenta – edukacija iz komunikacijskih vještina i primjena deeskalacijskih tehnika, ali i obuku i trening o tehnikama fizičkog sputavanja pacijenta.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je predložila u novu nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2020. godine, u poglavlju Pravna zaštita i zaštita od zlostavljanja dodati cilj: Potpuno ukidanje primjena mjera prisile u zdravstvenim ustanovama, kao i ustanovama socijalne skrbi.

Drugi predloženi cilj jest: uspostaviti djelotvoran sustav nadzora nad kršenjem ljudskih prava, provoditi istragu i progon prekršitelja ljudskih prava.

U hrvatskom zakonodavstvu uporno se propisuju mjere i aktivnosti kojima je cilj unaprjeđenje sustava nadzora nad primjenom mjera prisile. Tako su i izmjenama Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama uvedeni neki zaštitni mehanizmi koji će jamčiti zaštitu ljudskih prava pacijenata prilikom sputavanja. Donesen je i poseban pravilnik za potrebe zdravstvenih ustanova.

Istovremeno primjena ovih zaštitnih mehanizama nije primjenjiva u ustanovama socijalne skrbi te je istima prepuštena na volju primjena mjera prisile bez ikakvih kriterija (neke ustanove su donijele interne akte koji uglavnom nisu usklađeni s važećim Zakonom niti sa Standardima kvalitete usluga za ustanove socijalne skrbi) koje nitko ne kontrolira.

Pravobraniteljica je od tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku 2017. godine (Izvješće 2017.) zatražila izvješće o tome koliko je ustanova socijalne skrbi doista donijelo interne akte o primjeni restriktivnih postupaka koji su usklađeni sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) i nadzire li Ministarstvo ili neko drugo tijelo sadržaj navedenih internih akata, odnosno njihovu usklađenost sa Zakonom. Nadalje smo zatražili izvješće koliko je Služba za upravni i inspekcijski nadzor napravila izvida na terenu radi utvrđivanja pravilne primjene mjera prisile prema korisnicima smještaja. Zatražili smo i dostavu podataka o ustanovama koje primjenjuju fizičko sputavanje kao restriktivnu metodu, odnosno onima koje primjenjuju izolaciju i u kojim situacijama.

Nadležno Ministarstvo obavijestilo je ovaj Ured da ukupno 51 pružatelj usluga ima pisanu politiku, odnosno jasne smjernice o primjeni restriktivnih postupaka, od kojih su 23 pružatelja navela da su isti usklađeni s važećim Zakonom, dok su ostale smjernice izrađene prije stupanja na snagu novog zakona (1. siječnja 2015. godine). Također, dobili su podatke da mjere fizičkog sputavanja primjenjuju u 30 ustanova, a u razdoblju od godine dana bile su primijenjene na 196 korisnika. Kao razloge primjene mjera sputavanja navode teške akutne faze agresije, autoagresije, sprječavanje suicida, sprječavanje samoozljeđivanja, narušavanja zdravlja, ugrožavanja drugih korisnika, dezorijentiranosti, psihomotornog nemira, opasnosti od pada, a evidentirani su i slučajevi sputavanja na zahtjev korisnika. Nadalje smo obaviješteni da je nadležna služba za upravni i inspekcijski nadzor Ministarstva u prethodnom jednogodišnjem razdoblju izvršila nadzor nad 25 ustanova koje pružaju usluge djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

Iz izvješća zaključujemo da tijekom nadzora Ministarstva nije proveden nadzor nad primjenom mjera prisile pa tako nisu niti utvrđene neke nepravilnosti, odnosno da je o utvrđenim povredama prava korisnika obaviješteno neko drugo nadležno tijelo.

U Izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu istaknuli smo mišljenje kako nisu poduzete dovoljne mjere s ciljem provođenja hitne preporuke Odbora. Činjenica da se odredbe Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama u dijelu u kojem je regulirana primjena mjera prisile primjenjuju i na ustanove socijalne skrbi zapravo ne doprinosi značajnije zaštiti prava osoba s invaliditetom. Ne umanjuje se opasnost od njihove izloženosti mučenju ili okrutnom, neljudskom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Razlog tomu jesu neprimjenjive odredbe zakona u uvjetima ustanova socijalne skrbi, nedostatak kontrole primjena mjera i nepostojanje izrečenih sankcija. Ministarstvu smo ukazali na neprihvatljivost reguliranja ovog područja internim aktima pojedine ustanove. Nadalje smo iznijeli kako zabrinjava činjenica da nema kontrole nad primjenom mjera prisile pa onda nema niti sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava u ovom području.

S obzirom na stanje nepostojanja alternativa primjeni mjera prisile preporučili smo Ministarstvu:

- donijeti pravilnik o primjeni mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi, koji će biti usklađen ne samo sa Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, već i s obvezujućim međunarodnim dokumentima, preporukama i smjericama o primjeni mjera prisile
- narediti donošenje internih akata u smislu pisanih uputa o pravilima postupanja radnika ustanove u situacijama agresivnog ponašanja korisnika prije, u tijeku i nakon primjena mjera prisile, vođenje dokumentacije i evidencije o primjeni mjera prisile
- provođenje redovitog nadzora nad primjenom mjera prisile i pokretanje postupaka radi sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava

- obvezati radnike ustanova na pohađanje redovite edukacije o primjeni alternativnih metoda kako bi se izbjegla primjena mjera prisile.

S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je 2018. godine zatražila izvješće o poduzetom povodom danih preporuka, ali i o mjerama koje su poduzete s ciljem izvršavanja hitnih preporuka Odbora u razdoblju od travnja 2016. godine do danas.

Za potrebe pisanja ovog izvješća, pravobraniteljica je ponovno (2021. godine) zatražila obavijest o mjerama poduzetima radi ispunjavanja zahtjeva iz preporuke Odbora UN-a te radi izvršavanja ranije navedenih preporuka pravobraniteljice iz 2018. godine. Zatražili smo i dostavu podataka o provedenim nadzorima ministarstva nad primjenom mjera prisile u ustanovama socijalne skrbi tijekom 2017., 2018., 2019. i 2020. godine, o utvrđenim povredama prava te mjerama koje su poduzete radi sankcioniranja prekršitelja ljudskih prava korisnika

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike dostavilo je odgovor kako je tijekom 2019. godine u ustanovama socijalne skrbi proveden ciklus edukacija pod nazivom „*Primjena restriktivnih mjera i zaštita od ponižavajućeg postupanja prema korisnicima socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi*“ s ciljem da se stručnim radnicima pruže temeljna znanja o najmanje restriktivnim mjerama i zaštiti od ponižavajućeg postupanja sukladno suvremenim standardima ljudskih prava i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom. Novi ciklus radionica planiralo se provesti i tijekom 2020. godine, međutim od njega se odustalo zbog epidemije virusa COVID-19. Ministarstvo je također obavijestilo ustanove socijalne skrbi o dužnosti dostavljanja podataka o primjeni mjera prisile Povjerenstvu za zaštitu osoba s duševnim smetnjama. Pružatelji usluga upućeni su i na primjenu Pravilnika o standardima kvalitete socijalnih usluga u djelatnosti socijalne skrbi, s naglaskom na potrebu izrade internih protokola o postupanju u situacijama kako agresivnog tako i suicidalnog ponašanja korisnika sukladno zahtjevima standarda 9. Restriktivni postupci. Ministarstvo je nadalje izvijestilo kako je tijekom 2020. godine Služba za inspekcijski nadzor Ministarstva provela ukupno 380 nadzora, a isti nadzori provedeni su kod različitih pružatelja socijalnih usluga. Navedeno je da se tijekom provođenja ovog nadzora vrši i nadzor nad primjenom mjera prisile te u koliko se dođe do saznanja da određeni pružatelj usluge primjenjuje mjere prisile postupa se na sljedeći način:

- ukoliko pružatelj usluge nije ustanova socijalne skrbi isti se upozoravaju kako im nije dopuštena upotreba nikakvih mjera prisile
- ukoliko je pružatelj usluge ustanova socijalne skrbi provjerava se postoji li pisani protokol, odnosno pisane upute sukladno standardima kvalitete i pravilniku o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama te ukoliko ne postoji ili nisu usklađene s odredbama pravilnika, rješenjem se određuje mjera koja obvezuje ustanovu da postupi na navedeni način.

Ministarstvo zaključno navodi kako su na godišnjoj razini ove mjere bile izrečene kod manje od 10 pružatelja usluga i pri tome nisu potvrđeni slučajevi kršenja ljudskih prava.

Svjetska zdravstvena organizacija pokrenula je projekt *QualityRights* s ciljem poboljšanja kvalitete skrbi o osobama smještenima u psihijatrijskim ustanovama, kao i reforme nacionalnih politika i zakonodavstva radi njihovog usklađivanja s važećim međunarodnim dokumentima za zaštitu ljudskih prava. Između ostaloga, cilj je projekta zaustaviti povrede ljudskih prava u svim zdravstvenim i socijalnim ustanovama za skrb o osobama sa psihosocijalnim teškoćama. Jedan od glavnih problema identificiranih u procjeni Svjetske zdravstvene organizacije o kvaliteti institucionalne skrbi u više od 20 država članica Europske unije bila je kontinuirana i pretjerana praksa segregacije i isključivanja/sputavanja, koja se i dalje rutinski primjenjuje i smatra standardnim postupkom u brojnim psihijatrijskim ustanovama diljem Europe.

U sklopu Projekta, u Klinici za psihijatriju Vrapče dana 26. i 27. veljače 2019. godine, u organizaciji Svjetske zdravstvene organizacije, Klinike za psihijatriju Vrapče, Hrvatskog društva za kliničku psihijatriju i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo održana je radionica na temu *Strategije za borbu protiv segregacije, isključivanja te sputavanja osoba* na kojoj je sudjelovalo 22 predstavnika psihijatrijskih ustanova iz cijele Hrvatske. Glavni cilj ove radionice bio je ponuditi alternativne pristupe

koji poboljšavaju stope oporavka za korisnike usluga te na taj način stvaraju sigurnije i dostojanstveno okruženje za svakoga.

S obzirom na navedeno te vremenski odmak od održane radionice, od ustanova sudionica radionice zatražili smo izvješće jesu li uz pomoć stečenih spoznaja na održanoj radionici ili provođenjem i sudjelovanjem na drugim edukacijama ili drugim metodama i načinima uspjeli smanjiti broj postupanja koja uključuju primjenu mjera prisile (sputavanje [fiksacija] i odvajanje [izolacija]) u prethodnoj godini (2020.) u odnosu na ranija razdoblja.

Statistički podatci o primjeni mjera prisile od 2016. do 2020. godine

Pravobraniteljica je zatražila od ukupno 20 ustanova podatke o mjeri prisile. Analizirani su podatci dostavljeni od 17 ustanova. Analizom podatka utvrđeno je kako je kod 10 ustanova kroz razdoblje od četiri godine zabilježen blagi, ali kontinuirani pad primijenjenih mjera prisile prema pacijentima, u odnosu na pojedinog pacijenta, ali i na ukupan broj zaprimljenih pacijenata.

Značajno manji broj slučajeva primjene mjera prisile zabilježila je Opća bolnica Šibenik.

Podatci bolnice navode kako su tijekom 2019. godine neku od mjera prisile primijenili na ukupno 175 pacijenata, od ukupno 514 zaprimljenih u toj godini, što znači da je mjera prisile bila primijenjena na 34 % pacijenata. Tijekom 2020. godine mjera prisile primijenjena je na 68 od ukupno zaprimljenih 400 pacijenata, što čini udio od 17 % pacijenata na kojima je primijenjena mjera prisile tijekom te godine.

Iako je udio pacijenata nad kojima je mjera prisile primijenjena značajno manji, on je ipak još uvijek visok, osobito kada se primjerice usporedi s nekom drugom općom bolnicom, gdje udio pacijenata nad kojima je mjera prisile primijenjena čini 8,5 % (Opća bolnica Karlovac).

S Odjela psihijatrije Opće bolnice Šibenik ističu kako su trendu smanjenja u kojem su se više nego prepolovile primijenjene mjere prisile doprinijele održane edukacije i svakodnevna komunikacija između osoblja na razini službe, odnosno ustanove te se i nadalje nadaju silaznom trendu.

Trend smanjenja primjene mjere prisile vidljiv je i iz podataka Klinike za psihijatriju Vrapče, odakle osobito ističu kako je stanje na Zavodu za forenzičku psihijatriju značajno poboljšano nakon preseljenja Zavoda u nove, suvremene prostore te značajnim povećanjem broja medicinskog osoblja, što je rezultiralo činjenicom da tijekom 2020. godine na tom Zavodu niti u jednom slučaju nije bilo potrebe za primjenom mjera prisile.

Iz podataka koje je dostavio KBC Split uočen je izrazito velik postotak primjene mjera prisile u odnosu na ukupno zaprimljen broj pacijenata. Iako je taj udio značajno smanjen tijekom 2020. godine, on iznosi 30 %. U prethodnim godinama udio pacijenata nad kojima su primijenjene mjere prisile iznosio je oko 40 % od ukupno zaprimljenih pacijenata.

Ovakvi podatci obrazlažu se činjenicom da je Klinika za psihijatriju KBC-a Split jedina stacionarna psihijatrijska institucija u Splitsko-dalmatinskoj županiji i po broju kreveta najveća klinika u Republici Hrvatskoj te skrbi za više od 500.000 stanovnika u kontekstu akutne psihijatrije, što je brojčano neusporedivo s bilo kojom drugom psihijatrijskom stacionarnom institucijom u RH.

Dvije ustanove prijavile su kako nisu niti jednom primijenile mjeru prisile u traženom razdoblju.

Pet ustanova zabilježilo je porast postupanja koja uključuju primjenu mjera prisile. Kao razloge navode nedovoljan broj medicinskog osoblja te su mišljenja kako bi smanjenju broja ovih postupanja doprinijele dodatne edukacije osoblja te adekvatni kadrovski i prostorni uvjeti.

Psihijatrijska bolnica Ugljan obavijestila je kako su nakon održane radionice u sklopu projekta *QualityRights* u ustanovi održane edukativne prezentacije na temelju međunarodnih standarda za ljudska prava te Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom te su na svim odjelima podijeljeni letci o deeskalacijskim postupcima. Odjelima koji su imali najviše kriznih situacija predložena je revizija događaja i postupanja neposredno nakon krizne situacije i provedene izolacije ili sputavanja pacijenata.

I druge ustanove obavijestile su kako su znanja stečena na radionici podijelili s osobljem svoje ustanove nastojeći doprinijeti smanjenju primjene mjera prisile. Jedna ustanova izrazila je i kritiku kako edukacija nema dovoljno te ne daju dovoljno znanja za praktičnu primjenu.

Jedna ustanova obavijestila je kako je povećanje mjera prisile bilo povezano i s pandemijom koronavirusa i primjenom epidemioloških mjera, odnosno zbog potrebe zbrinjavanja COVID-19 pacijenata premještanjem pacijenata na drugi odjel, gdje nisu postojali svi uvjeti za rad s akutnim psihijatrijskim pacijentima (velike nezaštićene staklene površine, boravak na višim katovima).

Zaključak i preporuke:

Kod većine zdravstvenih ustanova koje su dostavile podatke razvijena je svijest o nužnosti napuštanja odnosno smanjenja primjene mjera prisile te su zahvaljujući ovim spoznajama i provedenim edukacijama uspjele u manjoj ili većoj mjeri smanjiti primjene mjera prisile. Te ustanove, ali i one kod kojih je došlo do povećanja primjene mjera, kao razloge za ovaj nepovoljan trend navode nepostojanje kadrovskih i prostornih uvjeta, ali i manjkavost edukacija o primjeni alternativnih mjera.

Preporuka je stoga nastaviti s provođenjem adekvatnih edukacija te osigurati primjerene prostorne i kadrovske uvjete za liječenje osoba s duševnim smetnjama kako bi se postiglo značajnije smanjenje primjena mjera prisile, sve do postizanja njihovoga konačnog i apsolutnog napuštanja, u skladu s preporukom Odbora, odnosno zahtjevom Konvencije za zaštitu prava osoba s invaliditetom.

Nadalje je potrebno obavljati učinkovit nadzor nad primjenom ove mjere, kako u zdravstvenim ustanovama tako i u ustanovama socijalne skrbi, za što je potrebno prvenstveno ojačati Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama te sankcionirati prekršitelje prava osoba s duševnim smetnjama kako bi pravna zaštita bila učinkovita.

2.7. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17) kao jedan od ciljeva postavila je uvođenje sustava odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti. Kako ovaj cilj nije proveden iz razloga što nije došlo do potrebnih izmjena Obiteljskog zakona, pravobraniteljica je predložila u novu Strategiju za razdoblje od 2020. godine dodati cilj: *Uvesti sustav odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti koji će se provesti izmjenom Obiteljskog zakona.*

Pravobraniteljica je tijekom izvještajnog razdoblja zaprimila više pritužbi roditelja za čiju su punoljetnu djecu pokrenuti postupci preispitivanja činjenice lišenja poslovne sposobnosti. Roditelji su bili zabrinuti da će preispitivanjem, odnosno djelomičnim vraćanjem poslovne sposobnosti interesi njihove djece biti ugroženi, da će ona biti izložena povredama svojih prava, osobito prijevarama. Roditeljima također nije bila jasna uloga posebnog skrbnika u sudskom postupku te su izražavali bojazan da će doći do izmjene odluke o osobi koja obavlja skrbničku dužnost, odnosno da će se njih kao roditelje razriješiti te dužnosti i da će se na istu imenovati zaposlenik centra za socijalnu skrb ili druge institucije.

Stranke su upoznate da je periodično pokretanje postupaka preispitivanja poslovne sposobnosti za osobe lišene poslovne sposobnosti dužnost centara za socijalnu skrb propisana Obiteljskim zakonom („Narodne novine“, br. 103/15, 18/19), a da je izričito Obiteljskim zakonom koji je stupio na snagu 1. studenoga 2015. godine naloženo centrima za socijalnu skrb da preispitaju sve odluke o lišenju poslovne sposobnosti donesene prema prijašnjim propisima u razdoblju od 1. studenoga 2015. do 1. studenoga 2020. godine. Razlozi zbog kojih je ova odredba unesena u zakon jesu činjenica da pravni sustav više ne poznaje potpuno lišenje poslovne sposobnosti niti roditeljsku skrb nakon punoljetnosti, kao i činjenica da su mnoge osobe neosnovano u potpunosti bile lišene poslovne sposobnosti, unatoč tomu što su se stvorili uvjeti za djelomično ili potpuno vraćanje poslovne sposobnosti, čime su njihova prava bila povrijeđena. Nadalje, pritužiteljima je pojašnjeno kako je istim Obiteljskim zakonom

ustanovljeno posebno tijelo – Centar za posebno skrbništvo, s ciljem zaštite prava i interesa osoba za koje je pokrenut postupak radi lišenja poslovne sposobnosti. U tom tijelu zaposleni su stručnjaci koji se sukladno odredbi čl. 241. Obiteljskog zakona imenuju posebnim skrbnicima osobi za koju se vodi postupak preispitivanja poslovne sposobnosti. Nakon što postupak bude dovršen, nema zapreke da se za skrbnika imenuje neka druga osoba, uključujući i onu koja je ranije obnašala skrbničku dužnost. Također tijekom cijelog postupka ranije imenovani skrbnik izvršava svoj dužnost, dok je posebni skrbnik imenovan samo za potrebe zastupanja prava štíćenika u konkretnom sudskom postupku i nema drugih ovlasti.

Zaprimljeno je i više pritužbi osoba pod skrbništvom koje ne ostvaruju zadovoljavajuću komunikaciju sa svojim skrbnicima – zaposlenicima centara za socijalnu skrb, ili članovima obitelji.

Pravobraniteljica je u ovakvim slučajevima upozorila centre za socijalnu skrb na odredbe Obiteljskog zakona sukladno kojima skrbnička zaštita mora biti primjerena, individualizirana te u skladu s dobrobiti štíćenika.

Mišljenja smo kako između štíćenika i skrbnika treba postojati odnos povjerenja i međusobnog uvažavanja te da je odabir skrbnika potrebno izvršiti prvenstveno poštujući želju štíćenika.

Pravobraniteljici su se obraćale osobe za koje su pokrenuti postupci lišenja poslovne sposobnosti, a kojima su se oni protivili, odnosno smatrali da ih ne treba pokrenuti jer se mogu samostalno brinuti za svoja prava i obveze. S druge strane, javljali su se roditelji ili drugi članovi obitelji koji su u nekim slučajevima inzistirali na lišavanju poslovne sposobnosti svojih članova navodeći kako ih je potrebno zaštititi ili im stavljanjem pod njihovo skrbništvo učiniti jednostavnijim obavljanje određenih poslova.

2.7.1. ZAŠTITA IMOVINSKIH PRAVA OSOBA POD SKRBNIŠTVOM

Kao što smo u ranijim izvješćima već isticali, skrbnička zaštita često ne ispunjava svoju svrhu. Vidljivo je to između ostaloga i kod nemogućnosti stvarne zaštite imovinskih prava štíćenika.

Pravobraniteljica se tijekom svoga rada susrela s mnogim slučajevima u kojima je osoba djelomično ili u potpunosti lišena poslovne sposobnosti sklopila ugovor o kreditu u poslovnoj banci te je kreditnim zaduživanjem ugrozila svoju egzistenciju i egzistenciju svoje obitelji, a novac bi najčešće potrošila nenamjenski i stihijski. Ponekad do sklapanja ovakvih ugovora dolazi i zbog prijevernog postupanja drugih osoba koje iskorištavaju postojanje psihosocijalne teškoće kod žrtava takvog postupanja.

Sukladno Zakonu o obveznim odnosima („Narodne novine“, br. 35/05, 41/08, 125/11 - Zakon o rokovima ispunjenja novčanih obveza, „Narodne novine“, br. 78/15 i 29/18), ugovor koji je sklopila ograničeno poslovno sposobna osoba (sukladno važećem Obiteljskom zakonu, osoba se može lišiti poslovne sposobnosti samo djelomično, ne i u potpunosti) je pobojan te se može tražiti njegovo poništenje.

Ako je na temelju ugovora koji je poništen nešto bilo ispunjeno, mora se vratiti, a ako to nije moguće, ili ako se narav onoga što je ispunjeno protivi vraćanju, mora se dati odgovarajuća naknada u novcu. To bi kod poništenja ugovora o kreditu primjerice značilo da je osoba lišena poslovne sposobnosti dužna vratiti cjelokupni novčani iznos koji joj je isplaćen na ime kredita, što ona u gotovo svim slučajevima nije u mogućnosti jer više ne posjeduje isplaćeni iznos novca.

Stoga ona najčešće ostaje obveznik iz tog ugovora ili banka ugovor raskida i dug dospijeva na naplatu odmah, čime su osobe lišene poslovne sposobnosti dovedene u još nepovoljniji položaj nego u slučaju konvalidacije ugovora.

Iz ovih je slučajeva jasno kako je skrbnička zaštita u potpunosti neučinkovita, jer nije ispunjena njezina svrha. Iako je svrha lišavanja poslovne sposobnosti spriječiti štetno raspolaganje imovinskim pravima, ta svrha ne može biti ispunjena ako je osobi omogućeno kreditno se zadužiti bez odobrenja skrbnika.

Stoga smatramo kako je potrebno spriječiti da osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu sklapanja pravnih poslova i/ili raspolaganja imovinskim pravima postane obveznik ugovora o kreditu bez odobrenja skrbnika. Ova se svrha može postići jedino uvođenjem obveze banaka da ovu činjenicu

provjere uvidom u izvadak iz matice rođenih klijenta, prilikom odlučivanja o njegovom zahtjevu za kredit, s obzirom na to da činjenica lišenja poslovne sposobnosti nije vidljiva niti u jednom drugom osobnom dokumentu građana.

Iz tog razloga pravobraniteljica je mišljenja kako provjera postojanja poslovne sposobnosti klijenta treba postati dio obvezne procedure prilikom sklapanja pravnih poslova u bankama i drugim sličnim institucijama kako bi se postigla učinkovitost skrbničke zaštite.

Stoga je zatraženo od Hrvatske narodne banke izvješće o mogućnostima utjecaja na promjenu poslovne prakse banaka, a s ciljem postizanja učinkovite zaštite ove ranjive skupine građana. Također je Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike preporučeno poduzeti potrebne mjere iz njihove nadležnosti kako bi došlo do promjene poslovne prakse banaka radi postizanja učinkovite skrbničke zaštite u ovom području.

Hrvatska narodna banka obavijestila je pravobraniteljicu kako je upoznata s navedenom problematikom te je zaprimila i očitovanje Hrvatske udruge banaka (HUB) s osvrtom na mogućnosti postupanja u slučaju sumnje u poslovnu sposobnost klijenata. HUB u svom očitovanju ističe kako bi se provjera poslovne sposobnosti klijenata trebala utvrđivati uvidom u registre koje vode centri za socijalnu skrb prema mjesnoj nadležnosti, jer ne postoji jedinstveni objedinjeni registar, ili uvidom u rodni list odnosno izvadak iz matice rođenih klijenta/potencijalnog klijenta. Međutim, i jedan i drugi način pribave podataka otežao bi dostupnost bankovnih usluga. Nadalje se ističe kako bi prikupljanjem podataka o činjenici lišenja poslovne sposobnosti, a s obzirom na to da je uzrok lišenja poslovne sposobnosti najčešće postojanje duševne smetnje kod osobe, banka posredno prikupljala i obrađivala podatke o zdravlju potencijalnih ili budućih klijenata, što je zabranjeno prema Općoj uredbi o zaštiti osobnih podataka, a takvo prikupljanje podataka, i da nije zabranjeno, prouzročilo bi poteškoće i dodatne rizike koji bi bili nerazmjerni eventualnoj koristi koju bi to donijelo kreditnim institucijama u pogledu osiguravanja pravne sigurnosti. Ipak, Hrvatska narodna banka podržava inicijativu za regulatornom intervencijom koja bi omogućila objedinjavanje registara koje vode centri za socijalnu skrb i pojednostavnila proceduru uvida u iste podatke te bi uputila kreditne institucije da prije odobravanja kredita provjere poslovnu sposobnost potencijalnog klijenta podnošenjem zahtjeva za uvid u takav registar.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike obavijestilo je pravobraniteljicu kako je pozvalo kreditne institucije koje imaju odobrenje za rad u Republici Hrvatskoj da promijene poslovnu praksu s ciljem postizanja učinkovite skrbničke zaštite osoba lišenih poslovne sposobnosti i to na način da nedvojbeno utvrde činjenice postojanja poslovne sposobnosti osobe za sklapanje ugovora o kreditu, odnosno raspolaganje imovinskim pravima.

Na upit pravobraniteljice, Ministarstvo je dostavilo obavijest kako nema saznanja o tome jesu li banke prihvatile preporuku i promijenile poslovnu praksu.

Pravobraniteljica će nastaviti postupanje sukladno svojim ovlastima kako bi se postigla učinkovita zaštita osoba pod skrbništvom vezano uz raspolaganje imovinskim pravima.

Primjer iz prakse: U podnesku koji je pravobraniteljica zaprimila od jedne udruge navodi se kako se udruzi obratilo više roditelja djece s teškoćama, odnosno odraslih osoba s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti i žive u kućanstvu s roditeljima, koji ujedno obnašaju i skrbničku dužnost. Oni su izvijestili kako njihova djeca – štíćenici trebaju imati otvoren vlastiti račun u banci za potrebe primanja osobne invalidnine, a taj ionako mali iznos redovito se mjesečno umanjuje radi troškova vođenja računa. Roditelji ističu kako njihova djeca/štíćenici nemaju drugih prihoda koji bi bili isplaćivani na taj račun i zalažu se za mogućnost da se osobna invalidnina isplaćuje na račun skrbnika, upravo kako bi se izbjegli nepotrebni troškovi.

Pravobraniteljici se ista udruga pritužbom obratila i tijekom 2018. godine te je tada zaprimljen odgovor tadašnjeg Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, u kojem se navodi kako novčana sredstva ostvarena na temelju prava na osobnu invalidninu predstavljaju imovinu osobe kojoj je pravo priznato sukladno odredbi čl. 4. st. 1. toč. 19. tda važećeg Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17 i 130 /17). Ministarstvo potom citira odredbu čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07) te

odredbe čl. 257. i 261. tada važećeg Obiteljskog zakona („Narodne novine“, br. 103/15) kojim je propisano zastupanje štićenika, odnosno upravljanje i zastupanje u imovinskim stvarima. Ministarstvo zaključuje kako je punoljetni štićenik zaseban pravni subjekt nositelj prava i obveza te slijedom navedenog može biti vlasnik imovine stečene na bilo kojem pravnom temelju i da stoga novčani iznos osobne invalidnine štićenika čini imovinu štićenika koja mora biti odvojena od imovine skrbnika.

Pravobraniteljica je Ministarstvu uputila mišljenje kako samom činjenicom isplate iznosa osobne invalidnine na račun skrbnika ne bi bilo povrijeđeno pravo štićenika da posjeduje imovinu niti je na taj način lišen svojeg vlasništva, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, ukoliko se iznosom osobne invalidnine podmiruju njegove potrebe. Nadalje smo istaknuli kako se mjesečno raspolaganje novčanim iznosom osobne invalidnine može smatrati redovitim upravljanjem štićenikovom imovinom, za što nije potrebno posebno odobrenje centra za socijalnu skrb, već se kontrola raspolaganja može postići putem skrbničkih izvješća i redovitim kontaktom sa skrbnikom i štićenikom. Dovoljna mjera opreza i kontrole skrbnika može se postići i na druge načine, bez nametanja obveza skrbniku koje su za njega tegobne. Kod određivanja isplate invalidnine, odnosno općenito raspolaganja prihodom štićenika ne treba zanemariti niti mišljenje samog štićenika, ukoliko ga je on u stanju izraziti.

Ministarstvo nije uvažilo mišljenje pravobraniteljice.

Preporuka pravobraniteljice:

Nužno je bez odgađanja uvesti sustav odlučivanja uz podršku u zamjenu za djelomično oduzimanje poslovne sposobnosti, koji će se provesti izmjenom Obiteljskog zakona.

Do tada, potrebno je unaprijediti praksu postupanja centara za socijalnu skrb u izvršavanju skrbništva te provoditi u život načela skrbništva, uz što manje ograničavanje prava štićenika, uz poštovanje njihovih želja kod donošenja odluka te osobne autonomije u svim postupanjima koja ih se tiču.

Osim navedenog, skrbništvo je kao sustav potrebno učiniti učinkovitim, kako bi se njime postigla svrha za koju je ustanovljen, a to je zaštita prava i interesa osoba pod skrbništvom.

No, istovremeno je prilikom tumačenja propisa nužno napustiti formaliziran pristup i nerazumno usko tumačenje pojedinih odredbi, što može imati štetne posljedice za interese štićenika. Propise treba primjenjivati životno, uz primjenu individualiziranog pristupa potrebama svakoga pojedinog štićenika.

2.8. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Prema saznanjima pravobraniteljice, niti u ovom izvještajnom razdoblju nisu poduzete mjere s ciljem razvoja usluga potrebnih za podršku roditeljstvu osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je stoga predložila da se u Nacionalnu strategiju izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2020. godine u poglavlje Obitelj doda cilj: *Uspostavljanje sustava (kroz zakonodavno uređenje, a potom i razvoj usluga) podrške osobama s invaliditetom u izvršavanju roditeljske uloge te isti cilj razraditi kroz mjere i aktivnosti, a sve kako bi se ispunile obveze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.*

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se tijekom 2020. godine za pomoć obratio otac s invaliditetom, čija trogodišnja kći, zbog invaliditeta obaju roditelja i njihove nemogućnosti da se o njoj bez potrebne podrške brinu, od rođenja živi u kućanstvu sa susjedom koja o njoj brine. Otac se pritužuje kako njihova kći nedovoljno dolazi u roditeljski dom – „jedan put ili nijedanput, a rijetko dvaput tjedno“ susjeda dovodi dijete u njihov dom. Ona to nije u mogućnosti činiti češće zbog svojih drugih obveza. Kad dijete nije u svom roditeljskom domu, roditelji je posjećuju u kući u kojoj živi te provode s njom dva sata ujutro i dva sata poslijepodne. Otac predlaže da im se kao roditeljima omogući ostvarivanje prava na asistenta subotom i nedjeljom osam sati dnevno, te radnim danom poslijepodne, a kako bi se mogli brinuti o kćeri i s njom provoditi više vremena.*

Pravobraniteljica je upozorila nadležni centar za socijalnu skrb kako je potrebno poduzeti daljnje aktivnosti s ciljem stvaranja preduvjeta da roditelji u potpunosti preuzmu brigu o djetetu, uz osiguravanje pomoći koja im je potrebna.

Centar za socijalnu skrb obavijestio je pravobraniteljicu kako je u tijeku osnivanje udruge civilnog društva koja će nastaviti provoditi ranije dogovoren projekt u suradnji s jedinicom lokalne i područne (regionalne) samouprave te nadležnim ministarstvom, kojim se planira zapošljavati novi kadar za pomoć roditeljima ukoliko svi uvjeti to dozvole.

Pritužitelji kao osobe s invaliditetom zbog nepostojanja odgovarajuće podrške ne mogu ostvarivati mnoge sadržaje roditeljske skrbi. Kako na zakonodavnoj razini sustav nije razvijen, osobe s invaliditetom usmjerene su na pomoć udruga civilnog društva te primjenu ograničenih resursa koji postoje na razini države i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, koji međutim nisu dovoljni da bi se osobama s invaliditetom pružila potrebna podrška.

Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom ZAMISLI iznijela je na Konferenciji pod nazivom *Izazovi obiteljskog života osoba s invaliditetom, Hrvatska i EU praksa* zaključke kako je roditeljima s invaliditetom potrebna podrška sustava te dala preporuke da se potrebe roditelja s invaliditetom uvrste u nacionalne i lokalne strategije podrške osobama s invaliditetom. Kako bi se očuvali roditeljski kapaciteti osoba s invaliditetom potrebne su: informacije o pravima, praktična pomoć, prilagodba, financijska i emocionalna podrška. Nužno je uvesti obiteljski pristup sustava roditeljima s invaliditetom umjesto usmjerenosti na zdravstveno stanje roditelja, kao što je sada slučaj.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se za pomoć obratila majka koja nas je obavijestila kako je odlukom općinskog suda iz listopada 2020. godine lišena roditeljske skrbi u odnosu na maloljetno dijete.* Pritužiteljica se pravobraniteljici obraćala u više navrata, počevši od 2015. godine do danas, s pritužbama vezanima između ostaloga i uz ostvarivanje roditeljske skrbi nad maloljetnim djetetom te je pravobraniteljica u više navrata upozoravala nadležni centar za socijalnu skrb na obvezu poštivanja prava majke kao osobe s invaliditetom na roditeljstvo te na nužnost pružanja pomoći i podrške u izvršavanju njezinih roditeljskih dužnosti. Iz dokumentacije koja nam je dostavljena vidljivo je da centar za socijalnu skrb svoj prijedlog za oduzimanje roditeljske skrbi temelji na činjenici da „*dijete ne pokazuje značajnu emocionalnu povezanost s majkom*“. Navodi se kako prilikom susreta s djetetom nedostaje emotivna reakcija majke, da je većinom pasivni promatrač i nedovoljno angažirana da bi kćer zainteresirala za bilo kakav razgovor ili igru, a izravni kontakt nedostaje. Nadalje se navodi kako nema pokušaja majke da se djetetu približi, prilikom susreta donosila je slatkiše i sokove, ali većinu konkretnih radnji provodili su udomitelji ili stručni radnici, dok je majka sjedila sa strane i promatrala. Centar za socijalnu skrb propustio je navesti druge bitne okolnosti vezano uz odnos majke i kćeri i razloge nepostojanja emotivne veze i nemogućnosti majke da se približi djetetu.

Naime, maloljetno dijete je odmah po rođenju u listopadu 2011. godine odvojeno od majke na temelju činjenice da je majka osoba s invaliditetom koja se nalazi na liječenju u psihijatrijskoj bolnici. Na temelju činjenice da je majka lišena poslovne sposobnosti zaključeno je da imenovana nema roditeljsku skrb nad djetetom. Tijekom četiri godine, od rođenja djeteta do početka 2015. godine, majci nije omogućen bilo koji oblik kontakta s djetetom, a sve bez pravne osnove. Imenovanoj je prvi kontakt s kćeri na vlastito inzistiranje osiguran tek 2015. godine, nakon što je otpuštena s liječenja. Majka je dijete prvi put vidjela u svibnju 2015. godine, a nakon toga još dva puta – u srpnju i u prosincu 2015. godine, svaki put na vlastito traženje, u prostorijama centra za socijalnu skrb i pod nadzorom stručnih radnika centra, u prisutnosti udomiteljice, uz napomenu da susreti majke s djetetom nisu bili pravno uređeni te da su joj isti susreti nezakonito uskraćivani. Tek sporazumom sklopljenim u ožujku 2017. godine između majke i udomiteljice, a posredovanjem centra za socijalnu skrb, majka je ostvarila mogućnost za susrete sa djetetom, i to samo jednom mjesečno, u trajanju od sat vremena, uz nadzor stručnog radnika centra za socijalnu skrb i u prisutnosti udomiteljice djeteta. Iako je majci poslovna sposobnost u potpunosti vraćena 2018. godine te više nije bilo formalnih zapreka za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, imenovana nije uspjela ostvariti niti češće i kvalitetnije susrete, a kamo li ostale sadržaje roditeljske skrbi, iako je to u više navrata zahtijevala. Tijekom svih godina, od rođenja djeteta pa do sudske odluke da se predložnica lišava roditeljske skrbi, centar za socijalnu skrb imenovanoj stranci nije pružio niti jedan oblik podrške u izvršavanju roditeljske uloge.

Psiholog centra za socijalnu skrb u svom mišljenju koje je sastavni dio Mišljenja i prijedloga u postupku procjene roditeljskih kompetencija navodi: „čak ni nakon cjelogodišnjeg, uglavnom redovitog odvijanja susreta i druženja majka nije ostvarila odnos s kćeri koji bi bio temelj za razmatranje proširenja tih susreta ili koji bi ukazivao na njihovu svrhovitost“.

Nerealno je očekivati da se emocionalna povezanost mogla razviti tijekom nekoliko kratkih susreta u neprirodnom okruženju uredskih prostorija centra za socijalnu skrb, koji nije poduzeo niti jednu radnju da bi potpomogao razvijanju te povezanosti, niti je itko poticao i ohrabrivao dijete da iste susrete poželi. Za majku koja ima psihosocijalne teškoće, koja je odvojena od djeteta po njegovom rođenju pa nije s njim uspostavila nikakav odnos niti vezu, u uvjetima održavanja susreta s djetetom kako je to određeno Sporazumom, bez podrške i savjetovanja, nadzirana i promatrana od strane službi, ali i udomiteljice, ne može se očekivati da uspostavi kvalitetan, prirodan i prisan odnos s maloljetnim djetetom. Iz postupanja centra za socijalnu skrb vidljivo je da je jedina mjera kojom se interveniralo u roditeljske kompetencije majke provođenje nadzora nad ostvarivanjem osobnih odnosa s djetetom, čini se, s isključivim ciljem utvrđivanja elemenata na temelju kojih će se majka lišiti roditeljskog prava. Iz dokumentacije koja je bila dostupna pravobraniteljici nije vidljivo niti da je udomiteljica u skladu sa svojom ulogom poticala kontakte te susrete i druženja između djeteta i roditelja.

Pritužiteljica je savjetovana zatražiti pravnu pomoć za zastupanje u daljnjim sudskim postupcima.

Kod ostvarivanja i izvršavanja sadržaja roditeljskih prava s osobito nepremostivim zaprekama susreću se osobe s psihosocijalnim teškoćama, kojima se roditeljska prava često ograničavaju iz razloga što u pogoršanjima bolesti nisu u mogućnosti izvršavati sadržaje roditeljske skrbi ili je njihovo postupanje protivno interesima djeteta. S obzirom na to da im se ne nudi nikakav oblik podrške u izvršavanju roditeljskih dužnosti, dolazi do ograničavanja njihovih roditeljskih prava.

Rodiljne i roditeljske potpore

U izvještajnom razdoblju pravobraniteljica je zaprimila više pritužbi roditelja kojima je prestalo pravo na korištenje prava na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, koje ostvaruju na temelju Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20), a zaprimljeno je i više upita vezanih uz tumačenje odredbi Zakona.

Pravobraniteljica je zaprimila upit o pravnoj mogućnosti sklapanja ugovora o djelu/autorskog ugovora za roditelje koji koriste pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju.

Mišljenje je pravobraniteljice kako se svrha priznatog prava na rad s polovicom punoga radnog vremena ne bi dovela u pitanje povremenim i kratkotrajnim radnim angažmanom roditelja sklapanjem ugovora o djelu/autorskog ugovora pa ne bi bilo opravdanja onemogućiti roditelju koji koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju da se povremeno angažira za obavljanje određenog posla na temelju ugovora o djelu/autorskog ugovora.

Pravobraniteljica je od Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike zatražila pravno mišljenje je li roditelju koji koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju dopušteno sklopiti ugovor o djelu/autorski ugovor, a da sklapanje tog ugovora ne dovede do prekida korištenja predmetnog prava.

Ministarstvo je dostavilo odgovor da, ukoliko je ugovor o djelu takve naravi da roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju ne zanemaruje obveze prema djetetu kojemu pruža pomoć i njegu, nema zapreke za sklapanje navedenog ugovora.

Pravobraniteljici je od strane jedne udruge, a u ime njezinih članova, postavljen upit prestaje li pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena roditelju ukoliko drugi roditelj stekne status umirovljenika, a pozivajući se na odredbe Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom

radnom vremenu radi njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09 i 25/09 - ispr.), kojim je u čl. 4. propisano: „(1) Zaposleni roditelj ili samozaposleni roditelj djeteta s težim smetnjama u razvoju ima pravo na dopust za njegu djeteta ili pravo na rad u skraćenom radnom vremenu pod uvjetom da radi s punim radnim vremenom, da drugi roditelj nije nezaposlen prema propisima o zapošljavanju, odnosno ako živi sam s djetetom u zajedničkom kućanstvu (npr. samohrani ili razvedeni roditelj).“

Zakonom o zapošljavanju (Urednički pročišćeni tekst, „Narodne novine“, br. 59/96, 82/01, 114/01, 88/98 - Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zdravstvenom osiguranju i 32/02 – Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti), u čl. 53. propisano je: „Nezaposlenom osobom u smislu ovoga Zakona smatra se osoba sposobna za rad, u dobi 15 - 65 godina koja je evidentirana u Zavodu kao tražitelj zaposlenja i redovito se prijavljuje Zavodu, a koja:

- nije u radnom odnosu,*
- nije vlasnik ili većinski suvlasnik više od 51 % udjela u trgovačkom društvu ili u drugoj pravnoj osobi,*
- ne obavlja samostalno profesionalnu i gospodarsku djelatnost,*
- nije vlasnik ili većinski suvlasnik više od 51 % udjela u poljoprivrednom gospodarstvu,*
- nije redoviti učenik, redoviti student ili umirovljenik.*

Ne smatra se nezaposlenom osoba kojoj prava iz radnog odnosa miruju.“

S obzirom na navedeno, od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje zatraženo je pravno stajalište o navedenom pitanju. Zaprimitelj je odgovor kojim se citira odredba čl. 23. Zakona o roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20) kojom je nedvosmisleno propisano da pravo na dopust te pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju može koristiti jedan od zaposlenih ili samozaposlenih roditelja. Zavod navodi kako se time ne ostavlja nikakva dvojba kakvog bi radno-pravnog statusa trebao biti drugi roditelj. Ističe se i kako odredba čl. 4. st. 1. Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09 i 25/09 - ispr.) radno-pravni status drugog roditelja nespretno formulira na način da isti „nije nezaposlen prema propisima o zapošljavanju“, ali se ista ne može primijeniti u dijelu koji je suprotan odredbama Zakona. Istaknuto je i kako Zavod kao provedbeno tijelo naglašava potrebu izmjena i dopuna Pravilnika koji nije mijenjan niti usklađivan sa Zakonom praktički od svoga donošenja 2009. godine.

Pravobraniteljici je dostavljena obavijest o pritužbi majke koja nije u mogućnosti podići stambeni kredit iz razloga što novčana naknada koju prima s osnove korištenja prava na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju ne može biti, sukladno Zakonu o roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17; dalje: Zakon) predmet ovrhe ili osiguranja.

Pravobraniteljica je mišljenja kako ne bi smjelo biti nikakve zapreke da roditelj koji koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena kreditom optereti i novčanu naknadu u visini polovice plaće koja mu se isplaćuje iz državnog proračuna. Naime, taj dio naknade predstavlja *de facto* polovicu plaće radnika, a ne socijalnu naknadu te nema posebnu namjenu, primjerice podmirivanje povećanih potreba djeteta s teškoćama u razvoju. Dijete čiji roditelj koristi ovo pravo zadržava sva svoja prava odnosno socijalne naknade koje je ostvarilo na temelju težine oštećenja zdravlja (osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu i slično), što su primanja upravo namijenjena isključivo skrbi za to dijete i njegove povećane potrebe proizašle iz postojećih teškoća/invaliditeta te se na tim sredstvima ne može provesti ovrha. Mišljenja smo stoga da je bilo kakvo ograničavanje roditelja da raspolaže svojim prihodom koji mu pripada i za koji zakonodavac nije namijenio konkretnu namjenu (briga o djetetu) diskriminatorno, jer se takvog roditelja dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na roditelje djece bez teškoća koji mogu raditi puno radno vrijeme i cijeli iznos plaće dobivati od poslodavca. Kada ovi roditelji podižu kredit ili se na drugi način zadužuju i opterećuju prihode svoje obitelji, nitko ne propituje ugrožavaju li tim postupcima interes svoje maloljetne djece.

Stoga je pravobraniteljica Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike predložila da se sporna zakonska odredba u što hitnijem roku izmijeni, odnosno izbriše, kako bi se roditeljima djece s teškoćama u razvoju koji koriste pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena omogućilo slobodno raspolaganje cjelokupnim iznosom vlastitih prihoda koji su stekli na osnovi svoga rada.

Zaključak i preporuke:

Ograničavanje roditeljskih prava osoba s invaliditetom zbog nepostojanja sustava podrške roditeljstvu predstavlja povredu njihovih prava i diskriminaciju. Stoga je bez odgađanja potrebno poduzeti mjere na zakonodavnoj razini kojima će se odredbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom implementirati u nacionalno zakonodavstvo i time ustrojiti sustav podrške osobama s invaliditetom kako bi im se pomoglo u ostvarivanju njihovih roditeljskih dužnosti i prava i time spriječilo odvajanje djeteta od roditelja na temelju njihovog invaliditeta. Potrebno je izgraditi sustav namijenjen pružanju sveobuhvatne podrške roditeljstvu osoba s invaliditetom kojim će im se jamčiti pravo da dobiju potrebnu pomoć, u onom obliku i opsegu koji im je potreban, ovisno o njihovoj vrsti i težini invaliditeta, ali i drugim okolnostima.

2.9. ŽENE S INVALIDITETOM

Žene s invaliditetom su posebno ugrožena skupina čiju je vidljivost teško pokazati u sferi javnosti. U 12 godina rada, pregledavajući statistiku, izrazito je malo pritužbi žena s invaliditetom neovisno o kojem području govorimo. Godina 2020., koja je bila izuzetno teška na svim razinama i za sve građane zbog pandemije COVID-19, dodatno je pokazala nedostatke sustava i nepovoljan položaj u kojem se nalaze žene s invaliditetom. Uz svakodnevne prepreke, učestalu diskriminaciju od područja zdravstva do zapošljavanja i rada, omalovažavanja i marginaliziranja u raznim životnim okolnostima te nedostatka podrške od najbližih i sustava, pojavili su se i problemi mentalnog zdravlja.

Razmatrajući zamolbe i upite žena s invaliditetom, upozoravamo kako položaj žene s invaliditetom u Republici Hrvatskoj nije niti približan konvencijskim zahtjevima, stoga preporučujemo sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom da je država dužna poduzeti mjere kojima bi se ženama s invaliditetom priznala temeljna ljudska prava.

„Države stranke priznaju da su žene i djevojke s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te će u tom smislu poduzeti mjere radi osiguranja punog i ravnopravnog uživanja svih njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda.“

Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, na dan 5. veljače 2021. u RH je ukupno **253.704** žena s invaliditetom, što čini **42,7 %** od ukupnog broja OSI. Najveći broj žena s invaliditetom je u Gradu Zagrebu (52.517), a najmanji u Ličko-senjskoj županiji (2.612).

Konvencijom je propisano kako će države stranke poduzeti sve odgovarajuće mjere radi osiguranja punog razvoja, napretka i osnaživanja položaja žena kako bi im zajamčile korištenje i uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda navedenih u ovoj Konvenciji (čl. 6. Konvencije). „*Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu: podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva, borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi...*“ (čl. 8. Konvencije).

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba DODIR organizirao je *online* konferenciju pod nazivom DeSIGNed Europe for Deafblind Women na kojoj je sudjelovala i pravobraniteljica. U svom izlaganju fokus je stavila na probleme žena s invaliditetom u razdoblju od početka djelovanja institucije Pravobranitelja za osobe

s invaliditetom. U razgovoru sa ženama, na stručnim skupovima i prilikom treninga saznali smo o postojanju povrede temeljenih ljudskih prava u raznim područjima.

Značajne prepreke, od čega su marginalizacija i nemoć najčešće, otežavaju mogućnost osobnog razvoja te sudjelovanja na ravnopravnoj osnovi s drugima u svim društvenim procesima. Ovaj položaj za žene koje su slijepe, gluhe ili gluhoslijepe još je teži. Emocionalne teškoće česti su pratitelji ovih osoba i prirodni rezultat nemogućnosti razumijevanja i komunikacije. Osobe s ovakvim oštećenjima moraju se u velikoj mjeri osloniti na svoju okolinu kako bi se mogle osjećati sigurno i shvaćeno. Slijedom toga ove žene često ostaju zarobljene unutar svoje krhke socijalne mreže te je njihov položaj osobito ugrožen kada izostane podrška obitelji. Gluhoslijepe žene su izložene predrasudama i etiketiranju koji su duboko usađeni u društvene strukture. S nemogućnošću pristupa komunikacijama, transportu i općim informacijama uskraćen im je ili ograničen i njihov pristup obrazovnim, profesionalnim, ekonomskim, socijalnim i političkim mogućnostima, što dovodi do socijalne izoliranosti. Zbog glasova koji se jedva čuju nedovoljna je upućenost javnosti o teškoćama s kojima se svakodnevno susreću ove osobe, a za što i dalje nedostaje podrška. Ovome treba pridodati još i rodnu diskriminaciju kao najočitiji oblik diskriminacije žena.

Kada govorimo o području **zdravlja**, velik problem predstavlja i pristupačnost zdravstvenih usluga, postupaka i prostora za slijepe, gluhe ili gluhoslijepe žene. Zdravstveni radnici često nisu obučeni na koji način komunicirati s gluhoslijepim osobama ili nisu upoznati s osnovama tehnike vođenja slijepih osoba. Razlog je preopterećenost zdravstvenog sustava, liječnici nisu u mogućnosti odvojiti dovoljno vremena da bi pružili kvalitetnu zdravstvenu uslugu kako pacijentica ne bi osjećala pritisak i nedovoljnu informiranost. Upućene su brojne preporuke kojima se nastojalo upozoriti medicinsko osoblje o prilagodbi u komunikaciji, a o navedenom se redovito upozorava i studente medicinskih fakulteta putem edukacija. HZJZ je izdao brošuru pod nazivom *Načini ostvarivanja primjerenog kontakta i specifičnosti zdravstvene skrbi za osobe s invaliditetom*. Tijekom rada na problematici ostvarivanja prava na zdravlje žena s invaliditetom vezano za obavljanje specijalističkih ginekoloških i mamografskih pregleda, uočili smo da se ne provodi na primjeren način i da postoje prepreke i nedostaci te smo stoga proveli istraživanje i uputili niz preporuka institucijama poput ministarstava, Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje i jedinica lokalne samouprave. Iz istraživanja smo uočili nedovoljnu informiranost žena, nedovoljno osnaživanje te nedostupnost zdravstvenih usluga, posebno u ruralnijim sredinama, što je rezultiralo zabrinjavajuće slabim odazivom žena s invaliditetom na same preventivne preglede.

Ukoliko se žena s invaliditetom odluči za **roditeljstvo**, nailazi na brojne predrasude društva, ali i liječničkog osoblja. U preporukama i upozorenjima kontinuirano naglašavamo nadležnim tijelima kako bi sama potpora žena s invaliditetom trebala biti višedimenzionalna, od pristupačnih informacija u raznim formatima putem kojih bi se žena mogla upoznati sa svim izazovima trudnoće s obzirom na vrstu i stupanj invaliditeta, informirati se o svim važnim pitanjima prije same trudnoće, za vrijeme njenog trajanja te nakon poroda. Ženama s invaliditetom moraju biti dostupne sve informacije o trudnoći, porodu i roditeljstvu na jednakoj osnovi kao i ženama bez invaliditeta.

Tablica 9. Broj žena s invaliditetom koje su rodile u odnosu na ukupan broj žena s invaliditetom⁸

Godina	Broj žena s invaliditetom	Broj žena s invaliditetom koje su rodile do navedene godine
2017.	203 265	765 (0,4%)
2018.	199 277	1 014 (0,5%)
2019.	196 609	1 096 (0,6%)
2020.	253 288	1 393 (0,5%)

⁸ HZJZ, 5. 2. 2021.

Po pitanju **obrazovanja i zapošljavanja** opći podatci o obrazovanju osoba s invaliditetom govore kako ih više od 60 % ima nezavršenu ili samo završenu osnovnu školu. U pogledu osoba s oštećenjima sluha, vrlo mali broj nakon završenoga srednjoškolskog obrazovanja nastavlja s višim ili visokim obrazovanjem, kada se nakon svega moraju boriti s predrasudama na tržištu rada. Pritom se poslodavci još teže odlučuju zaposliti osobe s invaliditetom te nezaposlenost osoba s invaliditetom, osobito kada se radi o ženama, ima dugu tradiciju. One na tržištu rada predstavljaju nepreferiranu, odnosno neprofitabilnu radnu skupinu, pa je stoga svaki oblik invaliditeta koji zahtijeva dodatno ulaganje još nepoželjniji, a nesenzibiliziranost društva prema ovakvom obliku teškoće često za sobom povlači *mobbing* na radnome mjestu, narušavajući još dodatno osjećaj dostojanstva, integriteta, ugleda i časti. Kao posljedice takvog pritiska, kod osobe se mogu razviti duševne smetnje, osjećaj bezvrijednosti koji se proteže i na privatnu razinu, osjećaj bespomoćnosti i straha koji je prisutan na dnevnoj bazi.

Na **rukovodećim mjestima** žena s invaliditetom gotovo da i nema, dok je u 10. sazivu Hrvatskog sabora samo jedna zastupnica s invaliditetom.

Kada govorimo o ženama s invaliditetom i **aktivnom starenju** moramo ponajprije naglasiti da je starenje normalna fiziološka pojava koja je individualna, jer svaka osoba živi na drugačiji način, od okruženja, prehrane te drugih životnih uvjeta koji rezultiraju drugačijim načinom starenja. Prema stručnim stajalištima, starenje nije nužno povezano s funkcionalnom onesposobljenošću i bolesti. Slijedom toga, starenje i bolest nisu sinonimi, što se ogleda u ovom slučaju u različitim stanjima pojedinih žena s invaliditetom. Zbog nedostatne podrške, fizičke i tehnološke, mnoge žene s invaliditetom svoju treću životnu dob prožive u teškim uvjetima i često u ustanovama. U slučajevima kada bi im bila osigurana informacijska i komunikacijska pristupačnost, mnoge od njih mogle bi aktivno sudjelovati i dati svoj maksimum, neovisno o tome gdje proživljavaju starost.

Međutim, znamo da tijekom starenja mnoge žene s invaliditetom, kao i općenito osobe s invaliditetom, zbog nedostatnoga medicinskog osoblja i njihovoga nedovoljnog znanja o komunikacijskim alatima kao i znakovnom jeziku te nemogućnosti korištenja prevoditelja/tumača, neovisno o tome žive li u vlastitim domovima ili u ustanovama postaju još više ovisne o pomoći drugih osoba. Naime, mnogima od njih se osim primarnog oštećenja počinju pojavljivati i druga oštećenja pa time osoba s višestrukim oštećenjem postaje često zanemarena i omalovažavana.

Prema nekim istraživanjima pogoršanje zdravstvenog stanja u starenju najčešće proizlazi iz debljine, pothranjenosti, nepravilnog unosa hrane, povišenog šećera u krvi, inkontinencije, slabokrvnosti, opstipacije, tjelesne neaktivnosti ili neprimjerenoga tjelesnog napora, nepravilnog uzimanja lijekova... Kako bi se očuvale preostale sposobnosti i koliko-toliko dobro zdravstveno stanje, nužno je provoditi prevenciju, od cjeloživotne rehabilitacije i aktivnog uključivanja u život zajednice do podrške odnosno zdravstvene i socijalne skrbi, ovisno o pojedinačnim potrebama. Kada bi država o tome promišljala na preventivni način, značajno bi smanjila troškove u zdravstvu i socijalnoj skrbi.

Tablica 10. Osobe s invaliditetom po vrsti oštećenja – ženski spol⁹

Vrsta oštećenja	Ukupno
Višestruka oštećenja	80 213
Oštećenja drugih organa i organskih sustava, kromosomopatije, prirođene anomalije i rijetke bolesti	77 984
Oštećenja lokomotornog sustava	77 517
Nedefinirano	61 369
Mentalna oštećenja	51 423
Oštećenja središnjeg živčanog sustava	50 658
Intelektualna oštećenja	12 009
Oštećenja govorno-glasovne komunikacije	11 277
Oštećenja vida	9 089
Oštećenja sluha	6 595
Oštećenja perifernog živčanog sustava	6 075
Poremećaji iz spektra autizma	723
Gluhosljepoća	75
Ukupno	445 007

U doba potresa u Zagrebu i zatvaranja životnih sredina zbog pandemije COVID-19 poseban izazov je predstavljala komunikacija, odnosno na početku prijenos potrebnih svakodnevnih aktualnih informacija, primjerice na televizijskim programima, prevedenih znakovnim jezikom ili titlovanih tekstom. Upotreba zaštitnih maski za lice predstavlja izazov u svakodnevnoj komunikaciji jer primjerice kada gluhoslijepa osoba želi izravnu informaciju od liječnika, gledajući ga u lice, odnosno u usne koje su sakrivene iza maske, isto joj nije moguće. Pandemija uzrokovana virusom COVID-19 imala je za posljedicu povredu prava na kretanje, posebice za osobe smještene u ustanovama socijalne i zdravstvene skrbi.

Zaključak i preporuke:

Žene s invaliditetom svakodnevno se suočavaju s nizom prepreka, povreda prava koje rezultiraju višestrukom diskriminacijom. Potrebno je raditi na osnaživanju kako bi žene s invaliditetom mogle tražiti svoja prava. Pri tome veliku ulogu imaju organizacije civilnog društva koje se bave problematikom osoba s osjetilnim oštećenjima – a sve u skladu s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom po načelu „Ništa o nama bez nas“.

S obzirom na navedeno, ponovno preporučujemo sljedeće:

1. senzibilizirati javnost o potrebama i specifičnostima žena s invaliditetom, posebno stručnjake i medicinsko osoblje
2. raditi na osnaživanju kako bi žene s invaliditetom mogle tražiti svoja prava
3. razraditi načine uključivanja žena s invaliditetom u javne politike
4. definirati načine kontinuiranog prikupljanja podataka, vodeći računa o specifičnim obilježjima s obzirom na invaliditet
5. uključiti žene s invaliditetom neposredno ili preko organizacija civilnog društva u odluke koje se tiču njih samih, ali i općenito osoba s invaliditetom.

Podizanje svijesti o položaju žena s invaliditetom – sudjelovanje na događanjima

SOIH-ova *Mreža žena s invaliditetom* organizirala je okrugli stol pod nazivom *Ponosne, jake i vidljive!*, a teme su bile *Konvencija o pravima osoba s invaliditetom* i *Ciljevi održivog razvoja do ostvarenja prava žena s invaliditetom*, te je prisustvovalo 46 sudionika. Istaknuta je nužnost snažnijeg zastupanja žena s invaliditetom te da je važno postupanje u skladu s Konvencijom Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (*Istanbulskom konvencijom*). Globalni ciljevi za održivi razvoj koji se odnose na zdravlje i dobrobit, rodnu ravnopravnost te smanjenje nejednakosti (odnosno 3., 5. i 10. cilj) posebno naglašavaju osobe s invaliditetom. Svim osobama s invaliditetom trebaju biti

⁹ HZJZ, 5. 2. 2021.

dostupne osnovne usluge zdravstvene zaštite, bez obzira na razvijenost pojedinih zemalja. Unatoč tomu, žene s invaliditetom imaju tri puta veću vjerojatnost za nezadovoljenje zdravstvenih potreba u odnosu na muškarce bez invaliditeta. UN je predložio aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena i djevojaka s invaliditetom. Među ostalima, to su: ugraditi perspektive žena s invaliditetom u nacionalne strategije za ravnopravnost spolova; razviti politike i programe usmjerene na žene s invaliditetom s ciljem njihova punog i ravnopravnog sudjelovanja u društvu; podržati osnaživanje žena i djevojaka s invaliditetom ulaganjem u njihovo obrazovanje; ukloniti stigma; poboljšati prikupljanje podataka o ženama s invaliditetom. Potrebna je snažna edukacija žena s invaliditetom o principima neovisnog življenja i to je na neki način put da spriječimo nasilje nad ženama s invaliditetom.

Naglašena je važnost donošenja nove *Zagrebačke strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom*. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom pozvala je prisutne da se u ovom vremenu okrenu sebi i bližnjima te da čuvaju fizičko i mentalno zdravlje.

Također se govorilo i o kampanji „ILO C 190“, za ratifikaciju ILO Konvencije protiv nasilja i uznemiravanja. Nasilje i uznemiravanje u svijetu rada utječu na psihičko i fizičko zdravlje te dostojanstvo svakog čovjeka. ILO konvencijom preporučuje se prikupljanje podataka te procjena rizika pojave nasilja i uznemiravanja na poslu. Nasilje je nespojivo s dostojanstvenim radom, stoga je potrebno brinuti o svojoj i vlastitoj dobrobiti te potražiti pomoć, ako je ona potrebna. To također znači i neprihvatanje nekih oblika ponašanja koje često toleriramo.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova održala je 24. studenoga 2020. godine završnu konferenciju EU projekta *Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj*. Konferencija se održava u mjesecu studenom, u kojem se obilježava i Dan jednakih plaća (*EU equal pay day*). Ove godine taj dan je bio 10. studenoga, od kojeg datuma se simbolično računa da u prosjeku žene, za razliku od svojih muških kolega, do kraja kalendarske godine više ne primaju plaću jer rade „besplatno“. Rodni jaz u plaćama, po najnovijim podacima *Eurostata*, u ovoj godini u EU-27 iznosi 14,1 %. Projekt *Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine* financira Europska komisija na temelju REC (*Rights, Equality and Citizenship*) programa, a cilj je podizanje svijesti o društvenom problemu jaza u plaćama i mirovinama između muškaraca i žena, kako bi se smanjio rizik siromaštva za žene u Hrvatskoj. Kroz projekt su, na temelju istraživanja i analiza, dobivena nova znanja usmjerena boljem razumijevanju uzroka i posljedica jaza u plaćama i mirovinama, kreirani su edukacijski programi, kao i standardi i mjere za smanjivanje jaza u plaćama i mirovinama, na temelju kojih će se i nadalje osvještivati o ovoj problematici. Projekt se provodi od 1. listopada 2018. do 31. prosinca 2020. godine.

Nositeljica projekta je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, partneri su: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, Sindikat umirovljenika Hrvatske i Institut za ravnopravnost žena i muškaraca (Belgija), a državna tijela koja daju potporu su: Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Ministarstvo pravosuđa i uprave i Državni zavod za statistiku.

(Izvor: <https://www.prs.hr/cms/post/219>)

2.10. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

U svrhu osvještavanja javnosti i stvaranja društvene klime u kojoj će se svaka osoba neovisno o obilježjima koji je čine jedinstvenom osjećati sigurno i zaštićeno, važno je kontinuirano osuđivati sve oblike nasilja, provoditi javne kampanje o neprihvatljivosti nasilja i poticanju tolerancije i međusobnog razumijevanja i prihvaćanja drugog i drugačijeg, pri čemu je odgovorna i uloga medija. Nezaobilazna je uloga kreatora javnih politika i donositelja odluka koje utječu na društveni život.

Naglašavamo potrebu veće odgovornosti tijela, ustanova, institucija i stručnjaka kada se radi o ženama s invaliditetom zbog njihove ranjivosti, ovisnosti i težeg prepoznavanja nasilja od okoline, partnera, obitelji, u ustanovama, pri čemu je važno razvijati odnose povjerenja i poštivanja temeljnih ljudskih prava.

U organizaciji Povjerenika Vlade za osobe s invaliditetom Savezne Republike Njemačke, a u okviru predsjedavanja Njemačke Vijećem Europske unije, u studenom 2020. godine u Berlinu održana je dvodnevna *online* konferencija **European Inclusion Summit 2020.** na kojoj su sudjelovali predstavnici tijela (povjerenstva, komisije) i pravobranitelji za osobe s invaliditetom članica Europske unije.

Prvog dana Konferencije predstavnici državnih tijela, agencija i drugih organizacija za zaštitu prava osoba s invaliditetom razmjenjivali su iskustva o temama vezano za Zakon o pristupačnosti na razini Europe (*European Accessibility Act*), o zaštiti žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja, digitalizaciji i komunikaciji te inkluzivnoj razvojnoj suradnji.

Budući da trenutno rasprave na razini Europske unije uključuju i raspravu o novoj Europskoj strategiji za osobe s invaliditetom od 2020. do 2030. te se očekuju razmjene ideja i rasprava o sadržajima snažne buduće strategije koja bi se trebala temeljiti na UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, kao i Programu za održivi razvoj do 2030., upravo je ova Konferencija bila prilika za sve navedeno.

Drugog dana Konferencije pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je izlaganje na temu *Zaštita žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja*. Na temu zaštite žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja, pravobraniteljica je u svom izlaganju, između ostalog, naglasila kako su žene s invaliditetom posebno ugrožena skupina slabo vidljiva u javnoj sferi. Često ih se marginalizira, izrabljuje i općenito doživljava kao nemoćne. Još je teža situacija žena koje su slijepe, gluhe, gluhoslijepe ili imaju intelektualne i psihosocijalne teškoće. Zbog otežanog pristupa komunikacijama, transportu i općim informacijama uskraćen im je ili ograničen pristup raznim profesionalnim, ekonomskim, socijalnim i političkim mogućnostima, što dovodi do socijalne izoliranosti i izloženosti nasilju.

Na kraju Konferencije usvojena je zajednička Deklaracija o budućoj Europskoj strategiji za osobe s invaliditetom pod motom "Gradimo zajedno inkluzivnu Europu".

Kroz dvanaest godina rada institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom uočili smo da se izrazito mali broj žena s invaliditetom odlučuje prijaviti nasilje. Najčešće se radi o pritužbama žena sa senzoričkim oštećenjem, ali bilježimo i porast prijava žena s intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama. Zbog neprijavlivanja ni službeni statistički podatci koji se vode kod pojedinih institucija ne daju stvarni prikaz stanja.

U sustavu zaštite nedostaju pristupačna skloništa, nije osigurana asistencija, osobito za osobe s većom razinom potrebne podrške, te izostaju različiti oblici podrške usmjereni na osamostaljivanje žena s invaliditetom.

Budući da trenutno ne postoje stambene zajednice u kojima bi osobe s invaliditetom mogle neovisno živjeti uz potrebnu podršku, jedina alternativa za život bez nasilja jest smještaj u ustanove za starije i nemoćne osobe, što nije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Preporučujemo razvijanje alternativnih oblika skrbi koji bi imali za posljedicu neovisnost i samostalnost osoba s invaliditetom (*zapošljavanje, budući vlastiti prostor*) u skladu s konvencijskim načelima.

Imajući u vidu istek Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine skrenuli smo pozornost Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike na potrebu osiguravanja alternativnih oblika skrbi za osobe s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

Pandemija COVID-19 odrazila se i na položaj žena s invaliditetom koji je dodatno nepovoljniji upravo zbog činjenice ograničenja kretanja i ostanka kod kuće, gdje su bile izloženije nasilju.

„Države stranke će poduzeti sve prikladne zakonodavne, upravne, socijalne, obrazovne i druge mjere radi zaštite osoba s invaliditetom, kako unutar tako i izvan njihovog doma, od svih oblika izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući i aspekte istih vezane uz spol.“

(Izvor: UN KPOSI)

Izoliranost žrtve u kući s nasilnikom te otežana mogućnost prijave dodatno su otežali položaj ženi s invaliditetom. Neovisno o pandemiji, i nadalje su prisutni problemi na koje pravobraniteljica kontinuirano upozorava, a koji utječu na samu odluku žrtve hoće li prijaviti nasilje.

Upozoravamo kako je vrlo važno pružiti ženi s invaliditetom primjerenu podršku uz koju će ona osjećati sigurnost.

Kako postoje razne vrste invaliditeta, nužno je potrebno osigurati oblik podrške prema specifičnostima i potrebama žena s različitim vrstama invaliditeta kako bi im se olakšalo traženje pomoći u slučaju izloženosti nasilju.

Ističemo kako je od iznimne važnosti omogućiti primjerenu komunikaciju sa žrtvom nasilja koja ima invaliditet te joj sve potrebne informacije moraju biti dostupne i pristupačne.

Što se tiče pojavnosti različitih oblika nasilja nad ženama s invaliditetom u vrijeme pandemije, smatramo da bi se trebalo provesti detaljnije istraživanje kako bi se dobili konkretniji rezultati. Smatramo kako društvo u cjelini nije dovoljno senzibilizirano i trebala bi više prevladavati afirmativna klima kako se žena s invaliditetom ne bi osjećala izolirano i osuđivano u slučaju da odluči prekinuti krug nasilja, što znači da podrška ne bi trebala dolaziti samo od stručnjaka i institucija, nego i od društva u cjelini, što smatramo da nije slučaj.

Prateći problematiku nasilja unatrag dvanaest godina vidljivi su pozitivni pomaci u suzbijanju nasilja, međutim, potrebno je djelovanjem kontinuirano otklanjati slabosti i unaprjeđivati postupanje i suradnju kako bi država pružila ženama s invaliditetom zaštitu na koju se obvezala Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom te Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.

Imajući u vidu dugotrajnost sudskih postupaka, ženama s invaliditetom potrebno je sljedeće:

- pružati psihološku podršku
- osigurati financijsku sigurnost
- ovisno o okolnostima, osigurati pristupačan stambeni prostor uz osiguranje potrebne razine podrške u obliku osobne asistencije, kao i medicinskih usluga koje mogu biti potrebne ženama s invaliditetom kako bi mogle živjeti neovisno od nasilnika.

Također je nužno unaprijediti suradnju između svih ključnih resora.

Preporučujemo provoditi senzibiliziranje i sustavnu, dugotrajnu edukaciju u radu s osobama s invaliditetom i specifičnostima pojedinih oštećenja, kao i o specifičnostima u radu sa ženama s invaliditetom koje su žrtve nasilja, za osobe različitih struka iz institucija i organizacija civilnog društva koje rade sa žrtvama.

Nužno je nastaviti rad na kontinuiranom i sustavnom osnaživanju žena s invaliditetom kako bi prepoznale različite oblike nasilja i informirale se o mogućnostima ostvarivanja zaštite i stekle povjerenje u postojeće sustave podrške i zaštite, prijavile nasilje, tražile zaštitu, posebno kroz medijsku vidljivost i informiranje javnosti o višestrukoj diskriminaciji i problemima žena s invaliditetom koje su žrtve nasilja.

Statistički podaci – suzbijanje nasilja

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova, Ravnateljstva policije o zabilježenom stanju i evidencijama vezano za nasilje u obitelji počinjeno na štetu osoba s invaliditetom tijekom 2020. godine evidentirano je ukupno 9.888 osoba žrtava prekršaja nasilja u obitelji.

Navedena brojka se odnosi na 3.617 osoba muškog spola, dok su preostalih 6.271 osobe ženskog spola. Od ukupnog broja žrtava prekršaja nasilja u obitelji 124 su osobe s invaliditetom, od kojih je 53 osoba muškog spola, dok je 71 osoba ženskog spola.

U odnosu na počinjenje kaznenog djela nasilja u obitelji zbog kojega je počinitelj kazneno prijavljen oštećeno je ukupno 1.578 osoba, od kojih je 1.330 žrtava ženskog spola, dok je 248 žrtava muškog spola, što je više za 39,2 % u odnosu na isto razdoblje prošle godine, kada je evidentirano ukupno 1.134 osoba koje su žrtve kaznenog djela nasilja u obitelji.

Od ukupnog broja žrtava kaznenog djela nasilja u obitelji oštećene su 33 osobe s invaliditetom, što iznosi 2,1 % od sveukupnog broja žrtava, od kojih je 25 žrtava ženskog spola te ukupno osam žrtava muškog spola.

U 2020. godini na **SOIH - SOS telefonu za žene s invaliditetom žrtve nasilja** zaprimljeno je: 247 poziva, 19 kontakata elektroničkom poštom, 13 neposrednih razgovora, od čega je pet poziva bilo od muškaraca s invaliditetom.

Dob žena s invaliditetom koje su se javile na SOS telefon kreće se od 21 do 75 godine, a najčešće su zvale žene u dobi od 40 do 65 godina.

Prisutne su sve vrste oštećenja, a najčešće: oštećenja lokomotornog sustava, multipla skleroza i neuromišićne bolesti.

Struktura prema spolu: muški - 12,50 %, ženski - 87,50 %.

Vrste nasilja: tjelesno (10); psihičko (25); seksualno (1); ekonomsko (4); nasilje u sustavu zdravstva (1); nasilje u sustavu školstva (1); nasilje u sustavu socijalne skrbi (3); diskriminacija (1).

Najčešći su počinitelji suprug i bivši partner te ostali članovi uže obitelji.

U odnosu na 2018. godinu broj poziva na SOS telefon skoro je identičan.

Predstavnici SOS telefona također navode kako je u 2020. godini broj poziva u osjetnom porastu.

Iz njihovog izvješća proizlazi da je jedan od razloga potrebna potpora zbog straha od bolesti COVID-19, te nekoliko slučajeva ponovljenog nasilja koje traje već duži period, a nasilnik i dalje boravi u kući zbog propisanih mjera Stožera u borbi protiv širenja bolesti COVID-19.

Uočeno je kako su žene češće nego prethodnih godina odlučile nasilnike prijaviti institucijama ili poduzeti druge mjere radi rješavanja svoje situacije (odlazak od nasilnika).

Autonomna ženska kuća Zagreb i Francusko veleposlanstvo u Hrvatskoj organizirali su okrugli stol pod nazivom Praćenje provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulske konvencije) u Hrvatskoj i Francuskoj.

Istaknuti su razni problemi u implementaciji Istanbulske konvencije, od neusklađenosti zakonodavnog okvira s Istanbulskom konvencijom (mogućnost dvostrukog uhićenja, preniske kazne, postupak medijacije i dr.) do provođenja odredbi konvencije u praksi. Ne postoje jasni statistički podatci o rodno uvjetovanom nasilju. Istaknuto je kako nema niti dovoljno skloništa za žrtve nasilja, dok je nadalje problematično financiranje skloništa za žrtve nasilja koje nije proračunsko. Potrebno je ojačati pravosudni sustav kao i centre za socijalnu skrb, provoditi redovite edukacije, u same nastavne programe unijeti tematiku o ravnopravnosti spolova kako bi se napustio patrijarhalni pristup koji je u društvu još uvijek uvelike prisutan, raditi na podizanju razine svijesti o ravnopravnosti spolova. Nasilje nad ženama izravni je oblik kršenja ljudskih prava te je potrebno intenzivno raditi na prevenciji nasilja i primjeni međunarodnih dokumenata (CEDAW konvencija, Istanbulska konvencija).

U organizaciji Doma za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja Duga - Zagreb održan je okrugli stol Zajedno protiv nasilja na internetu – činimo li dovoljno?, u sklopu 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama i djecom.

Europska mreža za rad s počiniteljima nasilja u obitelji (WWP EN) pokrenula je jedinstvenu, europsku kampanju protiv elektroničkog nasilja. Kampanja *Responsible Together 2020.* ima za cilj širenje svijesti o elektroničkom nasilju nad ženama i djevojkama.

Od 25. studenoga do 10. prosinca, 14 organizacija iz 10 zemalja širom Europe organiziraju aktivnosti osvješćivanja i senzibiliziranja javnosti na problem elektroničkog nasilja. Elektroničko nasilje (*Cyber nasilje*) i nasilje na internetu oblik je maltretiranja ili nasilja koje se događa korištenjem tehnologije. Uglavnom se koriste aplikacije poput *Whats-Appa*, društvenih platformi, internetskih foruma ili *chat* soba kako bi počinitelji uznemiravali svoje žrtve. Žrtve su u pravilu ženskog spola i nasilje se događa unutar partnerskih odnosa ili nakon prekida partnerskog odnosa.

Na okruglom stolu istaknuti su načini kako se žrtva može uhoditi putem telefona i to na način da se na žrtvin mobilni ugradi aplikacija/program za uhođenje - *Stalkerware* putem kojega počinitelj može vidjeti žrtvine slike, poruke, vidjeti lokaciju, uključiti kameru ili mikrofon i slično, čime kontrolira žrtvu te je čini ovisnom, što ostavlja psihičke posljedice na žrtvu.

Posebna se pozornost posvetila internetskom seksualnom nasilju nad djecom i adolescentima koji su posebno izloženi raznim oblicima seksualnog iskorištavanja. Uočeno je kako je COVID-19 kriza intenzivirala porast foruma *dark weba* na kojima se razmjenjuje dječja pornografija, budući da počinitelji imaju više vremena i manje izravnog pristupa djeci. Sama kriza uzrokovala je i da sama djeca/mladi više koriste rad na računalu i imaju pristup internetu, što ih čini izloženijima internetskom nasilju. Zaključeno je kako se radi o novim tehnologijama/aplikacijama/programima koji se vrlo brzo razvijaju te je potrebno educirati djecu o opasnostima koje proizlaze iz njih, ali i roditelje, kako bi mogli razgovarati sa svojom djecom o tim opasnostima, a u slučaju da dijete bude izvrgnuto određenom obliku nasilja upozoriti da je to potrebno prijaviti policiji. Kod prijave policiji vrlo je važno uzeti sam uređaj, bez prethodne „blokade“ počinitelja, kako bi se mogli uzeti svi potrebni podatci s uređaja. O novim tehnologijama potrebno je educirati i učitelje, profesore, socijalne pedagoge, socijalne radnike koji rade s djecom i to na svim razinama, zatim policiju, državno odvjetništvo i sudstvo. Razvoju tehnologije potrebno je prilagoditi i zakonodavstvo kako bi počinitelji bili adekvatno sankcionirani.

2.10.1. KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM

Zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno upravo zbog određenih osobina žrtve, među kojima i zbog postojanja određenog oblika invaliditeta, nije više problem samo žrtve i počinitelja, već je širi društveni problem koji zahtijeva angažman svih resursa u zajednici.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljica je odmah po saznanju o počinjenju seksualnog nasilja nad osobom s mentalnim oštećenjem od strane djelatnika jedne psihijatrijske ustanove uputila nadležnoj policijskoj upravi preporuku o potrebi utvrđivanja motiviranosti počinitelja u počinjenju kaznenog djela.*

Žrtva seksualnog nasilja je žena s invaliditetom (mentalnim oštećenjem, lišena poslovne sposobnosti), dakle, pripada kategoriji ranjive skupine.

Uvidom u Kazneni zakon, konkretno čl. 154. (Teška kaznena djela protiv spolne slobode), vidljivo je da je kazneno djelo silovanja moguće počinuti prema žrtvi posebno ranjivoj zbog njene dobi, bolesti, ovisnosti, trudnoće, invaliditeta, teške tjelesne ili duševne smetnje, ali i iz mržnje prema žrtvi. Smatramo kako je potrebno ispitati u kojoj je mjeri počinitelj bio motiviran predrasudama vezano za invaliditet žrtve te u kojoj je mjeri invaliditet utjecao na odluku počinitelja vezano za protupravni napad na žrtvu s invaliditetom (primjerice, počinitelj percipira žrtvu kao osobu koja zbog svoga mentalnog oštećenja neće shvatiti što se dogodilo, neće prijaviti događaj, lakše će je uvjeriti da se ništa nije dogodilo, nitko joj neće vjerovati jer ima mentalno oštećenje i dr.).

Vrlo je važno utvrditi na koji način počinitelj percipira žrtvu zbog njenog invaliditeta, potrebno je tražiti predrasude i pristranost.

Prema posljednjim saznanjima Bolnica je pružila podršku pacijentici kao žrtvi seksualnog nasilja, počinitelj je lišen slobode, a policija provodi postupak.

Primjer iz prakse: *Nakon što je u medije dospjela snimka brutalnog fizičkog napada na mladića u Kaštel Štafiliću za kojega se navodilo da je osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom najoštrije je osudila napad.*

Uporaba fizičke sile i nadmoći mladih ljudi prema nejakom i nezaštićenom vršnjaku složenih obiteljskih i životnih prilika nedopustiv je čin koji zahtijeva moralnu i sudsku osudu.

Iz konteksta cjelokupne situacije i tada dostupnih informacija izrazili smo sumnju da je žrtva odabrana od strane nasilnika upravo zbog određenih osobnih karakteristika i teškoća koje ima, a što počinjenom kaznenom djelu daje obilježje zločina iz mržnje.

Kazna izrečena prema počiniteljima kaznenog djela, osim retribucijskog, nužno mora imati i odgojni karakter u svrhu otklanjanja uzroka takvog ponašanja, a žrtvi kaznenog djela potrebno je osigurati psihološku pomoć radi prevladavanja traume prouzrokovane napadom.

Pravobraniteljica je u tom smislu zahtijevala žuran angažman svih za to nadležnih tijela.

Također je policijskoj postaji uputila preporuku o potrebi utvrđivanja motiviranosti počinitelja u počinjenju kaznenog djela prema osobi za koju se navodi da ima poteškoće/invaliditet, odnosno je li

bila od utjecaja na odluku o počinjenju djela percepcija počinitelja o lakšem ostvarivanju kaznenog djela odnosno nemogućnosti pružanja otpora počinitelju.

Prema posljednjim saznanjima postupak je u tijeku kod državnog odvjetništva u Splitu te se postupak ne vodi kao da je počinjen na štetu osobe s invaliditetom.

U tijeku je donošenje novog Protokola o postupanju u slučaju mržnje kojim su detaljnije razrađeni indikatori pri utvrđivanju zločina iz mržnje, a za koje vjerujemo da će olakšati postupanje policije i državnog odvjetništva. Jedan od indikatora jest percepcija počinitelja da žrtva pripada skupini zaštićenoj čl. 87. st. 21. Kaznenog zakona („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12,56/15,61/15,101/17, 118/18 i 126/19) kojim je definiran zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, vjeroispovijesti, nacionalnog ili etničkog podrijetla, invaliditeta, spola, spolnog opredjeljenja ili rodnog identiteta druge osobe.

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom kao nezavisni mehanizam zadužen za praćenje, promicanje i zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom u svom se radu prvenstveno vodi Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - *Međunarodni ugovori*“, br. 06/07, 03/08 i 05/08; dalje: Konvencija) i Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07; dalje: Zakon o pravobranitelju).

Jedno od područja rada jest i rad na primjeni čl. 8. Konvencije pod nazivom *Podizanje svijesti*, u kojem je, između ostalog, propisano: **1. Države stranke se obvezuju usvojiti žurne, učinkovite i primjerene mjere u svrhu: (a) podizanja razine svijesti u svim segmentima društva, uključujući i razinu obitelji, u svezi s osobama s invaliditetom, kao i promicanja poštivanja njihovih prava i dostojanstva, (b) borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one utemeljene na spolu i dobi.**

Kontinuirano u izvješćima naglašavamo kako je niska svijest o mogućnosti počinjenja zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom, kako u društvu tako i kod institucija koje provode postupke.

Međutim, postoje i na zakonodavnoj razini propusti u regulaciji zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom, i to prvenstveno na prekršajnoj razini.

Kako bi se u praksi mogli evidentirati slučajevi kaznenih i prekršajnih djela u kojima je motiv izvršenja mržnja, potrebno je imati zakonsku podlogu i jasno propisane smjernice i protokole kako bi policijski službenici već u početku znali kako postupiti.

Slijedom navedenog **preporučujemo:**

- sustavnu i kontinuiranu edukaciju policijskih djelatnika, državnog odvjetništva i sudova o počinjenju zločina iz mržnje prema osobama s invaliditetom
- nastaviti s usklađivanjem/izmjenom zakonodavstva vezanog uz postupanja u slučaju nasilja prema osobama s invaliditetom na prekršajnoj i kaznenoj razini, uzimajući u obzir specifičnosti pojedinih kako bi im se osigurala sva prava u postupcima i pristup pravosuđu, na jednakoj osnovi s drugima, osiguravajući razumnu prilagodbu
- provesti edukaciju na svim razinama (policija, škole, centri za socijalnu skrb, ustanove) o prepoznavanju nasilja, odnosno različitih pojavnih oblika nasilja
- daljnji rad na unaprjeđenju suradnje između institucija kako bi se radilo na prevenciji nasilja i podizanju svijesti te poduzimale mjere za borbu protiv stereotipa, predrasuda i štetnih postupaka prema osobama s invaliditetom na svim područjima života, uključujući one temeljene na spolu i dobi.

2.11. ZAŠTITA OSOBNOG INTEGRITETA OSOBE

U 2020. godini raspravljalo se o novoj Nacionalnoj strategiji izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2020. do 2027. godine. S obzirom na navedeno, pravobraniteljica je uputila prijedlog da se kod planiranja mjera uzme u obzir načelo osobnog pristanka na medicinske postupke u cilju zaštite osobnog integriteta osobe s invaliditetom.

Osim navedenog, kod aktivnosti je potrebno naglasiti da je nužno poduzeti izmjene zakonodavstva koje se odnosi na zabranu sterilizacije djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom te je potrebno donijeti zakon koji je u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i preporukama UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom koje su upućene RH 2015. godine na Inicijalno izvješće o primjeni Konvencije u Republici Hrvatskoj.

Ustavni sud Republike Hrvatske je rješenjem, Broj: U-I-60/1991 i dr. od 21. veljače 2017. godine naložio Hrvatskom saboru da u roku od dvije godine od dana donošenja rješenja donese novi zakon, umjesto važećeg Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece („Narodne novine“, br. 18/78 i 88/09).

Novi zakon koji bi uvažio odluku Ustavnog suda, ali i preporuku o zabrani sterilizacije, nije donesen.

S obzirom na to da nadležno Ministarstvo zdravstva ne poduzima nikakve radnje u smislu donošenja novog zakona, organizacija civilnog društva – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje - CESI izradio je i uputio Ministarstvu zdravstva Prijedlog Zakona o sprječavanju i prekidu trudnoće na razmatranje i eventualno usvajanje.

U slučajevima u kojima je dopušteno zamjensko odlučivanje, potpuni i informirani pristanak se ne traži te se postavlja pitanje informira li se osoba s invaliditetom uopće o postupku koji se provodi.

Potrebno je zaustaviti medicinske postupke prema osobama s invaliditetom bez njihova osobnog, potpunog i informiranog pristanka.

Nemamo saznanja u kojoj je fazi izrada novog zakona.

Stoga **preporučujemo** hitno donošenje novog zakona sukladno odluci Ustavnog suda Republike Hrvatske i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom te preporukama UN-ova Odbora za prava osoba s invaliditetom.

2.12. ZDRAVSTVO

Neovisno o težini invaliditeta, svaka osoba teži postići svoj maksimum u neovisnosti te joj je isto država dužna i omogućiti.

U organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, 26. studenoga 2020. godine održana je **online tematska sjednica pod nazivom Važnost prevencije dekubitusa.**

Tematska sjednica održana je povodom obilježavanja *Svjetskog dana prevencije dekubitusa.*

Pravobraniteljica godinama kontinuirano zaprima pritužbe osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji te druga o ozbiljnosti i posljedicama nastanka dekubitusa, kao i njihovom utjecaju na kvalitetu života osobe s invaliditetom.

Najugroženije skupine osoba su oboljeli od tetraplegije i paraplegije, oboljeli od multiple skleroze te svi nepokretni i dugo ležeći pacijenti.

U riziku su zapravo svi građani koji se zbog raznih teških zdravstvenih stanja (osobe starije životne dobi, osobe s raznim kožnim oštećenjima, s dijabetesom, pretile osobe, druge osobe s rijetkim bolestima i dr.) nisu u mogućnosti kretati. Upravo zbog navedenog, oni ne smiju ili ne mogu mijenjati svoj položaj u krevetu koliko je potrebno te postaju dugotrajno ležeći bolesnici, što posljedično izaziva pritisak koji dovodi do nastajanja rane.

Upoznati smo s osobama koje su dolazile na liječenje u bolnice iz vlastitog doma, ustanova skrbi, ali i s rehabilitacija bez dekubitusa, a na kraju su ih otpuštali s dekubitusom, i bez upozorenja i informacija o dekubitusu.

Iz niza razloga često se zanemaruje prevencija, a posebice važnost liječenja čim se pojavi naznaka crvenila i pojave dekubitusa, smatrajući da to nije prioritet rješavanja, već da će se to riješiti nakon što osoba prvo ozdravi od primarne bolesti odnosno riješi osnovni razlog dolaska na bolničko liječenje.

Poseban je problem na odjelima na kojima se ne očekuju dugotrajno ležeći pacijenti ili nepokretne osobe. Nedostatni su opći uvjeti za rad, primjerice nedostaje medicinskog osoblja koje bi takve osobe

moglo češće okretati kroz dan i noć, opreme poput dodatnih jastuka, pomagala, higijenskih potrepština... Također nedostaju i kvalitetni antidekubitalni madraci (različite su kvalitete pa tako i cijena). Osim navedenog, gotovo je nemoguće nabaviti osobi s invaliditetom antidekubitalni madrac u vlastitom domu u svrhu prevencije u slučajevima kada ima dekubitus, jer HZZO navodi da osoba nema razinu oštećenja koja bi bila potrebna kao kriterij za dobivanje te vrste pomagala.

Isto tako, upozoravamo da većina osoba s invaliditetom, neovisno o kojem dijelu Hrvatske govorimo, živi u uvjetima siromaštva, bez potrebnih usluga i njege, bez mogućnosti nabave potrebne antidekubitalne opreme i drugih potrepština i pomagala.

Porast broja pritužbi osoba s invaliditetom na drastične forme razvoja dekubitusa ukazuju na izostanak strukturiranoga sustavnog pristupa u prevenciji nastanka dekubitusa i koordinacije između sustava socijalne skrbi i zdravstva.

Upravo zbog rečenog proveli smo istraživanje u kojemu je od ukupno 67 odgovorilo 47 zdravstvenih ustanova (KBC-a, psihijatrijskih ustanova, dječjih bolnica, specijalnih bolnica za rehabilitaciju) te zabrinjavaju podaci da najveći broj osoba s progresivnim dekubitusom koji iziskuje kirurške intervencije i dugotrajno liječenje dolazi iz ustanova socijalne skrbi za dugotrajno zbrinjavanje (obiteljskih domova, udomiteljskih obitelji).

Iako je liječenje dekubitusa zahtjevno i predstavlja opterećenje za bolničke resurse, smatramo da se nedovoljno čini da bi se spriječio nastanak i razvoj dekubitusa, pri čemu ponovno ističemo važnost ranog prepoznavanja prvih promjena na koži izloženih dijelova tijela te pravovremeno reagiranje redovitom njegom, pravilnom ishranom i najučinkovitijom mjerom, a to je učestalo okretanje i promjena položaja tijela.

Međutim, kako god izgledalo jednostavno i racionalno, neki primjeri zanemarene njege i skrbi o dugotrajno ležećim osobama u ustanovama socijalne skrbi potvrđuju da se ova mjera ne provodi u dovoljnoj mjeri. O svemu rečenom, opisano je u godišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu u području zdravstva, kao i u preporukama koje su upućene ključnim institucijama i organizacijama.

Osim navedenog, pravobraniteljica je na tematskoj sjednici naglasila teške uvjete u kojima se nalaze osobe s invaliditetom zbog pandemije koronavirusa. Uvjeti nedostatka osoblja, nedostatne antidekubitalne opreme i pomagala, stroge mjere zatvaranja ustanova socijalne skrbi i zabrane posjeta dodatno pogoršavaju ionako teška stanja dugotrajno ležećih osoba. Oni koji žive u vlastitim domovima suočavaju se s neadekvatnom podrškom, nedovoljnim brojem i količinom potrepština te otežanim pristupom zdravstvenom sustavu, odnosno liječenju.

Preporuka: S obzirom da su konkretne aktivnosti u 2020. godini zbog epidemije COVID-19 izostale, preporučamo institucijama i stručnjacima da osiguraju dostupnost i kvalitetu zdravstvene usluge na najvišoj mogućoj razini kako bi prevenirali i otklonili moguće neželjene posljedice koje mogu imati i smrtni ishod.

2.12.1. ORTOPEDSKA POMAGALA

U prošlogodišnjem razdoblju pravobraniteljica je zaprimala pritužbe roditelja djece s teškoćama u razvoju vezano za ortopedska pomagala za njihovu djecu. Naime, roditelji naglašavaju kako određeno pomagalo (primjerice ortoze), a za koje vrijedi rok uporabe, zbog fizičkih promjena djeteta koje se događaju unutar tog roka više nije upotrebljivo.

Primjeri iz prakse: Majka djeteta s teškoćama u razvoju navodi *kako je odbijen njen zahtjev za priznanje prava na ortopedsko pomagalo - ortoza za koljeno, nožni zglob i stopalo, dvozglubna, individualna, u količini od dva komada, na teret sredstava HZZO-a, za njenu kćer. Odnosno, stručno-medicinska ocjena Liječničkog povjerenstva za pomagala Direkcije Zavoda na kojem se temelji gore opisana odluka, glasi da je „osigurana osoba nepokretna i opskrbljena invalidskim kolicima s posebnom prilagodbom“.* Majka u pritužbi navodi činjenicu da je njejoj kćeri 2017. i 2019. odobreno korištenje traženog pomagala unatoč činjenici da je u tom periodu kao i sada bila nepokretna i koristila invalidska kolica. Djetetu je zatraženo pomagalo iznimno važno te je ranije odobrene ortoze, koje je u međuvremenu

prerasla, zbog čega je i podnesen zahtjev za odobravanjem predmetnog pomagala, koristila svakodnevno kod kuće i na fizikalnim vježbama radi sprječavanja daljnjeg propadanja i odgode operacije kukova, i to sve prema preporuci liječnika specijalista. Žalbeni postupak je u tijeku.

Slična je i pritužba oca za maloljetnu kćer koja boluje od Wolf-Hirschhorn sindroma te je nepokretna, te joj se zbog nemogućnosti hodanja i bez adekvatne ortoze stopala dodatno deformiraju. U 2020. nije joj odobrena ortoza za ekvinovarus stopala, dok je prije tri godine imala pravo. Postojeća ortoza dijete žulja i ne može je više koristiti. Međutim, drugostupanjsko tijelo nije uvažilo navode iz žalbe iz razloga što se ortoza koristi za kretanje kod klijenutih stopala, dok je osiguranica nepokretna, ne stoji, ne hoda.

Pravobraniteljica ne može utjecati na tijek konkretnih postupaka i na odluke tijela, međutim, u skladu sa svojim ovlastima može upućivati preporuke i upozoravati na probleme.

U skladu s navedenim, HZZO-u osiguranje skrenuta je pozornost da je prilagođavanje pomagala individualnim potrebama svake osobe od iznimne važnosti.

Samo ono pomagalo koje služi individualnim potrebama osiguranika jest korisno pomagalo. Jedino se tako može postići maksimum i od osobe koja koristi pomagalo, ali i od samog pomagala.

Dugoročno gledajući, pravovremenom dostupnošću pomagala koja odgovaraju individualnim potrebama smanjuju se troškovi cjelokupnog sustava koji kasnije proizlaze iz potreba osiguravanja drugih oblika potpora i prilagodbi osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Obveza je Republike Hrvatske na temelju međunarodnih propisa, konkretno Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, omogućiti ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu kao što sudjeluju i osobe bez invaliditeta.

Ortopedska pomagala trebaju predstavljati sredstvo pomoću kojega će se osobi na maksimalni mogući način „nadoknaditi“ prirodni nedostatak uslijed invaliditeta i na taj način je uključiti na ravnopravnoj osnovi u sve segmente društva.

Kako je to već i navedeno u prethodnim izvješćima o radu, ortopedska pomagala moraju udovoljavati stvarnim potrebama djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom.

S tim u vezi, **preporučujemo** revidirati kriterije za odobravanje pomagala kako bi pomagala bila svrhovita na način koji je u najboljem interesu djeteta/osobe s invaliditetom, a što ima za posljedicu neovisniji život kao i mogućnost pozitivnog utjecaja na ublažavanje posljedica invaliditeta.

Pritužbe su se odnosile i na sam postupak ostvarivanja prava na pojedino ortopedsko pomagalo.

Primjer iz prakse: Stranka se pritužila jer je postupak u ovom slučaju nabave ortoze predug pa navodi: *Odlazak liječniku po uputnicu, zakazivanje pregleda u bolnici koji može biti zakazan i za šest mjeseci. Po okončanju pregleda, slijedi postupak kod HZZO-a i ovjeravanje doznake, zatim kontaktiranje ortopedske kuće, naručivanje, izrada ortoze i isporuka pomagala osobi s invaliditetom. Moguće je i da prođe i do godinu dana do dobivanja novog pomagala.*

Smatramo kako je dugotrajan postupak i sama složenost postupka prisutna kod ostvarivanja i drugih ortopedskih pomagala te je potrebno pronaći način odnosno propisati jednostavniji postupak za ostvarivanje prava.

Međutim, stupanjem na snagu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima („Narodne novine“, br. 40/20) uvedena je mogućnost propisivanja pomagala elektroničkim putem kao elektroničke isprave (e-Potvrde), čime je znatno pojednostavljen postupak i način ostvarivanja prava na ortopedska pomagala koja su utvrđena Osnovnom i Dodatnom listom ortopedskih i drugih pomagala HZZO-a.

Navedeni Pravilnik ne odnosi se na pomagala koja nisu utvrđena spomenutim listama pomagala. Pravo na pomagala izvan listi pomagala ostvaruje se i dalje na temelju tiskanice i prema postupku koji od osigurane osobe zahtijeva osobni odlazak kod nadležnog doktora (specijalista ili izabranog doktora medicine), regionalnog ureda ili ispostave područne službe HZZO-a te na koncu kod isporučitelja pomagala radi nabave pomagala, a što u uvjetima epidemije bolesti COVID-19 predstavlja dodatni rizik.

Primjer iz prakse: Medijski natpisi o *potrebi osiguranja dodatnoga ortopedskog pomagala (respiratora) za 33-godišnju osobu s teškim invaliditetom iz ruralnog područja koja u potpunosti ovisi o pomoći i njezi*

druge osobe ponovno ukazuju koliko se konvencijski zahtjevi u stvarnom životu ne provode te govore o problemima i strahovima s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontinuiranim obraćanjima HZZO-u, Ministarstvu zdravstva, Povjerenstvu za ortopedsku pomagala, ali i Hrvatskom saboru, ukazuje na potrebu uređenja propisa koji će udovoljavati individualnim potrebama svake osobe, uvažavajući i uvjete u kojima takve osobe žive. U konkretnoj situaciji, a postupajući po navedenoj konkretnoj pritužbi, pravobraniteljica je još 2018. godine upozorila institucije na potrebu iznalaženja najprimjerenijeg rješenja, što uključuje i mogućnost izmjene pravilnika, uzimajući u obzir i razne okolišne uvjete u kojima se nalazi 33-godišnja osoba s invaliditetom, međutim, problem postoji i nadalje.

Primjer iz prakse: Zaprimiteljena je i pritužba *na nemogućnost ostvarivanja prava na rezervne dijelove za invalidska kolica kojima je protekao rok uporabe, a koja su unatoč tomu u potpunosti funkcionalna i u potpunosti zadovoljavaju njegove potrebe.*

Imajući u vidu da je žalbeni postupak bio u tijeku te potaknuta i s više istovjetnih pritužbi, pravobraniteljica je načelno izrazila svoje mišljenje o navedenoj problematici, kako je osnovna svrha ortopedskog pomagala, u ovim slučajevima invalidskih kolica, da osobi s invaliditetom omogući neovisnost, samostalnost i mobilnost.

Naime, samo odgovarajuće ortopedsko pomagalo, prilagođeno individualnim, odnosno funkcionalnim potrebama osobe svrhovito je pomagalo pa činjenica što je istekao propisani rok njegove uporabe ne bi trebala biti odlučujuća za uskratu odobravanja rezervnih dijelova ako se zamjenom dotrajalih dijelova pomagala može očuvati njihova funkcionalnost i uporaba, a istovremeno samostalnost, neovisnost i mobilnost osobe s invaliditetom.

Stoga smo mišljenja da je opravdano da se u takvim slučajevima omogući daljnje korištenje takvog pomagala neovisno o isteku roka upotrebe i zakonskoj mogućnosti dobivanja novog pomagala koje prema tehničkim i drugim karakteristikama može biti neodgovarajuće, što se i događa. Stranka je po završetku žalbenog postupka obavijestila pravobraniteljicu o pozitivnom ishodu njegove žalbe.

Zaključno **upozoravamo** kako je potrebno uspostaviti procedure i protokole koji će biti primjenjivi i na korist osobama zbog kojih i jesu propisani te da kruti propis ne smije biti zapreka za ostvarivanje prava na zdravstvene usluge kojima se osobama s invaliditetom jamči konvencijski standard zdravstvene zaštite. Time bi se realizirao ne samo konvencijski zahtjev iz čl. 25. koji se odnosi na pravo na zdravlje, već i konvencijski zahtjev iz čl. 19. koji se odnosi na neovisan život.

HZZO u svom je odgovoru povodom zbirne preporuke pravobraniteljice, između ostalog, naglasio kako kontinuirano osigurava dodatna sredstva u okviru realnih mogućnosti za stalno unaprjeđivanje prava osiguranih osoba na pomagala kao i stavljanje novih pomagala na listu te povećanje njihove dostupnosti. Dalje navodi kako će Zavod i nadalje uzimati u obzir preporuke pravobraniteljice i raspoloživa sredstva te nastojati omogućiti osiguranim osobama pravo na moderne tehnologije i suvremena pomagala s ciljem ravnopravnog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu i svakodnevnom životu.

Spinalni centar

Na području Varaždinske županije, u Varaždinskim Toplicama u tijeku je izgradnja Centra u kojem će se na jednom mjestu pružati sva potrebna medicinska skrb osobama sa spinalnim ozljedama i to od samog početka, kada je medicinska skrb i najpotrebnija, kako bi se posljedice invaliditeta svele na najmanju moguću mjeru i osoba što prije dosegla svoj zdravstveni maksimum.

Ideja o jednoj takvoj ustanovi pokrenuta je još 2009. godine, kada je gospođa Manda Knežević, osnivačica Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT-a) inicirala pokretanje jednoga takvog projekta. I sama osoba s oštećenjem kralježnice koja se kretala uz pomoć invalidskih kolica, uvidjela je važnost rane intervencije u sprječavanju posljedica nakon nastanka ozljede. Raznim aktivnostima poticala je nadležne institucije na bržu realizaciju projekta i radila na osvještavanju važnosti izgradnje

Centra za osobe sa spinalnim ozljedama. U proteklih 11 godina organiziran je niz okruglih stolova, sastanaka, kampanja te svih drugih aktivnosti kojima se nastojalo potaknuti institucije na bržu realizaciju projekta izgradnje Spinalnog centra koji je određen da bude u sklopu Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice.

Prema posljednjim informacijama vidljivo je da su započeli radovi na realizaciji navedenog projekta.

O svim aktivnostima koji su bile poduzete od 2009. godine pa do današnjih dana govorilo se povodom *Međunarodnog dana osoba sa spinalnim ozljedama*, 5. rujna prošle godine na okruglom stolu koji je organizirao HUPT i to ponovno na temu *Izgradnja i opremanje spinalnog centra*. Mandi Knežević je ovo bila posljednje zalaganje koje je poduzela da se ponovno progovori o potrebi izgradnje jedinstvenog centra za liječenje spinalno oboljelih. Preminula je dana 28. studenoga 2020. godine od teške bolesti. Imajući u vidu da je pravobraniteljica dugi niz godina aktivno podržavala zalaganja za izgradnju jednoga takvog projekta, zajedno sa Zajednicom saveza osoba s invaliditetom (SOIH-om), HUPT-om te Spinalnim ozljedama Zagreb, predložila je Ministarstvu zdravstva, Varaždinskoj županiji i Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice da se Spinalni centar imenuje njezinim imenom te da naziv glasi: *Spinalni centar „Manda Knežević“ Varaždinske Toplice*. Do pisanja ovog Izvješća o radu nemamo saznanja je li isto razmatrano.

Od zakonodavnih aktivnosti u 2020. godini pravobraniteljica se uključila u e-Savjetovanje radi izmjene Pravilnika o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti.

Prijedlog se odnosio na osiguranje pristupačnosti, da se i dentalne laboratorije i djelatnosti zdravstvene njege u kući i djelatnost fizikalne terapije u kući bolesnika obveže da moraju udovoljavati uvjetima određenima posebnim propisom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Naime, Konvencija propisuje načelo univerzalnog dizajna koji označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na takav način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. „Univerzalni dizajn“ neće isključivati pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno. Smatramo kako bi se načelo univerzalnog dizajna trebalo jednako primjenjivati na sve građevine, neovisno pružaju li određene građevine izravnu uslugu osobi s invaliditetom ili ne. Osim što osobe s invaliditetom jesu najčešće korisnici zdravstvenih usluga, moguće su situacije da se osobe s invaliditetom pojave i kao zaposlenici.

Stoga, kako bi se izbjeglo naknadno prilagođavanje prostora, smatramo da je potrebno već u početku oblikovati okruženje tako da ga mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe naknadnog prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Prijedlog nije prihvaćen.

Općim komentarom na Pravilnik pravobraniteljica je naglasila kako građevine trebaju udovoljavati elementima pristupačnosti, tako je potrebno i da su instrumenti i oprema prilagođeni za pregled osoba s invaliditetom. Vezano za specifične preventivne preglede žena s invaliditetom, ginekološka oprema mora biti prilagođena za pregled žene s tjelesnim invaliditetom.

Stoga smatramo kako je Pravilnikom o normativima i standardima za obavljanje zdravstvene djelatnosti u člancima u kojima se kao oprema navodi ginekološki stol, potrebno jasno navesti i ginekološki stol koji je prilagođen za pregled žena s tjelesnim invaliditetom kao normativ i standard za obavljanje zdravstvene djelatnosti u odnosu na žene s invaliditetom (ordinacije djelatnosti dermatologije i venerologije i ordinacije ginekologije i opstetricije).

Nacrtom Pravilnika propisan je standard opremanja odjela za palijativnu skrb s antidekubitalnim madracima (antidekubitalnim madracima s kompresorom). Međutim, odjeli palijativne skrbi nisu jedini odjeli u kojima su smješteni dugoležeći pacijenti. Smatramo kako je na svim odjelima, uključujući i jedinice intenzivnog liječenja, potrebno propisati normativ i standard ove vrste opreme. Pravobraniteljica je uputila upitnik svim zdravstvenim ustanovama o pojavnosti dekubitusa u zdravstvenim ustanovama. Iz dobivenih podataka proizlazi kako je, usprkos činjenici kako velik broj pacijenata već dolazi sa ranama, još uvijek velik broj pacijenata koji razvijaju dekubitus u bolnicama.

Kao jedan od razloga navodi se nedovoljna opremljenost zdravstvenih ustanova antidekubitalnom opremom, dok je drugi razlog nedovoljan broj medicinskih sestara po odjelima (koje bi bile u mogućnosti okretati ležećeg bolesnika svaka dva sata). Potrebno je kao normativ i standard propisati antidekubitalnu opremu na svim odjelima gdje su ležeći pacijenti. Predlažemo povećati normativ vezano za broj medicinskih sestara koje su zaposlene u zdravstvenim ustanovama koje skrbe o pacijentima.

U raspravi o novoj Nacionalnoj strategiji od 2020. do 2027. godine pravobraniteljica je uputila prijedlog da se poboljša dostupnost i kontinuiranost medicinske njege za dugoležeće pacijente koji su u riziku od nastanka dekubitalnih rana.

Predložene su konkretne aktivnosti:

1. Redovito primjenjivati i evidentirati medicinske postupke koji imaju za cilj prevenciju dekubitalnih rana u bolničkom sustavu.
2. Redovito primjenjivati i evidentirati medicinske postupke koji imaju za cilj prevenciju dekubitalnih rana u ustanovama socijalne skrbi.
3. Educiranje osoba/terenski obilazak osoba koje se nalaze u riziku od nastanka dekubitalnih rana i koje se nalaze u vlastitom kućanstvu o sprječavanju nastanka/prepoznavanju ranih simptoma dekubitalnih rana od strane primarne zdravstvene zaštite. U svrhu odobravanja održavajuće rehabilitacije koja ima za cilj prevenciju ili sprječavanje pogoršanja stanja te kod ostvarivanja prava na ortopedsko pomagalo ili medicinsku uslugu osobama s invaliditetom ili djetetu s teškoćama u razvoju i dalje je prisutno pretjerano administriranje od strane nadležnih tijela kao i učestalo dokazivanje stanja koje je trajno i gdje je vidljivo iz medicinske dokumentacije da nije došlo do ozdravljenja i ne može se niti očekivati. To se odnosi primjerice na stanja kao što su cerebralna paraliza, tetraplegija, neuromuskularne bolesti i drugo.

Smatramo da se osobi s teškim i trajnim promjenama kojoj je utvrđena potreba za ortopedskim i drugim pomagalima ili uslugama čitav postupak opskrbe treba pojednostavniti i olakšati te joj se treba odobriti pomagalo ili usluga sukladno njezinom stanju, individualnoj potrebi i funkcionalnim sposobnostima, a ne po univerzalnom principu. S obzirom na navedeno predložili smo mjeru koja bi se odnosila na smanjenje kontinuiranog dokazivanja invaliditeta kod trajnih stanja. Kao aktivnost predloženo je pojednostavniti postupak ostvarivanja prava na ortopedska pomagala i medicinsku uslugu (fizikalnu terapiju i održavajuću medicinsku rehabilitaciju za najteže oblike invaliditeta [trajna stanja]).

Istaknuta je nadopuna postojeće mjere kontinuiranog provođenja preventivnih programa u cilju promicanja zdravlja i sprječavanja nastanka invaliditeta i težih oštećenja zdravlja s aktivnošću podizanja svijesti o potrebi obavljanja specifičnih preventivnih pregleda djevojaka s teškoćama u razvoju i žena s invaliditetom.

Predložena je nadopuna postojeće mjere osiguranja kvalitetnije zdravstvene zaštite djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom s aktivnošću kontinuiranog osiguravanja prilagođene opreme i pomagala za obavljanje preventivnih pregleda djevojaka i žena s invaliditetom na području cijele Republike Hrvatske, s posebnim naglaskom na ruralne krajeve.

2.13. ODGOJ I OBRAZOVANJE

Područje odgoja i obrazovanja i dalje je jedno od najvažnijih područja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju gdje smo najčešće zaprimali pritužbe. Pritužbe su se odnosile na kršenje prava u predškolskom odgoju, osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju te visokom obrazovanju.

2.13.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ

Boravkom djece u vrtiću osigurava se roditeljima usklađivanje roditeljskih i poslovnih i profesionalnih obveza, a djetetu socijalizacija i interakcija s vršnjacima. Propisi koji reguliraju predškolski odgoj

predviđaju prioritarno uključivanje djece s teškoćama u razvoju u dječji vrtić. U kontekstu eventualnog postojanja diskriminatornog postupanja dječjeg vrtića i različitog položaja roditelja prilikom upisa i određivanja programa boravka djeteta ovisno o njegovom zdravstvenom stanju, važno je primjenjivati odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) kojim se zabranjuje svako postupanje, odredba ili praksa kojom se osoba stavlja u nepovoljniji položaj po nekoj od osnova (ovdje zdravstveno stanje djeteta) u odnosu na drugu osobu u usporedivoj situaciji, osim ako se ono može opravdati zakonitim ciljem te primjerenim i nužnim sredstvima. Dužnost je svih osigurati djeci s teškoćama u razvoju korištenje javnih resursa i usluga na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Ako djetetu nije omogućeno uključivanje u odgojno-obrazovnu ustanovu samo zbog njegovih teškoća u razvoju, to bi prema važećem zakonodavstvu predstavljalo diskriminaciju zbog propusta razumne prilagodbe. Dječji vrtić je ona ustanova koja za dijete s teškoćama u razvoju treba biti mjesto prihvaćanja i podrške. Sve zakonske odredbe koje se odnose na odgoj i obrazovanje obvezuju da se osigura *ravnopravno uživanje* prava na obrazovanje djece s teškoćama u razvoju, uz osiguravanje svih oblika podrške kako bi taj interes bio i ostvaren.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obraćali su se i prošle godine roditelji djece s teškoćama u razvoju koji nisu mogli ostvariti pravo na pristup predškolskom odgoju na jednakoj osnovi isključivo zbog razvojnih teškoća djeteta.

Primjer iz prakse: U slučaju koji je bio i medijski prezentiran roditelji blizanaca nedonoščadi (palčiči) obratili su se zbog diskriminatornog odnosa vrtića prema njima jer, iako imaju mišljenja specijalista da je socioemocionalni razvoj blizanaca sada u granicama za dob, odobren im je boravak od samo dva puta tjedno po dva sata.

Dječji vrtić za sve ili ne

Ono što upućuje na diskriminaciju bio je sam postupak predaje zahtjeva za uključivanje u predškolsku ustanovu, kada je roditeljima i bez uvida u medicinsku dokumentaciju sugerirano da ove godine ne upisuju djecu u vrtić zbog činjenice da su „u tretmanu Bolnice Goljak“ i „jer je u njihovoj medicinskoj dokumentaciji navedeno puno dijagnoza“.

Iz otpusnog pisma Bolnice Goljak vidljivo je da se jedno dijete samostalno hrani, hoda samostalno, uredne je manipulativne aktivnosti, kognitivni razvoj urednog tijeka, manje smetnje na planu vizualne percepcije, govorno-jezični razvoj u skladu s dobi. Drugi blizanac također samostalno hoda, urednog je govorno-jezičnog razvoja, motorički razvoj u širem rasponu s obzirom na dob.

Vrtić smo upozorili na moguću diskriminaciju budući da iz medicinske dokumentacije ne proizlazi niti jedan razlog za ograničavanje vremena boravka djece u vrtiću.

U konkretnom slučaju, nakon medijskog istupa roditelja djeca su promptno uključena u poludnevni boravak (svakodnevno po četiri sata).

Isto se dogodilo i djetetu koje ima motoričke teškoće uz korištenje pomagala (ortoze), međutim, osim toga je urednog razvoja. Roditelji su u zakonskom roku predali zahtjev za upis djeteta u vrtić, ali objavom liste utvrdili su da njihovo dijete nije primljeno. Pritom naglašavaju da nitko od članova komisije za prijem nije niti vidio dijete, nego su očito samo na osnovi dijagnoza konstatirali da je on „...rizično dijete za sigurnost“.

Iz Povijesti bolesti Klinike za dječje bolesti Zagreb vidljiva je preporuka: „Obzirom na dosadašnje stabilno zdravstveno stanje te adekvatan stupanj razvoja, ...je spreman za ranu socijalizaciju i socijalnu intervenciju, te uključenje u vrtić uz prisustvo trećeg odgajatelja“.

Na zahtjev pravobraniteljice vrtić obrazlaže svoje postupanje popunjenošću skupina, dobi djeteta, kadrovskom strukturom, činjenicom da je majka na dopustu do treće godine zbog njege, vrtić nema trećeg odgajatelja, niti stručnog radnika za njegove potrebe (ne obrazlaže se koje su to), „pri čemu tek treba provesti radnje da se isto osigura, a tek po zapošljavanju istih ima mogućnost prihvaćanja zahtjeva roditelja djeteta.“

Mišljenje: U konkretnom slučaju utvrdili smo pogrešnom i teškom povredom prava djeteta činjenicu da je vrtić u rješenju kojim se odbija upis kao razlog naveo upravo zdravstveno stanje djeteta, što znači da je izravno samo zbog zdravstvenog stanja djetetu onemogućio boravak u vrtiću, a da prethodno nije

utvrdio konkretne potrebe djeteta niti je planirao i proveo aktivnosti za osiguravanje potrebne podrške.

Komisija je u obrazloženju odluke o odbijanju upisa navela da će „*zatražiti noviju medicinsku dokumentaciju, mišljenje svih vrsta stručnjaka u čijem je tretmanu dijete, te u dogovoru s roditeljima dogovoriti modalitet i način postupnog uključivanja*“.

Prikupljanje dodatnih informacija o djetetu pozitivna je i poželjna praksa u cilju odluke o upisu djeteta, ali ne i kao opravdanje za neuključivanje djeteta. U konkretnom slučaju roditelji su imali valjani nalaz i mišljenje, ali vrtić se odlučio za drastičnu mjeru neuključivanja djeteta pozivajući se na njegovu dobrobit, a da nije ničim dokazao da bi boravak u vrtiću za dijete bio štetan. Ovakvo postupanje ustanove je diskriminatorno.

Nadalje, vrtić je u svojem očitovanju naveo „*maksimalnu popunjenost broja djece*“. Prema priloženoj Listi djece s pravom upisa vidljivo je da je vrtić u pedagoškoj godini 2020./21. upisao 64 djece, odnosno svu djecu koja su bila prijavljena, *osim ovog jednog djeteta i to djeteta s teškoćama u razvoju*, što ponovno predstavlja diskriminatorno postupanje.

Nadalje, kronološka dob djeteta kao razlog neuključivanja također nije prihvatljiv argument, budući da prema Statutu vrtić djeluje kao javna ustanova, a u vrtiću se rad s djecom provodi u jasličkim i vrtićkim odgojnim skupinama. Stoga problematiziranje dobi djeteta kao prepreke upisu u vrtić također predstavlja stavljanje u nepovoljniji položaj u odnosu na drugu djecu, očito samo zbog njegovoga zdravstvenog stanja.

Isto tako, jedan od razloga neuključivanja je i navodna „*kadrovska struktura dječjeg vrtića*“, te se u odgovoru obrazlaže da nema zaposlenoga dodatnog odgajatelja, kao ni radnika za njegu. Prema navodima samih roditelja, osnivač vrtića nije bio protivan financirati dodatnog djelatnika kao podršku djetetu, ali odobravanju zapošljavanja takvog djelatnika treba prethoditi formalni zahtjev vrtića, koji je izostao, niti je vrtić naveo da je poduzeo bilo kakvu konkretnu aktivnost usmjerenu na zapošljavanje dodatnog odgajatelja ili radnika za njegu ili drugoga potrebnog djelatnika. Jedina konkretna aktivnost je odluka o neuključivanju djeteta zbog njegove navodne dobrobiti, kao i najava „*daljnjeg dogovaranja s roditeljima*“.

Uznemiruje ta lakoća kojom vrtić, iako baš ništa nije poduzeo kako bi djetetu s teškoćama u razvoju otvorio svoja vrata, odbija uključiti dijete naglašavajući „*brigu za dobrobit djeteta*“.

S obzirom na navedeno, vrtić smo upozorili na diskriminatorno postupanje te je preporučeno da se dječaka u pedagoškoj godini 2020./21. uključi u trajanju i na način primjeren potrebama djeteta i obitelji, bez razlikovanja u odnosu na drugu djecu, te da zaposli dodatnog radnika, ali *i poduzme sve druge potrebne aktivnosti* kako bi se osnažio za prihvata djece s teškoćama u razvoju, skupine koja uživa posebnu zaštitu u okviru pravnog sustava Republike Hrvatske.

Razlikovanje djece zbog razvojnih teškoća osim ograničavanja prava upisa i vremena boravka u vrtiću ima i druge oblike.

Tako se pravobraniteljici obratilo i nekoliko roditelja djece kojima vrtić ograničava boravak nakon 15. lipnja, unatoč činjenici da pedagoška godina traje do 31. kolovoza. Ovakav „tretman“ djeteta i roditelja od strane vrtića roditelj smatra diskriminatornim.

Predškolske ustanove u pravilu obrazlažu takve odluke drugačijom organizacijom rada za vrijeme ljetnih mjeseci, pri čemu će uvjeti u manjoj mjeri odgovarati potrebama djeteta s teškoćama u razvoju (različita djeca u skupini, promjena odgajatelja, promjene prostorija u kojima borave odgojne skupine i sl.), te također i potrebom djeteta da se „*odmori od rutine tijekom pedagoške godine*“.

Nastojanje da se umjesto udaljavanja iz vrtića osigura prilagodba potrebama djeteta u okviru je pravnog shvaćanja *razumne prilagodbe*, bez koje nije moguće postići jednakopravni položaj djeteta s teškoćama u razvoju. Umjesto udaljiti, potrebno se dodatno potruditi i osigurati potrebne prilagodbe. Djeci čiji roditelji ostvaruju pravo na rad sa skraćenim radnim vremenom u pravilu se odobrava boravak u vrtiću četiri sata dnevno, iako to odredbama propisa na temelju kojeg je roditelj ostvario navedeno pravo nije propisano. Kraćim boravkom u vrtiću djeteta s teškoćama u razvoju roditelji koji su zaposleni sa skraćenim radnim vremenom ne uspijevaju doći po dijete ako je ono u vrtiću samo četiri sata.

Na to ukazuje majka koja nam se obratila, kojoj na taj način dolazi u pitanje radni odnos, a samohrani je roditelj te zbog razvoda i bolesti majke ne može na drugi način doći po dijete. Ravnateljica vrtića rekla joj je da joj „po zakonu ne može produljiti boravak na šest sati“, a kasnije da se to ne može bez „obrade stručnog tima da dijete može ostati duže“, ali se obrada ne može provesti zbog epidemioloških mjera.

Najnovija medicinska dokumentacija djeteta ne upućuje na potrebu kraćeg boravka djeteta u vrtiću. Pravobraniteljica je vrtiću uputila preporuku da se djetetu omogući boravak od šest sati, te da se eventualni posebni režim rada vrtića u kontekstu epidemioloških preporuka pa i tijekom ljetnih mjeseci na jednaki način treba primjenjivati na svu djecu, te je vrtić upozoren na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12), nakon čega vrtić navodi da je stručno-razvojna služba predložila da se djetetu produži dnevni boravak na šest sati počevši od rujna 2020. godine, što nije provedeno niti druge pedagoške godine, kada se majka ponovo obratila pravobraniteljici.

Potreba provođenja navedene opservacije obrazlaže se navodom da „*po prirodi poteškoće dječaka razvidno je da mu česte promjene ne doprinose stabilnosti i osjećaju sigurnosti, stoga je bila potrebna temeljita opservacija u vrijeme kad je dijete u skupini*“. Zabrinjava da stručni tim vrtića nije mogao zaključiti da neće biti većih teškoća produženjem boravka u skupini na osnovi dosadašnjeg sudjelovanja djeteta koje je bilo u potpunosti adaptirano, ostavljajući dojam da je to neki dugotrajan proces koji traži višetjedno promatranje i stručno promišljanje.

Opravdanje za kašnjenje odluke te navod da to kašnjenje „*nije bilo na štetu djeteta, te da se isključivo vode interesima djeteta*“ također je neprihvatljivo. Te navode treba staviti u kontekst činjenice da je zbog trajanja „*procesa odlučivanja*“ majka djeteta u odnosu na izvršenje svojih radnih obaveza za cijelo to vrijeme bila u riziku gubitka posla te je zadržala radni odnos samo zahvaljujući susretljivosti poslodavca, a da je upravo postupanjem vrtića interes djeteta mogao biti grubo oštećen.

Predškolska ustanova dužna je ostvarivati djelatnu suradnju s roditeljima. U konkretnom slučaju djelatne suradnje s roditeljem nije bilo, jer je nedvojbeno utvrđeno da se majka šest mjeseci bezuspješno obraćala ravnateljici vrtića tražeći produljenje dnevnog boravka djeteta zbog potrebe očuvanja radnog mjesta.

Dječji vrtić je baš zato što se radi o djetetu s teškoćama u razvoju trebao u svakom trenutku imati detaljna saznanja o funkcioniranju djeteta kroz kontinuirano praćenje, pedagošku dokumentaciju i u komunikaciji stručnog tima i odgajatelja te se čini da je opservacija koju je navodno provodio stručni tim vrtića samo opravdanje za nečinjenje, a promijenjena odluka vrtića je izravna posljedica djelovanja pravobraniteljice u tom postupku.

Budući da svako dijete ima pravo na boravak u vrtiću na jednakoj osnovi kao i druga djeca u dnevnom trajanju sukladno potrebama djeteta i roditelja, u slučaju ovog djeteta i njegove majke očito je da se postupanjem vrtića roditelj našao u nepovoljnijem položaju isključivo iz razloga dijagnoze djeteta, čime je majka diskriminirana u pristupu javno dostupnim uslugama u odnosu na roditelje druge djece koja nemaju zdravstvenih poteškoća.

Jedan vrtić odbio je upisati dijete s Downovim sindromom zbog toga što djetetov otac nije prijavljen na istoj adresi na kojoj su majka i dijete, odnosno majka i dijete su prijavljeni na jednoj adresi, a otac na drugoj. Kad se majka pritužila pravobraniteljici, naknadno joj je telefonski rečeno da je djetetu osigurano mjesto u vrtiću, „*ali isti ne može pohađati sve dok otac ne promijeni adresu.*“

Naime, prema odredbi njihovog Pravilnika o upisu djece upisati se mogu djeca ukoliko roditelji i dijete imaju prebivalište na području predškolske ustanove te je u postupku upisa potrebno dostaviti potvrdu o prebivalištu roditelja i djeteta.

Znajući da djeca s teškoćama u razvoju imaju prednost kod upisa u predškolsku ustanovu, možemo samo konstatirati da je sporna odluka u najmanju ruku rezultat pretjeranog formaliziranja u postupku upisa djeteta s teškoćama u razvoju, a predstavlja i ozbiljno miješanje u osobni i obiteljski život.

Prema odredbama Obiteljskog zakona („Narodne novine“, br. 03/15 i 98/19) roditeljsku skrb čine obveze, dužnosti i prava roditelja u svrhu zaštite i promicanja djetetove dobrobiti. Jedan od temeljnih sadržaja roditeljske skrbi jest i određivanje mjesta stanovanja. Djetetovo mjesto stanovanja jest prebivalište njegovih roditelja, a *ukoliko roditelji ne stanuju zajedno dijete može imati prebivalište samo kod jednog od roditelja*. Stoga se prebivalište djeteta određuje prema prebivalištu roditelja, a ako roditelji ne stanuju zajedno, prema prebivalištu roditelja s kojim dijete živi. Dijete u konkretnom slučaju živi s majkom na području mjesne nadležnosti predškolske ustanove i time je prema našem mišljenju u potpunosti zadovoljen uvjet iz Pravilnika o upisu djece.

U konkretnom slučaju, umjesto da nastoji otkloniti sve prepreke kako bi se svim zainteresiranima omogućilo pohađanje vrtića, vrtić je postupio poput represivnog aparata i usmjerio se na banalnu administrativnu prepreku koja se mogla, kao i u praksi velikog broja vrtića definiranoj internim pravilnicima o upisu djece, riješiti uvidom u potvrdu prebivališta djeteta. Odbijanje razmatranja molbe za upis samo zbog činjenice da oba roditelja nemaju isto prebivalište, a pogotovo *uvjetovanje* upisa prijavom roditelja na istu adresu, predstavlja miješanje u osobni i obiteljski život, a s obzirom na to da se radi o djetetu s teškoćama u razvoju koje ima prednost upisa, radi se i o postupanju na štetu djeteta.

Nakon provedenoga inspekcijskog nadzora koji je zatražila pravobraniteljica, konstatirano je da je upis „proveden sukladno odredbama Pravilnika o upisu“, ali je Povjerenstvo za upis naknadno donijelo zaključak da „obzirom da se radi o djetetu s teškoćama u razvoju, iako nisu ispunjeni uvjeti iz Pravilnika, vrtić treba odobriti upis djeteta“. Upravnom vijeću vrtića uputili smo preporuku da preispita zakonitost ovakve odredbe, odnosno je li ona u skladu s drugim pravnim propisima kojima se uređuje pitanje prebivališta djeteta, sadržaja roditeljske skrbi i prava roditelja da ne stanuju zajedno.

Roditelji djeteta s teškoćama u razvoju iz područja Slavonije nakon dvije godine boravka u vrtiću obaviješteni su da ne ispunjavaju kriterije propisane Natječajem za upis, odnosno nisu dostavili obaveznu dokumentaciju (potvrdu porezne uprave o dohotku za majku djeteta).

Uvidom u pravilnike o upisu djece drugih vrtića uočili smo odredbu prema kojoj je ostavljen određen rok za otklanjanje nedostataka u prijavi, upravo kako bi se otklonila mogućnost da iste utječu na djetetovo pravo upisa, što smatramo pozitivnom praksom predškolskih ustanova. Smatramo da Odluka o upisu djece u vrtić ne smije ugrožavati pristup djeteta predškolskom odgoju zbog nepažnje ili propusta roditelja, te da je u konkretnom slučaju odluka dječjeg vrtića u nesrazmjeru s nužnošću osiguravanja predškolskog programa djetetu s teškoćama u razvoju, koja prema zakonskim odredbama koje se odnose na predškolski odgoj, kod upisa trebaju imati prednost.

Pravobraniteljici su se obraćali i roditelji upitom „kako nabaviti asistenta u vrtiću“ jer im je u vrtiću ili kod osnivača rečeno da djetetu treba asistent, a da ga oni ne mogu osigurati.

Pitanje asistenta u predškolskoj ustanovi nije zakonski regulirano u propisima iz predškolskog odgoja, međutim, u praksi se koriste mogućnosti koje predviđa Državni pedagoški standard predškolskog odgoja – manji broj djece u skupini u kojoj boravi dijete s teškoćama u razvoju, dodatni odgajatelj, edukacijski rehabilitator za posebnu skupinu ukoliko je više djece s teškoćama u razvoju u vrtiću ili zapošljavanje pomoćnog radnika za njegu. Prema našem iskustvu, predškolska ustanova uvijek bi trebala zatražiti podršku mobilnog tima ili savjetovanje Agencije za odgoj i obrazovanje, ostvariti suradnju s djetetovim rehabilitatorima. Sve su mogućnosti propisane, osim da roditelj samostalno pronalazi i/ili plaća asistenta. Naime, ako je djetetu potrebna podrška asistenta odnosno dodatnog odgajatelja, njega ne treba osigurati roditelj, nego vrtić i njegov osnivač.

Za osiguravanje podrške djetetu postoje različite mogućnosti, a roditelj je najmanje pozvan osiguravati osobu i sredstva za zapošljavanje trećeg odgajatelja za vlastito dijete.

Pozitivan primjer angažmana lokalne samouprave u osiguravanju potrebne podrške djeci s teškoćama u razvoju jest slučaj majke koja nam se obratila zamolbom da joj se pomogne u ostvarivanju prava djece na pristup predškolskom odgoju u skladu s preporukom njezinih liječnika i rehabilitatora. Radi se o blizankama s većim teškoćama u razvoju upisanim u jedan privatni dječji vrtić. Majka se kod upisa

djece rukovodila činjenicom da u navedenom vrtiću ima slobodnih mjesta za obje djevojčice, ali nije imala informaciju da grad ne sufinancira dodatne troškove asistenta/trećeg odgajatelja u vrtićima drugih osnivača.

Činjenica je da je u skladu sa Strategijom EU 2020. svaka jedinica lokalne samouprave morala osigurati smještajne kapacitete za 95 % obuhvata djece rane i predškolske dobi do 2020. godine. Strategijsko razdoblje je prošlo, ali sigurno je potrebno kontinuirano promicati vrijednost uključivanja djece rane i predškolske dobi u sustav odgoja i obrazovanja od najranije dobi, što možemo osigurati jedino konkretnim odlukama jedinica lokalne samouprave, osiguravanjem dostatnih kapaciteta za upis svakog djeteta. Osnivaču smo u konkretnom slučaju uputili preporuku da u suradnji s vrtićem poduzme sve što je potrebno kako bi djevojčice ostvarile pravo na boravak u vrtiću u primjerenim inkluzivnim uvjetima (financiranje asistenta/dodatnog odgajatelja/radnika za njegu, sufinanciranje troškova boravka djece u vrtiću i sl.) ili na drugi način, eventualnim uključivanjem djece u jedan od gradskih vrtića.

U promptnom roku zaprimili smo odgovor grada koji je u konkretnom slučaju osigurao zapošljavanje dodatnog odgajatelja u privatnom vrtiću, a isto tako grad je preuzeo i plaćanje vrtića za djecu. *Brzina djelovanja i opseg poduzetih mjera u svakom pogledu predstavlja pozitivnu praksu prema međunarodnim dokumentima i smjernicama, a koju bi trebala slijediti sva tijela državne vlasti.*

2.13.2. OSNOVNO I SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

U 1.329 ustanova obrazovanja, od čega 35 ustanova s posebnim uvjetima, obrazuje se ukupno 458.522 učenika, od čega 28.399 učenika s teškoćama u razvoju, što je nešto više od 6 % učenika. 2.976 učenika obrazuje se u školama s posebnim uvjetima za učenike s teškoćama u razvoju.

(Izvor: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoizWE3YTE4OWQ0OWJmNC00OTJmLWE2MjktYTQ5MWJlNDNiZDQ0IiwidCI6IjJMTFJYmNiLWI3NiEtNDVkyi1hOWY1LTRhYzc3ZTk0ZTFkNCIsImMi>)

Obrazovna inkluzija kojom se osiguravaju jednake mogućnosti učenicima s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj zaživjela je u velikoj mjeri kroz zakonodavnu razinu, ali cjelokupni obrazovni sustav potrebno je dodatno osnažiti za njezinu stvarnu provedbu.

Pravobraniteljica se zalaže za institucionalno i profesionalno jačanje sustava obrazovanja.

Predlažemo da se što hitnije započne s osnivanjem centara potpore te formiranjem stručnih mobilnih timova kao potpore obrazovnim ustanovama u provedbi inkluzivnog pristupa poučavanju.

Kadrovsko jačanje obrazovnih ustanova zapošljavanjem potrebnog broja stručnih suradnika i prostorna i didaktička prilagodba škola područja su na kojima se i dalje treba raditi, kao i sustavno educiranje nastavnog osoblja.

Pomoćnici u nastavi i stručni komunikacijski posrednici značajna su potpora u realizaciji prava učenika s teškoćama u razvoju na jednaki pristup obrazovanju.

Prema podacima dobivenim od Ministarstva zannosti i obrazovanja, za školsku godinu 2020./2021. na zahtjev osnivača odgojno-obrazovnih ustanova *izdano je sveukupno 3.162 suglasnosti za osiguravanje prava na potporu pomoćnika u nastavi ili stručnoga komunikacijskog posrednika* učenicima s teškoćama u razvoju koji se školuju u školskim ustanovama iz nadležnosti sustava odgoja i obrazovanja te za 130 učenika s teškoćama u razvoju za koje se odgoj i obrazovanje provodi u ustanovama iz nadležnosti sustava socijalne skrbi. *Udrugama koje osiguravaju pomoćnike u nastavi/stručne komunikacijske posrednike odobreno je financiranje u iznosu od 24.857.587,09 kuna za provedbu 65 projekata udruga kojima se osigurava rad 516 pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za 595 učenika s teškoćama u razvoju.*

Pomoćnik u nastavi/stručni komunikacijski posrednik

Od ukupno 51 pristiglog prigovora na odluku osnivača o odbijanju prava na potporu pomoćnika u nastavi ili stručnoga komunikacijskog posrednika, Povjerenstvo za razmatranje primjedaba na odluku osnivača o priznavanju ili odbijanju prava na potporu pomoćnika u nastavi ili stručnoga

komunikacijskog posrednika uputilo je 28 predmeta na osiguranje dodatne stručne potpore od strane stručnih suradnika škole i uključivanje Agencije za odgoj i obrazovanje u cilju pružanja stručno-savjetodavne podrške, dok je ostalim zahtjevima izdana suglasnost.

U prethodnoj godini pravobraniteljica je zaprimila manji broj pritužbi koje se odnose na pomoćnike u nastavi (veći dio školske godine nastava se odvijala na daljinu zbog pandemije).

Neke od zaprimljenih pritužbi odnosile su se na smanjenu satnicu za pomoćnika i dijeljenje pomoćnika u nastavi između dva učenika, odobravanje pomoćnika u nastavi umjesto stručnoga komunikacijskog posrednika.

Majka jednog učenika s komunikacijskim teškoćama (naglušnost) navodi da njezin sin za praćenje nastave treba podršku stručnoga komunikacijskog posrednika radi komunikacije na znakovnom jeziku, ali na području na kojem žive ne mogu pronaći osobu koja ima završenu četverogodišnju srednju školu i poznaje hrvatski znakovni jezik, koji je uvjet propisan Pravilnikom o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18, 59/19 i 22/20). Obitelj je pronašla osobu s trogodišnjom srednjom školom i poznavanjem hrvatskog znakovnog jezika. U pritužbi se navodi da se upitom pismeno obratila Ministarstvu znanosti i obrazovanja, ali nije dobila nikakav odgovor.

Problem pronalaženja stručnoga komunikacijskog posrednika i odgovarajuće stručne spreme za obavljanje tih poslova poznat je pravobraniteljici još od donošenja navedenog Pravilnika. U mnogim sredinama, posebno manje razvijenim, na tržištu rada nemoguće je pronaći odgovarajuću osobu za pružanje potpore učenicima s oštećenjima sluha, posebno osobu s kvalitetnom edukacijom za upotrebu znakovnog jezika.

S obzirom na odgovornost Ministarstva za osiguravanje odgovarajuće podrške učenicima s teškoćama u razvoju kako bi na jednakopravnoj osnovi imali pristup obrazovanju, obratili smo se Ministarstvu radi iznalaženja mogućih rješenja za opisane situacije nedostatka odgovarajućeg kadra.

U konkretnom slučaju stručni komunikacijski posrednik osiguran je putem lokalne udruge gluhih i naglušnih te je pronađena osoba koja na odgovarajući način učeniku pruža podršku.

Promjenu pomoćnika u nastavi roditelji uglavnom doživljavaju negativno, pogotovo ako je raniji pomoćnik uspostavio kvalitetan odnos s djetetom. U jednom drugačijem slučaju majka je imala ozbiljne pritužbe na pomoćnicu u nastavi koja po njenom mišljenju nije radila kvalitetno i koju je dijete zbog neadekvatnog pristupa izrazito odbijalo. Kada se u više navrata obraćala školi da se pomoćnik promijeni te upozoravala da dijete čak odbija ići u školu zbog neprihvatanja asistentice, za njezin zahtjev nije bilo sluha.

U konkretnom slučaju škola je potvrdila da pomoćnica u nastavi nije imala dovoljno kompetencija za rad s djetetom s teškoćama iz autističnog spektra, utvrđeno je da se usmjerila na „korigiranje“ djeteta umjesto davanja podrške, što je kod učenika poticalo negativne reakcije. Ovdje treba naglasiti važnost izrade konkretnog plana rada pomoćnika, kao i kontinuiranog praćenja rada pomoćnika u nastavi od strane stručne službe škole. Ukoliko pomoćnik u nastavi neprimjereno postupa prema učeniku, dolazi u pitanje sama svrha takvog oblika inkluzivne podrške. Jačanje kompetencija pomoćnika u nastavi kontinuirani je zadatak obrazovnog sustava, a u konkretnom slučaju predložili smo organizirati dodatne edukacije pomoćnika, uključivanje mobilnoga stručnog tima, Agencije za odgoj i obrazovanje radi savjetovanja ili nadzora ili na drugi način, kako bi se izbjeglo da neprimjereni pristup utječe na učenikovo sudjelovanje u obrazovnom procesu.

Pravobraniteljici se tijekom godine obratilo i nekoliko pomoćnika u nastavi nezadovoljnih svojim statusom i uvjetima rada, posebno u kontekstu ugovorene cijene rada ovisno o izvoru financiranja (ESF, projekti udruga, lokalna samouprava).

Model nastave na daljinu zbog epidemije promijenio je i ulogu pomoćnika u nastavi, što je bio i sadržaj nekoliko pritužbi zbog otkazivanja ugovora pomoćnicima u nastavi od strane nekih jedinica lokalne/područne samouprave još u travnju 2020. godine, zbog navodne uštede sredstava iz projekta i usmjeravanja za druge namjene u okolnostima epidemijom uzdrmanog gospodarstva.

Tek prema posljednjim uputama Ministarstva znanosti i obrazovanja omogućena je nastava na daljinu u prostorima škole uz prisutnost pomoćnika u nastavi ukoliko je potrebno, a dolazak u dom učenika uvjetuje se pristankom svih strana.

Prema važećem Pravilniku o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18, 59/19 i 22/20), Ministarstvo znanosti i obrazovanja ima obvezu izraditi program za stjecanje kvalifikacije te standard kvalifikacije za pomoćnika u nastavi/stručnoga komunikacijskog posrednika, koje su aktivnosti prema izvješću Ministarstva u završnoj fazi.

U siječnju 2021. godine objavljen je *Standard zanimanja za pomoćnika u nastavi* i *Standard zanimanja za stručnog komunikacijskog posrednika*.

Profesionalne kompetencije zaposlenika obrazovnih ustanova ključne su za kvalitetno inkluzivno obrazovanje.

Stručno osposobljavanje i usavršavanje pravo je i obveza učitelja, nastavnika i stručnih suradnika, a organiziraju ih i provode ustanove nadležne za stručno osposobljavanje i usavršavanje zaposlenika školskih ustanova (Agencija za odgoj i obrazovanje, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, visoka učilišta, civilni sektor).

Zakonska je obveza ravnatelja osigurati i pratiti stručno osposobljavanje i usavršavanje radnika, ali držimo ključnim da područja stjecanja dodatnih znanja i kompetencija ne budu samo stvar njihovoga osobnog izbora i afiniteta, nego da odgovaraju realnim potrebama obrazovne ustanove. Stoga su značajne i ciljane *ad hoc* edukacije, kao što je preporučeno u navedenom slučaju djeteta s autizmom, kao i sustavne edukacije za područje inkluzivnog obrazovanja.

Prilagodba nastavnog procesa i svi oblici podrške (programska, profesionalna, didaktičko-metodička) doprinose uspjehu provedbe obrazovne inkluzije. Značajan je i svjetonazor školske zajednice o inkluziji. Programska potpora treba se dosljedno i kvalitetno provoditi u nastavnom procesu, kao i u postupku vrednovanja znanja. Iskustvo je pravobraniteljice da postoji povezanost metoda i načina rada tijekom nastavnog procesa i kvalitetnog vrednovanja znanja sukladno propisu.

Vrednovanje
znanja

Roditelji koji nam se pritužuju najčešće navode da „...zbog neprovođenja odgovarajućih oblika potpore, odnosno zanemarivanja individualiziranog pristupa koji se ne provodi... dijete je ocijenjeno negativnom ocjenom...“ Majka jedne učenice spominje i „negativne i nepodržavajuće komentare profesorice u e-dnevniku, zbog čega je djevojčica potpuno demotivirana, uznemirena posebno navodom profesorice da su joj pozitivne ocjene tijekom godine poklonjene“. Također je u pritužbi opisana praksa profesorice u području individualiziranog pristupa i prilagođavanja nastavnih sadržaja koje se nije primjenjivalo, izostalo je u potpunosti motiviranje učenice kao i pohvale i poticaji za njezin trud, a nije bilo niti prilagođeno vrednovanje znanja, zbog čega je učenica neosnovano negativno ocijenjena.

Nakon provedenoga stručno-pedagoškog nadzora utvrđeno je da postupanje profesorice u cijelosti odstupa od odredbi Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 112/10 i 82/19), posebno čl. 5. Metode i način rada profesorice nisu bili na odgovarajući način prilagođeni potrebama učenice, što je izravno utjecalo na gubitak samopouzdanja, strah i nemir zbog ispitivanja i vrednovanja znanja, te posljedično slabijeg uratka na konkretnom ispitu.

Školi su naložene i druge mjere, uglavnom usmjerene na poboljšanje stručnog rada te jačanje kompetencija nastavnika i stručnih suradnika u radu s djecom s teškoćama u razvoju.

Kada govorimo o izricanju pedagoških mjera, značajna je njihova postupnost te uvažavanje učenikovog psihofizičkog stanja i dobi, a bitno je utvrditi i sve druge okolnosti koje utječu na učenikov razvoj.

Pritužba jedne udomiteljice učenika ukazuje na mogućnost da je škola propustila primijeniti sve protokole i propise koji se odnose na izricanje pedagoških mjera, posebno u smislu njihove gradacije i svrhovitosti, a upitna je i dobrobit mjere u odnosu na „visokorizično“ dijete.

Pedagoške
mjere

Nerijetko se kod učenika srednje škole s poremećajima u ponašanju i oštećenjima mentalnog zdravlja događa da se izriče mjera isključenja iz srednje škole zbog velikog broja neopravdanih sati ili zato što se u prostorima škole ponašaju verbalno i fizički agresivno. Iako učenici tada imaju pravo konzultacija s nastavnicima i pravo polaganja razrednog ispita, to nije realno u odnosu na teškoće koje imaju i s obzirom na činjenicu da najčešće niti uz profesionalnu potporu nastavnika i uz predavanja nastavnika na satu oni nisu u mogućnosti svladati gradivo ili se motivirati na učenje. Nadalje želimo naglasiti koliko različitih znanstvenih istraživanja ukazuje na povezanost obrazovanja i kasnijih delinkventnih ponašanja, kao što je obrazovanje najjači alat za ostvarenje socijalne uključenosti osobe s invaliditetom. Stoga smatramo da je jako bitno pomno razmatranje pruženih oblika podrške kod izricanja pedagoških mjera učenicima s teškoćama u razvoju.

O navedenom smo ranijih godina upozoravali nadležno Ministarstvo znanosti i obrazovanja koje putem e-Matice prati podatke o prekidu školovanja učenika na razini obrazovne ustanove, ali ne i na razini pojedinog učenika. I dalje naglašavamo da pitanju preranog prekidanja školovanja treba posvetiti dodatnu pozornost te držimo potrebnim osigurati sve raspoložive mehanizme u slučajevima naknadne želje učenika s teškoćama u razvoju za nastavkom školovanja.

Godinama pravobraniteljica preporučuje i potiče ubrzati aktivnosti na uspostavi centara potpore i formiranja mobilnih stručnih timova.

Za potrebe izrade ovog izvješća Ministarstvo znanosti i obrazovanja se očitovalo da je izrađena Odluka o kriterijima za utvrđivanje ispunjenosti uvjeta ustanova za rad kao centar potpore, te kriteriji za formiranje stručnog tima, a koja će Odluka uskoro biti upućena u e-Savjetovanje te u objavu i primjenu, sukladno odredbama Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15).

Nakon ustrojavanja centara potpore formirat će se i mobilni stručni timovi za savjetodavnu podršku redovnom sustavu obrazovanja.

Jačanju profesionalnih kompetencija nastavnika trebale bi doprinijeti i Smjernice za izradu i planiranje individualiziranih kurikuluma za učenike s teškoćama, koji je dokument prije gotovo godinu dana bio u javnoj raspravi, a do danas nisu objavljene. Nadležno Ministarstvo navodi da će se Smjernice još doraditi kako bi bile primjenjive u sustavu obrazovanja i socijalne skrbi.

Pravobraniteljica je u javnoj raspravi ukazala na značaj timskog rada i potrebu formiranja Tima za podršku/Stručnog tima za podršku na razini obrazovne ustanove koji bi pratio provedbu individualnog kurikuluma za pojedinog učenika s teškoćama u razvoju. Timski rad se u ovom Nacrtu Smjernica nekoliko puta spominje kao načelo, ali ne i kao organizacijski oblik rada na stvaranju cjelovitoga inkluzivnog okruženja i djelovanja svih bitnih dionika na razini obrazovne ustanove. Smatramo da dobra procjena i planiranje podrške te evaluacija cjelokupnog procesa nije moguća bez zajedničkog rada i suradnje djelatnika obrazovne ustanove (nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja), liječnika školske medicine i po potrebi vanjskih suradnika (stručnjaka iz sustava socijalne i zdravstvene skrbi, centara inkluzivne potpore, mobilnih timova i sl.), ali koja ovim dokumentom treba biti dodatno naglašena. Različiti stručnjaci imaju i različita znanja i iskustva te samo u međusobnoj interakciji i suradnji mogu pronaći najučinkovitije oblike rada s pojedinim učenikom s teškoćama u razvoju.

Članovi tima za podršku značajno bi podigli kvalitetu inkluzivne podrške svojim specifičnim ulogama i stručnim znanjima te podjelom odgovornosti.

Predložili smo da se Smjericama predvidi formiranje stručnog tima/tima za podršku koji će biti nositelj planiranja, podrške, evaluacije i suradnje i svih drugih aktivnosti u osiguravanju inkluzivne podrške učeniku s teškoćama u razvoju. Procjena, izrada individualiziranog kurikuluma, praćenje i vrednovanje, cjelokupna inkluzivna kultura u jednoj obrazovnoj ustanovi treba biti timski posao.

Isto tako, predložili smo da se definira i obveza osiguravanja konkretne stručne podrške obrazovnoj ustanovi (predavanje, radionica, seminar i sl.) o specifičnostima razvojne teškoće za učenika za kojega se individualizirani kurikulum izrađuje te da to bude standardni postupak prije planiranja i izrade individualnog kurikuluma za učenika.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i sada uočava da neke obrazovne ustanove prvi put traže stručnu podršku savjetnika AZOO ili mobilnog tima tek kada dođe do ekscenčnih situacija i pritužbi roditelja na inkluzivnu podršku.

U području *Uloga stručnih suradnika u školi* zabrinjava svojevrsno relativiziranje ostvarivanja uloge stručnih suradnika ovisno o „stvarnim mogućnostima koje su određene trenutnim specifičnim potrebama odgojno-obrazovne ustanove, brojem i specifičnim potrebama njezinih učenika i ekipiranošću stručne službe škole“.

Nije definirano što su to „stvarne mogućnosti“ kao i na koji način „određene specifične potrebe“ učenika i odgojno-obrazovne ustanove mogu prihvatljivo utjecati na opseg, intenzitet i dinamiku izvršavanja obveza i aktivnosti stručnog suradnika.

Predlažemo da *redoslijedom nabrojanih aktivnosti* treba naglasiti značaj obveze sudjelovanja u procjeni, izradi i praćenju provedbe dogovorenih individualiziranih postupaka te naglasiti obvezu pružanja stručne podrške učenicima u neposrednom radu, a onda i nastavnicima u realizaciji individualnog kurikulumu.

Isto tako, treba istaknuti rad na planiranju i organiziranju aktivnosti usmjerenih na jačanje stručnih kompetencija nastavnika za provedbu inkluzivnog obrazovanja.

Uredu se apelom obratila predstavnica jednoga županijskog stručnog vijeća stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila (socijalnih pedagoga) zaposlenih na mjestu učitelja u produženom stručnom postupku za učenike koji se školuju u posebnim razrednim odjelima po posebnom ili redovitom programu, zbog Nacrta Pravilnika o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu – obrazovnoj skupini. U tom prijedlogu predviđeno je povećanje broja učenika u posebnim razrednim odjelima na 10. Do sada je najveći broj učenika bio pet učenika u posebnim razrednim odjelima za djecu s problemima u ponašanju i devet za djecu koja se školuju po posebnom programu. Naglašavaju da je u programu produženoga stručnog postupka koji provode s tim učenicima povećan broj učenika na 12 u odnosu na dosadašnjih 10 učenika s istim i pet učenika s različitim teškoćama. Novim Prijedlogom pravilnika značajno se zadire u prava učenika s teškoćama na odgovarajuće i potrebne uvjete školovanja.

U apelu se navodi da su „...u posebne razredne odjele i skupine uključeni učenici s vrlo zahtjevnim teškoćama: od nesamostalnosti, otežanog usvajanja komunikacijskih, emocionalnih, socijalnih i praktičnih životnih vještina, otežanog usvajanja nastavnih sadržaja, koji napreduju i ostvaruju rezultate gotovo isključivo u radu jedan na jedan, što se ne može obavljati u grupi od 10 ili 12 učenika... vrlo je upitno koliko bi se njihovim potrebama moglo udovoljiti u radu s većom skupinom učenika i bi li se mogla jamčiti njihova sigurnost... Kao stručnjaci koji radimo u posebnim razrednim odjelima, usuđujemo se reći da najbolje poznajemo potrebe i posebnosti svojih učenika. Mi se jednoglasno i nedvojbeno zalažemo da broj učenika u odjelima i skupinama smije biti maksimalno pet iz svih već navedenih razloga. Pitamo se radi li se u Prijedlogu o omašci, o nerazumijevanju stvarnih potreba djece s problemima u ponašanju ili o potrebi štednje kroz reduciranje radnih mjesta, a na štetu najpotrebitije djece, što bi predstavljalo grubo kršenje njihovih prava.“

U postupku javne rasprave na navedeni Pravilnik, pravobraniteljica je uputila prijedloge:

Smatramo da optimalna veličina redovitog i kombiniranog razrednog odjela te odgojno-obrazovne skupine trebaju biti u suglasju s promjenom paradigme poučavanja učenika s teškoćama u razvoju, a koja se sastoji u obvezi uklanjanja prepreka koje ometaju pravo na učinkovito uključivanje svih učenika. Značajno povećanje broja učenika s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovnoj skupini neovisno o vrsti i težini njihovih teškoća prema Orijentacijskoj listi teškoća sigurno ne pridonosi, odnosno onemogućit će ostvarenje obveza u pogledu uključivog obrazovanja.

Pravobraniteljica je i u javnoj raspravi o Nacrtu Smjernica za planiranje i izradu individualiziranih kurikulumu za učenike s teškoćama preporučila poraditi na osiguravanju i svih drugih pretpostavki potrebnih za njihovu provedbu, kao što je smanjivanje broja učenika u razrednom odjelu i osiguravanje potrebnog broja stručnih suradnika u obrazovnim ustanovama, formiranje centara inkluzivne podrške,

osnivanje centara potpore i formiranje mobilnih stručnih timova radi stvaranja cjelovitoga inkluzivnog okruženja i ispunjenja obaveza čl. 24. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

Primjer iz prakse: Udruga roditelja OKO izvjestila je pravobraniteljicu o pritužbama roditelja djece s teškoćama vida zbog teškoća kod nabavke prilagođenih udžbenika. U obavijesti se navodi da udžbenici za djecu s oštećenjima vida kasne, da učenici ne dobivaju sav prilagođeni materijal za praćenje nastave prije početka školske godine, odnosno ponekad ih učenici dobiju tek pred kraj školske godine.

Udžbenici
za
slijepe

Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu („Narodne novine“, br. 116/18) propisuje postupak odobravanja udžbenika i za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. O aktivnostima vezano uz postupke za nabavu i prilagodbu udžbenika i radnih materijala za učenike s oštećenjima vida, broju učenika za koje se nabavljaju posebni udžbenici i nastavni materijali u prošloj i tekućoj školskoj godini te aktivnostima usmjerenim na pravovremeno osiguravanje svih potrebnih tiskanih odnosno elektroničnih udžbenika, priručnika i radnih bilježnica za učenike s teškoćama u razvoju tražili smo izvješće nadležnog Ministarstva znanosti i obrazovanja, koje potvrđuje da postoje teškoće u pravodobnom osiguravanju udžbenika:

„Naime, u prethodnoj školskoj godini javni poziv za financiranje prilagodbe i izrade udžbenika za slijepe i slabovidne učenike i studente objavljen je 5. srpnja 2019. godine, a prilagodbom i izradom udžbenika nije bilo moguće krenuti prije postupka odobravanja i uvrštavanja u Katalog te odabira udžbenika od strane učitelja/nastavnika. 2019. godina je bila izuzetak s obzirom na konačnu objavu svih kurikulumu u siječnju 2019. godine (Odluka o donošenju kurikulumu Povijesti donijeta kasnije). Također je bitno naglasiti da se upis učenika u 1. razrede srednjih škola obavlja početkom mjeseca srpnja, te nije moguće ranije imati podatak o upisu učenika (slijepog i slabovidnog) u srednju školu.

Projektima udruga koji prilagođuju i izrađuju udžbenike za potrebe slijepih i slabovidnih učenika osnovnih i srednjih škola na brajici u tiskanom obliku, digitalnom i zvučnom obliku obuhvaćeno je 40 učenika osnovnih škola za koje je prilagođeno 27 udžbenika i šest radnih bilježnica. Za potrebe pet učenika srednjih škola prilagođeno je 17 udžbenika.

Nedvojbeno da niti tiskara Centra „Vinko Bek“, kao niti udruge koje izrađuju prilagodbu udžbenika na brajici nisu kapacitirane niti u mogućnosti pripremiti sve potrebne udžbenike na početku nastavne godine za slijepe i slabovidne učenike osnovnih i srednjih škola u RH. Potrebno je naglasiti specifično znanje kao i složenost izrade taktilnih udžbenika koji zahtijevaju mnogo vremena, stoga popriličan broj udžbenika ostaje neprilagođen na vrijeme i za potrebe slijepih učenika. Država osigurava značajna sredstva za tu namjenu, ali problem leži u manjku ljudskih potencijala i resursa. Potrebno je utvrditi da napredak postoji, ali je djelomično zadovoljen, stoga smo u dogovoru sa svim dionicima i pronalazimo zajedničko rješenje za ubrzanje postupka kao i uključivanje nakladnika crnog tiska kako bi se premostio glavni problem, a to je manjak ljudskih potencijala.“

Pritužbe koje se odnose na kvalitetnu prilagodbu nastavnog procesa i razumnu prilagodbu učenicovim potrebama u pravilu se upućuju Agenciji za odgoj i obrazovanje preporukom za provođenje stručno-pedagoškog nadzora. Obvezu prilagodbe specifičnim potrebama djeteta svakako treba proširiti i na postupke upisa u 1. razred. Procedura upisa u 1. razred osnovne škole propisana je Pravilnikom o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava („Narodne novine“, br. 67/14). Navedenim propisom nije izrijekom definirana mogućnost i obveza prilagodbe ispitnog procesa, npr. da na testiranju uz učenika bude prisutan i roditelj, ili da dijete na testiranju bude samo, bez prisutnosti druge djece i sl., ali naše je mišljenje, sukladno obvezi poštivanja prava i interesa djeteta koja je navedenim Pravilnikom propisana, da roditelj o navedenoj potrebi treba obavijestiti predsjednika Stručnog povjerenstva i predložiti da se djetetu osiguraju potrebne prilagodbe u postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, kao oblik razumne prilagodbe kojom bi dijete moglo pokazati svoje potencijale.

Poteškoće postoje i u postupku profesionalnog usmjeravanja. Jedna majka navodi da je sinu izdano *Mišljenje za nastavak obrazovanja u srednjoj školi s posebnim programima*, iako je osnovnu školu pohađao po redovnom programu uz individualizirani pristup i postizao vrlo dobar uspjeh.

Majka opisuje diskriminatorni odnos liječnika prema djetetu na način da unaprijed pretpostavlja da dijete zbog razvojnih teškoća (psihičke smetnje) neće biti uspješno i „neće moći raditi taj posao“.

Mišljenje stručnog tima za profesionalno usmjeravanje izdaje Hrvatski zavod za zapošljavanje, a postupak se provodi radi upisa u srednju školu, kao oblik razumne prilagodbe školovanju učenika s teškoćama u razvoju. Smatramo da Stručni tim za davanje Mišljenja o primjerenim programima srednje škole treba uvažiti dosadašnji oblik školovanja, ali i djetetovu motivaciju, a u procjeni treba polaziti od djetetovih sposobnosti i potencijala, a nikako u prvom planu ne smiju biti djetetove razvojne teškoće i ograničenja, pogotovo ako sâm postupak procjene također nije bio proveden uz individualizirani pristup.

Kroz nastavak obrazovanja dijete treba dobiti šansu za stjecanje što više razine znanja i obrazovanja, a u postupku procjene i davanja mišljenja treba uzeti u obzir da postoje različite mogućnosti prilagodbe tijekom školovanja, kao i kasnije u procesu rada, što je svakako razlog da mišljenjem nadležne Službe ne bi trebalo, osim samo u dobro obrazloženim iznimnim slučajevima, ograničiti mogućnost obrazovanja u programima koji odgovaraju sposobnostima i motivaciji učenika. Roditelje u konkretnim slučajevima upućujemo da podnesu prigovor na izdana mišljenja Središnjoj službi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Zaključak i preporuka:

Zakonodavni okvir odgoja i obrazovanja u velikoj mjeri podržava inkluzivnost sustava odgoja i obrazovanja te omogućava dostupnost sustava i primjerenu podršku djeci i učenicima s teškoćama u razvoju.

Međutim, pojedinačna negativna iskustva roditelja upućuju na potrebu dosljedne primjene tih propisa te nužnost da ih se tumači i provodi na način koji uključuje pravo djeteta i učenika na pristup inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Neuključivanje djeteta u vrtić i skraćivanje vremena boravka, usmjeravanje učenika prema ustanovama s posebnim uvjetima obrazovanja samo na osnovi razvojnih teškoća, neprihvatanje razlika i osobnosti djeteta bez uočavanja djetetovih potencijala te izostanak aktivnosti za osiguravanje učinkovitih mjera potpore najčešća su negativna iskustva roditelja.

To potvrđuje većina nalaza Agencije za odgoj i obrazovanje o provedenom stručno-pedagoškom nadzoru, stoga i većina naloženih mjera od Agencije u odgojno-obrazovnim ustanovama obuhvaća i stručno usavršavanje iz područja zaštite prava djeteta.

Bez uzimanja u obzir najboljeg interesa djeteta, primjene temeljnih pedagoških načela i dosljedne primjene antidiskriminacijskog zakonodavstva, djetetu se onemogućava sudjelovanje na ravnopravnoj osnovi.

Sustav općeg/redovnog odgoja i obrazovanja i dalje treba raditi na jačanju profesionalnih kompetencija svih zaposlenika u području inkluzivnog obrazovanja, stoga se glavne preporuke pravobraniteljice usmjerene prema nadležnom Ministarstvu znanosti i obrazovanja odnose na donošenje *Smjernica za planiranje i izradu individualiziranih kurikuluma za učenike s teškoćama* te dovršetak svih aktivnosti na uspostavi centara potpore i formiranja mobilnih stručnih timova.

2.13.3. VISOKO OBRAZOVANJE

U ovom poglavlju prikazat ćemo aktivnosti pravobraniteljice za osobe s invaliditetom usmjerene na unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u visokom obrazovanju. Prikazat ćemo raspravu koja se održala na online skupu *Izazovi studiranja s invaliditetom* koji je pravobraniteljica organizirala 4. prosinca 2020. povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom. Tijekom skupa govorilo se o napretku na području osiguranja podrške studentima s invaliditetom, ali i svim brojnim pitanjima koja su i dalje ostala neriješena i stoje na putu osiguravanja sustavne podrške koja bi bila ujednačena na svim ustanovama visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

U pripremi skupa proveli smo online anketu o iskustvima studiranja s invaliditetom među studentima sa svih hrvatskih sveučilišta. Anketu je ispunilo 105 studenata i njezini rezultati će također biti prikazani u ovom poglavlju. Prikazat ćemo i nekoliko slučajeva studenata koji su se obratili pravobraniteljici za osobe s invaliditetom kad su naišli na teškoće u studiranju. Skup o izazovima studiranja s invaliditetom bio je polazna točka za niz aktivnosti pravobraniteljice na ovom području od kojih su neke započele odmah nakon završetka skupa: kako bi potaknuli razmjenu iskustava među uredima za studente s invaliditetom pri osam hrvatskih sveučilišta, uputili smo im pitanja vezana uz iskustva studiranja s invaliditetom u uvjetima pandemije. Ta smo iskustva objedinili i naznačili aktivnosti koje bi trebalo provesti kako bi se iskustva studenata s invaliditetom u online okruženju poboljšala.

Budući da su uredi za studente s invaliditetom središnje mjesto kojem se mogu obratiti sadašnji i budući studenti s invaliditetom i da su tako od izrazite važnosti kao vidljiv znak prepoznavanja te problematike pri sveučilištu, uputili smo svim upravama sveučilišta preporuku za njihovo osnaživanje i ekipiranje. Zatražili smo i podatke o tome na koji način je organizirana ova služba kao i o financijskim sredstvima koja se osiguravaju za njihov rad. Po zaprimanju tih podataka organizirali smo sastanak svih ureda za studente s invaliditetom kako bismo im i na taj način dali priliku da izmijene iskustva o svom radu jer praksa pokazuje da su pristupi razjedinjeni posebice u uvjetima nepostojanja općeg zakonskog okvira. Cilj je da se pripreme pitanja za nadležno Ministarstvo znanosti i obrazovanja od kojeg se očekuje veći doprinos rješavanju problematike sukladno nadležnosti posebice u dijelu zakonske regulative.

Skup Izazovi studiranja s invaliditetom

Na skupu od preko 100 sudionika okupljenih na online platformi Zoom sudjelovali su predstavnici Ministarstva znanosti i obrazovanja i Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, sveučilišta, ureda za studente s invaliditetom, koordinatori za studente s invaliditetom po fakultetima, studenti s invaliditetom, studentski pravobranitelji, udruge koje se bave pitanjima studenata s invaliditetom, predstavnici saveza osoba s invaliditetom te drugi zainteresirani predstavnici institucija i organizacija.

Sudionicima se video porukom obratio predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović koji je naglasio važnost uključivanja osoba s invaliditetom u obrazovanje. O aktivnostima Ministarstva znanosti i obrazovanja usmjerenim na osiguravanje podrške studentima s invaliditetom govorio je ministar Radovan Fuchs koji je najavio detaljnije reguliranje zakonodavstva vezanog uz uključivanje osoba s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja. Student Stipo Margić govorio je o svom iskustvu studiranja na Sveučilištu u Splitu. Predsjednica Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih Zamisli Svjetlana Marijon predstavila je podršku koju studentima osigurava Udruga, a voditeljica Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci Sandra Nuždić i koordinatorica Tamara Martinac Dorčić podršku koju osigurava njihov Ured. Rektor Damir Boras sudionike je upoznao sa svim oblicima podrške koja se osigurava za oko 400 studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Zagrebu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom naglasila je da je pitanje uključivanja djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u obrazovanje na svim razinama pa tako i na razini visokog obrazovanja od velike važnosti za svako društvo te se od samog početka rada Ureda 2009. godine tome pridavala velika pozornost u radu. Od aktivnosti Ureda na tom području istaknula je anketu o položaju studenata s invaliditetom koju je Ured proveo 2012. godine na sastavnicama svih sveučilišta u Republici Hrvatskoj. Anketa je tada između ostalog pokazala veliku neujednačenost u postupanju prema različitim pitanjima koja se odnose na studente s invaliditetom, počevši od nedostatka zajedničke definicije tko su studenti s invaliditetom preko teškoća u vođenju evidencije, dostupnosti određenih prilagodbi i načinu njihova ostvarivanja do prostorne i informacijsko-komunikacijske nepristupačnosti zgrada fakulteta u cijelosti, pojedinih katova, prostorija i/ili sanitarnih čvorova.

Anketa je također ukazala na potrebu za edukacijom nastavnog i nenastavnog osoblja, ali i na potrebu za normativnim reguliranjem odnosno definiranjem temeljnih pitanja zakonskim i podzakonskim

aktima. Takvo normativno uređenje uključivanja osoba s invaliditetom u visoko obrazovanje predmet su dugogodišnjeg zagovaranja pravobraniteljstva na svim razinama.

Prilikom rada na izmjeni Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17). Ured je predložio definiciju studenta s invaliditetom u kontekstu visokog obrazovanja. Međutim, rad na donošenju tog zakonodavnog akta je zaustavljen te još uvijek nemamo ni definiciju studenata s invaliditetom, a kamoli druga pitanja vezana uz njihovo studiranje regulirana zakonom.

Unatoč činjenici što zakonima i pravilnicima nisu propisani oblici i načini pružanja prilagodbe za studente s invaliditetom, na što pravobraniteljica kontinuirano upozorava, zakonska osnova ipak postoji u Ustavu RH i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom koja pobliže objašnjava što znači dostupnost obrazovanja pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom te u Zakonu o suzbijanju diskriminacije.

U praksi, prilagodbe i dalje ovise o dobroj volji profesora, studenti ne znaju na što imaju ili nemaju pravo, i jedni i drugi ponekad smatraju da je rješenje oslobađanje od izvođenja pojedinih zadataka (to je kao oblik prilagodbe koji koristi istaknulo 30 % ispitanika ankete koju je Ured proveo pripremajući ovaj skup).

Pravobraniteljica je upozorila na visoke tamne brojke studenata s invaliditetom do kojih dolazi jer se zbog nepripremljenosti sustava studenti s nevidljivim invaliditetom niti ne obraćaju za podršku, skrivaju svoje teškoće što dovodi do velike osobne frustracije i odustajanja od studiranja. O postojanju tamnih brojki svjedočili su i ostali govornici uključujući i same studente s invaliditetom koji znaju dosta svojih kolega koji imaju brojne teškoće, ali ne traže podršku nego se sami nose s njima.

Na skupu su sudjelovali i predstavnici Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike koji rade na organiziranju upravo one razine podrške koja bi svakoj osobi s invaliditetom u RH bila nužna za ravnopravno uključivanje u život zajednice.

Predstavnice Ureda za studente s invaliditetom Sveučilišta u Rijeci predstavile su redovne aktivnosti ureda: savjetovanje, pružanje podrške, edukaciju i informiranje te prikupljanje podataka. Podrška se trenutno pruža za 79 studenata s invaliditetom koji su definirani kao studenti koji zbog bolesti, oštećenja ili poremećaja, bez obzira na rješenje o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja, imaju stalne, povremene ili privremene teškoće u realizaciji svakodnevnih akademskih aktivnosti s ciljem osiguranja uvjeta za njihovo uspješno i kvalitetno studiranje.

Predsjednica Udruge Zamisli upozorila je na nepostojanje kontinuiteta podrške već na prijelazu iz srednjoškolskog u osnovnoškolsko obrazovanje kad dolazi do neke vrste rezanja pupčane vrste i učenici s teškoćama u razvoju odjednom ostanu bez prilagodbi koje su ostvarivali u dotadašnjem tijeku obrazovanja.

U raspravi se pokrenulo pitanje osiguranja asistencije tijekom online nastave o čemu je potrebno prikupiti iskustva sveučilišta. Marica Mirić, potpredsjednica Zajednice saveza osoba s invaliditetom Hrvatske - SOIH predložila je da se izradi protokol za postupanje u vrijeme COVID-a. Potrebno je uključiti i veleučilišta. Pokrenulo se i pitanje dugotrajnosti studiranja s naglaskom na osobnu odgovornost studenata, ali i obavezi sveučilišta da stvaraju podržavajuće okruženje koje će ohrabriti buduće studente da se odvaže na studiranje i traže podršku. Jedan od preduvjeta za studiranje je i osiguravanje 24-satne asistencije i dostupnost zdravstvene njege i u studentskim domovima. Sveučilišta u Zagrebu i Rijeci su osigurali navedenu podršku, ali očekuju sustavno rješenje i uključivanje nadležnih ministarstava. Prijepore među sudionicima rasprave izazvalo je pitanje vršnjačke podrške koju jedni smatraju dobrim rješenjem dok drugi smatraju da ona opterećuje odnos studenata s invaliditetom i njihovih kolega bez invaliditeta zbog čega bi se asistencija trebala osigurati profesionalno.

S obzirom na veliki interes sudionika i drugih aktera za temu i izazove koji su predstavljeni u izlaganjima i kroz raspravu pravobraniteljica je najavila daljnje aktivnosti na tom području u vidu skore organizacije još jednog skupa na kojem bi predstavnici ureda za studente s invaliditetom mogli pobliže izmijeniti

svoja iskustva i unaprijediti suradnju. Po potrebi će se uključivati i drugi dionici s kojima će se nastaviti i produbljivati suradnja.

Primjeri iz prakse:

1) Potreba za profesionalnom orijentacijom

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se studentica prve godine studija računovodstva na privatnom veleučilištu pritužujući se na nedostatak prilagodbi i podrške koja joj je potrebna s obzirom na invaliditet. Prilikom obraćanja studentica je navela kako su pojedini profesori prilagodili nastavni i ispitni proces na način da su joj dali ispit pripremljen u povećanom fontu ili više vremena za odgovaranje na pitanja. Neki inzistiraju na pisanom ispitu umjesto usmenom. Navela je i da joj nije osiguran osobni asistent te joj u dolasku na predavanja i aktivnostima u kojima treba podršku tijekom nastavnog procesa pomaže majka.

Tijekom postupanja pravobraniteljice ostvaren je uvid u prostore veleučilišta koji su u potpunosti prilagođeni za kretanje osoba s invaliditetom te je održan sastanak na temu osiguravanja odgovarajućih prilagodbi studentici. Na sastanku su uz predstavnice pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, sudjelovali dekan veleučilišta, prodekanica za studente i tajnica.

U usmenoj i pisanoj komunikaciji s veleučilištem saznajemo da postoje određene nejasnoće u pogledu osiguravanja razumne prilagodbe i podrške studentima s invaliditetom, odnosno načinima individualne prilagodbe nastavnih i ispitnih procesa studentima s invaliditetom. Stoga smo u svrhu iznalaženja zajedničkog rješenja za konkretan problem, ali i eventualne buduće probleme slične prirode koji se odnose na osiguravanje razumne prilagodbe studentima s invaliditetom, predložili prošireni sastanak uz sudjelovanje profesora iz matematike i edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka s dugogodišnjim iskustvom prilagodbe nastavnih sadržaja i procesa za osobe s motoričkim smetnjama i predstavnica Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom ZAMISLI.

Postupajući po pritužbi, analizirali smo i dostavljenu dokumentaciju i utvrdili da je studentica kao učenica četvrtog razreda Centra za odgoj i obrazovanje Dubrava pristupila procjeni psihologa. U nalazu se preporuča prilagodba postupka na državnoj maturi prema uputama za učenike s većim motoričkim i perceptivnim teškoćama te teškoćama u matematici. Posebno se navodi da se razmotri mogućnost oslobađanja od polaganja matematike uz napomenu da se postupi prema mišljenju škole. Predlaže se pomoćnik tijekom mature, produljeno vrijeme rada, pisanje na računala ili da ona diktira, a pomoćnik zapisuje, usmjeravanje pažnje u matematičkim zadacima, povećanje fonta, jasno označavanje granice između zadataka i po potrebi ponavljanje. Iz nalaza psihologa u bitnome proizlazi da su kod učenice prilikom procjene prisutne veće teškoće u računanju koje idu prema akalkuliji što je opravdana osnova za oslobađanje od polaganja matematike na ispitima državne mature. Obradom je procijenjeno da su intelektualne sposobnosti neujednačene te da su najbolji potencijali u području verbalnog gradiva.

Veleučilište je bilo otvoreno i spremno da uz asistenta u nastavi osigura i prilagodbu nastavnog i ispitnog procesa te prilagodi gradivo matematike s obzirom na teškoće bez da se kompromitiraju akademski standardi. Međutim, nepremostiv problem bila je činjenica što je učenica pohađala srednjoškolski program u kojemu je bila oslobođena gradiva iz matematike zbog akalkulije, a za smjer koji je odabrala na veleučilištu jedan od najvažnijih predmeta je upravo matematika koja je u njezinom slučaju nesavladiva zbog nemogućnosti usvajanja matematičkih znanja i na najnižim razinama.

Temeljno pitanje koje se nametnulo tijekom rada na ovom slučaju bilo je pitanje odabira studijskog programa kao pripreme za buduće zanimanje. Ako se niti primjenom načela razumne prilagodbe ne može osigurati usvajanje temeljnih znanja za obavljanje onoga što predstavlja bit budućeg zanimanja, opravdano je zaključiti da prilikom odabira zanimanja kod svake osobe pa tako i osobe s invaliditetom osim želje i motiva, treba procijeniti stvarne kapacitete.

S tim u vezi se nameće pitanje je li studentica prošla postupak profesionalnog usmjeravanja i kako to da nije bila usmjerena u područja u kojima ima najbolje potencijale već se našla u okruženju u kojem njezine prepoznate teškoće dolaze do velikog izražaja jer je odabrala studij u kojem je upravo matematika s kojom ima velike teškoće bitna.

Udruga Zamisli je predložila da će kroz savjetodavni rad nastojati potaknuti studenticu na prihvaćanje objektivnih ograničenja koje ima u korelaciji s odabranim studijskim programom te je usmjeriti na odabir onog studijskog programa u kojemu se mogu očekivati povoljni akademski ishodi s obzirom na očuvane potencijale i sposobnosti.

2) *Popis dodatnih (zdravstvenih) kriterija za upis studija*

Nekoliko udruga osoba s invaliditetom i roditelja osoba s invaliditetom obavijestili su pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom o dokumentu pod nazivom Popis dodatnih kriterija za upis na studije koji je jedno visoko učilište objavilo na svojim mrežnim stranicama.

Udruge i roditelji djece s teškoćama u razvoju našle su spornim što popis donosi zdravstvene kontraindikacije koje predstavljaju apsolutnu prepreku za školovanje na nekom od studijskih programa tog visokog učilišta. Tako je primjerice kao dodatni kriterij obavezan samo za studij Multimedijskog računarstva utvrđena potpuna pokretnost donjih ekstremiteta, a za studije Oblikovanja tržišnih komunikacija, Multimedijsko računarstvo, Kreativno upravljanje tržišnim komunikacijama fina motorika šaka i prstiju, odnosno uredna funkcija na šakama i podlakticama.

Visoko učilište je odgovorilo da na navedeni način nastoje unaprijediti kvalitetu upisnog procesa i omogućiti lakši postupak upisa kandidata kako bi student imao najviše moguće izgleda za uspješan završetak studija te najveće moguće izgleda za zaposlenje po njegovom završetku i bio osposobljen za samostalan rad iz područja struke završenog studija. Već i ovo objašnjenje je sporno jer se prema svim pozitivnim propisima osobama s invaliditetom ne samo jamči zapošljavanje bez diskriminacije već se za njihovo zapošljavanje poslodavcima osiguravaju posebni poticaji. Osim toga, obaveza osiguranja razumne prilagodbe postoji u svim područjima djelovanja pa tako i na području rada i zapošljavanja. Shodno tome osobe se ne traži apsolutan samostalni rad već sve osobe kojima je to potrebno i na radnom mjestu imaju pravo na razumnu prilagodbu i osiguravanje asistivnih i drugih pomagala kao i prilagodbu načina i procesa rada koji se svakodnevno unaprjeđuju posebno u uvjetima pandemije koja je dovela do velike fleksibilizacije uvjeta rada. Studijski programi koje provodi ovo visoko učilište su usmjereni novim tehnologijama te samim tim po nama pretpostavljaju rad u okruženju u kojem je moguće korištenje brojnih asistivnih tehnologija i drugih prilagodbi.

Slijedom navedenog pravobraniteljica je ocijenila takvo postupanje mogućom diskriminacijom na osnovi invaliditeta te je postupajući sukladno zakonskim ovlastima visokom učilištu dostavila mišljenje, upute i preporuke koje su temeljene na pozitivnim propisima i u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. U mišljenju je stavljen poseban naglasak na zaokret prema osobama s invaliditetom u čijem je središtu načelo razumne prilagodbe kao i obveza država potpisnica da osiguraju njegovu realizaciju. Upozoreni su da uskraćivanje razumne prilagodbe predstavlja oblik diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12 te su upućeni na neke od najvažnijih međunarodnih i nacionalnih dokumenata koji pobliže definiraju obavezu nediskriminacije na osnovi invaliditeta u području obrazovanja.

Smjernice Vijeća Europske unije 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. godine navode kako su zapošljavanje i odabir zvanja ključni elementi u preuzimanju jamstva za pružanje jednakih mogućnosti za sve i snažno doprinose punom sudjelovanju građana u gospodarskom, kulturnom i društvenom životu te ostvarenju njihovih mogućnosti. Ustav Republike Hrvatske, u čl. 65. navodi da je *svakomu dostupno, pod jednakim uvjetima, srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje u skladu s njegovim sposobnostima*, a u čl. 57. da *država posvećuje posebnu skrb zaštiti osoba s invaliditetom i njihovu uključivanju u društveni život*.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine – Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) pobliže objašnjava što znači dostupnost obrazovanja pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom. Čl. 24. Konvencije posvećen je obrazovanju na svim razinama, a u njemu se, između ostalog, navodi sljedeće:

1. *Države stranke priznaju pravo osoba s invaliditetom na obrazovanje. (...)*
2. *U ostvarenju ovog prava, države potpisnice osigurat će da: a) osobe s invaliditetom ne budu isključene iz općeg obrazovnog sustava na osnovi svojeg invaliditeta (...), c) razumnu prilagodbu*

individualnim potrebama, d) da osobe s invaliditetom dobiju potrebnu pomoć, unutar općeg obrazovnog sustava, kako bi se olakšalo njihovo djelotvorno obrazovanje, e) pružanje učinkovitih individualiziranih mjera potpore u okruženjima koja najviše pridonose akademskom i socijalnom razvoju, u skladu s ciljem potpunog uključivanja". (...)

5. Države stranke će osobama s invaliditetom osigurati pristup općem tercijarnom obrazovanju, stručnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tu svrhu, države stranke osigurat će razumnu prilagodbu za osobe s invaliditetom.

Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje podsjetio je da su sve države potpisnice Konvencije obavezne poštivati, štititi i ispuniti svaki od bitnih značajki prava na uključivo obrazovanje: raspoloživost, pristupačnost, prihvatljivost i prilagodljivost. Ovo iziskuje izbjegavanje mjera kojima se ometa uživanje prava, kao što su propisi koji isključuju određenu skupinu osoba s invaliditetom iz obrazovanja ili uskraćivanje pristupačnosti ili razumne prilagodbe. Obveza zaštite također iziskuje poduzimanje mjera kojima se treće osobe sprječava da ometaju uživanje prava, kao što je propisivanje rigoroznih uvjeta za uključivanje u obrazovni sustav.

Uključivo obrazovanje podrazumijeva pristup i napredak u visokokvalitetnom formalnom i neformalnom odgoju i obrazovanju, bez diskriminacije. Uključivost znači uklanjanje štetnih stereotipa, prihvaćanje raznolikosti, promicanje sudjelovanja i premošćivanje prepreka učenju i sudjelovanju svih, kroz usredotočenost na dobrobit i uspjeh učenika odnosno studenata s invaliditetom. Uključivo obrazovanje temeljno je ljudsko pravo svih učenika i rezultat je procesa kontinuirane i proaktivne predanosti eliminaciji prepreka koje ometaju pravo na obrazovanje. Zajedno s promjenama koje su usmjerene na prihvaćanje, učinkovito uključivanje svih učenika u školski sustav doprinosi cjelovitom razvoju ljudskog potencijala, osjećaja digniteta, vlastitog dostojanstva te jačanju poštovanja. Istovremeno, u slučajevima kada je prisutna isključivost i kada se odgoj i obrazovanje učenika s invaliditetom odvija u odvojenom okruženju koje je osmišljeno ili se koristi kao odgovor na pojedinu vrstu invaliditeta, ono dovodi do segregacije i izoliranosti osoba s invaliditetom.

U tom smislu, za potrebe provedbe čl. 24. Konvencije zabranjuje se isključivanje osoba s invaliditetom iz sustava općeg obrazovanja kroz regulatorne odredbe kojima se ograničava njihovo uključivanje na temelju invaliditeta ili stupnja tog invaliditeta. Obrazovanje treba biti osmišljeno na način da podržava uključivost i jamči ravnopravnost svih studenata tijekom obrazovanja, što podrazumijeva i osiguravanje razumne prilagodbe kada je to potrebno. Obveza osiguranja razumne prilagodbe neposredno je primjenjiva i ne podliježe progresivnom ostvarivanju, a njezino uskraćivanje predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Diskriminacija na temelju zdravstvenog stanja i invaliditeta predstavlja jedan od najnehumanijih načina stigmatiziranja i etiketiranja osoba na koje se odnosi.

U tom smislu Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) zabranjuje nejednako postupanje, odnosno stavljanje u nepovoljniji položaj na temelju neke od Zakonom propisanih osnova među kojima su invaliditet i zdravstveno stanje. Zakon se primjenjuje na postupanje svih državnih i tijela jedinica lokalne i područne/regionalne samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima, te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba, između ostalog i u području obrazovanja, znanosti i sporta. Zaštita od diskriminacije ne iscrpljuje se u zabrani diskriminacije, nego u osiguravanju zaštite i promicanju jednakosti. Izjednačeno sa diskriminacijom je i poticanje na diskriminaciju koje je definirano kao svaki prikladni način ili sredstvo kojim se kod drugoga može stvoriti ili učvrstiti odluka o stavljanju u nepovoljniji položaj bilo koje osobe, na temelju neke od Zakonom propisanih osnova. Formirajući segregacionu obrazovnu sredinu u kojoj jedna skupina studenata ima prednost pred drugima na temelju bilo kakve osnove, potiče se razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i povlašćivanje, te se posljedično može govoriti i o neizravnoj diskriminaciji. Zakon dalje potvrđuje obvezu razumne prilagodbe, odnosno definira njeno propuštanje kao oblik diskriminacije.

S obzirom na sve prethodno navedeno, **preporučili smo** da visoko učilište:

- ukloni predmetni Popis dodatnih kriterija za upis na studije od 20. prosinca 2019. godine, odnosno donese odluku o obustavi njegove primjene;
- omogući upis svih osoba na odabrane smjerove bez diskriminacije uz provedbu normirane provjere znanja (prelaska razredbenog praga, odnosno polaganja svih ispita obveznoga i izbornoga dijela državne mature koji su uvjet za upis na pojedine studijske programe te, tamo gdje je to potrebno, polaganje i dodatne provjere posebnih znanja, vještina i sposobnosti u skladu s odlukom učilišta);
- osmisli način profesionalne orijentacije bez diskriminacije prilikom upisa na visoko učilište, kojim bi studente upoznali sa zahtjevima pojedinih studija i vještinama koje je potrebno steći kako bi se spriječilo prolongiranje studija i gubitak motivacije uslijed nemogućnosti polaganja pojedinih ispita;
- omogući razumnu prilagodbu na temelju valjanih i medicinskom dokumentacijom potkrijepljenih zahtjeva i na temelju konzultacija sa stručnjacima o primjerenim oblicima takve prilagodbe s obzirom na vrstu invaliditeta.

Kako bi se zaista i unaprijedila kvaliteta obrazovanja i povećali izgledi za uspješan završetak studija sukladno duhu Konvencije nadalje smo **preporučili**:

- učiniti obveznom i sustavnom edukaciju nastavnog, stručnog i administrativnog osoblja na visokom učilištu o mogućnostima studenata s različitim oblicima invaliditeta te načinima prilagodbe akademskih sadržaja njihovim mogućnostima, kojima se pritom ne kompromitiraju akademski standardi;
- da visokoškolske nastavnike dodatnom edukacijom osnaže u shvaćanju njihove odgovornosti u stjecanju i procjeni stečenih kompetencija svih studenata, pa tako i studenata s invaliditetom.

S predstavnicima visokog učilišta održali smo i sastanak nakon kojeg smo ponovili preporuke budući da smo utvrdili kako naznačeni popis dodatnih kriterija primarno predstavlja radikalnu barijeru za osobe s invaliditetom odvrćajući ih čak i od pokušaja upisa u bilo koji program visokog učilišta. Naime, ovako definirani kriteriji bez uzimanja u obzir različitih mogućnosti prilagodbe ne samo ispitnih materijala nego i načina prenošenja i provjere znanja mogu predstavljati diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Jednako su tako u suprotnosti s obvezama preuzetima potpisivanjem i ratifikacijom Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koja nalaže RH kao državi potpisnici da primjenom načela razumne prilagodbe omogući ravnopravno sudjelovanje studentima s invaliditetom na svim obrazovnim stupnjevima uključujući i visoko obrazovanje.

Visokom učilištu dostavili smo i popis stručnjaka koji im svojim znanjem i iskustvom mogu pružiti stručnu podršku u smislu upoznavanja sa specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta, njihova utjecaja na obrazovne ishode, primjeni djelotvornih metoda poučavanja i provjere znanja i vještina. S veleučilišta su nas povratno obavijestili o svojoj namjeri da s obzirom na preporuke koje smo uputili kontaktiraju stručnjake za obrazovanje osoba s invaliditetom kako bi oni u suradnji s voditeljima studija na visokom učilištu oformili stručni tim te revidirali kriterije upisa odnosno popis dodatnih kriterija za upis na studije u smislu omogućavanja razumne prilagodbe, a zadržavanja onih dodatnih kriterija za upis koji predstavljaju nužne uvjete za uspješno studiranje.

Na ponovljeni upit o tome kako je provedena ta namjera, obavijestili su nas da su revidirali Popis dodatnih kriterija. U slučaju da kandidati ne prijave da žele prilagodbu uvjeta studiranja na temelju funkcionalnih kriterija, popis se na njih ne odnosi. Ukoliko traže prilagodbe kako bi se u duhu razumne prilagodbe napravila objektivna procjena može li kandidat ispuniti tražene ishode studijskih programa, dogovorena je suradnja sa stručnjacima koji će se uključivati ovisno o području funkcionalnih zahtjeva, a u suradnji s voditeljima željenih studija i prodekanicom za studente.

Nakon pregleda dostavljenog Popisa u njemu i dalje nalazimo diskriminirajuće elemente budući da nije razvidno gdje se primjenjuje načelo razumne prilagodbe i uzima li se ono uopće u obzir. Primjena Popisa na kandidate koji zatraže razumnu prilagodbu također smatramo diskriminatornim te ćemo s

obzirom na to nastaviti postupanje u ovom slučaju budući da i dalje ne postoji razumijevanje načela razumne prilagodbe kao obaveze uklanjanja prepreka u okolini, osiguranja podrške, korištenja asistivne tehnologije i drugih metoda koje su u današnje vrijeme raspoložive. Samu procjenu smatramo diskriminatornom jer ukazuje na predrasude o tome može li osoba studirati samo na temelju njezinog invaliditeta i kreće se od pretpostavke da zbog invaliditeta ne može svladati program umjesto da se procjenjuje koje je prilagodbe moguće osigurati i kako bi osoba funkcionirala uz njihovo osiguranje.

3) Zdravstvene teškoće kao prepreka za upis studija

Pravobraniteljica je zaprimila pritužbu djevojke s invaliditetom koja je pristupila razredbenom ispitu za upis na preddiplomski studij logopedije na fakultetu u Zagrebu koja je upućivala na moguće kršenje prava osobe s invaliditetom. Prilikom pristupanja polaganju razredbenog ispita djevojka je zbog povišene tjelesne temperature bila isključena iz sudjelovanja na razredbenom ispitu i provjera njenog znanja provedena je u parku ispred fakulteta. Stranka je navela da je povišena temperatura bila posljedica sudjelovanja u kliničkom ispitivanju lijeka za spinalnu mišićnu atrofiju od koje boluje što je i potkrijepila dokumentacijom. Navela je i da joj se nitko od osoba koje su vršile provjeru znanja nisu predstavile, niti su napravile uvid u spomenutu dokumentaciju, nego je ispitivana u buci, što je ne samo utjecalo na njenu koncentraciju, nego se zbog toga osjećala izuzetno poniženo i isključeno. Pritužiteljica je nadalje navela da su ispitivači koji su obavljali provjeru znanja u uvjetima otežane koncentracije i velike vanjske buke, tvrdili da ne zna izgovarati foneme c, z i s, iako je navela da je nikada nitko, pa čak niti logoped s kojim je godinama radila, nije upozorio na to da bi imala ovakve govorne teškoće.

Pravobraniteljica je zatražila da se fakultet očituje na navode iz pritužbe te da izvijesti o postupanjima vezanim za provedbu razredbenog ispita za pritužiteljicu.

Iz očitovanja fakulteta proizlazi da je proces polaganja prijamnog ispita bio prilagođen epidemiološkim mjerama i da uvjeti u kojima se provodilo testiranje ni na koji način ne mogu utjecati na procjenu o teškoćama u izgovoru koje predstavljaju kontraindikaciju za studij logopedije. Uz napomenu da nismo ovlašteni upuštati se u preispitivanje dijagnoza, pritužiteljicu smo obavijestili da ukoliko sigmatizam predstavlja bitnu zapreku za upis na smjer logopedije, odnosno kasnije obavljanje profesije logopeda koja nije otklonjiva primjenom razumne prilagodbe ne nalazimo elemente koji ukazuju na diskriminaciju na osnovi invaliditeta.

4) Dokazivanje invaliditeta u svrhu ostvarivanja materijalnih prava s osnove invaliditeta tijekom studiranja

Otkad je 2015. godine uvedeno jedinstveno tijelo vještačenja i dokument *Nalaz i mišljenje tijela* kao jedan od dokumenata kojim se dokazuje invaliditet učestale su pritužbe pravobraniteljici na teškoće u ostvarivanju prava na temelju tog dokumenta s obzirom na to da nisu izmijenjeni propisi prema kojem bi taj dokument postao jedini dokaz invaliditeta kako je to bila intencija zakonodavca. O toj problematici i sam Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI) kao jedinstveno tijelo vještačenja navodi sljedeće:

„Do prvog siječnja 2015. invaliditet se u Hrvatskoj vještačio u šest različitih resora, na temelju 14 različitih propisa, a od tada se vještačenje provodi u ZOSI-u, u jednom od njegovih sektora – Sektoru za vještačenje. Ideja osnivanja Jedinstvenog tijela vještačenja temelji se na Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i Fakultativnom protokolu uz Konvenciju, koju je Vlada potpisala 2007. godine s konačnim ciljem da jednim nalazom i mišljenjem osoba koja se vještači ostvari različita prava u različitim sustavima, primjenom važeće Uredbe. Za to još uvijek nisu ispunjeni svi preduvjeti, koji prije svega zahtijevaju usklađivanje zakonske regulative i informatičko povezivanje s mogućnošću razmjene podataka. Stoga je misija ZOSI-ja uspostaviti jedinstvenu metodologiju vještačenja za sve sustave, što će se dugoročno ostvariti kroz usklađivanje propisa unutar tih sustava, jačanje međuresorne suradnje i razmjenu podataka.“

S obzirom da propisi nisu izmijenjeni, usprkos tome što se sve više učenika s teškoćama u razvoju vještači kod jedinstvenog tijela vještačenja, za dokazivanje materijalnih prava koja mogu ostvariti u sustavu visokog obrazovanja s osnove invaliditeta kao što su upis na fakultet, dobivanje mjesta u

studentskom domu, dobivanje stipendije ili naknade za prijevoz još uvijek se priznaje isključivo potvrda o postotku tjelesnog oštećenja. To smatramo posebno spornim jer se mnoga stanja koja u znatnoj mjeri utječu na studiranje i zahtijevaju prilagodbu akademskog okruženja ne nalaze na popisu tjelesnih oštećenja pa ta skupina studenata ne može ostvariti nikakva prava u sustavu visokog obrazovanja iako objektivno ima više teškoća u funkcioniranju od osobe koja ima određeno tjelesno oštećenje ali je ono ne ometa u funkcioniranju.

U ovom izvještajnom razdoblju pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se učenica završnog razreda srednje škole koja od druge godine života boluje od juvenilnog idiopatskog artritisa, te na temelju nalaza i mišljenja ZOSI-a ima utvrđen III. stupanj invaliditeta na temelju kojeg je u sustavu socijalne skrbi ostvarila pravo na doplatak za pomoć i njegu. Nakon položene državne mature namjerava upisati fakultet pozivajući se pritom na pravo prednosti koje kao osoba s invaliditetom ima pri upisu na visoko učilište. Informacije o kandidatima koji ostvaruju pravo prednosti na visokim učilištima i potrebna dokumentacija, dostupni su na mrežnim stranicama *Agencije za znanost i visoko obrazovanje* na poveznici <https://www.studij.hr/sve-o-prijavama> gdje se navodi sljedeće:

„Upis na diplomatske studijske programe bez obzira na položaj na rang-listi pod uvjetom da prijeđu razredbeni prag i zadovolje sve uvjete koje propisuje visoko učilište imaju, među ostalim, kandidati sa šezdesetpostotnim i većim tjelesnim oštećenjem (invaliditetom) koji svoj status dokazuju rješenjem o invaliditetu Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje.“

S tim u vezi uputili smo preporuku Ministarstvu znanosti i obrazovanja, Agenciji za znanost i visoko obrazovanje i fakultetu koji je učenica željela upisati i upozorili da traženi uvjet ostvarivanja prednosti za studente s invaliditetom nije sukladan zakonskim odredbama koji se odnose na određivanje statusa osobe s invaliditetom, na što je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila još u preporuci od 29. svibnja 2018. godine te je ova preporuka ponovno dostavljena.

Agencija za znanost i visoko obrazovanje očitovala se na preporuku pravobraniteljice dopisom od 31. kolovoza 2018. godine (Klasa: 602-04/18-11/205, Urbroj: 355-05-18-0003) u kojem navodi da su čl. 77. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju propisani uvjeti upisa na studij na visoka učilišta, te da je iz toga razvidno da su visoka učilišta nadležna za utvrđivanje uvjeta za upis. Agencija za znanost i visoko obrazovanje se sukladno tome obvezala pravodobno upozoriti visoka učilišta i Povjerenstvo za unapređenje postupaka upisa, a po potrebi i ostale relevantne dionike, na diskrepanciju zakonskih i podzakonskih propisa u odnosu na uvjete upisa na studij na visokom učilištu. Unatoč tome što je preporuka pravobraniteljice za osobe s invaliditetom iz 2018. godine načelno uvažena, osobe s invaliditetom su dvije godine kasnije još uvijek primorane za ostvarenje prava prednosti pri upisu na visoko učilište prilagati isključivo rješenje HZMO-a o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja. Stoga smo ponovno preporučili da propozicije za ostvarivanje prednosti za upis studenata s invaliditetom usklade sa zakonodavnom regulativom koja se odnosi na dokazivanje statusa osobe s invaliditetom, te ih na taj način objave na mrežnim stranicama. Isto tako smo zamolili da prihvate konkretni nalaz i mišljenje za učenicu koja nam se obratila kako kao osoba s težim stupnjem invaliditeta (III. stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti) ne bi bila zakinueta za ostvarivanje prava na pristup visokoškolskom obrazovanju zbog navedene administrativne prepreke.

Godine 2018. imali smo gotovo identičan slučaj u kojem se pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratio budući student koji je liječen od maligne bolesti. Na temelju nalaza i mišljenja ZOSI-a imao je utvrđen IV. stupanj invaliditeta na temelju kojeg je u sustavu socijalne skrbi ostvario pravo na osobnu invalidninu. Taj dokaz o invaliditetu dostavio je Agenciji za znanost i visoko obrazovanje koja ga je obavijestila da je navedeni dokaz zaprimila, ali se on ne vrednuje za ostvarivanje prava prednosti pri upisu“.

U ova dva slučaja pravobraniteljica za osobe s invaliditetom upozorila je na sljedeće: Traženi uvjet ostvarivanja prednosti za studente s invaliditetom nije sukladan zakonskim odredbama koje se odnose na određivanje statusa osobe s invaliditetom. Naime, u hrvatskom pravnom prostoru ne postoji „rješenje o invaliditetu“, pa niti „rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“. Naime, u sustavu mirovinskog osiguranja utvrđuje se invaliditet u odnosu na radnu sposobnost, pri

čemu se utvrđuje postoji li kod osiguranika (zaposlenih, obrtnika i dr.) radna nesposobnost ili preostala radna sposobnost, radi utvrđivanja određenih prava osobe s invaliditetom u sustavu mirovinskog osiguranja, a jedno od prava je i naknada zbog tjelesnog oštećenja. Ovu naknadu može ostvariti „osiguranik kod kojega je utvrđeno tjelesno oštećenje od najmanje 30%, a koje je nastalo kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti“. Postupak vještačenja osnova je za ostvarivanje različitih prava u različitim sustavima. Način i postupak vještačenja u svrhu ostvarivanja prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi roditeljskih potpora, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te u svrhu utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta pri ostvarivanju prava u sustavu obrazovanja, kao i u svrhu ostvarivanja prava u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja uređen je Uredbom o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17). Sve osobe s invaliditetom svoj status osobe s invaliditetom dokazuju na temelju postojanja nalaza i mišljenja ZOSI-a. Čl. 23. gore citirane Uredbe propisano je da je osoba s invaliditetom osoba koja ima dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njezino puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Status osobe s invaliditetom ima osoba (starija od 15 godina) kojoj je u postupku vještačenja utvrđeno barem jedno oštećenje iz Liste I. i najmanje stupanj 1. iz Liste težine i vrste invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti. Pod postupkom vještačenja iz stavka 2. ovoga članka smatra se vještačenje oštećenja organizma, težine invaliditeta – oštećenja funkcionalnih sposobnosti i radne sposobnosti. Oštećenja organizma iznose 0 – 100%, a oštećenja funkcionalnih sposobnosti imaju 4 razine, pri čemu se III. i IV. razina oštećenja odnose na osobe s najtežim invaliditetom.

Iz navedenog, za ostvarivanje prava prednosti za upis na pojedine fakultete nije ispravno tražiti „rješenje o invaliditetu Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje“, s obzirom na to da budući studenti, mladi s tek završenom srednjom školom nisu osiguranici u sustavu mirovinskog osiguranja te nemaju niti zakonske osnove tražiti pravo na naknadu za tjelesno oštećenje, samo kako bi dobili postotak oštećenja organizma. Postotak oštećenja organizma još se uvijek traži kao dokaz kod ostvarivanja pojedinih povlastica (npr. oslobođanje plaćanja cestarine, godišnje naknade za uporabu javnih cesta i sl.), te su zainteresirane osobe prisiljene pokretati postupak za ostvarivanje prava na naknadu za tjelesno oštećenje, iako nemaju osnovni zakonski uvjet za njezino ostvarivanje – status osiguranika u mirovinskom osiguranju. Osim što je trajanje postupka dugotrajno, ono za njih predstavlja i financijsko opterećenje, s obzirom na to da ga za osobne potrebe i osobno plaćaju. S obzirom na prijelazno razdoblje u kojem još uvijek propisi nisu usklađeni s uredbom i mnogi učenici i studenti i dalje imaju potvrdu u postotku tjelesnog oštećenja kao dokaz invaliditeta, pravobraniteljica smatra ispravnim i osnovanim u svrhu ostvarivanja prava na izravan upis na fakultet kao i drugih materijalnih prava studenata s invaliditetom priznati kao dokaz invaliditeta rješenje o postotku tjelesnog oštećenja HZMO-a ili nalaz i mišljenje ZOSI-a. U tom smislu potrebno je uskladiti propise.

Povodom ove preporuke MZO nas je obavijestilo da je čl. 4. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 177/04, 2/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17) propisana autonomija sveučilišta i akademska samouprava koja, među ostalim, obuhvaća utvrđivanje pravila studiranja i upisa studenata. Čl. 77. navedenog Zakona propisuje da se upis obavlja na temelju javnog natječaja koji objavljuje sveučilište, veleučilište ili visoka škola, a koji mora sadržavati uvjete za upis, broj mjesta za upis, postupak, podatke o ispravama koje se podnose i rokove za prijavu na natječaj i upis. Odluku o upisu na prvu godinu preddiplomskog, preddiplomskog i diplomskog integriranog sveučilišnog studija te stručnog preddiplomskog studija kao i preporuku o izravnom upisu na visoka učilišta u statusu redovitog studenta izvan odobrene upisne kvote potvrđuje Rektorski zbor. Stoga je MZO uputilo preporuku Rektorskom zboru sveučilišta i Vijeću veleučilišta i visokih škola da uvjete natječaja usklade sa zakonodavnom regulativom.

Anketa o iskustvu studiranja s invaliditetom, prosinac 2020.

Pripremajući stručni skup **Izazovi studiranja s invaliditetom** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom provela je anketu koja je sadržavala 35 različitih pitanja o potporama i prilagodbama i izazovima s kojima se susreću studenti s invaliditetom tijekom studija i smještaja u studentskom domu. Anketu je putem online upitnika ispunilo 105 studenata različitih vrsta invaliditeta sa svih hrvatskih sveučilišta osim Sveučilišta u Dubrovniku.

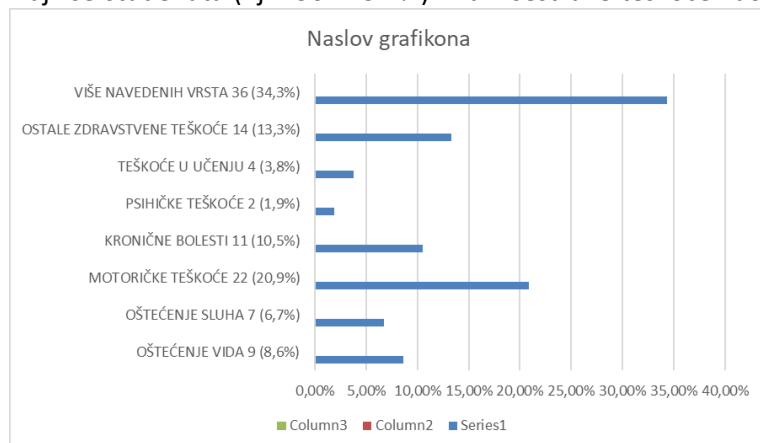
SVEUČILIŠTA	BROJ STUDENATA KOJI SU ISPUNILI ANKETU
Sveučilište u Zagrebu	42
Sveučilište u Zadru	20
Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku	14
Sveučilište u Rijeci	9
Sveučilište J. Dobrile u Puli	6
Sveučilište Sjever	6
Sveučilište u Splitu	3
Sveučilište u Dubrovniku	0
Sveučilište Matije Vlačića Ilirika	1
Veleučilište u Virovitici	1
Nepoznato	3
UKUPNO	105

Tablica 11. Pokazuje broj studenata koji su ispunili anketu po sveučilištima

Kao što je bilo i za očekivati, najveći broj anketiranih studenata dolazi sa Sveučilišta u Zagrebu na kojem studira i daleko najveći broj studenata s invaliditetom. Iako anketa ovaj put nije obuhvaćala i veleučilišta, budući da smo je objavili na mrežnoj stranici INportal i pozvali sve studente s invaliditetom da je ispune, javili su se i studenti s Veleučilišta u Virovitici i studenti s invaliditetom na Sveučilištu M.V. Ilirik. Najviše odgovora po pojedinačnim fakultetima zaprimljeno je s Pravnog fakulteta u Zagrebu (10) i s Fakulteta organizacije i informatike u Varaždinu (6).

Grafikon 18. Anketirani studenti prema vrsti teškoća

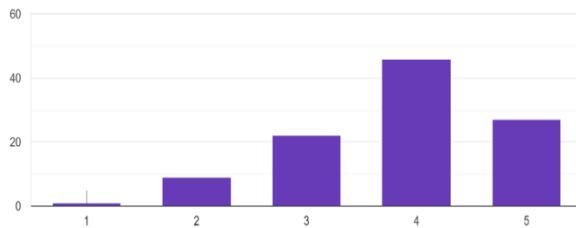
Najviše studenata (njih 36 ili 34 %) ima višestruke teškoće kao što su primjerice motoričke teškoće i

kronična bolest, psihičke teškoće i teškoće u učenju, psihičke i zdravstvene teškoće, oštećenje vida i oštećenje sluha i slično. Najbrojniji su studenti s motoričkim teškoćama, a potom slijede ostale zdravstvene teškoće i kronične bolesti, oštećenje vida, oštećenje sluha i teškoće u učenju. Iako su anketu ispunila samo dva studenata s psihičkim teškoćama, još šest je navelo da ima i psihičke teškoće uz neko drugo stanje.

1. Koliko ste zadovoljni svojim iskustvom studiranja?

Grafikon 19. Zadovoljstvo iskustvom studiranja

Na pitanje o zadovoljstvu studiranjem na skali od 1 do 5 najveći broj studenata s invaliditetom (od ukupno 105) izjavilo je da je zadovoljno ili izrazito zadovoljno.

Od Ministarstva znanosti i obrazovanja dosad je pravobraniteljica dobivala objašnjenje da su sve potrebe studenata s invaliditetom zadovoljene i tu su se zapravo referirali na pitanja studentskog standarda. I doista svi akteri se slažu da je na tom

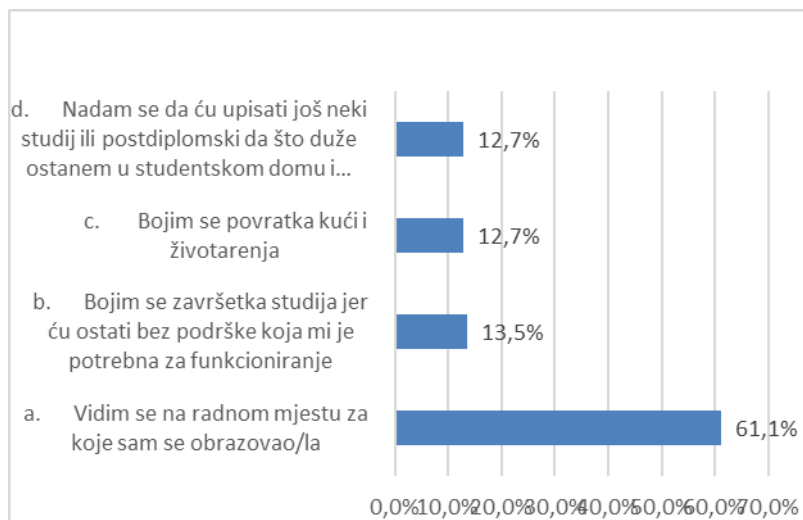
području ostvarena zavidna razina pa se često zna reći da osobe s invaliditetom u Hrvatskoj nikad prije i nikad poslije nemaju osiguranu takvu razinu podrške kakvu imaju tijekom studiranja.

Pokazuju to i rezultati ove ankete u kojoj je gotovo 70% anketiranih studenata s invaliditetom svoje iskustvo studiranja ocijenio vrlo dobrim ili odličnim. Razmatrajući i obrađujući dobivene podatke, upitali smo se nisu li rezultati možda posljedica niske razine očekivanja i rupa u sustavu podrške koja postoji kad osobe s invaliditetom završe studij i najednom ostanu bez prilagođenog i financijski dostupnog stambenog prostora, bez lako dostupnog i financijski pristupačnog prilagođenog prijevoza, bez dovoljno sati asistencije, videćih pratitelja ili komunikacijskih posrednika i dostupne zdravstvene njege, dakle svih potrebnih potpora u njihovih životnim i radnim aktivnostima.

Posebno je to realitet studenata koji dolaze iz manjih mjesta i nakon studija se vraćaju u njih. Zbog toga gotovo 30 % studenata u našoj anketi izražava strah od toga što ih čeka nakon završetka studija, a određeni dio njih nastoji iznaći načine na koje bi produžio vrijeme studiranja odnosno zadržao uvjete i podršku koja im je prijeko potrebna, a koju završetkom studija gube.

2. Kako vidite svoju budućnost po završetku studija?

Grafikon 20. Pokazatelji o budućnosti po završetku studija

Podatak da se 61,1 % studenata s invaliditetom vidi na radnom mjestu za koje su se obrazovali tijekom studija je izuzetno pozitivan.

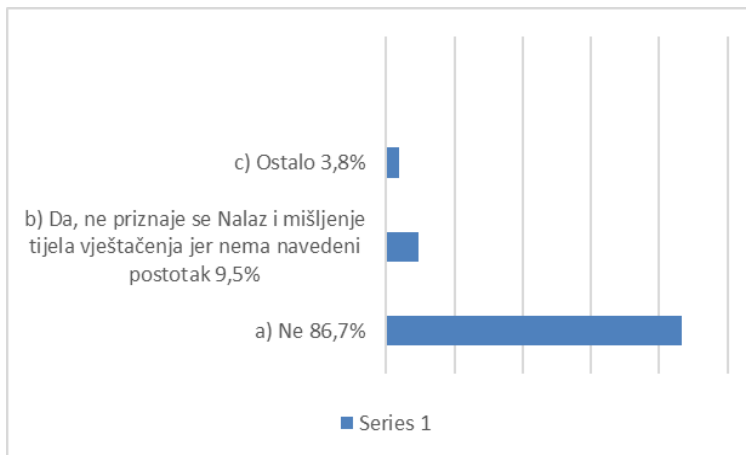
Ipak nikako ne smijemo zanemariti podatak da se 26 % studenata boji završetka studija i da će po završetku studija životariti i ostati bez podrške koja im je bitna za funkcioniranje. Tome treba pridodati i podatak od 12,7 % studenata 12,7 % koji žele nastaviti studiranje na

poslijediplomskom studiju dijelom kako bi ostali u studentskom domu i nastavili dobivati potrebnu podršku i asistenciju kao i život u pristupačnom okruženju.

Ovaj podatak s jedne strane govori o svom trudu sveučilišta unatoč nepostojanju propisa, no otvara i druga pitanja s kojima se susreću odrasle osobe s invaliditetom.

3. Imate li problema s potvrdama za dokazivanje invaliditeta?

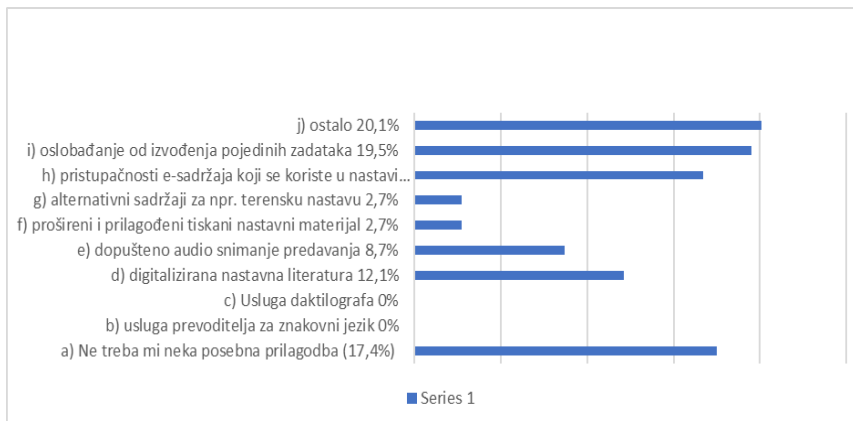
Grafikon 21. Pokazatelji o problemima s potvrdama za dokazivanje invaliditeta

Najveći broj anketiranih studenata s invaliditetom nema problema s dokazivanjem invaliditeta dok se određenom broju ne priznaje nalaz i mišljenje tijela vještačenja. Upiti i pritužbe pravobraniteljici pokazuju da su problemi s dokazivanjem invaliditeta u svrhu ostvarivanja prava s osnove invaliditeta u sustavu visokog obrazovanja puno istaknutiji o čemu je više govora bilo ranije.

4. Koji oblik prilagodbe nastave vam je osiguran na fakultetu?

Grafikon 22. Pokazatelj oblika prilagodbe nastave

Kao što je vidljivo iz odgovora, različit je spektar prilagodbi za studente s invaliditetom u akademskom okruženju. Zabrinjavajuće je što je gotovo najveći postotak studenata odgovorio da kao oblik prilagodbe koristi nešto što uopće nije prilagodba, ali smo je naveli kao svojevrsnu

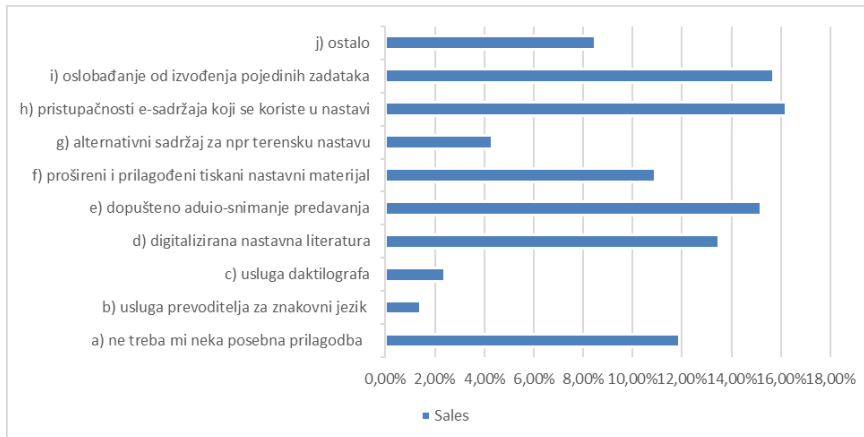
zamku jer se u dosadašnjem radu pokazalo da je takva praksa raširena: oslobađanje od izvođenja pojedinih zadataka. To predstavlja opasnost da će se za studente s invaliditetom smanjivati očekivani ishodi učenja što nikako ne smije biti cilj već je smisao prilagodbe da se iznađu alternativni načini obavljanja aktivnosti uz koje će se ishodi učenja u potpunosti ostvariti, a akademski standardi se neće umanjiti. Značajan broj anketiranih studenata smatra da im ne treba neka posebna prilagodba, a od prilagodbi najučestalije koriste pristupačnost e-sadržaja te digitalizirane nastavne literature što ne čudi s obzirom na to da se nastava provodila uglavnom online.

Od anketiranih studenata niti jedan ne koristi daktilografa i prevoditelja znakovnog jezika što je i očekivano jer najveći broj njih ima motoričke teškoće i kronične bolesti te ostale zdravstvene teškoće.

Međutim, kad smo pitali koji oblik prilagodbe bi im olakšao studiranje kad bi se mogao osigurati, usluga daktilografa i prevoditelj znakovnog jezika dobili su značajan broj odgovora. Ti odgovori ukazuju na potrebu da se iskustvo studiranja gluhih osoba detaljnije istraži u suradnji s udrugama i savezima koji okupljaju gluhe osobe i osobe oštećena sluha.

5. Koji oblik prilagodbe nastave vam je potreban/bi vam olakšao studiranje kad bi se mogao osigurati?

Grafikon 23. Oblik prilagodbe nastave

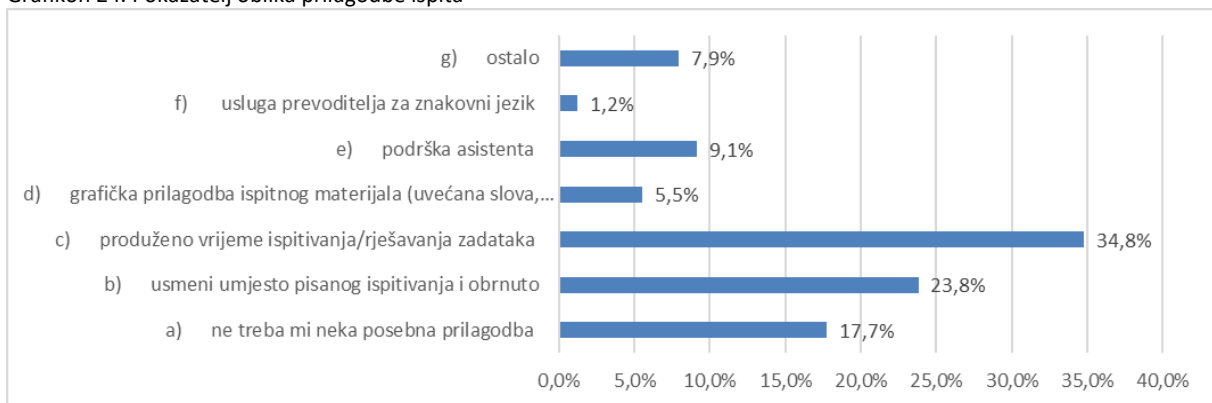

Odgovori na ovo pitanje uz potrebu za uslugama daktilografa i prevoditelja znakovnog jezika pokazuju da postoji značajan broj nezadovoljenih potreba za gotovo svim vrstama prilagodbi. Primjerice, gotovo 11 % anketiranih studenata izjasnilo se da treba prilagodbu u vidu proširenog i prilagođenog tiskanog nastavnog

materijala, dok je osigurano ima samo njih 2,7 %. Značajna je i potreba za dopuštanjem audio snimanja predavanja.

6. Koji oblik prilagodbe ispita koristite?

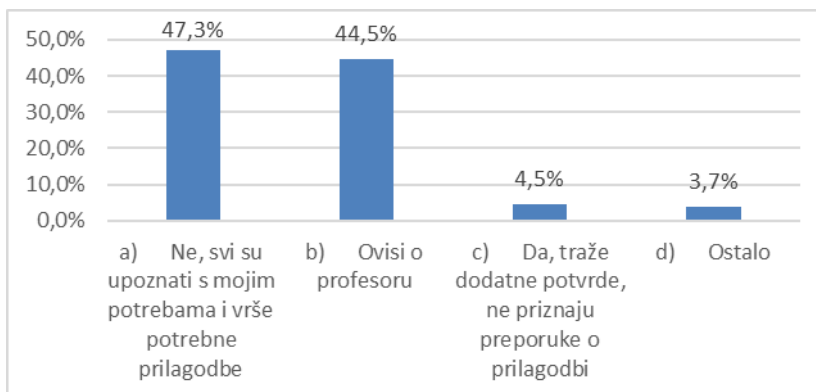
Grafikon 24. Pokazatelj oblika prilagodbe ispita

Na ispitu najčešće koriste prilagodbu na način da polažu ispit usmeno umjesto pismenog ili obratno te uz produženo vrijeme, dok ostale prilagodbe koriste puno rjeđe ili nemaju potrebe za prilagodbom na ispitu (17,7 % studenata).

7. Imate li teškoća u komunikaciji s profesorima?

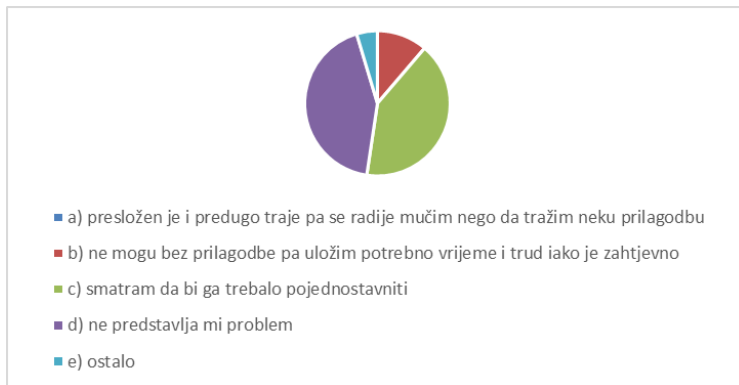
Grafikon 25. Teškoće u komunikaciji s profesorima

Iako najveći broj anketiranih studenata s invaliditetom nema teškoća u komunikaciji s profesorima (47,3 %), gotovo podjednak broj njih ipak ističe da to ovisi o profesoru (44,5 %).

8. Kako biste ocijenili administrativni postupak za ostvarivanje neke prilagodbe?

Grafikon 26. Ocjena administrativnog postupka

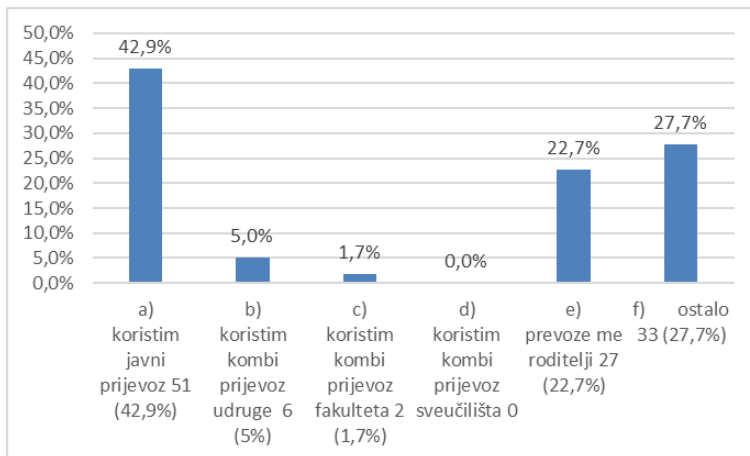

Iako za 39 % ispitanika administrativni postupak ne predstavlja problem, gotovo jednak broj ili njih 37,3 % smatra da ga treba pojednostavniti, a jedan broj studenata će složenost i dugotrajnost postupka odvratiti od traženja prilagodbi. To ponovno dovodimo u korelaciju s odgovorima o prilagodbama koje bi studentima olakšale studij kad bi se mogle

osigurati. Potrebno je dodatno ispitati što utječe na to da studenti ne traže prilagodbe pri čemu svakako treba uzeti u obzir složenost administrativnog postupka.

9. Kako vam je organiziran prijevoz do fakulteta?

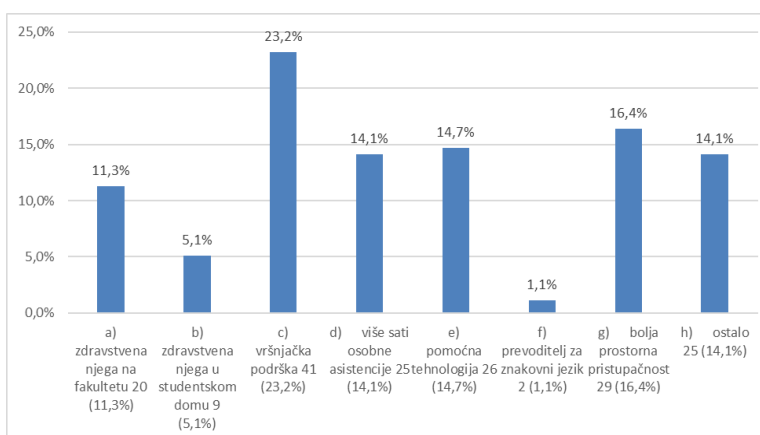
Grafikon 27. Organizacija prijevoza do fakulteta

Anketirani studenti s invaliditetom najčešće koriste javni prijevoz (42,9 %) ili ih voze roditelji (22,7 %), pa onda i kolege, asistent, sami se voze. Kombi prijevoz bilo ZET-a, udruga ili fakulteta rijetko koriste.

10. Što bi vam još olakšalo studiranje kad bi se moglo osigurati?

Grafikon 28. Upit o mogućim olakšicama tijekom studiranja

Ono što studenti s invaliditetom izvještavaju da im je dodatno potrebno je više sati osobne asistencije, više vršnjačke potpore, bolja prostorna pristupačnost, zdravstvena njega, kako u studentskom domu, tako i na fakultetu te pomoćna tehnologija.

Jako je upečatljiv jedan odgovor:

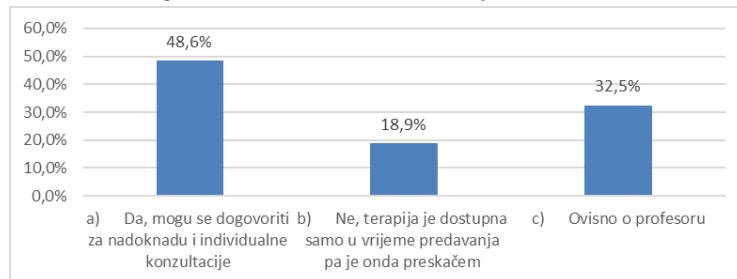
„Cjelokupno moje iskustvo visokog obrazovanja je izrazito pozitivno jer sam dolaskom na fakultet prvi put doživio da me profesori i prijatelji

(kolege) doživljavaju kao potpuno ravnopravnu osobu što mi je uvelike pomoglo na putu prihvaćanja sebe kao osobe s invaliditetom. Susreću se s prijateljima, uvidio sam da se i prijatelji susreću s istim problemima iako nisu osobe s invaliditetom što me potaknulo na osobnu promjenu kao i promjenu načina na koji percipiram vlastitu ulogu u društvu.“

Kada je riječ o osiguranim prilagodbama pri polaganju ispita usporedimo li rezultate vezane uz teškoće na koje su nailazili, česti su odgovori da prilagodba ili nije bila potrebna ili da nisu imali dovoljno vremena odnosno da im nije bilo osigurano produženo vrijeme za rješavanje zadataka.

11. Dozvoljavaju li vam studentske obaveze brigu o fizičkom i mentalnom zdravlju (odlazak na terapije, fizikalnu rehabilitaciju, liječenje)?

Grafikon 29. Briga o fizičkom i mentalnom zdravlju

Vezano za pitanje koliko su s obzirom na studentske obaveze u mogućnosti voditi brigu o svom fizičkom i mentalnom zdravlju te odlaziti na bitne terapije, gotovo pola ispitanih izvještava da ima vremena posvetiti se tome jer se mogu dogovoriti za nadoknadu i individualne

konzultacije, dok druga polovica ne može obavljati terapije ili to ovisi o profesoru.

12. Nudi li se u studentskoj menzi hrana za studente koji su alergični na neke namirnice?

Na navedeno pitanje 50,5 % studenata odgovorilo je da se nudi hrana za studente koji su alergični na neke namirnice, dok su ostali odgovorili kako to ovisi o menzama što samo upućuje na potrebu jasnih pravila.

Na pitanja koja su imala za cilj ispitati dojmove studenata o prostornoj pristupačnosti ustanova visokog obrazovanja pri čemu je poseban naglasak stavljen na elemente pristupačnosti za slijepe i gluhe osobe kao što su taktilne crte vođenja i induktivna petlja, anketirani studenti s invaliditetom u najvećem broju izvještavaju da su ulazi i prostorije pristupačne kao i gornji katovi. No, ne smijemo zanemariti i onaj broj studenata koji izvještava da prostori nisu prilagođeni. Sanitarni čvorovi su uglavnom manje prilagođeni. U više od 80 % slučajeva nisu postavljene taktilne crte vođenja, a ne postoje niti induktivne petlje.

18. Koja vrsta pomoćne tehnologije vam je raspoloživa?

Na ovo pitanje, najčešći odgovori su bili, ili da nema potrebe za pomoćnom tehnologijom ili ona nije dostupna na fakultetu, a od dostupnih riječ je o računalima/laptopima ili mobitelima s ugrađenom govornom jedinicom i čitačem ekrana, električnom povećalu, audio čitaču, diktafonu i reproduktoru.

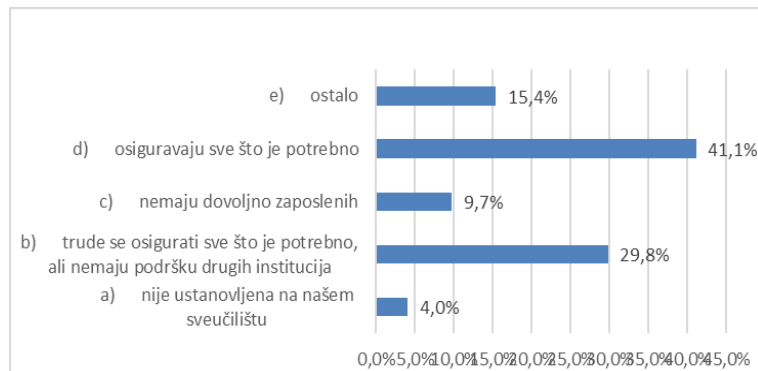
19. i 20. Vezano uz pitanja koja su se odnosila na potporu asistenata u nastavi i vršnjačku podršku, iz dobivenih rezultata vidljivo je da anketirani studenti dosta rijetko koriste potporu asistenata u nastavi i vršnjačku podršku. Osvrnemo li se na prethodne rezultate, određeni broj studenata je izjavio da bi mu pomoglo kada bi imao organiziranu vršnjačku potporu i osobnu asistenciju. Asistenta u nastavi nisu tražili, a i sami voditelji Ureda i koordinatori studenata s invaliditetom naglašavaju da postoji niz mogućih prilagodbi u akademskom okruženju kod nastave i polaganja ispita te ukoliko su prostori pristupačni asistenti u nastavi nisu toliko potrebni.

21. Koji oblik asistencije/prilagodbe vam nedostaje na fakultetu?

Veliki je broj onih kojima ništa ne nedostaje, a kada navode što im nedostaje riječ je s jedne strane o pristupačnosti i potrebi uklanjanja arhitektonskih barijera i organizaciji prijevoza, a s druge strane nedostaje vršnjačka potpora, dodatno pojašnjavanje gradiva, pristupačnost pojedinih profesora, pisanje ispita u vremenskom odmaku u odnosu na druge studente, prevoditelj znakovnog jezika i asistenti. Kao što smo već napomenuli, prilagodbom okruženja i nastavnog procesa smanjuje se potreba za asistencijom i pojačava samostalnost studenta što je za mnoge od njih izuzetno važno iskustvo.

22. Kako biste ocijenili podršku koju dobivate od studentske službe za studente s invaliditetom?

Grafikon 30. Ocjena za podršku koju pruža studentska služba

Kada govorimo o podršci koju dobivaju od studentske službe (voditelja Ureda i koordinatora) u preko 70 % slučajeva anketirani studenti naglašavaju da im službe osiguravaju sve što je potrebno ili se trude osigurati sve što je potrebno, ali nemaju pomoć drugih institucija. Ističu i da službe nemaju dovoljan broj zaposlenih, a 4 % njih smatra da na njihovom sveučilištu takve službe

nema (iako su one uspostavljene na svim sveučilištima tako da taj odgovor upućuje na to da ima prostora za poboljšanje njihove vidljivosti).

23. Koje usluge koristite u studentskom domu?

Većina anketiranih studenata nije smještena u studentskom domu pa niti ne koriste usluge u domu. Mnogi studenti koji žive u studentskom domu ne koriste, nikakve prilagodbe, a oni koji koriste najčešće im je osiguran smještaj u prilagođenoj sobi, potom osobni asistent i u manjem broju odgovora 24-satna asistencija.

24. Koje bi vam još usluge bile potrebne?

Ovo pitanje se odnosilo na njihove dodatne potrebe u studentskom domu: veća soba, zdravstvena njega 24 sata u domu, potrebna prehrana bez glutena, pomoć pri čišćenju studentske sobe, pomoć osobnog asistenta. Veći broj studenata kako smo rekli nije smješten u domu.

25. Kome se obraćate kad zbog invaliditeta naiđete na neku poteškoću bilo u studentskom domu ili na fakultetu?

Najčešće je odgovor, Uredu za studente s invaliditetom ili koordinatorima, a ako se prisjetimo pitanja kako su zadovoljni s podrškom koju dobivaju odgovorili su da im osiguravaju potrebno ili se trude osigurati potrebno. Osim njih, obraćaju se roditeljima i prijateljima.

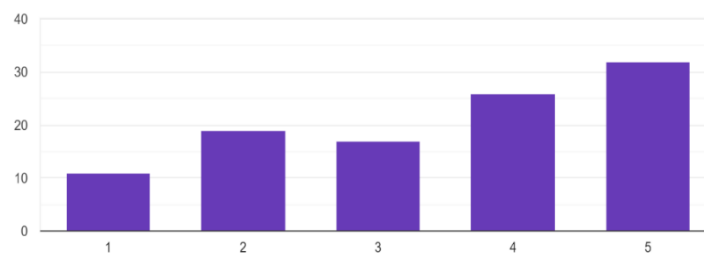
26. Jeste li član neke udruge?

Podjednak je broj studenata koji su članovi udruga kao i onih koji nisu.

Sljedeća tri pitanja odnose se na slobodno vrijeme i bavljenje sportskim i drugim aktivnostima.

27. Kako ste zadovoljni načinom na koji provodite slobodno vrijeme (izlasci, kino, kazalište, koncerti, druženja s prijateljima)?

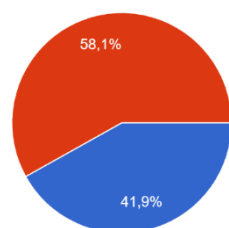
Grafikon 31. Zadovoljstvo načinom provođenja slobodnog vremena

28. Čime se najčešće bavite u slobodno vrijeme?

29. Bavite li se nekim oblikom sportskih aktivnosti?

Grafikon 32. Bavljenje sportskim aktivnostima

● Da
● Ne

Pitanja od 27. do 29., prema podacima iz grafikona pokazuju kako je više od 50 % anketiranih studenata s invaliditetom zadovoljno svojim aktivnostima u slobodno vrijeme, a riječ je o različitim aktivnostima od druženja do čitanja knjiga, šetnji, sporta, sviranja instrumenata, pjevanja i sl. Njih 41,9 % bavi se nekom sportskom aktivnosti odbojka, jahanje, plivanje, trčanje, vožnja biciklom...

30. Što biste naveli kao tri goruća problema studenata s invaliditetom u Hrvatskoj koja bi trebalo što prije riješiti?

Neki odgovori koje studenti navode su vezani sasu uz pitanja studentskog života, no ističu i mnoge druge teškoće na koje nailaze osobe s invaliditetom općenito kao što su mali iznos osobne invalidnine, nedovoljna educiranost općenito o potrebama osoba s invaliditetom u društvu i na fakultetu, teškoće pri ostvarivanju bračne zajednice i ostvarivanja kao roditelja, ukidanje nepotrebnog višekratnog broja vještačenja za različite potpore te manjak fizioterapeuta i lijekova.

Od pitanja vezanih uz studentski život između ostalog naveli su sljedeće: potrebne su olakšice studentima s invaliditetom, bolje organiziran prijevoz, bolje prilagođen raspored predavanja za studente koji imaju motoričke teškoće i bolove, asistenti, grupe podrške prije upisa studija, smještaj, povećati kvotu upisa, premali broj stipendija za kategoriju C2, prostor za učenje, prilagođena literatura, arhitektonske barijere, nepristupačnost i osviještenost profesora, osigurati zaposlenje nakon studija/pripravništvo, hitne mjere za poticanje zapošljavanja studenata s invaliditetom, slabo integrirani među vršnjake te usamljeni, nemogućnost ostvarivanja stipendije i prijevoza za preddiplomski studij, psihološka pomoć, stigmatizacija, nedovoljna dostupnost moderne asistivne tehnologije, zvučni semafori.

Posebno ističemo sljedeća zapažanja studenata, citiramo: *Slabo prepoznavanje potreba i izbora mogućnosti koje se preporučuju za prilagodbu ili za ostale potrebe u smislu njihova traženja i dobivanja potvrde. Slaba educiranost o mogućnostima i nemogućnostima s obzirom na stupanj invaliditeta.*

Nedostatak upućenosti u vezi psihičkih poremećaja, mizernu invalidninu i stipendije s uvjetima koji su nerealni ukoliko studirate na fakultetu kao što je Pravni fakultet u Zagrebu, a ne u večernjoj školi.

Potrebno je osigurati veća prava i za one sa disleksijom i disgrafijom ili nekim drugim oblikom psihičke poteškoće jer većina ljudi ne smatra to nekom preprekom za obavljanje redovnih obaveza i nemaju razumijevanja za takve osobe.

Potrebno je donijeti hitne mjere za poticanje ravnopravnog zapošljavanja studenata s invaliditetom u institucijama visokog obrazovanja u skladu s njihovim potencijalnim interesom i ostvarenim uvjetima, povećati kvote za studente s invaliditetom na postdiplomskim i doktorskim studijima u slučaju ostvarenih uvjeta za upis navedenih studija. Treba raditi na destigmatizaciji osoba s invaliditetom kao studenata na tim razinama studija, također na destigmatizaciji istih kao budućih potencijalnih djelatnika institucija visokog obrazovanja, duga procedura rješavanja prilagodbi.

Jedno od najčešćih odgovora bilo je: često nerazumijevanje djelatnika fakulteta koji su zaduženi da nam pomognu, nerazumijevanje profesora, loša komunikacija s profesorima, potreba za stalnim dokazivanjem statusa te nepripremljenost nastavnog i nenastavnog osoblja za rad sa studentima s invaliditetom. Kad se s tim usporede odgovori ureda za studente s invaliditetom iz kojih je vidljivo da na nekim od njih nakon okončanja TEMPUS projekta 2012. godine nije bilo sustavne edukacije,

nameće se zaključak da je edukacije potrebno nastaviti i sustavno provoditi, a ne samo kad se pojave neki problemi.

31. Što biste još željeli istaknuti vezano uz iskustvo studiranja s invaliditetom i životom u studentskom domu, a da nije bilo obuhvaćeno pitanjima?

Kako ne bi ponavljali ponovno već rečeno o potrebi više smještaja u domovima za studente s invaliditetom, organiziranog prijevoza, pristupačnosti zgrada fakulteta i domova te potrebnih prilagodbi u akademskom okruženju citirali bi nekoliko izjava studenata:

Učenje je u mom slučaju bilo mučenje, a zaista nije bilo potrebe za time jer nisam ništa tražila što se nije moglo dati. Jer 13 godina studirati kao osoba s invaliditetom, a u biti kao zdrava osoba jer ništa nije priznato, znači u ovoj zemlji zaista postoji veliki problem. Odgovorno tvrdim da mi je puno toga uskraćeno kao bolesnoj osobi s puno dijagnoza, a tijekom studiranja dokazala sam da mogu postići rezultate. Samo potrajalo je, a nije trebalo.

Velik je problem za mlade s invaliditetom uopće doći na studiju zbog manjka podrške te neadekvatnog primarnog i sekundarnog obrazovanja.

Izdvojili bi nekoliko izjava koje opisuju iskustva studija:

„Želim pohvaliti sve svoje profesore, kao i nekolicinu studenata koji mi stalno pomažu, jer zbog njih je meni studij veselje. Pojedini profesori u srednjoj školi nisu baš imali puno razumijevanja za mene i moje probleme i smatrali su da ne trebam polagati maturu niti studirati, tako da mislim da bi trebalo raditi na edukaciji profesora u srednjim školama.“

„U mojem osobnom slučaju, iskustvo studiranja s invaliditetom je nešto apsolutno pozitivno. Potpuno sam integriran u studentsku zajednicu i vodim cjelovit društveni život. Ne nailazim na nikakvu stigmatizaciju. Ne živim u studentskom domu već u vlastitom stanu, a studiram izvan mjesta u kojem sam završio osnovno i srednje obrazovanje. To dokazuje visok stupanj moje autonomije i samostalnosti u svakodnevnom životu.

Međutim, sve preduvjete za relativno lagodan studentski život unatoč invaliditetu, postigao sam zahvaljujući inicijativi sebe i svojih roditelja, kao i zahvaljujući njihovim financijskim mogućnostima. Država kojoj želim biti od koristi, čijem napretku i razvoju u skladu sa svojim mogućnostima želim pridonositi, a to je i razlog zbog kojeg sam se odlučio na postizanje visoke stručne spreme unatoč svojoj invalidnosti, sudjelovala je u toj pozitivnoj priči slabo i nikako. Poznajem mnogo studenata s invaliditetom koji postižu izvrsne rezultate u studiju i bili bi voljni upisati postdiplomske i doktorske studije, ali zbog neprikladnog okruženja i svojeg invaliditeta nisu sigurni da li se mogu upustiti u taj poduhvat. I sam sam jedan od takvih studenata. Ne znamo da li bi nas se stigmatiziralo, da li bi nam se pružila jednaka šansa za profesionalnu samorealizaciju.

Na kraju krajeva, da li bi nam se pružila jednaka šansa pri potencijalnom zaposlenju u instituciji visokog obrazovanja, jednaka onoj koja bi se pružila osobi bez invaliditeta. To uključuje mogućnost zaposlenja u zvanju asistenta po završetku postdiplomskog studija, kao i ravnopravnu mogućnost napredovanja prema vrhu ljestvice akademskih zvanja u tijeku radnog vijeka u odnosu na napredovanje u zvanju od strane „osoba bez invaliditeta.“

Samo studiranje, boravak u Zagrebu i studentskom domu su za studente s invaliditetom, velika karta, prilika za stvoriti si i osigurati bolji život, ali s druge strane i veliki izazov! Svaki problem, ima svoje rješenje. Čvrsti stav, argumenti mnoga vrata otvaraju, iako su se činila zablindiranim. Sami smo krojači svoje sudbine!“

„Sviđa mi se međusobno pomaganje studenata. Nije samo meni potrebna pomoć i nitko od studenata se ne ustručava tražiti pomoć. Ponekad i ja mogu pomoći drugima, koliko i kako umijem, a to je dobar osjećaj. Studentska zajednica ima puno više razumijevanja i lakše prihvaća različitosti, u odnosu na kolege u srednjoj školi. Manje je natjecanja, a više međusobnog pomaganja.“

„Potaknuo bi svaku osobu s invaliditetom koja se dvoumi da upiše studij.“

No bio je jedan i ovakav odgovor:

„Diskriminacije na svakom koraku. Posebno treba obratiti pozornost kod osoba s invaliditetom čiji se invaliditet ne vidi, kao što je slučaj kod mene. Nadležni su uporno odbijali da imam invaliditet jer da dobro izgledam, unatoč cjelokupnoj medicinskoj dokumentaciji. Čak su se usudili i to preda mnom priznati, a nadalje su samo uslijedili negativni odgovori. Velika nepravda mi je nanesena, a nitko nikada nije niti će ikada odgovarati. Nažalost, unatoč svim mojim predstavkama i urgiranjima, ništa se nije riješilo.

Što se tiče života u studentskom domu, kada mi je trebao nisam ga mogla dobiti iako sam imala tešku životnu i financijsku situaciju.“

Navodili su i nepostojanje asistenta u nastavi: *u osnovnoj i srednjoj školi je to bilo uređeno i odlično funkcioniralo, duga procedura rješavanja prilagodbi, previše papirologije i sporost: Mislim da je glavni problem što na razini cijele države nije pravno i realno riješeno pitanje asistencije studentima s invaliditetom u studentskom domu i pitanje prijevoza studenata na fakultet, ali i vikendom što bi omogućilo kvalitetnije provođenje slobodnog vremena. a da ne govorim o prostornoj pristupačnosti fakulteta. Trebalo bi žurno donijeti Zakon o osobnim asistentima. veća prava i za one sa disleksijom i disgrafijom ili nekim oblikom psihičke poteškoće jer većina ljudi ne smatra to nekom preprekom za obavljanje redovnih obaveza i nemaju razumijevanja za takve osobe.*

Da se donese zakon koji bi obvezao profesora i ostale na prilagodbu nama studentima s invaliditetom te jasno odrediti koja su obaveza i prava studenta s invaliditetom s jedne strane i obaveza i prava profesora s druge strane.

Kao što je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom naglasila po završetku skupa o izazovima studiranja s invaliditetom, ohrabruje, a sve nas i kao društvo obvezuje, optimizam ispitanika ankete koji u značajnom postotku optimistično i hrabro gledaju na budućnost u kojoj se vide na radnom mjestu za koje su se obrazovali uz svu potrebnu podršku.

Online nastava uslijed epidemioloških mjera

Dana 15. srpnja 2009. godine jedne dnevne novine objavile su članak pod naslovom: *Lana je uspjela: studirat će od kuće*. U članku se dalje govori kako je zbog Lane, Hrvatski sabor 2005. godine promijenio Zakon o srednjem školstvu, pa je ona bila prva učenica u Hrvatskoj koja je sve četiri godine gimnazije završila školujući se kod kuće, a od 2009. godine i prva studentica u Hrvatskoj koja se školovala od kuće. Prema našim saznanjima, Lana je do 2020. godine ujedno bila i jedina studentica kojoj je to omogućeno i teško je tada itko mogao zamisliti da će u ožujku 2020. godine preko 90 % studenata nastavu pratiti online, od kuće. Te 2009. godine za to je bila potrebna posebna preporuka Ministarstva nakon koje je Grafički fakultet trebao prilagoditi programe svojih predmeta za što je tadašnja dekanica naglasila da će biti izazov.

Iz Ministarstva su tada istaknuli da će i „dalje raditi na razvoju modela školovanja od kuće kako bi se on u budućnosti usustavio, a da će putem preporuka i podrški poticati fakultete da i ubuduće izlaze takvim studentima u susret“. Moramo napomenuti da govoriti o pravima osoba s invaliditetom kao nečemu u vezi čega se osobi „izlazi u susret“ pokazuje da se nalazimo u modelu milosrđa, a ne u modelu ljudskih prava.

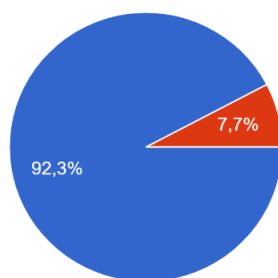
Iste dnevne novine su o Lani pisale i kad je nakon dvije godine upisivala doktorski studij objasnivši поближе način na koji se odvija njezino studiranje. Kako zbog bolesti nije mogla svakodnevno dolaziti na fakultet, zahvaljujući angažmanu Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom Zamisli koja promiče kvalitetno obrazovanje studenata s invaliditetom i financijskim sredstvima koje je osiguralo Ministarstvo znanosti i obrazovanja, organizirana je online nastava putem Skypa, a na isti je način polagala i ispite. Na fakultetu su bili osobni asistenti koji su vodili računa o tome da sve tehnički bude u redu, za Lanu su skupljali bilješke i nosili zadaće na fakultet. U početku su taj posao obavljali studenti volonteri, a onda je Udruga zaposlila asistenticu na pola radnoga vremena iako se ubrzo pokazalo da postoji potreba za asistentom na puno radno vrijeme.

Usprkos riječima predstavnika Ministarstva znanosti i obrazovanja 2009. godine kako će Ministarstvo poticati fakultete da organiziraju ovakav oblik nastave kao svojevrsan oblik prilagodbe za one studente koji na drugačiji način ne mogu studirati, iskustvo studenta s invaliditetom na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu kojeg smo prikazali u Izvješću o radu za 2016. godinu pokazao je da se to tada nije ostvarilo. Pravobraniteljici se tada obratio student 1. godine sa zahtjevom da mu se organizira praćenje nastave online. S obzirom na vrstu invaliditeta i način njegova funkcioniranja smatrali smo da je zahtjev studenta opravdan i utemeljen na nizu pozitivnih zakonskih odredbi, a jednako je bilo i mišljenje Ministarstva znanosti i obrazovanja. Ekonomski fakultet smo uputili na razmjenu iskustava s kolegama s Grafičkog fakulteta koji su uspješno proveli ovakvu vrstu prilagodbe kao i na Udrugu Zamisli koji su pomogli Grafičkom fakultetu oko tehničkog aspekta prilagodbe. Unatoč tome Ekonomski fakultet u svojim internim ustrojstvenim dokumentima nije našao uporište za takav način odvijanja nastave pa ona nije osigurana. I tako je Lana do 2020. godine ostala jedina studentica koja je studirala online.

Epidemiološke mjere uslijed širenja novog korona virusa u ožujku 2020. godine postigle su ono što preporuke pravobraniteljice i najave iz MZO-a nisu uspjele: da se nastava na fakultetima odvija online, ne samo za studente s invaliditetom nego za sve i to bez traženja uporišta u internim ustrojstvenim dokumentima ili dodatne podrške. U sklopu online ankete studenata s invaliditetom o njihovim iskustvima studiranja uvrstili smo i pitanja i o njihovom iskustvu s online nastavom, a iskustva smo prikupili i od ureda za studente s invaliditetom. Ta iskustva studenata i ureda prikazat ćemo u nastavku.

92 % anketiranih studenata s invaliditetom za vrijeme pandemije pohađalo je nastavu online. Pitali smo ih o teškoćama na koje su nailazili, što je bilo pozitivno u ovakvom načinu rada te je li prilikom polaganja ispita online za njih osigurana potrebna prilagodba i ako da, koja.

Grafikon 33. Pohađanje online nastave

● Da
● Ne

Teškoće o kojima su izvještavali anketirani studenti bile su uglavnom tehničke prirode: problemi s internetom i aplikacijama te nedostupnost potrebnih pomagala, previše gledanja u ekran. Isto tako su naveli probleme iz kojih je vidljivo da je izostala potrebna prilagodba: nisu stizali zapisivati bilješke ili pratiti predavanja, a predavanja kasnije ne bi bila dostupna online, nije bilo dovoljno vremena kod online ispita ili zadataka, materijali nisu bili prilagođeni, a

prevoditelji znakovnog jezika nisu bili dostupni.

Iz odgovora vidljivo je da su, zbog nedostatka vršnjačke potpore i teškoća s osiguravanjem asistenata posebice na početku epidemije, njihovu ulogu preuzeli roditelji koji se nisu uvijek snalazili s informatičkom opremom i korištenim aplikacijama. Nekim studentima nedostajala je i socijalna komponenta druženja s kolegama te su istaknuli i otežanu komunikaciju s profesorima tijekom nastave online, odnosno da im je lakša komunikacija uživo.

Kao pozitivno u online nastavi naveli su mogućnost da budu kod kuće i prate nastavu u udobnosti koju pruža vlastiti dom, manje potrošenog vremena, veću sigurnost za zdravlje, manje susretanja s problemima pristupačnosti i prijevoza, a mogli su i sami odrediti raspored praćenja predavanja i učenja, ponovno preslušati predavanja jer im je sve bilo dostupno. Pozitivnim su ocijenili i stjecanje novih vještina kroz online nastavu, poneki čak i da su im profesori bili dostupniji te bolje objašnjavali gradivo. Vezano uz osigurane prilagodbe pri polaganju ispita česti su odgovori da nije bila potrebna prilagodba ili da su imali dovoljno vremena odnosno produženo vrijeme za zadatke i ispite. Osim navedenog, imali su i osigurane prilagodbe u smislu više pisanih umjesto usmenih provjera ili obratno ovisno o potrebi.

Sa Sveučilišta u Rijeci vezano uz organiziranje online nastave naglasili su praćenje individualnih potreba studenata: ovisno o tim potrebama organizira se slanje literature, administrativne procedure se mogu

obaviti online, a ispitne situacije se mogu odraditi uz podršku nastavnika, zaposlenika Ureda ili asistenta i u online okruženju.

Kako je sva nastava online, nastavnici su se potrudili da sva literatura bude dostupna svim studentima online (neke knjige su nastavnici sami skenirali i stavljali na sustav za e-učenje Merlin). U slučaju potrebe prilagodbe literature, Ured za studente s invaliditetom slao je literaturu na prilagodbu u Zagreb.

U online okruženju, neki studenti su imali problema oko pristupa nekim online platformama što su riješili direktno s nastavnikom/asistentom ili djelatnicom Ureda. Asistenti su instalirali potrebne programe studentima koji to nisu mogli ili znali sami, a djelatnica Ureda je s nekima unaprijed vježbala uključivanje u Teams ili Zoom i sl...

Što se tiče same nastave, odnosno nekih nastavnih obveza za koje studenti trebaju pomoć, to se isto organizira online, npr. da asistent/ica odradi online vježbe prema uputama studenta/ice dok nastavnik gleda (kamere su tu jako važne nastavnicima da imaju kontrolu). Ako se vježbe ocjenjuju, to ne može biti asistent s istog studija/smjera, a ako ne, onda može biti.

Ispitne situacije su do sada uključivale iste prilagodbe kao i uživo, samo su se nastavnici također više angažirali pa su prema potrebi individualno prilagođavali ispite i sami ih odrađivali (bez asistencije ili uz asistenciju samog nastavnika ako je trebao ostati neki pisani trag, dakle isto prema diktatu studenta). Svi studenti koji su od početka online nisu imali problema s ostvarivanjem te mogućnosti, osim što su neki nastavnici imali teškoća sa studentima s oštećenjem vida jer oni ne mogu pratiti nastavu s maskama (čitaju s usana), ali nisu nužno ranjiva skupina pa su sastavnice morale odlučivati hoće li tim studentima omogućiti slušanje nastave online ili nastavnici neće nositi maske nego će biti na katedri iza pleksiglasa. Nakon početnih nesnalaženja, stvari su se posložile. Većina studenata izjasnila se da im online nastava više odgovara jer nisu trebali rješavati pitanje prijevoza, odlaska iz jedne zgrade u drugu i ostalo. Koristili su usluge osobnog asistenta. Potrebna je edukacija profesora o radu sa studentima s invaliditetom neovisno o pandemiji.

Sveučilište u Zagrebu i u vrijeme pandemije nudi svim studentima upis na sveučilišni kolegij „Vršnjačka potpora studentima s invaliditetom“. U zimskom semestru ak. god. 2020./2021. u okviru kolegija sudjeluje samo dvoje studenata s invaliditetom. Njihovi vršnjaci – asistenti koji su upisali kolegij pružaju im potporu u pronalasku literature (odlazak u knjižnicu), učenju (tjedni online sastanci između studenta-asistenta i studenta s invaliditetom radi ponavljanja i pojašnjavanja gradiva te utvrđivanja obveza), te kretanju po fakultetu i u studentsku menzu kad nastava nije online. Nekoliko studenata koji su planirali upisati kolegij u ovom semestru (pronašli su „parove“ - studente-asistente) su odustali izjasnivši se da neće biti potrebe za time zbog online nastave i ispita. Problem koji se općenito javlja je nemogućnost pronalaska vršnjačke potpore (pogotovo studentima na prvoj godini studija) što upućuje na potrebu za intenziviranjem informiranja i senzibiliziranja vršnjaka o studentima s invaliditetom i mogućnostima koje ovaj kolegij nudi putem Ureda i koordinatora za studente s invaliditetom. Kao i kada nisu online, nastavnici dobiju preporuke za prilagodbama za svakog studenta kojima je ona potrebna, a mogu se obratiti Uredu za dodatne konzultacije ako je to potrebno, kao i samom/j studentu/ici.

Sveučilište u Osijeku navodi kako bi nekim studentima s invaliditetom studiranje online i praćenje online nastave uz pomoć moderne i "pametne" tehnologije trebalo biti lakše. No moguće je da zbog teškoća s pristupom tehnologijama, ali i nesnalaženja profesora i studenata s tehnologijom i, u nekim slučajevima, nepoznavanja profesora problematike studenata s invaliditetom općenito, online studiranje studentima s invaliditetom bude i neugodno iskustvo. Kako bi se to spriječilo, trebalo bi raditi na edukacijama prije svega profesora. Riječ je pritom često o naizgled nebitnim stvarima - položaju kamere pri snimanju predavanja - ako kamera gleda u izvor svjetlosti, praćenje je otežano i osobama slabijeg vida, kao i osobama oštećenog sluha koji se služe čitanjem s usana. Ista stvar vrijedi za okretanje leđa prilikom predavanja, pokrivanje usta rukom i slično. Drugi tip potrebnih edukacija su one o informatičkoj pismenosti, novim tehnologijama i njihovim mogućnostima. Primjerice, kada je riječ o problemu zapisivanja bilješki na online predavanjima, to bi se vrlo jednostavno moglo riješiti već

i snimanjem čak ne nužno video, već i samo audiozapisa koji se kasnije može iskoristiti isključivo za osobne potrebe, tj. za izradu bilješki.

Ured za studente s invaliditetom u Puli dostavio je preporuke nadležnom na sastavnici koji je potom obavijestio predavače. Preporuke je izradila prorektorica za nastavu sa pedagoškim kompetencijama na temelju mišljenja liječnika. Neki profesori ne žele surađivati na taj način, a nema zakonske obaveze na koju bi se moglo pozvati.

Sveučilište u Zagrebu daje „upute za profesore“ izdavanjem preporuke za prilagodbu nastavnoga procesa i polaganja ispita na temelju podnesenog zahtjeva od strane studenta i liječničke potvrde. Najčešći oblici potpore koje studenti traže za vrijeme pandemije i koje predlažu u okviru preporuka su: *produljeno vrijeme tijekom pisanih provjera znanja (ispita, kolokvija, kvizova), usmene umjesto pisanih provjera znanja, dodatno vrijeme za koncipiranje odgovora tijekom usmenih provjera znanja, tijekom dužeg predavanja omogućavanje kratke stanke (gašenje kamere), unaprijed ustupanje prezentacija i drugih nastavnih materijala radi bolje pripreme i lakšeg praćenja nastave, grafička prilagodba ispitnog materijala (uvećana slova i prored), dodatne konzultacije s predmetnim nastavnicima radi dogovora oko primjerenih oblika prilagodbe.*

Svake godine se povećava broj studenata koji se Uredu obraćaju s ovakvom potrebom (posebno studenata s tzv. nevidljivim teškoćama kao što su razne kronične bolesti, psihičke bolesti i poremećaji te specifične teškoće u učenju). U ovoj akademskom godini odnosno u protekla dva mjeseca Uredu se sa zahtjevom obratilo nešto više od 50 studenata.

Tijekom pandemije se Uredu javilo dvoje studenata s invaliditetom zbog problema u vidu neosiguravanja produljenog vremena za pisanje ispita. Uspostavljena je suradnja s predmetnim nastavnicima, koordinatorima i prodekanima te je utvrđeno da u tim situacijama nije bilo osigurano produljeno vrijeme zbog pitanja vjerodostojnosti ispita. S jednim studentom dogovorena je pisana provjera uz produljeno vrijeme uživo (na fakultetu) dok je s drugim studentom bila dogovorena usmena umjesto pisane provjere znanja (online).

Na Sveučilištu u Rijeci postoji dojam da prilagodbe čak i bolje funkcioniraju u online okruženju, odnosno da su nastavnici skloniji individualiziranim postupcima sada više nego tijekom on site nastave. Ujedno, online nastava može biti prilika za uključivanje studenata s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s ostalima po principima univerzalnog dizajna ili u uvjetima kada svi studenti imaju digitaliziranu literaturu. Donesena su dva dokumenta s popisom visokorizične populacije i epidemioloških uputa na temelju preporuka HZJZ-a.

Sveučilište u Zagrebu je donijelo Postupnik donošenja preporuke za prilagodbu nastavnoga procesa i polaganja ispita. Prilikom izdavanja preporuke za prilagodbu svakom studentu nastoje pristupiti na individualizirani način. Prilikom rješavanja specifičnih pitanja i problema jako važnim se pokazala suradnja s koordinatorima za studente s invaliditetom (imenovanima na sastavnicama Sveučilišta) te prodekanima za nastavu i studente. U idućem semestru planiraju održati online edukativne radionice za nastavnike o studentima s invaliditetom (specifičnostima poremećaja, bolesti i oštećenja) i o mogućnostima prilagodbe akademskih sadržaja odnosno kreativnom iznalaženju alternativnih rješenja odnosno oblika prilagodbe kojima se ne kompromitiraju akademski standardi i definirani ishodi učenja. U ciklus radionica planiraju uključiti i radionicu o studentima s Asperger sindromom koji se u ovoj godini po prvi puta javili uredu. Ostalo je otvoreno pitanje osiguravanja prilagodbe (posebno prevoditelja za znakovni jezik – tijekom nastave uživo i online za gluhe studente.

Od problema koje bi trebalo signalizirati nadležnim institucijama jer se ne mogu riješiti na razini sveučilišta, uredi su istaknuli ova pitanja:

Potrebno je sustavno raditi na digitalizaciji literature i nastavne građe, ne samo u uvjetima pandemije. Digitalna knjiga trebala bi postati dostupna svima u našim sveučilišnim knjižnicama. Potrebno je signalizirati Ministarstvu znanosti i obrazovanja i knjižnicama da pokrenu digitalne repozitorije s

digitalnim knjigama. Sastavnice trebaju biti budu spremne angažirati znakovne prevoditelje ako postoji mogućnost da predavanja prate gluhi ili nagluhi studenti.

Na Sveučilištu u Zagrebu posebno su istaknuli pitanja asistencije u studentskom domu, pitanje osobne asistencije i prijevoza.

Pitanje asistencije u studentskom domu - Sveučilište u Zagrebu od 2009. godine organizira i iz vlastitih sredstava financira uslugu 24-satne asistencije u studentskom domu, no budući da u okviru proračuna nisu predviđena sredstva već financiranje ovisi o raspoloživim vlastitim prihodima, ovo pitanje je potrebno riješiti na sustavniji način i uz uključivanje drugih nadležnih institucija.

Pitanje osobne asistencije - Pojedini studenti iskazuju da im je dovoljno četiri sata dnevno koje ostvaruju putem projekta udruge, no nekim studentima ovaj opseg sati nije ni približno dovoljan što upućuje na potrebu za sustavnim i individualiziranim pristupom u rješavanju ovoga pitanja. Također, pojedini studenti iskazuju da im velik problem predstavlja pronalazak osobnih asistenata.

Pitanje prijevoza - Grad Zagreb osigurava uslugu besplatnog ZET prijevoza prilagođenim kombi vozilima, no samo za osobe/studente s prebivalištem na području grada Zagreba (studenti s težim motoričkim oštećenjima koji borave u studentskom domu ne mogu koristiti ovu uslugu). Sukladno iskazima studenata, javni gradski prijevoz (obični autobusi, tramvaji, stajališta) nije u potpunosti prilagođen osobama s teškoćama u kretanju pa ne mogu samostalno koristiti ni tu opciju već su primorani tražiti druga rješenja (prijevoz koji osigurava udruga ili privatna tvrtka). Iskazuju da im problem predstavlja i nedostatak kapaciteta (prilagođenih kombi vozila) za aktivnosti izvan fakulteta, u slobodno vrijeme i sl.

Podaci o broju studenata s invaliditetom: anketa Ureda POSI siječanj 2020.

U siječnju 2020. godine poslali smo svim sveučilištima anketni upitnik s pitanjima o zapošljavanju osoba s invaliditetom i evidenciji studenata s invaliditetom. Prikupljeni podaci su pokazali da sveučilišta ne ispunjavaju propisanu kvotu o zapošljavanju osoba s invaliditetom, a studenti s invaliditetom su i dalje podzastupljeni u općoj studentskoj populaciji. Jedan od uzroka tome zasigurno leži i u činjenici što su suočeni s velikim brojem prepreka u pristupu visokom obrazovanju.

Takvo stanje stvari u suprotnosti je s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom koja u čl. 24. st. 5. nalaže da će: *„Države stranke osobama s invaliditetom osigurati pristup općem terciarnom obrazovanju, stručnom usavršavanju, obrazovanju odraslih i cjeloživotnom učenju bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi s drugima. U tu svrhu, države stranke će osigurati razumnu prilagodbu za osobe s invaliditetom.“*

Iako uključivanje osoba s invaliditetom u visoko obrazovanje ovisi o mnogim čimbenicima, ne može se izbjeći zaključak da ona sveučilišta koja su u najvećoj mjeri osigurala podršku za studente s invaliditetom i druge prilagodbe koje su im potrebne za uključivanje u akademski život, ujedno imaju i najveći broj studenata s invaliditetom. Iz zaprimljenih podataka je vidljiva i neujednačenost u načinu na koji se prikupljaju podaci i vodi evidencija o studentima s invaliditetom na pojedinim sveučilištima pa smo s tim u vezi pokrenuli inicijativu usaglašavanja.

Cilj bi bio da se na svim sveučilištima evidentiraju podaci o studentima s invaliditetom koji koriste akademsku prilagodbu i dostupnu potporu te da se oni prikažu po vrsti teškoća kako bismo dobili uvid u kretanja unutar grupacija studenata s invaliditetom o kojima postoje tamne brojke kao što su to studenti s psihičkim teškoćama. Korisno bi bilo i pratiti podatke o broju studenata koji su diplomirali, odustali od studija ili promijenili smjer kao i zabilježiti prosječno trajanje studija jer bi nam svi ti podaci mogli dati vrijedne informacije za ciljano planiranje mjera.

Posebno se nametnula potreba za informiranjem i radom s maturantima i bruošima u svrhu njihova upoznavanja s dostupnim prilagodbama kao i otklanjanje eventualnih bojazni vezanih uz korištenje

prilagodbi i otkrivanje svojih teškoća pri čemu bi veliku ulogu imala vršnjačka podrška i mentoriranje starijih kolega.

U donjoj tablici 12. vidljiv je broj studenata s invaliditetom prema podacima zaprimljenim od sveučilišta u siječnju 2020. godine. Iako sa svim sveučilištima imamo jako dobru suradnju i odaziv na traženje podataka, ovom prilikom, Sveučilišta u Splitu i Sveučilište Sjever nisu dostavili podatke ni nakon požurnice.

Studenti/ vrsta oštećenja	Motoričk a	Vid	Sluh	Specif. teškoće učenja	Psihičke teškoće	Kronične bolesti	Višestruka oštećenja	Nepoznat uzrok	Ukupno
Sveučilište Sjever									
Sveučilište u Dubrovniku									4 1 TO 3 teška oštećenja
Sveučilište u Puli	3	1							4
Sveučilište u Zadru									25 60 % TO 31 različite teškoće 56
Sveučilište u Splitu									
Sveučilište u Osijeku									115 (87 60 % TO)
Sveučilište u Rijeci				9	4 + (autizam 2)	8			86 (63 60 % TO)
Sveučilište u Zagrebu	122	40	17	69	32	56	4	27	367

Tablica 12. Broj studenata s invaliditetom prema zaprimljenim podacima od sveučilišta u RH

Posebno prikazujemo u donjoj tablici 13. podatke sa Sveučilišta u Osijeku koje vodi i evidenciju o broju diplomiranih studenata s invaliditetom, onih koji su se ispicali ili prešli na drugo sveučilište.

AKADEMSKA GODINA	BROJ EVIDENTIRANIH STUDENATA	DIPLOMIRALI	ISPISANI	PRIJELAZ
	UKUPNO	AKTIVNI		
2010./2011.	26	26		
2011./2012.	42	34		
2012./2013.	46	37	8	1
2013./2014.	57	39	13	4
2014./2015.	68	48	14	5
2015./2016.	82	58	16	7
2016./2017.	92	61	17	13
2017./2018.	96	59	22	14
2018./2019.	104	58	29	16
2019./2020.	115	64	31	19
2020./2021.	130*	65	39**	23
				4***

* Od tog broja s tjelesnim oštećenjem 60% ili više **98** studenata

** Jedan student upisao specijalistički studij i vodi se kao aktivan

*** 2020/2021. ustrojeno Sveučilište u Slavonskom Brodu

Tablica 13. Podaci o broju studenata s invaliditetom na Sveučilištu Josip Juraj Strossmayer u Osijeku

Neujednačenost podataka vidljiva je i u brojkama studenata s invaliditetom s kojima raspolaže Ministarstvo znanosti i obrazovanja: Ministarstvo prikazuje podatke vezano uz određene povlastice koje studenti koriste na osnovi invaliditeta, a broj onoga što smatraju redovnim studentima s invaliditetom pri tome je manji od npr. broja studenata smještenih u studentske domove i višestruko manji od ukupnog broja studenata s invaliditetom u evidencijama ureda za studente s invaliditetom koji su nam dostavili podatke: **632** studenta s invaliditetom u usporedbi sa **176** koliko ih je zabilježeno u evidenciji Ministarstva. Isto tako se može zaključiti da mali broj studenata s invaliditetom koristi povlastice Ministarstva na osnovi invaliditeta, odnosno samo 1/3 (smještaj u studentski dom) pri čemu je i broj dodijeljenih stipendija u kategoriji studenata s invaliditetom također nizak, odnosno samo **119** studenata s invaliditetom je dobilo stipendiju MZO-a u kategoriji studenata s invaliditetom u akademskoj godini 2019./2020.

	Ukupan broj redovitih studenata s invaliditetom	SSI dobitnici državnih stipendija	SSI smješteni u studentske domove	SSI koji koriste naknadu za prijevoz
2018./2019.	194	47	230	175
2019./2020.	176	119	204	-

Tablica 14. Prikazuje podatke o broju studenata s invaliditetom koje u svojoj evidenciji ima MZO

Uz prikazane podatke napomenuli su da su u skladu sa Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17) visoka učilišta nadležna za provedbu i vođenje evidencije o prilagodbi nastavnih i ispitnih procesa i metoda te vršnjačke potpore. Iz odgovora nije vidljivo smatra li MZO potrebnim objedinjavati te podatke i analizirati ih u svrhu razvijanja politika.

Uredi za studente s invaliditetom

Postojanje središnje jasno vidljive točke pri sveučilištu pokazuje potencijalnim budućim studentima da postoji razumijevanje za njihove potrebe pa se samim time i lakše odlučuju na studiranje upravo na tom sveučilištu. Upravo zbog toga je ulaganje u ekipiranje i osnaživanje službe za podršku studentima s invaliditetom od ključne važnosti za njihovo uključivanje u visoko obrazovanje i predstavlja preduvjet za studiranje bez diskriminacije i na ravnopravnoj osnovi sa studentima bez invaliditeta. Ono je ujedno i pokazatelj inkluzivnosti nekog sveučilišta. S obzirom na važnost središnje točke sveučilišta za pitanja studenata s invaliditetom pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je preporučila svim sveučilištima da se ona ekipiraju i osnaže kako bi mogla vršiti zadaću koja joj je namijenjena.

Sukladno čl. 24. st. 4. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08, i 05/08 („Narodne novine“, br. 6/07)) dodatno smo skrenuli pozornost na obavezu zapošljavanja nastavnika s invaliditetom i provođenje edukacije o osobitostima studenata s invaliditetom: *Kako bi pomogle u osiguranju ovog prava, države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere za zapošljavanje nastavnika, uključujući nastavnike s invaliditetom, koji znaju znakovni jezik i Brailleovo pismo i obučit će stručnjake i osoblje koje radi na svim obrazovnim razinama. Takva obuka će uključivati svijest o invaliditetu i korištenje odgovarajućih augmentativnih i alternativnih načina, sredstava i oblika komunikacije, obrazovnih tehnika i materijala za potporu osobama s invaliditetom.*

U svrhu prikupljanja podataka za izradu Godišnjeg izvješća o radu i praćenja napretka u uključivanju osoba s invaliditetom u sustav visokog obrazovanja ujedno smo zamolili da nam sveučilišta dostave sljedeće podatke:

- a) Je li na sveučilištu osnovano središnje mjesto za pitanja studenata s invaliditetom?
Ako jest, koje godine?
- b) Kako se to središnje mjesto zove? (prevladavajući naziv je Ured za studente s invaliditetom, ali prakse pokazuje da se koriste i drugi nazivi).

- c) Tko je nadležan za rad takve središnje točke (za neke je to npr. prorektor za studente) i kako se njome upravlja npr. Savjet, koordinator, voditelj, itd.)
- d) Čime se sve bavi takvo mjesto (kojim aktivnostima) ?
- e) Koliko osoba ono zapošljava i u kojoj satnici?
- f) Kolika sredstva se na godišnjoj razini izdvajaju za rad takvog središnjeg mjesta?
- g) Koji su planovi za unaprjeđenje rada i funkcioniranja te službe?
- h) Organizira li se na sveučilištu redovita edukacija o radu sa studentima s invaliditetom, tko je provodi i kolika se sredstva za nju izdvajaju?

Na većini sveučilišta naziv središnje točke za studente s invaliditetom je Ured za studente s invaliditetom, na Sveučilištu u Zadru podrška se pruža unutar studentskog savjetovaništa, a na Sveučilištu djeluje i Povjerenstvo za studente s invaliditetom kojeg čine predstavnici Uprave, akademskog i nenastavnog osoblja te predstavnik Studentskog zbora. Uz to, svaki odjel Sveučilišta ima po jednog nastavnika i studenta koji su odjelni koordinatori za studente s invaliditetom. Koordinator za studente s invaliditetom imenovani su i na sastavnicama Sveučilišta u Zagrebu. Sličnu ulogu na splitskom Sveučilištu imaju povjerenici za pitanja studenata s invaliditetom koji su prošli edukaciju u sklopu projekta *Tempus*. Zbog malog broja studenata s invaliditetom na Sveučilištu u Dubrovniku imaju samo koordinatora za studente s invaliditetom dok je na Sveučilištu Sjever koordinator za studente s invaliditetom dio studentskog savjetovaništa.

Prvi oblik organizirane podrške za studente s invaliditetom pokrenula je udruga studenata na riječkom sveučilištu 2006. godine, da bi prvi Ured za studente s invaliditetom, onaj u Zagrebu bio osnovan 2007. Najmlađi Ured, onaj u Splitu počeo je s radom 2015. godine. Najviše ureda pokrenuto je u sklopu projekta *Tempus* 2012. godine koji je imao izrazito veliki značaj u organiziranju i formaliziranju podrške za studente s invaliditetom posebice kroz organiziranje edukacija za nastavno i nenastavno osoblje koje se od tada na nekim sveučilištima više nisu organizirale.

U najvećem broju slučajeva za rad ureda za studente s invaliditetom nadležan je prorektor za studije i studente, a sva sveučilišta koja imaju urede u njemu zapošljavaju jednu osobu na puno radno vrijeme neovisno o veličini sveučilišta i broju studenata s invaliditetom po čemu se može zaključiti da kvaliteta i obim pružene podrške ne može biti jednaka.

Aktivnosti ureda su različite i uglavnom se svode na individualno i grupno savjetovanje, informiranje i savjetovanje o pravima i mogućnostima potpore na sveučilištu, posredovanje pri ostvarivanju prava, utvrđivanje potrebne potpore u prilagodbi akademskog okruženja, prilagodba akademskog okruženja (suportivne aktivnosti), prilagodbe nastave i ispita, vršnjačka potpora, prilagođena literatura (koriste se usluge udruge specijalizirane za prilagodbu), specijalizirani prijevoz, posudba specijalizirane opreme, podrška u studentskom smještaju, edukativne aktivnosti i informiranje, informiranje sadašnjih i potencijalnih studenata te senzibiliziranje akademske i šire zajednice o izazovima studiranja studenata s invaliditetom i drugim teškoćama, istraživačke aktivnosti (prikupljanje podataka), sustavno praćenje i unaprjeđenje kvalitete studiranja, prikupljanje podataka o studentima s invaliditetom i drugim teškoćama na Sveučilištu, analiza potreba i evaluacija aktivnosti, dodatna istraživanja u suradnji sa sastavnicama i suradnicima. Uredi aktivno surađuju s udrugama osoba s invaliditetom i svim drugim ustanovama i institucijama koje mogu osigurati potrebnu podršku ili sustavno riješiti neki od problema studenata s invaliditetom, a uključuju se i u međunarodne programe razmjene kako bi proširili svoja znanja o dobrim praksama i prenijeli ih u svoje sredine. U tom smislu se ističe sudjelovanje Sveučilišta u Zadru u provedbi dijela *Erasmus+* projekta Socijalna i međunarodna dimenzija obrazovanja i priznavanja prethodnog učenja kao i međunarodna iskustva Sveučilišta u Rijeci. Ured u Splitu se kroz medijske nastupe uključuje u senzibiliziranje javnosti o potrebama studenata s invaliditetom.

Kao primjere dobre prakse posebno ističemo specifične edukacije za pojedine sastavnice i gostovanje na relevantnim kolegijima kao što su primjerice Osnove projektiranja na Građevinskom fakultetu ili Poučavanje učenika s posebnim potrebama na Filozofskom fakultetu koje provodi Ured za studente s invaliditetom riječkog Sveučilišta. Ured pri pulskom Sveučilištu izradio je više dokumenata koji

reguliraju tko su studenti s invaliditetom, kako se stječe taj status, te koji su uvjeti i načini studiranja, Postupnik donošenja preporuke za prilagodbu nastavnog procesa i polaganja ispita, Obrazac zahtjeva za pokretanjem postupka donošenja preporuke prilagodbe nastavnog procesa i polaganja ispita, Obrazac Zahtjeva – rješenje te Informativnu brošuru za studente s invaliditetom na sveučilištu o pravima i mogućnostima. Svi uredi naglašavaju važnost individualnog pristupa i komunikacije sa studentima. Dokumenti koji reguliraju procedure doneseni su i na Sveučilištu u Zagrebu dok se na Sveučilištu u Osijeku vodi i evidencija o tome koliko studenata s invaliditetom završi studij, koliko ih odustane ili promijeni studij. Na Sveučilištu u Zadru Studentsko savjetovanište provodi edukaciju kroz cikluse predavanja i radionica koje organiziraju svake godine i za to izdvajaju 20.000 kn godišnje. Na sveučilištima u Rijeci i Zagrebu organizira se usluga asistencije u studentskom domu. Na zagrebačkom Sveučilištu se u tu svrhu izdvaja 612.000 kuna godišnje.

Za rad ureda za studente s invaliditetom izdvaja se godišnje od 400.000 kn u Rijeci, do 200.000 u Splitu i 100.000 U Zadru.

Na Sveučilištu Sjever prikazuju ukupni iznos od 300.000 kuna za sve potrebe studenata s invaliditetom. Zanimljivo je da plaću djelatniku ureda za studente s invaliditetom u Splitu financira MZO, dok onu u Puli financira samo sveučilište. Kao pozitivnu praksu istaknuli bi i Strategiju Sveučilišta u Osijeku za razdoblje od 2021. do 2031. u kojoj su u sklopu strateškog cilja Obrazovanje i osposobljavanje navedeni sljedeći zadaci: poučavanje usmjereno na podzastupljene i ranjive skupine studenata, savjetovanje studenata o studiranju i karijernim mogućnostima, izrada plana uklanjanja arhitektonskih barijera, otvaranje novog studentskog paviljona prilagođenog studentima s invaliditetom s 10 prilagođenih studentskih soba.

S obzirom na autonomiju sveučilišta uredi su razvili svoju praksu evidentiranja studenata s invaliditetom, procedura za osiguravanje prilagodbi i druge načine pružanja podrške. Međutim, to isto znači da se uvjeti studiranja, dostupna podrška i prilagodba i načini njihova ostvarivanja prilično razlikuju ovisno o tome na kojem sveučilištu osoba s invaliditetom studira. Pri tome nije nevažno napomenuti da osobe s invaliditetom kojima je potrebna zdravstvena njega ili veći stupanj osobne asistencije u studentskom domu mogu to ostvariti jedino u Zagrebu i Rijeci. Nakon što su uspostavili sustav pružanja asistencije u studentskom domu, broj studenata na riječkom Sveučilištu kojima je potreban takav način asistencije povećao se kroz dvije godine s početnih dvoje studenata na pet što samo potvrđuje tezu da se broj studenata s invaliditetom povećava kad im se osigura određena potpora.

2.14. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

U ožujku 2020. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 32/20) kojim se u slučaju posebnih okolnosti koje se nisu mogle predvidjeti i na koje se nije moglo utjecati, a koje ugrožavaju život i zdravlje građana, imovinu veće vrijednosti, znatno narušavaju okoliš, narušavaju gospodarsku aktivnost ili uzrokuju znatnu gospodarsku štetu, omogućuje proširenje namjene sredstava novčane naknade te se, osim za namjene propisane čl. 10. st. 6. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, mogu koristiti i za druge namjene u svrhu očuvanja radnih mjesta i zadržavanja u zaposlenosti.

Osim toga, došlo je i do izmjena u kvotnom sustavu zapošljavanja osoba s invaliditetom. Tadašnje Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava u Nacrtu prijedloga, između ostaloga, navodi: „Cilj ovoga Zakona je uspostaviti mjere koje će dovesti do stabilnosti poslovanja poslodavaca koji djeluju u sektoru proizvodnje tekstila, odjeće, kože, drva i namještaja i to kroz oslobađanje obveze zapošljavanja osoba s invaliditetom, kao i administrativno i financijski rasteretiti ostale poslodavce, obveznike kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom kroz smanjenje visine novčane naknade.

Navedene intervencije osobito su opravdane i u slučaju posebnih i nepredvidivih okolnosti koje ugrožavaju život i zdravlje građana, imovinu veće vrijednosti te mogu izazvati poremećaje u

gospodarstvu, poput bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2. Unatoč rasterećenju, valja naglasiti da će kvotni sustav zapošljavanja osoba s invaliditetom i nadalje biti učinkovit za poboljšanje statusa osoba s invaliditetom te njihovu integraciju u društvo. U cilju sprječavanja i ublažavanja negativnih efekata utjecajem bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2, kao i u drugim posebnim okolnostima, nužno je omogućiti proširenje namjene sredstava novčane naknade te ujedno poslodavcima obveznicima kvotnog sustava omogućiti odgodu plaćanja novčane naknade.”

U svom obraćanju nadležnom Ministarstvu i putem javnog priopćenja pravobraniteljica je komentirala: „Dana 8. svibnja 2020. godine u Narodnim novinama objavljena je odluka ministra rada i mirovinskoga sustava kojom je promijenjena svrha prikupljenih sredstava novčane naknade uplaćivane do sada od strane poslodavaca zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom. Prema sadržaju donesene odluke, sredstva u iznosu od 150.000.000,00 kuna preusmjerena su u svrhu očuvanja radnih mjesta i zadržavanja radnika u zaposlenosti.

Također, ranije u ožujku 2020. godine donesena je slična odluka kojom su u istu svrhu prenamijenjena sredstva u iznosu od 300.000.000,00 kn, što je ukupno 450.000.000,00 kuna prenamijenjenih sredstava prvobitno namijenjenih za osobe s invaliditetom. Prema važećim propisima sredstva prikupljena u svrhu novčane naknade mogla su se koristiti isključivo za poticaje i programe zapošljavanja osoba s invaliditetom, a zakonskim izmjenama iz ožujka 2020. godine, koje su provedene po žurnom postupku i bez prethodnog savjetovanja sa zainteresiranom javnosti, omogućena je alokacija sredstava u druge svrhe umjesto da su usmjerena osobama s invaliditetom, koje su također posebno pogođene izvanrednim okolnostima uzrokovanim pandemijom koronavirusa.

Argument Ministarstva rada i mirovinskoga sustava da su prenamijenjena neutrošena sredstva sam po sebi nameće pitanje zašto onda do sada prikupljena namjenska sredstva u navedenom značajnom iznosu nisu bila prije i očito neće biti niti sada utrošena u cilju povećanja zapošljavanja osoba s invaliditetom, a što je prethodno bilo određeno i planirano brojnim strateškim dokumentima, kao i propisano zakonskim i podzakonskim propisima.

Svjesni smo izvanrednih okolnosti u kojima živimo, međutim opravdano se nameće pitanje je li se tim sredstvima moglo ranije omogućiti i potaknuti daljnje i veće zapošljavanje osoba s invaliditetom u svijetu rada istovremeno osiguravajući da osobe s invaliditetom s jedne strane na taj način mogu osigurati vlastitu egzistenciju, budu korisni članovi zajednica u kojima žive, a ne više biti usmjeravani u mjere socijalne zaštite, te s druge strane: je li društvo moglo bolje i mudrije koristiti njihove preostale radne sposobnosti?

Iako se ova odluka opravdava potrebom očuvanja radnih mjesta, bojimo se da će dodatno otežati položaj osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali im otežati i sam pristup tržištu rada. Osobe s invaliditetom najteže se zapošljavaju, a ujedno su prve kojima se otkazuju ugovori o radu.

Sredstva je trebalo usmjeriti pravovremeno za razvoj programa aktivnosti i mjera kojima bi se jačali kapaciteti i širio opseg profesionalne rehabilitacije, a s ciljem većeg zapošljavanja osoba s invaliditetom na otvorenom tržištu rada, ali i za uvođenje novih poticaja za kojima se itekako ukazala potreba.

Zaključno, ne možemo biti zadovoljni takvom odlukom jer to može biti uvod u praksu da će se, kad god se procijeni neka nužna potreba, jednostavno „zagrabiti“ u taj nedovoljno iskorišteni bazen, dok s druge strane imamo razmjerno mali broj zaposlenih osoba s invaliditetom (njih ukupno oko 11.000 u odnosu na više od 200.000 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi).

Mišljenja smo, ako je u situaciji ugroze opstanka radnih mjesta bilo nužno donijeti ovakvu odluku, da je valjalo zakonom jasno ograničiti rok u kojemu je dopušteno takvo raspolaganje sredstvima, odnosno trebalo ju je definirati kao jednokratnu posudbu na određeni vremenski rok s jasno definiranim kriterijima o namjeni tih sredstava i, što je osobito važno, znati koliki bi udio bio očuvanih radnih mjesta za osobe s invaliditetom.”

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podnijela je Ustavnom sudu RH prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti pojedinih odredbi ZOID Zakona („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) kao i Odluke o namjeni korištenja sredstava i odgodi plaćanja novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom od 20. ožujka 2020. godine („Narodne novine“, br. 36/20) i Odluke o namjeni korištenja sredstava novčane naknade zbog

neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom od 4. svibnja 2020. godine („Narodne novine“, br. 55/20), u skladu s Ustavom RH.

U javnom priopćenju, objavljenom na službenim mrežnim stranicama, Ministarstvo navodi da prenamjena sredstava neće utjecati na zaštitu i prava osoba s invaliditetom koja će i dalje biti u fokusu djelovanja Ministarstva rada i mirovinskoga sustava: *“Odluka o namjeni korištenja sredstava novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom donesena je kako bi se umanjili negativni efekti izvanredne situacije uzrokovane epidemijom koronavirusa i održala stabilnost poslovanja gospodarskih subjekata. Iz tog razloga, Odlukom je utvrđeno da se sredstva novčane naknade mogu koristiti u svrhu očuvanja radnih mjesta i zadržavanja radnika u zaposlenosti, uključujući i osoba s invaliditetom. Iako je namjena sredstava novčane naknade dodatno proširena za vrijeme trajanja posebnih izvanrednih okolnosti, to neće utjecati na zaštitu i prava osoba s invaliditetom koje će i dalje biti u fokusu djelovanja ovog Ministarstva. Naime, u mandatu Vlade izdvojena su značajna sredstva u ukupnom iznosu od 358 milijuna kuna za zapošljavanje osoba s invaliditetom (HZZ – 95 mil. kn, ZOSI – 263 mil. kn). U mjere aktivne politike zapošljavanja koje provodi Hrvatski zavod za zapošljavanje (HZZ) uključeno je 4.700 osoba s invaliditetom, za što je isplaćeno više od 95 milijuna kuna. Uz potpore za zapošljavanje, mjere obrazovanja i osposobljavanja, osobe s invaliditetom uključuju se i u mjeru javni rad. Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (ZOSI) isplatio je 263 milijuna kuna poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Poticaje je u prosjeku godišnje koristilo 1.100 osoba s invaliditetom i 300 poslodavaca. Poticajima se subvencionira plaća osoba s invaliditetom, troškovi obrazovanja, kao i prilagodba radnih mjesta i uvjeta rada. Svake godine dodjeljuju se i dodatna sredstva za zapošljavanje osoba s invaliditetom putem javnih natječaja. Ta su sredstva namijenjena za otvaranje novih radnih mjesta za osobe s invaliditetom kako na otvorenom tržištu, tako i u integrativnim i zaštitnim radionicama.”*

U *Narodnim novinama* br. 90/20 objavljena je Odluka o namjeni korištenja sredstava novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom, kojom se u svrhu očuvanja radnih mjesta i zadržavanja radnika u zaposlenosti neutrošena sredstva novčane naknade u iznosu od 20.000.000 kuna koriste za provedbu mjere aktivne politike zapošljavanja *Potpore za očuvanje radnih mjesta u zaštitnim radionicama, integrativnim radionicama i radnim jedinicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom čija je djelatnost pogođena Koronavirusom (COVID-19)* iz nadležnosti HZZ-a.

Mišljenje pravobraniteljice: Jedino se kroz postupke profesionalne rehabilitacije može u potpunosti utvrditi u kojoj su mjeri osobe s invaliditetom zapošljive na tržištu rada ili bismo kroz ove postupke osnaživanjem radnih i drugih sposobnosti mogli očekivati njihovo uspješno zapošljavanje, ali i ono što se često zapostavlja, omogućiti zadržavanje zaposlenja za sve one osobe kod kojih invaliditet nastupi tijekom radnog vijeka. U slučajevima gdje invaliditet nastupa tijekom radnog vijeka nerijetko svjedočimo otkazima, iako bi se uslugama profesionalne rehabilitacije na radnom mjestu omogućilo mnogim osobama zadržavanje njihovog zaposlenja. Upravo je radi ostvarenja tih ciljeva važno usmjeriti sredstva novčane naknade zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom u tom smjeru.

Ovo su samo neki od razloga koji ukazuju na važnost usluga profesionalne rehabilitacije. Već godinama izrazito niske brojke zaposlenih osoba s invaliditetom ukazuju da nedostaje jasna vizija u odnosu na radni potencijal osoba s invaliditetom i njihovu ulogu na otvorenom tržištu rada. Aktivnosti i mjere u okviru pružanja usluga profesionalne rehabilitacije u opsegu u kojem se sada provode nedovoljne su za jačanje radnih kapaciteta svih osoba s invaliditetom kojima je to u ovom trenutku neophodno s ciljem njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada i omogućavanja da zadrže zaposlenje u slučaju nastanka invaliditeta tijekom radnog vijeka. S ciljem daljnjeg unaprjeđivanja profesionalne rehabilitacije u RH, a u skladu s izmjenama zakonskih propisa, potrebno je u budućnosti još veću pažnju usmjeriti jačanju kapaciteta svih CPR-a (osiguranje adekvatnog prostora, dovoljnog broja kvalificiranih stručnjaka, osnivanje mobilnih timova radi bolje pristupačnosti usluga).

Najveći izazov s kojima su se suočili CPR-ovi i ustanove za organiziranje i izvođenje profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom u 2020. godini bila je organizacija rada u uvjetima COVID-19. U skladu s epidemiološkim preporukama, centri su donijeli protokole rada s klijentima u kojima su definirane mjere i procedure rada u prostorima centara i na terenu. Obrade korisnika bile su ometane jer su korisnici obolijevali od COVID-19 ili im je bila izrečena mjera samoizolacije, što je remetilo redosljed uzimanja korisnika na obradu te je dovelo do dužeg čekanja na početak obrade. Također je to organizacijski utjecalo i na rad samih stručnih radnika jer se i određeni broj radnika razbolio ili imao izrečenu mjeru samoizolacije. U organizacijskom smislu u obzir se uzimala i osobna spremnost korisnika na dolazak na obradu u centar (strah od bolesti i potresa). Epidemiološke mjere koje su se mijenjale tijekom godine u određenoj su mjeri utjecale na provođenje onih usluga centara koje zahtijevaju odlazak kod poslodavca i terenski izvid radnog mjesta.

Centri ističu da, iako su stručni radnici često i u svakoj prilici bili u komunikaciji s poslodavcima kako bi ih informirali o uslugama profesionalne rehabilitacije i poticali na korištenje njihovih usluga, ishod se pokazao nedostatan. Pad u broju naručenih usluga objašnjavaju kao posljedicu pada gospodarskih aktivnosti uzrokovanih pandemijom COVID-19. Ističu da ima i poslodavaca koji su upravo u poticajima ZOSI-ja vidjeli šansu da opstanu na tržištu pa su naručivali usluge centra koje su bile neophodne za dobivanje poticaja.

Preporučuju intenzivno razvijati dosadašnje aktivnosti centara i kontinuirano informirati poslodavce i savjetnike za osobe s invaliditetom u HZZ-u, kako bi se nakon obrazovanja, osposobljavanja ili usavršavanja osobe s invaliditetom uspješnije uključile na tržište rada.

Centri upozoravaju da postoji potreba za radnim centrima, virtualnim radionicama, zaštitnim i integrativnim radionicama gdje bi se nezaposlene osobe upućene iz HZZ-a mogle upućivati radi povećanja kompetencija i ulaska u svijet rada. *Pravobraniteljica pozdravlja* osnivanje nove radne jedinice za zapošljavanje osoba s invaliditetom sa statusom integrativne radionice koja je upisana u Knjigu evidencije integrativnih radionica u 2020. godini: RJ Ivančica d.d. Ivanec. Sukladno Standardima usluga profesionalne rehabilitacije Usluga 7. i Usluga 8. su oblici rehabilitacijskih aktivnosti koje predviđaju „učenje kroz rad“. Provedbom ovih usluga osobe s invaliditetom praktično stječu i usavršavaju znanja i vještine potrebne za obavljanje jednostavnijih radnih operacija različitih zanatsko-industrijskih, uslužnih struka i zanimanja i ostalih pomoćnih zanimanja (radni centar), te administrativnih, financijsko-računovodstvenih, komercijalno-marketinških i sličnih poslova (virtualna radionica). Osim stjecanja praktičnih znanja usluge sadržavaju i dodatne sadržaje koji imaju za cilj razvoj i poboljšanje socijalno-komunikacijskih vještina i sposobnosti. Predviđeno je da usluge provode CPR-ovi. S obzirom na to da CPR-ovi još u ovom trenutku nemaju prostornih i kadrovskih kapaciteta za samostalno provođenje navedenih usluga, niti postoje podizvoditelji u suradnji s kojima bi ih provodili, navedena usluga nije se provodila u 2020. godini. ZOSI ističe da je tijekom 2019. i 2020. godine zajedno s CPR-om intenzivno radio na iznalaženju rješenja, odnosno mogućnostima upućivanja korisnika predviđenih za uključivanje u virtualnu radionicu u neke druge usluge, te je tako za neke od korisnika predloženo uključivanje u Uslugu 11. *Radno osposobljavanje na konkretnom radnom mjestu*, što je i realizirano u 2020. godini. Neke od korisnika predviđenih za uključivanje u radni centar ZOSI je uključio u integrativne i zaštitne radionice kroz projekt *Program radnog treninga za osobe s invaliditetom na zaštitnim radnim mjestima u okviru zaštitnih i integrativnih radionica u RH*. Izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom ubrzano je i olakšano uključivanje nezaposlenih osoba s invaliditetom u postupak profesionalne rehabilitacije te valja očekivati i veće potrebe za ovim uslugama u sljedećem razdoblju. Pozdravlja se uvođenje novih usluga profesionalne rehabilitacije *Stručna podrška tijekom obrazovanja* (usluga 5.) i *Obrazovanje* (usluga 12.).

Centri pohvaljuju suradnju s HZZ-om, i očekuju da HZZ bude značajni naručitelj usluge Rehabilitacijska procjena s obzirom na velik broj dugotrajno nezaposlenih osoba s invaliditetom u evidencijama nezaposlenih.

Na dan 31. prosinca 2020. godine u evidenciji HZZ-a registrirano je ukupno 159.845 nezaposlenih osoba. Od tog broja, 6.231 osoba je osoba s invaliditetom, što iznosi 3,9 % populacije nezaposlenih

osoba prijavljenih u evidenciji Zavoda. Kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada.

Na dan 31. prosinca 2020. godine u evidenciji Zavoda bilo je ukupno 4.357 osoba s invaliditetom koje su više od godinu dana u evidenciji (gotovo 70 %). Od tog broja 1.188 osoba s invaliditetom (19,1 %) prijavljeno je u evidenciji nezaposlenih osoba osam i više godina.

Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.796 osoba ili 28,8 % osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva. Nedostatak radnoga iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada.

Dana 7. veljače 2020. godine Upravno vijeće HZZ-a donijelo je *Odluku o izmjenama Odluke o pravu na novčanu pomoć, naknadu troškova prijevoza, smještaja i prehrane za vrijeme profesionalne rehabilitacije* na način da su se uskladila prava svih nezaposlenih osoba, bilo da su na obrazovanje ili osposobljavanje na radnom mjestu upućeni preko mjera aktivne politike ili da su upućeni u usluge profesionalne rehabilitacije, na takav način da se povećao iznos za troškove puta s jedne kune na dvije kune po kilometru s maksimalnim iznosom koji sada iznosi 1.400,00 kuna u odnosu na prijašnjih 1.200,00 kuna.

Na uslugu rehabilitacijske procjene u 2020. upućeno je od strane HZZ-a 13 osoba s invaliditetom (pet muškaraca i osam žena). Rješenje o pravu na profesionalnu rehabilitaciju izdaje se samo osobama s invaliditetom koje su nakon usluge rehabilitacijske procjene dobile nalaz i mišljenje s prijedlogom u uključivanje u daljnje usluge profesionalne rehabilitacije. Za osobe koje su upućivane na rehabilitacijsku procjenu i osobe koje su uključivane u obrazovne aktivnosti putem mjera aktivne politike zapošljavanja nisu izdavana rješenja.

Rješenje o pravu na profesionalnu rehabilitaciju dobilo je svega sedam osoba s invaliditetom. U Izvješću o radu za 2019. godinu pravobraniteljica je navela: „*Smatramo da je potrebno kroz postupke profesionalne rehabilitacije i nezaposlenim osobama koje nikada nisu bile u svijetu rada iz razloga što im je zdravstveno stanje/oštećenje u stvarnosti sprječavalo pristup i uključivanje u svijet rada, a nisu stekle status osiguranika – niti imaju utvrđen status osobe s invaliditetom – omogućiti procjenu njihovih radnih sposobnosti, odnosno da im od strane nadležnog stručnog tijela budu procijenjene radne sposobnosti, znanja, vještine, navike i interesi.*

Mišljenja smo da bi u usklađenom i logično postavljenom sustavu činjenicu utvrđivanja preostale radne sposobnosti odnosno gubitka radne sposobnosti trebalo biti moguće za dugotrajno nezaposlene osobe (koje se zbog zdravstvenog stanja/invaliditeta nisu mogle uključiti u svijet rada) rješavati u sustavu HZZ-a, ako je ista posljedica zdravstvenog stanja/oštećenja. Ako HZMO u postupcima utvrđivanja radne sposobnosti upućuje osobe sa statusom osiguranika u centre na rehabilitacijsku procjenu, ne vidimo razlog zašto na jednaki način ne bi postupao i HZZ za osobe koje nisu nikada stekle status osigurane osobe, ako je utvrđeno da je upravo zdravstveno stanje/oštećenje bilo zapreka zapošljavanju.“

U prošlogodišnjem izvješću o radu upozoravali smo da izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju neće biti dostatne za povećano upućivanje korisnika u proces profesionalne rehabilitacije.

Prema zaprimljenim podacima HZMO-a tijekom 2020. godine samo je jednoj osobi priznato pravo na profesionalnu rehabilitaciju. Postupak još nije započet jer je zbog pandemije i posljedično nedovoljnog broja polaznika programa došlo do promjene obrazovne ustanove za provedbu programa profesionalne rehabilitacije i očekuje se da će ista započeti u veljači 2021. godine. Nadamo se da će suradnja s HZMO-om kroz usluge profesionalne rehabilitacije uključivati sve veći broj osiguranika.

Iako je u proteklim razdobljima došlo do poboljšanja pravnog okvira, i dalje postoji sustavi koji nisu upoznati s novim modelom profesionalne rehabilitacije. Obveza profesionalne rehabilitacije unutar sustava koji se dotiču profesionalne rehabilitacije nejednako je uređena te su osim nesuglasja u propisima prisutne nejasnoće i nedorečenosti **tko i pod kojim uvjetima ima obvezu upućivanja osoba u profesionalnu rehabilitaciju**. **Period od nastanka invaliditeta do upućivanja u proces profesionalne rehabilitacije traje još uvijek predugo, što djeluje demotivirajuće za potencijalne korisnike profesionalne rehabilitacije.**

Pravobraniteljica **preporučuje**, osim usklađivanja propisa koji mogu biti od utjecaja na provođenje postupaka profesionalne rehabilitacije, iskoristiti i zakonske mogućnosti zajedničkog naručivanja usluga od različitih subjekata s ciljem pravovremenog uključivanja osobe u profesionalnu rehabilitaciju i motivacije korisnika za ostanak u svijetu rada. Različiti sustavi moraju prepoznati važnost profesionalne rehabilitacije korisnika i poduzeti sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi se s uključivanjem osoba u profesionalnu rehabilitaciju započelo što ranije, a samo provođenje procesa profesionalne rehabilitacije moglo realizirati u što kraćem vremenskom razdoblju te je potrebno da s tim ciljem predlože zakonodavne promjene radi usklađivanja svojih matičnih propisa s propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom (područje mirovinskog osiguranja, zdravstva, medicine rada, područje rada...).

Centri naglašavaju da se susreću i dalje s poteškoćama iz prethodnih razdoblja. Na tržištu rada nedostaje liječnika specijalista medicine rada i drugih stručnjaka s iskustvom u području rada i profesionalne rehabilitacije. Koeficijenti složenosti poslova stručnih radnika ne odgovaraju stvarnoj složenosti poslova. Novi stručni radnici koji su centrima neophodni ne mogu se privući sadašnjim plaćama, jer su one manje u usporedbi s drugim sustavima u kojima se zapošljavaju ti profili. Centri trebaju kadrove koji su uglavnom deficitarni, traže se oni koji već posjeduju radno iskustvo i moraju udovoljavati visokim standardima. Navode da visoke zahtjeve radnog mjesta ne prati i odgovarajuća visina plaće, stoga stručni radnici traže bolje plaćene poslove i skloni su fluktuaciji. Pojedini centri ističu problem neodgovarajućeg prostora. Smatraju da bi se pronalaskom novih adekvatnih prostora omogućilo razvijanje novih usluga, rad većeg broja zaposlenih s više osoba s invaliditetom i stvaranje uvjeta za osnivanje radnog centra i virtualne radionice.

Mišljenje pravobraniteljice: Uspješno provođenje usluga profesionalne rehabilitacije ključni je preduvjet za zapošljavanje i dugotrajno zadržavanje osoba s invaliditetom na tržištu rada te sprječavanje neosnovanih i preuranjenih odlazaka u mirovinu. Ostajemo i dalje čvrsto na stajalištu da bi upućivanje u proces profesionalne rehabilitacije trebalo biti obveza i za poslodavce i za korisnike ukoliko za isto postoji potreba.

Prema odredbi čl. 26. Konvencije, države potpisnice obvezne su ojačati i proširiti usluge i programe osposobljavanja, između ostaloga, i u području zapošljavanja. Centri za profesionalnu rehabilitaciju svake godine upozoravaju na problem nedostatka programa socijalnog uključivanja i ističu da za njima itekako postoji potreba. Tadašnje Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava u svom očitovanju iz svibnja 2020. godine istaknulo je kako je u planu provedba pilot-projekta *Programi socijalnog uključivanja* za one osobe s invaliditetom koje trenutno nisu zapošljive i ne mogu sudjelovati u mjerama profesionalne rehabilitacije, ali daljnjim održavanjem i usavršavanjem njihovih radnih vještina i sposobnosti mogu postati zapošljive na jednostavnijim poslovima. U RH imamo velik nesrazmjer između broja osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi i broja osoba s invaliditetom koje aktivno traže posao. Budući da provođenjem ovih programa uklanjamo prepreke za pristup tržištu rada i da možemo očekivati zapošljavanje osoba s invaliditetom koje su sada privremeno nezapošljive, **pravobraniteljica preporučuje** ove programe započeti provoditi što prije kako bi se spriječilo daljnje narušavanje radnih sposobnosti i socijalnih vještina.

U svom očitovanju HZZ navodi da su se programi osposobljavanja i obrazovanja odraslih provodili i tijekom 2020. godine unatoč teškoćama uzrokovanim epidemijom bolesti COVID-19. ZOSI je u 2020. godini nastavio provedbu projekta *Program radnog treninga za osobe s invaliditetom na zaštitnim radnim mjestima u okviru zaštitnih radionica i integrativnih radionica u Republici Hrvatskoj*, u partnerstvu s HZZ-om i suradnji sa zaštitnim i integrativnim radionicama na području Hrvatske. Ključni problem kojim se projekt bavi jest otežana zapošljivost osoba s invaliditetom koje zbog težine oštećenja ili zdravstvenog stanja nemaju pristup otvorenom tržištu rada, već su zapošljive samo u zaštitnim radnim uvjetima. Tim je osobama ulaz u svijet rada onemogućen bez prilagođenog programa osposobljavanja, sustavne podrške i prilagođenih radnih uvjeta. Sudjelovanjem u projektu korisnicima se pruža mogućnost dvogodišnjeg osposobljavanja za obavljanje posla na određenom zaštitnom

radnom mjestu koje se procijeni i odabere kao najprimjerenije i na taj način ih se pripremi za zapošljavanje. Osim toga, korisnici usvajaju nova znanja i vještine te radne i socijalne kompetencije koje su bitne za ravnopravno sudjelovanje na tržištu rada. Uloga HZZ-a je financiranje putnih troškova i troškova osiguranja korisnika za vrijeme osposobljavanja. Po isteku dvije godine za korisnike će se izraditi završno mišljenje stručnog radnika o mogućnosti zapošljavanja i procjena o rezultatima provedenog osposobljavanja u zaštitnoj ili integrativnoj radionici. Moguće je da korisnik ostane u zaštitnoj odnosno integrativnoj radionici kao zaposlenik, no i dalje je zadatak pronaći zaposlenje na otvorenom tržištu rada i poticati prijelaz korisnika koji su za to sposobni na otvoreno tržište rada. Do 31. prosinca 2020. godine ukupno su uključene 43 osobe s invaliditetom.

Mjere i aktivnosti profesionalne rehabilitacije osoba s invaliditetom provodile su se u sklopu programa za **obrazovanje odraslih** (kroz mjere aktivne politike, ali i različite projekte) te je ukupno 113 osoba s invaliditetom bilo uključeno u obrazovne programe osposobljavanja, prekvalifikacije i stručnog usavršavanja.

Nezaposlene osobe s invaliditetom uključene u obrazovne aktivnosti putem mjera aktivne politike imale su pravo na novčanu pomoć i naknadu putnih troškova za vrijeme obrazovanja.

Tijekom 2020. godine kontinuirano se radilo na pripremi za zapošljavanje osoba s invaliditetom kako bi se što uspješnije integrirale na tržište rada. Na individualno savjetovanje, koje je često uključivalo i medicinsko-psihologijsku obradu u svrhu procjene radnih sposobnosti, uključena je 181 osoba s invaliditetom, što je za 70 % više nego u 2019. godini.

U grupno profesionalno savjetovanje – radionice za unaprjeđenje kompetencija za traženje posla uključeno je 96 osoba s invaliditetom. Radionice su prilagođene potrebama osoba s različitim vrstama invaliditeta. Osobama koje se žele samozaposliti na raspolaganju su radionice s ciljem osnaživanja i razvoja kompetencija za poduzetništvo te pružanje podrške oko razvoja poslovne ideje i poslovnog plana.

Nezaposlenim je osobama za sva pitanja vezana za otvaranje vlastitog obrta ili trgovačkoga društva na raspolaganju savjetnik specijaliziran za samozapošljavanje.

Sve informacije vezane za korištenje potpora, informacije o pravima nezaposlenih osoba, kretanjima na tržištu rada, kao i o svim aktivnostima i inicijativama koje se za različite ciljne skupine provode u sklopu projekata ili kroz redovne aktivnosti HZZ-a objavljene su web-stranici www.hzz.hr.

Zaključak i preporuka:

Pravobraniteljica *pozdravlja sve aktivnosti* koje se provode s ciljem koji će osobama s invaliditetom omogućiti stjecanje i održavanje najveće moguće neovisnosti te profesionalnu sposobnost radi pune uključenosti i aktivnog sudjelovanja u svijetu rada.

Neophodno je da usluge i programi osposobljavanja započnu u najranijoj mogućoj fazi i budu temeljeni na multidisciplinarnoj procjeni individualnih potreba i jačih strana osobe.

Također je nužno da budu dostupni osobama s invaliditetom na lokaciji najbližoj njihovom prebivalištu, uključujući ruralna područja.

Potrebno je kontinuirano razvijati i jačati rehabilitacijski model odnosa društva prema osobama s invaliditetom, na temelju kojeg će se osobama s invaliditetom omogućiti aktivno sudjelovanje u društvu i raditi na stručnom usavršavanju postojećih kadrova kako bi bili što profesionalniji i stručniji u pružanju usluga profesionalne rehabilitacije.

2.15. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Tijekom 2020. godine pritužbe su se odnosile uglavnom na proceduru provođenja postupaka zapošljavanja odnosno natječaja/oglasa, uskratno prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima te na diskriminaciju uskratno razumne prilagodbe pri zapošljavanju i na radnom mjestu. Pritužbe se po svom sadržaju ne razlikuju od pritužbi iz prethodnih godina. Uz to, velik broj pritužbi i upita građana odnosio se na moguće prilagodbe u odnosu na organizaciju rada i uvjete rada kako bi se smanjio rizik izloženosti potencijalnim izvorima zaraze u okolnostima epidemije COVID-19.

2.15.1. POSTUPCI ZAPOŠLJAVANJA

Pritužbe potvrđuju da osobe s invaliditetom redovito ne mogu ostvariti pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima zbog različitih razloga. Kandidati koji su osobe s invaliditetom u mnogim se slučajevima ne natječu u ravnopravnim uvjetima s ostalim kandidatima, a što u konačnici dovodi i do lošijih rezultata testiranja i povlači za sobom nemogućnost ostvarivanja ovog prava. Osim toga, netransparentnost natječajnih postupaka onemogućuje u slučaju sumnje na povredu ovog prava utvrđivanje svih bitnih činjenica i drugih okolnosti za ocjenu jesu li povrijeđena prava osobe s invaliditetom tijekom natječajnog postupka.

**Pravo prednosti
pri zapošljavanju i
neravnopravni uvjeti**

Primjer iz prakse: Osoba smatra da joj je uskraćeno pravo prednosti pri zapošljavanju za radno mjesto spremačice u školi, da se pitanja postavljena na razgovoru ne mogu smatrati testiranjem i ne mogu biti bodovana te da su joj, osim toga, postavljena nedopuštena pitanja tijekom intervjua pa između ostaloga piše: "Također želim napomenuti da prosvjetni inspektor navodi da je izabrana kandidatkinja na testiranju ostvarila veći broj bodova. Testiranja uopće nije ni bilo. Je li inspektor izvršio uvid u test i pitanja na testu? Kako, ako testa nije bilo? Prilikom razgovora postavljeno mi je pitanje koliko djece imam i kako sam postala invalid. Jedino pitanje koje mi je još bilo postavljeno je bilo: koji je moj motiv za raditi u školi? Stoga pitam se mogu li se ta pitanja na ovom razgovoru smatrati testiranjem i bodovati se i mogu li pitanja koja su zakonom zabranjena biti predmet testiranja. Je li inspektor kada je vršio uvid u "test" utvrdio koja su pitanja postavljana na temelju kojih je izvršeno bodovanje i je li sankcionirao poslodavca zbog nedozvoljenih pitanja."

Inspekcijskim nadzorom nisu utvrđene povrede zakona ili drugog propisa prilikom zapošljavanja te budući da je izabrana kandidatkinja na testiranju ostvarila maksimalan broj bodova odnosno više od pritužiteljice, njezina prava tim izborom nisu povrijeđena. Vezano za postupanja poslodavca protivno odredbama čl. 25. Zakona o radu („Narodne novine“, br. 93/14, 127/17 i 98/19) inspekcijskim nadzorom nije bilo moguće utvrditi takva postupanja poslodavca te se napominje da, ukoliko su takva pitanja bila postavljena, u skladu sa st. 2. istog članka navedenog Zakona, na ista nije ni morala odgovoriti. Postupajući po ovom slučaju, pravobraniteljica je zatražila očitovanje škole.

Pravobraniteljica je u ispitnom postupku utvrdila da Pravilnik škole o postupku zapošljavanja propisuje različite postupke procjene i vrednovanja kandidata za pojedine kategorije radnih mjesta i slijedom toga mogućnost utvrđivanja je li postupak zapošljavanja proveden u skladu sa zakonskim odredbama te upozorila slijedeće: "Uvidom u čl. 15. Pravilnika – Područja procjene odnosno testiranja – proizlazi da su područja iz kojih se može obavljati procjena, odnosno testiranje kandidata za odgojno-obrazovne radnike, tajnika škole, voditelja računovodstva te računovodstvenog i administrativnog referenta odnose na psihološko testiranje kandidata te na poznavanje rada na računalu i stručnih propisa. Čl. 16. propisano je da psihološko testiranje provodi psiholog zaposlen u školi ili drugi psiholog koji ima odgovarajuću dopusnicu prema posebnom zakonu. Analizirajući ova područja procjene, zaključujemo da su ista usmjerena isključivo na utvrđivanje posjeduju li kandidati stručne kompetencije potrebne za ova radna mjesta, dok se psihološko testiranje kao provjerena i objektivna metoda provodi radi procjene sposobnosti kandidata za obavljanje poslova radnog mjesta (psihološka procjena) i razvijena je za ispitivanje sposobnosti, interesa, stila rada, osobnosti i motivacije putem psihologijskih testova. Budući da uz svako pitanje mora biti iskazan broj bodova kojim se vrednuje ispravan rezultat, mišljenja smo da ova područja procjene budući da su usmjerena isključivo na poznavanje područja potrebnih za rad na ovim radnim mjestima te da psihološko testiranje putem verificiranih testova provode stručnjaci, omogućavaju da se u slučaju sumnje objektivno ispituju relevantne okolnosti od utjecaja je li natječaj proveden sukladno zakonu."

Međutim, pravobraniteljica je zaključila da to nije slučaj kod testiranja kandidata za pomoćne-tehničke radnike u školi. Naime, za ova radna mjesta, za razliku od gore nabrojanih, nije predviđeno psihološko testiranje kandidata, već se od strane povjerenstva koje sudjeluje u izboru i procjeni kandidata, osim znanja o poslu radnog mjesta, ocjenjuju i subjektivne značajke kandidata poput samopouzdanja,

motiviranosti, ozbiljnosti te dodatna znanja kandidata. U svom odgovoru škola navodi da je svaku komponentu povjerenstvo posebno vrednovalo i cijenilo te da zbroj svih komponenti daje rezultat, odnosno konačnu ocjenu. Pravobraniteljica je također upozorila: *“Škola nije dostavila na uvid pitanja koja su postavljena kandidatima niti njihove odgovore, kako bi dokazala svoje navode da nije bilo nedopuštenih pitanja, izuzev što navodi da su svim kandidatima postavljena ista pitanja. Škola nije dostavila na uvid dokumentaciju iz koje bi proizlazilo da je Povjerenstvo sačinjavalo zapisnik o vođenju razgovora te nije razvidno kako je proveden odabir kandidata, koja su točno pitanja postavljena kandidatima tijekom razgovora, kako su na njih kandidati odgovorili, po kojem kriteriju su bodovani, već se zaključuje da je sačinjena samo lista s bodovima Povjerenstva. Iz navedenog slijedi da nisu razvidni kriteriji kojima se rukovalo Povjerenstvo tijekom razgovora s kandidatima i nije obrazloženo na koji način su članovi Povjerenstva bodovali odgovore kandidata na razgovoru. U prilog tome ide i navod prosvjetnog inspektora da inspekcijskim nadzorom nije bilo moguće utvrditi eventualna postupanja poslodavca protivna odredbama čl. 25. Zakona o radu („Narodne novine“, br. 93/14, 127/17 i 98/19).”*

Osim toga, na konkretan upit pravobraniteljice, škola nije obrazložila na koji način se utvrđuje nečija razina samopouzdanja i prema kojim kriterijima se ova karakteristika vrednuje. *“Ocjenjivanje ovih karakternih osobina kandidata rezultat je isključivo subjektivne ocjene članova Povjerenstva, a ne stručne procjene. Iako poslodavac ima pravo u okviru zakonskih ovlasti izabrati kandidata za kojeg smatra da u najboljoj mjeri odgovara potrebama radnog mjesta, mišljenja smo da se opisanim postupanjem ne mogu ispitati sve relevantne okolnosti natječajnog postupka kako bi se sa sigurnošću utvrdilo je li natječaj proveden sukladno zakonskim propisima budući da nedostaju jasni kriteriji vrednovanja područja procjene u odnosu na radno mjesto. Osim toga, već duži niz godina ukazujemo na potrebu objektivnog obrazloženja svakog uvjeta natječaja i nastojimo potaknuti poslodavce da za pojedine poslove radnog mjesta ili dio radnog procesa razmotre mogućnosti prilagodbe kako bi izbjegli diskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu, a sve u skladu s antidiskriminacijskim propisima koje se RH obvezala ispoštovati. U ovom primjeru opravdano se postavlja pitanje zbog čega se npr. vještine komuniciranja kandidata traže kao uvjet za poslove pomoćno-tehničkog radnika, a ne i za tajnika škole i druga radna mjesta te kako se ocjenjuju? Zbog kojeg razloga osoba s niskim samopouzdanjem ne bi jednako uspješno obavljala poslove pomoćno-tehničkog radnika i na koji način se ova karakteristika vrednuje? **Ukoliko neka od ovih ili drugih karakteristika proizlazi ili se povezuje s invaliditetom kandidata, a od utjecaja je na donošenje odluke o izboru kandidata, kandidati koji su osobe s invaliditetom mogu biti u nepovoljnijem položaju u odnosu na ostale kandidate odnosno ne natječu se pod jednakim uvjetima.**”*, navodi se u preporuci pravobraniteljice.

Naime, iako poslodavci u javnim službama imaju obavezu raspisivanja javnog natječaja, o ostatku procedure uglavnom su slobodni odlučivati sami. Već duže vrijeme, u odnosu na postupke zapošljavanja sve je veći broj pritužbi koje se odnose na različitost i neusklađenost u pravilnicima o načinu i postupku zapošljavanja u školskim ustanovama. Samostalni sektor prosvjetne inspekcije pri Ministarstvu znanosti i obrazovanja ističe da bi se poteškoće u primjeni prava prednosti pri zapošljavanju uklonile usklađivanjem zakonodavnog okvira (Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju).

Stoga pravobraniteljica **preporučuje Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u suradnji s nadležnim inspekcijama u području zapošljavanja** identificirati prepreke u ostvarivanju prava prednosti pri zapošljavanju i koje priječe stvaranje jednakih uvjeta natjecanja s ciljem iniciranja potrebnih zakonskih izmjena koje će omogućiti da ovo pravo bude doista ostvarivo u praksi i služi svojoj svrsi.

Mišljenje pravobraniteljice: Svaki državljanin ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i biti primljen u javne službe, ali osobe s invaliditetom često sumnjaju u drugačiju praksu, uvjereni da je zapošljavanje netransparentno, zbog čega ne mogu dokazati da im je oduzeto pravo prednosti pri zapošljavanju i/ili da su diskriminirane tijekom natječajnog postupka i da

se pogoduje određenim kandidatima. Pravobraniteljica **preporučuje** revidirati interne propise u javnim ustanovama kojima se uređuje postupak i način odabira kandidata nakon objavljenoga javnog natječaja prema točno određenim područjima procjene koja su bitna za izvršavanje poslova određenog radnog mjesta i jasnim kriterijima vrednovanja kako bi se omogućila maksimalna transparentnost kod zapošljavanja i ista dostupnost svim zainteresiranim građanima pod jednakim uvjetima. Postupak zapošljavanja mora biti usklađen sa zakonskim propisima i proveden na način koji u slučaju sumnje je li bilo diskriminacije na osnovi invaliditeta, odnosno je li došlo do uskrate prava prednosti pri zapošljavanju osobi s invaliditetom i/ili kršenja drugih prava omogućuje u potpunosti utvrditi ove okolnosti. Interni akti bi trebali biti jednoznačni i propisani od nadležnog središnjeg tijela.

Odredbom čl. 7. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) propisana je obveza osiguranja razumne prilagodbe osobama s invaliditetom od strane poslodavca prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka. Mnoge osobe s invaliditetom nisu upoznate s ovim pravom, a ni kod samih poslodavaca ne postoji svijest o ovoj obvezi.

**Razumna prilagodba
prilikom testiranja/
intervjua**

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila gluha osoba zbog sumnje na diskriminaciju na osnovi invaliditeta prilikom provođenja testiranja i donošenja konačne odluke o izboru kandidata vezano za natječaj za prijam radnika u radni odnos na neodređeno vrijeme za radno mjesto dentalni tehničar. Prilikom testiranja poslodavac je bio upoznat s činjenicom da je riječ o osobi s invaliditetom koja čita s usana i da mora biti u mogućnosti vidjeti lice ispitivača tijekom manualnog testiranja.*

Nakon ispitnog postupka, pravobraniteljica je utvrdila da je pritužitelj bio u nepovoljnijem položaju u odnosu na druge kandidate jer mu nije bila osigurana odgovarajuća razumna prilagodba, te je nakon ispitnog postupka zaključila u odgovoru stranci: „Prilikom testiranja poslodavac je bio upoznat s činjenicom da ste osoba s invaliditetom te da čitate s usana i da stoga morate biti u mogućnosti vidjeti lice ispitivača tijekom manualnog testiranja. Osoba koja je provodila i nadzirala testiranje morala je osigurati da joj lice bude dosta osvjetljeno, da je okrenuta prema Vama, da govori jasno te provjeriti jeste li razumjeli upute, pitanja i sl. Da je bila potrebna razumna prilagodba ukazuje i činjenica da Vam je prilikom psihološkog testiranja zbog pretpostavke da ne možete razumjeti verbalno zadane upute za testiranje upravo zbog invaliditeta bio dodijeljen još jedan test opće inteligencije paralelne forme. Isto proizlazi iz odgovora bolnice (‘‘Dodatni test je primijenjen sa svrhom da se kandidatu olakša testna situacija s obzirom na njegova fizička ograničenja, odnosno da mu se omoguće isti uvjeti kao i ostalim kandidatima, da ga se ne diskriminira.’’).

Iako iz očitovanja bolnice proizlazi da ste bili upoznati sa svrhom dodatnog testiranja, Vi to negirate. Iako je prema stanju spisa vjerojatnije da niste bili upoznati sa svrhom dodatnog testiranja, u svakom slučaju opisano postupanje tijekom psihološkog testiranja ne predstavlja Vama prilagođen način ispitivanja, već različito postupanje u konkretnom slučaju.

To potvrđuje i okolnost da niti ispitni materijal psihološkog testiranja nije bio prilagođen na način da bi Vama kao gluhoj osobi zadatci bili razumljivi. Kao primjer za to je pitanje ‘‘volite li dražiti životinje’’ za koje navodite da ste potvrdno odgovorili budući da ste termin dražiti razumjeli kao milovanje i draganje životinje, a ne u smislu izazivanja te se iz Vašeg odgovora moglo zaključiti da volite provocirati životinje. Naime, termin ‘‘dražiti’’ je samo jedan od termina koji ima različito značenje za čujuće osobe u odnosu na gluhe osobe.

Vi kao osoba oštećenog sluha najbolje znate koji je oblik komunikacije za Vas najučinkovitiji te kakvu je prilagodbu potrebno učiniti, stoga nakon što je poslodavac primijetio da postoje poteškoće proizašle iz invaliditeta prilikom testiranja bio je dužan, s obzirom da je njegova obveza osigurati odgovarajuće oblike razumne prilagodbe prilikom testiranja, utvrditi u dogovoru s Vama odgovarajuću prilagodbu i to Vam omogućiti tijekom cijelog postupka s ciljem osiguravanja ravnopravnog položaja, npr. stručnog komunikacijskog posrednika.

U konkretnom slučaju to je propušteno učiniti. Iako bolnica u svom očitovanju navodi da ste tijekom psihološkog testiranja postigli rezultate koji zadovoljavaju kriterije, a državna inspektorica utvrdila da

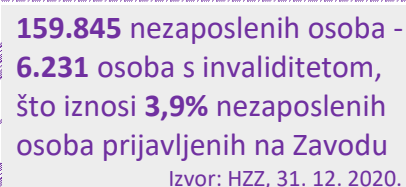
ste tijekom manualnog i psihološkog testiranja ostvarili manji broj bodova od izabrane kandidatkinje, potrebno je utvrditi jesu li gore opisane situacije koje predstavljaju kršenja prava s osnove invaliditeta istovremeno bile i od utjecaja na ostvaren broj bodova.”

Pravobraniteljica preporučuje poslodavcima: Ukoliko iz natječajne dokumentacije proizlazi da je kandidat osoba s invaliditetom, **preporučujemo pravovremeno zatražiti od kandidata informaciju jesu li mu potrebne prilagodbe tijekom testiranja radi osiguravanja ravnopravnog položaja. Napominjemo da te informacije poslodavac smije koristiti isključivo za osiguravanje razumne prilagodbe.** Koja bi vrsta prilagodbe bila odgovarajuća u okviru provođenja natječajnog postupka potrebno je utvrditi u komunikaciji s kandidatom koji je osoba s invaliditetom i u suradnji sa stručnjacima, ukoliko to zahtijevaju okolnosti konkretnog slučaja, kao i koristiti se *Priručnicima s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta I i II* Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom. Priručnici su dostupni na mrežnim stranicama Zavoda. Iako se predmetni priručnici odnose na razumnu prilagodbu radnog mjesta, smatramo da u nedostatku drugoga sličnog dokumenta koji se odnosi na razumnu prilagodbu natječajnog postupka, isti može poslužiti kao korisna smjernica poslodavcu kako osigurati razumnu prilagodbu u odnosu na vrstu i težinu invaliditeta.

Pravobraniteljica pozdravlja izradu III. dijela *Priručnika s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta* koji opisuje devet vrsta oštećenja/poremećaja/bolesti i obuhvaća kratak opis stanja te preporuke i savjete za razumnu prilagodbu radnog mjesta kao i izbor najprimjerenijega radnog mjesta i zanimanja. Obuhvaćene su sljedeće teme: alkoholizam, artritis, deficit pažnje, mišićna distrofija, Parkinsonova bolest, autizam, PTSP, traumatske ozljede mozga i zloćudni tumori. Tiskanje priručnika planirano je početkom 2021. godine u 300 primjeraka te će isti biti objavljen i na službenoj internetskoj stranici Zavoda (www.zosi.hr) te prosljeđen/dostavljen HUP-u, HZZ-u, CPR-ovima, zaštitnim i integrativnim radionicama, savezima udruga i udrugama osoba s invaliditetom, poslodavcima. Priručnik je namijenjen stručnjacima/savjetnicima u pružanju sustavne i kontinuirane podrške osobama s invaliditetom prilikom odabira zanimanja i uključivanja u radno okruženje. Predviđeno je da se preporuke za razumnu prilagodbu za razna oštećenja, poremećaje i bolesti izrađuju i dalje, te da se objavljuju u priručnicima. **Preporučuje se u svakom konkretnom slučaju zapošljavanja analizirati propise kojima se uređuje opis poslova i razmotriti primjenu načela razumne prilagodbe kako bi se proširile mogućnosti izvršavanja zadataka iz opisa radnih mjesta u korist osoba s invaliditetom.**

Činjenica je da se okolnosti koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta pri testiranju zanemaruju prilikom provođenja natječajnih postupaka. Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi nadležne inspekcije trebale utvrđivati je li poslodavac tijekom provođenja natječajnog postupka ispunio svoju obvezu osiguravanja razumne prilagodbe iz čl. 7. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20), budući da se radi o zakonskom pravu osobe s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i navedeno utječe na okolnost jesu li isti provedeni sukladno zakonu i drugim propisima.

Državni inspektorat navodi da su najčešći razlozi odbijanja zahtjeva za provedbu inspekcijskog nadzora zbog uskrate prava prednosti pri zapošljavanju ostvaren manji broj bodova na testiranju i neispunjavanje posebnih uvjeta natječaja. Vežano za upit o pritužbama zbog propusta poslodavca da osigura razumnu prilagodbu kandidatu koji je osoba s invaliditetom prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka, Državni inspektorat navodi da je tijekom 2020. godine zaprimljena jedna takva pritužba povodom koje je inspektorica rada obavila inspekcijski nadzor i donijela rješenje kojim je utvrđena povreda prava prednosti pri zapošljavanju osobe s invaliditetom koja je podnijela zahtjev za provedbu nadzora, a na koje je izjavljena žalba čije je rješavanje u tijeku. Nadalje, inspektorica rada je nadležnom sudu podnijela spomenuti optužni prijedlog protiv

159.845 nezaposlenih osoba -
6.231 osoba s invaliditetom,
što iznosi 3,9% nezaposlenih
osoba prijavljenih na Zavodu
Izvor: HZZ, 31. 12. 2020.

poslodavca radi osnovane sumnje u počinjenje prekršaja iz čl. 9. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20), kao i u počinjenje prekršaja iz čl. 4. st. 2. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) kažnjivog po čl. 28. st. 4. i st. 6. Zakona. Smatramo potrebnim pohvaliti postupanje inspektorice rada u ovom predmetu.

Nakon dvije godine blagog porasta udjela nezaposlenih osoba s invaliditetom u ukupnoj populaciji svih nezaposlenih u evidenciji HZZ-a, u 2020. godini zabilježen je ponovno blagi pad i to za 0,6 % u odnosu na prošlu godinu. Unatoč tomu što se **mlade osobe s invaliditetom najviše zapošljavaju, također ih je i najviše prijavljeno u evidenciji pa ih je tako 970 (15,6 %)**,

u dobi od 20 do 24 godine, slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina, njih 758 (12,2 %) i osobe u dobi od 40 do 44 godine (703 ili 11,3 %)¹⁰.

Gledajući spolnu strukturu nezaposlenih osoba s invaliditetom, u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje prevladavaju muškarci (3.382 ili 54,3 %), iako se razlika u odnosu na prošlu godinu smanjila za 1,1 %.

Kod ukupne populacije svih prijavljenih nezaposlenih osoba u evidenciji Zavoda prevladavaju žene (54,9 %). Većina nezaposlenih osoba s invaliditetom prijavljenih u evidenciji HZZ-a **ima završenu srednju školu (4.777 ili 76,7 %).**

Od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom, 345 (5,5 %) osoba s invaliditetom ima više (168 osoba) ili visoko (177) obrazovanje, što je mali postotak u odnosu na opću populaciju gdje visokoobrazovane nezaposlene osobe čine 16,5 % ukupnog broja nezaposlenih osoba. U evidenciji HZZ-a **najviše je nezaposlenih osoba s intelektualnim teškoćama**, njih 1.914 odnosno 30,7 % od ukupnog broja nezaposlenih osoba s invaliditetom. Slijede osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (1.437 ili 23,1 %), te osobe s tjelesnim invaliditetom (1.134 ili 18,2 %).

Kao i dosadašnjih godina, najveći broj osoba s invaliditetom je dugotrajno nezaposlen, što za posljedicu ima gubitak stečenih znanja i vještina te uz invaliditet dodatno doprinosi njihovoj nekonkurentnosti na otvorenom tržištu rada. Gledajući nezaposlenost osoba s invaliditetom s obzirom na njihovo prethodno radno iskustvo, vidljivo je da 1.796 osoba ili 28,8 % osoba s invaliditetom uopće nema radnoga iskustva. Nedostatak radnoga iskustva osobama s invaliditetom predstavlja još jednu prepreku prilikom njihovog zapošljavanja na otvorenom tržištu rada.

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.408 osoba (97,3 %) zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 67 osoba (2,7 %) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

Prema djelatnosti zaposlenja, najviše osoba s invaliditetom u 2020. godini zaposleno je u prerađivačkoj industriji (19,2 %), zatim u administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (11,5 %) te javnoj upravi i obrani i obveznom socijalnom osiguranju (11 %).

**148.684 zaposlenih osoba -
2.475 osoba s invaliditetom**
Izvor: HZZ, 31. 12. 2020.

Gledajući kretanje zaposlenosti i nezaposlenosti osoba s invaliditetom kroz posljednjih deset godina, **vidljiv je rast broja zaposlenih osoba s invaliditetom do 2018. godine, dok posljednje tri godine broj zaposlenih osoba s invaliditetom pada.** S druge strane, registrirana **nezaposlenost osoba s invaliditetom posljednje dvije godine ponovno raste i to u odnosu na 2019. za 3 %.**

Najviše zaposlenih ima u dobi između 20 i 24 godine, njih 659 (26,6 %), slijede osobe u dobi od 25 do 29 godina (431 ili 17,4 %) i u dobi od 30 do 34 godine (14 %).

Najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom ima završenu srednju školu, njih 2.053 (83 % od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom). Zaposlenih visokoobrazovnih osoba s invaliditetom ima ukupno 184, odnosno 7,4 %, što je povećanje za 3,7 % u odnosu na prošlu godinu. Prema vrsti invaliditeta **najveći broj zaposlenih osoba s invaliditetom su osobe s intelektualnim teškoćama** (1.000 ili 35,5 %), slijede osobe s višestrukim kombiniranim teškoćama (609 ili 21,6 %) te osobe s tjelesnim invaliditetom (517 ili 18,3 %).

¹⁰ Statistički podaci Hrvatskog zavoda za zapošljavanje o osobama s invaliditetom za 2020. godinu.

Osobe s invaliditetom su se tijekom 2020. godine najviše zapošljavale u sljedećim zanimanjima: **pomoćni kuhar/ica, radnik/ica u održavanju, čistač/ica, administrativni službenik/ica, vrtlarski radnik/ica, radnik/ica na proizvodnoj liniji, ručni pakirer/ka, kuhinjski radnik/ica, skladišni radnik/ica, ekonomski službenik/ica.** U 2020. godini, muškarci s invaliditetom najčešće su se zapošljavali u zanimanjima: radnik u održavanju (132), vrtlarski radnik (84) te pomoćni kuhar (79), dok su se žene s invaliditetom najviše zapošljavale na poslovima: pomoćna kuharica (118), čistačica (124) i administrativna službenica (67).

Podaci pokazuju da osobe s invaliditetom kao i osobe u općoj populaciji s duljim ostankom u nezaposlenosti, posebice više od dvije godine, teže dolaze do posla te dolazi do gubitka već usvojenih znanja i vještina stečenih tijekom školovanja ili rada, što posljedično dovodi do sve veće isključenosti, a time i otežanoga ponovnog pristupa tržištu rada.

“S obzirom na pandemiju COVID-19 i potrebu za brzim reagiranjem kako bi se spasilo gospodarstvo i očuvala radna mjesta koja su bila posebno pogođena krizom, dio stalnih mjera (Potpore za usavršavanje, Potpore za samozapošljavanje, Obrazovanje i osposobljavanje, Javni radovi, Potpora za očuvanje radnih mjesta i Stalni sezonac) iz nadležnosti Zavoda je Odlukom Upravnog vijeća od 20. ožujka 2020. godine privremeno obustavljen, što je uvelike utjecalo na ukupan broj uključenih osoba u mjere aktivne politike. Od 1. srpnja 2020. provedba svih mjera je ponovno nastavljena.”, navodi se u očitovanju HZZ-a.

U preporuci pravobraniteljice HZZ-u za aktivaciju mjera aktivne politike zapošljavanja navodi se: *“podaci, uključujući i one iz prijašnjih godina, ukazuju da mjere aktivne politike predstavljaju “popularni” alat među poslodavcima s kojim računaju kada razmatraju mogućnost zapošljavanja osobe s invaliditetom, stoga i preduvjet za uspješni ulazak u svijet rada za itekako značajan broj osoba s invaliditetom, a iz obraćanja poslodavaca i osoba s invaliditetom pravobraniteljici proizlazi da njihova dostupnost i mogućnost korištenja u brojnim slučajevima djeluju odlučujuće na konačnu odluku poslodavca hoće li zaposliti osobu s invaliditetom. Obustava dijela programa mjera aktivne politike predstavlja realnu prepreku za ulazak na tržište rada za osobe s invaliditetom odnosno izravnu ugrozu za njihovu zapošljivost. ... Slijedom navedenog, mišljenja smo da je s provođenjem obustavljenog dijela programa mjera aktivne politike zapošljavanja u 2020. godini potrebno započeti u najkraćem mogućem roku budući da je svrha istih, osim očuvanja radnih mjesta, potaknuti zapošljavanje, aktivacija, obrazovanje nezaposlenih i jer se provode na način da se uvažavaju specifične potrebe korisnika, posebice onih koje se nalaze u nepovoljnom položaju na tržištu rada, a što u trenutnim okolnostima u odnosu na osobe s invaliditetom izostaje.”*

U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2020. godini uključeno je ukupno 1.019 osoba s invaliditetom. Od 1. siječnja 2020. godine u mjere su novouključene 622 osobe s invaliditetom, točnije 401 muškarac (64,5 %) i 221 žena s invaliditetom (35,5 %). U odnosu na prošlu godinu, broj novouključenih osoba s invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja smanjio se za 26,2 % (u 2019. godini su novouključene 843 osobe s invaliditetom).

Najviše osoba s invaliditetom i u ovoj godini zaposleno je putem financiranja/sufinanciranja javnih radova, njih 294 (47,3 % od ukupnog broja osoba s invaliditetom uključenih u mjere), iako je broj uključenih manji za 32,4 %.

Uz korištenje potpora za zapošljavanje zaposleno je ukupno 160 osoba s invaliditetom (25,7 %), što je također 17,5 % manje nego prošle godine.

U obrazovanje nezaposlenih novouključene su 62 osobe s invaliditetom. Povećanje broja uključenih osoba s invaliditetom u odnosu na 2019. godinu vidljivo je kod mjera: Osposobljavanje na radnom mjestu (za 5,3 %), Potpore za usavršavanje (za 14,3 %) i Stalni sezonac (za 73,9 %).

Osoba s invaliditetom zaposlenih u zaštitnim i integrativnim radionicama za koje su poslodavci koristili mjeru *Potpore za očuvanje radnih mjesta u zaštitnim radionicama, integrativnim radionicama i radnim jedinicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom* bilo je ukupno 86. Ukupan iznos tih potpora iznosio je 1.198.182,82 kune. Zahtjevi nekih radionica su odbijeni s obzirom na to da su već financirani iz nekih

drugih izvora. Poslodavaca koji su samozaposlene osobe s invaliditetom, a koristili su Potpore za očuvanje radnih mjesta ima ukupno 41, a isplaćeni iznos je 630.806,82 kune. Mjeru *Potpore za očuvanje radnih mjesta* koristili su i ostali poslodavci koji nisu samozaposlene osobe s invaliditetom niti imaju zaštićena radna mjesta, a imali su zaposlene osobe s invaliditetom, no HZZ nema podatak o točnom broju tih osoba, jer neke od njih prije zaposlenja nisu bile u evidenciji HZZ-a ili još nisu imale utvrđen status osobe s invaliditetom.

U 2020. godini Potporu za samozapošljavanje koristilo je 20 osoba s invaliditetom, što je smanjenje za 23 osobe u odnosu na 2019. godinu.

Pravobraniteljica preporučuje Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike te Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja i dalje razvijati mjere i aktivnosti s ciljem osnaživanja i razvoja kompetencija za poduzetništvo te radi pružanja podrške oko razvoja poslovne ideje i poslovnog plana za osobe koje se žele samozaposliti. Preporučuje se u području poduzetništva inicirati zakonske izmjene kojima bi se uklonile poteškoće i prepreke koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad i organizaciju poslovanja za osobe s invaliditetom koje se samozapošljavaju, a koje isključivo predstavljaju uteg poslovanju osoba s invaliditetom i time ih dovode u neravnopravan položaj s ostalim poduzetnicima.

2.15.2. DISKRIMINACIJA NA RADNOM MJESTU

Diskriminacija na radnom mjestu i dalje je sveprisutna pojava. Uskrata razumne prilagodbe na radnom mjestu je najčešći oblik diskriminacije radi kojeg se osobe obraćaju pravobraniteljici.

Zbog onemogućavanja razumne prilagodbe na radnom mjestu osobe s invaliditetom nisu u mogućnosti prezentirati poslodavcu svoje radne vještine i znanje iako posjeduju sve kompetencije za radno mjesto. Posljedice toga su pogrešna predodžba poslodavaca o radnom potencijalu zaposlenika koji su osobe s invaliditetom, što za posljedicu nerijetko ima umanjene ili uskratu radnih prava, posebno u slučajevima kada se o tim pravima odlučuje diskrecijskom odlukom poslodavca, primjerice kod ocjene zaposlenika.

Umanjenje ili uskrata radnih prava

Primjer iz prakse: Osoba s invaliditetom koja se ne može samostalno kretati i kreće se pomoću kolica obratila se pravobraniteljici radi otkaza zbog nezadovoljavanja na probnom radu. S poslodavcem koji je javna ustanova sklopio je početkom rujna 2019. godine Ugovor o radu na neodređeno vrijeme za radno mjesto stručni suradnik za regionalni razvoj i strateško planiranje, a zbog nezadovoljavanja na probnom radu dana 24. veljače 2020. godine donesena je Odluka o redovitom otkazu ugovora o radu radi nezadovoljavanja radnika na probnom radu. Prema navodima stranke, od sredine rujna 2019. godine do kraja siječnja 2020. godine koristio je pravo na bolovanje, a tijekom razdoblja kada nije bio na bolovanju, nije bio prisutan na radnom mjestu s obzirom da je zgrada u kojoj se nalaze prostorije poslodavca i njegovo radno mjesto nepristupačna za osobe s invaliditetom koje se kreću pomoću kolica niti ima lift. Stranka navodi da se tijekom trajanja radnog odnosa obraćao poslodavcu sa zahtjevom da mu se omogući rad od kuće, ali njegovom zahtjevu nije udovoljeno (pritužitelj navodi da je poslodavac njegov zahtjev odbio s obrazloženjem da unutarnjim aktima ustanove nije predviđena mogućnost rada od kuće).

Uvidom u predmetnu Odluku o redovitom otkazu ugovora o radu radi nezadovoljavanja na probnom radu od 24. veljače 2020. godine, vidljivo je da poslodavac svoju odluku obrazlaže time da je u postupku ocjene stručnih i drugih radnih sposobnosti radnika tijekom ugovorenog probnog rada provedenog od strane tročlane komisije sukladno odredbi čl. 12. Pravilnika o radu poslodavca, radnik negativno ocijenjen te da je utvrđeno da isti ne iskazuje radne sposobnosti koje su se od njega očekivale u radnom procesu kao niti očekivani poslovni rezultat.

S obzirom na sadržaj pritužbe, ista je razmatrana kao pritužba zbog diskriminacije na osnovi invaliditeta i uskratom razumne prilagodbe radnog mjesta. Poslodavac je sukladno traženju pravobraniteljice dostavio svoje očitovanje u kojem opovrgava navode o mogućoj diskriminaciji na osnovi invaliditeta i uskratom razumne prilagodbe radnog mjesta u konkretnom slučaju te pojašnjava u odnosu na Odluku

o nezadovoljavanju na probnom radu da je riječ o autonomnoj odluci poslodavca kojega sam zakonodavac, uvođenjem instituta probnog rada u zakonodavstvo, ovlašćuje da radnika ocijeni na pozitivan ili negativan način pa da stoga nije moguće niti pravno dopustivo ispitivati objektivnost i opravdanost razloga za otkaz te da je sama činjenica što poslodavac nije zadovoljan imenovanim radnikom za vrijeme trajanja probnog rada dovoljna da istome opravdano i zakonito otkáže ugovor o radu.

Poslodavac naglašava kako činjenica privremene nesposobnosti za rad stranke nije ni na koji način, osobito ne negativno, ocijenjena prilikom donošenja odluke o nezadovoljavanju na probnom radu. Vezano za ocjenu radnih sposobnosti od strane poslodavca, poslodavac navodi da je postupak otkazivanja proveden u skladu s mjerodavnim zakonima i propisanom procedurom te da svojim postupanjem nije stavio stranku u nepovoljniji položaj, budući da se procjena radnih i osobnih karakteristika i sposobnosti iskazanih tijekom probnog rada primjenjuje jednako prema svim radnicima s kojima je ugovoren probni rad prilikom sklapanja ugovora o radu i to sve prema propisanoj internoj proceduri. Poslodavac navodi da djeluje u zakupljenom poslovnom prostoru na 5. katu zgrade starije gradnje te nije ovlašten niti ima sredstava za izvođenje preinaka na zgradi.

Ističe da stranci nije mogao omogućiti rad od kuće nakon zatvaranja bolovanja s obzirom na narav posla i sadržaj radnih zadataka radnog mjesta na kojemu je stranka bila zaposlena (uključuje sastanke na dnevnoj bazi u uredu i izvan njega, rad na projektima u grupama, usku i neophodnu osobnu suradnju i komunikaciju s kolegama i slično) te da nije moguće postupiti u skladu sa zahtjevom razumne prilagodbe, čak i pod uvjetom kada navedeno ne bi predstavljalo nerazmjern teret, a što konkretno jest slučaj.

Pravobraniteljica je upozorila poslodavca zbog kršenja prava osoba s invaliditetom u radnom odnosu i radi diskriminacije na osnovi invaliditeta: *"Imajući u vidu gore navedene propise, a u odnosu na predmetnu Odluku o otkazu, poslodavac je u pravu kada navodi da je autonomno pravo poslodavca ocijeniti ostvaruje li radnik za vrijeme probnog rada rezultate koji su dostatni za nastavak radnog odnosa ili ne ostvaruje pa nezadovoljstvo poslodavca radnikovim ostvarenim rezultatima rada koje rezultira donošenjem ocjene o nezadovoljavanju na probnom radu predstavlja opravdan razlog za otkazivanje ugovora o radu. Prema sudskoj praksi, u slučaju otkaza ugovora o radu kojim je ugovoren probni rad, dovoljno je da poslodavac u otkazu naznači da radnik tijekom probnog rada nije svojim radom zadovoljio potrebama radnog mjesta odnosno da nema stručne i druge sposobnosti koje su mu potrebne. Poslodavac, pri tome, ne treba iznositi sve činjenice zbog kojih nije zadovoljan radnikovim radom, već u otkazu treba naznačiti nepovoljnu ocjenu radnikova probnog rada. Sud nema ovlast upuštati se u takvu poslodavčevu ocjenu, osim ako iz činjeničnog stanja proizlazi da je poslodavčeva ocjena posljedica diskriminacije (Vrhovni sud RH, Poslovni broj: Revr 1445/2013 od 30. rujna 2014. i Revr 1432/2014 od 25. kolovoza 2015.). Smisao ugovaranja probnog rada jest u tome da se u određenom vremenskom razdoblju pokaže je li radnik sposoban obavljati poslove za koje je sklopio ugovor o radu. Zakon je dao poslodavcu mogućnost da primi radnika u radni odnos s određenom zadržkom, jer bi u razdoblju probnog rada imao priliku vidjeti zadovoljava li radnik zahtjeve radnog mjesta na kojem se zaposlio.*

Međutim, u konkretnom slučaju, a prema stanju spisa, stranka nije imala priliku uslijed prepreka koje proizlaze iz njezinog invaliditeta pristupiti svom radnom mjestu u dane kada nije koristila pravo na bolovanje i prezentirati poslodavcu svoje radne sposobnosti izvršavajući poslove svoga radnog mjesta te pokušati postići poslovne rezultate, koje bi onda poslodavac, nakon što su mu radne sposobnosti prezentirane, sukladno svojim ovlastima ocijenio...

Stoga je nesporno da se opisana situacija razlikuje od one u kojoj radnik ima mogućnost neometano pristupiti radnom mjestu i doista pokazati svoje radne sposobnosti poslodavcu na način da izvršava poslove radnog mjesta, slijedom čega smo mišljenja da je stranka zbog svog invaliditeta bila u nepovoljnijem položaju u postupku ocjene stručnih i drugih radnih sposobnosti radnika tijekom ugovorenog probnog rada u odnosu na ostale radnike u usporedivoj situaciji, čime su povrijeđene odredbe antidiskriminacijskih propisa i time dovedena u pitanje poslodavčeva ocjena... prijedlog stranke da joj se omogući rad od kuće predstavlja zahtjev za razumnu prilagodbu radnog mjesta, a

pronalaženje konačnog, odgovarajućeg rješenja koje će omogućiti uklanjanje i/ili ublažavanje teškoća koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad trebao bi biti rezultat suradnje stranke, poslodavca i stručnjaka i kako isto ne bi predstavljalo nerazmjeran teret za poslodavca.

Naime, rad od kuće ne predstavlja nužno jedino rješenje koje će u najvećoj mjeri ukloniti odnosno ublažiti prepreke koje proizlaze iz invaliditeta niti je jedino moguće za osobe koje boluju od multiple skleroze i otežano se kreću/ne mogu se samostalno kretati i kreću se pomoću hodalice/kolica.

Naime, prema Priručniku s preporukama za razumnu prilagodbu radnog mjesta u izdanju Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom iz 2018. godine postoji široka paleta mogućnosti prilagodbe radnog mjesta za osobe koje boluju od multiple skleroze i kreću se pomoću kolica/otežano se kreću, temeljena na iskustvima iz prakse.

Mišljenja smo da je poslodavac bio dužan, sukladno gore navedenim propisima, u suradnji sa stručnjacima i strankom razmotriti sve mogućnosti prilagodbi za radno mjesto, uvjete i organizaciju rada za ovu vrstu invaliditeta te utvrditi postoje li mogućnosti njihovog financiranja iz vlastitih i drugih izvora, mogućnosti dobivanja stručne podrške, poticaja i drugih vrsta potpore s ciljem iznalaženja rješenja koje bi u konkretnom slučaju omogućilo ostanak u svijetu rada te sigurno obavljanje posla na ravnopravnoj osnovi s drugima, prije nego na temelju konkretnih činjenica zaključi da su prilagodbe nemoguće ili da predstavljaju nerazmjeran teret. Prema stanju spisa, u konkretnom slučaju to je propušteno učiniti.“

Stranka iz ovog primjera tužila je poslodavca radi diskriminacije i postupak je okončan sklapanjem sudske nagodbe.

Mišljenje pravobraniteljice: Uočili smo da je teret priznavanja i ostvarenja prava na razumnu prilagodbu isključivo na osobi s invaliditetom koja tu prilagodbu traži. Naime, ukoliko izostane dobra volja poslodavca da radniku na radnom mjestu osigura potrebne prilagodbe, osoba je primorana zaštitu zatražiti putem suda budući da uskrata predstavlja diskriminaciju na osnovi invaliditeta, a što podrazumijeva financijske kapacitete osobe s invaliditetom, koji nerijetko nedostaju. Ako osoba nema mogućnosti tužiti, poslodavac ne trpi sankciju, jer je osobi uskratilo pravo koje joj pripada.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici se obratila osoba koja se kreće pomoću kolica i zaposlena je u općini na radnom mjestu više stručne suradnice za društvene djelatnosti i EU projekte radi razumne prilagodbe radnog mjesta.*

Unatoč teškom invaliditetu uspješno izvršava radne zadatke radnog mjesta, a odnosom prema radu pokazuje visoki stupanj profesionalne odgovornosti, motiviranosti i interesa za napredovanje u struci, no zbog invaliditeta ne može obavljati one poslove za koje je potrebna fizička pokretljivost i manualna spretnost, a radi se o jednostavnim operacijama koje uključuju: arhiviranje, spajanje spisa, njihovo odlaganje, pečatiranje dopisa i sl., u čemu mora imati pomoć druge osobe.

Budući da joj je takva vrsta podrške neophodna kako bi prevladala poteškoće koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad, u dogovoru s poslodavcem stranci je u istima pomagala majka koja to više ne može zbog dobi i zdravstvenog stanja pa navodi slijedeće: „Pošto sam pri obavljanju gore navedenih radnih obveza u potpunosti ovisna o mojoj majci, isto iz dana u dan za mene i nju predstavlja veliko opterećenje. Osim toga, kada nema moje majke u uredu, a trebam nečiju pomoć zbog mojih fizičkih ograničenja, prisiljena sam obratiti se za asistenciju svojim kolegama, zbog čega mi je poslodavac u više navrata prigovorio, napomenuvši mi kako učestalim ometanjem ostalih službenika u izvršavanju njihovih radnih obveza ne prepoznajem prioritete tima.“

Pravobraniteljica je o ovom slučaju, nakon sastanka s poslodavcem, obavijestila nadležne institucije kako bi se pokušalo pronaći rješenje koje će umanjiti i/ili ukloniti poteškoće u radnom procesu. Poslodavcu je u više navrata preporučeno obratiti se centru za profesionalnu rehabilitaciju, budući da je to prvi korak u iznalaženju prilagodbi radnog mjesta koje bi bile odgovarajuće, međutim, poslodavac je pokazao otpor prema toj preporuci, smatrajući da su prilagodbe koje je on do tada već učinio i više nego dovoljne, a da je stranka nezahvalna. Preporuku da se obrati centru za profesionalnu

rehabilitaciju poslodavcu je uputilo i tadašnje Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava nakon što je upoznato sa slučajem, te je tek tada poslodavac pristao to i učiniti.

Osim toga, samo zbog činjenice da se obratila pravobraniteljici kako bi se informirala o svojim pravima na osnovi invaliditeta, o mogućnostima podrške na radnom mjestu i drugim oblicima prilagodbi, **stranka je bila izložena konstantnom mobbingu od strane nadređene osobe koja je to shvatila kao osobni napad na sebe, "tužakanje drugim institucijama" i nezahvalnost**, što potvrđuje njezin slijedeći citat: „... jučer je održan sastanak s općinskim načelnikom zbog dopisa kojim pravobraniteljica traži očitovanje o obraćanju općine centru za profesionalnu rehabilitaciju. Općinski načelnik se zbog traženog očitovanja osjeća ugroženo te mu nije jasno zbog čega se on i pročelnica moraju pravdati i braniti pošto, prema njegovom mišljenju, nisu ništa krivo napravili. Istaknuo je kako razmišljaju o angažiranju odvjetnika jer će, ukoliko jednog dana Državno odvjetništvo pokuca na općinska vrata, kao odgovorna osoba općine morati braniti sebe i pročelnicu. Zbog toga je, na zahtjev općinskog načelnika, na sastanku s nama jučer bila prisutna druga službenica, i to kao svjedok u slučaju da naknadno dođe do sudskog postupka... Naposlijetku, napomenuo mi je da se za svu pomoć pri radu od kuće uslijed epidemije koronavirusa, kao i za potrebne smjernice i savjete prilikom izvršavanja mojih radnih obveza, ubuduće obraćam isključivo njemu. Upitala sam ga zbog čega više ne smijem surađivati s Pročelnicom, kako to čine svi drugi službenici, pa je pojasnio kako je takav odnos privremeno nužan dok se situacija ne primiri.“

Mišljenje pravobraniteljice: Pritužbe poput gornje ukazuju da osobe s invaliditetom bivaju izložene uznemiravanju i nerazumijevanju od strane nadređenih, ali i kolega, nakon što zatraže od poslodavca ostvarenje prava na razumnu prilagodbu na radnom mjestu radi uklanjanja ili umanjenja poteškoća koje proizlaze iz njihovog invaliditeta u odnosu na rad. I dalje velik broj pritužbi o uskrati razumne prilagodbe na radnom mjestu ukazuje na **negativan stav prema zahtjevu za ostvarenje ovog prava** te se očekuje od osobe kojoj su omogućene razumne prilagodbe svojevrsna **zahvalnost** prema poslodavcu, budući da se to smatra „**dobrom voljom poslodavca**“, zanemarujući pritom da se radi o temeljnom pravu osoba s invaliditetom, kao i o pravu iz radnog odnosa poput primjerice prava na bolovanje. Ako osobe s invaliditetom traže dodatne prilagodbe, u više slučajeva stranke su napomenule da im je poslodavac predbacio da su **nezahvalne**.

Smatramo da bi poslodavci u slučajevima kada zaposlene osobe s invaliditetom podnesu zahtjev za osiguravanje razumne prilagodbe radnog mjesta trebali imati obvezu obraćanja centru za profesionalnu rehabilitaciju kako bi se utvrdile odgovarajuće prilagodbe radnog mjesta i predstavljaju li iste nerazmjerni teret za poslodavca prema smjernicama *Direktive Vijeća 2000/78/EZ od 27. studenoga 2000. o uspostavi općeg okvira za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja (SL L 303, 02/12/2000)*. Osim u odredbama Direktive, uporište za ovaj stav nalazimo u odredbama čl. 27. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, čl. 7. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije. Na ovaj bi način pravo na razumnu prilagodbu bilo lakše ostvarivo za osobe s invaliditetom, a iznalaženje odgovarajućih prilagodbi i utvrđivanje jesu li iste opravdane i razmjerne ne bi bilo isključivo u zoni diskrecijske odluke poslodavca. Ukoliko bi se zakonom propisala obveza obraćanja centrima u slučaju zahtjeva za razumnu prilagodbu, time bi se kroz ulogu centara u ovom postupku osigurao stručni i objektivni pristup uz uvažavanje svih konkretnih okolnosti slučaja. Osim toga, time bi poslodavac izbjegao diskriminaciju na radnom mjestu, a u slučajevima kada poslodavac ne želi udovoljiti (a često ni razmotriti!) zahtjev stranke, teret priznavanja i ostvarenja prava na razumnu prilagodbu ne bi bio isključivo na osobi s invaliditetom koja tu prilagodbu traži.

Pravobraniteljica je preporučila Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike propisati Zakonom o radu, kao temeljnim propisom kojim se uređuju radni odnosi, obvezu osiguravanja razumne prilagodbe od strane poslodavca. Ministarstvo je u svom odgovoru navelo da bi time došlo do dvostrukog normiranja, budući da je navedena materija već uređena Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom. Međutim, prema sadašnjim odredbama Zakona o radu obveza osiguravanja prilagodbe postoji tek kada nastupi znatno propadanje radnih sposobnosti

tijekom rada, iako bi se načelo razumne prilagodbe trebalo primjenjivati čim se uoče prepreke koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad kako bi se na vrijeme spriječilo daljnje propadanje radnih sposobnosti i narušavanje zdravlja i time omogućio dulji ostanak u svijetu rada.

Pritužbe ukazuju da se zahtjevi za razumnu prilagodbu često ni ne razmatraju i ne shvaćaju ozbiljno, posebno u slučajevima kada kod radnika ne postoji smanjenje radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, smanjenje radne sposobnosti uz djelomični gubitak radne sposobnosti ili neposredna opasnost od nastanka smanjenja radne sposobnosti. Ako kod radnika postoji neka od ovih okolnosti, tek u tom slučaju poslodavac mora radniku ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje poslova za koje je radno sposoban.

Radi osiguranja tih poslova, poslodavac je dužan prilagoditi poslove sposobnostima radnika, izmijeniti raspored radnog vremena, odnosno poduzeti druge mjere da radniku osigura odgovarajuće poslove. Ako je poslodavac poduzeo sve mjere, a ne može radniku osigurati odgovarajuće poslove, poslodavac radniku može otkazati ugovor o radu uz suglasnost radničkog vijeća. Dakle, poslodavac je dužan poduzeti sve što je u njegovoj moći da radniku osigura odgovarajuće poslove.

Pritužbe ukazuju da to često nije slučaj u praksi i osobe s invaliditetom u takvim slučajevima strahuju od otkaza. Usluge centara za profesionalnu rehabilitaciju mogu se koristiti radi procjene prikladnosti radnog mjesta ili pronalaženja prikladnijeg mjesta kod istog poslodavca, radi savjetovanja i prijedloga o mogućim prilagodbama radnog mjesta, sredstava za rad ili uvjeta rada, a sve s ciljem da radnik zadrži posao, da poveća svoju radnu učinkovitost, što posljedično rezultira većim zadovoljstvom radnika i poslodavca u radnom odnosu.

Slijedom navedenog, **pravobraniteljica preporučuje nadležnom Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava** da se Zakonom o radu propiše obveza korištenja usluga profesionalne rehabilitacije, kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri osiguralo poduzimanje svih odgovarajućih mjera u svakom konkretnom slučaju i u skladu s preporukama stručnjaka, s ciljem osiguravanja odgovarajućih poslova i sprječavanja diskriminacije na radnom mjestu uskratim razumne prilagodbe.

Budući da prema iskustvima pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postoji i dalje znatan broj onih poslodavaca koji nisu informirani o mogućnostima koje su im na raspolaganju kod zapošljavanja i tijekom radnog vijeka osoba s invaliditetom, *pravobraniteljica pozdravlja* nastavak projekta koji provodi ZOSI *Poslodavac godine za osobe s invaliditetom*, u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, Hrvatskom udrugom poslodavaca, Institutom za razvoj tržišta rada, Portalom *Moj Posao* i Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH), u kojem je jedan od glavnih rezultata ostvarivanje suradnje s poslodavcima. Projekt se provodi u cilju podizanja svijesti i senzibiliziranja javnosti, kroz isticanje poslodavaca s pozitivnim praksama i iskustvima u zapošljavanju osoba s invaliditetom, u svrhu promocije, unaprjeđivanja i poticanja zapošljavanja osoba s invaliditetom te njihovog ravnopravnog sudjelovanja na tržištu rada. U projekt su uključeni poslodavci javnog i privatnog sektora, razvrstani u pet kategorija, koji zakonom propisanu kvotu ispunjavaju zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Šesta kategorija okuplja poslodavce koji se ističu kao primjer dobre prakse te kvotnu obvezu, osim zapošljavanja osoba s invaliditetom, ispunjavaju i na zamjenski način. Objava dobitnika i dodjela nagrade završna je aktivnost koja je privremeno odgođena, a planira se provesti u 2021. godini. **Pravobraniteljica preporučuje Vladi Republike Hrvatske** provođenje kampanje radi podizanja razine svijesti o pravima osoba s invaliditetom u svijetu rada i njihove pune afirmacije u skladu s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.

Novosti u zakonodavstvu i prijedlozi

U *Narodnim novinama* broj 145/20 objavljen je **Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom** koji je stupio na snagu 1. siječnja 2021. godine.

Tijekom e-Savjetovanja o Prijedlogu pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom **pravobraniteljica je dostavila sljedeće prijedloge:**

1. Budući da se usluge profesionalne rehabilitacije provode za osobe s invaliditetom upisane u očevidnik, te da je te usluge moguće provesti i za osobe koje nisu upisane u očevidnik, ali raspolažu javnom ispravom nadležnog tijela na temelju koje im je utvrđen status osobe s invaliditetom i da

navedeno proizlazi iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom te Pravilnika o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za profesionalnu rehabilitaciju, predložili smo da se mogućnost isplate poticaja predvidi i za tu kategoriju osoba ako se utvrdi da kod njih postoje prepreke u odnosu na rad koje proizlaze iz invaliditeta tijekom izvršavanja poslova radnog mjesta u okviru obavljanja svoje profesije i na temelju rješenja o imenovanju.

Predmetni prijedlog se temeljio na okolnostima konkretnog slučaja osobe s invaliditetom koja radi u području pravosuđa i obavlja poslove svoga radnog mjesta, ali na temelju rješenja o imenovanju.

Naime, samo zbog nemogućnosti upisa u očevidnik, smatrali smo da ne bi trebao biti izuzet iz mogućnosti da njegov poslodavac ostvari poticaje za uklanjanje prepreka na radnom mjestu zbog invaliditeta u odnosu na rad.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Poticaji propisani ovim Pravilnikom mogu se dodijeliti isključivo za osobe u radnom odnosu, koje su upisane u očevidnik zaposlenih osoba s invaliditetom. Osim toga, podsjećamo da su poslodavci dužni osigurati razumnu prilagodbu osobama s invaliditetom, neovisno o izvoru financiranja.”*

2. Predložili smo uvođenje poticaja rada sa skraćenim radnim vremenom za one osobe s invaliditetom koje zbog vrste i stupnja svoga invaliditeta nemaju smanjenu radnu sposobnost, ali ne mogu odraditi puno radno vrijeme, odnosno da im se omogući da rade onoliko vremena koliko im dopušta njihov invaliditet, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju, a da za preostalo vrijeme do punog radnog vremena dobivaju naknadu plaće u vidu poticaja slijedom čega bi bile plaćene kao da rade puno radno vrijeme, a za poslodavca to ne bi bio izdatak, odnosno trošak.

Obrazloženje: Obraćale su nam se osobe s invaliditetom koje imaju sklopljene ugovore na puno radno vrijeme, ali koje zbog vrste i stupnja invaliditeta s vremenom zbog fizičkih ograničenja ne mogu odraditi puno radno vrijeme i nemaju umanjenje radne sposobnosti (primjer: osobe s većim stupnjem invaliditeta koje ne mogu zbog svoga stanja i fizioloških potreba provesti na radnom mjestu sjedeći punih osam sati u invalidskim kolicima ili slučaj osobe s visokom amputacijom obiju nogu koja ne može izdržati puno radno vrijeme u protezama koje zbog zdravstvenih i higijenskih razloga iziskuju skidanje proteza nakon nekoliko sati nošenja). Jedina mogućnost prema sadašnjim zakonskim rješenjima jest rad u nepunom radnom vremenu, što te osobe dovodi u neravnopravan položaj u odnosu na osobu bez invaliditeta na istim ili sličnim radnim mjestima.

Naime, osoba s invaliditetom na ovaj način ne dobiva mogućnost biti plaćena jednako kao i osoba bez invaliditeta na istom radnom mjestu, a koja može odraditi puno radno vrijeme, dok osoba s invaliditetom upravo zbog težine invaliditeta i potreba koje proizlaze iz invaliditeta nije u mogućnosti odraditi puno radno vrijeme.

Stoga su osobe s invaliditetom primorane sklapati ugovore na nepuno radno vrijeme, čime su i manje plaćene, odnosno samo za polovicu radnog vremena. Time su neminovno dovedene u neravnopravan položaj i to isključivo zbog invaliditeta.

Poticaj u vidu subvencija plaće utvrđuje se sukladno odrađenom radnom vremenu, ali se time ne rješava opisani problem. Naime, osobe iz gore opisanih slučajeva ne moraju imati umanjenju radnu sposobnost pa stoga niti ne bi trebale ostvarivati prava prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Nadalje, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, država je obvezna kroz odgovarajuće mjere usmjeravati osobe s invaliditetom prema tržištu rada i iskorištavanju njihovih potencijala.

Za ovu kategoriju predložili smo mogućnost ostvarivanja statusa sličnog statusu roditelja koji koriste rad sa skraćenim radnim vremenom zbog njege djeteta s težim razvojnim teškoćama. Analogno pravu roditelja koji radi s polovicom punoga radnog vremena, a za preostalu polovicu radnog vremena ostvaruje naknadu. Postoji puno opravdanje da se na jednak način i osobi s invaliditetom može priznati ovo pravo i naknada zbog potreba proizašlih iz invaliditeta, a na temelju mišljenja i procjene centra za profesionalnu rehabilitaciju.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Poticaji za zapošljavanje osoba s invaliditetom koje dodjeljuje ZOSI isplaćuju se na temelju pravila o državnim potporama sukladno Uredbi Komisije (EU) br. 651/2014 od 17. lipnja 2014. Prema navedenoj Uredbi pod troškom plaće podrazumijeva se ukupni iznos koji korisnik potpore stvarno mora platiti za određeno radno mjesto. Dakle, poticaj u obliku*

subvencije plaće odnosi se na vrijeme provedeno na radu, pa stoga nije moguće putem ove vrste poticaja nadoknaditi preostalo vrijeme koje osoba zbog svog invaliditeta nije u mogućnosti odraditi.“ Mišljenja smo da je navedeni prijedlog u skladu s načelom i obvezom osiguravanja razumne prilagodbe. Naime, sadašnje zakonsko uređenje ne pokriva slučajeve poput navedenih primjera, stoga ćemo se i dalje zalagati za ovu mogućnost u odnosu na osobe s invaliditetom, budući da to smatramo jednom od važnih zaštitnih i poticajnih mjera.

3. Predložili smo uvođenje novog poticaja koji bi bio namijenjen financiranju usluge radnog asistenta za vrijeme rada i to u onolikom trajanju u kolikom je utvrđena potreba, a sukladno procjeni centra za profesionalnu rehabilitaciju.

Poticaj stručne podrške prema sadašnjem je uređenju ograničen određenim brojem sati, što je osobama s nekim vrstama invaliditeta nedostavno da bi uopće mogle obavljati svoj posao unatoč odgovarajućim kompetencijama za određeno radno mjesto.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Usluga radnog asistenta predviđena je ovim Pravilnikom u vidu stručne podrške na radnom mjestu. Stručna podrška ograničena je do 100 sati, a iznimno može trajati i do 400 sati. Daljnji razvoj ove usluge omogućit će pilot projekt „Radni asistent“ koji ZOSI namjerava provesti u narednom razdoblju.”* Osobama s određenim vrstama invaliditeta potreban je radni asistent tijekom cijeloga radnog vremena i konstantno tijekom cijeloga radnog vijeka. Bez usluge radnog asistenta za mnoge osobe s invaliditetom otvoreno tržište rada ostaje i dalje nedostupno i time ih se dovodi u nejednak položaj.

4. Predložili smo uklanjanje ograničenja maksimalnog financiranja troška arhitektonske prilagodbe iz čl. 18. st. 3. prijedloga Pravilnika („najviše do 40 osnovica za jednu osobu s invaliditetom“). Obrazloženje: Pojedine arhitektonske prilagodbe, npr. ugradnja dizala i sl., mogu premašiti iznos ograničen čl. 18. st. 3. nacrtu prijedloga Pravilnika.

U slučaju prekoračenja subvencioniranog iznosa razliku do punog iznosa troška prilagodbe trebao bi snositi poslodavac, što je za njih demotivirajuće i najčešće neprihvatljivo.

Uvažavajući sve dosadašnje primjedbe na nedovoljnu iskorištenost financijskih sredstava prikupljenih po osnovi neispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja, smatrali smo da postoji opravdan razlog za uklanjanje predmetnog ograničenja.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Imajući u vidu odgovorno i racionalno trošenje sredstava namijenjenih za isplatu poticaja potrebno je definirati i osnovice za isplatu istih. Osnovica za troškove prilagodbe radnog mjesta iznosi najviše 40 minimalnih plaća. U dosadašnjoj praksi, navedeni iznos je bio i više nego dostatan. Također, napominjemo da osim ugradnje dizala, postoje i druge vrste prilagodbi za uklanjanje arhitektonskih barijera.”*

5. Predložili smo izmjenu čl. 21. st. 1. al. 1. i al. 3. prijedloga Pravilnika po više osnova.

Obrazloženje: Predloženo kao i dosadašnje normativno uređenje postupka ostvarenja prava na sufinanciranje troškova prilagodbe radnog mjesta pretpostavlja prethodno sklapanje ugovora o radu između poslodavca i radnika, osobe s invaliditetom. Sklapanjem ugovora o radu, poslodavac sukladno čl. 7. st. 1. Zakona o radu stječe obvezu radniku dati posao te mu za obavljani rad isplatiti plaću, a radnik je obavezan prema uputama koje poslodavac daje, u skladu s naravi i vrstom rada, osobno obavljati preuzeti posao. No, ukoliko postoje arhitektonske prepreke koje radniku onemogućavaju pristup radnom mjestu, zaključivanjem ugovora o radu s radnikom poslodavac stupa u obvezu isplate plaće radniku koji ne može fizički pristupiti radnom mjestu i osobno obavljati preuzeti posao, zbog čega je u izravnoj povredi obveze iz čl. 7. st. 1. Zakona o radu. Povreda obveze iz čl. 7. st. 1. Zakona o radu postoji sve do završetka cjelokupnoga administrativnog postupanja po zahtjevu za sufinanciranje troškova prilagodbe radnog mjesta odnosno do konačne realizacije i izvedbe radova arhitektonske prilagodbe. Problem je u tome što se cjelokupni postupak do realizacije arhitektonske prilagodbe može oduljiti na duži vremenski period, za koje vrijeme je poslodavac dužan prema radniku ispunjavati sve obveze iz radnog odnosa, a potonji ne može obavljati posao za koji je plaćen. Opisanom problemu moguće je do dovršetka postupka arhitektonske prilagodbe doskočiti zaključivanjem ugovora o radu na izdvojenom mjestu rada iz čl. 17. Zakona o radu, kada se naravno radi o radu koji je moguće obavljati

primjerice kod kuće. No, to nije moguće kod svakog oblika posla. Ujedno, poslodavac je normativnim okvirom kako je postavljen Pravilnikom u poziciji da prije sklapanja ugovora o radu s radnikom s invaliditetom unaprijed ne može sa sigurnošću znati hoće li na koncu CPR prihvatiti njegov zahtjev za prilagodbu radnog mjesta, budući da izrada nalaza i mišljenja CPR-a slijedi nakon sklapanja ugovora o radu. Stoga smo predložili iznalaženje normativnog rješenja kako bi se opisani problem otklonio u praksi.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Postoje različiti oblici razumne prilagodbe koju poslodavac može osigurati, dok se ne riješi pitanje pristupačnosti radnog mjesta. Sredstva za arhitektonsku prilagodbu u pravilu su značajna, pa je iznimno važno uspostaviti odgovarajuće mehanizme kontrole koji, između ostalog, obvezuju poslodavca da prethodno zaposli osobu s invaliditetom i da istu zadrži u radnom odnosu najmanje 24 mjeseca.*

Osim toga, napominjemo da se zahtjevi za isplatu troškova arhitektonske prilagodbe rješavaju u roku od 15 do 45 dana od dana podnošenja urednog zahtjeva ZOSI-u.”

6. Predložili smo povećati iznos poticaja za samozaposlene osobe s invaliditetom kako bi ova kategorija bila zastupljenija na tržištu rada.

Obrazloženje: Održivost pojedinca koji posluje u privatnom sektoru u velikoj je mjeri neizvjesna, a posebno je to slučaj kada se radi o samozaposlenoj osobi s invaliditetom. Nesporna je činjenica da se osobe s invaliditetom i dalje u našem društvu suočavaju s duboko ukorijenjenim predrasudama, a što posebno dolazi do izražaja u području zapošljavanja i rada osoba s invaliditetom, uključujući i poduzetništvo osoba s invaliditetom.

Prepreke na koje nailaze u svom poslovanju u velikoj mjeri proizlaze iz izravne diskriminacije na osnovi invaliditeta pa se tako invaliditet često percipira kao općenito zapreka za rad, odnosno poistovjećuje se s nemogućnošću kvalitetnog i pravovremenog izvršavanja poslova i obveza prema poslovnim partnerima. Iako sve samozaposlene osobe nailaze na poteškoće pri pokretanju vlastitog posla i nastojanju da ga održe i u konačnici uspješno posluju, prepreke proizašle iz invaliditeta predstavljaju dodatni uteg poslovanju isključivo samozaposlene osobe s invaliditetom.

Fizičke barijere u svijetu oko nas, a posebice negativne predrasude i još uvijek sveprisutna diskriminacija kao nevidljive, ali itekako osjetne barijere, samozaposlenu osobu s invaliditetom dovode u neravnopravan položaj u odnosu na ostale poduzetnike. Dakle, uvjeti sklapanja i dobivanja poslova, kao i povjerenje drugih poslovnih subjekata nikako nisu jednaki ili bolji nego što je to slučaj kod osoba bez invaliditeta. Osim toga, mogućnost odrađivanja pune satnice ovisi i o individualnim mogućnostima i specifičnim ograničenjima pojedine osobe s invaliditetom.

Mnoge osobe zbog vrste i stupnja invaliditeta ne mogu fizički odraditi puno radno vrijeme ili je za ostvarivost njihovoga punog radnog učinka neophodna potpora radnog asistenta, ali takva usluga ne postoji kao zakonska mogućnost. Specifične poteškoće, sposobnosti i potrebe koje proizlaze iz pojedine vrste invaliditeta predstavljaju objektivan razlog zbog kojeg osoba s invaliditetom često ne može u jednakom opsegu i istim vremenskim okvirima u odnosu na osobe bez invaliditeta izvršavati poslove svoga radnog mjesta, bilo kao zaposlena ili samozaposlena osoba.

Ove okolnosti osobu s invaliditetom neminovno stavljaju u nejednak položaj na tržištu rada te je upravo u ovakvim slučajevima potrebno pružiti podršku radu osoba s invaliditetom kroz odgovarajuće politike i mjere. Da je tome tako, potvrđuje i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, koju je Republika Hrvatska ratificirala i koja odredbom čl. 27. obvezuje države stranke na poduzimanje odgovarajućih koraka s ciljem promicanja mogućnosti samozapošljavanja, poduzetništva i pokretanja vlastitog posla osoba s invaliditetom. O preprekama s kojima se susreću samozaposlene osobe s invaliditetom govori i njihova niska zastupljenost na otvorenom tržištu rada.

Prijedlog nije prihvaćen s obrazloženjem: *“Smatramo da je potpora za održivost samozapošljavanja osoba s invaliditetom u iznosu od 1.000,00 kn mjesečno primjereno rješenje, imajući u vidu da navedene kategorije osoba s invaliditetom ostvaruju i druge poticaje propisane ovim Pravilnikom: subvenciju plaće (čija je osnovica povećana s minimalne na bruto l. plaću osobe s invaliditetom), subvenciju doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje, posebna sredstva putem javnih natječaja (kako na svoje ime, tako i na ime novozaposlene osobe s invaliditetom), te troškove prijevoza za potrebe obavljanja*

djelatnosti.“ Prema podacima ZOSI-ja u 2020. godini isplaćeno je 1.155.000,00 kn za potporu za održivost samozapošljavanja osoba s invaliditetom; poticaj je koristilo 115 korisnika na otvorenom tržištu rada za 116 OSI (74 muškarca i 42 žene).

Pravobraniteljica pozdravlja uvođenje novog poticaja Sufinanciranje troškova prijevoza osoba s invaliditetom (čl. 41. do 43. Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom) („Narodne novine“, br. 145/20).

Tijekom prijašnjih godina pravobraniteljica je redovito upozoravala da nedostatak prilagođenog prijevoza i nemogućnost financiranja troškova istog predstavlja itekako značajnu prepreku za pristup tržištu rada, budući da su nam se javljale osobe s invaliditetom kod kojih je nemogućnost prijevoza na radno mjesto bila jedina zapreka njihovom zapošljavanju i radu. Ako osobe s invaliditetom zbog neprilagođenoga javnog prijevoza te izostanka drugih mogućnosti osiguravanja prijevoza ne mogu niti pristupiti radnom mjestu i dobiti priliku za rad, krši im se pravo na rad i zapošljavanje zajamčeno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Osim toga, sada je predmetnim izmjenama osnovica za subvenciju plaće povećana s minimalne plaće na bruto I. plaću za zaposlene osobe s invaliditetom.

U 2020. godini ukupno je zaposleno 1.513 osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu: OSI; 799 muškaraca i 714 žena), od čega 974 na otvorenom tržištu (554 muškarca i 420 žena), te 539 u zaštićenim uvjetima (245 muškaraca i 294 žene). Isplaćeni su poticaji na temelju Pravilnika o poticajima pri zapošljavanju koje dodjeljuje ZOSI prema 476 poslodavaca (465 na otvorenom tržištu te sedam zaštitnih i četiri integrativne radionice), u ukupnom iznosu od 109.709.968,66 kn. *Prikaz isplaćenih poticaja u 2020. godini prema različitim kategorijama nalazi se u ovom Izvješću u Prilogu 5.*

U *Narodnim novinama* 32/20 objavljen je **Zakon o izmjenama i dopuni Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom** koji je stupio na snagu prvoga dana od dana objave u *Narodnim novinama*.

Komentari i prijedlozi pravobraniteljice nalaze se u ovom Izvješću u području Osposobljavanje i rehabilitacija.

Tijekom savjetovanja sa zainteresiranom javnosti o **Prijedlogu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prosvjetnoj inspekciji** pravobraniteljica je dostavila sljedeće prijedloge:

1. Najveći broj pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom odnosio se na povredu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima prema Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom u vezi s odredbom čl. 7. Zakona koja propisuje obvezu osiguranja razumne prilagodbe od strane poslodavca prilikom provedbe testiranja i/ili intervjua u okviru natječajnog postupka.

Prema našim saznanjima na temelju rada po pritužbama zaključili smo da se okolnosti koje omogućavaju natjecanje pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom posebno ne ispituju i nisu od utjecaja za rješavanje je li osobi povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju.

Uočili smo da sveukupne okolnosti u kojima su se natjecali kandidati osobe s invaliditetom u mnogim slučajevima nisu bile jednake onima u kojima se natjecao kandidat bez invaliditeta zbog prepreka koje proizlaze u odnosu na postupak testiranja. One su često bile nepovoljnije, što je u konačnici moglo utjecati i na rezultat testiranja, iako se možda na prvi pogled nije tako činilo.

Naime, isti uvjeti za testiranja koja se redovito provode pri zapošljavanju u državnim i javnim službama ne podrazumijevaju nužno i osiguravanje ravnopravnog položaja svih kandidata.

Činjenica je da se okolnosti koje su preduvjet za stvaranje jednakih uvjeta uklanjanjem prepreka koje proizlaze iz invaliditeta pri testiranju zanemaruju prilikom provođenja natječajnih postupaka.

Slijedom navedenog, mišljenja smo da bi nadležne inspekcije trebale utvrđivati je li poslodavac tijekom provođenja natječajnog postupka ispunio svoju obvezu osiguravanja razumne prilagodbe iz čl. 7. st. 1. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, budući da se radi o zakonskom pravu osobe s invaliditetom u postupcima zapošljavanja i navedeno utječe na okolnost jesu li isti provedeni sukladno zakonu i drugim propisima.

2. Tijekom rada po pritužbama/predstavkama stranaka koje su se odnosile na prijavu uskrate prava prednosti pri zapošljavanju u dječjim vrtićima prema čl. 9. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i

zapošljavanju osoba s invaliditetom primijetili smo da je u slučajevima u kojima se nadzorom utvrdilo da je osobi s invaliditetom oduzeto pravo prednosti doneseno rješenje čija je izreka glasila „*zabranjuje se dječjem vrtiću da izabran kandidata obavlja poslove na osnovi ugovora o radu, jer je zasnovao radni odnos suprotno zakonu*“, te da se u obrazloženju takvog rješenja navodilo da je ugovor o radu sklopljen protivno zakonskim propisima jer je kandidatu koji je osoba s invaliditetom bilo oduzeto pravo prednosti.

Radi usklađenja s odredbama čl. 9. st. 15. i st. 16. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom predložili smo da izreka rješenja u slučajevima u kojima se inspekcijskim nadzorom utvrdi da je zahtjev podnositelja za ostvarivanje prava prednosti pri zapošljavanju iz čl. 9. st. 13. Zakona osnovan, glasi: „*1. Usvaja se zahtjev i utvrđuje se da je sklapanjem ugovora o radu između pravne osobe i izabranog kandidata za sklapanje poslova radnog mjesta podnositelju zahtjeva povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju.*“

„*2. Ovo pravomoćno rješenje predstavlja opravdan razlog za otkaz ugovora o radu iz točke 1. izreke rješenja čijim je sklapanjem podnositelju zahtjeva povrijeđeno pravo prednosti pri zapošljavanju.*“

Budući da se u prekršajnim odredbama Zakona propisuje novčana kazna u slučaju da poslodavac pravna osoba prilikom zapošljavanja ne da prednost osobi s invaliditetom i ako s osobom kojoj je utvrđena povreda prava prednosti ne sklopi ugovor u roku od osam dana od otkaza ugovora čijim je sklapanjem povrijeđeno pravo prednosti, postavlja se pitanje pokretanja prekršajnih postupaka i njihove primjene u praksi ukoliko se povreda prava prednosti ne utvrđuje izrekom rješenja.

3. Nakon što su u zakonskom roku podnijeli zahtjev inspekciji za provedbu nadzora zbog povrede prava prednosti prema odredbi čl. 9. st. 13. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, stranke su isticale da su zaprimile dopis odnosno izvješće prosvjetne inspekcije u skladu s čl. 13. st. 3. Zakona o prosvjetnoj inspekciji kojim ih se obavještavalo da nisu utvrđene povrede zakona prilikom zapošljavanja, bez pouke o pravnom lijeku. Predložili smo da se u slučajevima u kojima stranke podnose zahtjev za provedbu nadzora prema ovom Zakonu, o zahtjevu stranke odluči rješenjem kojim se zahtjev usvaja ili odbija s poukom o pravnom lijeku. Navedeno je ključno kako bi stranke bile pravovremeno informirane o mogućnosti zaštite svojih prava u slučaju da su nezadovoljne odgovorom. Prema Izvješću o provedenom savjetovanju. Mišljenja i komentari primljeni su na znanje.

Tijekom 2020. godine na snagu je stupio **Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o utvrđivanju kvote** za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 37/20).

Budući da se pravobraniteljici obratio direktor trgovačkog društva koji je smatrao da mu je izmjenama i dopunama uskraćena i znatno ograničena mogućnost rada i obavljanja djelatnosti zbog odredbe čl. 6.a Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom, kojom je propisano da osoba s invaliditetom koja se samozapošljava može s poslodavcima zaključiti jedan ili više ugovora o poslovnoj suradnji u svrhu ispunjenja zamjenske kvote, s tim da ukupna vrijednost svih ugovora, čiji je predmet kupnja i prodaja robe iz prodajnog asortimana i/ili pružanje usluga u trgovini, ne može iznositi više od 200.000,00 kuna godišnje bez PDV-a, pravobraniteljica je o tome zatražila očitovanje Ministarstva rada i mirovinskoga sustava i ZOSI-ja.

Iz njihovog očitovanja proizlazi da su stručne službe uočile porast slučajeva u kojima osoba s invaliditetom osnuje trgovačko društvo putem kojega sklapa ugovore o poslovnoj suradnji s poslodavcima koji su obveznici kvote, s tim da osoba s invaliditetom samo prividno nastupa kao prodavatelj i ispostavlja račune za prodanu robu, dok se u svojstvu stvarnog dobavljača i prodavatelja, a u konačnici stjecanja dobiti, pojavljuje treća strana.

Upravo je navedeno prema dolje citiranom obrazloženju Ministarstva predstavljalo razlog da se pristupi izmjeni i dopuni Pravilnika, budući da je tako uočen način poslovanja protivan temeljnoj svrsi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20): „Odredbom čl. 6.a Pravilnika propisana su ograničenja ukupne vrijednosti ugovora o poslovnoj suradnji koji se sklapaju u svrhu ispunjenja zamjenske kvote. Navedena ograničenja odnose se isključivo na ugovore čiji je predmet kupnja i prodaja robe iz prodajnog asortimana i/ili pružanja usluga u trgovini. U odnosu na ugovore čiji je predmet proizvodnja i prodaja

robe iz vlastitog asortimana ili pak pružanje usluga (osim onih u trgovini) nisu propisana nikakva ograničenja.

...Podsjećamo, zamjenska kvota je uvedena prvenstveno kako bi se osigurala održivost poslovanja zaštitnih i integrativnih radionica, kao i drugih subjekata koji zapošljavaju osobe s invaliditetom. To je omogućeno upravo kroz ugovore o poslovnoj suradnji putem kojih poslodavci, u zamjenu za određenu robu ili usluge, sredstva izravno usmjeravaju osobama s invaliditetom koje proizvode tu robu, odnosno pružaju usluge. Slijedom navedenog, a imajući u vidu sve učestaliju praksu korištenja zamjenske kvote isključivo za kupnju i prodaju tuđe robe te financiranjem subjekata koji ne zapošljavaju osobe s invaliditetom, bilo je nužno Pravilnikom propisati predmetna ograničenja.“

Mišljenje pravobraniteljice: Važno je naglasiti da je svrha Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, pratećih pravilnika i mogućnosti koji su njima predviđeni zaštita osoba s invaliditetom u svijetu rada u smislu uklanjanja prepreka koje proizlaze iz invaliditeta u odnosu na rad, a što se isključivo postiže uslugama profesionalne rehabilitacije kao skupa aktivnosti kojima je cilj osposobiti osobu s invaliditetom za prikladan posao, zaposliti ju, odnosno omogućiti da zadrži posao i u njemu napreduje te da se profesionalno razvija. Ako želimo veću zastupljenost osoba s invaliditetom na tržištu rada, tada segment održivosti i razvoja sustava profesionalne rehabilitacije, a za što se sredstva osiguravaju između ostaloga i putem zamjenskih kvota, mora biti primarni cilj i u fokusu djelovanja nadležnog Ministarstva i drugih institucija.

Sukladno odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, povećanje broja osoba s invaliditetom na tržištu rada predviđa se prvenstveno kroz zapošljavanje osoba s invaliditetom te bi zapošljavanje uvijek trebalo biti konačni cilj i imati prednost pred drugim načinima ispunjavanja kvote gdje god je to moguće.

Stoga, ukoliko se i koristi zamjenska kvota, ona mora biti u službi održivosti i razvoja profesionalne rehabilitacije, a što je Ministarstvo i naglasilo da u gore opisanim poslovanjima nije bio slučaj.

Mišljenja smo da navedena ograničenja ne sprječavaju osobe s invaliditetom u pravu na mogućnost zarađivanja za život od rada slobodno odabranog ili prihvaćenog na tržištu rada u zanimanju za koje su se školovali i u područjima za koja iskazuju poslovni interes – naravno, uz dobivanje podrške u onom dijelu u kojem iz invaliditeta proizlaze prepreke u odnosu na rad i/ili je umanjena radna učinkovitost, s ciljem osiguravanja ravnopravnog položaja.

U prosincu 2020. godine ZOSI je evidentirao 9.289 obveznika kvotnog zapošljavanja, od kojih je 2.665 obveznika iz javnog sektora, 6.509 obveznika iz privatnog sektora te 115 obveznika koji su organizacije civilnog društva. Obveznik kvotnog zapošljavanja koji ne ispuni kvotu zapošljavanjem osoba s invaliditetom ili na zamjenski način dužan je mjesečno, prilikom obračuna plaća, obračunati i uplatiti novčanu naknadu u iznosu od 30% minimalne plaće u Republici Hrvatskoj koja je vrijedila do 1. ožujka 2020., odnosno 20% minimalne plaće u Republici Hrvatskoj od 1. ožujka 2020. za svaku osobu s invaliditetom koju je bio dužan zaposliti kako bi ispunio propisanu kvotu. Novčana naknada za 2020. godinu iznosila je 1.218,75 kuna do 1. ožujka 2020., odnosno 812,50 kn od 1. ožujka 2020. Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2020. godini obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su sredstva u ukupnom iznosu od 159.742.174,45 kn. Tijekom 2020. godine povećan je broj poslodavaca koji nisu obveznici, a zapošljavaju osobe s invaliditetom, kao i broj zaposlenih osoba s invaliditetom kod takvih poslodavaca. Također je povećan broj obveznika kvote koji zapošljavaju osobe s invaliditetom iznad kvote, kao i broj zaposlenih osoba s invaliditetom kod takvih poslodavaca.

Zaključak:

Na dan 31. prosinca 2020. godine, prema podacima ZOSI-ja, u **Očevidniku zaposlenih osoba s invaliditetom evidentirano je 11.425 osoba s invaliditetom**, koji podatak pokazuje porast u zapošljavanju od 231 osobe s invaliditetom više u odnosu na 31. prosinca 2019. godine (11.194 osoba s invaliditetom). Iako je 2020. godina radi pandemije izazvane virusom COVID-19 bila izazovna za gospodarstvo, nije došlo do smanjenja broja zaposlenih osoba s invaliditetom, već je došlo i do blagog porasta u broju zaposlenih.

Nedvojbeno je da se na državnoj i drugim razinama poduzimaju mjere kojima se nastoji potaknuti zapošljavanje osoba s invaliditetom, i u odnosu na osobe s invaliditetom i u odnosu na poslodavce.

Međutim, brojke i dalje pokazuju da osobe s invaliditetom nisu ravnopravno zastupljene na tržištu rada zbog različitih razloga. Nizak udio zaposlenih osoba s invaliditetom potvrđuje da je postojeći sustav zakonodavne i institucionalne podrške potrebno unaprijediti u skladu s trendovima na tržištu rada i specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, kako bismo kao društvo osobama s invaliditetom osigurali mogućnost zarađivanja za život od rada u radnom okruženju koje je otvoreno, uključujuće i dostupno na ravnopravnoj osnovi s drugima. Tržište rada još uvijek ne djeluje u skladu sa smjericama i načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

O uočenim poteškoćama na koje nailaze osobe s invaliditetom u području zapošljavanja i rada svakodnevno upućujemo nadležnim ministarstvima, drugim mjerodavnim tijelima u ovom području i poslodavcima mišljenja, preporuke i upozorenja temeljena na predstavkama i pritužbama građana o kršenju njihovih prava i u skladu s antidiskriminacijskim propisima koje smo se obvezali poštovati. Iako preporuke nemaju obvezujući karakter, očekujemo da će naša nastojanja rezultirati većim brojem prihvaćenih argumenata od strane državnih i drugih institucija s ciljem zajedničkog identificiranja prepreka koje koče punu afirmaciju prava osoba s invaliditetom u području rada te iniciranja potrebnih izmjena i dopuna propisa koji utječu na mogućnost njihova ostvarenja i učinkovite zaštite.

2.16. PRISTUPAČNOST, STANOVANJE I MOBILNOST

Dostupnost proizvoda i usluga, osiguravanje nesmetanog kretanja kao i stanovanje bez prepreka, zbog utjecaja COVID-19 i epidemioloških mjera dodatno su onemogućene, unatoč i ovako teškoj situaciji o kojoj govore godinama upućivane pritužbe osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Ova područja su među prioritetnim i najčešćim područjima pritužbi pa smo tijekom 2020. godine zaprimili **229** pritužbi, a odnosile su se na povrede prava vezano uz dostupnost javnih usluga koje se provode u nepristupačnim građevinama javne i poslovne namjene poput HZMO, HZZO, ZOSI i CZSS. Također, pritužbe kao i zamolbe za savjetovanje odnosile su se i na ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, ukazivanje na nepropisno parkiranje i zlouporabe te dostupnost usluga u cestovnom, pomorskom i željezničkom prijevozu. Pristupačno stanovanje je također bilo predmet rada pravobraniteljice tijekom 2020. godine s obzirom na neriješena pitanja vezano za pristupačnosti stambenih zgrada, ali i općenito stambenog zbrinjavanja.

Jedan od značajnih problema pojavljuje se nakon potresa u Zagrebu, a zatim Sisku, Petrinji i Glini, gdje se otvara niz pitanja i nedostataka u sustavu vezano uz pristupačno stambeno zbrinjavanje. Više o navedenom možete pogledati u ovom Izvješću u poglavlju *Osvrt na podršku osobama s invaliditetom na područjima pogođenim potresom*.

Unatoč zakonskim i podzakonskim aktima kao i preporukama Odbora za praćenje prava osoba s invaliditetom o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, vidljivo je da u ovom području nije došlo do značajnih pozitivnih pomaka.

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine je istekla. U 2020. godini raspravljalo se o nacrtu nove Strategije, međutim do zaključenja ovog Izvješća ona nije donesena.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je uputila sljedeće prijedloge:

6. STANOVANJE, MOBILNOST I PRISTUPAČNOST

Mjere:

1. Učinkovitije ostvarivanje već postavljenog cilja osiguranja boljeg i lakšeg pristupa te korištenja usluga javnog prijevoza za osobe s invaliditetom vodeći računa o regionalnoj ravnomjernosti

Predlažemo postojeću mjeru Mjera 8. Osiguravanje mobilnosti i jednaka dostupnost javnih cesta i autocesta osobama s invaliditetom dodatno razraditi i dodati nove aktivnosti:

Nova Aktivnost 2.: Unaprijediti zakonski okvir koji uređuje oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine za osobe s invaliditetom.

Potrebno je provesti zakonodavne izmjene koje će omogućiti da se pravo na oslobađanje od plaćanja godišnje naknade i cestarine za osobe s invaliditetom „vežu“ za osobu s invaliditetom a ne za automobil i time osigura jednaka dostupnost javnih cesta i autocesta osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju.

Obrazloženje: Prema postojećem zakonskom uređenju, OSI koje ne posjeduju vlastito vozilo ne mogu ostvariti pravo na oslobođenje plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom iako imaju oštećenje prema kojem bi to pravo mogli ostvariti. Naime, pravo na oslobođenje plaćanja godišnje naknade i cestarine prati automobil, a ne nositelja prava. Također problem nastaje i za malodobne osobe, djecu s teškoćama u razvoju, koja ispunjavaju uvjet tjelesnog oštećenja za ostvarivanje prava na oslobođenje od cestarine ali nemaju u vlasništvu osobni automobil, a roditelji/skrbnici su neskloni prepisivati vlasništvo nad vozilom na dijete zbog različitih kasnijih administrativnih komplikacija.

Nova Aktivnost 3.: Ujednačiti/uvesti kriterije za subvencioniranje javnog gradskog i međugradskog prijevoza za osobe s invaliditetom.

Obrazloženje: Subvencioniranje ili potpuno oslobađanje troškova javnog gradskog prijevoza za širi krug osoba s invaliditetom omogućilo bi znatno veću mobilnost osoba s invaliditetom i povećanje kvalitete svakodnevnog života. Određeni broj jedinica lokalne samouprave već predviđa oslobođenje ili subvencioniranje troškova javnog prijevoza, međutim kriteriji među pojedinim jedinicama lokalne samouprave se bitno razlikuju, dok s druge strane pojedine jedinice lokalne samouprave uopće ne predviđaju takve mjere. Ističemo kako je UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u svojim preporukama ukazao na potrebu osiguranja dostatnih resursa za realizaciju pristupačnosti javnog i privatnog prijevoza.

2. Učinkovitije ostvarivanje već postavljenog cilja osiguranja pristupačnosti stambenih objekata u privatnom vlasništvu

Predlažemo postojeću mjeru Mjera 6. Poticati osiguravanje pristupačnosti stambenih objekata osobama s invaliditetom dodatno razraditi i dodati novu aktivnost:

Nova Aktivnost 3.: Osnivanje zaklade/fonda financiranog iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.

Obrazloženje: Podaci Koordinacijskog odbora društava i udruga HP i HT umirovljenika Hrvatske pokazuju kako u RH trenutno postoji oko 16.804 višeetažnih stambenih građevina bez dizala, zbog čega će tematika pristupačnosti vlastitom prostoru stanovanja zbog demografske starosti stanovništva i zbog konstantnog produljivanja životnoga vijeka biti sve veći izazov za sve veći broj naših građana. Više OSI prituživalo se POSI radi nemogućnosti ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje i to većinom u slučajevima zbog nepostojanja dizala u višeetažnim stambenim građevinama. Budući da se ugradnja dizala u višeetažne stambene objekte smatra poslom izvanredne uprave i financira iz sredstava zajedničke pričuve, u praksi je vrlo teško osigurati suglasnost svih suvlasnika o ovom pitanju, najčešće zbog nesklonosti suvlasnika da sudjeluju u povećanim troškovima zajedničke pričuve. Uvođenjem sličnog modela financiranja prilagodbe koji je predviđen za stambene objekte u kojem žive HRVI kao i članovi obitelji smrtno stradalih ili nestalih hrvatskih branitelja Domovinskog rata koji su OSI, ujedno bi se osiguralo izjednačavanje u pravima osoba s invaliditetom neovisno o uzroku nastanka invaliditeta.

3. Osiguranje pristupačnosti građevina koje za svoj rad koriste tijela javne vlasti RH

Predlažemo postojeću mjeru Mjera 5. Osiguranje pristupačnosti građevina koje za svoj rad koriste tijela javne vlasti RH (u vlasništvu RH i u najmu) dodatno razraditi i dodati nove aktivnosti:

Nova Aktivnost 4.: Osvještavati i poticati tijela državne uprave RH i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave o nužnosti osiguranja posebne proračunske pozicije za planiranje i iskazivanje financijskih sredstava za uklanjanje građevinskih i drugih prepreka uzevši u obzir uvođenje Univerzalnog dizajna.

Nova Aktivnost 5.: Uključiti predstavnike osoba s invaliditetom (organizacije civilnog društva, odnosno radne skupine i/ili Povjerenstva za osobe s invaliditetom osnovana pri JLP(R)S) u analizu provedbe Aktivnosti 2. ove Mjere te u planiranje i daljnju provedbu Aktivnosti 2. i 3. ove Mjere.

Obrazloženje: Pristupačnost zgrada i objekata u kojima se nalaze tijela javne vlasti jedno je od područja za koje pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprima najviše pritužbi. Unatoč donesenim propisima i manjim pozitivnim pomacima, nije došlo do značajnijih promjena. I dalje su mnoga javna tijela i ustanove nepristupačne, arhitektonski, orijentacijski i komunikacijski. Prijedlog novih aktivnosti temelji se na preporukama UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom o nužnosti uključivanja organizacija osoba s invaliditetom u planiranje i provedbu radova kojima se osigurava pristupačnost. Također, na temelju iskustava tijekom postupanja pravobraniteljice pokazalo se da suradnja, komunikacija i konzultacija tijela javne vlasti s osobama s invaliditetom na pitanjima osiguranja pristupačnosti dovodi do odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja na obostrano zadovoljstvo i uz manje troškove. Obzirom na pozitivna iskustva vezano za provedbu projekata putem sredstava osiguranih kroz posebnu proračunsku poziciju Ministarstva hrvatskih branitelja, potrebno je opisanu mogućnost osiguranja pristupačnosti dodatno promovirati među potencijalnim korisnicima te poticati jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave da u svojim proračunima unaprijed predvide sredstva za osiguranje pristupačnosti, kako građevina koje koriste, tako i javnih površina kojima upravljaju.

4. Poticati razvoj Univerzalnog dizajna

Predlažemo postojeću mjeru Mjera 9. Poticati razvoj Univerzalnog dizajna dodatno razraditi i dodati nove aktivnosti:

Nova Aktivnost 2.: Osvještavati i poticati primjenu univerzalnog dizajna kroz edukacije članova strukovnih udruženja (arhitekti, tehnički projektanti, graditeljstvo, komunalno gospodarstvo), uz uključivanje predstavnika osoba s invaliditetom u navedene edukacije.

Obrazloženje: Tijekom postupanja pravobraniteljice za osobe s invaliditetom po pritužbama iz područja pristupačnosti, uočeno je kako su brojne prepreke zbog kojih nije osigurana pristupačnost čak i novijih objekata i javnih površina rezultat neadekvatno planiranih i/ili izvedenih radova te nedovoljnog poznavanja i samim time nedovoljne primjene načela Univerzalnog dizajna. Uzimajući u obzir i zabrinutost koju iskazuje UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom, upozoravajući na loš pristup zgradama, mjestima, prijevozu te informacijama i komunikaciji, posebno izvan područja glavnoga grada, potrebno je uložiti dodatni napor kroz predložene aktivnosti s ciljem educiranja stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna.

5. Osiguranje digitalne pristupačnosti te osiguranje pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga

Potrebno dodati NOVI CILJ: Osiguranje digitalne pristupačnosti te osiguranje pristupačnosti informacijskih i komunikacijskih usluga javnih tijela.

Navedeni cilj potrebno je razraditi aktivnostima koje će dodatno osigurati stvarnu primjenu i poštivanje odredbi Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora. Aktivnosti bi trebale obuhvatiti intenzivne edukacije svih dionika uključenih u provedbu odredbi ovog propisa, osiguranje dostatnih financijskih sredstava za osiguranje provedbe te poduzimanje radnji usmjerenih na podizanje razine svijesti o obvezi osiguranja digitalne pristupačnosti. Prilikom razrade aktivnosti nužno je predvidjeti i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u planiranje i provedbu radnji kojima se osigurava digitalna pristupačnost.

Prijedlog dodavanja novog cilja temelji se na pritužbama koje pravobraniteljica zaprima vezano za digitalnu pristupačnost te zabrinutosti Odbora UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom zbog toga što se pristupačnost još uvijek usko tumači u smislu fizičkog okruženja i prijevoza, dok su informacijske i komunikacijske usluge zanemarene.

Nemamo saznanja dali su prijedlozi uvršteni u novu Nacionalnu strategiju.

2.16.1. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA

Kao i svake godine, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom prati osiguravanje elemenata pristupačnosti u građevinama i poslovnim prostorima u kojima se provode usluge od javnog značaja kao što su usluge iz sustava socijalne skrbi, zdravstvenog osiguranja, mirovinskog osiguranja te

vještačenja za sve sustave. Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) u čl. 1. određeno da se navedenim Pravilnikom određuju uvjeti i način osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja, boravka i rada osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u građevinama javne i poslovne namjene te osiguranja jednostavne prilagodbe građevina stambene i stambeno-poslovne namjene.

Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (dalje: HZZO) - Na upit o navedenom zaprimili smo u siječnju 2021. odgovor HZZO-a u kojem osim opisnog djela navodi prikaz podataka po uredima, odnosno poslovnica iz svih područja RH.

„U tabličnom prikazu... prikazani su sljedeći elementi pristupačnosti građevinama i poslovnim prostorima HZZO-a: vanjski elementi pristupačnosti građevini (rampa, podizna platforma i si), unutarnji elementi pristupačnosti (dizalo, podizna platforma i si), prilagođeni ulazni prostor, taktilna crta vođenja za osobe s oštećenjem vida, WC za invalide, prilagođeni šalter pult, komunikacijsko pomagalo/induktivna petlja za osobe oštećenog sluha, orijentacijski plan kretanja i prilagođeni oglasni pano, a sve prema Pravilniku o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13; dalje: Pravilnik). Kao i u prošlogodišnjim izvješćima, i ovaj puta naglašavamo da HZZO prilikom rekonstrukcija i održavanja građevina i poslovnih prostora maksimalno izvodi sve, na dotični prostor primjenjive, elemente pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

S obzirom na izvanredne okolnosti koje su nastale uslijed epidemije bolesti COVID-19 uzrokovane virusom SARS-CoV-2 kao i nizom potresa koji su oštetili Grad Zagreb i dio poslovnih prostorija HZZO-a, nije se uspjelo realizirati sve planirano u 2020. godini. U svrhu osiguranja boljih uvjeta za rad radnicima HZZO-a, osiguranju svih elemenata pristupačnosti osobama s invaliditetom, kao i zbog osiguranja primjerenog prostora za osiguranike korisnike usluga koje pružaju uredi HZZO-a, HZZO je u 2020. godini poduzeo sljedeće korake:

1. Regionalni ured Osijek - izvedeni su radovi na energetskej obnovi i pripremi za ugradnju dizala u poslovnoj zgradi u suvlasništvu HZZO i HZMO u Osijeku. U.S. kralja Zvonimira 1;
2. Regionalni ured Split, Područna služba Šibenik - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala u zajedničkoj zgradi s HZMO-om koji je nositelj posla, čime će biti omogućena unutarnja komunikacija osobama s invaliditetom. Po završetku izrade projektne dokumentacije planira se izvođenje radova;
3. Regionalni ured Zagreb, Područna služba Varaždin, Ispostava Ivanec - u 2019. godini HZZO je dao suglasnost Gradu Ivancu za energetske obnovu poslovne zgrade u kojoj HZZO ima poslovne prostorije. HZZO je predložio da se u sklopu energetske obnove ugradi i dizalo za sve etaže;
4. Regionalni ured Rijeka, Područna služba Pazin, Ispostava Pula (novo kupljeni prostor) - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju - privođenje novokupljenog prostora konačnoj namjeni poslovnom prostoru za rad Ispostave Pula, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti;
5. Regionalni ured Osijek, Područna služba Slavonski Brod, Ispostava Nova Gradiška - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovne zgrade;
6. Regionalni ured Zagreb, lokacija Klovićeva 1 - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala/podizne platforme do 1. kata.

Skrećemo pažnju, da smo tijekom 2020. godine proveli i radnje radi pronalaska primjerenog poslovnog prostora u Korenici, Kutini, Gračacu, Zlataru, Klanjcu, Solinu, Pagu i Zagrebu, te se poduzimanje radnji nastavlja kako bi se osigurali primjereni prostori za radnike i osigurane osobe HZZO-a, te se pritom pazi i da se osiguraju svi elementi pristupačnosti osobama s invaliditetom.

U 2021. godini HZZO poduzima sljedeće korake:

1. Regionalni ured Osijek - u tijeku je izvođenje radova unutarnjeg uređenja poslovnog prostora u poslovnoj zgradi u suvlasništvu HZZO i HZMO u Osijeku, Ul. kralja Zvonimira 1, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti, dio službi Regionalnog ureda privremeno radi u iznajmljenom prostoru;
2. Regionalni ured Osijek, Područna služba Slavonski Brod - u tijeku je izvođenje radova II. faze dogradnje i rekonstrukcije poslovne zgrade kojom se, između ostalog, predviđa i dogradnja dizala koje

će omogućiti osobama koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristup na sve etaže zgrade (od prizemlja do 2. kata), Područna služba privremeno radi u iznajmljenom prostoru;

3. Regionalni ured Osijek, Područna služba Slavonski Brod, Ispostava Nova Gradiška - planirano je izvođenje radova na rekonstrukciji poslovnog prostora, nakon završetka izrade projektne dokumentacije;

4. Regionalni ured Osijek, Područna služba Požega - u planu je predviđena izrada projekta ugradnje dizala i preuređenja zgrade, čime će se riješiti svi elementi pristupačnosti.

5. Regionalni ured Osijek, Područna služba Vinkovci - u planu je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovne zgrade, čime će se obuhvatiti i elementi pristupačnosti;

6. Regionalni ured Osijek, Područna služba Vinkovci, ispostava Županja - u tijeku izvođenje radova na preuređenju poslovnog prostora HZZO, kojim će se izvesti taktilna crta vođenja, komunikacijsko pomagalo/induktivna petlja, WC za invalide, prilagođen šalter pult, oglasni pano i orijentacijski plan kretanja. Pristup poslovnim prostorijama riješen je ranije, dizalom. Tijekom izvođenja radova, Ispostava privremeno radi u iznajmljenom prostoru;

7. Regionalni ured Rijeka, Područna služba Pazin, Ispostava Pula (novo kupljeni prostor) - u planu je izvođenje radova na rekonstrukciji - privođenje novokupljenog prostora konačnoj namjeni poslovnom prostoru za rad Ispostave Pula, Ispostava privremeno radi u iznajmljenom prostoru;

8. Regionalni ured Rijeka, Područna služba Pazin, Ispostava Poreč (novo kupljeni prostor) - izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti, nakon završetka izrade projektne dokumentacije planira se izvođenje radova, Ispostava privremeno radi u iznajmljenom prostoru;

9. Regionalni ured Split, Ispostava Imotski - u tijeku je izvođenje radova za uređenje poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti, ispostava privremeno radi u iznajmljenom prostoru;

10. Regionalni ured Split, Područna služba Dubrovnik, Ispostava Metković (novo kupljeni prostor) - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti, nakon završetka izrade projektne dokumentacije planira se izvođenje radova;

11. Regionalni ured Split, Područna služba Dubrovnik, Ispostava Ploče (novo kupljeni prostor) - izrada projektne dokumentacije za rekonstrukciju poslovnog prostora, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti, nakon završetka izrade projektne dokumentacije planira se izvođenje radova;

12. Regionalni ured Split, Područna služba Šibenik - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala i pristupne rampe do nivoa prizemlja. Po završetku iste planira se izvođenje radova;

13. Regionalni ured Split, Područna služba Zadar, Ispostava Biograd na moru - u planu je izrada projektne dokumentacije za preuređenje poslovnog prostora u suvlasništvu s HZMO, čime će biti riješeni svi elementi pristupačnosti;

14. Regionalni ured Split, Područna služba Zadar (novo kupljeni prostor) - izrada projektne dokumentacije za opremanje poslovnog prostora; prostor zadovoljava elemente pristupačnosti;

15. Regionalni ured Zagreb, lokacija Klovićeva 1 - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za ugradnju dizala/podizne platforme do 1. kata;

16. Regionalni ured Zagreb, Područna služba Sisak - u tijeku je izrada projektne dokumentacije za uređenje ostatka poslovne zgrade, čime će se riješiti i nedostajući elementi pristupačnosti osobama s invaliditetom;

17. Regionalni ured Zagreb, Područna služba Varaždin - u planu je izrada projektne dokumentacije za preuređenje sanitarnih čvorova.

Iz svega navedenoga vidljivo je da HZZO radi na poboljšanju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, u okviru raspoloživih sredstava. No, unatoč svim do sada poduzetim radnjama i uložnim sredstvima, na nekim lokacijama i dalje nije moguće osigurati prihvatljiviji kontakt s osobama s invaliditetom, osim **putem zvona u prizemlju ili telefonskim pozivom**. Slažemo se s Vašim mišljenjem da to nije zadovoljavajući oblik razumne prilagodbe, ali je maksimalno moguće, do iznalaženja drugog rješenja.

Isto tako, navođenjem činjenice da je velik dio poslovnih zgrada i prostora upisana u Registar zaštićenih kulturnih dobara ili se nalazi unutar zaštićene povijesne cjeline gradova, HZZO ne smatra da na takvim

građevinama nije potrebno ili nije moguće osigurati pristupačnost osobama s invaliditetom na jedini tehnički ispravan način - izradom projektne dokumentacije sukladno Zakonu o gradnji i Zakonu o prostornom uređenju, već HZZO izražava poteškoću realizacije prilagodbe takvih građevina, zbog zahtjevnosti zahvata na građevini, tehnički nemoguće izvedbe, moguće neisplativosti ili ne dobivanja suglasnosti suvlasnika građevine.

Zaključno navodimo da će HZZO i u narednim godinama rješavati predmetnu problematiku u okviru raspoloživih sredstava.“

Mišljenje pravobraniteljice: S obzirom da kontinuirano pratimo unaprjeđenja u ovom području, uslijed pandemije COVID-19 te potresa u Zagrebu te Zagrebačkoj i Krapinsko-zagorskoj županiji, mnoge mjere i aktivnosti nisu obavljene već su prolongirane za 2021. godinu. Međutim, zabrinjavajuće je da su neki postupci najavljeni da će biti izrađeni u 2020. godini, a mnogi od njih se „povlače“ još od 2018. godine što je vidljivo iz naših izvješća o radu za 2018. i 2019. godinu.

I dalje ostajemo pri stajalištu da je neprihvatljivo rješenje komunikacija između djelatnika i stranaka ugradnjom zvona.

Vremenske neprilike, neuvažavanje privatnosti i dostojanstva, samo su neke od činjenica i prava koje svaki građanin zaslužuje i koje treba poštivati. Usluge zdravstvenog osiguranja svi građani trebaju stoga preporučujemo da se ukine uvriježena praksa.

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (dalje: HZMO) - Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike je od ljeta 2020. godine zajednički naziv za spojene institucije Ministarstva rada i mirovinskoga sustava te Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Stoga nam je nadležno Ministarstvo, odnosno HZMO, na upit o elementima pristupačnosti i unaprjeđenju u 2020. godini dostavilo sljedeći odgovor: „... *Zavod osigurava pristupačnost osobama s invaliditetom sukladno Pravilniku o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), Zakonu o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19) i odredbama drugih važećih pravnih propisa, u okviru raspoloživih financijskih sredstava. Sredstva se planiraju i osiguravaju financijskim planom Zavoda na godišnjoj razini, odnosno višegodišnjim planovima Zavoda.*

Zavod obavlja svoje poslovanje u poslovnim prostorima različitih površina i namjena na području cijele Hrvatske. Rad službi organiziran je u Središnjoj službi u Zagrebu, pet područnih službi, 14 područnih ureda i 92 ispostave sa sjedištima u gradovima i općinama RH. Poslovne zgrade u kojima se obavlja djelatnost Zavoda smještene su vrlo često u neadekvatnim prostorima koji ne zadovoljavaju uvjete modernog poslovanja i u većoj mjeri slabo održavanima zbog nedostatka financijskih sredstava. S obzirom na veliki broj građevina, stručne službe u fazama rješavaju pristupačnost zgradama u kojima su smješteni poslovni prostori za rad sa strankama, a osnovni princip planiranja je rješavanje arhitektonskih barijera pri adaptaciji i rekonstrukciji pojedini prostora. Veći broj poslovnih prostora već je u prethodnom razdoblju prilagođen osobama s invaliditetom, a svake godine podižu se standardi.

Tako su u 2020. godini izvedeni radovi na poslovnom objektu Zavoda i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: HZZO) u Osijeku, u sklopu kojih je osigurana pristupačnost dizalom osobama s invaliditetom do svih etaža objekta te radovi na uređenju sanitarnih čvorova u poslovnoj zgradi u Zagrebu, Tvrtkova 5, kojom prilikom je izveden i sanitarni čvor za osobe s invaliditetom te osobe smanjene pokretljivosti. Također, krajem 2020. godine Zavod je sklopio Ugovor za kupoprodaju poslovnog prostora u Zadru, gdje će se uskoro preseliti Područni ured Zavoda u Zadru, a gdje je u potpunosti osiguran prilagođen sanitarni čvor i pristup osobama s invaliditetom te osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža objekta.

Tijekom 2020. godine dovršen je i projekt za poslovnu zgradu u Bjelovaru, Masarykova 7, kojim je predviđena ugradnja dizala kako bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti do svih etaža koje koristi Zavod, prilagođena šalterska mjesta te ugradnja adekvatnog sanitarnog čvora. Izvođenje spomenutih radova planirano je u prvoj polovici 2021. godine.

U Planu nabave za 2021. godinu osigurana su i sredstva za izvođenje radova na uređenju poslovne zgrade Zavoda i HZZO-a u Šibeniku, dr. fra Jerolima M i lete 12, koji obuhvaćaju pristupnu rampu do nivoa prizemlja, zatim dizalo kojim bi se osigurao pristup osobama s invaliditetom do svih razina objekta te prilagođena šalterska mjesta, kao i sredstva za izvođenje radova na uređenju poslovnih prostora Zavoda u Dubrovniku, dr. Ante Starčevića 3, u sklopu kojih je predviđeno izmještanje dvorane za prijem stranaka iz zone druge etaže u zonu prizemlja, također iz razloga lakše pristupačnosti.

Problem pristupačnosti riješen je ovisno o prostoru i uvjetima u zgradama izgradnjom rampe, ugradnjom vertikalne platforme, skalamobilima, ugradnjom dizala i slično, manji dio prostora nije riješen, a postoje i prostori u kojima prepreke pristupu nije moguće riješiti iz različitih razloga, na primjer zgrade koje su registrirane kao zaštićeni spomenik kulture, poslovni prostor u zgradama gdje građevinski nije moguće riješiti pristup i slično.

Najviše problema s pristupačnošću Zavod ima u prostorima ispostava. Radi se uglavnom o manjim prostorima, u većini slučajeva s jednim do dva zaposlenika, dio prostora je zakupljen pa je uređenje tuđeg prostora problematično, a u ispostavama se uglavnom obavljaju poslovi prijave i odjave osiguranika na mirovinsko osiguranje. Budući da su poslodavci s više od tri zaposlenika dužni prijave podnositi elektroničkim putem, velika većina prijava uspostavlja se kao e-prijave, pa je u vezi toga potreba osobnog dolaska u ispostave Zavoda smanjena na minimum.

—Zaključno napominjemo da Zavod nadalje planira kontinuirano provoditi mjere radi otklanjanja prepreka u poslovnim objektima u svom vlasništvu gdje god je moguće, ovisno o građevinskim karakteristikama poslovnih prostora, njihovom pravnom odnosno zemljišnoknjižnom statusu, u skladu s raspoloživim financijskim sredstvima.“

Mišljenje pravobraniteljice: *Kontinuirano pratimo pomake u pristupačnosti dostupnosti usluga koje provodi HZMO, te u odnosu na proteklu godinu vidljivo je da je došlo do unaprjeđenja koji se ogledaju u osiguranju pristupačnih prostora kao i načina prilagodbi uz pomoć određenih naprava. I dalje ostajemo pri stajalištu iz prošle godine, a to je: *Zabrinjavajuće je da se ne shvaća da još uvijek većina građana, a koji su korisnici usluga HZMO-a, bilo da su umirovljenici ili žele ostvariti neko pravo kao OSI zbog kojeg moraju „pokucati na vrata HZMO-a“, nisu informatički pismeni te moraju zahtjeve podnijeti osobno. Radi se o desecima tisuća građana. U očitovanju je navedeno između ostalog kako je problem pristupačnosti riješen i npr. nabavkom skalamobila.**

Zanimljivo bi bilo da imamo podatak koliko je osoba starije životne dobi ili OSI koristilo navedeni uređaj s obzirom na to da su potrebni posebni uvjeti za mogućnost kretanja istim, npr. visina i oblik stepenica, educirana osoba i ono što je također jako važno znati: da ne može u određeni skalamobil osoba sa svim vrstama invalidskih kolica zbog dužine, širine, a pogotovo kolica koja su na elektromotorni pogon. Stoga nismo zadovoljni činjenicom da je jedno javnopravno tijelo nabavilo takvu vrstu uređaja za savladavanje visinskih prepreka.

Kao zaključno smatramo da bi svakako trebalo ubrzati postupke mijenjanja prostora koji nisu pristupačni, odnosno ondje gdje je to moguće koristiti izvore sredstava iz europskih fondova te učiniti adekvatne preinake.

Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI)
- Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom također je zaprimila odgovor i od ZOSI-a, koji, između ostalog, navodi sljedeće: „...ZOSI obavlja poslove iz svoje nadležnosti u Središnjem uredu u Zagrebu, područnim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Osijeku, Rijeci i Splitu, te u izdvojenim mjestima rada u Bjelovaru, Karlovcu, Sisku, Koprivnici, Požegi, Virovitici, Slavonskom Brodu, Vukovaru, Puli, Gospiću, Dubrovniku, Šibeniku i Zadru. ZOSI u najvećem broju slučajeva posluje u prostorima koji su dodijeljeni na korištenje od strane HZMO-a, ostali prostori se koriste na temelju ugovora. Za izdvojeno mjesto rada Zadar koncem prošle godine osiguran je novi radni prostor, očekujemo da će biti u funkciji do kraja ožujka ove godine, a u cijelosti će biti pristupačan osobama s invaliditetom.“

Prikaz pristupačnosti pojedinih prostora prikazan je u tablici 15.:

PODRUČNI UREDI I IZDVOJENA MJESTA RADA	PRISTUP OSOBAMA S INVALIDITETOM
ZAGREB	pristupačno; nema sanitarnog čvora
Karlovac	pristupačno
Bjelovar	pristupačno; nema sanitarnog čvora
Sisak	pristupačno; nema sanitarnog čvora
VARAŽDIN	pristupačno
Koprivnica	pristupačno
OSIJEK	pristupačno
Vukovar	pristupačno
Požega	nije pristupačno
Virovitica	pristupačno
Slavonski Brod	pristupačno
RIJEKA	pristupačno
Pula	pristupačno; nema sanitarnog čvora
Gospić	pristupačno
SPLIT	pristupačno
Zadar	nije pristupačno
Šibenik	nije pristupačno
Dubrovnik	pristupačno
SREDIŠNJI URED	pristupačno

Mišljenje pravobraniteljice: Prema navedenim podacima, a uspoređujući s prethodno godinom, došlo je do minimalnih pomaka jer su prikazani gotovo identični podatci za područne urede i izdvojena mjesta rada.

I dalje je zabrinjavajuće, da usluga koja je od prioritarnog značaja za ostvarivanje prava osoba s invaliditetom nije dostupna na pristupačan način jednako svima u RH.

Centar za socijalnu skrb - Socijalna zaštita je najčešće područje u kojem se osobe s invaliditetom i njihovi bližnji obraćaju radi ostvarivanja svojih prava ali i pružanih usluga neophodnih za svakodnevni život. Gotovo svaka od tih osoba mora najmanje jednom u životu kročiti na prag **centra za socijalnu skrb**, stoga nam je i u ovom području neizmjereno važna dostupnost na pristupačan način za osobe s invaliditetom. Upravo zbog navedenog kontinuirano pratimo promjene koje se događaju iz godine u godinu pa smo tako zatražili informacije i od nadležnog Ministarstva, odnosno centara za socijalnu skrb. Između ostalog navode sljedeće: ...“U RH djeluju ukupno 82 centra za socijalnu skrb (u daljnjem tekstu: centar) s 53 podružnice, a koji na dan 12. veljače 2021. godine djeluju na ukupno 142 lokacije. Na temelju zaprimljenih odgovora centara vidljivo je da je na 74 lokacije ulaz pristupačan osobama s invaliditetom, na 31 lokaciji ulaz je djelomično pristupačan, a na 37 lokacija ulaz nije pristupačan osobama s invaliditetom. Vezano uz pristup centrima napominjemo i da 76 lokacija ima u blizini parkirno mjesto za osobe s invaliditetom. Pristupačan sanitarni čvor je na 58 lokacija, dok je na njih 84 nepristupačan. Na 79 lokacija prostorije centra se nalaze i na katu te od toga njih 53 nema dizalo do kata, a na 15 lokacija unutar prostorija postoje taktilne staze namijenjene samostalnom kretanju slijepih osoba. Dodatno ističemo da 36 centara ima plan osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom.

Na upit kako rade sa strankama koje su osobe s invaliditetom u centrima koji nisu u potpunosti pristupačni, centri izvještavaju da sa strankama komuniciraju telefonskim putem, elektroničkom poštom te primaju stranke u prostorijama u prizemlju ili ispred prostora centra ili odlaze na teren. Neki centri također ističu da mali uredi i uski hodnici otežavaju kretanje osoba u invalidskim kolicima, a

jedan je centar istaknuo da se nalazi u zgradi koja je zaštićeno kulturno dobro te stoga ne postoji mogućnost ugradnje dizala.

Pozivom *Unaprjeđivanje infrastrukture centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza 1* sufinanciranog iz Europskog fonda za regionalni razvoj ugovoreno je 10 projekata Centara za socijalnu skrb namijenjenih unaprjeđenju infrastrukture i opremanju prostora centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije. U okviru aktivnosti predviđene su i mjere osiguravanja pristupačnosti za osobe s invaliditetom, kao što je prilagodba sanitarnog čvora, taktilne crte vođenja, ugradnje rampi, platformi ili dizala, postavljanje natpisa ispred ureda s univerzalnim dizajnom ili si. S provedbom projektnih aktivnosti završilo je devet projekata (CZSS Zabok, CZSS Opatija, CZSS Nova Gradiška, CZSS Donja Stubica, CZSS Županja, CZSS Osijek, CZSS Krapina, CZSS Jastrebarsko, CZSS Slunj), a projekt Centra za socijalnu skrb Vrbovec je u provedbi do rujna 2021. godine.

Na poziv *Unaprjeđivanje infrastrukture centara za socijalnu skrb kao podrška procesu deinstitucionalizacije - faza 2* prijavila su se 22 centra za socijalnu skrb. Tijekom 2020. godine ugovoreno je osam projekata centara za socijalnu skrb (CZSS Trogir, CZSS Đurđevac, CZSS Zadar, CZSS Đakovo, CZSS Virovitica, CZSS Požega, CZSS Rijeka i CZSS Koprivnica) u vrijednosti od 75,7 milijuna kuna. Provedbom projekata unaprijedit će se infrastruktura, izgradnjom, rekonstrukcijom i opremanjem prostorija centara, sa svrhom podrške procesu deinstitucionalizacije i prevencije institucionalizacije te razvoja mreže izvaninstitucionalnih usluga i službi podrške u zajednici, kako bi se smanjio broj institucionaliziranih ranjivih skupina te omogućio njihov proces inkluzije i spriječila daljnja institucionalizacija novih korisnika.

Što se tiče investicijskih ulaganja od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike u centre za socijalnu skrb u 2020. godini, a koja su osigurala ili su dodatno osigurala pristupačnost centara osobama s invaliditetom, osigurana su financijska sredstva iz Državnog proračuna za CZSS Biograd na Moru (izgrađen je novi centar). Ministarstvo je također osiguralo financijska sredstva za CZSS Krapina, Županja, Donja Stubica i Slunj s obzirom da njihove projektne prijave nisu bile financirane u maksimalnom iznosu, odnosno najvišem intenzitetu potpore od 100 % prihvatljivih troškova iz sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj.“

Mišljenje pravobraniteljice: Uspoređujući podatke s proteklom razdobljem očekivali smo veće pomake s obzirom na to da su dostupna sredstva iz europskih fondova. Pozdravljamo pomake, međutim oni su minimalni. Mišljenja smo da, unatoč pandemiji COVID-19, proces osiguravanja pristupačnosti treba ubrzati i iskoristiti sredstva koja su na raspolaganju.

Zaključak i preporuke:

S obzirom na cjelokupnu izloženu problematiku pristupačnosti, posebice prostora javnopravnih tijela kojima osobe s invaliditetom moraju periodično pristupiti radi ostvarivanja pojedinih prava, moramo ukazati na važnost poštivanja zakonskih propisa o pristupačnosti. Iz većine izloženih slučajeva (HZZO-a, HZMO-a te CZSS-a) problem nepristupačnosti njihovih usluga većinom se vezuje za starost građevina u kojima su ova tijela smještena, zbog čega se kao opravdanje za nečinjenje prilagodbi (pre)često navodi razlog da su građevine zaštićene (kao kulturna dobra/kulturna baština i sl.) te se zbog toga ili ne mogu učiniti pristupačnim ili vrlo teško dobivaju suglasnosti nadležnih konzervatora. Napominjemo i ukazujemo kako se Zakonom o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) diskriminacijom smatra i uskraćivanje razumne prilagodbe, odnosno u ovim slučajevima uživanja temeljnih ljudskih prava – korištenja javno dostupnih resursa, sudjelovanja u javnom i društvenom životu te pristupa radnom mjestu i odgovarajućih uvjeta rada, prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti.

1. Potrebno je osigurati sudjelovanje OSI ili njihovih predstavnika u povjerenstvima i radnim skupinama kao i u planiranju uklanjanja postojećih prepreka, kao i omogućiti utjecanje na osiguranje elemenata pristupačnosti prilikom odobravanja projekata za izgradnju javnih građevina i površina te i dalje raditi na osiguravanju učinkovitog inspekcijskog nadzora i sankcioniranju u slučajevima nepoštivanja propisa.

2. Potrebno je poduzeti učinkovite mjere da sankcije „zažive“ u stvarnosti te se prekršitelji propisa doista i učinkovito sankcioniraju te prikazati primjere u slučajevima nepoštivanja propisa koji su osigurali dostupnost usluga OSI.
3. Potrebno je nastaviti s edukacijom stručnjaka o važnosti primjene načela univerzalnog dizajna pri osiguravanju pristupačnosti za osobe s invaliditetom.
4. Preporučujemo da se u suradnji predstavnika Ministarstva kulture i medija i drugih tijela (koja su nepristupačna) koja iznajmljuju ili u čijem je vlasništvu prostor u kojem se pružaju javne usluge, osiguraju financijska sredstva i dokumentacija kako bi se čim prije pronašlo najprimjerenije rješenje, a sve u cilju osiguravanja elemenata pristupačnosti u prostorima starijih zaštićenih objekata.
5. Također, preporučujemo da se za sljedeće programsko razdoblje (od 2021. do 2027.), a vezano uz EU fondove, planiraju jasne i konkretne potrebe kako bi sredstva bila namjenska i ciljana i kako bi došlo do stvarnih pomaka za osobe s invaliditetom u područjima od prioritetne važnosti.

Jedinice lokalne i regionalne samouprave

Iznimno značajnu ulogu u osiguranju pristupačnosti za osobe s invaliditetom imaju županije, gradovi i općine. Naime, pravobraniteljici gotovo svakodnevno su se i tijekom 2020. godine obraćale osobe s invaliditetom i predstavnici udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom ukazujući na prepreke koje im onemogućavaju kretanje i pristup brojnim javnim površinama (npr. nogostupi, trgovi, pješački prijelazi, parkirališta i dr.), kao i pristup pojedinim objektima i zgradama u kojima se nalaze općinske, gradske i županijske ustanove i institucije koje pružaju različite usluge i/ili su važne za ostvarivanje prava građana (npr. ljekarne, domovi zdravlja, komunalne tvrtke, upravni odjeli i dr.).

Uz uobičajene pritužbe vezano za općinske i gradske javne površine, prethodna godina donijela je veći broj pritužbi vezano za objekte u kojima se nalaze županijske ustanove i upravni odjeli, a obzirom da su županije uz obavljanje upravnih, stručnih i drugih poslove iz samoupravnog djelokruga županije, preuzele od nekadašnjih ureda državne uprave u županijama i velik broj poslova državne uprave povjerenih zakonom. S obzirom da navedeni poslovi podrazumijevaju odlučivanje o različitim pravima građana (npr. izdavanje znaka pristupačnosti, upisi u Registar udruga RH, natječaji za financiranje udruga, imovinsko-pravni poslovi, besplatna pravna pomoć, stambeno zbrinjavanje, državne matice, odgoj i obrazovanje, registracija obrta i dr.) – nužno je da svi građani pa i osobe s invaliditetom, mogu pristupiti službenim prostorijama tijela koja ih obavljaju. Osiguranje pristupačnosti ovih objekata nije važno samo zbog osoba s invaliditetom kao potencijalnih stranaka u opisanim postupcima, nego i zbog činjenice da nepristupačnost većine službenih prostorija u kojima županijski/gradski/općinski službenici i namještenici obavljaju svoje poslove znači i onemogućavanje osobama s invaliditetom da pod jednakim uvjetima sudjeluju u obavljanju javnih poslova te im je na taj način uskraćena mogućnost i prilika za zapošljavanje i rad u županijskim/gradskim/općinskim službama na ravnopravnoj osnovi s osobama bez invaliditeta. U pojedinim lokalnim područjima zabilježene su učestale pritužbe zbog neodržavanja postavljenih elemenata pristupačnosti na javnim površinama. Ulaganje proračunskih sredstava ili sredstava iz europskih fondova za postavljanje primjerice podizne platforme na nekoj javnoj površini, a bez da se osigura njeno održavanje i uporabljivost na način da je osoba u invalidskim kolicima može samostalno koristiti, ne može se smatrati riješenim problemom pristupačnosti. Čest je slučaj da se nakon postavljanja takvih ili sličnih elemenata pristupačnosti isti redovno ne održavaju, nakon kvara (dugo) ne popravljaju i posljedično ne upotrebljavaju. U gorem slučaju moguće je očekivati i ozljede korisnika kao posljedicu njihove neispravnosti. Šira javnost koja u okolini vidi postavljene platforme i rampe stječe dojam brige zajednice za najranjivije skupine, ali nepristupačnost većine javnih prostora i dalje ostaje veliki problem za osobe s invaliditetom. Na jednak način treba voditi brigu o svim ugrađenim elementima pristupačnosti, uključujući liftere na plažama za OSI, održavanja betonskih rampi za spust u more na plažama prilagođenim za OSI (uklanjanje nakupljenih algi, šljunka i sl.), održavanje u funkciji dizala na javnim površinama (vanjska i unutarnja). Također, u nekoliko situacija zaprimili smo prijave da dizalo ili koso podizna platforma ne radi. Nakon izvršene provjere

zamijetili smo da je ista u funkciji ali da ima specifičan način rukovanja s kojim prosječan korisnik nije upoznat. Stoga smo u takvim situacijama dostavili preporuku pravnoj osobi nadležnoj za održavanje da otisne jednostavne upute za rukovanje kao i broj telefona na koji se može prijaviti kvar ili zatražiti pomoć. Ukoliko se radi vanjskoj rampi poželjno je da se izabere vrsta tiska koja je otporna na vremenske prilike. Na onim lokacijama na kojima nije osigurana pristupačnost različitim trajnim ili privremenim rješenjima, i dalje često možemo čuti komentare čelnika ili voditelja nekog javnog tijela da se njihovi djelatnici spuštaju pred zgradu kako bi osobama u invalidskim kolicima omogućili obavljanje usluge po koju su došli. To nije prihvatljiv način pružanja usluge osobama s invaliditetom i takve stavove smatramo neprihvatljivim. Iako građani na temelju takve izjave i ponašanja mogu steći dojam o uljudnosti i susretljivosti djelatnika, za osobe s invaliditetom (iako često zahvalni što makar na taj način mogu obaviti po što su došli), takvo ophođenje predstavlja dodatnu stigmatizaciju i ponovno osvješćivanje neravnopravnosti njihova položaja.

Zbog svega navedenog, pravobraniteljica je uputila veći broj preporuka upravo jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave ukazujući na opisane probleme, a zahvaljujući radu područnih ureda u Osijeku i Splitu uspostavljena je aktivna suradnja između pravobraniteljice, udruga osoba s invaliditetom i pojedinih općina/gradova/županija, usmjerena između ostaloga upravo na iznalaženje rješenja kojima će se osigurati pristupačnost. Također, područni uredi pravobraniteljice aktivno su sudjelovali u projektima i pružali podršku jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave prilikom provođenja preporučenih radnji i aktivnosti.

Više o postupanjima i aktivnostima, a vezano uz JLRs možete pogledati u područjima Rad područnog ureda Osijek i Rad područnog ureda Split.

Zaključak i preporuke:

Uzimajući u obzir odgovore na preporuke pravobraniteljice, kao i iskustva stečena prilikom suradnje s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave u proteklom razdoblju, možemo zaključiti kako u pravilu postoji dobra volja i želja za osiguranjem pristupačnosti javnih površina i objekata u njihovom vlasništvu, ali značajniji pozitivni pomaci po ovom pitanju izostaju najčešće iz sljedećih razloga:

1. Nedostatak financijskih sredstava, odnosno izostanak "stavke" u proračunu s koje bi se mogla koristiti sredstva kojima bi se financiralo neplanirano uklanjanje prepreka na koje su ukazale osobe s invaliditetom.
2. Nedostatak proaktivnosti prilikom iznalaženja rješenja u vidu korištenja sredstava dostupnih putem natječaja, kako nacionalnih (npr. natječaj Ministarstva hrvatskih branitelja), tako i onih iz EU fondova.
3. Zanemarivanje komunikacije s predstavnicima osoba s invaliditetom prilikom odabira rješenja kojim se želi osigurati pristupačnost. Navedeno vrlo često dovodi do toga da unatoč namjeri da se osigura pristupačnost, zbog npr. neadekvatno odabranih materijala i/ili načina izvedbe radova – konačni rezultat nije zadovoljavajući.

Slijedom navedenog, općinama, gradovima i županijama, preporučujemo osiguranje posebne proračunske pozicije na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih barijera uzevši u obzir uvođenje i poštivanje načela univerzalnog dizajna. Navedeno bi omogućilo brže i učinkovitije osiguranje pristupačnosti, posebno u onim slučajevima kada nije potrebno provoditi veće infrastrukturne ili građevinske radove, već se pristupačnost može osigurati uz minimalne intervencije uz neznatne troškove.

Također, preporučujemo intenzivnije osmišljavanje projekata kojima bi se sredstva dostupna putem nacionalnih i EU natječaja koristila za osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene koji su u vlasništvu JLP(R)S. Pri tome, od iznimne je važnosti da se prilikom osmišljavanja rješenja i realizacije radova kojima će se osiguravati pristupačnost - uspostavi otvorena komunikacija i suradnja sa predstavnicima osoba s invaliditetom svih vrsta oštećenja. S tim u vezi, ukazujemo na načelo Konvencije o pravima osoba s invaliditetom „NIŠTA O NAMA BEZ NAS“, kojim je propisana obveza uključivanja udruga civilnog društva, posebice osoba s invaliditetom u procese planiranja i odlučivanja o svim pitanjima od njihova interesa. Skrećemo pažnju na ovo načelo prilikom rješavanja problema pristupačnosti objektima javne namjene budući da suradnja, komunikacija i konzultacija tijela lokalne i regionalne vlasti s osobama s invaliditetom na ovakvim pitanjima dovodi do

odgovarajućih i kvalitetnijih rješenja na obostrano zadovoljstvo i uz manje troškove.

Zaključno, naglašavamo važnost da se obvezni elementi pristupačnosti javnih površina i objekata javne namjene predviđeni propisima poštuju ne samo prilikom izgradnje, nego i prilikom svake sanacije i/ili obnove istih. Navedeno se očekuje kao nezaobilazni standard te stoga preporučujemo da prilikom ugovaranja radova (izgradnje, obnove, rekonstrukcije) općine, gradovi i županije obvežu izvođače na poštivanje obveza osiguranja pristupačnosti kao obveznog uvjeta. Ujedno je održavanje ugrađenih elemenata pristupačnosti na javnim površinama bezuvjetna obveza (najčešće) tijela lokalne samouprave kako bi se ostvarila stvarna pristupačnost, a ne samo formalno zadovoljenje obveze.

Pristupačnost osobama s invaliditetom građevinama javne i poslovne namjene – podaci Građevinske inspekcije Državnog inspektorata

Sukladno preporuci i zamolbi za dostavu podataka Građevinske inspekcije Državnog inspektorata za razdoblje od 2017. do 2019. godine, Građevinska inspekcija je u veljači 2021. godine dostavila sljedeće: „...Državni inspektorat dostavio je objedinjene podatke vezane uz građevinsku inspekciju od 2017. do 2020. godine, a koje se odnose na Područje djelovanja 6. Stanovanje, mobilnost i pristupačnost - Mjera 1. Nadzirali provedbu propisa za osiguravanje pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti kod gradnje novih i rekonstrukcije postojećih građevina.

Mjera 2. *Donošenje Tehničkog propisa o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, nije u nadležnosti Državnog inspektorata.*“

Inspektorat navodi sljedeće:

„1. *Građevinska inspekcija nije ovlaštena pratiti i/ili utvrđivati stanje i potrebe za prilagodbom postojećih građevina s ciljem osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom. Takvo stanje i potrebe mogu pratiti i utvrđivati vlasnici građevina, koji su dužni osigurati održavanje građevina te unaprjeđivati ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu, uključujući i njenu pristupačnost.*

Kada se radi o inspeksijskom nadzoru građevinske inspekcije, tijekom nadzora većih rekonstrukcija postojećih građevina ili ugradnje dizala provjerava se i usklađenost građenja s Pravilnikom o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). U slučajevima kada se uoči nepravilnost u glavnom projektu u svezi pristupačnosti građevina, inspektor dostavlja prijavu o nepravilnosti nadležnoj strukovnoj komori, najčešće Komori arhitekata. Tijekom promatranog razdoblja, od 2017. do kraja 2020. godine građevinska inspekcija nije uočila veće nepravilnosti tijekom nadzora te se cijeni da investitori koji grade na temelju građevinske dozvole ili glavnog projekta, u bitnom poštuju i temeljni zahtjev pristupačnosti građevina.

2. *Od dana donošenja Nacionalne strategije za razdoblje od 2017.-2020.godine, obavljen je ukupno 71 inspeksijski nadzor građenja u svezi pristupačnosti građevina javne i poslovne namjene. Izrečeno je šest optužnih prijedloga zbog nepoštivanja propisa o pristupačnosti, nakon kojih su investitori u zadanom roku ispravili nepravilnosti. Iz analize podataka o nadzorima građevinske inspekcije razvidno je da sudionici u gradnji tijekom projektiranja i građenja novih poslovnih i javnih građevina uglavnom poštuju propise u svezi pristupačnosti građevina, ali pristupačnost često nije osigurana u starim zgradama i jezgrama gradova. Međutim, građevinska inspekcija ne može u tim slučajevima postupati niti poduzimati mjere ukoliko se ne izvodi veća rekonstrukcija tih zgrada za koju je potrebno ishoditi odobrenje za građenje.*

U priloženoj tablici u privitku izražen je broj inspeksijskih nadzora koja se odnose na nadzore obavljene povodom prijave početka građenja. To konkretno znači daje tijekom nadzora građenja zgrada javne i poslovne namjene posebno provjeravana usklađenost građenja u odnosu na elemente pristupačnosti tih građevina osobama smanjene pokretljivosti.

3. *U istom razdoblju podneseno je samo devet prijava građevinskoj inspekciji zbog nepoštivanja odredbi Pravilnika o osiguravanju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Osim navedenog broja, 12 prijava se odnosilo na pristupačnost na javnim površinama (stajališta i peroni, parkirališna mjesta, javne pješačke površine, pješački prijelazi, otoci i raskrižja te pristup plažama), koje su prosljeđene nadležnim komunalnim redarima jedinica lokalne samouprave odnosno Gradu Zagrebu. Naime, u svezi arhitektonskih barijera na javno-prometnim površinama i pristupa javnim i drugim građevinama nadzor provode komunalni redari na temelju čl. 3. st. 1. toč. 6. Pravilnika*

o jednostavnim i drugim građevinama i radovima („Narodne novine“, br.: 112/17, 34/18, 36/19, 98/19 i 31/20), kojim je propisano:

„Na stubama, hodnicima i drugim prostorima na pristupima građevini i unutar građevine te na javnim površinama radi omogućavanja nesmetanog pristupa i kretanja osobama s teškoćama u kretanju ako se time ne narušava funkcija i namjena građevine, ako se ne utječe na ispunjavanje temeljnih zahtjeva za građevinu mehaničke otpornosti i stabilnosti ili sigurnosti u slučaju požara ili zadovoljavanje lokacijskih uvjeta, te na denivelaciji, ugradbi zvučnih semciforskih uređaja i ugradbi taktilnih površina u građevinama i na javno-prometnim površinama

S obzirom da je ukupan broj prijava koje se odnose na pristupačnost u promatranom razdoblju izuzetno malen, zaključuje se da se udruge i građani s invaliditetom ne obraćaju u većem broju građevinskoj inspekciji zato što se nove zgrade uglavnom projektiraju i grade u skladu sa propisanim zahtjevima. Isto tako, građani su upoznati s činjenicom da građevinska inspekcija nije nadležna poduzimati mjere u slučajevima koji su osobama s invaliditetom veliki problem, kao što su pristupi postojećim javnim zgradama u kulturno zaštićenim gradskim cjelinama (pošte, banke, bolnice i si.).

4. U svezi nadzora pristupačnosti novih i rekonstrukcije postojećih građevina izvršeno je ukupno 6 intervencija građevinske inspekcije, jer su tijekom nadzora utvrđene nepravilnosti koje su se odnosile na veličinu okna dizala, nagib rampe te elemente neovisnog življenja u stanovima. Investitori su nepravilnosti otklonili tijekom građenja i prije izdavanja uporabne dozvole.

U svrhu poboljšanja stanja u području pristupačnosti građevina, Pravilnikom o jednostavnim građevinama i radovima („Narodne novine“, br. 112/17, 34/18, 36/19, 98/19 i 31/20) omogućeno je izvođenje određenih građevinskih radova bez građevinske dozvole, kao što je građenje dizala s glavnim projektom, izvođenje rampi i stuba te zahvati na javnim površinama kao što su pristupačne plaže i trgovi, sanitarni čvorovi na plažama i slični elementi neovisnog življenja koji bitno doprinose pristupačnosti građevinama osobama s invaliditetom. Podatke o tim zahvatima imaju jedinice lokalne samouprave, koje putem komunalnih redara nadziru izvođenje tih radova, osim građenja dizala za koje je nadležna građevinska inspekcija.

U prilogu se dostavljaju tablice s traženim podacima o nadzorima iz nadležnosti građevinske inspekcije u svezi pristupačnosti novih građevina javne i poslovne namjene i veće rekonstrukcije postojećih građevina, za koje zahvate je potrebno ishoditi građevinsku dozvolu. Obzirom da ste tražili podatke razvrstane na 20 područnih jedinica, napominje se da je građevinska inspekcija od 2019. godine ustrojena u pet Područnih ureda Državnog inspektorata, i to u Zagrebu, Splitu, Osijeku, Rijeci i Varaždinu, te su podaci za promatrano razdoblje razvrstani sukladno navedenom ustrojstvu.“

Više o navedenim podacima možete pogledati u ovom izvješću o radu u Prilogu 4.

Projekt rješavanja pristupačnosti objekata za osobe s invaliditetom – rezultati Ministarstva hrvatskih branitelja za 2020. godinu

Kao i proteklih godina, kontinuirano pratimo osiguravanje pristupačnosti u jedinicama lokalne i regionalne samouprave te je vidljivo da svake godine najmanje dvadeset lokalnih zajednica koristi sredstva koja se osiguravaju putem prijave na Javni poziv za projekte kojima se rješava pitanje pristupačnosti za osobe s invaliditetom, a kojeg objavljuje Ministarstvo hrvatskih branitelja.

Sukladno objavljenim rezultatima Javnog poziva za sufinansiranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima OSI sredstvima Državnog proračuna RH u 2020. godini na području RH prema prikazanim podacima u Tablici 16., odobrena su sredstva za 23 prilagodbe na objektima u iznosu od 2.055.000,00 kn.

PROJEKT RJEŠAVANJA PRISTUPAČNOSTI OBJEKTIMA OSOBA S INVALIDITETOM				
Rb.	Podnositelj zahtjeva	Objekt	Prilagodba	ODOBRENI IZNOS
1.	Općina Đelekovec	zgrada općinske uprave	izgradnja pristupne rampe	20.000,00
2.	Sisačko-moslavačka županija	Lječilište Topusko, prostor "Blatnih kupki"	ugradnja dizala za bazen	50.000,00
		Dom za starije i nemoćne osobe Sisak	dogradnja dizala	160.000,00
3.	Grad Glina	građevina javne i poslovne namjene	uređenje pristupačnog ulaza (nova ulazna vrata i prilagodba pješačkog prilaza)	20.000,00
4.	Grad Vinkovci	Osnovna škola "Antun Gustav Matoš" Vinkovci	ugradnja dizala	100.000,00
5.	Općina Štitar	Dom kulture	postavljanje mobilne podizne platforme	40.000,00
6.	Općina Jarmina	javna zgrada, budući Dom HB	izgradnja pristupne rampe	35.000,00

7.	Grad Ploče	Dom kulture	nabava i ugradnja vertikalno podizne platforme	100.000,00
8.	Općina Lipovljani	prostor UDVDR Općine Lipovljani	izgradnja rampe na ulazu	20.000,00
9.	Vukovarsko-srijemska županija	Osnovna škola Ivane Brlić Mažuranić Rokovci-Andrijaševci	ugradnja vertikalno podizne platforme, prilagodba sanitarnog čvora	150.000,00
		Osnovna škola Zrinskih Nuštar	ugradnja vertikalno podizne platforme	200.000,00
10.	Karlovačka županija	Zavod za javno zdravstvo Karlovačke županije, Služba mikrobiologije i parazitologije	prilagodba ulaznih vrata i stubišta, koso podizna sklopiva platforma, rampa, sanitarni čvor za OSI	200.000,00
11.	Općina Jasenovac	zgrada Općine	ugradnja dizala	160.000,00
12.	Grad Krapina	Osnovna škola Augusta Cesarca Krapina	ugradnja dizala	120.000,00
13.	Općina Podravske Sesvete	zgrada općinske uprave koju koriste i udruge	ugradnja vertikalno podizne platforme	75.000,00

Tablica 16. Pregled projekata financiranih sredstvima Državnog proračuna RH slijedom Javnog poziva za Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom u 2020. godini

O navedenim rezultatima možete više pročitati na mrežnim stranicama Ministarstva hrvatskih branitelja na poveznici:

<https://branitelji.gov.hr/rezultati-javnog-poziva-za-sufinanciranje-projekata-riesavanja-pristupacnosti-objektima-osoba-s-invaliditetom-sredstvima-drzavnog-proracuna-rh-u-2020-godini-na-podrucju-rh/3806>

Mišljenje pravobraniteljice: Zabrinjavajuće je da je za 2019. godinu bilo 25 prilagodbi u odobrenom iznosu od 3.140.000,00 kn, što je u 2020. godini manje za 1.085.000,00 kn. Iako stalno govorimo o većoj potrebi za unapređenjem pristupačnosti i uklanjanju prepreka na lokalnoj razini, postavlja se pitanje iz kojeg razloga nije bilo više prijava.

2.16.2. PRISTUPAČNO STANOVANJE

Nemogućnost ostvarivanja prava na nesmetani pristup vlastitom prostoru za stanovanje bilo je također jedno od područja u kojima se prituživalo više osoba s invaliditetom i obitelji osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. U većini slučajeva razlozi obraćanja su bili nepostojanje dizala u višeetažnim stambenim građevinama starijeg datuma izgradnje, kao i nerazumijevanje susjeda i/ili predstavnika suvlasnika za potrebe osiguravanja pristupačnosti pojedinih zajedničkih dijelova nekretnine. Primjeri iz prakse i primjeri obraćanja građana POSI ukazuju kako je nedvojbeno potrebno nastaviti značajno više raditi na podizanju opće razine svijesti i osvješćivanju empatije društva u cjelini s obzirom na osobe koje pripadaju ranjivim skupinama, a u koje se opravdano svrstavaju osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom i njihove obitelji se i dalje u svakodnevnicu suočavaju sa siromaštvom jer nemaju sredstava za pokrivanje iznimno visokih troškova koje kao posljedice uzrokuje invaliditet. U posebno teškoj životnoj situaciji su osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi koje žive same kao jedini članovi svojih kućanstva. Pogoršanjem uvjeta njihovog življenja, najčešće zbog pogoršanja zdravstvenog stanja i/ili zbog sve starije životne dobi, oni postaju ovisniji o drugima (kojih vrlo često nema), a često postaju i ovisni samo o sustavu.

Svijest susjeda bitno utječe na brzinu planiranja i uopće na mogućnosti realiziranja potrebnih prilagodbi vezano za stanovanje. Nekoliko slučajeva iz različitih većih urbanih sredina (primjeri su iz Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka) s vrlo sličnim okolnostima slučajeva odnosili su se na nezainteresiranost i nevoljkost predstavnika suvlasnika, posebno u višeetažnim stambenim zgradama, da se pristupi osiguravanju određenih elemenata pristupačnosti, najčešće izvođenje rampe na ulazu, postavljanje dodatnog rukohvata, ugradnju dizala i sl., pa i onda kada su u pričuvi postojala dovoljna financijska sredstva.

Europska komisija je u sklopu Zelenog plana tijekom listopada 2020. godine donijela i objavila kao strateški okvir, strategiju „*Renovacijski val - ozeljenjivanje zgrada, otvaranje radnih mjesta, poboljšanje života*“. Prema objavljenom tekstu strategije, osnovni cilj strategije biti će u sljedećih deset godina udvostručiti energetska obnova javnih, komercijalnih, ali i stambenih zgrada, s ciljem smanjenja emisija stakleničkih plinova i smanjenjem računa za grijanje i hlađenje stambenih i poslovnih prostora kroz tri prioriteta: dekarbonizaciju grijanja i hlađenja zgrada, rješavanje energetske siromaštva osoba koje nisu u stanju snositi troškove za energiju te obnovu javnih zgrada poput škola, bolnica i upravnih zgrada. „*Renovacijski val*“ je okvir koji treba poslužiti za ostvarivanje klimatske neutralnosti Europe do 2050. godine, međutim ne sadrži zasebna financijska sredstva. Prioritetne mjere koje bi države trebale financirati u narednom razdoblju koristeći različite izvore financiranja trebale bi naglasak staviti na sredstva iz novog višegodišnjeg financijskog okvira, odnosno strukturnih instrumenata za razdoblje od 2021. do 2027. godine. Zbog toga i zbog činjenice da je u novoj financijskoj perspektivi, sukladno prijedlogu regulative, predviđen i horizontalni uvjet koji omogućuje djelotvornu primjenu i provedbu Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, POSI je uputila preporuke nadležnom Ministarstvu graditeljstva, prostornoga uređenja i državne imovine i Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije da se predvidi i mogućnost uključivanja aktivnosti ugradnje dizala i programiranje dodatnih mjera koje proizlaze iz „*Renovacijskog vala*“, a koje bi se mogle financirati u sklopu novog programskog razdoblja.

Primjer iz prakse: POSI je zaprimila predstavku osobe s invaliditetom iz Zagreba, koja je ujedno i osoba starije životne dobi, koja živi sama, bez članova bliže obitelji u svojoj blizini. S godinama, zbog pogoršavanja zdravstvenog stanja, svakodnevna sve veća prepreka su postale stepenice na ulazu u višeetažnu stambenu zgradu u kojoj živi, kao i stepenice koje vode do samog predprostora ulaza. Nakon nereagiranja i nezainteresiranosti predstavnice suvlasnika za sazivanjem sastanka svih suvlasnika kako

bi se razmotrio njezin zahtjev, osoba se za pomoć obratila POSI. Prilikom postupanja napravljen je obilazak na terenu gdje je utvrđeno kako se u predmetnom slučaju radi o potrebi ugradnji dviju rampi za manji broj stepenica kojim bi se znatno olakšao ulaz u stambenu građevinu svim stanarima. Također, utvrđeno je da se radi o malom građevinskom zahvatu na zajedničkim dijelovima nekretnine za koji nisu potrebni izrada projekta i ishođenje građevinske dozvole. Nadalje, utvrđeno je da idejno rješenje rampi postoji na susjednom ulazu iste stambene građevine, gdje su takve rampe nekad ranije izvedene. POSI je uputila preporuku suvlasnicima i predstavnici suvlasnika kojom je preporučeno da se zajednički razmotre potrebe susjede, jer je moguće da u budućnosti to postanu i njihove potrebe. Također, istaknuto je kako bi se samo na taj način moglo ostvariti pravo na osiguravanje nesmetanog pristupa i kretanja do vlastitog prostora za stanovanje da svi ravnopravno mogu uživati sva svoja ljudska prava i temeljne slobode. Zaključno, istaknuta je napomena da bi prema mišljenju POSI uređenje i izvođenje pristupačnih pristupa zgradi i u zgradi bio način poboljšavanje kvalitete života koja bi bila na dobrobit svih stanara. Unatoč upućenoj preporuci, zbog nereagiranja te tek nakon upućenog upozorenja POSI o slučaju moguće diskriminacije osobe s invaliditetom s obzirom na nemogućnost pristupa, od strane predstavnice suvlasnika i ostalih suvlasnika angažiran je građevinski obrt koji je u samo nekoliko dana izveo rampe i čiji je angažman plaćen postojećim sredstvima iz pričuve zgrade bez potrebe za povećanjem troškova pričuve i/ili nekim oblikom kreditnog zaduživanja. Zbog izvedenih rampi stranka je odlučila nastaviti živjeti u svom stambenom prostoru i odgodila na duže vrijeme preseljenje u dom umirovljenika koji će joj biti krajnja opcija kada više ne bude mogla samostalno brinuti o sebi i svojim potrebama.

Primjer iz prakse: POSI se pritužila supruga OSI iz Pule koji žive u vlastitoj nekretnini, kući, u kojoj je ulaz izveden sa sedam stepenica. S obzirom da je suprug iz teško pokretne osobe postao nepokretna osoba koja se kreće isključivo i samo u invalidskim kolicima, više nisu mogli bez tuđe pomoći samostalno iz kuće izlaziti i ulaziti. Tražeći odgovarajuće rješenje kojim bi mogli olakšati svoju svakodnevnicu i osigurati samostalnost prilikom izlaska ili ulaska u kuću, istražili su sve dostupne opcije osiguravanja pristupačnog ulaza. Kao najprihvatljivije rješenje pokazala se ugradnja odgovarajuće podizno/spuštajuće platforme kojom bi se savladala vertikalna visina ulaznih stepenica. Međutim, s obzirom da žive sami u vlastitoj nekretnini koja je stambena kuća, morali su samostalno i osigurati kupnju takve platforme i njezinu ugradnju. S obzirom na velike iznose, pritužili su se POSI zbog obveze plaćanja poreza na dodatnu vrijednost kojim im je zbog velikog iznosa troškova nabave na više mjeseci onemogućio realizaciju. Zbog svega toga su se odlučili na nabavku, prilagodbu i ugradnju korištene rampe, za koju su također morali platiti porez na dodatnu vrijednost. Prema mišljenju POSI osobe s invaliditetom i njihove obitelji svakodnevno su zbog svog invaliditeta izloženi većim i skupljim troškovima života. U predmetnom slučaju građani se opravdano pitaju zašto uz sve to moraju još plaćati i porez na dodatnu vrijednost zbog nabavke uređaja koji ne nabavljaju zbog luksuza nego potrebe da si osiguraju samostalnost u izlasku iz vlastitog prostora stanovanja.

Primjer iz prakse: POSI je tijekom 2020. godine zaprimio prijedlog i inicijativu tvrtke iz Splita koja se inače bavi ugradnjom dizala i platformi, a kojom se skreće pozornost kako veliki broj projektnih dokumentacija, odnosno projekata arhitekture i strojarstva (gdje pripadaju dizala i podizno spuštajuće platforme) u većini slučajeva predviđaju neadekvatna rješenja za osiguravanje pristupačnosti osobama s invaliditetom. Posebno se to odnosi na projektiranje koso podiznih sklopivih platformi za koje praksa potvrđuje da nisu najbolja rješenja. Iako su takve platforme predviđene Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti i iako će njihova ugradnja negdje omogućiti ishođenje uporabne dozvole i formalno ispunjavanje uvjeta pristupačnosti, u praksi su rješenja s takvim platformama nepraktična za javno korištenje, često oštećivane i u kvaru, a istovremeno osobama s invaliditetom najčešće nije moguće njihovo samostalno korištenje (posebno kada su projektirane s ručnim otvaranjem). Preporukom je istaknuto da pristupačnost uz mobilnost i stanovanje predstavlja osnovni preduvjet za uključivanje osoba s invaliditetom u život zajednice i upravo zato kao jednu od svojih glavnih zadaća POSI ima osvještavanje društva o preprekama na koje osobe s invaliditetom svakodnevno nailaze kao i poticanje svih sudionika na suradnju da se zajedničkim naporima one uklone. Kada se govori o pristupačnosti prostora, treba imati u vidu javne prostore i

ustanove za koje javne institucije i tijela državne, lokalne ili područne (regionalne) samouprave imaju obvezu osiguravanja svih elemenata pristupačnosti na temelju Pravilnika o osiguranju pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13), međutim i sve druge prostore poslovne i stambene namjene. Kao društvo postali smo svjesni da nije oštećenje osobe ono što osobu onemogućava u sudjelovanju u aktivnostima, već su to prepreke u našoj/njihovoj okolini. Unatoč tome i dalje su mnoga javna tijela i ustanove, ali i objekti drugih pravnih osoba u privatnom vlasništvu, arhitektonski i komunikacijski nepristupačni. Slijedom svega navedenog upućena je preporuka Hrvatskoj komori arhitekata i Hrvatskoj komori inženjera strojarstva da kao nadležne strukovne organizacije svoje članove upoznaju s predmetnom preporukom kako bi se prioritet prilikom projektiranja, tamo gdje je to moguće (npr. gdje nije planirano vertikalno podizanje), dao rješenjima koja se izvode betonskim rampama, vertikalnim platformama ili dizalima, koja su znatno praktičnija za uporabu i predstavljaju rješenja na temelju načela univerzalnog dizajna i pogodna za samostalno korištenje svih korisnika kao npr. osoba s invaliditetom, osoba starije životne dobi, roditelja s dječjim kolicima i svih drugih.

Primjer iz prakse: POSI se zamolbom za pomoć obratila OSI s područja Zadarske županije, koji se kreće u invalidskim kolicima, starije životne dobi, koja živi sama u vlastitoj nekretnini. S obzirom da živi u kući koja je dvadesetak metara strmog prilaza udaljena od glavne ulice i rive, već mjesecima ne izlazi iz kuće. POSI je s obzirom da Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u dijelu Primjereni životni standardi socijalna zaštita čl. 28. st. 1. propisuje „*Države stranke priznaju pravo osobama s invaliditetom na odgovarajući životni standard za njih i njihove obitelji, uključujući odgovarajuću prehranu, odijevanje, stanovanje, kao i na stalno unaprijeđenje životnih uvjeta te će poduzeti odgovarajuće korake kako bi zaštitile i promicale ostvarenje ovog prava bez diskriminacije na osnovi invaliditeta*“ POSI je uputila zahtjev za očitovanjem i više preporuka općini kao nadležnoj jedinici lokalne samouprave na čijem području osoba živi. Iako je u početku bila iskazana spremnost da se osobi pomogne izgradnjom odgovarajućeg pristupa, tijekom 2020. godine konkretnih pomaka nije bilo. Zbog toga je POSI uputila preporuku i zamolbu za postupanjem općini, Crvenom križu, udruzi osoba s invaliditetom koja djeluje u središtu županije, kao i humanitarnoj organizaciji. Predmetni slučaj je pokazao kako postoji velika razlika u dostupnosti usluga i ostvarivanju pojedinih prava ovisno o mjestu življenja, koje je u ovom slučaju malo primorsko mjesto prilično udaljeno od sjedišta županije. Do okončanja izrade ovog Izvješća pitanje samostalnog pristupa mjestu stanovanja ove osobe nije riješeno.

Preporuke pravobraniteljice:

1. Kao i proteklih godina, ponovno preporučujemo i ponavljamo preporuku za razmatranje donošenje Zakona o socijalnom stanovanju kao posebnoj vrsti stanovanja odgovarajućeg standarda koje se osigurava pojedincima ili kućanstvima koja iz socijalnih, ekonomskih i drugih razloga ne mogu samostalno na odgovarajući način riješiti pitanje svog stanovanja. Vezano za to preporučujemo i osnivanje zaklade/fonda financirane iz različitih izvora iz čijih bi se sredstava mogle financirati potrebne prilagodbe nepristupačnih stanova u privatnom vlasništvu.
2. Preporučujemo Vladi RH, odnosno Ministarstvu prostornoga uređenja i državne imovine, da se na temelju dostupnih i provedenih analize postojećeg stanja i potreba pronađu odgovarajuća rješenja za financiranje ili sufinanciranje ugradnje dizala sredstvima iz fondova Europske unije u narednom financijskom razdoblju od 2021. do 2027. godine ili isto omogući sredstvima iz drugih izvora, te kao mjere planiraju i predvide aktivnosti osiguravanja pristupačnosti prostora za stanovanje kako bi svi građani mogli ostvariti pravo na nesmetano kretanje, ostanak u vlastitom domu i na taj način bili svakodnevno uključeni u život zajednice. Ne samo da bi na taj način osigurali i olakšali samostalnost osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u sredinama u kojima žive nego bi tako spriječili i/ili odgodili smještaj osobe s invaliditetom u institucijama.
3. S obzirom na nepoznavanje načela „*univerzalnog dizajna*“ potrebno je educirati stručnjake o važnosti njegove primjene prilikom osiguranju pristupačnosti za OSI, te olakšavanja pristupačnosti svim građanima.

Energetska obnova višestambenih zgrada i obiteljskih kuća

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratile su se osobe s invaliditetom i udruga osoba s invaliditetom ističući primjedbe, kao i prijedloge za poboljšanje kriterija prilikom prijave na Javni poziv za sufinanciranje prava na energetska obnova kuća i višestambenih zgrada (javni poziv bio je planiran za listopad 2020).

Nadležnom Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, kao i Fondu za zaštitu okoliša i energetska učinkovitosti pravobraniteljica je uputila preporuku koja je sadržavala prijedloge određivanja povoljnijih uvjeta za ostvarivanje prava na gore navedeni javni poziv.

Ministarstvo u svom odgovoru, između ostalog, navodi:

*„Izmijenjena Direktiva (EU) 2018/844 o energetskim svojstvima zgrada kao i Uredba (EU) 2018/1999 o upravljanju energetskom unijom i djelovanjem u području klime nalaže državama članicama da u svojim dugoročnim strategijama definiraju mjere kojima se doprinosi ublažavanju energetskog siromaštva, da procijene broj kućanstava u energetskom siromaštvu te da donesu politike i mjere za zaštitu ranjivih i energetski siromašnih potrošača tj. da u mjere politike ili programe prioritarno uključe ranjiva kućanstva uključujući ona pogođena energetskim siromaštvom. S obzirom na navedeno Vlada RH, na prijedlog MPGI, u svibnju 2020. godine donosi *Izmjene i dopune Programa energetske obnove obiteljskih kuća 2014.-2020.* („Narodne novine“, br. 57/20) (dalje u tekstu: Program) kojima se predlaže mjera usmjerena na ranjivu skupinu građana u opasnosti od energetskog siromaštva. Ovom mjerom se po prvi puta u RH obuhvatilo subvencioniranje energetske obnove kuća građanima koji su u opasnosti od energetskog siromaštva.*

Energetsko siromaštvo u RH nije definirano te je stoga MPGI osnovalo međuresorno stručno povjerenstvo koje je donijelo kriterije za određivanje građana u opasnosti od energetskog siromaštva za potrebe realizacije ovog Programa, te je radilo na izmjenama Programa, tekstu Javnog poziva za energetska obnova obiteljskih kuća (dalje u tekstu: Poziv) i kriterijima za prijavitelje na Poziv.

Budući je iznos odobrenih sredstava za ovaj poziv bio ograničen, a interes izuzetno velik, morali su se odrediti prioritarni kriteriji koji će obuhvatiti najprije najugroženiju kategoriju građana. Polazište je bio već postojeći sustav, koji je u nadležnosti Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, a u sklopu kojega su registrirani korisnici koji nemaju sredstva za uzdržavanje u visini propisanoj u čl. 30. st. 1. i 2. Zakona o socijalnoj skrbi, te je isti bio temeljno polazište za dobivanje prvih kandidata s kojima se započeo ovaj novi obuhvat programa. Za prve kandidate predložena je najugroženija skupina građana, čiji je socijalni status potvrđen rješenjem kojim se priznaje pravo na zajamčenu minimalnu naknadu.

Ova mjera je pilot projekt u suzbijanja energetskog siromaštva u RH...

Mjera će se sukladno smjernicama spomenute EU Direktive kontinuirano nastaviti kroz javne pozive i natječaje do 2050. godine...

2.16.3. MOBILNOST

Usprkos značajno ograničenom kretanju svih građana, a posebno osoba s invaliditetom, u proteklom razdoblju mobilnost je i dalje područje u kojem su se osobe s invaliditetom prituživale na sustavne nedostatke i prepreke. Kada govorimo o cestovnom prijevozu, pritužbe su se odnosile prvenstveno na nepropisno parkiranje, zlouporabu prava na znak pristupačnosti te zakonodavni okvir i njegovu primjenu koja stvara niz teškoća brojnim obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju, kao i osobama s invaliditetom. U pomorskom prijevozu bilo je značajnih promjena u zakonodavnom okviru u korist osoba s invaliditetom, međutim pritužbe osoba s invaliditetom govore o nemogućnosti ostvarivanja prava, odnosno preprekama vezanim uz prilagođenost plovila. Primjetni su minimalni pozitivni pomaci u željezničkom prijevozu, međutim i dalje je nedovoljan broj prilagođenih kolodvora i stajališta, zastarjela je njihova opremljenost ili nije prilagođena te je nedovoljan broj željezničkih prijevoznih sredstava prilagođenih osobama s invaliditetom. Zbog nepristupačnosti infrastrukture i sredstava željezničkog prijevoza, osobe s invaliditetom osjećaju nesigurnost i izbjegavaju korištenje željezničkog prijevoza te pribjegavaju vrlo često skupljim načinima prijevoza, što ih suštinski stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta. Najveći pomaci su vidljivi u zračnom prijevozu, a o čemu

govore činjenice da za tu vrstu prijevoza niti tijekom 2020. godine nije bilo pritužbi osoba s invaliditetom.

2.16.3.1. CESTOVNI PRIJEVOZ

Pandemija COVID-19 značajno je utjecala na svakodnevni život osoba s invaliditetom uzrokujući niz problema koji su tijekom 2020. godine dodatno otežali i ovako ograničeno kretanje. Provedbom epidemioloških mjera kojima se nastojalo suzbiti širenje bolesti COVID-19, u mnogim sredinama bile su ukinute brojne linije javnog prijevoza.

S obzirom na to da smo i prijašnjih godina upozoravali na nepristupačnost i nedostupnost javnog prijevoza osoba s invaliditetom, posebno za one koji žive u manjim mjestima, zaleđima, ruralnim sredinama te na otocima, ovakva ograničenja uzrokovala su dodatnu izoliranost i ovisnost osoba s invaliditetom o vlastitom prijevozu (koji si u velikom broju slučajeva ne mogu priuštiti) ili ovisnost o prijevozu prilagođenim vozilima za osobe s najtežim invaliditetom putem udruga, a koji je tijekom protekle godine također zbog povećanih potreba postao još teže dostupan. Osim navedenog, tijekom pandemije došli su do izražaja nedostatci u normativnom okviru koji uređuje uvjete i postupak ostvarivanja prava i olakšica za osobe s invaliditetom u cestovnom prijevozu, prije svega ostvarivanje prava na znak pristupačnosti i prava na oslobođanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (SMART kartica). Također, učestalijim korištenjem prijevoza u vlastitom aranžmanu osobe s invaliditetom i dalje nailaze na prepreke u vidu nedovoljnog broja parkirališnih mjesta uređenih i označenih za parkiranje vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom te nepropisnim parkiranjem. Naime, i tijekom 2020. godine osobe s invaliditetom upozoravale su na nastavljanje negativnog trenda smanjivanja broja pristupačnih parkirališnih mjesta, posebno u velikim urbanim sredinama.

Uz navedeno, kao jedan od izazova javio se i mali broj autoškola koje imaju prilagođena vozila za osposobljavanje kandidata s invaliditetom. Do 2020. godine bile su jedna u Puli, dvije u Zagrebu, a nakon što je pravobraniteljica podržala inicijativu i uputila preporuku – otvorena je i u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Također, problem je što u RH ne postoje predviđene financijske potpore autoškolama za prilagodbu motornih vozila.

Sukladno navedenom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom podržava svaki oblik potpore lokalne i/ili regionalne samouprave kroz različite oblike sufinanciranja ili financiranja takvih oblika nadogradnji i ugradnji specijaliziranih komandi kojima bi se i osobama s invaliditetom omogućilo osposobljavanje i polaganje vozačkog ispita.

Korištenje prava na znak pristupačnosti

Brojne pritužbe osoba s invaliditetom, ali i drugih savjesnih građana, ukazuju na nepropisno parkiranje na parkirališnim mjestima rezerviranim (i posebno označenim) za parkiranje vozila osoba s invaliditetom. Kao i prijašnjih godina, pritužbe su se odnosile na nesavjesne vozače koji neovlašteno parkiraju na mjestima označenim za vozila osoba s invaliditetom, ali i na osobe koje (zlo)upotrebljavaju tuđe znakove pristupačnosti (najčešće članovi obitelji i prijatelji osobe s invaliditetom) i parkiraju svoja vozila na označenim mjestima iako se osoba s invaliditetom koja je nositelj prava (na koju glasi znak pristupačnosti) tom prilikom ne prevozi tim vozilom.

Iskustva u nadzoru su pokazala da je prekršaj koji se odnosi na zlouporabu znaka pristupačnosti iznimno teško utvrditi i sankcionirati, budući da onoga tko koristi tuđi znak pristupačnosti policijski službenik ili komunalni redar moraju zateći prilikom korištenja vozila, odnosno prilikom ulaska ili izlaska.

S obzirom na prethodno navedeno, kao najučinkovitiji način prevencije i sankcioniranja ove vrste prekršaja pokazalo se učestalo provođenje ciljanih zajedničkih akcija policije, gradova i udruga osoba s invaliditetom, kojima se podiže razina svijesti građana o ovom problemu, ali istovremeno i sankcioniraju prekršitelji.

Sve policijske uprave na području Hrvatske prihvatile su preporuku pravobraniteljice iz 2019. godine te su u suradnji s gradovima i udrugama započele s intenzivnim provođenjem zajedničkih preventivnih akcija, koje su nastavile provoditi i tijekom 2020. godine.

Uz dostavu izvješća o provedenim akcijama, pojedine policijske uprave uspostavile su aktivnu suradnju s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom te bismo kao primjer dobre prakse istaknuli suradnju Područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Osijek i Policijske uprave Osječko-baranjske.

Prilikom organiziranja jedne od akcija, 24. lipnja 2020. godine, u akciju nadzora bile su uključene i udruge osoba s invaliditetom, Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije i članovi Udruge 100-postotnih HRVI I. skupine te lokalni mediji. Početak akcije obilježen je zajedničkim okupljanjem i konferencijom za medije ispred Područnog ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Osijek. Provođenjem pojačanih mjera nadzora tijekom ove akcije policijski službenici su u samo nekoliko sati u prekršajima nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za parkiranje vozila osoba s invaliditetom zatekli 21 vozača. Također, nakon objavljenih medijskih priloga i aktualiziranja ove teme u javnom prostoru, Područni ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Osijek zaprimio je veći broj pritužbi koje su se odnosile na ovu vrstu prekršaja, a koje su prosljeđivane na postupanje nadležnim policijskim upravama.

Pravobraniteljica je za potrebe izrade ovog Izvješća od nadležnog Ministarstva unutarnjih poslova zatražila podatke o ciljano provedenim akcijama kontrole korištenja znaka pristupačnosti na cijelom području Republike Hrvatske, podatke o utvrđenim prekršajima koji se odnose na nepropisno parkiranje na mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom te podatke o ukupnom broju utvrđenih prekršaja zlouporabe znaka pristupačnosti (korištenje tuđeg znaka pristupačnosti).

Iz odgovora Ministarstva unutarnjih poslova izdvajamo sljedeće: „...za vremenski period od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. godine:

1. *Ciljano su provedene 104 akcije kontrole korištenja znaka pristupačnosti;*
2. *Utvrđeno je 38 prekršaja zlouporabe znaka pristupačnosti... ..te je naplaćeno 36 novčanih kazni, odnosno podnijeta su dva optužna prijedloga zbog počinjena predmetnog prekršaja;*
3. *Podneseno je šest kaznenih prijava zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela krivotvorenja znaka pristupačnosti kao javne isprave;*
4. *...policijski službenici u svakodnevnom nadzoru prometa tijekom 2020. godine vršili su i nadzor nad parkirališnim mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom, prilikom čega je utvrđeno 7.394 prekršaja iz čl. 82. st. 1. točke 13. Zakona o sigurnosti prometa na cestama.“*

Podatci iz navedenog očitovanja Ministarstva unutarnjih poslova i podatci iz izvješća o provedenim ciljanim akcijama zaprimljeni od pojedinih policijskih uprava ukazuju kako je većina prekršaja zlouporabe znaka pristupačnosti (korištenje tuđeg znaka) utvrđena upravo za vrijeme provođenja takvih akcija te se i na taj način potvrdilo kako je s aktivnostima ove vrste potrebno nastaviti i u budućnosti.

Odlukom ministra mora, prometa i infrastrukture, u studenom 2019. godine pri ovom Ministarstvu osnovana je Radna skupina za izradu prijedloga novog Pravilnika o znaku pristupačnosti u čiji je rad uključen i predstavnik Ureda pravobraniteljice. Prvi i do sada jedini sastanak ove Radne skupine održan je u prosincu 2019. godine, kada su dogovoreni sljedeći koraci koje bi trebalo poduzeti u cilju pripreme za izradu prijedloga novog Pravilnika, a koji se prema mišljenju pravobraniteljice nisu odnosili na suštinsko rješavanje problema korištenja znaka pristupačnosti (propitivanje kriterija za ostvarivanje ovog prava, revizija cjelokupnog postupka izdavanja znaka pristupačnosti, revizija izdanih znakova pristupačnosti i veće kazne), nego poboljšanje kvalitete izrade znaka i načina i mjera kontrola korištenja. Pravobraniteljica je tijekom 2020. godine iznijela prijedlog Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture da u ovu radnu skupinu budu uključeni i predstavnici osoba s invaliditetom te je dostavila podatke o načinu reguliranja prava na znak pristupačnosti prikupljen od dijela članica Europske mreže za jednakost (*Equinet*). Iako su tijekom 2020. godine od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture zatražena očitovanja o razlozima nenastavljanja rada ove radne skupine, kao i informacije o nastavku planiranih aktivnosti, očitovanja nisu zaprimljena.

Primjer iz prakse: *Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom obratila se stranka navodeći da se bavi prijevozom putnika i taxi prijevozom, te da ima utvrđen tjelesni invaliditet u visini od 80 %. Zbog*

prirode posla često odlazi u Zračnu luku Split službenim automobilom, gdje mu zaštitarska služba po nalogu zaposlenika zračne luke ne dozvoljava parkirati na parkirališno mjesto za osobe s invaliditetom iako uredno istakne znak pristupačnosti na vjetrobransko staklo. Postavio je upit je li ovlašten parkirati se na parkirališno mjesto označeno za osobe s invaliditetom.

Iz odgovora pravobraniteljice za osobe s invaliditetom izdvajamo: „Sukladno odredbama Pravilnika, znak pristupačnosti izdaje se fizičkoj osobi s invaliditetom ili vozilu udruge osoba s invaliditetom, a ne obrtu i/ili trgovačkom društvu. Iako to nije posebno propisano Pravilnikom smatramo da znak pristupačnosti nije namijenjen za korištenje u cilju obavljanja gospodarskih djelatnosti. Korištenje službenog taksi vozila u cilju obavljanja gospodarske djelatnosti usluge prijevoza putnika (koji najčešće nisu osobe s invaliditetom) i parkiranje na parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom zbog čekanja putnika ne može se smatrati ovlaštenim korištenjem parkirnog mjesta za vozila u kojima se prevoze osobe s invaliditetom.“

Nedovoljan broj označenih parkirališnih mjesta rezerviranih za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom

Osim nepropisnog parkiranja na mjestima rezerviranim za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, problem za osobe s invaliditetom i dalje predstavlja značajno manji broj takvih parkirališnih mjesta u odnosu na stvarne potrebe. Pravobraniteljica je i tijekom 2020. godine zaprimala zamolbe za reagiranjem i ukazivanjem prema gradovima i općinama na potrebu osiguranja većeg broja takvih mjesta u pojedinim dijelovima naselja/ulicama. U praksi je posebno čest slučaj da nakon što jedinice lokalne samouprave udovolje zahtjevu osobe s invaliditetom za označavanje takvoga parkirališnog mjesta na javnoj površini u blizini stambene zgrade u kojoj navedena osoba živi, da pojedina osoba takvo parkirališno mjesto doživljava kao privatno parkirališno mjesto, ne uvažavajući da su označena parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom koja se nalaze na javnoj površini namijenjena za uporabu po jednakim uvjetima svim nositeljima znaka pristupačnosti te da je nedopustivo njihovo svojetanje na bilo koji način. Pravobraniteljica je tako zatražila od Grada Visa kao nadležne jedinice lokalne samouprave da naloži uklanjanje metalne rampe s označenog parkirališnog mjesta za osobe s invaliditetom kojim je ovlaštenik prava na znak pristupačnosti „privatizirao“ označeno parkirališno mjesto. Grad Vis do danas po predmetnoj preporuci nije postupio.

Također, neki od nositelja ovog prava znaka pristupačnosti dugo vremena uopće ne koriste vozilo pa ono ostaje neprekidno parkirano na određenom parkirališnom mjestu rezerviranom za parkiranje vozila osoba s invaliditetom, zbog čega druge osobe s invaliditetom ne mogu koristiti takva parkirališna mjesta. Takve situacije u praksi su teško rješive jer su neregulirane i ne postoji jasan zakonski okvir. Stoga je vrlo važno nastaviti osvještavati građane, ali i osobe s invaliditetom o potrebi poštivanja i načinu korištenja znaka pristupačnosti.

U manjim sredinama uočen je i problem zlouporabe parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom tako što korisnici znaka pristupačnosti, postavljanjem različitih naprava, prisvoje za sebe takvo parkirališno mjesto. Pojedine jedinice lokalne samouprave koje uređuju promet na svojem području i u čijoj je nadležnosti uklanjanje takvih naprava, sporo reagiraju kod ovakvih pritužbi unatoč preporukama i upozorenjima pravobraniteljice. Zaprimiteljna je i prijava o davanju u zakup parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom na javnim parkiralištima pojedincima, ali koje tijelo lokalne samouprave/koncesionar pribraja u ukupan broj osiguranih parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom na javnom parkiralištu iako nije omogućena njihova uporaba svim korisnicima znaka pristupačnosti već samo pojedinom korisniku koji je ostvaruje uz naplatu.

Zaključak i preporuke:

Svjesni činjenice da je parkiranje na označenim pristupačnim parkirališnim mjestima rezerviranim za parkiranje vozila osoba s invaliditetom problematika s kojom se suočavaju sve sredine u Republici Hrvatskoj, a posebno urbane sredine većih gradova, opisani primjeri i iskustva iz rada pravobraniteljice potvrđuju da se povećanjem svijesti i aktualiziranjem ove problematike može potaknuti građane na poštivanje propisa vezanih za pristupačnost.

Stoga preporučujemo daljnje provođenje zajedničkih akcija kojima će udruge, gradovi i policijske uprave uz medijsku potporu zajedno nastaviti podizati razinu svijesti društva i ukazivati kako mjesto označeno za parkiranje automobila osoba s invaliditetom nije povlastica besplatnog parkiranja, kako to mnogi pogrešno smatraju, nego olakšica koja omogućava osobi koja se otežano kreće mobilnost, svakodnevno funkcioniranje i integraciju u društvo. Također, pohvaljujemo brojne policijske uprave koje su uvažile preporuku pravobraniteljice i intenzivirale provođenje ciljanih akcija usmjerenih na prevenciju, ali i sankcioniranje nepropisnog parkiranja na parkirališnim mjestima rezerviranim za vozila osoba s invaliditetom, preporučujemo nastavak provođenja ovih aktivnosti i dosljedno sankcioniranje prekršitelja ove vrste prekršaja.

Ponavljamo preporuku službenicima županijskih ureda koji izdaju znakove pristupačnosti da prilikom uručivanja znakova nositeljima ukažu na pravilan način korištenja istih te upozore na posljedice zlorababe, kao i preporuku predstavnicima udruga da o navedenom educiraju svoje članove.

Zaključno, budući da tijekom 2020. godine nije bilo promjena u normativnom okviru koji uređuje pravo na znak pristupačnosti, podsjećamo na nužnost izmjena Zakona o sigurnosti prometa na cestama i Pravilnika o znaku pristupačnosti. Navedeni propisi moraju se uskladiti s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja kako bi se osiguralo pravednije ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, a preporučujemo i izmjene koje će omogućiti učinkovitiju kontrolu zlorababe znaka, kao i povećanje sankcija za prekršitelje. Također, preporučujemo izmjene propisa koje će omogućiti osobama s invaliditetom oslobađanje od plaćanja upravnih pristojbi prilikom podnošenja zahtjeva za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti na jednaki način kako to ostvaruju hrvatski ratni vojni invalidi iz Domovinskog rata.

[Pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta \(kod registracije\) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom \(Smart kartica\)](#)

Ranije u tekstu spomenuli smo kako su okolnosti koje su zadesile cjelokupno društvo tijekom 2020. godine za osobe s invaliditetom značile još veću ovisnost o vlastitom prijevozu, odnosno prijevozu vlastitim vozilima, vozilima članova obitelji, prijatelja, udruga i/ili privatnih prijevoznika. Navedeno je potvrdilo i dodatno pojačalo i ovako prisutno nezadovoljstvo osoba s invaliditetom te su se prituživale na nepravedan i diskriminirajući normativni okvir kojim je uređeno pravo na oslobađanje od plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (u daljnjem tekstu: cestarina).

Odredbama čl. 88. Zakona o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14 i 110/19) i odredbama Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11) i dalje je propisano/određeno da osobe s 80 % ili više postotaka tjelesnog oštećenja, odnosno osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 60 % ili više postotaka, ne plaćaju godišnju naknadu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu* (radi se o naknadi koja se plaća prilikom tehničkog pregleda za registraciju i/ili produljenje registracije automobila, a ovisi o snazi motora). Također, osobe kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje koje ima za posljedicu nesposobnost donjih ekstremiteta 80 % ili više postotaka, HRVI sa 100 % tjelesnog oštećenja te osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100 %, ne plaćaju cestarinu za jedan osobni automobil koji imaju u svom vlasništvu, odnosno koji koriste na temelju ugovora o *leasingu*.

Pravobraniteljica je od nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture zatražila i zaprimila podatke o ostvarivanju ovih prava tijekom 2020. godine:

*„...1. Na dan 31. siječnja 2020. godine bilo je aktivno **18.269** korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom; **30.500** korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta te **13.937** korisnika obiju prava.*

*U ovom trenutku (zaključno s 31. siječnjem 2021. godine) aktivno je **19.922** korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom; **33.002** korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta te **13.876** korisnika obiju prava.*

Iz navedenih podataka može se zaključiti kako je do 31. siječnja 2021. godine u odnosu na 31. siječnja 2020. godine zabilježeno povećanje broja korisnika prava oslobađanja plaćanja cestarina za uporabu autocesta i objekata s naplatom, povećanje broja korisnika prava oslobađanja plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta, te smanjenje broja korisnika obiju prava.

2. Tijekom 2020. godine zaprimljeno je ukupno **4.993** zahtjeva za ostvarivanje prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i prava na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom, od čega za **17** zahtjeva nije izdano rješenje te je slijedom toga u 2020. godini izdano ukupno **4.976** rješenja.

3. U 2020. godini Državni proračun je osigurao 26.000.000,00 kn financijskih sredstava, dok je za 2021. godinu osigurano 25.000.000,00 kn.

4. U 2019. godini blokirano je sedam SMART kartica zbog nepravilnog korištenja, dok je u 2020. godini zbog nepravilnog korištenja blokirano osam SMART kartica (jedna je oduzeta na samoj naplatnoj postaji).

U 2019. i 2020. godini nije bilo neposrednih inspekcijskih nadzora po predmetnom pitanju, te nije zaprimljena niti jedna pritužba glede nepoštivanja predmetnog prava osoba s invaliditetom, sukladno odredbama Zakona o cestama.

U 2019. godini naplaćena je jedna prekršajna kazna u iznosu od 1.466,00 kn, dok u 2020. godini nije naplaćena niti jedna prekršajna kazna.“

Nastavno na preporuku pravobraniteljice iz Izvješća o radu pravobranitelja za osobe s invaliditetom za 2019. godinu u kojoj je navedeno „...da će zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina, nadležna tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za osobe s invaliditetom“ i povodom najava objavljivanih tijekom 2020. godine o planiranim promjenama dosadašnjeg sustava naplate cestarine, pravobraniteljica je od Ministarstva mora, prometa i infrastrukture zatražila očitovanje s obzirom na to da se pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom ostvaruje samo uz fizičko predočenje SMART kartice. Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture je dostavilo očitovanje kojim se u bitnome navodi:

„...smatramo da bi promjena postojećeg sustava naplate cestarine u novi sustav naplate cestarine (baziran na potpunoj automatizaciji sustava naplate cestarine, bez zaustavljanja vozila, rampi i blagajnika), ukoliko se paralelno ne promjene odredbe Zakona o cestama, rezultirala još duljim vremenom obrade i provjere na naplatnim postajama, smanjila bi se protočnost na naplatnim postajama, otvorio veći prostor manipulacijama, a naknadna kontrola transakcija realiziranih pomoću SMART kartica ne bi bila moguća. Ovim putem obavještavamo da je Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture u postupku izrade izmjene i dopune Zakona o cestama kojim će se transformirati odredbe Direktive (EU) 2019-520... Stupanjem tog zakona na snagu Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture će odmah pokrenuti postupak izrade novog i cjelovitog Zakona o cestama kojim u suradnji s Vašim uredom svakako namjeravamo obuhvatiti i rješavanje predmetne problematike.“

Unatoč višegodišnjim upozorenjima i prijedlozima osoba s invaliditetom i pravobraniteljice kojima je ukazano na nužnost izmjena zakonodavnog okvira, koji na gore navedeni način propisuje uvjete za ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja cestarine, isti se nije mijenjao niti u 2020. godini.

Ponovo upozoravamo da je ovakvo zakonsko rješenje neprihvatljivo i izravno diskriminira osobe s invaliditetom koje ne posjeduju vlastito vozilo, a imaju oštećenje koje im omogućava ostvarivanje prava na oslobođenje od plaćanja cestarina. Istovremeno, u nepravedni položaj se dovode i obitelji/kućanstva u kojima živi više osoba s invaliditetom kada ovo pravo može ostvariti samo jedna osoba s invaliditetom na koju glasi vlasništvo automobila. Naime, osobe s invaliditetom koje imaju propisani postotak oštećenja, a nemaju vlastito vozilo, ne mogu ostvariti pravo na oslobođenje od plaćanja cestarine, dok osoba s identičnim postotkom oštećenja koja ima vlastito vozilo može ostvariti oslobođenje. Ovakvo rješenje koje se ostvaruje na temelju činjenice vlasništva prati automobil, a ne nositelja prava/osobu s invaliditetom. Osim što je ovakav način ostvarivanja prava nepravedan i diskriminirajući, u svakodnevnom životu osobama s invaliditetom stvara brojne poteškoće zbog kojih smo i tijekom 2020. godine zaprimili brojne pritužbe.

U najvećoj mjeri obraćali su nam se roditelji djece s teškoćama u razvoju pritužujući se da ovakvo zakonsko rješenje iznimno komplicira ostvarivanje ovog prava, posebno u situacijama kada npr. roditelj djeteta s teškoćama u razvoju, odnosno zakonski skrbnik ili zastupnik, odluči prodati/promijeniti automobil, budući da se za takvu vrstu otuđenja mora prethodno ishoditi odobrenje nadležnog centra za socijalnu skrb, što dodatno produžuje cijelu proceduru koju oni moraju prolaziti, a ujedno opterećuje i ovako preopterećene centre za socijalnu skrb postupcima za koje suštinski nema stvarne potrebe. Uz otežano ostvarivanje ovog prava, roditelji djece s teškoćama u razvoju pritužuju se kako promjena vlasništva automobila na dijete u pravilu donosi veći trošak osiguranja za vozilo, što ih također stavlja u nepovoljniji položaj.

Isto tako, prituživale su se i osobe koje žive u krajevima udaljenim od Zagreba, a moraju često putovati u Zagreb na terapije, liječenja, rehabilitaciju i slično. Mnogi od njih zbog zdravstvenog stanja i neprilagođenosti javnog prijevoza moraju putovati automobilom, a ako ga nemaju, za te prilike vozi ih netko od članova obitelji, prijatelji ili poznanici.

Ovakvo zakonsko rješenje kojim oni zbog činjenice da nemaju vlastiti automobil i ne mogu biti oslobođeni plaćanja troškova cestarine (iako prema težini oštećenja imaju na to pravo), za njih predstavlja dodatni trošak i vrlo često dovodi do nemogućnosti odlazaka na potrebne terapije i preglede.

Pritužbe koje smo zaprimali tijekom 2020. godine vezano za ovu problematiku vrlo su slične onima iz prethodnih godina, a izdvajamo obraćanje bračnog para iz Slavonije koji se obratio Područnom uredu pravobraniteljice Osijek:

„...supruga i ja smo osobe s invaliditetom, oboje imamo utvrđeno 100% tjelesno oštećenje, samim time imamo pravo biti oslobođeni plaćanja cestarine, što bi nam puno značilo jer često moramo ići u Zagreb na terapije i liječničke preglede. S obzirom da imamo jedan automobil u vlasništvu, a vlasnica je supruga, to znači da ja ne mogu ostvariti pravo na oslobođenje plaćanja cestarine jer imamo samo jedan auto. To nam stvara problem jer često imamo zakazane preglede i terapije u Zagrebu u različitim terminima i ponekad supruga ne može putovati sa mnom. U tom slučaju ja kao osoba sa 100% TO, iako bih morao biti oslobođen plaćanja cestarine, to pravo ne mogu ostvariti jer bi to značilo da moram "prebaciti" auto u svoje vlasništvo. Kada bih to napravio, onda supruga ne bi mogla biti oslobođena, a ona ide na preglede i terapije češće nego ja. Ovakvo nelogično zakonsko rješenje nas onemogućava da koristimo pravo koje je država osmislila upravo za osobe s ovako teškim oblikom invaliditeta i nije mi jasno zašto se to ne uradi jednostavno, kao sa znakom pristupačnosti? Na taj način pravo bi glasilo na ime onoga kome pripada i ne bi bilo važno čiji je auto kojim se vozimo...“

Zaključak i preporuke:

Zabrinjavajuće je da unatoč pritužbama osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju te unatoč preporukama pravobraniteljice u izvješćima o radu za 2016., 2017., 2018. i 2019. godinu, normativni okvir kojim se uređuje pravo na oslobađanje plaćanja cestarine nije promijenjen, a samim time nije bilo nikakvih pozitivnih pomaka vezano za ostvarivanje ovog prava. Još jednom napominjemo da je ovakav pravni okvir nepravedan i diskriminirajući prema osobama s invaliditetom koje ispunjavaju uvjete za ostvarivanje ovog prava, ali nemaju vlastiti automobil.

Stoga, preporučujemo način ostvarivanja oslobađanja od plaćanja cestarine urediti tako da pravo slijedi nositelja prava, a ne automobil kao sredstvo prijevoza, kako bi se olakšalo ostvarivanje navedenog prava za obitelji djece s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom koje ne posjeduju vlastiti automobil, odnosno kako vlasništvo automobila ne bi i dalje bilo uvjet za ostvarivanje ovog prava. Primjer dobrog rješenja u ovom smislu jesu odredbe propisa kojima su određeni uvjeti za ostvarivanje prava na znak pristupačnosti. Navedeno podrazumijeva izmjene i dopune važećeg Zakona o cestama i Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine. Istovrsne preporuke uvažene su prilikom izmjene pravnog okvira reguliranja povlastica u javnom pomorskom prometu. Naime, stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu koji je donesen 29. studenoga 2019., a stupio je na snagu 19. prosinca 2019. godine, te potom

donošenjem Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlaštenu prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu („Narodne novine“, br. 122/20) usvojen je normativni okvir kojim se pravo na povlasticu u pomorskom prometu veže isključivo za osobu s invaliditetom, a ne za činjenicu vlasništva prijevoznog sredstva. Tako je odredbom čl. 47. st. 2. toč. 9. i 10. Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu („Narodne novine“, br. 33/06, 38/09, 87/09, 18/11, 80/13, 56/16 i 121/19) propisano da pravo na povlaštenu prijevoz u javnom pomorskom prometu imaju određene kategorije osoba s invaliditetom (s tjelesnim i/ili funkcionalnim oštećenjem organizma) i djeca s teškoćama u razvoju uključujući i „**osobno vozilo kojim se navedene osobe/djeca prevoze**“. Dodatno su gore spomenutim Pravilnikom uvedene i iskaznice za pomorski prijevoz osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju (iskaznice za osobe s invaliditetom) koje značajno pojednostavnjuju postupak ostvarenja povlastice i ostvaruju istu ulogu kao i SMART kartica. S obzirom na navedeno, predlažemo da se kroz izmjene Zakona o cestama i Pravilnika o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine usvoje kriteriji za ostvarivanje prava na povlasticu u cestovnom prometu po uzoru na kriterije za ostvarenje povlastica u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu. Ponovno ističemo i kazujemo da će zbog najavljenih promjena u načinu opće naplate cestarina nadležna tijela trebati imati u vidu i promišljati o načinu budućeg ostvarivanja ovog prava za osobe s invaliditetom.“

Također, ponovo preporučujemo odgovarajuće usklađivanje važećega zakonskog i podzakonskog okvira s važećom Uredbom o metodologijama vještačenja koja je na snazi od 2017. godine, budući da je navedeno obveza koja proizlazi iz odredbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i uvođenja funkcionalnog kriterija oštećenja, a koje načelo je također usvojeno u normativnom okviru za ostvarenje povlastica u pomorskom prijevozu.

2.16.3.2. POMORSKI PRIJEVOZ

Krajem 2019. godine započela je primjena **Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu** (29. studenoga 2019. je donesen, a 19. prosinca je stupio na snagu). Navedenim aktom uvedeno je proširenje kategorija OSI koje ostvaruju pravo na povlaštenu prijevoz u pomorskom prometu. Naime, inicijalno proširenje započelo je donošenjem Zaključka Vlade RH od 11. srpnja 2019., a na inicijativu 30 udruga za OSI i uz prihvaćanje preporuka POSI.

Iako je i dalje na snazi Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19) kao *lex generalis*, gore spomenutim zakonskim izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu navedeni propis je kao *lex specialis* proširio pravo besplatnog prijevoza u pomorskom prometu na sljedeće kategorije OSI i DTUR:

- OSI kod kojih je utvrđeno tjelesno oštećenje donjih ekstremiteta 80 % ili više, hrvatski ratni vojni invalidi sa 100 % tjelesnog oštećenja, osobe kojima je utvrđeno tjelesno oštećenje osjetila vida od 100% i gluhoslijepe osobe sa 100 % tjelesnog oštećenja te OSI kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, na trajektnim linijama, uključujući i osobno vozilo kojim se navedene osobe prevoze.
- DTUR s prebivalištem na otoku te sva DTUR kojima je utvrđen III. ili IV. stupanj funkcionalnog oštećenja, bez obzira na mjesto prebivališta i osobno vozilo kojim se ta djeca prevoze, na trajektnim linijama.
- Pratelji OSI i DTUR ostvaruje pravo na besplatni prijevoz, osim kada ostvaruje pravo na besplatan prijevoz u skladu s posebnim propisima.

Proširenje kategorija OSI i DTUR kojima se priznaje pravo na povlaštenu prijevoz posljedično je, u odnosu na 2019., dovelo do značajnog povećanja u broju odobrenih povlastica kod obaju javnih brodara.

Jadrolinija d.d., kao najveći linijski pomorski prijevoznik u RH, tijekom 2020. prevezla je ukupno **19.330 OSI** te ukupno **9.115 vozila koje su OSI koristile**. Ukupna vrijednost odobrenog besplatnog prijevoza iznosila je **1.130.268,00 kn**.

Ukupna financijska sredstva koja su potraživana po korištenju povlastica iznose 614.905,00 kn i potraživana su od Agencije za obalni linijski pomorski promet na temelju neostvarenog prihoda na neprofitabilnim linijama sukladno Odluci o utvrđivanju najvišeg iznosa cijena usluga javnog prijevoza s obvezom javne usluge za određene kategorije cjenika vozila OSI, odnosno Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu (prosinac 2019.). Iznos odobrenih povlastica od 515.363,00 kn snosila je Jadrolinija.

Putnika s invaliditetom koji su koristili uslugu prijevoza broдача **Rapska plovdba d.d.** na temelju povlastica u 2020. na državnoj liniji 337 Mišnjak - Stinica bilo je **441**, u istom broju su korištene povlastice za prijevoz vozila, dok je evidentirano ukupno **380 pratitelja OSI**.

Rapska plovdba nas je dopisom od 16. veljače 2021. izvijestila da za 2020. godine nije dobila nikakva sredstva od strane državnog proračuna ili bilo koje druge državne institucije.

Komparativni prikaz broja ostvarenih prijevoza OSI i DTUR u 2019. i 2020. godini vidljiv je niže u tablici 17.:

	2019.	2020.
Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu	Jadrolinija d.d. 3.628 OSI	Nevažeći
Zaključak Vlade RH od 11. srpnja 2019. g.	Jadrolinija d.d. 7.472 OSI Rapska plovdba d.d. 68 OSI	Nevažeći
Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu	Tek je stupio na snagu 19.12.2019.	Jadrolinija d.d. 19.330 OSI Rapska plovdba d.d. 441 OSI

O okolnostima donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu i proširenju povlastica za OSI u pomorskom prijevozu u odnosu na Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19), kao i prethodnoj primjeni Zaključka Vlade RH od 11. srpnja 2019., bilo je više riječi u prethodnom Izvješću POSI za 2019. godinu.

U ovom Izvješću naglasak je na primjeni predmetnog Zakona tijekom 2020. i određenim pitanjima kojima su se pojavili u praksi.

Primjer iz prakse: Pravobraniteljici se obratio suprug OSI, koja je za sebe i sestru kao pratitelja brođaru podnijela zahtjev za korištenje prava na besplatni prijevoz trajektnom linijom. Brođar je usvojio zahtjev OSI koja s obzirom na stupanj invaliditeta ostvaruje pravo na besplatan prijevoz, no ne i za njenu sestru kao pratiteljicu, uz obrazloženje da ista nije državljanka RH niti ima prijavljeno prebivalište u RH.

POSI je nadležnom Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture o navedenom pitanju dostavila svoje mišljenje i ujedno zatražila izdavanje mišljenja o odgovarajućoj primjeni Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu u dijelu koji se odnosi na kriterij hrvatskog državljanstva odnosno prijave prebivališta u RH kao uvjeta za ostvarenje prava na besplatan prijevoz za pratitelja OSI (i DTUR).

U odgovoru MMPI među ostalim navodi: „Zakonom u ni jednoj odredbi nije navedeno da pratnja OSI ili DTUR mora imati prijavljeno prebivalište u RH ili biti hrvatski državljanin, stoga se to ne nameće kao preduvjet za ostvarenje prava na besplatno putovanje za pratnju.“

Činjenica da Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom prometu („Narodne novine“, br. 121/19) ne definira **tko može biti pratitelj OSI ili DTUR**, uzrokovala je

slobodno tumačenje tog statusa od strane samih brodara. Tako je Jadrolinija d.d. na svojim mrežnim stranicama objavila da samo određena kategorija pratitelja ima pravo na besplatan prijevoz i to osoba koja je roditelj ili skrbnik korisnika, a od navedenih samo ona osoba koja koristi pravo na skraćeno radno vrijeme ili dopust radi njege djeteta.

Smatrajući da se radi o samovoljnom tumačenju statusa pratitelja, POSI je krajem veljače 2020. uputila Jadroliniji d.d. preporuku da izmijeni sporne uvjete, navodeći da sama odredba čl. 47. st. 4. Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu ne predviđa da pratitelj bude osoba koja je roditeljstvom ili skrbništvom povezana s korisnikom, niti predviđa kao uvjet da pratitelj ostvaruje neko od prava iz sustava mirovinskog ili zdravstvenog osiguranja.

Početkom ožujka 2020. Jadrolinija d.d. nas je izvijestila da su izvršili potrebne korekcije u uputama za ostvarivanje prava na besplatan prijevoz pratitelja OSI ili DTUR. Dodaje se da budući da je tekst konkretnog zahtjeva za ostvarivanje prava u nadležnosti Agencije za obalni linijski pomorski promet, također je dogovorena korekcija traženih odredbi koje će se izmijeniti tijekom istog dana.

Postupak priznanja prava za povlašteni prijevoz jasno je opisan na mrežnim stranicama Jadrolinije d.d. na poveznici: <https://www.jadrolinija.hr/links/prava-osoba-s-invaliditetom> .

U 2020. godini donesen je i stupio na snagu **Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu** („Narodne novine“, br. 122/20).

Pravilnikom su usvojene preporuke POSI da se nastavi s osiguranjem jednoga odlazno-povratnog putovanja dnevno za OSI kao što to bilo u primjeni od početka uvođenja ove povlastice donošenjem Odluke Agencije za obalni linijski pomorski promet i Zaključka Vlade RH od 19. srpnja 2019., te konačno stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu.

Dodatna novina uvedena Pravilnikom jest izdavanje **iskaznica za pomorski prijevoz OSI i DTUR (dalje: Iskaznica za OSI)** koju izdaje Agencija za obalni linijski pomorski promet na rok od pet godina. Predočenjem Iskaznice za OSI korisnici stječu pravo na izdavanje putne karte s povlaštenim pravom. Uvođenje Iskaznice za OSI posebno je značajno zbog skraćivanja postupka ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz. Naime, prema dosadašnjoj praksi, rok za obradu zahtjeva za priznanje prava na povlašteni prijevoz je pet dana, što korisnicima stvara znatne probleme u praksi. Iako smo preporukama nastojali utjecati na skraćivanje navedenog roka, od obaju brodara smo zaprimili odgovor da skraćivanje roka nije moguće zbog potrebnog vremena obrade zahtjeva. Brodari su i sami podržali zahtjev za uvođenjem iskaznice/kartice za korisnike povlastice u što kraćem roku. Iako je Pravilnikom normativno uređeno pitanje izdavanja Iskaznica za OSI, još uvijek nisu realizirana odgovarajuća tehnička rješenja potrebna za izradu i primjenu Iskaznica.

Vezano uz donošenje Pravilnika, POSI je načelno podržala tekst nacрта Pravilnika, no prije njegovog stupanja na snagu dostavila je MMPI sljedeći prijedlog za izmjenu sadržaja Pravilnika:

„Prema odredbi čl. 13. st. 6. Pravilnika koji je trenutno na snazi i čija izmjena nije predviđena Prijedlogom, troškovi prvog izdavanja Otočne iskaznice za putnika podmiruju se iz državnog proračuna RH s razdjela ministarstva nadležnog za pomorstvo (u daljnjem tekstu: Ministarstvo), u okviru posebne glave Agencija. Sukladno st. 7. istog članka (izmijenjen čl. 5. st. 1. Prijedloga), troškove svakog izdavanja nove Otočne iskaznice za putnika zbog promjene podataka, gubitka, poništenja, produljenja, krađe ili oštećenja te iskaznice snosi njen korisnik.

Budući da su korisnici Otočne iskaznice za putnika oslobođeni troška prvog izdavanja iskaznice, smatramo da se jednaki kriterij treba primijeniti i na korisnike Iskaznice za OSI. Ujedno predlažemo da s obzirom na općenito težak socijalni status OSI, razmotrite mogućnost oslobađanja korisnika Iskaznica za OSI i troška naknadnog izdavanja iskaznice zbog promjene podataka, gubitka, poništenja, produljenja, krađe ili oštećenja.

*Nadalje, čl. 47. st. 3. toč. 9. i 10. Zakona kao i čl. 2. st. 3. toč. 9. i 10. Pravilnika (tj. čl. 1. st. 1. Prijedloga) propisano je pravo na besplatan prijevoz i za osobna vozila kojim se OSI i DTUR prevoze. **Prijedlog***

Pravilnika ne sadrži posebne odredbe o tehničkom rješenju za ostvarenje prava na besplatan prijevoz vozila kojima se prevozi ova kategorija korisnika. U tu svrhu predlažemo odgovarajućim dopunama Pravilnika normirati tehničke pretpostavke i postupak za ostvarenje ovog prava.“

Prijedlozi POSI nisu prihvaćeni uz slijedeće obrazloženje MMPI koje smo zaprimili 30. listopada 2020. godine:

„Prilikom definiranja potrebnih financijskih sredstava za izradu Iskaznica za pomorski prijevoz OSI i DTUR (iskaznica za OSI) kojima će korisnici ostvarivati pravo na povlašteni prijevoz bilo je nužno odrediti barem približan broj korisnika, što u slučaju zakonski definiranih kategorija OSI nije bilo moguće. Naime, Agencija je zatražila projekciju broja korisnika od strane Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koji vodi Registar OSI, a u kojem će se provjeravati statusi budućih korisnika povlastica, međutim uslijed situacije sa COVID-19 podatke njihovih stručnih službi do sada nismo zaprimili.

Financijska sredstva koja korisnici uplaćuju za izdavanje otočnih iskaznica uplaćuju se izravno u državni proračun. Cijena iskaznice obuhvaća troškove koji se odnose na personalizaciju iskaznice i logistiku koja prati proces obrade zahtjeva korisnika, provjera uvjeta za ostvarenje prava kao i proces dostave iskaznica krajnjim korisnicima putem raspoložive mreže, a što će biti i slučaj s iskaznicama za OSI.

Također, ističemo da su korisnici iskaznice za OSI jedina kategorija korisnika kojima je omogućeno da na jednoj kartici imaju besplatan prijevoz za OSI, za osobno vozilo kojim se prevoze kao i za pratnju, a sve to bez ograničenja u smislu korištenja broja besplatnih putovanja na državnim trajektnim linijama.

Vezano za navode koji se odnose na normiranje tehničkih pretpostavki za ostvarenje prava na povlašteni prijevoz, želimo istaknuti da se tehničko rješenje za korisnike otočnih iskaznica također ne nalazi u odredbama pravilnika iz razloga što se takva rješenja često zbog operativnih razloga moraju mijenjati, a u cilju poboljšavanja okolnosti za korištenje povlastica krajnjim korisnicima.

Razvojem projektnog rješenja za Iskaznici za OSI planirano je da se jednom iskaznicom koja će glasiti na nositelja povlastice ostvaruje pravo na besplatan prijevoz za OSI, osobno vozilo kojem se osoba prevozi te za pratnju. Upravo radi što manjih troškova za OSI je kroz projektno rješenje predložena samo jedna iskaznica, što nije slučaj s otočnim iskaznicama jer se posebno izdaje iskaznica za putnika, a posebno iskaznica za svako vozilo u vlasništvu otočana ili pravni osoba čije je sjedište na otoku. Prvo izdavanje otočne iskaznice za osobu je za korisnika besplatno, a za svako izdavanje otočne iskaznice za vozilo korisnik uplaćuje u državni proračun iznos od 80,00 kuna.

Agencija svoje korisnike redovito i pravovremeno obavještava putem službenih mrežnih stranica o njihovim pravima i načinu ostvarenja prava.

Agencija i brodari na čijim linijama će korisnici moći ostvarivati svoja zakonska prava će informirati OSI o postupku predaje zahtjeva putem svojih službenih mrežnih stranica i stranica brodara. Također će osigurati da korisnicima budu i pravovremeno dostupni i obrasci Zahtjeva za izdavanje iskaznice za OSI, a detaljnije informacije će se moći dobiti i osobnim kontaktom u Agenciji.“

Jedna od osnova proširenja prava na povlastice za OSI jest supstituiranje propusta da se osigura **pristupačnost u pomorskom prijevozu za OSI**. Iako pravobraniteljica pozdravlja uvedene normativne izmjene, osnovni je cilj i preporuka POSI da se nastavi s mjerama i aktivnostima za poboljšanje pristupačnosti u pomorskom prijevozu.

Jadrolinija d.d. je izvijestila da su **tijekom 2020. ugrađene rampe te sanitarni čvorovi za OSI na brodovima „Faros“, „Ugljan“ i „Lošinj“**. Prema trenutnom stanju pristupačnosti flote Jadrolinija d.d. prema zaprimljenim podacima, vidljivo je da od ukupno 14 brodova, pristupačno u smislu ukrcaja i iskrcaja putnika na više od jednog ulaza/izlaza te osiguranog pristupa ima samo tri, a ostali su djelomično pristupačni.

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	DUBRAVKA	DA	NE
2.	NOVALJA	DA	NE
3.	SILBA	NE	NE
4.	OLEA	NE	NE
5.	LARA	DA	NE
6.	KAROLINA	DA	NE
7.	VIDA	DA	DA
8.	JUDITA	DA	NE
9.	ADRIANA	DA	NE
10.	JELENA	DA	DA

Tablica 18.

Rb.	Ime broda	Ukrcaj/iskrcaj putnika na više od jednog ulaza/izlaza (DA/NE)	Pristup za osobe s ograničenjem u kretanju (DA/NE)
1.	PREMUDA	NE	NE
2.	TIJAT	NE	NE
3.	DORA	DA	DA
4.	POSTIRA	DA	NE

Tablica 19.

Što se tiče pristupačnosti u kretanju i osiguravanja sanitarnog čvora, navedeno je vidljivo u Tablici 20.

Rb.	Ime broda	Ukrcaj putnika pomagalima - eskalatori, liftovi (DA/NE)	Pristup za osobe ograničene u kretanju (DA/NE)/posebni sanitarni prostori
1.	LUBENICE	NE	NE/NE
2.	BRAČ	DA	DA/DA
3.	SIS	NE	NE/NE
4.	VLADIMIR NAZOR	NE	NE/NE
5.	ZADAR	DA	DA/DA
6.	PRIZNA	NE	NE/NE
7.	ILOVIK	NE	NE/DA
8.	BOL	NE	NE/NE
9.	SVETI JURAJ	NE	NE/NE
10.	BRESTOVA	NE	NE/NE
11.	STON	NE	NE/NE
12.	SUPETAR	NE	DA/DA
13.	VALUN	DA	DA/NE
14.	SV. KRŠEVAN	NE	NE/DA
15.	JADRAN	DA	DA/DA
16.	MATE BALOTA	NE	NE/NE
17.	KIJEVO	NE	NE/NE
18.	HANIBAL LUCIĆ	NE	NE/NE
19.	JURAJ DALMATINAC	DA	DA/DA
20.	LASTOVO	NE	NE/NE
21.	HRVAT	DA	DA/DA
22.	PETAR HEKTOROVIĆ	DA	DA/DA
23.	ŠOLTANKA	NE	NE/NE
24.	BIOKOVO	DA	DA/DA
25.	CRES	NE	NE/DA
26.	KORNATI	DA	DA/DA
27.	KRK	DA	DA/DA
28.	BARTOL KAŠIĆ	NE	NE/NE
29.	LASLOVO	NE	NE/NE
30.	KORČULA	DA	DA/DA
31.	MLJET	DA	DA/DA
32.	PELJEŠČANKA	NE	NE/NE
33.	TIN UJEVIĆ	DA	DA/DA
34.	MARJAN	DA	DA/DA
35.	LOŠINJANKA	NE	NE/NE

Tablica 20.

Rapska plovidba d.d. također ponavlja da je: „...kod svakog novonabavljenog ili novosagrađenog trajekta pratila trenutne zahtjeve i trendove u pogledu dostupnosti OSI, te je sa razvojem flote rasla i kvaliteta usluge i pristupačnosti OSI. Rapska plovidba d.d. će nastaviti podizati standarde, prateći dostupnu tehnologiju, kako i pružili maksimalnu kvalitetu prijevoza i pristupačnosti OSI na njihovim trajektima.“ Dodaje se da je najnoviji trajekt u floti Rapske plovidbe, trajekt „**Četiri zvonika**“ opremljen najkvalitetnijom dostupnom opremom predviđenom za podizanje kvalitete putovanja OSI. Na trajektu se nalazi WC za OSI koji je smješten u salonu putnika, a do palube salona putnika vodi lift s platformom za OSI. Trajekt „**Barbat**“ opremljen je WC-om za OSI koji se nalazi na glavnoj palubi, te mu je pristup

olakšan pristupnom rampom. Najstariji trajekti u floti „Sveti Martin“ i „Sveti Kristofor“ nisu opremljeni liftom za OSI, ali se WC-i nalaze na glavnoj palubi te su pristupačni za OSI. Usporedbom s podatcima iz 2019. godine razvidno je nema promjene.

Preporuka: Osim nastavka primjene mjera i aktivnosti za poboljšanje pristupačnosti flote u vlasništvu obaju javnih brodara, u daljnjem periodu valja ubrzati postupak provedbe aktivnosti radi uvođenja u uporabu Iskaznica za OSI, te uskladiti Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu sa Zakonom o prijevozu u linijskom i povremenom obalnom pomorskom prometu radi izrade ujednačenog pravnog okvira za ostvarivanje povlastica za OSI u unutarnjem pomorskom prijevozu.

2.16.3.3. ŽELJEZNIČKI PRIJEVOZ

Tijekom 2020. godine okolnosti pandemije značajno su utjecale na smanjenje broja putnika i putovanja kod svih vrsta unutarnjeg putničkog prijevoza, pa tako i kod željezničkog prijevoza. Unatoč tome nastavljeno je s praćenjem provedbi mjera i aktivnosti koje su planirane i koje su se provodile s ciljem osiguranja pristupačnijeg željezničkog prijevoza OSI.

Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti (HAKOM) sukladno čl. 27. Zakona o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17) tijekom 2020. godine provela je redovito savjetovanje s predstavnicima korisnika usluga željezničkog prijevoza putnika u cilju unapređenja usluge željezničkog prijevoza. Savjetovanje je provedeno elektroničkim putem s anketnim upitnikom od 45 pitanja koji je bio anonim i sastavljen isključivo u svrhu savjetovanja vezano za usluge željezničkog prijevoza putnika. Anketiranje je provedeno u razdoblju od studenoga do prosinca 2020. godine, a sudjelovalo je ukupno 1.635 korisnika. Anketirani su ocjenjivali kvalitetu pristupačnosti, dostupnost, kvalitetu usluge prijevoza te uslužnost prijevoznika i upravitelja infrastrukture. Prema analizi navedenog savjetovanja koja je objavljena na mrežnim stranicama HAKOM-a u ožujku 2021. godine, vezano za pristupačnost željezničkog prijevoza općenito, kao ključan element pružanja usluge prijevoza ocijenjene su dostupnost i pristupačnost infrastrukture na kojoj se pruža usluga. Preko 35 posto anketiranih korisnika smatra da su usluge u službenim mjestima nedostupne i nepristupačne, kao i dostupnost parkirnih mjesta za osobna vozila te bicikle što je potkrijepljeno kroz zaprimljene primjedbe. Funkcionalnost kolodvora i stajališta svega 10 posto anketiranih smatra vrlo zadovoljavajućom iz čega se zaključuje da su sadržaji u službenim mjestima daleko ispod zahtjeva putnika. Situacija nije bolje ocijenjena niti s dostupnošću i pristupačnosti službenim mjestima posebice za osobe s invaliditetom i osobe sa smanjenom pokretljivošću. Rezultati provedenog istraživanja trebaju predstavljati smjernice pružatelju usluge putničkog prijevoza i upravitelju infrastrukture kako bi i dalje radili na poboljšavanju usluge prema korisnicima, prvenstveno na boljoj dostupnosti informacija o prijevoznim uslugama, pristupačnosti i ugodnijem boravku u prijevoznim sredstvima i službenim mjestima te na točnosti i smanjenju trajanja putovanja.

Primjeri iz prakse: POSI je zaprimila više upita osoba s invaliditetom o načinu ostvarivanja prava na povlastice u unutarnjem putničkom prometu, koje su odnosile i na željeznički prijevoz. Također, neke od njih su upućene HŽ tvrtkama i sadržavale su prigovore vezano za osiguravanje pristupačnosti ulaska i izlaska iz putničkih vlakova, odnosno koje su se odnosile na pristupačnost informacija vezano za način najave putovanja osobe s invaliditetom. Prigovori su se sadržajno odnosili isključivo na sustav postupanja gdje npr. nisu mogli dobiti potrebne odgovarajuće informaciju putem telefona.

Mišljenje pravobraniteljice: Godina 2020. zbog općeg smanjenja broja putovanja i korištenja željezničkog prijevoza nije reprezentativni uzorak na temelju kojeg bi se moglo oblikovati mišljenje o rezultatima provedenih mjera tijekom prijašnjih godina. I nadalje moramo ukazati na dobru volju i iskazane namjere za poboljšanjima pristupačnosti infrastrukture i vlakova osobama s invaliditetom i osobama smanjenje pokretljivosti od strane predstavnika HŽ tvrtki. Međutim, tijekom 2020. godine nismo zaprimili povratne informacije o aktivnijem uključivanju OSI u postupke izrade projekata rekonstrukcija i obnove postojeće željezničke infrastrukture i nabavke novih vlakova, što smatramo izuzetno važnim i zbog čega ponavljamo dio preporuka iz Izvješća o radu za 2019. godinu.

Preporuke:

1. Slijedom dostavljenih konkretnih prijedloga potrebno je Glavni željeznički kolodvor Zagreb, tijekom radova obnove od šteta nastalih uslijed potresa tijekom 2020. godine, učiniti u potpunosti pristupačnim OSI i ujedno oglednim primjerom rješavanja pristupačnosti za sve ostale kolodvore (i stajališta) željezničke mreže u RH.
2. U postupke izrade projekata rekonstrukcija i obnove postojeće željezničke infrastrukture, kao i postupke planiranja nabave novih vlakova, nužno je od samog početka planiranja, uključiti OSI, odnosno njihove predstavnike.
3. Potrebno je i dalje poboljšavati organizaciju zaprimanja najave putovanja OSI i koordinaciju između nadležnih službi HŽ Putničkog prijevoza d.o.o. i HŽ Infrastrukture d.o.o.

2.16.3.4. ZRAČNI PRIJEVOZ

Zračni prijevoz jedan je od najzastupljenijih, ali i za osobe s invaliditetom fizički najpristupačnija vrsta prijevoza, pa najveći broj turista s invaliditetom, ali i domaćih putnika putuje upravo zrakoplovima. O stanju pristupačnosti osam zračnih luka u RH¹¹ proveli smo detaljnu analizu koje je izneseno u Izvješću POSI za 2017. godine. Stanje pristupačnosti zračnih luka bilo je zadovoljavajuće te je iznesena preporuka svim zračnim lukama i nadležnim državnim tijelima, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture i Hrvatskoj agenciji za civilno zrakoplovstvo, da nastave s osiguravanjem potpune pristupačnosti svih sadržaja zračnih luka osobama s invaliditetom i osobama smanjene pokretljivosti, kao i s daljnjim razvijanjem usluga asistencije.

Analizom zračnog prijevoza u 2020. godini obuhvatili smo pitanje **javnog prijevoza od/do zračne luke**, koji čini sastavni dio putovanja do krajnjeg odredišta korisnika, i koji također mora biti pristupačan. U tom smislu svim zračnim lukama u RH postavili smo upit: „*Ima li zračna luka organiziran shuttle prijevoz, je li vozilo zračne luke za shuttle prijevoz prilagođeno osobama koje se koriste invalidskim kolicima, odnosno je li Vam poznato je li osiguran gradski/međugradski javni prijevoz te ujedno je li isti prilagođen za prijevoz osoba u invalidskim kolicima?*“.

Od ukupno osam zračnih luka u ostavljenom roku zaprimili smo odgovore od njih pet: ZL Zagreb, ZL Zadar, ZL Rijeka i ZL Pula.

Međunarodna zračna luka Zagreb d.d. odgovorila je da „...u skladu s Uredbom (EZ br. 1107/2006) od 5.7.2006. god. o pravima osoba s invaliditetom i osoba sa smanjenom pokretljivošću koje koriste zračni prijevoz, odgovorna za osiguranje pružanja pomoći takvim putnicima kako su definirani u Prilogu I navedene Uredbe. Na temelju toga MZLZ je unutar svojih radnih procesa razvila proceduru za prihvatanje OSI i osoba sa smanjenom pokretljivošću koja primjerice uključuje:

- definirane točke unutar granice zračne luke kako u zgradi terminala tako i izvan zgrade terminala, u kojima OSI ili OSP mogu s lakoćom najaviti svoj dolazak u zračnu luku i zatražiti pomoć;
- pomoć pri registraciji na let, i
- osiguranu asistenciju za kretanje unutar zgrade terminala te od/do zrakoplova.

U slučaju da je OSI u mogućnosti doći na zračnu luku svojim prijevozom, postoje prioritetna označena parkirališna mjesta uz ulaz uz zgradu terminala, namijenjena samo OSI. Od - do područja MZLZ-a postoji redoviti prijevoz putnika koji obavlja tvrtka Pleso prijevoz d.o.o., autobusima i kombijima. Također od/do područja MZLZ-a osiguran je redovit javni gradski prijevoz (ZET) s niskopodnim autobusima na liniji Kvaternikov trg-Velika Gorica sa stajalištem ispred zgrade terminala. Stajalište autobusa kao i područje MZLZ-a prilagođeno je kretanju OSI.“

Zračna luka Zadar je na postavljeni upit odgovorila da „putnici koji koriste usluge Zračne luke Zadar mogu koristiti uslugu javnog autobusnog prijevoznika Liburnija d.o.o. Svi autobusi prijevoznika Liburnija d.o.o. kojima se obavlja gradski prijevoz putnika pa tako i oni kojima se obavlja prijevoz sa Zračne luke Zadar imaju rampu za invalide“.

¹¹ Zračna luka Franjo Tuđman MZLZ (Upravitelj Međunarodna Zračna luka Zagreb d.d.), Zračna luka Split (Zračna luka Split d.o.o.), Zračna luka Zadar (Zračna luka Zadar d.o.o.), Zračna luka Dubrovnik (Zračna luka Dubrovnik d.o.o.), Zračna luka Rijeka (Zračna luka Rijeka d.o.o.), Zračna luka Pula (Zračna luka Pula d.o.o.), Zračna luka Osijek (Zračna luka Osijek d.o.o.) i Zračna luka Brač (Aerodrom Brač d.o.o.).

Zračna luka Rijeka navodi da je „sama terminalna zgrada maksimalno prilagođena potrebama OSI (liftovi, kolica, dizalice na stepenicama), osigurano im je besplatno parkiralište, i što je najvažnije svakoj OSI se pristupa individualno i posvećuje maksimalna pažnja. Što se tiče shuttle prijevoza, isti je organiziran na Zračnoj luci Rijeka d.o.o., iako vozila nisu u potpunosti prilagođena OSI koje se koriste invalidskim kolicima, svakom individualcu se osobno asistira prilikom ukrcaja, te isto smatramo vlastitom ljudskom obavezom. Na žalost trenutno ne postoji osiguran gradski/međugradski javni prijevoz sa Zračne luke Rijeka, međutim planira se izgradnja pothodnika do rotora na cesti DC-102 čime bi se isto omogućilo svim putnicima Zračne luke Rijeka d.o.o.“

Zračna luka Pula d.o.o. „od ožujka 2019. godine samostalno obavlja uslugu shuttle prijevoza na relaciji zračna luka – grad Pula, a ostali prijevoznici shuttle prijevoz za ostale turističke destinacije (Fažana, Medulin, Verudela i dr.). Shuttle prijevoz Zračne luke Pula d.o.o. nije prilagođen za prijevoz osoba s invaliditetom. Gradski prijevoz prema zračnoj luci ne postoji. Izvanredna situacija uzrokovana koronavirusom dovela je do pada prihoda od 90% i obustave svih investicija.“

Mišljenje i preporuke:

Prema zaprimljenim podacima od četiriju zračnih luka, dvije nemaju odgovarajuće rješenje pristupačnog javnog prijevoza od/do zračne luke, a što je zakonska i konvencijska obveza.

S obzirom na opredjeljenje RH kao poželjne turističke destinacije (pri čemu osobe s invaliditetom predstavljaju najveću manjinsku skupinu turista na svijetu koju čini čak 650 milijuna putnika s pratnjom i predstavljaju velik turistički potencijal za svaku državu), ali i važnosti pristupačnog zračnog prometa za domaće putnike s invaliditetom, preporučujemo da zračne luke buduća ulaganja usmjere za poboljšanje zračnog prijevoza, čineći ga pristupačnim kako nijedna osoba, bez obzira putuje li unutar ili izvan zemlje, nema problem dostupnosti usluga prijevoza od zračne luke do željene dolazne točke i obrnuto.

2.16.4. PRISTUPAČAN TURIZAM

Unatoč utjecaju pandemije COVID-19 na cijeli turistički sektor, tijekom 2020. godine intenzivno smo provodili aktivnosti usmjerene na poboljšanje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom – postupanja po pritužbama; praćenje postupanja dionika u pružanju turističkih usluga u odnosu na preporuke Odbora za turizam Hrvatskog sabora iz 2015. godine i u odnosu na mišljenja i preporuke pravobraniteljice upućene 2017., 2018. i 2019. godine, te kroz promotivne aktivnosti kako bismo utjecali na organizacije, institucije i druge pružatelje turističkih usluga da učine pozitivne pomake u svijesti, ali i uklanjanju fizičkih i drugih prepreka.

U odnosu na **pritužbe** osoba s invaliditetom na **prepreke zbog kojih im brojni turistički sadržaji nisu dostupni**, izdvajamo nekoliko primjera iz prakse Ureda:

Primjer 1.: *Uredu se pritužila udruga da osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica nemaju mogućnost koristiti plažu u Premanturi koja je prilagođena za slijepo osobe, zbog nemogućnosti ulaska u more, odnosno fizičkih barijera.*

Pravobraniteljica je preporukom podržala inicijativu udruge te je od općine na čijem se području nalazi plaža zatražila očitovanje o planiranom i poduzetom vezano uz preporuku da se osigura betonska rampa obložena kamenom te rukohvat za ulazak u more.

U svom odgovoru iz kolovoza 2020. godine općina je prihvatila preporuku te obavijestila pravobraniteljicu i udrugu da se navedeno planira učiniti tijekom 2021. godini.

Prilikom preispitivanja situacije u prosincu 2020. godine jesu li osigurana sredstva za izradu navedenih prilagodbi, udruga je obavijestila pravobraniteljicu da općina nije u proračunu osigurala sredstva, već je na Javni poziv za sufinanciranje projekata rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, koji raspisuje Ministarstvo hrvatskih branitelja u veljači 2021., prijavila projekt nabavke i ugradnje dizala za kupače s invaliditetom.

Mišljenje pravobraniteljice: Unatoč pravovremenom uključivanju i inicijativi udruge čiji su članovi u značajnom broju osobe koje se kreću pomoću invalidskih kolica, općina je pokazala dobru volju,

međutim nije razumno pristupila rješavanju problema te nije u potpunosti prihvatila prijedlog. Iz nepoznatih razloga odlučila se za rješenje koje nije univerzalno rješenje, puno je skuplje nego betonska rampa, ograničavajuće je, jer mnoge osobe s tjelesnim invaliditetom, posebice težim, neće moći koristiti navedeno dizalo ako ono ne bude prilagođeno do te mjere da bi osoba s invalidskim kolicima mogla kročiti na isto i spustiti se u more. Osim navedenog, tim dizalom mora rukovati jedna osoba, što znači da se gubi samostalnost za one osobe s invaliditetom koje mogu samostalno ulaziti u more, a što sigurno mogu lakše putem betonske rampe.

Zabrinjavajući je ovakav ishod, unatoč uključivanju osoba koje žive život s invaliditetom, upoznate su s primjerima dobre i loše prakse i na vrijeme su se uključile kako bi upozorile na problem te ponudile jeftinije rješenje – činilo se da je općina prihvatila prijedlog, ali na kraju ponuđeno rješenje nije prihvaćeno, već se planira osigurati skuplje i manje korisno rješenje.

Primjer 2.: Slična situacija dogodila se i na otoku Lopudu – *pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je pritužbu majke djevojke sa 100-postotnim invaliditetom, zbog nepristupačnosti plaže na otoku Lopudu.*

Iz korespondencije s Gradom Dubrovnikom i MO Lopud koju nam je stranka dostavila na uvid, razvidno je da su nadležni upoznati s navedenim problemom i predloženim rješenjem stranke. Umjesto betonske rampe čije je postavljanje o vlastitom trošku predložila stranka, MO Lopud predložio je postavljanje montažne rampe „*kako bi se ispoštovali svi važeći propisi kojima se regulira zaštita kulturne baštine otoka Lopuda*“. U odgovoru predstavnika grada Dubrovnika navedeno je da nemaju trenutno financijske mogućnosti za nabavu i postavljanje navedene rampe, no da će „*isto staviti u buduće planove i nastojati pronaći sredstva*“.

Nakon što se stranka obratila našem Uredu, uputili smo preporuku i nakon intervencije rampa je ipak postavljena, međutim ista je manje prihvatljivo rješenje od ugradnje betonske rampe s protukliznom podlogom.

Pravobraniteljica uvijek preporučuje i podržava trajna rješenja pristupačnosti, gdje je god to moguće izvesti, budući da su izdržljivija, pouzdanija i osiguravaju dugotrajnu upotrebu (posebice ako se postavljaju uz more koje je snažan elektrolit). Također je važno i naglasiti, budući da je to vrlo često razlog za nečinjenje, da su navedeni prijedlozi i financijski isplativiji.

Kao primjer dobre prakse istaknuli bismo Općinu Vir, gdje je izgrađena rampa – kosina i to odličnom suradnjom uprave Općine Vir i osobe s invaliditetom. Općina Vir je prepoznala inicijativu, prihvatila preporuku i osigurala neznatna sredstva te napravila rampu – kosinu i time omogućila osobama s invaliditetom nesmetani pristup moru.

Primjer 3.: Osim same ugradnje elemenata pristupačnosti na plažama jednako je važno i njihovo redovito održavanje. *Povodom pritužbe da je plaža Vitrenjak u Zadru koja inače ima osiguranu pristupačnost za osobe s invaliditetom loše održavana, da je betonska rampa prepuna kamenja koje se ne otklanja redovito i kao da je ulazak u more sklizak i prepun algi, a time i opasan za korisnike, preporučili smo Gradu Zadru redovito održavanje svih plaža radi osiguranja njihove uporabljivosti i sigurnosti za korisnike.*

Od Grada Zadra smo zaprimili odgovor uz popratne fotografije da je plaža očišćena i uređena, a tijekom sezone njeno održavanje povjereno gradskom komunalnom poduzeću.

Općenito govoreći, broj i opremljenost plaža prilagođenih za osobe s invaliditetom na Jadranu s godinama raste, iako svakako ima još dosta prostora za napredak. Primjerice, Split kao drugi najveći grad u državi s oko 200.000 stanovnika i koji je ujedno važna turistička destinacija ima ukupno dvije plaže u cijelosti prilagođene za osobe s invaliditetom.

Ipak, pohvalno je što se broj plaža prilagođenih za osobe s invaliditetom postupno povećava, pa su tako nedavno ugrađena dva nova liftera na plažama na dubrovačkom području.

U Šibeniku je u planu ugradnja pristupne rampe na plaži Banj, u Zadru je najavljena ugradnja liftera na plaži Kolovare te ugradnja rampe na plaži Vitrenjak.

Prema podacima koje smo prikupili od turističkih zajednica i koji su sadržani u našem godišnjem izvješću za 2017. i 2018., kao i prema podacima iz „Vodiča kroz pristupačne plaže za osobe s invaliditetom“ koji je izdao Hrvatski savez udruga osoba s tjelesnim invaliditetom 2019., na Jadranu postoji oko 80 pristupačnih plaža za osobe s invaliditetom, od čega petnaestak plaža ima ugrađen lifter za ulazak u more, dok je na preostalim plažama ulazak u more osiguran ugradnjom rampi.

Tadašnje Ministarstvo turizma prema podacima koje nam je dostavilo početkom 2020. godine ima u planu izradu nacionalnog katastra morskih plaža koja podrazumijeva uspostavu baze podataka o svim plažama koja bi, među ostalim, sadržavala i informaciju o pristupačnosti plaže osobama s invaliditetom.

Međutim, do pisanja ovog izvješća nemamo saznanja je li predmetni katastar izrađen, stoga su jedini dostupni podatci o pristupačnim plažama iz gore spomenutih izvora.

Primjer 4.: U 2020. godini, na jednoj od najljepših turističkih destinacija, Parki prirode Biokovo, napravljen je vidikovac Nebeska šetnica – *Skywalk Biokovo*. Na samom ulazu projektirana je rampa za OSI koja je financirana iz sredstava EU fondova te se radi o ugrađenoj kosopodiznoj platformi na lokalitetu na kojemu su vremenski uvjeti vrlo ekstremni te se očekuje otežano održavanje kao i samo korištenje. Osim toga, postoje različite vrste invalidskih kolica kod kojih će korištenje platforme biti nekad lakše, a nekad teže izvedivo, stoga je udruga osoba s invaliditetom predložila da se uz navedeno napravi jedna betonska rampa koja će poslužiti kod svih vremenskih uvjeta i neovisno o pomoći osoblja PP Biokovo te se za istu ne bi bilo potrebno najaviti.

Pravobraniteljica je podržala inicijativu udruge te je zatražila očitovanje o upućenoj preporuci.

PP Biokovo je u svom odgovoru iz kolovoza 2020. godine opisao način financiranja postojeće platforme te istaknuo da je projekt dobio sve suglasnosti i da je u skladu s propisima. Također su prihvaćeni prijedlozi, međutim navode: „...*ukoliko bude u mogućnosti za naprednije rješenje od postojećeg, mi ćemo ga napraviti, naravno pritom, kao i do sada, vodeći računa o standardima koji su određeni Pravilnikom o pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.*“

Mišljenje pravobraniteljice: Ovaj, kao i prethodno navedeni primjer pokazuje da je Parko prirode Biokovo svakako pokazao interes da osoba s invaliditetom može nesmetano koristiti šetnicu, odnosno vidikovac, kao i građani bez invaliditeta.

Međutim, problem je što se posegnulo za značajno skupljim rješenjem ugradnje platforme umjesto betonske rampe, da se nije vodila briga o utjecaju vremenskih prilika/neprihvatljivosti, jer se ipak radi o lokalitetu na velikoj visini, a time i različitim temperaturama, što zasigurno značajnije utječe na kvarenje platforme nego na održavanje betonske rampe. Zatim, postavlja se pitanje je li itko prije nabavke platforme kontaktirao osobe s invaliditetom, pojedince ili udruge, a što stalno spominjemo koliko je nužno da svoj doprinos daju i osobe s invaliditetom koje najbolje znaju što i kako je potrebno postaviti kao univerzalno rješenje, da bi se osobe s invaliditetom nesmetano mogle kretati. Vrlo često se spominje da su se poštivali propisi i gore rečeni Pravilnik, međutim, rijetko tko prilikom obnove i izgradnje razmatra sve opcije kosina, platformi i drugih vrsta prilagodbi koje se mogu primijeniti na određenom lokalitetu. Najskuplje rješenje vrlo često nije i najbolje rješenje.

Primjer 5.: Važnost otvorene komunikacije, suradnje i uvažavanja prijedloga osoba s invaliditetom (svih vrsta oštećenja) prilikom osmišljavanja i realizacije rješenja kojima će se osigurati pristupačnost turističke ponude pokazuje i sljedeći primjer.

Područnom uredu u Osijeku obratili su se članovi udruge osoba s invaliditetom sa zahtjevom za reagiranje prema investitoru/vlasniku ugostiteljskog objekta vezano za osiguranje pristupačnosti istoga prilikom renovacije/izgradnje novog objekta. Istaknuli su kako se radi o atraktivnoj lokaciji s dugom tradicijom za lokalno stanovništvo te objektu koji će imati raznovrsnu ugostiteljsku i turističku ponudu za koju su brojne osobe s invaliditetom s područja Slavonije i Baranje zainteresirane. Zbog navedenog, članovi udruge iskazali su zabrinutost zbog toga što su prolazeći pokraj gradilišta uočili kako neki od materijala i predviđenih građevinskih rješenja moguće neće biti dobro rješenje te bi mogli predstavljati prepreke osobama s invaliditetom (podloga za parkirališna mjesta, prilaz objektu i sl.).

Pravobraniteljica se obratila vlasniku/investitoru objekta, proveden je obilazak gradilišta te je vlasnik upoznat sa svim na što su ukazale osobe s invaliditetom.

Naknadnim obilaskom prostora te kroz komunikaciju sa članovima udruge utvrđeno je kako je vlasnik uvažio sve prijedloge i preporuke te je objekt u potpunosti pristupačan za osobe s invaliditetom svih vrsta oštećenja.

Osim postupanja po pojedinačnim pritužbama, tijekom 2020. godine nastavljeno je **praćenje implementacije mjera i aktivnosti predloženih prijašnjih godina od strane Odbora za turizam Hrvatskog sabora i pravobraniteljice**. S ciljem prikupljanja podataka i informacija o načinu provođenja predloženih mjera i aktivnosti u praksi, od Ministarstva turizma i sporta zatraženi su sljedeći podatci:

„1. Koliki je broj ugostiteljsko-hotelijerskih objekata u RH koji su adaptirani kako bi bili pristupačni i onih koji su izgrađeni u skladu s načelom univerzalnog dizajna?

2. Koje mjere poduzima Ministarstvo turizma i sporta da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima turističkih usluga i njihovog sankcioniranja?

3. Da li Ministarstvo turizma i sporta ili neko drugo tijelo prikuplja, obrađuje i objavljuje podatke o broju pristupačnih hotela, plaža i drugih turističkih usluga za osobe s invaliditetom?

4. Koje mjere Ministarstvo poduzima da bi turističke usluge bile pristupačne osobama s osjetilnim, intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama, kao i za suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom?

5. Je li i na koji način Ministarstvo sudjelovalo u projektima, a koji su se između ostalog ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom?

6. Je li Ministarstvo razmotrilo preporuku pravobraniteljice od 23. siječnja 2020. godine vezano za implementaciju pojedinih odredbi Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13) u pravilnike kojima se za pojedine skupine ugostiteljskih objekata propisuju minimalni uvjeti za obavljanje ugostiteljske djelatnosti?“

Ministarstvo turizma i sporta dostavilo je iscrpan odgovor i detaljno izvješće iz kojega su razvidne konkretne mjere i aktivnosti koje je Ministarstvo provodilo tijekom 2020. godine s ciljem osiguranja pristupačne turističke ponude za osobe s invaliditetom.

Iz odgovora Ministarstva turizma i sporta izdvajamo dijelove odgovora na pojedina pitanja:

„...Ministarstvo turizma i sporta ne raspolaže podacima o ugostiteljsko-hotelijerskim objektima koji su izgrađeni ili adaptirani na način kako bi bili pristupačni za osobe s invaliditetom. Za navedeno je nadležno upravno tijelo graditeljstva ovisno o mjestu gradnje i rekonstrukcije građevine, odnosno Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine. Pristupačnost građevina osobama s invaliditetom regulirana je Zakonom o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19) i Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13). Čl. 12. Zakona o gradnji propisano je, između ostalog, da građevine moraju biti projektirane i izgrađene vodeći računa o pristupačnosti i uporabi od strane osoba smanjene pokretljivosti. Čl. 24. stavkom 1. Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti („Narodne novine“, br. 85/15, 121/16, 99/18, 25/19, 98/19, 32/20 i 42/20 - dalje: Zakon) propisano je da će se rješenja o ispunjavanju uvjeta za vrstu ugostiteljskih objekata koji se ne kategoriziraju, vrstu i kategoriju ugostiteljskih objekata iz skupina „Ostali ugostiteljski objekti za smještaj“, „Hoteli“ i „Kampovi“ izdati ugostitelju i pravnoj osobi iz čl. 5. st. 2. Zakona uz uvjet, između ostalog, da građevina, koja je, odnosno u kojoj je ugostiteljski objekt, ispunjava uvjete sukladno posebnim propisima kojima se uređuje gradnja, bez kojih, prema tim propisima, Ministarstvo ili nadležno upravno tijelo ne može izdati rješenje o ispunjavanju uvjeta za obavljanje djelatnosti.

Ministarstvo turizma i sporta Pravilnikom o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine hoteli („Narodne novine“, br. 56/16 i 120/19 - dalje: Pravilnik), u prilogu Pravilnika propisalo je sljedeće Uvjete za osobe s invaliditetom: Pristupačne staze oko objekta (širina minimalno 120 cm, nagib najviše 1:12); Pristupačno i označeno parkiralište blizu ulaza u objekt;

Pristupačan ulaz u objekt; Pristupačan put do sadržaja i smještajnih jedinica; Smještajne jedinice i kupaonice prilagođene osobama s invaliditetom sukladno posebnoj oznaci; Pristup plaži prilagođen osobama s invaliditetom.

Ispunjavanje svakog od navedenih uvjeta, u postupku kategorizacije boduje se s maksimalnih 10 bodova. Čl. 46. Pravilnika propisano je da se kategoriziranim objektima vrsta: Hotel, Hotel baština (heritage), Difuzni hotel, Aparthotel, Turističko naselje, Turistički apartmani i Integralni hotel (udruženi), koji imaju dodatne sadržaje, uređenje, opremu, uređaje i usluge prilagođene posebnim zahtjevima gosta, može utvrditi posebni standard pod nazivom: „ZA OSOBE S INVALIDITETOM“. Uvjeti za posebne standarde propisani su u Prilogu VI. Pravilnika. Pravilnikom o razvrstavanju i kategorizaciji ugostiteljskih objekata iz skupine kampovi („Narodne novine“, br. 54/16,68/19 i 120/19) u Prilogu I. - uvjeti za kategorizaciju kampa, propisani su Uvjeti za osobe s invaliditetom: pristupačne staze do sanitarnog čvora i sadržaja za hranu i piće; na 100 osnovnih smještajnih jedinica (kamp mjesta ili kamp parcela), jedna pristupačna za osobe s invaliditetom; na 800 smještajnih jedinica zahodska školjka, tuš i umivaonik, prilagođeni osobama s invaliditetom...“

...o mjerama koje Ministarstvo turizma i sporta poduzima da bi turističke usluge bile pristupačnije i to u pogledu podizanja razine svijesti, davanja poticaja pružateljima usluga i njihovog sankcioniranja kao i suzbijanje predrasuda prema turistima s invaliditetom navodimo sljedeće:

Ministarstvo turizma i sporta planiralo je u 2020. godini organizirati radionicu namijenjenu dionicima turističkog sektora na temu Turizam za sve, za što su bila osigurana i sredstva u proračunu. Nažalost, uslijed izvanrednih okolnosti izazvanih pandemijom i ograničenja postavljenih uvedenim epidemiološkim mjerama, radionica nije organizirana te je ista stavljena u plan za 2021. godinu. Ministarstvo turizma i sporta uz redovne aktivnosti podizanja svijesti o socijalnom uključivanju osoba s invaliditetom (dodatno bodovanje projekata u okviru poziva koji uključuju elemente pristupačnosti ili zapošljavaju osobe s invaliditetom, koji su usmjereni na osposobljavanje osoba s invaliditetom za rad u turizmu i dr.), medijski istupa i prezentira takve projekte/nositelje projekata te promovira na radionicama za velike projekte Ministarstva. Tako je u siječnju 2020. godine Ministarstvo provelo informativnu TV, radio i Internet kampanju u okviru Dana poslova u turizmu, gdje je promoviran Poziv „Uspostava regionalnih centara kompetentnosti u sektoru turizma i ugostiteljstva“. Poziv je u provedbi od lipnja 2020. godine... ..svojim aktivnostima obuhvaća razvoj standarda zanimanja, standarda kvalifikacija i strukovnih kurikuluma za programe redovnog obrazovanja u sektoru turizma i ugostiteljstva te obrazovne programe u obrazovanju odraslih, stoga kao ciljane skupine... ..uključuje i osobe s invaliditetom te učenike s teškoćama koji se osposobljavaju kroz posebno pripremljene i prilagođene programe uz korištenje posebno dizajnirane opreme. U svrhu promocije predmetnog Poziva izrađeni su i tiskani promotivni letci (1000 kom) te promotivni materijali... ..Poziv je promoviran i u okviru radionica organiziranih na Danima poslova u turizmu u Osijeku, Splitu i Zagrebu... ..u tiskanim i digitalnim medijima objavljeni su nativni oglasi. Što se liče promotivnih aktivnosti vezanih uz Poziv „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva“, predstavnik Ministarstva turizma i sporta u veljači 2020 godine sudjelovao je na događanju Info dani o natječajima za dodjelu financijskih sredstava projektima i programima organizacija civilnog društva iz javnih izvora u 2020. godini, gdje je promovirao dosadašnje rezultate provedbe Poziva koji uključuje i potiče mogućnosti za osobe s invaliditetom.

O sustavnom prikupljanju i obradi podataka o pristupačnom turizmu za osobe s invaliditetom, vodeći računa i o dostupnosti platforme, navodimo sljedeće:

Ministarstvo turizma i sporta je nositelj projekta Hrvatski digitalni turizam - e-Turizam. Partneri na projektu su Hrvatska turistička zajednica, Turistička zajednica u Splitsko-dalmatinskoj županiji te Splitsko-dalmatinska županija, a projekt se sufinancira iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ERDF i ESF). Projekt je u fazi provedbe i traje do lipnja 2021. godine odnosno rujna 2021. godine. Cilj projekta je poboljšati komunikaciju između građana i javne uprave u turizmu te povećati učinkovitost i transparentnost javne uprave u pružanju javnih usluga u turizmu prema građanima kroz uspostavu osam kvalitetnih, brzih i korisnički orijentiranih elektroničkih usluga na višim razinama informatiziranosti – osam javnih e-usluga: Središnji turistički registar, Upravni postupci kategorizacije ugostiteljskih i turističkih objekata te izdavanja rješenja pružateljima usluga u turizmu, Neupravni

postupci dodjele potpora za razvoj turizma, Prijava i odjava gostiju, Pružanje turističkih informacija i promoviranje hrvatskog turizma, Središnji portal za razvoj turizma, mobilna aplikacija za praćenje obrade zahtjeva upravnih i neupravnih postupaka te prijava i odjava gostiju, mobilna aplikacija za odabrane prioritetne oblike turizma za promociju hrvatskog turizma s modulima. Projekt je naslonjen na socijalnu inkluziju osoba s invaliditetom s dva aspekta kao korisnika: aplikacije prilagođene potrebama određenih invaliditeta s jedne strane te informacije o pristupačnosti destinacija, objekata, turističkih usluga i proizvoda, s druge strane. Osiguranje pristupačnosti aplikacija za sve ranije spomenute e-usluge osigurat će se prije puštanja u produkciju kroz postupke certificiranja (testiranja i usklađivanja), pri čemu se može očekivati i suradnja s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom. Sva aplikativna rješenja razvijena kroz ovaj projekt imat će prilagođen dizajn osobama s invaliditetom. Središnji turistički registar će nakon uspostave također omogućavati automatsku razmjenu podataka s drugim sustavima javne uprave ili drugih relevantnih dionika.

Vezano na pitanje o projektima koji su se, između ostaloga, ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom navodimo sljedeće:

U okviru Poziva „Poboljšanje pristupa ranjivih skupina tržištu rada u sektoru turizma i ugostiteljstva“, koji se provodi od travnja 2018. godine, Ministarstvo turizma i sporta ugovorilo je 41 projekt ukupne vrijednosti 61.756.151,93 HRK (85 % ESF, 15 % Državni proračun). Projektne aktivnosti odnose se na provedbu obrazovnih programa u sektoru turizma i ugostiteljstva kroz koje se osposobljavaju ranjive skupine (mlađi od 25, stariji od 54, osobe s invaliditetom, dugotrajno nezaposleni) za rad u sektoru te stručnjaci iz sektora turizma i ugostiteljstva za rad s ranjivim skupinama. U 2020. godini s provedbom je završilo 10 projekata, još uvijek je u provedbi 30 projekata, a isplaćeno je ukupno 13.633.567,21 HRK. Usljed pandemije uzrokovane virusom COVID-19 za 12 projekata omogućeno je produljenje trajanja razdoblja provedbe. Što se liče ranjive skupine osobe s invaliditetom, do kraja ugovornog razdoblja planirana je edukacija 189 osoba s invaliditetom, a do kraja 2020. godine educirano je njih 82...

...o preporuci pravobraniteljice od 23. siječnja 2020. godine... „...obzirom da je pristupačnost građevina regulirana Zakonom o gradnji i Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, a obveza ispunjavanja uvjeta sukladno posebnim propisima kojima se uređuje gradnja je uvjet za izdavanje rješenja o ispunjavanju minimalnih uvjeta za vrstu ugostiteljskog objekta, smatramo iste nije potrebno dodatno propisivati pravilnicima kojima se propisuju minimalni uvjeti za obavljanje ugostiteljske djelatnosti. Dodatno napominjemo da je tijekom 2020. godine u cilju suzbijanja epidemije bolesti COVID-19 velikom broju ugostiteljskih objekata na temelju odluka Stožera civilne zaštite obustavljen rad, stoga smatramo da ne bi bilo svrsishodno propisivati dodatne minimalne uvjete sektoru koji je zbog epidemije bolesti COVID-19 pretrpio znatne financijske gubitke.“

Uz izvješća o aktivnostima vezanim za pristupačan turizam, s obzirom na nove nadležnosti Ministarstvo je u svom odgovoru navelo i provedene aktivnosti koje se odnose unaprjeđenje kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz poboljšanje pristupa i sudjelovanje u sportskim sadržajima te aktivnostima povećanja dostupnosti besplatnih sportskih sadržaja (projekti, pružanje podrške i suradnja s udrugama, podizanje razine svijesti o važnosti bavljenja tjelesnom aktivnošću, osiguranje pristupačnosti športskih građevina i dr.).

Više o navedenom može se pogledati u dijelu Izvješća koje se odnosi na sport.

Osim postupanja po pritužbama, prikupljanja podataka od drugih institucija, udruga i pojedinaca, pravobraniteljica je i tijekom 2020. godine aktivno **provodila aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti svih dionika u turizmu o važnosti osiguranja pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga te potencijalu koji se nalazi u tako osiguranoj ponudi.**

Potreba za ovom vrstom aktivnosti proizlazi iz činjenice da su pozitivni pomaci vezano za pristupačnost turističke ponude osobama s invaliditetom – uzimajući u obzir značaj turizma i popularnost Hrvatske kao turističke destinacije – i dalje minimalni u odnosu na brojne prepreke koje i dalje onemogućavaju osobama s invaliditetom uživanje u cjelokupnoj turističkoj ponudi.

I ovom prilikom ukazujemo na problem nepristupačnog privatnog smještaja po prihvatljivim cijenama, budući da je pristupačnost i dalje najčešće osigurana u skupljim hotelskim objektima. Prema našim saznanjima, u većem dijelu RH gotovo je nemoguće pronaći u potpunosti pristupačan smještajni objekt. Dok je u većim turističkim središtima dostupan barem skupi hotelski smještaj, u zaleđu, na otocima, brdskim područjima, kontinentalnom djelu RH, kao i općenito u manjim urbanim sredinama, npr. u Imotskoj krajini, osobi s invaliditetom je nemoguće pronaći odgovarajući smještaj.

Usprkos velikom broju pružatelja obiteljskog smještaja i OPG-ova, vlasnici apartmana i dalje ne uočavaju priliku za privlačenje turista osoba s invaliditetom te zanemaruju činjenicu da je ova kategorija najveća manjinska skupina turista na svijetu, da su turisti s invaliditetom u pravilu „vjerni“ gosti koji se često vraćaju na destinacije na kojima budu zadovoljni uslugom, često putuju „izvan sezone“ i ostvaruju više noćenja. Uvažavajući činjenicu da pojedine objekte (pogotovo starije) zbog postojeće arhitekture nije moguće učiniti pristupačnim, valja istaknuti da postoji velik broj novoizgrađenih ili adaptiranih objekata u turizmu koji imaju prostora za osiguranje pristupačnosti poštujući načelo univerzalnog dizajna.

Tako uređen smještajni objekt mogu ravnopravno koristiti sve kategorije gostiju, od prosječnog turista, obitelji s malom djecom u dječjim kolicima, starijih osoba, osoba koje imaju privremene fizičke teškoće pa do gostiju koji koriste invalidska kolica. Iako se privatnim iznajmljivačima na prvi pogled može činiti da su tehnički zahtjevi za osiguranje pristupačnosti brojni i skupi, često se radi o manjim preinakama i montaži namještaja i uređaja na propisane pozicije koje bi olakšale korištenje apartmana osobama s invaliditetom. Uz navedeno, pružatelji turističkih usluga vrlo često nisu u dovoljnoj mjeri svjesni kako usluga nije samo smještaj i pristup objektu, nego i svi ostali sadržaji, proizvodi i usluge koje imaju u ponudi za osobe bez invaliditeta. Posljedica je toga da je osim smještajnih kapaciteta nepristupačan i velik broj objekata trgovačke, ugostiteljske i/ili turističke namjene kao što su trgovine, muzeji, restorani, caffè barovi, noćni klubovi i slično, kao neizostavni dijelovi turističke ponude.

Upravo opisani problemi razlog su zbog kojega je **potrebno u još većoj mjeri poticati i provoditi projekte kojima će se dodatno motivirati sve dionike u turizmu da svatko u svom području doprinese osiguranju pristupačnog turizma**. Navodimo primjer jednoga takvog projekta u kojemu aktivno sudjeluje i Ured pravobraniteljice.

Nastavno na inicijativu pravobraniteljice te aktivnosti započete u prethodnom razdoblju, tijekom 2020. godine Područni ured Osijek pružao je podršku i kontinuirano surađivao s Osječko-baranjskom županijom u provedbi projekta *ADOBE - pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima*.

Uvažavajući preporuku pravobraniteljice i uz podršku Područnog ureda Osijek, Osječko-baranjska županija uspješno je prijavila projekt *ADOBE* kojim se želi poboljšati pristupačnost turističke ponude, odnosno pristupačnost svih proizvoda i usluga koji se nude turistima u pograničnom području Hrvatske i Mađarske, posebno Osječko-baranjske županije i Županije Baranja. Na taj način želi se omogućiti osobama s invaliditetom uživanje u turističkoj ponudi na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Uz Osječko-baranjsku županiju kao glavnog nositelja projekta, u istomu sudjeluju Županija Baranja kao partner iz Mađarske te Pravobranitelj za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske i Ministarstvo za ljudske potencijale Mađarske kao podržavajući partneri. Projekt *ADOBE* se provodi u sklopu prekogranične suradnje *Interreg V-A Hungary-Croatia Co-operation Programme 2014-2020*, ukupna vrijednost projekta je 195.000,00 eura, od čega bespovratna sredstva Europske unije iznose 165.750,00 eura. Projekt traje do 31. prosinca 2022. godine, a na aktivnosti na području Osječko-baranjske županije bit će utrošeno 100.000 eura. U okviru projekta provest će se anketa i istraživanje među 100 pružatelja turističkih proizvoda i usluga u Osječko-baranjskoj županiji o njihovoj pristupačnosti osobama s invaliditetom. Na temelju tog istraživanja, napraviti će se studija s fotodokumentacijom, procjenama i preporukama, zatim prilagođena mobilna aplikacija te mrežna stranica s popisom pregledanih turističkih proizvoda i usluga. Također, osigurat će se oprema i pomagala za osobe s

invaliditetom koja će biti dostupna turistima i pružateljima turističkih usluga, a provest će se i edukacije za djelatnike u turizmu.

Unatoč cjelokupnoj situaciji uzrokovanoj pandemijom i ograničenjima zbog kojih su se neke projektne aktivnosti morale odgoditi, iskustva stečena nakon onih aktivnosti koje su provedene tijekom 2020. godine potvrđuju značaj ovog i ovakvih projekata za osiguranje pristupačne turističke ponude osobama s invaliditetom.

Uvodna konferencija projekta održana je u studenom 2020. godine te je tom prilikom savjetnik pravobraniteljice održao izlaganje na temu „Osiguravanje pristupačnosti turističkih proizvoda i usluga osobama s invaliditetom“. Tijekom izlaganja, prisutne pružatelje turističkih usluga i predstavnike turističkih zajednica savjetnik pravobraniteljice upoznao je s normativnim okvirom koji obvezuje na osiguranje pristupačnosti te je istaknuo potencijal turističke ponude obogaćene pristupačnošću za osobe s invaliditetom. Također, ukazao je na probleme i prepreke s kojima se susreću osobe s invaliditetom kao turisti te iznio preporuke za uklanjanje istih kako bi turistička ponuda pograničnih dijelova Hrvatske i Mađarske bila u potpunosti pristupačna osobama s invaliditetom. Osim savjetnika pravobraniteljice, prisutnima su se obratili i predstavnici udruga osoba s invaliditetom iznoseći svoja životna iskustva vezano za prepreke na koje nailaze kao turisti. Nakon uvodne konferencije započele su pripreme i provedba anketnog istraživanja i obilazaka turističke ponude na području Osječko-baranjske županije.

S obzirom na brojnost sudionika i medijsko praćenje opisanih aktivnosti, uslijedile su pozitivne reakcije i brojni upiti upućeni prema Područnom uredu Osijek kojima su upravo pružatelji turističkih usluga iskazali interes za dodatnim informacijama i podrškom kako bi svoje proizvode i usluge učinili pristupačnim i osobama s invaliditetom. U predstojećem razdoblju nastavit će se suradnja Područnog ureda Osijek i partnera u provedbi ovog projekta.

Osim suradnje u provedbi navedenog projekta, s predstavnicima Osječko-baranjske županije održan je radni sastanak s ciljem iznošenja prijedloga mjera i aktivnosti koje je potrebno poduzeti kako bi osobe s invaliditetom mogle ravnopravno sudjelovati u svim turističkim, kulturnim i sportskim aktivnostima na području Slavonije i Baranje. Istaknuto je kako pristupačnost mora postati neizostavan čimbenik prilikom ocjene kvalitete turističke ponude svih pružatelja proizvoda i usluga u turizmu.

Više o detaljima sastanka, kao i detaljan prikaz aktivnosti pravobraniteljice usmjerenih na osiguranje pristupačnosti turističke ponude osječke Tvrđe, možete pogledati u ovom Izvješću u području Rad Područnog ureda Osijek.

S obzirom na to da Područni ured Split pokriva područja pet županija koje su gotovo najvažnija područja RH kao turističke top destinacije, jedna od glavnih tema sastanaka s predstavnicima jedinica lokalne samouprave i lokalne turističke zajednice bila je vezana uz pristupačan turizam. Više o detaljima sastanka kao i prikazu aktivnosti možete pogledati u ovom izvješću u području rada Područnog ureda Split.

Dana 6. veljače 2020. savjetnica pravobraniteljice je sudjelovala na panel-diskusiji Kako izaći iz okvira uobičajenog na Forumu obiteljskog smještaja na Adriatic Gastro Showu u organizaciji Hrvatske gospodarske komore Županijske komore Split. Na panel-diskusiji savjetnica pravobraniteljice je govorila o problemu nedostatka pristupačnoga apartmanskog smještaja na području cijele Dalmacije i upoznala privatne iznajmljivače sa značajem pristupačnog turizma kao i načelno potrebnim preinakama u svrhu osiguranja pristupačnosti. Direktan kontakt i prijenos informacija neposrednim pružateljima usluga u turizmu pokazao se kao iznimno vrijedan u svrhu informiranja o potencijalu turizma prilagođenog za OSI, a sudionici su najviše pitanja postavljali o tome kako jednostavnim i financijskim nezahtjevnim preinakama osigurati pristupačnost smještajnih jedinica.

Pristupačan turizam je širok pojam koji osim pitanja pristupačnosti smještajnih kapaciteta podrazumijeva pristupačnost svih drugih sadržaja koji su uključeni u turističku ponudu (sportskih, rekreacijskih, kulturnih i umjetničkih sadržaja), ali i pristupačnost javnih površina, općenito objekata

javne namjene, pa sve do pristupačne trgovačke i ugostiteljske ponude. Pristupačnost spomenutih sadržaja od podjednakog je značaja i za lokalno stanovništvo s invaliditetom kao i za turiste s invaliditetom. U suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Split (HGK ŽK Split) tijekom veljače i početkom ožujka 2020. Područni ured Split je organizirao niz aktivnosti (sastanke, radionice i panel-diskusiju) u cilju osvještavanja problema (ne)pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata kao i informiranja o pravnom okviru obveze osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Dana 6. veljače 2020. savjetnica pravobraniteljice prisustvovala je sjednici strukovne organizacije HGK ŽK Split i održala prezentaciju na temu Zakonsko uređenje osiguranja pristupačnosti trgovačkih objekata osobama s invaliditetom, a 19. veljače 2020. Područni ured Split je u suradnji sa HGK ŽK Split u Gradskoj knjižnici Marka Marulića organizirao radionicu na temu pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom. Na radionici je osim predstavnika Grada Splita sudjelovala i direktorica Turističke zajednice Split, predsjednik HGK Županijske komore Split, te Siniša Kekić, vlasnik turističke agencije za osobe s invaliditetom i voditelj projekta osiguranja pristupačnosti takvih objekata uz uporabu prijenosnih kosina.

Prijedlozi za uporabu montažnih kosina na pojedinim značajnim turističkim lokalitetima i/ili izvedba minimalnih tehničkih zahvata u prostoru u svrhu osiguranja pristupačnosti pojedinih turističkih lokaliteta (Prokurative, pristup Trikliniju i Kriptoportiku koji se nalaze na južnom pročelju Dioklecijanove palace, kao i nastavni pristup Vestibulu) bile su predmet nekoliko preporuka upućenih Gradu Splitu, čijoj se realizaciji nadamo tijekom 2021. godine. Često se preporuke za poboljšanje pristupačnosti na važnim turističkim lokalitetima odbijaju uz obrazloženje da bi se potrebnim zahvatima oštetilo kulturno dobro. Stoga smo kao vrlo vrijedan primjer pozitivne prakse izdvojili uređenje pristupačnosti na ulazu u Kinoteku Zlatna vrata u Splitu, gdje se demontažom starih kamenih ploča, popunjavanjem i ponovnim postavljanjem ploča u nagibu ispred ulaza, vrlo elegantno i uz minimalnu intervenciju bez vizualnog nagrđivanja prostora riješio problem stepenice na ulazu. Vjerujemo da bi se na sličan način ili drugi odgovarajući način, uz postojanje dobre volje za iznalaženjem rješenja, u skladu s restauratorskom praksom i uz suradnju svih nadležnih tijela, mogao sanirati i veći broj nepristupačnih turističkih lokaliteta u starim gradskim jezgrama.

Zaključak i preporuke:

Uzimajući u obzir iskustva i informacije prikupljene tijekom 2020. godine, a posebno u razdoblju pandemije COVID-19, mišljenja smo kako je nužno i dalje intenzivno provoditi aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti kod pružatelja turističkih usluga (posebno privatnih iznajmljivača) o važnosti razvoja „turizma za sve“ i proširenja svoje turističke ponude na način da se omogući svakoj osobi s invaliditetom ili obitelji čiji je član osoba s oštećenjem da slobodno bira turističku destinaciju po vlastitoj želji, a ne prema dostupnom smještaju.

Iz odgovora Ministarstva turizma i sporta razvidno je kako se ne planira mijenjati normativni okvir koji uvelike ostavlja mogućnost pružateljima turističkih usluga da sami odluče u kojoj mjeri će njihova ponuda (objekti, usluge, oprema, proizvodi) biti pristupačna osobama s invaliditetom. Stoga, napore treba usmjeriti u motiviranje i poticanje samih pružatelja usluga kako bi ih se osvijestilo o potrebama koje osobe s invaliditetom imaju kao turisti te kako bi im se ukazalo na potencijal koji postoji u obogaćivanju turističke ponude na način da je pristupačna osobama s invaliditetom. Uz navedeno, preporučujemo nastaviti i intenzivirati provođenje edukacija svih dionika, posebno djelatnika u turizmu, o načinu komunikacije i ophođenja prema osobama s invaliditetom.

Također, budući da je iz iscrpnog odgovora i svih podataka dostavljenih od strane Ministarstva turizma i sporta vidljivo da su osigurane mjere i sredstva koja su na raspolaganju pružateljima usluga u turizmu kako bi ih koristili za osiguranje pristupačne turističke ponude, preporučujemo provođenje dodatnih aktivnosti (edukacije, radionice, medijske kampanje i sl.) kojima će se sve dionike u sektoru turizma upoznati s tim mogućnostima i motivirati na korištenje istih. Mišljenja smo da je u odnosu na navedene mjere i mogućnosti i dalje mali broj onih koji ih koriste, posebno uzimajući u obzir brojne prepreke koje je potrebno ukloniti u turističkoj ponudi.

Vodeći se pozitivnim primjerima i iskustvima, preporučujemo da se u aktivnosti podizanja razine svijesti, ali i u radnje kojima se osmišljavaju i realiziraju rješenja za osiguranje pristupačnosti uključe i osobe s invaliditetom (svih vrsta oštećenja). Naime, upravo njihova iskustva i prijedlozi mogu na najbolji način ukazati na prepreke koje treba ukloniti, ali i na učinkovite i ekonomski prihvatljive načine uklanjanja tih prepreka primjenom načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna.

Prijašnjih godina isticali smo da je diskriminacija neosiguravanjem pristupačnosti i uskraćivanjem razumne prilagodbe najčešće uzrokovana nedostatnom educiranošću i pogrešnim mišljenjem da osiguranje takve prilagodbe podrazumijeva velike financijske izdatke. Saznanja i iskustva stečena tijekom 2020. godine dodatno su potvrdila navedenu tvrdnju te smo uvjereni da bi prethodno preporučene aktivnosti i uključivanje osoba s invaliditetom u iste znatno senzibiliziralo sve dionike u turizmu, a prvenstveno one najbitnije – pružatelje turističkih usluga.

2.16.5. DIGITALNA PRISTUPAČNOST

Okolnosti rada u digitalnom okruženju zbog pandemijskih uvjeta tijekom 2020. godine dodatno su ubrzali i aktualizirali postupke digitalizacije sadržaja i svakodnevnog rada. Digitalna pristupačnost je tako postala od općeg korištenog pojma - praksa svakodnevne prilagodbe mrežnih stranica, mobilnih aplikacija i digitalnih dokumenata s ciljem da svi korisnici mogu pristupiti njihovim sadržajima, da ih koriste i razumiju bez obzira na vizualne, slušne, motoričke i/ili kognitivne poteškoće (bile one privremene ili trajne). Iako je glavni cilj bilo omogućavanje zaposlenicima rad od kuće, uvjeti i okolnosti učinili su da se brojni sadržaji ubrzano digitaliziraju i postanu dostupni online. I dio rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom bio je digitalno još pristupačniji tijekom 2020. godine. Sastanci Stručnog savjeta pravobraniteljice održavani su u virtualnom okruženju, kao i Stručni skup "Izazovi studiranja s invaliditetom", gdje je uz izravni virtualni prijenos, prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika i opciju chata sadržaj učinjen što je moguće pristupačnijim svima u digitalnom okruženju.

S ciljem osiguranja pristupa sadržajima i uslugama javnog sektora svim građanima pod istim uvjetima, Europska unija je donijela Direktivu (EU) 2016/2102 o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora. Zbog toga je u RH još 23. rujna 2019. godine stupio na snagu Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora koji je objavljen u „Narodnim novinama“ br. 17/19. Navedeni Zakon („Zakon o pristupačnosti“) prema odredbama Direktive, propisuje nužnost uporabe svjetskih standarda prilikom izrade mrežnih stranica, njihovog izgleda, načina navigacije kroz sadržaj, pretraživanje i strukturu. Za OSI to znači da će primjena standarda osigurati izgled i funkcije mrežnih stranica koje će biti prilagođene OSI i/ili smanjenim sposobnostima na način da su zadovoljena načela: mogućnost opažanja - korisnici moraju moći vidjeti podatke koji se prikazuju (ne mogu biti nevidljivi svim njihovim osjetilima), operativnost - korisnici moraju moći upravljati sučeljem (sučelje ne može zahtijevati interakciju koju korisnik ne može izvršiti), razumljivost - korisnici moraju moći razumjeti informacije, kao i rad korisničkog sučelja (sadržaj ili operacija ne smiju biti izvan njihova razumijevanja) i stabilnost - korisnici moraju moći pristupiti sadržaju uz sav razvoj tehnologije (bez obzira na razvoj tehnologija, sadržaj bi trebao ostati jednako dostupan). Krajnji rok primjene istekao je 23. rujna 2020. godine za sve mrežne stranice objavljene prije 23. rujna 2020. godine, a od 23. rujna 2021. godine Zakon se počinje primjenjivati na programska rješenja za pokretne uređaje. Ovim Zakonom su predviđene kazne za digitalnu nepristupačnost od 2.000,00 do 50.000,00 kn za odgovorno tijelo, te od 500,00 do 5.000,00 kn za odgovornu osobu. Nadzor nad provedbom ovog Zakona, odnosno praćenje usklađenosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora sa zahtjevima pristupačnosti u nadležnosti je Povjerenika za informiranje.

Sudjelovanje na događanjima

Putem platforme Zoom 30. studenoga 2020. godine održan je uvodni dio tečaja „*Digitalna pristupačnost - pristupačni digitalni sadržaji kroz ESI fondove*“.

Tečaj je organiziralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije u suradnji s Državnom školom za javnu upravu, Središnjim državnim uredom za razvoj digitalnog društva i Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom.

Tečaj je inače namijenjen službenicima koji su zaduženi za administraciju mrežnih stranica u tijelima javnog sektora, odnosno obveznicima primjene Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora.

Tečaj se sastoji od šest posebnih cjelina. Prvih pet cjelina sadrže edukativne materijale u obliku lekcija i pitanja za ponavljanje kroz koje se sudionici upoznaju s digitalnom pristupačnošću, zakonskim odredbama i obavezama, načelima i preporučenim zahtjevima pristupačnosti te smjernicama za izradu početne procjene i izjave o usklađenosti.

Šesta cjelina sadrži praktičnu vježbu koju je potrebno ispuniti i predati za uspješno savladavanje tečaja. I ovaj tečaj nastavak je aktivne i uspješne suradnje Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, Središnje škola za javnu upravu, a sada i Središnjeg državnog ureda za razvoj digitalnog društva s Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom.

Više zaposlenika Pravobranitelja za osobe s invaliditetom pohađalo je tijekom 2020. godine online edukaciju Državne škole za javnu upravu - Digitalna pristupačnost.

Edukacija obuhvaća sadržaje:

- (1) digitalna pristupačnost (ideja i svrha, važnost za različite kategorije osoba s invaliditetom);
- (2) zakonski okvir (WAD direktiva i Zakon o pristupačnosti);
- (3) kriteriji pristupačnosti (mogućnost opažanja, operabilnost, razumljivost, stabilnost);
- (4) standardi i praktična rješenja za prilagodbu web stranica;
- (5) pregled dostupnih online alata za procjenu usklađenosti;
- (6) izrada početne procjene i izjave o usklađenosti. Edukacija traje četiri školska sata, a polaznici tečaj mogu pohađati vlastitim tempom.

Primarna ciljna skupine ovih online edukacija obuhvaća službenike zadužene za administraciju mrežnih stranica u tijelima javnog sektora, međutim edukacija je otvorena i ostalima, čelnicima te službenicima za informiranje u tijelima javnog sektora.

2.17. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

2.17.1. PROCES DEINSTITUCIONALIZACIJE, UDOMITELJSTVO I OBITELJSKI DOMOVI

Na prekid aktivnosti u procesu transformacije domova socijalne skrbi i deinstitucionalizacije ukazivali smo godinama unazad. Učinak dosadašnjih nastojanja u tim procesima koji se ističe u gotovo svim odgovorima nadležnog ministarstva uvijek je istih šest (6) domova koji su proveli određenu transformaciju, a broj smještenih korisnika nije se smanjio, dapače, iz prikazanih podataka vidimo da se taj broj čak i povećava.

VRSTA DOMA	2017.	2018.	2019.
Državni domovi socijalne skrbi - ukupno	8.469	8.651	8.894
Državni domovi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	5.401	5.437	5.641
Državni domovi za odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	3.068	3.214	3.253
Nedržavni domovi socijalne skrbi - ukupno	2.630	2.964	2.900
Nedržavni domovi socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	1.606	1.947	1.851
Nedržavni domovi socijalne skrbi za odrasle osobe s mentalnim oštećenjem (psihički bolesne odrasle osobe)	1.024	1.017	1.049

Tablica 21. Broj korisnika u državnim i nedržavnim domovima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj¹²

¹² Podaci u tablici su prikupljeni iz Godišnjega statističkog izvješća o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2019. godini, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike

Trend povećavanja broja smještaja vidljiv je već više godina. O stagnaciji i gotovo odustajanju od tih procesa godinama govorimo bezuspješno te se čini da je nestala sva politička volja za stvarnu provedbu transformacije ustanova i osiguravanje kvalitetnih alternativnih mogućnosti za život osoba s invaliditetom. Formalno opredjeljenje „ZA“ nastavak procesa deinstitucionalizacije koje nam nadležni upućuju nije potkrijepljeno konkretnim činjenicama, pokazateljima i/ili brojkama.

U godini obilježenoj pandemijom očekivan je izostanak intenzivnijih aktivnosti u području razvijanja izvaninstitucionalnih i alternativnih oblika skrbi, ali i u ovoj, kao i ranijih godina, zaprimamo pritužbe osoba koje su godinama smještene u instituciji. Korisnici smještaja su u pritužbama izražavali želju da se vrate u vlastitu obitelj ili u organizirano stanovanje koje očito percipiraju kao kvalitetniji oblik smještaja od doma u kojem se nalaze. U svojim nastojanjima pritužitelji nisu uspjeli, a razlog je uvijek isti – nema odgovarajućih usluga, usluge nema preko vikenda, intenzitet usluge je nedovoljan. Uglavnom usluge koje su dostupne ipak nisu bile dovoljne da odluka centra za socijalnu skrb bude drugačija i omogućiti povratak u zajednicu.

Kao alternativa ustanovi koristi se smještaj u udomiteljstvo ili obiteljski dom, oblici skrbi koji nisu formalno definirani kao smještaj, ali suštinski sadržavaju sve odlike institucionalne skrbi.

Razvoju i širenju izvaninstitucionalnih usluga doprinose brojni prijavitelji za sredstva EU fondova, a sigurni smo da ima prostora i za veću alokaciju sredstava za ovu namjenu.

Jedan od značajnijih programa koje uvelike koriste osobe s invaliditetom svakako je i program ZAŽELI koji provode jedinice lokalne i regionalne samouprave.

Povodom iskazane nedoumice pojedinih udruga za osobe s invaliditetom, mogu li korisnici doplatka za pomoć i njegu iz čl. 57. Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20; dalje: DPNJ) ujedno biti krajnji korisnici programa ZAŽELI (odnosno bi li stjecanjem statusa krajnjeg korisnika programa ZAŽELI dotadašnji korisnik izgubio pravo na DPNJ), uputili smo u studenom 2020. godine MROSP-u zahtjev za davanjem mišljenja. MROSP je odgovorilo da program ZAŽELI nije usluga pomoći u kući te da ne postoji prepreka da korisnik doplatka za pomoć i njegu ujedno bude korisnik programa ZAŽELI:

„Ističemo da status krajnjeg korisnika u okviru „ZAŽELI“ Poziva ne podrazumijeva priznanje prava na socijalnu uslugu pomoći u kući u smislu Zakona o socijalnoj skrbi, s obzirom da su uvjeti pod kojima se pruža usluga pomoći u kući (uvjeti vezani za pružatelja usluga) i ostvaruje (uvjeti vezani uz korisnika usluge) definirani navedenim Zakonom i podzakonskim aktima... Nadalje, obzirom da Program ZAŽELI nije usluga pomoći u kući te u skladu s čl. 62. Zakona ne postoji prepreka da korisnik doplatka za pomoć i njegu bude ujedno korisnik programa ZAŽELI.“

Iz dostupnih statističkih podataka nadležnog Ministarstva vidljiv je trend rasta izvaninstitucionalnih usluga bez kojih život u zajednici za osobe s invaliditetom nije moguć.¹³ Kao što smo gore naveli, usluge pomoći u kući, osobne asistencije, psihosocijalne podrške u domu korisnika treba osigurati u daleko većem obimu nego što je to sada, ali još je važnije raditi na kvaliteti, dostupnosti i usklađenosti socijalnih usluga za odrasle osobe s invaliditetom s njihovim potrebama, kao što je to definirano Planom deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018. - 2020. Ponovno trebamo pogledati gornju tablicu i zapitati se: koliko bi od gotovo 10.000 osoba koje su sada smještene u instituciju moglo živjeti u vlastitom domu kada bismo imali usluge koje ne bi bile ograničavajuće, nego obimom i intenzitetom prilagođene potrebi osobe s invaliditetom?

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%20%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%202019..pdf>

¹³ Vidi: <https://mrosp.gov.hr/strategije-planovi-izvjesca-statistika/4165>

Uobičajena je praksa centara za socijalnu skrb da osobe u cilju smještaja u instituciju prethodno liši poslovne sposobnosti, ali i da povratak iz institucije povezuju s prethodnim vraćanjem poslovne sposobnosti. Nedostatak ili nedostupnost različitih usluga za podršku, nerazvijeni modeli suradnje različitih tijela, nezaposlenost, siromaštvo... sve su to čimbenici koji kao prvi izbor za zbrinjavanje osobe s invaliditetom postavljaju uslugu smještaja u instituciju.

Smještaj
ili
lišenje

U slučajevima koje smo pratili to je itekako vidljivo. Lišenje poslovne sposobnosti provodi se vrlo često upravo i zato da bi se osoba smjestila u ustanovu. Stranke u svojim pritužbama često ističu da je o smještaju odlučeno protivno njihovoj volji. CZSS pa i nadležno MROSP opovrgavaju smještaj bez pristanka. Međutim, činjenica je da za osobe lišene poslovne sposobnosti zahtjev i pristanak za smještaj podnose njihovi skrbnici, čime je ispunjen formalni uvjet „pristanka“. Niti jedna osoba ne može biti smještena u instituciju bez pristanka pa s tim argumentom i nadležno Ministarstvo opovrgava da se tisuće ljudi na dugotrajnom smještaju nalaze protivno svoje volje/prisilno, o čemu smo govorili prije nekoliko godina.

Primjer iz prakse Ureda: *Pritužitelj iz Buja obratio se pravobraniteljici zbog toga što je smješten u ustanovu, o čemu je odlučeno protivno njegovoj volji. Navodi da je zahtjev za smještaj podnijela njegova sestra, koja mu je ujedno i skrbnica, a on sam želi ostati u svojoj kući, te moli da mu pravobraniteljica pomogne „poništiti rješenje centra za socijalnu skrb“.*

Uvidom u rješenje koje je priloženo, vidljivo je da je o smještaju odlučeno između ostalog jer „nedostaje mreža izvaninstitucionalnih usluga u lokalnoj zajednici“. *Štićenik je više puta bio na psihijatrijskom liječenju, nema sposobnost ni kapacitet za samostalno održavanje kućanstva, korištenje javnog prijevoza, uzimanje terapije bez nadzora. Nakon smrti majke o njemu brine sestra, koja zbog obiteljskih obaveza ne može preuzeti brigu za zadovoljavanje svih njegovih potreba. Centar je razmatrao mogućnost poludnevnog boravka, koji bi zadovoljio potrebu za smislenim vremenom i psihosocijalnom podrškom, a takvu uslugu može dobiti jedino u Domu Motovun, ali nema organiziranog prijevoza do ustanove, a javni prijevoz štićenik nije sposoban samostalno koristiti. Također bi mu trebalo omogućiti pomoć u održavanju kućanstva.*

Ovaj slučaj jasno ukazuje na dvije bitne dimenzije problema: osobe se smještava u ustanovu zbog nedostatka odgovarajućih usluga u zajednici.

I drugo, otpor smještaju „formalno“ se zaobilazi „spasonosnim“ postupkom lišenja poslovne sposobnosti, nakon kojega pristanak na smještaj daje skrbnik.

Prema nacionalnom zakonodavstvu, osoba koja je lišena poslovne sposobnosti u dijelu „odlučivanja o smještaju“ može se smjestiti u ustanovu socijalne skrbi bez njezinoga vlastitog pristanka, odnosno uz pristanak njezinog skrbnika. Osoba lišena poslovne sposobnosti nije ovlaštena podnositelj žalbe na rješenje o priznavanju smještaja niti zahtjeva za prekidom smještaja, a ne može pokrenuti niti sudske postupke, osim onoga za preispitivanje poslovne sposobnosti. Dakle, ne postoji nikakav način da ospori odluku svoga skrbnika odnosno rješenje centra za socijalnu skrb pa niti da izađe iz institucije bez njihove odluke. Odluka o smještaju se ne preispituje. S obzirom na to da je takvoj osobi ograničena sloboda kretanja i onemogućen izlazak iz institucije, da nema redovitog preispitivanja odluke o smještaju te da osoba nema na raspolaganju niti jedno pravno sredstvo radi zaštite svojih prava, odnosno pristup pravosuđu, mišljenja smo da je ovakvim postupanjem ona zapravo lišena slobode. S druge strane, osoba s invaliditetom, s težim duševnim smetnjama, ako se prisilno smješta u psihijatrijsku ustanovu u sustavu zdravstva, sukladno Zakonu o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14) ima pravo da njezino zadržavanje preispita sud te će se postojanje razloga za prisilno zadržavanje odnosno prisilni smještaj povremeno preispitati.

UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom u Općem komentaru br. 1 (2014.) na čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom navodi kako je „...Segregacija osoba s invaliditetom u ustanovama i dalje sveprisutan i opasan problem koji krši niz prava zagarantiranih Konvencijom. Problem je pogoršan

rasprostranjenim lišavanjem poslovne sposobnosti osoba s invaliditetom, što omogućuje drugima da daju suglasnost za njihovo stavljanje u institucionalna okruženja. (...)“.

Unatoč činjenici da je Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15 i 98/19) s ciljem približavanja zahtjevima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, izmijenjen na način da ističe kako je zaštitu osoba s invaliditetom potrebno osigurati drugim sredstvima i mjerama prije nego što se donese odluka o pokretanju postupka za lišenje poslovne sposobnosti i skrbničkom zaštiti, još uvijek u praksi svjedočimo nepoštivanju ove odredbe i stavu da je bolje pogriješiti i pokrenuti ovaj postupak kršeći tako ljudska prava osobe s invaliditetom, nego ga propustiti pokrenuti riskirajući tako mogućnost da osoba s invaliditetom ostane bez zaštite koja joj je možda potrebna.

Do promjena u praksi postupanja centara za socijalnu skrb u izvršavanju skrbništva, kao i u sudskim postupcima za lišavanje i vraćanje poslovne sposobnosti važno je provoditi u život načela skrbništva, uz što manje ograničavanje prava šticećenika i uz poštivanje njihovih želja kod donošenja odluka te osobne autonomije u svim postupanjima koja ih se tiču, stoga bi i mjere koje se poduzimaju trebale minimalno zadirati u njihov život.

Međutim, čak i pozitivne promjene u smislu ostvarenja prava na jednakost pred zakonom neće dovesti do smanjenja broja osoba na smještaju u instituciji ukoliko ne osiguramo adekvatne usluge koje će omogućiti da osoba s invaliditetom dobije podršku za život u vlastitom domu.

Kao što je vidljivo iz gornjeg primjera, nedostatak čak i jednostavnih usluga kao što su prijevoz ili pomoć u kući, nemogućnost dobivanja osobnog asistenta ili svakodnevnog dolaska patronažne sestre radi davanja terapije, vodi do dugotrajnog smještaja u instituciju iz koje gotovo nema povratka.

Primjer iz prakse Ureda: Jedan pritužitelj navodi da je zbog obiteljskih sukoba „obolio na živce“, lišen je poslovne sposobnosti i smješten u zdravstvenu ustanovu u kojoj je sad već 18 godina. Smatra da se njegovo stanje u međuvremenu poboljšalo, redovito uzima terapiju, želi se vratiti u vlastiti stan i živjeti od svoje mirovine jer smještajem u ustanovi ne može ostvariti svoje pravo na privatnost i život u zajednici.

Put do izlaska -
vraćanje poslovne
sposobnosti

U svrhu ispitnog postupka pravobraniteljica je zatražila izvješće o njegovom funkcioniranju u ustanovi te izvješće CZSS o mjerama koje su poduzete ranije ili tijekom godina smještaja u cilju osiguravanja prava na život u vlastitom domu ili povremenom boravku u vlastitom domu. O funkcioniranju šticećenika ustanova je navela da je u proteklom razdoblju „stabilnog psihičkog stanja, ne registriraju se destruktivni ispadi niti konzumiranje alkohola, na odjelu je adaptiran i poštuje kućni red, korektnog je odnosa s drugim bolesnicima, aktivno uključen u radnu okupaciju i odjelne aktivnosti ali ne pokazuje inicijativu, te je povremeno bio blaže psihomotorno uznemiren...“, te se čini da funkcionira gotovo kao bilo koja druga osoba.

CZSS izvještava da je obavio respektabilan niz poslova i radnji vezano uz prodaju obiteljske kuće i kupnju i adaptaciju odgovarajućeg stana. Posebno cijenimo da se u svim odlukama poštivalo želje šticećenika. Šticećenik je povremeno i dolazio u svoj stan na terapijske izlaske pri čemu je bio u intenzivnom kontaktu sa skrbnicom koja se, osim svih radnji i postupaka vezano uz nekretninu, posvetila njegovom savjetovanju i usmjeravanju u svakodnevnom životu. Iako bi se iz ovih činjenica očekivao za stranku pozitivan ishod, odnosno izlazak s liječenja i život u stanu, to se nije dogodilo. CZSS u postupku preispitivanja lišenja poslovne sposobnosti zaključuje da zbog bolesti imenovani treba redovito uzimati terapiju, a budući da nije kritičan u odnosu na svoju bolest i potrebu uzimanja lijekova, sukladno mišljenju liječnika, potrebno mu je po izlasku s liječenja osigurati smještaj, bez koje usluge „ne može zadovoljavajuće funkcionirati“.

U Smjernicama o čl. 14. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom koje je Odbor za prava osoba s invaliditetom usvojio u rujnu 2015. godine navodi se kako je prisilno zadržavanje osoba s invaliditetom na temelju opasnosti ili prijetnje koju predstavljaju, navodne potrebe za njegovom ili liječenjem ili drugih razloga vezanih za oštećenja ili zdravstvenu dijagnozu, u suprotnosti s pravom na slobodu i predstavlja proizvoljno lišavanje slobode.

Život u instituciji za čovjeka nije prirodan, što je vidljivo i iz konkretnog izvješća centra za socijalnu skrb i naglasaka o utjecaju dugotrajne hospitalizacije na razvoj njegovih socijalnih vještina (npr. ističe se da najviše voli biti sam, nema socijalnu mrežu, nema razvijene interese). Boravkom štićenika u ustanovi nikada se neće postići takvo zdravstveno stanje da bi on kasnije funkcionirao sasvim samostalno, prvenstveno stoga što „rehabilitacijski“ postupci koji se provode u ustanovi nisu niti usmjereni na oporavak – prihvaćanje bolesti, obveznih liječničkih kontrola, trening redovitog uzimanja terapije, briga o sebi, razvijanje interesa i sl., nego na prilagodbu životu unutar institucije (prihvatiti ponuđene aktivnosti).

Godinama ukazujemo na slične slučajeve. Osobe s invaliditetom, iako sasvim zadovoljavajuće funkcioniraju te imaju imovinu i prihod, ipak završe u organiziranoj skrbi samo zato jer nismo funkcionalno povezali postojeće servise, institucije i sustave, niti uspostavili nove usluge ili redefinirali već postojeće, sve kako bismo omogućili svakoj osobi da unatoč ograničenjima zbog invaliditeta uživaju osnovna ljudska prava.

Stoga je bitno pitanje koje ovdje treba razmotriti: jesu li planirane aktivnosti i intervencije kojima bi se omogućilo imenovanom da nakon eventualnog otpusta iz bolnice živi u vlastitom stanu? Naravno, uz nadzor i podršku, ali u vlastitom stanu, a ne u drugom obliku izolacije, ovaj put u ustanovi socijalne skrbi.

Naglašavamo da osobe s invaliditetom uvijek trebaju podršku, pomoć, nadzor i vođenje, ali ta činjenica ne bi smjela voditi konačnom zaključku da osoba koja treba podršku nije sposobna za život u vlastitom domu. Svaka osoba treba podršku, a osoba s invaliditetom uz podršku može trebati i nadzor i vođenje.

Skrbnik i CZSS pri tome su samo jedan segment podrške, a u zajednici postoje i treba koristiti i druge resurse koje možemo funkcionalno uključiti u podršku osobi koja nije u potpunosti samostalna (npr. liječnik, patronažna sestra, dnevna bolnica, Crveni križ, nevladin sektor, crkvena zajednica... itd.).

U konkretnom slučaju CZSS-u **preporučili smo** da se dodatni naponi usmjere na pružanje intenzivne stručne podrške njihovom štićeniku koristeći njegove osobne potencijale, kao i sve dostupne resurse u zajednici, te tako osigura imenovanom uživanje temeljnih ljudskih prava. Pravobraniteljica će i dalje nastaviti pratiti ovaj slučaj.

Svaka osoba lišena poslovne sposobnosti ne treba biti smještena, niti svaka osoba koja treba podršku treba biti lišena poslovne sposobnosti.

I obratno, ukoliko osoba nije lišena poslovne sposobnosti, to ne znači da joj nije potrebna pomoć ili podrška. Prateći slučajeve povrede prava osoba s invaliditetom uočavamo da centri za socijalnu skrb ne poduzimaju ozbiljnije mjere i aktivnosti podrške ako osoba nije lišena poslovne sposobnosti. Iako se može raditi o osobi smanjenih/ograničenih sposobnosti za brigu o sebi, kada osoba ima poslovnu sposobnost centri za socijalnu skrb ne preuzimaju značajniju ulogu u pružanju podrške takvoj osobi.

Primjer iz prakse Ureda: O tome govori i slučaj u kojem posvojiteljica ukazuje na nepostupanje CZSS u osiguravanju podrške njezinom posvojenom sinu nakon završenog školovanja. Imenovana opisuje sve okolnosti njegova odrastanja u obitelji koja mu se maksimalno posvetila, ali i teškoće s kojima se susreće zbog njegovoga neprihvatljivog ponašanja i agresije prema njoj. U podnesku navodi da nema namjeru i ne može u takvim okolnostima prihvatiti njegov povratak u obitelj ali da i dalje pokušava ispitati mogućnosti koje mu stoje na raspolaganju kako bi se osamostalio. Tako se raspitivala za mogućnosti smještaja u organiziranom stanovanju, o zapošljavanju u URIHO-u, o svemu je navodno izvijestila nadležnu socijalnu radnicu, ali ne dobiva povratnu informaciju o tome što se poduzima u tom smislu. Podnositeljica smatra da CZSS i sam mladić trebaju zajednički donijeti odluku o nekom prihvatljivom rješenju za njega, te mu i konkretno pomoći da se to i realizira, a smatra da je u njegovom prvenstvenom interesu da se zaposli i koliko je moguće osamostali. Međutim, budući da mladić ima

Lišenje
ili
ništa

slabije psihofizičke sposobnosti te mu je potreban i nadzor i podrška, smatra da bi upravo iz tog razloga najbolje rješenje bilo organizirano stanovanje.

Od nadležnog CZSS smo zatražili izvješće o poduzetom vezano uz zaposlenje, osiguranje smještaja i druge potrebe mladića, kao i aktivnostima koje namjerava poduzeti kako bi se imenovanom osigurao adekvatan smještaj i pružila podrška u prevladavanju trenutnih životnih okolnosti.

CZSS u bitnome konstatira da imenovani nije lišen poslovne sposobnosti te da su ga „upoznali s mogućnostima smještaja i socijalnih naknada koje mu stoje na raspolaganju“. Upoznati mladića na pragu života, nakon tek završenog obrazovanja u centru za odgoj i obrazovanje i trogodišnjeg smještaja s pravima i sustavom naknada ne čini se dovoljnom razinom podrške.

Smatramo da jedini indikator intenziteta stručnih intervencija trebaju biti potrebe osobe s invaliditetom, neovisno o tome ima li ili nema poslovnu sposobnost.

Na potrebu uvođenja instituta *podrške u odlučivanju umjesto zamjenskog odlučivanja* ukazivali smo i prije više godina, ali naši prijedlozi nisu bili prihvaćeni.

Usluga savjetovanja, psihosocijalna podrška, mobilni timovi za podršku, osobna asistencija trebale bi biti neizostavne i široko korištene usluge, dostupne u svim sredinama, koje bi usluge bile stvarna prevencija institucionalizacije, a uz koje bi se svakoj osobi s invaliditetom i njihovim obiteljima pružila mogućnost da preuzmu kontrolu nad svojim životom.

Godinama ukazujemo da je razlog velikog broja ostvarenih usluga smještaja u ustanove nedostatak potrebnih izvaninstitucionalnih usluga.

Međutim, prema podacima nadležnog MROSP-a o broju korisnika smještaja u državnim domovima prema glavnom razlogu smještaja/nekorištenja izvaninstitucionalnih usluga¹⁴ vidljivim u tablici 22. čini se da je ocijenjeno da su razlozi korištenja smještaja, a ne korištenja usluga u tome što stanje korisnika nije omogućilo korištenje izvaninstitucionalnih usluga.

Podrška

GLAVNI RAZLOG SMJEŠTAJA	ukupno	do 34	35 - 44	45-64	65 +
invaliditet, bolest, nemoć	2.207	53	140	997	1.017
narušeni odnosi u obitelji, nepostojanje podrške	50	3	14	22	11
nemogućnost skrbi od strane članova obitelji	186	8	6	111	61
neprijemni uvjeti života	19	1	3	10	5
osamljenost	5	-	1	2	2
ostalo	37	2	2	15	18
Razlozi korištenja smještaja u domovima, a ne izvaninstitucionalnih usluga					
stanje korisnika nije omogućilo korištenje izvaninstitucionalnih usluga	2.181	60	137	990	994
nije postojala mogućnost pružanja primjerene izvaninstitucionalnih usluge	267	7	26	127	107
nepoznato	56	-	3	40	13

Tablica 22. Broj korisnika smještaja u državnim domovima prema glavnom razlogu smještaja/nekorištenja izvaninstitucionalnih usluga

¹⁴ Podatci u tabeli su prikupljeni iz Godišnjeg statističkog izvješća o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2019. godini, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP %20dokumenti/Godi %C5 %A1nje %20statisticko %20izvjesce %20o %20domovima %20i %20korisnicima %20socijalne %20skrbi %202019..pdf, stanje na dan 31.12.2019>

Paradigma koju donosi Konvencija o pravima osoba s invaliditetom naglašava obvezu društva da osmisli načine i mogućnosti da se svakoj osobi omogući život u vlastitom domu. To u konačnici znači da bi stanje korisnika samo u izvanrednim okolnostima moglo biti prihvatljiv razlog zbog kojega osobu treba zbrinuti kroz institucionalnu skrb. Međutim, ako CZSS nemaju na raspolaganju najrazličitije usluge koje mogu koristiti u podršci osobi s invaliditetom i ako nemaju kapacitete za planiranje podrške korisniku, okreću se „sigurnom“ dugotrajnom smještaju.

Pri tome smatramo da osim sustavnih usluga treba koristiti sve formalne i neformalne oblike podrške. Čini nam se da treba i dalje raditi na jačanju svijesti o ljudskim pravima u društvu, a stručnjake u centrima za socijalnu skrb u tom smislu osnažiti i na neki način ovlastiti da u individualne planove skrbi za pojedinu osobu ugrade potencijale svih dostupnih resursa u zajednici.

Nedostatak specijaliziranih usluga i programa podrške u zajednici uvjetuju povećani broj zahtjeva za smještaj odnosno nedostatak smještajnih kapaciteta, pogotovo kad se radi o specifičnim potrebama pojedinih kategorija osoba s invaliditetom. Tako smo i ove godine zaprimili više zamolbi roditelja djece s izraženijim poremećajima u ponašanju koji unutar obitelji više nemaju potrebne kapacitete za skrb o svojoj djeci.

Primjer iz prakse Ureda: Roditelji s područja Slavonije navode da njihova kći ima poremećaj iz spektra autizma, da je tri puta bila na liječenju u Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mladež, da liječenje nije dovelo do poboljšanja njezinog stanja, da je njezino funkcioniranje obilježeno izrazitom agresivnošću i autoagresivnošću, zbog čega je ugroženo funkcioniranje cijele obitelji: „Svaki moj odlazak na posao znači neka materijalna šteta u kući, a žena me tokom smjene zove i po 50 puta. Pa bih naveo samo nešto od onoga što je... napravila... Razbijen kompjuter, televizor, ormari, lusteri, satovi, mobitel, razbijanje stakla na vratima, razbijen prozor na susjedovoj kući, razbijeno staklo na ogradi susjeda, svakodnevno skidanje vrata iz štokova, razbijena tuš kabina, razbijen ormarić u kupaonici, hrana i sokovi razbacani po zidovima i stropu, uništavanje igraćaka i školskih potrepština mlađe kćeri, iz dvorišta na ulicu baca cigle na prolaznike ispred kuće... Samoozljeđuje se... susjedi se žale na nju i njezino ponašanje i njezino vrištanje... Bojim se da u svojem stanju ne učini nešto zaista loše sebi ili drugima, kako ukućanima tako bilo kome drugome. Molim Vas da pod hitno nađete dom za istu kako ne bi došlo do opasnih ili trajnih negativnih posljedica.“

Nadležni CZSS očitovao se izvješćem u kojem opisuju sve što su poduzeli na zahtjev roditelja. Obratili su se gotovo svim domovima socijalne skrbi diljem RH, a do pisanja odgovora pravobraniteljici gotovo svi domovi odgovorili su da nisu u mogućnosti djetetu osigurati smještaj zbog popunjenosti kapaciteta ili jer se radi o djetetu, a oni zbrinjavaju odrasle osobe, ili zbog težine zdravstvenog stanja i izrazite agresivnosti djevojčice.

Kao i u više sličnih slučajeva ove, ali i prošlih godina, **preporučili smo** nadležnom Ministarstvu (tadašnjem MDOMSP-u, danas MROSP) da se uključi u rješavanje konkretnog slučaja u okviru postojećih mogućnosti sustava socijalne skrbi, ali i da što prije započne aktivnosti na uspostavi sustava podrške u zajednici te dostupnih i individualiziranih alternativnih usluga za djecu s psihosocijalnim teškoćama i izraženim poremećajima ponašanja i osobnosti. Naglasili smo nužnost utvrđivanja potreba na razini države za specijaliziranim intenzivnim postupcima za populaciju djece i mladih te odraslih osoba s poremećajima u ponašanju i psihosocijalnim teškoćama, budući da se nedostatkom institucionalnih i izvaninstitucionalnih kapaciteta za podršku ovoj osjetljivoj populaciji krše njihova prava te predstavljaju trajni rizik za zajednicu i njihovu osobnu dobrobit.

U konkretnom slučaju nadležno MROSP osiguralo je smještaj u Centru „Mala Terezija“, a povratne informacije od roditelja su vrlo pozitivne, kći se vrlo dobro adaptirala, a relativna blizina ustanove omogućava im česte kontakte.

Što se tiče opće preporuke za razvoj sustava podrške u zajednici za djecu s izraženim poremećajima u ponašanju te osiguravanje specijaliziranih institucionalnih kapaciteta za privremeni visoko strukturirani

rehabilitacijski program, a koju preporuku pravobraniteljica ponavlja već dvije godine, Ministarstvo nas je izvjestilo da je s UNICEF-om Hrvatska potpisao sporazum o provedbi programa *Za snažniju obitelj* u vrijednosti pet milijuna kuna, u sklopu kojega se između ostalog namjerava izraditi diferencirani program tretmana za djecu s poremećajima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja.

Obiteljski domovi

Nekoliko tragičnih događaja u privatnim obiteljskim domovima obilježilo je 2020. godinu. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više godina unazad ukazuje na loše uvjete smještaja u takvom obliku smještaja. Struktura korisnika smještenih u ove domove, geografska izolacija tih domova i nedostatak stručnih djelatnika iz područja socijalnog rada ili psihosocijalne rehabilitacije čini ove ustanove naglašeno institucionaliziranim, a time i najlošijim izborom za smještaj odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima. Broj korisnika u obiteljskom domu ne osigurava obiteljsku atmosferu i dinamiku, a s druge strane nedostatak stručnih djelatnika, kvalitetnih programa i sadržaja ovaj oblik skrbi pretvara u puko zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba. Smještaj u obiteljskim domovima bez stručne podrške i nadzora, u pretežno marginaliziranim sredinama bez ikakvih sadržaja i mogućnosti za osobni razvoj korisnika, u svojoj je biti u suprotnosti s načelima zaštite ljudskih prava.

Obiteljski domovi u kojima osobe s invaliditetom žive segregirane i izolirane, depersonalizirane i pasivne, bez prava da same kontroliraju vlastiti život, donose odluke ili vrše odabire o načinu života, provodeći vrijeme bez osmišljenih aktivnosti, predstavljaju neprihvatljiv izbor za skrb za odrasle osobe s invaliditetom te smo preporučili da se ovaj oblik zbrinjavanja korisnika zamijeni organiziranim stanovanjem uz podršku. Smještaj u obiteljski dom za ovu kategoriju korisnika treba za CZSS postati posljednji izbor, a sustav socijalne skrbi, odnosno nadležno MROSP treba što prije u planove deinstitucionalizacije i transformacije ustanova uključiti i privatne obiteljske domove.

2.17.2. PODRŠKA ŽIVOTU U ZAJEDNICI

Usluga osobnog asistenta

Gotovo cijelo desetljeće pravobraniteljica za osobe s invaliditetom angažirana je na uvođenju usluge osobnog asistenta kao sustavne, zakonom definirane usluge. Zalaže se za osiguravanje institucionalnog okvira za ostvarivanje ove usluge, odnosno sustavne implementacije usluge osobnog asistenta u pravni prostor RH, bez kojega se osobama s invaliditetom izravno krši ostvarivanje jednoga od osnovnih ljudskih prava.

Prema našim informacijama, započele su aktivnosti u pripremi zakonske regulative, međutim, uvjereni smo da je nužno ubrzati proces izrade zakonskog teksta.

Vezano uz kriterije i uvjete propisane Uputama za prijavitelje na Poziv *Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom – faza III UP.02.2.14* zaprimamo upite udruga i zainteresiranih stranaka o mogućnostima da se u navedeni program naknadno uključe osobe s invaliditetom umjesto ranijih korisnika kojima je prestala potreba za uslugom osobnog asistenta iz različitih razloga (odlazak na smještaj, smrt korisnika i sl.). Udruge opisuju da je spornim Uputama za prijavitelje navedenog natječaja praktično isključena populacija potencijalnih novih korisnika osobne asistencije, jer do zaključenja prijave nije moguće ishoditi traženu dokumentaciju – uvjerenje neovisnog tijela vještačenja ili uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije. Navode da za mnoge potencijalne korisnike nije moguće do zadanog roka za prijavu na natječaj provesti postupak vještačenja zbog trajanja postupka vještačenja. Bez uvjerenja, novi korisnici ne mogu se uključiti u projekt iako time ne bi došlo do povećanja broja korisnika.

Kako su gore opisani uvjeti izravno onemogućili određenom broju novih potencijalnih korisnika da se prijave na Poziv, tim više držimo uputnim omogućiti ostvarivanje usluge osobne asistencije za već odobrene projekte, čime ne bi došlo do povećanja broja korisnika, odnosno izlaska iz financijskog okvira.

Nadležnom MROSP-u uputili smo **preporuku** da osigura za potencijalne/buduće korisnike usluge osobne asistencije mogućnost da u okviru do sada ugovorenog po Pozivu zbog oslobođenih mjesta ostvare uslugu asistencije, jer je nedopustivo čekanje na novo programsko razdoblje u okolnostima ionako ograničenih kapaciteta za korištenje usluge osobnog asistenta.

Ministarstvo potvrđuje da je „u okviru osiguranih sredstava za projekt osobne asistencije ciljano propisano da se uključiti mogu samo oni korisnici koji već imaju izdano uvjerenje neovisnog tijela vještačenja o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobne asistencije ili uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije o ispunjavanju uvjeta za primanje usluge osobne asistencije. Također u istom poglavlju, podnaslov Ciljne skupine definirano je da su prihvatljivi pripadnici ciljnih skupina koji imaju izdana navedena uvjerenja. Slijedom navedenoga nije moguće zatražiti procjenu za nove korisnike i uključiti ih u projekt. Međutim, ukoliko pripadnici ciljnih skupina imaju od ranije izdano uvjerenje neovisnog tijela vještačenja ili Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije, neovisno jesu li do sada primali uslugu osobne asistencije, mogu se naknadno uključiti u projekt ukoliko dođe do odustanka ili smrti korisnika usluge.“

Zaključno, ako je zbog odustanka ili smrti ili drugog razloga tijekom provedbe projekta otvoreno slobodno mjesto, nije važno što potencijalni novi korisnik treba tu uslugu, ona mu neće biti dostupna zbog toga što tijekom provedbe projekta neće biti moguće ishoditi uvjerenje Odbora za procjenu ispunjavanja uvjeta za primanje usluge osobne asistencije za nove korisnike.

U Zaključnim primjedbama i preporukama, UN-ov Odbor za prava osoba s invaliditetom je nakon rasprave o inicijalnom izvješću RH o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u članku 19. Neovisno življenje i uključenost u zajednicu, među ostalim, naglasio slijedeće:

1. ...Odbor je zabrinut da je pravni okvir za usluge osobnog asistenta kojim se omogućava samostalan život u zajednici nepotpun te da su takve usluge na raspolaganju samo ograničenom broju osoba s invaliditetom...

Umjesto već donesenoga zakonodavnog okvira, umjesto sustavnog osiguravanja jedne od najznačajnijih usluga u ostvarivanju prava na neovisno življenje za osobe s invaliditetom, mi i dalje nemamo zakon, nemamo sustav te stagniramo pa čak i potencijalno smanjujemo broj korisnika ove usluge.

Udruga osoba s invaliditetom i pružanje usluga

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom unazad nekoliko godina zaprima zamolbe i pritužbe udruga osoba s invaliditetom zbog financijske neodrživosti provedbe programa i nemogućnosti sklapanja ugovora o međusobnim odnosima koji bi im omogućio sustavno financiranje programa boravka i drugih usluga. Zabrinjava što mnoge udruge u svojim obraćanjima naglašavaju da će „ako se tako nastavi, daljnji rad biti nemoguć“.

Za one koji imaju ugovorenu suradnju za pružanje usluga, ugovorena cijena usluga ne omogućava angažiranje kvalitetnijega stručnog kadra, bez kojega nema niti kvalitetne podrške i kvalitetnih programa.

Nevladin sektor tijekom prošle godine bio je ozbiljno zabrinut zbog sporih postupaka u procesu natječaja za projekte, zbog čega smo zajedno s velikim brojem udruga održali više sastanaka s odgovornim osobama u Ministarstvu (tadašnjem MDOMSP, kasnije MROSP). Neke udruge gotovo su obustavile svoje programe zbog nedostatka sredstava, a mirenju s takvom situacijom doprinijela je samo pandemija i stroge epidemiološke mjere koje su u dijelu vremena isključivale dolazak korisnika na njihove programe.

Zabrinjava nas što su korisnici programa i projekata udruga relativno brojna populacija osoba s invaliditetom – korisnici koji nemaju pristup tržištu rada, oni koji u najmanjoj mjeri imaju pristup državnim mjerama i programima zapošljavanja, koji nisu osposobljeni za rad, koji nemaju razvijenu

socijalnu mrežu, oni koji nisu sposobni za obrazovanje, koji jedinu sustavnu podršku dobivaju kroz programe i usluge koje im osiguravaju udruge i drugi pružatelji usluga.

Zabrinjava razlika u financiranju programa i usluga koje pružaju državni domovi i oni nevladinog sektora, pri čemu su ovi prvi u daleko povoljnijem položaju, iako ih nužno ne prati ista kvaliteta usluge. Njihovo financiranje ne ovisi o projektima, financirani su automatizmom od strane osnivača, dok udruge trebaju dodatne kapacitete i resurse za složenu administraciju vezanu uz dobivanje i provedbu projekta.

Kako se radi o velikoj populaciji osoba s invaliditetom čija je roditeljska populacija sve starija, tim više zabrinjava potencijalno sužavanje aktivnosti udruga, a to, bojimo se, vodi prema izolaciji, a onda i institucionalizaciji tih osoba, što je protivno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom i zadanim ciljevima socijalne politike u području prava osoba s invaliditetom.

U srpnju 2020. godine ukazali smo na niz pritužbi udruga koje provode uslugu osobne asistencije u provedbi projekata *Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom – faza III* te nemogućnosti da u slučaju odustajanja ranijeg korisnika u projekt uključe novoga potencijalnog korisnika ukoliko nema od ranije izdano uvjerenje Odbora za utvrđivanje potrebe za uslugom osobne asistencije. U odgovoru Ministarstva navodi se da se za provedbu *Poziva Razvoj usluge osobne asistencije za osobe s invaliditetom – faza III* osiguralo ukupno 150 milijuna kuna, odnosno za osobnu asistenciju 135 milijuna kuna, te da zbog raspoloživih sredstava koja su osigurana Ministarstvo nije u mogućnosti proširiti ciljano skupinu, odnosno uključiti nove korisnike, a mogućnost uključivanja novih korisnika u program planira se za novo programsko razdoblje 2021.-2027. godine.

U odnosu na navedeno predložili smo da se za potencijalne/buduće korisnike usluge osobne asistencije osigura mogućnost da u okviru do sada ugovorenog, zbog oslobođenih mjesta ostvare uslugu asistencije (ne radi se o povećanju broja, nego o već ugovorenom broju korisnika).

Kontinuitet i velik broj zaprimljenih pritužbi koje se odnose na uslugu osobnog asistenta potvrđuju problematiku projektnog osiguravanja, projektnog financiranja i provedbe ove toliko značajne usluge.

Smatramo nedopustivim da udruge koje su u ovom slučaju pružatelji socijalne usluge, sredstva za provedbu projekta dobivaju neredovito i s velikim zaostatcima, te da su potencijalno stavljeni pred izbor raskida ugovora za pružanje ove usluge.

Smatramo nedopustivim da osoba s najtežim invaliditetom ne može koristiti uslugu osobnog asistenta zbog neposjedovanja uvjerenja, čak iako se time ne povećava broj ugovorenih projekata niti ugovoreni iznos.

Čekanje na novo programsko razdoblje u okolnostima ionako ograničenih kapaciteta za korištenje usluge osobnog asistenta nedopustivo je. Zabrinjava podatak da su sredstva za projekte osobne asistencije ograničena.

Ostvarenje prava na neovisno življenje gotovo ovisi o usluzi osobnog asistenta.

Osobna asistencija jedan je od najvažnijih instrumenata za ostvarivanje jednakosti svih osoba i stvaranje mogućnosti za njihovo ravnopravno sudjelovanje u svim sferama života. Osobna asistencija izravno prevenira institucionalizaciju osoba s invaliditetom, što je također jedna od važnih odrednica i pokazatelja provedbe čl. 19. Konvencije. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom godinama se snažno zalaže da se usluga osobne asistencije regulira zakonom, kako bi sve osobe s invaliditetom imale pristup ovoj usluzi na jednakim osnovama i pod jednakim uvjetima te u kontinuitetu. Međutim, nadležna tijela nisu pokazala političku volju, već samo načelno razumijevanje, što ne doprinosi stvarnim sustavnim promjenama i rješenjima, a to potvrđuje i činjenica da godinama nisu prihvaćene preporuke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u ovom području.

[Donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku](#)

Od 2011. godine, kada je inkluzivni dodatak prvi put definiran u Zakonu o socijalnoj skrbi pa do danas, gotovo svake godine upućujemo preporuke i tražimo očitovanje o aktivnostima vezano uz izradu

Zakona o inkluzivnom dodatku, a odgovori se recikliraju gotovo na isti način: „...u tijeku je... radna skupina... izrada kriterija... suradnja s drugim tijelima...“.

Unatoč najavljenom i planiranom donošenju navedenog Zakona, odnosno nakon objavljenih teza u lipnju 2013. godine, bilo je vidljivo da je upitno donošenje istoga do zadanog roka. Od 2013. godine održano je u nadležnom Ministarstvu (tadašnjem MDOMSP, danas MROSP) nekoliko sastanaka s predstavnicima saveza osoba s invaliditetom različitih oštećenja, nacionalnih udruga i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, međutim nije postignut dogovor o najbitnijim odrednicama inkluzivnog dodatka – vrsti i težini invaliditeta te uvođenju imovinskog/dohodovnog cenzusa.

Na izradi zakonskog rješenja prema navodima tada nadležnog MDOMSP-a od lipnja 2015. nastavlja se rad proširene Radne skupine koja prihvaća utvrđivanje razine potpore u četiri razine te uvođenje imovinskog cenzusa. Dogovorena je potreba izrade analize postojećih prava na osnovi invaliditeta u različitim sustavima, na temelju koje će Radna skupina predložiti o pravima koja će biti obuhvaćena budućim inkluzivnim dodatkom.

Unatoč podacima Ministarstva da se od tada do danas najprije formira pa onda proširuje radna skupina koja treba definirati kriterije i raditi na izradi Zakona te unatoč činjenici da Ministarstvo kontinuirano zaprima prijedloge saveza i udruga osoba s invaliditetom za pojedina zakonodavna rješenja koja su bila prijeporna, do danas nemamo nikakav rezultat.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom posljednji je put u 2019. godini uputila nadležnom Ministarstvu primjedbe na Plan zakonodavnih aktivnosti za 2020. godinu te predložio da se u Plan obvezno uvrsti donošenje Zakona o inkluzivnom dodatku.

Osim do sada dobivenih obrazloženja, nismo upućeni u neke druge razloge zbog kojih se kroz gotovo jedno desetljeće nije donio Zakon o inkluzivnom dodatku koji potiče aktivno sudjelovanje i osigurava stvarni doprinos osoba s invaliditetom u razvoju zajednice.

Zaključne preporuke:

1. Žurno nastaviti procese transformacije i deinstitucionalizacije domova socijalne skrbi.
2. U procese uključiti obiteljske domove, napustiti tezu da je udomiteljstvo za odrasle osobe s invaliditetom alternativni oblik skrbi u zajednici.
3. Osmisliti nove i redefinirati postojeće usluge u socijalnoj skrbi na takav način da budu stvarna prevencija institucionalnog zbrinjavanja.
4. Osnažiti nevladin sektor u pružanju socijalnih usluga, intenzivirati sklapanje ugovora o međusobnoj suradnji radi osiguravanja kontinuiteta financiranja i provedbe programa.
5. Educirati djelatnike socijalne skrbi u jačanju svijesti o ljudskim pravima.
6. Jačati kapacitete centara za socijalnu skrb u korištenju izvaninstitucionalnih usluga umjesto smještaja.
7. Izmijeniti zakonski okvir za priznavanje usluge smještaja za osobe s tjelesnim, mentalnim, intelektualnim i senzoričkim teškoćama, pri čemu bi smještaj trebao biti posljednji izbor.

2.18. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

Borba protiv siromaštva prioritetni je zadatak države, posebno u godini koju je obilježila epidemija i sve njezine posljedice. Državni zavod za statistiku u *Anketi o dohotku stanovništva 2019.* iznosi pokazatelje siromaštva i socijalne isključenosti u 2019., prema kojima je *stopa rizika od siromaštva u 2019. godini iznosila 18,3 %*.

KLJUČNI POKAZATELJI SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI U 2019.

Stopa rizika od siromaštva, **18,3 %**

Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti, **23,3 %**

Osobe u teškoj materijalnoj deprivaciji (četiri ili više stavki), **7,3 %**

Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada, **9,2 %**

Prag rizika od siromaštva:

Jednočlano kućanstvo – 32.520,00 kn/god., odnosno 2.710,00 kn/mj.;

Kućanstvo s dvije odrasle osobe i dvoje djece mlađe od 14 godina – 68.292,00 kn/god, odnosno 5.691,00 kn/mj.

Izvor: DZS, Priopćenje, Zagreb, 9.10.2020.

(2014. - 2020.)¹⁵ definira siromaštvo ne samo kao nedostatak materijalnih sredstava potrebnih za život, nego u širem smislu kao višestruku depriviranost pojedinca koja obuhvaća i socijalnu, kulturnu, političku i drugu dimenziju. Zbog toga sveobuhvatnu borbu protiv siromaštva nužno treba temeljiti na inkluzivnosti društva i snažnoj zaštiti temeljnih ljudskih prava.

Jedno od područja Strategije za borbu protiv siromaštva uključuje pristup socijalnim naknadama iako za izlazak iz kruga siromaštva samo socijalne naknade nisu dovoljne. Na siromaštvo ne možemo odgovoriti bez šire suradnje različitih dionika, kako to i proizlazi iz Strategije koja se bazira na osiguravanju uvjeta za ostvarenje triju glavnih prioriteta: borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti; sprječavanja nastanka novih kategorija siromašnih, kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba; uspostave koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

Iz podataka o broju korisnika zajamčene minimalne naknade uočavamo pad broja korisnika zajamčene minimalne naknade (dalje: ZMN) i jednokratnih naknada u razdoblju 2017. – 2019., koji može imati uzroke u izuzetno niskoj osnovici za priznavanje ZMN-a, odredbama Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19 i 64/20, 138/20) koje se odnose na limitirano razdoblje primanja ZMN-a ili obvezi sudjelovanja u javnim radovima jedinica lokalne/područne samouprave. Osobe koje ne mogu podmiriti osnovne životne potrebe ostvaruju ZMN koja ne prati troškove života. Na primjer, tročlana obitelj s jednim djetetom koja uopće ne ostvaruje druga sredstva za osnovne životne potrebe može ostvariti ukupno mjesečno iznos od 1.440,00 kn za svoje uzdržavanje. Osnovica za ZMN za djecu je 40 % osnovice koju određuje Vlada RH (800,00 kn), što znači da je za djetetovo uzdržavanje predviđeno 320,00 kn mjesečno.

Iako je pravobraniteljica ranijih godina predlagala povećanje za osobe s utvrđenom nesposobnošću za rad, osnovica za radno nesposobnu osobu uvećana je za 10 %, ali samo ukoliko se radi o samcu. Isto tako nije prihvaćen niti prijedlog da se osnovica poveća i za dijete s teškoćama u razvoju, zbog povećanih troškova njegove skrbi.

¹⁵ Vidi: [https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/Strategija %20borbe %20protiv %20siroma %C5%A1tva.pdf](https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/ZPPI/Strategije/Strategija%20borbe%20protiv%20siroma%C5%A1tva.pdf)

Prema statističkim podacima MROSP-a (ranije MDOMSP)¹⁶ u razdoblju 2017. - 2019. ističemo u Tablici 23. broj korisnika i prava u socijalnoj skrbi u RH (materijalni oblici skrbi):

Vrsta prava	2017.	2018.	2019.
Zajamčena minimalna naknada	84.930	72.759	62.301
Jednokratna naknada/pomoć	73.560	67.692	65.952
Jednokratna naknada zbog nabave nužne odjeće i obuće	4.462	3.313	3.166
LOKALNA I REGIONALNA SOCIJALNA SKRIB			
Naknada za troškove stanovanja	36.875	22.768	..***
Pravo na troškove ogrjeva	40.331	47.136	27.215

Kada se na teške materijalne prilike nadoveže invaliditet jasnije možemo vidjeti sve aspekte siromaštva, kao što su izolacija, gubitak dostojanstva, smanjene prilike za obrazovanje i rad, nedostatak izbora i drugo.

Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom upućuju se pritužbe, molbe, prijedlozi i vapaji, uglavnom iz dva razloga – neostvarivanja prava na temelju važećeg zakonodavstva zbog propusta službi i nemogućnosti podmirivanja osnovnih životnih potreba unatoč ostvarenim pravima. Zabrinjava povećani broj osoba koje opisuju kako ne mogu podmiriti minimum životnih potreba zbog niskih primanja ili socijalne naknade, nemaju grijanje, vodu, struju....

„...ni živi ni mrtvi...“

Najugroženiji su umirovljenici s vrlo malim mirovinama i teško narušenog zdravlja ili s invaliditetom.

Primjer iz prakse: „...molim vas da se pobrinete za nas invalide. Imam mirovinu u iznosu od 1.636,33 kn mjesečno, imam četvero djece koja se školuju, plaća supruge opterećena je kreditima. Meni treba njega i pomoć druge osobe... Moja skromna procjena je da meni i drugim invalidima nije dostatno cca 5.000,00 kn mjesečno (lijekovi, njega), jer sam na teretu i svojoj obitelji i cijelom društvu. Moja djeca se brinu o meni cijeli život, a zapuštaju svoj život i školovanje... Svi nas izbjegavaju. U ovim trenucima pandemije nas se i ne spominje. Spriječeni smo liječiti se, a financijske pomoći nema. Imam toliko dijagnoza da ne stignem te papire predati na komisiju za njegu i pomoć druge osobe, a komisija se čeka par mjeseci, a rješenje godinu dana. Molim vas da apelirate na Vladu da nam pomognu i nama u ovo vrijeme pandemije kako bi ju i mi mogli prebroditi....“

Primjer iz prakse: Stranka iz Zagreba čiji je slučaj još u rješavanju ima 2.100,00 kn mirovine, slijepa je osoba i teže pokretna. Osobnu invalidninu ostvaruje i koristi za troškove nekih lijekova, prijevoza za odlazak u bolnicu ili liječniku, pratnju i dr. Od mirovine nije uspijevao redovito podmirivati životne potrebe za prehranu, higijenu i režije, te se našao u situaciji da mu prijete isključenje plina zbog 16.000,00 kn duga za grijanje. Nema tople vode, hladno mu je, ne može održavati higijenu. Obročna otpлата duga ponovo bi ugrozila njegovu egzistenciju i bio bi prisiljen stvoriti nove dugove, jer mirovina ionako nije dovoljna za režije i hranu. U komunikaciji s nadležnim osobama iz Gradske plinare dobio je informaciju da bi možda otpis dugovanja u njegovom slučaju bio moguć, uz preporuku „nadležne institucije“.

Budući da se radi o osobi s težim invaliditetom i skromnim mjesečnim primanjima, koja je u kategoriji ugroženog kupca energenata, zabrinjava činjenica da je imenovanom ipak obustavljena isporuka plina, zbog čega je dodatno ugroženo njegovo zdravlje.

¹⁶ Vidi: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticke%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202019%20godini.pdf>

Nadležnom CZSS preporučili smo da pitanje dugovanja riješi u okviru zakonskih mogućnosti, bez prekida isporuke energenta o kojemu u velikoj mjeri ovisi njegovo daljnje funkcioniranje, zdravlje i zadovoljavanje svakodnevnih životnih potreba. Prema zaprimljenoj obavijesti, CZSS pokrenuo je postupak priznavanja uvećane jednokratne naknade, ukoliko za to dobije suglasnost nadležnog MROSP-a.

Stranka je CZSS o navedenom dugovanju obavijestila već prije više mjeseci, te je očito ovdje izostalo pravodobno djelovanje nadležnog CZSS-a.

Epidemija kojoj svjedočimo dodatno je otežala položaj osoba s invaliditetom u različitim aspektima, o čemu najbolje svjedoči sljedeći primjer: „... živim u selu kraj Pule... bolujem od multiple skleroze već nekih 20-ak godina... Prvih 10-ak godina mogla sam raditi uz pomoć kortikosteroida kao konobar... a onda sam izgubila funkciju nogu i mislila da je to najgore... sada ne mogu koristiti ni ruke, izgubila sam vid, slabiji mi je sluh, jedem kašasto... muž mora raditi sve... nema kraja, nema ni nade... status njegovatelja u centru je odbijen (zato što njegovatelj ne može biti član obitelji)... nisam se žalila jer svaka žalba ili komunikacija s nadležnim institucijama gotovo u pravilu izaziva relaps... plaćem gotovo stalno... ne mogu psihijatru zbog korone... ovo što nas dvoje živimo nije život dostojan čovjeka. Nismo ni živi ni mrtvi. Nismo više ni ljudi. Ne znam s kim bih trebala ratovati...“

Zabrinjava da je tek nakon postupanja pravobraniteljice pokrenut postupak za priznavanje drugih socijalnih naknada. Isto tako zabrinuo nas je navod da je suprugu odbijeno pravo na status njegovatelja „jer njegovatelj ne može biti član obitelji“, koji argument nije u skladu sa zakonskim odredbama prema kojima supružnik osobe s invaliditetom može biti njegovatelj.

Budući da navedeno upućuje na protuzakonito i nestručno postupanje CZSS-a, nadležnom MROSP-u predložena je provedba upravnog nadzora, a CZSS-u da preispita sve do sada poduzeto vezano uz prevladavanje teškoća ove obitelji, te poštujući načelo pravodobnosti poduzme i druge mjere i aktivnosti vezane uz ukupne okolnosti u obitelji, da razmotri sve mogućnosti sustava socijalne i zdravstvene skrbi, kao i lokalne zajednice kako bi se osigurala potrebna podrška obitelji. Ispitni postupak u ovom slučaju još je u tijeku.

Primjer iz prakse: Stranka iz Rijeke u svojoj pritužbi navodi da nema sredstava za život, da je bolesna, živi sama, te da se od mladosti liječi kod psihijatra. Navodi da ima ovrhe na mirovini, da joj je isključena električna energija, nema novčanih sredstava za popravke u stanu, te da više mjeseci živi bez vode i struje. Pritužiteljica više puta ponavlja molbu da joj se pomogne informacijom i eventualnim pravima na bilo koju vrstu financijske pomoći, budući da su njezini uvjeti života ispod svakog standarda te se u zimskim mjesecima smrzava u stanu bez struje i vode.

Na preporuku pravobraniteljice nadležni CZSS pokreće postupak za ostvarivanje doplatka za pomoć i njegu, ali postupak će na kraju biti okončan negativnim rješenjem, jer njezina obiteljska mirovina prelazi propisani cenzus (mirovina je 1.900,00 kn). Samo naknade na temelju teškog i težeg invaliditeta mogu biti izuzete od cenzusa, ali ako su zdravstvene teškoće izražene u nešto blažem stupnju, kao što je vidljivo iz ovog primjera, naknadu neće ostvariti niti osoba u visokom riziku od siromaštva (granica siromaštva za samca iznosi 2.710,00 kn).

Prošle godine zaprimili smo i više anonimnih podnesaka kojima se ukazivalo na strašne prilike u kojima neki sugrađani podnositelja žive, bez struje i vode, u neprimjerenim objektima, bolesni, nemoćni. Uglavnom se podnositelji pitaju kako je to moguće uz sve službe i institucije koje bi takve okolnosti „trebale vidjeti“. Uobičajeno smo o navedenim saznanjima obavijestili nadležni CZSS, koji obično (a vidljivo je to iz odgovora centara) tek po preporuci pravobraniteljice pokreću postupke za ostvarivanje zakonskih prava strankama ili za smještaj.

Primjer iz prakse: „...pišem vam kao savjesni građanin... kako bih upozorio na bračni par koji živi na rubu egzistencije... suprug je doživio moždani udar i sada ne može raditi ništa, a prije je nešto zaradio pomažući susjedima... radio je u HŽ od kojeg je izigran i otpušten par mjeseci prije nego što je stekao uvjete za mirovinu, bio u Domovinskom ratu pa je mislio da će mu pridodani braniteljski staž biti

dovoljan za mirovinu, ali nije, sada žive od pomoći susjeda u kući koja neće izdržati sljedeću zimu, nemaju tekuću vodu, sanitarni čvor niti struju... bilo bi iznimno važno ako je moguće da se osigura spajanje na električnu mrežu...“.

U navedenom slučaju utvrđeno je da niti CZSS niti lokalna zajednica ne poduzimaju nikakve aktivnosti kako bi se obitelji osigurali primjereni uvjeti za život; obiteljski liječnik nije bio u suradnji s CZSS radi zdravstvenih potreba obitelji; uz sve, zabrinjava da supruga neovisno o činjenici zajedničkog života ne može ostvariti prava u sustavu socijalne skrbi, a jedino rješenje koje im je ponuđeno jest smještaj u instituciju.

Primjer iz prakse: U slučaju iz Virovitice, stranka navodi da njegova obitelj živi u uvjetima socijalne isključenosti, imaju problema u plaćanju režijskih troškova, nema sredstava za odlaske na liječničke preglede i kontrole, djeca nemaju primjerenu odjeću, obuću i ostalo, njegova obitelj živi izolirano, nemaju sredstava za hranu za domaće životinje, za sjeme i obradu vrta, ističe narušeno zdravstveno stanje, osjećaj poniženosti, bespomoćnosti, očaj, depresiju te sve izraženije suicidalne misli. Psihologinji Obiteljskog centra obratio se početkom 2019., nakon razgovora obećala je kućni posjet s nekim iz CZSS, ali nikada nije došla niti na bilo koji način pomogla.

Uvidom u dokumentaciju nadležnog CZSS vidljivo je da obitelj primjerenom skrbi o djeci, urednih su partnerskih odnosa, godinama ostvaruju pravo na ZMN s prekidima kada supruga sudjeluje u javnim radovima. Ogorčenost stranke između ostalog odnosi se na činjenicu da je 2018. izgubio pravo na ZMN zbog korištenja osobnog automobila (prema potvrdi Policijske uprave radi se o automobilu iz 1991., vrijednosti 300 eur), za koji automobil stranka navodi da mu je potreban za slučaj nužnog odlaska s djecom u bolnicu ili za povremeno prevoženje djece u školu i nazad, kada vozni red ne odgovara potrebama djece. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi vlasništvo ili korištenje osobnog vozila iznimno neće biti zapreka za ostvarivanje ZMN-a *ukoliko stručni radnik centra ocijeni* da je vozilo nužno zbog npr. prometne izoliranosti. U konkretnom slučaju socijalni radnik takvu iznimku nije utvrdio, budući da u mjestu postoji javna autobusna linija. Iz izvješća CZSS nije vidljivo koje je druge mjere iz svoje nadležnosti centar poduzeo kako bi obitelj osnažio do samopomoći, nema analize uzroka teškoća u obitelji ni prihvatljivih ishoda, nije vidljiv intenzitet savjetodavnog rada, na molbu za pomoć zbog narušenih odnosa s članovima šire obitelji CZSS se proglašava nenadležnim. Duboki revolt stranke, vapaj za pomoć završava prijetnjom, zbog koje stranku vjerojatno čeka sudski epilog.

Građani se često pravobraniteljici obraćaju molbom za pomoć ili savjet što sve mogu ostvariti da prevladaju teškoće. Za planiranje podrške ovlašten je prvenstveno CZSS, s obzirom na to da bi stručni radnici centra trebali poznavati sve mogućnosti zajednice te zakonske, institucionalne i druge odrednice različitih sustava na koje se treba oslanjati (zdravstvo, socijalna skrb, lokalna samouprava, udruge, savezi udruga i dr.) te tako pomoći u donošenju odgovarajućih odluka.

**Centri za
socijalnu
skrb**

CZSS imaju ovlasti i obveze pomagati svim osobama u prevladavanju životnih teškoća, posebno onih koje su izazvane bolešću, starošću ili invaliditetom. CZSS dužan je u slučaju potrebe poduzimati različite aktivnosti kako bi obitelj prevladala teškoće u kojima se nalazi te zajedno sa strankom izraditi individualni plan promjene za korisnika, u kojem će se definirati i mogućnosti same obitelji i osobe, uključujući i uslugu savjetovanja i pomaganja obitelji i pojedincu te suradnju s drugim pružateljima različitih usluga u zajednici i njihovo koordiniranje. Međutim, naglašavamo da *suradnja s drugim dionicima u društvu treba biti dvosmjerna*, ne samo kada se prijavljuje nasilje ili nepoželjna ponašanja, nego i kao preventivna aktivnost usmjerena na pomoć potrebitima. CZSS ne može sam i izdvojen ispuniti svoju ulogu, zadaće i obveze, nužno je raditi na razvijanju prakse međuresorne suradnje.

2.18.1. PRAVA S OSNOVA INVALIDITETA

Povećan je broj upita o pravima na temelju invaliditeta.

U Tablici 24. vidljivi su statistički podaci nadležnog MROSP-a, prikazani prema broju i kretanju ostvarenih prava. Iz navedenog je uočljivo povećanje broja korisnika ovog prava, kao i prava na naknade koje se ostvaruju po osnovi težeg ili teškog invaliditeta.¹⁷

VRSTA PRAVA	2017.	2018.	2019.
Osobna invalidnina	27.141	30.503	35.145
Doplatak za pomoć i njegu	67.579	70.092	78.326
Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja	4.241	4.509	4.733

Tablica 24. Podaci MROSP-a o broju i kretanju ostvarenih prava

Godinama ukazujemo da je **pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja** nužno u potpunosti redefinirati kako bi sve osobe koje ispunjavaju uvjet težine invaliditeta dobile priliku da budu zbrinute u okviru vlastite obitelji. Međutim, svjedočimo brojnim nejednakostima do kojih dovode loša zakonska rješenja. Stoga, ponavljamo sljedeće prijedloge:

1. *pravo na status roditelja njegovatelja ne može ostvariti roditelj djeteta koje ostvaruje pravo na poludnevni boravak;*
2. *status ne može ostvariti drugi član obitelji odrasle osobe s invaliditetom osim roditelja i supružnika roditelja ili bračnog druga osobe s invaliditetom;*
3. *pravo na naknadu za vrijeme privremene nesposobnosti za pružanje njege zbog bolesti i odmora roditelja samo ukoliko se dijete za to vrijeme privremeno smjesti u ustanovu;*
4. *pitanje prestanka prava na status nakon smrti djeteta.*

Zapreka za ostvarivanje **statusa uz istovremeni poludnevni boravak** na najteži mogući način pogađa djecu s teškoćama u razvoju. Status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja neće se priznati kada je djetetu ili osobi s invaliditetom osigurana usluga smještaja, organiziranog stanovanja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka.

Čl. 65. st. 3. Zakona o socijalnoj skrbi¹⁸ (dalje: ZSS) utvrđuje da se status roditelja njegovatelja može priznati roditelju kada dijete s teškoćama u razvoju boravi manje od četiri sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja boravka, a st. 4. definira iznimku od navedenog pa se pravo na status roditelja njegovatelja priznaje i kada dijete s teškoćama u razvoju boravi četiri i više sati dnevno u ustanovi pod uvjetima da mu roditelj tijekom boravka pruža uslugu pomoći i njege. Obaviješću tadašnjeg Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Klasa: 550-01/14-01/00002, Urbroj: 533-26-14-0002 od 3. ožujka 2014., koja je upućena svim osnovnim školama i posebnim ustanovama na preporuku tadašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih, uvodi se pojam „aktivnog“ i „pasivnog“ dežurstva za roditelje njegovatelje, čime je omogućena iznimka za roditelje koji su ostvarili navedeno pravo, a kojima zbog povećanja školske satnice u višim razredima prijeti gubitak prava na status. Problem je što se roditeljima koji su u postupku priznavanja prava na status roditelja njegovatelja, a djeca se školuju u ustanovama zdravstva i socijalne skrbi, prema navedenim uputama ne može izdati potvrda o pasivnom ili aktivnom dežurstvu *jer to pravo još nisu stekli*.

Smatramo da „izjava o suradnji“ koja i nema utemeljenje u ZSS-u ne može biti dokaz o ne/postojanju činjenice iz čl. 65. st. 4., te da takvu činjenicu CZSS trebaju posebno utvrđivati u postupku za priznavanje prava na status.

Stoga, i dalje preporučujemo da se odredba o statusu i poludnevnom boravku definira vodeći računa o prvenstvenom interesu djeteta da se školuje, odnosno koristi rehabilitacijske i druge programe, a da roditelj ne gubi navedeno pravo.

Status ili poludnevni boravak

¹⁷ Vidi: https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP_%20dokumenti/Godisnje_%20statisticko_%20izvjesce_%20u_%20Republici_%20Hrvatskoj_%20u_%202019_%20godini.pdf

¹⁸ „Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19 i 64/20.

Kada se radi o djeci, ograničenje prava na poludnevni boravak djeteta čiji roditelj ostvaruje pravo na status roditelja njegovatelja može se vrlo negativno odraziti na ostvarivanje djetetovih najboljih interesa. To je jasno vidljivo u slučaju u kojemu roditelji u podnesku navode da su „*morali prekinuti poludnevni boravak zbog čega je sada dijete napušteno od sustava i kao da ne postoji*“.

U izvješću ustanove u kojoj je dijete ostvarivalo uslugu poludnevnog boravka navodi se da je najbolji interes djeteta nastavak sveobuhvatne rehabilitacijske podrške. Međutim, konkretan pružatelj osim usluge poludnevnog boravka ne provodi drugi oblik programa. Roditelji su odlučili podnijeti zahtjev za pravo na status roditelja njegovatelja, što je prema trenutačnoj zakonskoj regulativi inkompatibilno s uslugom poludnevnog boravka, te je nadležni CZSS po zahtjevu roditelja za status njegovatelja uputio roditelje na obvezu prekida poludnevnog boravka.

CZSS navodi da se pravo na status roditelja njegovatelja priznaje isključivo *na zahtjev roditelja*, a da je poštujući načela socijalne skrbi, između ostalog i *načelo slobode izbora*, bilo nužno po zaprimanju zahtjeva roditelja za pravo na status roditelja njegovatelja prekinuti uslugu poludnevnog boravka za dijete, sukladno zakonskim odredbama.

Smatramo da bi zakonsko rješenje trebalo u svakom slučaju, kada se radi o djeci, u prvi plan staviti najbolji interes djeteta.

Nadležnom Ministarstvu niz godina upućujemo preporuke, s obzirom na to da se radi o ozbiljnom problemu koji se odnosi se na najranjiviju skupinu osoba s invaliditetom i obitelji kojoj treba osigurati potrebnu pomoć i zaštitu, da pažljivo analizira ova pitanja te određene zakonodavne promjene neizostavno ugradi u odredbe budućeg Zakona o socijalnoj skrbi.

I dalje zaprimamo pritužbe i prijedloge izmjene zakonske odredbe prema kojoj **pravo na status njegovatelja za odraslu osobu u obitelji** ne može ostvariti drugi član obitelji osim roditelja i supružnika roditelja ili osobe s invaliditetom. Ogorčeni su građani, koji njeguju svoje roditelje, rođake, članove obitelji, a ne mogu ostvariti ovo pravo, a zamjetno je povećanje broja pritužbi djece koja žele ostvariti pravo na status njegovatelja svojih roditelja.

U međuvremenu zaprimamo rješenja upravnih sudova koji velik broj postupaka rješavaju u korist stranke – člana obitelji te problematiziraju sporno uređenje ovog prava. Na žalost, čak i donesene odluke upravnih sudova nisu dovele do promjene zakonskih rješenja za ostvarivanje prava na status njegovatelja.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom nadležnom je ministarstvu prije više godina uputila prijedlog prema kojem osoba s najtežim invaliditetom koja je u potpunosti ovisna o njezi druge osobe treba imati mogućnost ostvariti pravo na status njegovatelja u obitelji od strane bilo koje osobe po izboru osobe s invaliditetom ili njezinog skrbnika. Svako drugo uvjetovanje stavlja osobe s invaliditetom u neravnotežan položaj, najčešće na temelju obiteljskog statusa.

Ovaj prijedlog pravobraniteljice nije prihvaćen.

Unatoč najavama da će doći do donošenja novog ZSS-a u 2020. godini, to se nije dogodilo, stoga očekujemo u 2021. godini proceduru donošenja novog ZSS-a, a najavljene promjene u odnosu na pravo na status njegovatelja očekujemo da budu i u definiranju šireg kruga osoba koje mogu ostvariti navedeno pravo.

Veći broj zaprimljenih pritužbi odnosio se i na ostvarivanje **prava na osobnu invalidninu**. U ispitnim postupcima u zamjetnom broju slučajeva uočili smo grube propuste centra za socijalnu skrb da stranci prizna pravo na osobnu invalidninu, iako je utvrđena težina invaliditeta u važećem nalazu i mišljenju upućivala na mogućnost za ostvarivanje tog prava.

Prošle godine prikazali smo slučaj osobe koja se od 2008. godine kreće u invalidskim kolicima, potpuno nepokretna, ostvarivala je doplatu za pomoć i njegu, a ne i osobnu invalidninu, a da se 10 godina niti jedan stručni radnik CZSS-a nije pitao zašto osoba koja se kreće u invalidskim kolicima ne ostvaruje osobnu invalidninu.

Status
njegovatelja i
drugi član
obitelji

Potencijalne propuste centara pravobraniteljica je više puta uočila tijekom ispitnog postupka zbog pritužbi na nešto sasvim drugo, npr. dostavu po njima nepotrebne dokumentacije, pri čemu su stranke bile potpuno nesvjesne činjenice da imaju osnovu za traženje/ostvarivanje prava na osobnu invalidninu.

Primjer iz prakse: *Stranci je još 2004. godine utvrđeno teško oštećenje zdravlja prema čl. 38. st. 2. al. 1, 5. tadašnjeg Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima („Narodne novine“, br. 62/02,105/07 i 145/11). Stranci je u to vrijeme priznato pravo na doplatak za njegu i pomoć radi tada propisane dobne granice nastanka teškog oštećenja zdravlja. Iako je 2011. godine takav uvjet ukinut, stranka nikada nije upoznata s mogućnošću ostvarivanja povoljnijeg prava, niti je CZSS pokrenuo postupak u tom smislu po službenoj dužnosti.*

S obzirom na navedeni propust CZSS-a, stranka je bila devet godina zakinuta u ostvarivanju prava na osobnu invalidninu, što je i potvrđeno provedenim upravnim nadzorom.

Ono što nas u ovakvim slučajevima posebno zabrinjava jest činjenica da, unatoč obvezi redovitog preispitivanja priznatih prava najmanje jednom godišnje, CZSS ne provode postupke preispitivanja priznatih prava, stoga takva nezakonita rješenja ostaju na snazi po 10 i više godina, a korisnici bivaju zakinuti i za više desetaka tisuća kuna.

U jednom od posljednje zaprimljenih nalaza upravnog nadzora, inspektorica utvrđuje: „... donošenje nezakonitih odluka prvenstveno je rezultat nedovoljnog poznavanja propisa od strane osoba koje su te odluke donijele, njihovoj stručnosti, a ponekad su one i posljedica nedostatka zainteresiranosti da se pojedini zahtjevi i problemske situacije sveobuhvatno riješe u okviru zakonskih mogućnosti na najbolji mogući način za stranku...“.

Propusti i nezakonitosti postupanja CZSS-a utvrđeni upravnim nadzorom rezultiraju mjerama prema CZSS, obvezom utvrđivanja odgovornosti stručnih djelatnika za propuste u radu, ali sama stranka ovim mjerama nije obeštećena, iako joj je postupanjem CZSS-a počinjena velika materijalna šteta.

S obzirom na navedeno, upitali smo nadležno MROSP o mjerama koje stranka oštećena postupanjem CZSS-a ima na raspolaganju kako bi joj se nadoknadila nastala materijalna šteta, kao i o mjerama koje CZSS može samostalno ili uz odobrenje Ministarstva poduzeti radi naknade štete stranci, o čemu odgovor očekujemo.

Primjer iz prakse: *Područnom uredu pravobraniteljice obratila se osoba s invaliditetom pritužujući se da je pred nadležnim CZSS podnijela zahtjev za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu, da joj je provedenim vještačenjem utvrđen teški invaliditet IV. stupnja, ali da joj je djelatnica CZSS ukazala na činjenicu da se zaštitni dodatak uz mirovinu koji stranka prima smatra njezinim prihodom te će se osobna invalidnina umanjiti za isti (razlika bi iznosila oko 310,00 kn/mj.).*

Zaštitni
dodatak nije
prihod

Pravobraniteljica je u ovom slučaju mišljenja da se zaštitni dodatak uz mirovinu – po svojoj pravnoj prirodi, odnosno naravi i svrsi zbog koje je ostvaren – može i treba smatrati sastavnim dijelom mirovine, odnosno pravo koje korisnik ima kako bi ostvario mirovinu u razini najnižeg mirovinskog primanja, a ne kao dodatnu naknadu ili slično pravo. Slijedom navedenog, zatraženo je od MROSP-a mišljenje o pravnoj prirodi zaštitnog dodatka na mirovinu. Ministarstvo je u svom odgovoru potvrdilo stajalište pravobraniteljice te između ostaloga utvrdilo: „...zaštitni dodatak uz mirovinu, koji je bio institut solidarnosti prema ranije važećim propisima u mirovinskom sustavu, jednako kao što je najniža mirovina prema važećim propisima, ne može se smatrati posebnim pravom, odnosno prihodom, već mirovinskim primanjem koje korisnik prima kao razliku između mirovine ostvarene na temelju navršenog mirovinskog staža i ostvarenih plaća i najnižeg iznosa mirovinskih primanja...“.

Postupajući u skladu sa svojim ovlastima pravobraniteljica je MROSP-u **uputila upozorenje** o pogrešnom tumačenju pravne prirode zaštitnog dodatka uz mirovinu od strane pojedinih CZSS-a, ukazujući na činjenicu da na taj način stavljaju u nepovoljan položaj osobe s invaliditetom korisnike tog prava koji su ionako u nepovoljnijem položaju u odnosu na ostale primatelje mirovina.

Činjenica da imaju pravo na zaštitni dodatak svrstava ih u najugroženiju i najsiromašnju kategoriju primatelja mirovina te se ovakvim postupanjima i tumačenjima CZSS-a gubi smisao i svrha prava osmišljenih i propisanih upravo s ciljem zaštite te kategorije građana.

Također, nadležnom Ministarstvu **preporučeno** je da žurno i bez odgode uputi dopis svim CZSS-ima u RH kojim će ih upoznati s mišljenjem MROSP-a te im izdati jasnu i nedvojbenu uputu o postupanju u slučajevima u kojima korisnici i potencijalni korisnici prava na osobnu invalidninu ujedno primaju i zaštitni dodatak uz mirovinu, a **preporučeno** je i provođenje izvanrednoga inspekcijskog i upravnog nadzora nad radom predmetnog CZSS.

Primjer iz prakse: U jednom drugom slučaju stranka pojašnjava da se prije preseljenja obratila svom nadležnom CZSS-u u gradu „A“ prijavljujući preseljenje i promjenu prebivališta. Također, ističe da je po usmenoj uputi djelatnika CZSS-a sastavila i potpisala „nekakav dokument za koji je mislila da je izjava/obavijest o preseljenju, a na temelju kojega će svoje pravo ostvarivati preko CZSS u gradu „B“. Izričito ističe da nije podnijela nikakav zahtjev za prestanak ostvarivanja predmetnog prava, ali nedugo nakon toga stranka je zaprimila rješenje CZSS-a grada „A“ kojim joj je utvrđen prestanak prava na doplatak za pomoć i njegu. Iz uvoda i obrazloženja navedenog rješenja proizlazi da je isto doneseno na temelju zahtjeva stranke (citat obrazloženja: „...korisnik je pismenim podneskom zatražio prestanak prava na doplatak za pomoć i njegu odnosno donošenje rješenja u tom smislu...“).

U gradu „B“ obratila se nadležnom CZSS-u s ciljem podnošenja novog zahtjeva, ali joj je po njezinim tvrdnjama, djelatnica u tom CZSS-u odgovorila je da zahtjev ne može podnijeti dok ne prikupi svu potrebnu dokumentaciju, što je trajalo gotovo pola godine. Stranka je dakle na nekoliko mjeseci izgubila pravo iz sustava socijalne skrbi samo zbog činjenice preseljenja u drugi grad.

Mišljenje pravobraniteljice: Mišljenja smo da se ZSS na jednaki način primjenjuje na cijelom teritoriju RH, stoga saznanje o preseljenju i promjeni prebivališta treba uzeti u obzir kao temelj za provođenje postupka preispitivanja predmetnog prava i utvrđivanje činjenica i okolnosti, odnosno prosljeđivanje dosjea stranke centru u gradu u koji stranka seli, a koji bi dalje postupao u skladu s čl. 100. st. 8. ZSS-a (proveo preispitivanje ispunjava li korisnik i nadalje uvjete za korištenje priznatog prava).

O navedenom je pravobraniteljica upoznala nadležno MROSP, posebno iznimno zabrinuta ukoliko je ovakvo postupanje na štetu stranaka praksa i u drugim CZSS-ima.

Preporučeno je da se CZSS-ima ukaže na ispravnu proceduru dostave dosjea korisnika novom nadležnom centru i posljedično postupanje sukladno čl. 100. st. 8. ZSS-a. MROSP u svom odgovoru pravobraniteljici između ostaloga navodi: „...razvidno je da je CZSS grada „A“, donio rješenje o prestanku prava na doplatak za pomoć i njegu zbog preseljenja stranke na područje mjesne nadležnosti drugog CZSS. Navedeno postupanje nije ispravno.“ Nadalje, Ministarstvo u svom izvješću navodi kako je po zaprimanju pismena pravobraniteljice obavljen telefonski razgovor s CZSS grada „A“ „... kojom prilikom je isti upoznat sa slučajem i upućen u pravilno postupanje. Također, Služba za upravni nadzor provest će izvanredni nadzor u navedenom spisu. Nadalje, svim CZSS-ima biti će upućena uputa o postupanju u slučajevima promjene prebivališta korisnika/ce, a u svrhu ujednačavanja rada i preveniranja eventualnih propusta i pogrešnih postupanja...“.

Postupci vještačenja vezano uz prava iz sustava socijalne skrbi

Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18) u čl. 21. st. 4. propisuje da vještačenje iz područja socijalne skrbi, zdravstvenog i mirovinskog osiguranja provodi vijeće vještaka na temelju osobnog pregleda te medicinske i druge raspoložive medicinske dokumentacije.

Početak epidemije bolesti COVID-19 otkazani su pregledi u procesu vještačenja te je određeno da će se vještačenje provoditi na temelju medicinske dokumentacije koja je sastavni dio zahtjeva za vještačenje. Odluka o otkazivanju osobnih pregleda donesena je pozivajući se na ekstenzivno tumačenje odredbe čl. 21. st. 5. navedene Uredbe koja propisuje iznimne okolnosti kada se vještačenje može provesti samo na temelju dokumentacije.

Iako je opravdanost takve odluke s jedne strane razumljiva, u praksi je posljedično došlo do kršenja prava stranaka koje su vještačene na temelju nepotpune medicinske dokumentacije.

Naime, prema dotadašnjoj praksi, stranke bi uz zahtjev za ostvarivanje prava podnosile samo manji dio medicinske dokumentacije, dok su cjelokupnu dokumentaciju vještacima dostavljali na uvid prilikom osobnog pregleda. Sukladno takvoj praksi, i djelatnici prvostupanijskih tijela kojima je podnesen zahtjev za ostvarenje prava poučavali su stranke da uz zahtjev prilože samo dio dokumentacije, a da ostatak ponesu sa sobom na osobni pregled. Međutim, otkazivanjem osobnih pregleda stranke su izgubile priliku predložiti vještacima i druge liječničke nalaze osim onih koje su priložile uz zahtjev, uslijed čega nam se veći broj stranaka koji je podnosio zahtjev za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi pritužio da su doneseni nalazi i mišljenja nepotpuni, zbog čega im je posljedično utvrđivan manji stupanj funkcionalnog oštećenja i priznato nepovoljnije pravo.

Krajem rujna i početkom listopada 2020. godine, kada su doneseni prvi nalazi i mišljenja bez obavljanja osobnog pregleda, odnosno nakon što smo zaprimili prve pritužbe stranaka ove vrste, pravobraniteljica je uputila MROSP-u preporuku da se dostavi uputa djelatnicima prvostupanijskih tijela da pouče stranke o potrebi da uz zahtjev za ostvarivanje prava prilože cjelokupnu medicinsku dokumentaciju. Također smo Središnjoj službi ZOSI-a uputili preporuku da se vještacima u područnim službama ZOSI-a izda uputa da prije donošenja nalaza i mišljenja telefonski kontaktiraju stranke te provjere kompletiranost dokumentacije kao i druge relevantne okolnosti.

Iz preporuke izdvajamo:

„Izdavanje nalaza i mišljenja na temelju nepotpune medicinske dokumentacije, te posljedično utvrđivanje manjeg stupnja invaliditeta i priznavanje nepovoljnijeg prava, odnosno na koncu pokretanje žalbenog postupaka, predstavlja nepotrebno dodatno opterećenje i trošak kako strankama tako i nadležnim tijelima“.

MROSP je uvažavajući preporuku pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u listopadu 2020. dostavilo svim CZSS-ima uputu o dostavi dokumentacije za ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi iz koje izdvajamo:

„...uvažavajući preporuku POSI Ministarstvo je organiziralo sastanak sa ZOSI u svrhu otklanjanja teškoća u pogledu dostave nepotpune medicinske dokumentacije u pojedinačnom predmetu od strane područnih ureda Zavoda zajedno s nalazom i mišljenjem. ... Ovim putem vam ujedno skrećemo pažnju i na promjene u pogledu vještačenja tijekom trajanja epidemije COVID-19, odnosno provođenje vještačenja na temelju medicinske dokumentacije. Sukladno navedenom, u cilju adekvatne zaštite prava korisnika i ekonomičnosti postupaka važno je, kad god je to moguće, uputiti uz zaključak o potrebi provođenja vještačenja i cjelokupnu medicinsku dokumentaciju sukladno Uredbi o metodologijama vještačenja...“

Nekoliko zaprimljenih pritužbi odnosilo se na **pitanje prestanka prava na osobnu invalidninu, preimenovanja zahtjeva i/ili podnošenja zahtjeva za drugo pravo.**

Primjer iz prakse: Područnom uredu Split obratio se korisnik prava na osobnu invalidninu kojemu je u postupku preispitivanja nakon kontrolnog vještačenja prestalo navedeno pravo, budući da je utvrđeno funkcionalno oštećenje III. stupnja (teži invaliditet).

Iako u samom obrazloženju rješenja stoji da isti ispunjava uvjete za priznanje prava na doplatak za pomoć i njegu, pravo mu nije priznato jer pritužitelj nije htio „preimenovati“ zahtjev za priznanje prava na osobnu invalidninu u zahtjev za priznanje prava na doplatak za tuđu pomoć i njegu. Stranka je naime htjela podnijeti žalbu protiv rješenja o obustavi prava na isplatu osobne invalidnine, a „preimenovanjem“ zahtjeva izgubila bi pravni interes za žalbu.

U istovjetnom slučaju u jednom drugom CZSS-u stranci je rečeno da „ne može podnijeti zahtjev za doplatak za tuđu pomoć i njegu dok je u tijeku postupak po žalbi“ zbog prestanka osobne invalidnine.

U travnju 2020. godine upućena je preporuka MROSP-u da svim CZSS-ima izda uputu o postupanju u ovakvim slučajevima na način da se stranci omogući izjavljivanje žalbe protiv negativne odluke i istovremeno prizna pravo za ostvarenje kojega ispunjava uvjete.

Pravobraniteljica je u preporuci, između ostalog, navela sljedeće: „Smatramo da donošenje rješenja kojim se utvrđuje prestanak prava na osobnu invalidninu koje stranka ima pravo osporavati u žalbenom

postupku, nije zapreka za istovremeno priznavanje prava na doplatak za pomoć i njegu za koje stranka ostvaruje zakonske uvjete. Ovo posebno stoga što žalba iz čl. 114. st. 1. ZSS-a ne odgađa izvršenje rješenja (st. 5.), pa je u situaciji potencijalne negativne odluke o žalbi stranke, ista ostala uskraćena za pravo na doplatak za pomoć i njegu za svo vrijeme čekanja odluke o žalbi i kasnije sve do podnošenja (zasebnog) zahtjeva za ostvarivanje prava na doplatak za pomoć i njegu. Navedeno je uostalom i u suprotnosti sa načelom učinkovitosti i ekonomičnosti upravnog postupka iz čl. 10. ZUP-a, koji zahtijeva da se u upravnim stvarima postupa što jednostavnije, bez odgode i uz što manje troškova.“

Iz odgovora MROSP-a od 30. lipnja 2020. godine izdvajamo slijedeće:

„...kada se radi o promijenjenim okolnostima utvrđenim u postupku preispitivanja prava radi kojih stranka više ne ispunjava uvjete za priznato pravo, centar upoznaje stranku da više neće moći ostvariti ranije priznato pravo te da, ukoliko ispunjava uvjete za drugo pravo (u konkretnom slučaju doplatak za pomoć i njegu) može podnijeti zahtjev za to pravo...“

Pritužitelju je kasnije odbijena žalba izjavljena protiv rješenja kojim se utvrđuje prestanak prava na isplatu osobne invalidnine, te je tek nakon dovršenoga drugostupanjskog postupka stranka podnijela zahtjev za priznanje prava na doplatak za pomoć i njegu i time ostala uskraćena za iznose doplatka za tuđu pomoć i njegu za period od sedam mjeseci. No, kako stranka nije iskoristila pravo na pravni lijek, nije bilo moguće preispitati zakonitost odluke.

Više nalaza o provedenom izvanrednom upravnom nadzoru rezultira brojnim nepravilnostima, propustima i pogreškama u primjeni općih i materijalnih propisa od kojih izdvajamo sljedeće:

„... utvrđeno je da su u tim postupcima od strane CZSS-a učinjene određene nepravilnosti, propusti i pogreške u primjeni ZSS-a, ZUP-a i Uredbe o uredskom poslovanju...“

„... donošenje nezakonitih odluka prvenstveno je rezultat nedovoljnog poznavanja propisa od strane osoba koje su te odluke donijele, njihovoj stručnosti, a ponekad su one i posljedica nedostatka zainteresiranosti da se pojedini zahtjevi i određene problemske situacije sveobuhvatno riješe u okviru zakonskih mogućnosti na najbolji mogući način za stranku...“

Neznanje i
nezainteresiranost

„... svi stručni radnici i ravnateljica CZSS-a trebali bi se zalagati za veći stupanj pravodobnog i zakonitog postupanja, te je u daljnjem radu potrebno osigurati veći stupanj profesionalne odgovornosti...“.

Primjećujemo da se utvrđene nepravilnosti i pogreške utvrđene u pojedinim slučajevima ponavljaju u svim istovjetnim predmetima u istom CZSS-u. Stoga držimo da je centrima očigledno potrebno kontinuirano stručno usavršavanje, kroz regionalne stručne aktive i na druge načine ili, kao što je u gornjem primjeru navelo MROSP, omogućiti telefonsko stručno savjetovanje kako bi se djelatnik uputio u pravilno postupanje te time izbjeglo postupanje na štetu stranke.

Iz nekih primjera koje smo opisali vidljiva su ograničenja koja nameće zakonodavac, a zbog kojih CZSS ne može stvarno pomoći (obitelji s troje djece zbog starog auta, umirovljenici na granici siromaštva da podmiri režije...), međutim, *zabrinjava kada se na zakonska ograničenja nadoveže i nepoznavanje propisa pa i nezainteresiranost za problem.*

Uz ionako ograničavajuće uvjete, kao razlozi za neostvarivanje prava stranaka nikada ne bi trebali biti utvrđeni propusti poput nepoznavanja propisa i nestručnosti djelatnika CZSS-a.

Preporuke pravobraniteljice: U pojedinačnim slučajevima CZSS-ima i djelatnicima učestalo preporučujemo proaktivno djelovanje i više preventivnog rada. Svrha postojanja CZSS-a odražava se u aktivnom nastojanju da svaki korisnik u socijalnoj skrbi ostvari ono što mu po zakonu pripada.

U Izvješću o radu za 2018. problematizirali smo podatak o trenutnoj popunjenosti CZSS-a potrebnim djelatnicima, odnosno o nedostatku tada oko 25 % stručnih djelatnika. Od resornog MROSP-a očekujemo da stvori pretpostavke za uvođenje novih modela stručnog rada CZSS-a (korisnička perspektiva, timski rad, organiziranje zajednice i drugo), kao i efikasnu kontrolu kvalitete rada.

Postupci pred Ustavnim sudom – prijedlozi za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti odredbi Zakona o socijalnoj skrbi s Ustavom

Pravobraniteljica je 30. srpnja 2014. godine Ustavnom sudu RH podnijela prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti pojedinih odredbi tadašnjeg Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13; dalje: ZSS) kojim je regulirano ostvarivanje prava na osobnu invalidninu s Ustavom. Stav je pravobraniteljice kako je uvjetovanje ostvarivanja prava na osobnu invalidninu imovinskim i dohodovnim cenzusom diskriminatorno te stoga u nesuglasju i protivno Ustavu RH i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

U obrazloženju je pravobraniteljica navela kako je svrha osobne invalidnine zadovoljavanje potreba osoba s invaliditetom za uključivanje u svakodnevni život zajednice, što je u skladu s tzv. socijalnim modelom invaliditeta te načelima Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Međutim, odredbe ZSS kojima su regulirani uvjeti za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu nisu u skladu s ovim načelima, odnosno samom svrhom invalidnine propisane ZSS.

Osobna invalidnina je naknada koja bi trebala ovisiti isključivo o stupnju težine invaliditeta, a ne o prihodu koji pojedinac ostvaruje odnosno imovini koju ima u vlasništvu, pa ovakvom zakonskom regulacijom, dakle vezanošću osobne invalidnine uz prihodovni i imovinski cenzus odredba o svrsi samog prava gubi svoje značenje. Osim navedenog, ZSS je ustanovljena nejednakost između osoba s istom težinom invaliditeta, ovisno o tome jesu li one zaposlene ili ostvaruju mirovinu. Ako osoba s teškim invaliditetom ostvaruje mjesečni prihod od npr. 1.500,00 kn od rada, primjerice na temelju ugovora o djelu, neće ostvariti pravo na osobnu invalidninu, a osoba koja ostvaruje mirovinu u istom iznosu istodobno će ostvarivati i puni iznos osobne invalidnine. Ovakvim uređenjem ovog prava, osobama s invaliditetom direktno se poručuje da se „drže“ socijalne naknade i neka ne prihvaćaju zaposlenje. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja, a sve sukladno načelnom opredjeljenju države da uključi osobe s invaliditetom u društvo, razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom i sustave podrške zapošljavanju, s druge strane sustav socijalne skrbi ovako uređenim odredbama zapravo destimulira zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je dana 25. srpnja 2014. godine Ustavnom sudu RH podnijela prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti pojedinih odredbi tadašnjeg ZSS („Narodne novine“, br. 157/13) kojim je regulirano ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja, a kojima su u povoljniji položaj stavljene nepokretne osobe (tjelesno oštećenje) u odnosu na one koji imaju neku drugu vrstu jednako teškog invaliditeta (tjelesno, mentalno, intelektualno, osjetilno oštećenje) zbog kojega u potpunosti ovise o brizi druge osobe u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Pravobraniteljica je istaknula kako ne postoji razumno opravdanje da bi se ovo pravo osiguravalo jedino osobama koje su potpuno nepokretne, bez ikakvih dodatnih uvjeta i ograničenja vezano uz njihov invaliditet. Ovako izdvojen samo jedan oblik invaliditeta u neskladu je i s definicijom invaliditeta prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, jer podržava već prevladano shvaćanje invaliditeta kao onog povezanog s motoričkim – tjelesnim invaliditetom.

Kako bi se postigla jednakost u ostvarivanju prava, treba definirati kriterije za ostvarivanje ovog prava kojima se niti jedna osoba s bilo kojom vrstom teškog oštećenja zdravlja, a koja za posljedicu ima potpunu ovisnost o pomoći i njezi druge osobe, neće staviti u nepovoljniji položaj. Iako Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12) ne predviđa vrstu invaliditeta kao diskriminatornu osnovu, ovu nejednakost moguće je ocjenjivati s aspekta odredbe čl. 14. st. 2. Ustava RH koja jamči jednakost svih pred zakonom.

Dana 25. travnja 2015. godine pravobraniteljica je Ustavnom sudu RH podnijela i prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom pojedinih odredbi tadašnjeg ZSS („Narodne novine“, br. 157/13 i 152/14) kojima je regulirano pravo na status roditelja njegovatelja, a vezano uz krug ovlaštenika koji ovo pravo mogu ostvariti.

Pravobraniteljica je istaknula kako je mišljenja da je osporavana zakonska odredba diskriminatorna s obzirom na dob i vrstu srodstva potencijalnog njegovatelja u odnosu na osobu s invaliditetom. Jedini kriterij za priznavanje prava na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja trebao bi biti stupanj invaliditeta osobe, dok bi zakonom trebalo biti omogućeno neuvjetovano i neselektivno pravo krvnim srođnicima, tazbinskim srođnicima i drugim osobama na podnošenje zahtjeva za priznavanjem statusa njegovatelja.

Ustavni sud RH je o svim trima podnesenim prijedlozima pravobraniteljice donio 3. studenoga 2020. godine rješenja, Broj: U-I-5286/2014, Broj: U-I-6078/2014 i Broj: U-I-1881/2015, kojima se ne prihvaća prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti predloženih zakonskih odredbi s Ustavom RH, s obrazloženjem kako ne postoje ustavnopravno relevantni razlozi koji bi upućivali na potrebu pokretanja ustavnosudskog postupka.

Zaključak i preporuke:

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontinuirano se zalaže za poboljšanje položaja svih osoba s invaliditetom te u tom smislu upućuje prijedloge zakonskih rješenja i poboljšanja politika usmjerenih na kvalitetu života osoba s invaliditetom, ali ne može izravno utjecati na njihovu implementaciju.

Područja na kojima neprestano inzistiramo i predlažemo ponovno žurno rješavanje:

1. Redefiniranje prava na naknade – cenzusa za doplatu za tuđu pomoć i njegu i osobnu invalidninu s obzirom na vrstu prihoda, visine naknada, redefiniranje i povećanje osnovnog iznosa zajamčene minimalne naknade, povećanje za rizične kategorije korisnika zajamčene minimalne naknade (djeca s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom).
2. Redefinirati pravo na status roditelja njegovatelja i status njegovatelja – ograničenja prava djeteta na poludnevni boravak ili školovanje, odredbe o prestanku prava na status kod promijenjenih okolnosti na strani djeteta/osobe s invaliditetom, prestanak prava na status roditelja njegovatelja zbog smrti djeteta.
3. Kadrovsko i profesionalno jačanje centara za socijalnu skrb, odnosno sustavno unaprjeđenje stručnog rada.

2.19. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Epidemija COVID-19, ali i potresi, obilježili su i način rada jedinstvenog tijela vještačenja te utjecali na strukturu pritužbi osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Tijekom 2020. godine pravobraniteljica je zaprimila ukupno **68 pritužbi na vještačenja**, dok ih je u 2019. godini bilo 85, što predstavlja smanjenje pritužbi za 15 %.

U godini ranije, dominirale su **pritužbe na dugotrajnost samih postupaka vještačenja**, što je neizbježno prolongiralo postupke ostvarivanja onih prava za koje je bilo potrebno pribaviti nalaz i mišljenje tijela vještačenja.

Naime, sukladno preporuci Vlade RH, Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (dalje: ZOSI) je u svrhu zaštite zdravlja, prvenstveno korisnika vještačenja, za vrijeme trajanja epidemije COVID-19, a uvažavajući trenutnu epidemiološku situaciju u zemlji, izdao preporuku da se **vještačenja uglavnom obavljaju na temelju medicinske dokumentacije**.

ZOS u svom obrazloženju navodi da je takvo postupanje moguće pa i opravdano jer ZOSI ne provodi zdravstvene niti dijagnostičke postupke odnosno specijalističke preglede te da vještačenje shodno tome obuhvaća osnovni klinički pregled bez upotrebe dijagnostičkih metoda i sredstava ističući ono predstavlja objektiviziranje stanja osobe u trenutku vještačenja u odnosu na zahtjev po kojem se vještači. Smatraju da je osnova vještačenja specijalistička medicinska dokumentacija koja u najvećem broju slučajeva odgovara psihofizičkom, odnosno zdravstvenom stanju osobe u trenutku vještačenja. Zaključuju da bi se neposredni pregled u svrhu vještačenja trebao obavljati samo iznimno, i to u slučajevima kada je dostavljena medicinska dokumentacija nedostatna ili kada je potrebno provjeriti

činjenično stanje, a tada uz obvezno pridržavanje mjera i preporuka HZJZ radi prevencije širenja epidemije COVID-19.

Naglašavaju posebno da je vještačenjem samo na temelju medicinske dokumentacije, a bez pregleda korisnika znatno smanjeno trajanje postupaka vještačenja. Nadalje navode da je vještačenje na temelju dostavljene medicinske dokumentacije, bez pozivanja korisnika na pregled omogućilo da se izvrši preraspodjela predmeta između područnih ureda, te se i na taj način u pojedinim mjestima rada znatno skratilo vrijeme trajanja postupka vještačenja.

Iz Područnog ureda Zagreb i Izdvojenog mjesta rada Sisak oko 7.000 predmeta (zahtjevi za ostvarivanje mirovinskih i socijalnih prava) raspoređeno je na vještačenje u područne urede Osijek, Split, Varaždin i Rijeka.

Međutim, unatoč tome što je opisani način rada i organizacije ZOSI tijekom 2020. godine utjecao na skraćivanje vremena trajanja postupaka vještačenja, upravo ove činjenice su s druge strane učestalo isticane u pritužbama pravobraniteljici da su procjene zdravstvenog stanja bez osobnog pregleda vještačene osobe bile manjkave.

Navedeno je koreliralo s **porastom broja pritužbi na potpuni gubitak prava ili gubitak materijalno povoljnijih prava** te je pravobraniteljica u 17 slučajeva zaprimila pritužbe da je u ponovljenom, kontrolnom vještačenju utvrđen manji stupanj oštećenja funkcionalnih sposobnosti u odnosu na veći stupanj koji je bio utvrđen u prethodnom vještačenju čak i u slučajevima kada je u međuvremenu došlo do pogoršanja zdravstvenog stanja.

Navedeno je bilo osobito u vještačenjima težeg odnosno teškog invaliditeta za potrebe postupaka ostvarivanja materijalnih prava **u sustavu socijalne skrbi**.

Činjenica utvrđenog nižeg stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti odnosno III stupanj u odnosu na raniji IV stupanj, ima za posljedicu ukidanje prava na osobnu invalidninu i priznavanja prava na doplatu za pomoć i njegu te značajno smanjenje naknade u nominalnom iznosu (sa 1.500,00 kn na 600,00 kn mjesečno), ali i potpuni gubitak materijalnog prava ako se u kontrolnom vještačenju utvrdi II stupanj funkcionalnog oštećenja organizma kako je to opisano u sljedećoj pritužbi.

Primjer iz prakse: „Imam 78 godina. Prije četiri godine bio sam na vještačenju i od tada primam doplatu za pomoć i njegu budući da su kod mene utvrdili teži invaliditet. Kako mi se zdravlje pogoršalo, savjetovali su mi u udruzi da predam zahtjev za osobnu invalidninu što sam učinio. Predao sam svu potrebnu dokumentaciju iz koje je vidljivo da mi u gotovo svim svakodnevnim aktivnostima brige o sebi treba pomoć, a tako su utvrdili i specijalisti kod kojih se redovito kontroliram. Nisam mogao vjerovati da su mi na vještačenju utvrdili II stupanj pa mi je socijalna radnica ukinula doplatu za pomoć i njegu. Ja sam se žalio, ali već preko godinu dana ja ne dobivam ništa i čekam da mi se žalba riješi..“

U 2020. godini zamijećen je **veći udio pritužbi da tijela vještačenja učestalo predlažu kontrolna vještačenja u kraćim vremenskim intervalima, a bez jasno naznačene potrebe svrhe takvih preporuka**. Dok su ista opravdana kada se radi o djeci ili osobama kod kojih je u tijeku liječenje i rehabilitacija, smatramo dvojbenim preporuke kontrolnih vještačenja u kraćim vremenskim intervalima osoba starije životne dobi kod kojih je prema stanju utvrđenom u prethodnom vještačenju moguće nedvojbeno zaključiti da se ne mogu očekivati poboljšanja zdravlja, a očekivana promjena može biti jedinu u smislu pogoršanja istoga te u slučajevima kada je utvrđeno da postoji trajna promjena zdravstvenog stanja.

Okolnost postojanja trajnosti u smislu oštećenja zdravlja i stupnja oštećenja funkcionalnih sposobnosti, ne bi trebala biti razlogom učestalijeg ponavljanja vještačenja. Iako su u sustavu socijalne skrbi centri za socijalnu skrb ovlašteni i obvezni provoditi preispitivanja činjenica koje utječu na ostvarivanje određenog materijalnog prava, ova preispitivanja trebala bi se odnositi i na ostale činjenice od utjecaja na ostvarivanja prava kada se radi o slučajevima trajno utvrđenih promjena.

ZOSI provodi usluge vještačenja u prvom i u drugom stupnju.

I. VJEŠTAČENJE U PRVOM STUPNJU

Tijekom 2020. godine ukupno je zaprimljeno **109.435** zahtjeva za provedbom vještačenja, što je manje nego u 2019. godini kada je bilo zaprimljeno 118.080 zahtjeva; u 2020. riješenih predmeta vještačenja bilo je ukupno **120.625**, što je veći broj u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo riješeno 115.312 predmeta.

Na početku 2020. godine ukupni neriješeni zaostatak bio je **25.533** predmeta (20.245 + 5.288 HRVI), a na kraju godine **15.350** predmeta (11.069 + 4.281 HRVI).

Vještačenje u prvom stupnju se provodi u područnim uredima Zagreb, Osijek, Rijeka, Split i Varaždin, te u 13 izdvojenih mjesta rada.

Tablica 25. Brojčani pokazatelji vještačenja po područnim uredima i izdvojenim mjestima vještačenja

Područni uredi	Zagreb	Osijek	Rijeka	Split	Varaždin
Izdvojeno mjesto rada	Bjelovar Sisak Karlovac	Požega Slavonski Brod	Gospić Pida	Zadar Dubrovnik Šibenik	Koprivnica
		Vukovar Virovitica			
Udio zaprimljenih zahtjeva za vještačenjem (%)	37	18,6	10,2	24	10,2
Udio riješenih zahtjeva (%)	38,5	17,9	10,1	23	10,4
Broj zaprimljenih zahtjeva	40.576	20.394	11.098	26.118	11.249
Broj riješenih zahtjeva (I.ST-120476)	46.472	21.581	12.119	27.702	12.602
Broj obavljenih kućnih posjeta	-	-	-	-	-
Broj neobavljenih kućnih posjeta	-	-	-	-	-

Kao i ranijih godina najveći broj vještačenja obavlja se u Područnom ured Zagreb s pripadajućim izdvojenim mjestima rada. Pregledi u kući su u 2020. godini posve izostali zbog obvezne primjene epidemioloških mjera i sprečavanja zaraze i širenja COVID-19.

TRAJANJE POSTUPKA VJEŠTAČENJA

Tablica 26. Prosječno trajanje postupka vještačenja po mjestima rada (u mjesecima)

	HZMO RS bolovanja	HZMO RS izvan radnog odnosa	HZMO obiteljska mirovina	HZMO RS kontrolni pregled	HZMO doplatak za djecu	HZMO tjelesno oštećenje	HZZO SRV Dopust radi njege	JLR(P)S ZZ HRVI
SU ZAGREB (II. STUPANJ- žalbeni)	1	2	1	1	0	2	0	ZZ 2 Rev. HRVI 6 Žalba HRVI 3
Zagreb	4	3	3	10	4	7	1	4 2
Karlovac	0,5	0,5	0	0	0,5	0,5	0,5	0
Bjelovar	7	6	0	9	7	4	0	0,5
Sisak	4	4	2	4	1	4	0,5	1
INZ	-	1	0,5	-	-	-	-	-

Varaždin	0	1	1	2	0	0	0	0
Koprivnica	0	2	0	2	0	0	0	0
Osijek	0	1	0	0	1	0,5	0	0 3
Požega	1	1	1	1	3	1	1	1
Sl. Brod	1	3	1	2	1	1	0	0
Vukovar	0	0	0	0	1	0	0	0
Virovitica	-	-	-	-	2	1,5	-	-
Rijeka	2	2	3	0	4	2	0,5	0 4
Pula	2	2	2	2	3	2	2	2
Gospić	4	4	0	0	4	5	0,5	0
Split	2	2,5	1	2	1	1	1	1,5 1,5
Dubrovnik	2	2,5	1	2	1	1	1	1
Šibenik	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5

Podaci u prethodnoj tabeli ukazuju na skraćivanje vremena vještačenja gotovo u svim područnim uredima što je svakako rezultat vještačenja u na temelju medicinske dokumentacije i bez osobnog pregleda vještačenih osoba.

U ZOSI-u navode da je neposredan pregled organizacijski zahtjevniji, iziskuje određeno vrijeme što prolongira trajanje vještačenja, ali i donošenje nalaza mišljenja te konačno ostvarivanje značajnih prava postupka vještačenja...

Tablica 27. Brojčani prikaz zaprimljenih i riješenih predmeta vještačenja prema naručiteljima vještačenja

Naručitelj usluge	Broj zaprimljenih predmeta	Udio %	Broj riješenih predmeta	Udio %
HZMO (radna sposobnost hrvatskih branitelja i pripadnika HVO-a)	50.972 (490 HRVI/ 562 HVO)	46,5	54.157 (615 HRVI/ 801 HVO)	44,9
HZZO	7.618	7	7.720	6,4
CZSS	42.041	38,5	47.914	39,7
JLR(P)S (zdravstvena zaštita i zahtjevi hrvatskih branitelja)	8.804 (7.649 HRVI)	8	10.818 (9.283 HRVI)	9
UKUPNO	109.435	100	120.625	100

Kao i prethodnih godina i u 2020. godini najveći udio provedenih vještačenja otpada na sustave mirovinskog osiguranja i socijalne skrbi.

Tablica 28. Brojčani prikaz vještačenja provedenih u 2020. prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji

Status/Stanje	UKUPNO	JLR(P)S	HZMO	HZMO (HVO)
Zaprimljeno	8.701	7.649	490	562
Riješeno	10.699	9.283	615	801

Za potrebe ostvarivanja statusa hrvatskog ratnog vojnog invalida (dalje: HRVI) utvrđivanja uzroka i postotka oštećenja organizma radi ostvarivanja statusa HRVI te ostalih prava na temelju Zakona o hrvatskim braniteljima Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji ZOSI provodi vještačenja u posebnoj organizacionoj jedinici, a na temelju posebne liste oštećenja organizma.

Tijekom 2020. također je zaprimljeno manje zahtjeva za vještačenjem prema navedenom Zakonu u odnosu na 2019. godinu kada je bilo zaprimljeno 10.258 zahtjeva za vještačenjem.

II. VJEŠTAČENJE U DRUGOM STUPNJU

U drugom stupnju vještačenje se provodi u Središnjem uredu, u žalbenom postupku i u postupku revizije (braniteljski predmeti), a viši vještaci aktivno sudjeluju u sudskim postupcima, očituju se, po zahtjevu suda, na sudske vještake, a po odluci Upravnog vijeća provode i prvostupanjska vještačenja u svrhu ispomoći područnim uredima, provode edukaciju novoprimitljenih vještaka, sudjeluju u organizacijama stručnih skupova i radionica, sudjeluju u izmjeni Uredbe, participiraju u međuresornoj suradnji i poslovima koordinacije sa sustavima za koje se vrše usluge vještačenja.

Tablica 29. Broj zaprimljenih i riješenih predmeta drugostupanjskog vještačenja u Središnjem uredu za 2020. godinu prema naručitelju vještačenja.

Status/Stanje	UKUPNO	HZMO	HZZO	MDOMSP	MZ
Zaprimljeno	6.583	4.224	82	2.275	2
Riješeno	5.642	3.440	85	2.115	2

U Zavodu posebno ističu da se broj i učestalost pritužbi zbog neostvarenog prava u pojedinom sustavu (ovo se posebno odnosi na vještačenja za potrebe socijalne skrbi) ne može smatrati ključnim za ocjenu kvalitete rada vještaka.

Tablica 30. Brojčani prikaz vještačenja u drugom stupnju u Središnjem uredu obavljenih u 2020. na temelju Zakona o hrvatskim braniteljima Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji

Status/Stanje	UKUPNO	JLR(P)S -revizija	HZMO (RS)	HVO	MHB
Zaprimljeno	12.895	10.140	236	428	2.091
Riješeno	11.575	9.283	201	309	1.782

Broj vještaka i kvalifikacijska struktura

Ukupan broj vještaka je na kraju 2020. godine bio **294** (130 vještaka u stalnom radnom odnosu i 164 vještaka na ugovor o djelu), od čega je **vještaka specijalista 193** (60 u stalnom radnom odnosu i 133 na ugovor o djelu), a **stručnih savjetnika 101** (70 u stalnom radnom odnosu i 31 na ugovor o djelu).

Kvalifikacijska struktura vještaka specijalista (zaposlenici i ugovor o djelu) u prvostupanjskim postupcima vještačenja zadovoljava i u ukupnom broju nalaze se zastupljene sve specijalizacije.

U Središnjem uredu zastupljene su specijalizacije: medicina rada, fizijatar, psihijatar, internista, neurolog, anesteziolog, školska medicina, pedijatar, otorinolaringolog.

Od vještaka stručnih savjetnika po područnim uredima i u Središnjem uredu zastupljeni su: socijalni radnici, psiholozi, rehabilitatori, logopedi, defektolozi i pedagozi te je svuda neometano osiguran rad u vijećima prema naravi navedenih bolesnih stanja korisnika u zahtjevima za vještačenje.

U očitovanju ZOSI-a navode da bi za punu učinkovitost u rješavanju predmeta bilo potrebno zaposliti barem još oko 50 vještaka specijalista u punom radnom vremenu.

Edukacija

Obzirom na pandemiju uzrokovanu COVID-19 te preporuke Vlade RH o izbjegavanju većih skupova pa i stručnih skupova, tijekom 2020. godine nisu se održavale planirane radionice niti organizirani stručni skupovi s ciljem unaprjeđenja sustava vještačenja i ujednačavanja prakse te su se edukacije provodila na drugačiji način.

Tako se u protekloj godini kontinuirano provodio sustav mentoriranja za sve nove vještake koji ulaze u sustav vještačenja, a sastojao se od neposrednog rada jedan vještak - jedan mentor, te kontrole izrade nalaza i mišljenja. Edukacija novih vještaka se provodi u nadležnom područnom uredu pod nadzorom rukovoditelja.

Uočene zapreke u funkcioniranju jedinstvenog tijela vještačenja i preporuke za njihovo otklanjanje

Radni prostor ZOSI-a većim dijelom je smješten u prostorijama Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje: HZMO) i ne udovoljava u cijelosti potrebama ZOSI-a, niti veličinom niti pristupačnošću osobama s invaliditetom. Osim toga, tijekom 2020. u dva navrata Zagreb su pogodili jači potresi, koji su znatno oštetili zgrade u kojima se nalaze radni prostori ZOSI-a, na adresama Mihanovićeve 3 i Tvrtkova 5, zbog čega je rad bio povremeno onemogućen i/ ili otežan.

Početak 2020. godine izdvojeno mjesto rada u Puli preseljeno je u novi prostor koji u cijelosti udovoljava potrebama zaposlenika ZOSI-a i pristupačan je osobama s invaliditetom. Krajem 2020. godine započet je postupak traženja novog prostora u Zadru te se preseljenje u novi prostor, a koji će u cijelosti biti pristupačan osobama s invaliditetom, očekuje tijekom ožujka 2021. godine.

Osiguravanje stručnog liječničkog kadra i tijekom 2020. godine bio je je najsloženiji proces i predstavljao najveći rizik. Posljedica je to nedostatka liječnika specijalista u RH. problem je s kojim će se ZOSI susretati i u predstojećem razdoblju.

Nedostatak doktora medicine na tržištu rada ističu kao najsloženiji problem s kojim će se suočavati i u predstojećem razdoblju.

Nedostatak liječničkog kadra tijekom 2020. godine rješavan je:

- pojačanim angažmanom liječnika na ugovor o djelu, koliko je to omogućavao postojeći radni prostor.

Vještaci na ugovor o djelu su u 2020. godini odradili 56 % zaprimljenih zahtjeva za vještačenje:

- prekovremenim radom za vještake u prvom stupnju,
- prekovremenim radom za vještake u drugom stupnju.

Pandemija COVID-19 utjecala je i na dinamiku vještačenja zbog izostanaka vještaka koji su obolijevali i imali propisane mjere izolacije kao i mjere samoizolacije.

U bitnome ZOSI ističe i druge probleme s kojima se suočava u radu, kao npr.:

- velik broj slučajeva zahtjeva za vještačenje koji nisu kompletirani, nedostaju bitni podaci ili medicinska dokumentacija, a traženje dopuna prolongira sam postupak vještačenja,
- nedovoljna koordiniranost među resorima kao naručiteljima usluge vještačenja,
- neusklađenost zakonske regulative koja se odnosi na ostvarivanje prava u različitim sustavima.

Iako postoji mogućnost međusobne razmjene nalaza i mišljenja između pojedinih resora nadležnih za priznavanje određenih prava, kako bi se izbjegla višekratna pozivanja na preglede u svrhu vještačenja, ova se mogućnost ne koristi dovoljno često.

ZOSI smatra značajnim problemom to što nije postignut konačni očekivani i obećani cilj, a to je, jedan nalaz i mišljenje, koji će vrijediti za sve sustave u kojima je ovaj dokaz neophodan u svrhu priznavanja određenih prava. Navode kako ulažu napore u svrhu unapređenja Uredbe o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18) u pravcu približavanja metodologija vještačenja i ostvarivanja konačnog cilja - jedinstvene metodologije i jednog jedinstvenog nalaza i mišljenja.

Unatoč spomenutim problemima ZOSI pozitivnim smatra uspostavu bolje suradnje s HZJZ kroz osiguravanje informatičke razmjene podataka s Registrom osoba s invaliditetom (svi nalazi i mišljenja nalaze se u aplikaciji MIA u kojoj je osigurana i funkcionalnost za preuzimanje zahtjeva i medicinske dokumentacije u elektroničkom obliku, kao i dostava nalaza i mišljenja tijelu koje je zatražilo vještačenje i osigurava prava korisnika).

Zaključak i preporuke:

Iako je u godini pandemije izazvane COVID-19 i potresima u Gradu Zagrebu i tri županije središnje Hrvatske zabilježen nešto manji broj zahtjeva za vještačenjem pa je zaprimljeno i manje pritužbi na vještačenja, za osobe s invaliditetom i roditelje djece s teškoćama u razvoju vještačenje i nadalje predstavlja najvažniji segment ostvarivanja pojedinih značajnih prava pa je razumljiv interes da se ovaj proces unaprijedi i otklone uočene teškoće.

Struktura pritužbi u protekloj godini je drugačija u odnosu na godinu ranije. Dok je ranijih godina u ukupnom broju pritužbi prevladavao udio onih koje su se odnosile na dugotrajnost postupaka vještačenja pa time i prolongiranje ostvarivanja važnih prava u postupcima za koje je nalaz i mišljenje neizostavan dokaz, u 2020. godini prevladavale su pritužbe na učestalo smanjivanje opsega ili gubitak prava nakon kontrolnih vještačenja.

Naime, u pritužbama su prevladavale tvrdnje pritužitelja da procjene ne mogu biti cjelovite i objektivne ako su izvršene samo na temelju uvida u medicinsku dokumentaciju, a bez osobnog pregleda.

Međutim, u ZOSI-u smatraju da je za objektivnu procjenu dostatna dobra specijalistička medicinska dokumentacija na temelju koje je moguće nedvojbeno donijeti objektivnu procjenu stanja te da bi se neposredni pregled osobe trebao obavljati samo iznimno.

Zbog porasta broja pritužbi da se bez jasno iskazane potrebe učestalo predlažu kontrolna vještačenja, potrebno je kroz praksu ujednačavanja kriterija vještačenja od strane pojedinih područnih ureda preispitati navedeno te ujednačiti postupanja i u ovom segmentu.

Kako bi izbjegli višekratna vještačenja u svrhu ostvarivanja prava u različitim sustavima, potrebno je otkloniti administrativne i druge zapreke u razmjeni nalaza i mišljenja između pojedinih tijela kako bi se sam postupak učinio efikasnijim i racionalnijim te potaknut međusobnu suradnju i dijalog, a dopunama Uredbe o metodologijama vještačenja i usklađivanjem istih sa propisima iz različitih resora podizati razinu kvalitete vještačenja.

2.20. MIROVINSKO OSIGURANJE

Područje mirovinskog osiguranja je, kao i proteklih godina jedno od najčešćih u kojima su se u protekloj godini prituživale osobe s invaliditetom. Osim pritužbi na male mirovine od kojih se teško živi, osobe s invaliditetom su se prituživale na dugotrajnost u postupku donošenja rješenja od strane HZMO-a, dugotrajnost postupka vještačenja, nepoštivanje zakonskih odredbi te uskraćivanje prava na obiteljsku mirovinu, zatim na nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu, nepriznavanje postotka tjelesnog oštećenja, beneficirani radni staž, kao i na doplatu za djecu.

Tako se u 2020. godini, središnjem uredu u Zagrebu te područnim uredima u Splitu i Osijeku obratilo **185** osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Statistički podaci dobiveni od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu: HZMO) također ukazuju na problem s kojima se susreće značajan broj hrvatskih umirovljenika čije su mirovine izrazito niske, odnosno niže od razine granice socijalne sigurnosti:

1. Na dan 31.12.2020. evidentirano je **63 010** invalida rada **izvan radnog odnosa**, kojima je priznato pravo na invalidsku mirovinu zbog utvrđene **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti, prosječna svota mirovine iznosila je **1.986,44 kn**.

2. Na dan 31.12.2020. evidentirano je:

- **2 719** korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada, koja se isplaćuje osiguraniku **za vrijeme zaposlenja**, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,5) sa prosječnom mirovinom od **990,41 kn**,

- **125** korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada, koja se isplaćuje korisniku **za vrijeme zaposlenja**, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti – kumulirani uzrok invalidnosti nastao prije 18. prosinca 2002. (mirovinski faktor 0,3334-0,4999 i 0,5001-0,6666) sa prosječnom mirovinom **1.545,81 kn**,

- 344 korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad, odnosno zbog djelomičnog gubitka radne sposobnosti nastale zbog bolesti ili ozljede izvan rada, uzrokovane ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću, koja se isplaćuje osiguraniku **za vrijeme zaposlenja** ili obavljanja samostalne djelatnosti (mirovinski faktor 0,6666) sa prosječnom mirovinom od **2.120,59 kn** i

- **1659** korisnika invalidske mirovine zbog profesionalne nesposobnosti za rad koja je određena prijašnjem korisniku prava na raspoređivanje odnosno zaposlenje na drugom odgovarajućem poslu, a koja se isplaćuje osiguraniku za vrijeme zaposlenja (mirovinski faktor 0,1667) sa prosječnom mirovinom od **363,08 kn**.

3. Na dan 31.12.2020. evidentirano je **39 499** korisnika invalidske mirovine zbog **opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpuni gubitak radne sposobnosti (mirovinski faktor 1,0) Njihova prosječna svota mirovine iznosi **2.387,55 kuna**.

4. Na dan 31.12.2020. evidentirano je **619 657** korisnika **starosnih mirovina** koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju sa prosječnom mirovinom od **2.784,58 kuna**.

5. U nastavku se nalazi prikaz postotka uvećanja ili smanjenja prosječne neto mirovine u RH ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju (ZOMO) u odnosu na uvećanje prosječne mjesečne isplaćene (neto) plaće po zaposlenome u pravnim osobama RH u posljednjih 5 godina:

a) U 2015. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.235,76 kn) smanjila za 0,21 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.594 kn) povećala za 1,1 %.

b) U 2016. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.245,69 kn) povećala za 0,44 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.685 kn) povećala za 1,63 %.

c) U 2017. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.286,66 kn) povećala za 1,82 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.985 kn) povećala za 5,28 %.

d) U 2018. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.365,09 kn) povećala za 3,43 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (6.242 kn) povećala za 4,29 %.

e) U 2019. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.459,48 kn) povećala za 3,99 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH (5.457 kn) povećala za 3,44 %- na dan 31. 12. 2014., udio mirovine u neto plaći RH iznosio je 39,17 %

f) U 2020. godini se prosječna neto mirovina ostvarena prema ZOMO (2.537,16 kn) povećala za 3,16 %, dok se prosječna mjesečna isplaćena (neto) plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za razdoblje od siječnja do studenog 2020. (6.742 kn) povećala za 4,41 %.

Iz navedenih podataka je vidljivo, da je pad mirovina u odnosu na prosječnu plaću u RH konstantan, osim u 2019. godini kada je bio izjednačen.

Broj korisnika invalidskih mirovina koji su pravo na mirovinu ostvarili prema Zakonu o mirovinskom osiguranju na dan 31. 12. 2020. godine bio je 107 357, a njihova prosječna mirovina iznosi 2 083,63 kn.

Sve je veći broj osoba s invaliditetom koje se pravobraniteljici obraćaju premda njihova prava nisu povrijeđena postupanjem javno-pravnih tijela, već zbog savjeta ili informacija u svezi ostvarivanja prava iz sustava mirovinskog osiguranja.

Već smo ranijih godina ukazivali na dugotrajnost postupaka priznavanja prava na invalidsku mirovinu, što znači u mnogim slučajevima prolongiranje ostvarivanja navedenog prava za vrijeme trajanja postupka od podnošenja zahtjeva do vještačenja budući da se kao datum nastanka invalidnosti uzima u pravilu datum vještačenja ostvarivanja prava.

Smatramo ozbiljnim propustom ako osoba zbog dugotrajnosti postupka vještačenja ne može bitna prava ostvarivati pravodobno.

S obzirom na navedeno i ove godine kao i prethodne zatražili smo od Središnje službe Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu: HZMO) dostavu objedinjenih podataka o postupanjima povodom zahtjeva za ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja koji se odnose na sve Područne službe HZMO-a tijekom 2020. godine. Odgovori se nalaze u nastavku:

*„Tijekom 2020. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno su podnesena 25 512 zahtjeva** za priznavanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti (čl.39. ZOMO-a).*

*Od navedenog broja bilo je **10 477 (41,1 %)** zahtjeva za čije rješavanje nije bilo potrebno provoditi vještačenje radne sposobnosti.“*

*„Tijekom 2020. godine bilo je provedeno **12 918** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja u postupcima pokrenutim radi priznavanja prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti.“*

*„Tijekom 2020. doneseno je **12 599** rješenja za priznanje prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti na temelju zahtjeva podnesenih 2020. godine, odnosno **10 925** rješenja u prvom stupnju, a **1 674** zahtjeva u drugom stupnju uz koje je u prvom stupnju riješeno i **19 317** ranije podnesenih zahtjeva.“*

*„U 2020. godini podneseno je **4 140** žalbi na prvostupanjsko rješenje o priznanju prava na osnovi smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog gubitka radne sposobnosti i potpunog gubitka radne sposobnosti u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja“.*

*„Tijekom 2020. godine u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje **ukupno je podneseno 13 658** zahtjeva za utvrđivanje postotka tjelesnog oštećenja (zbog ostvarivanja prava na naknadu za tjelesno oštećenje i zbog ostvarivanja drugih prava izvan sustava mirovinskog osiguranja).“*

Od tog broja ukupno je u sustavu mirovinskog osiguranja novčanu naknadu zbog tjelesnog oštećenja uzrokovanu ozljedom na radu ili profesionalnom bolesti ostvarilo **113** korisnika.

„Tijekom 2020. godine bilo je provedeno **11 311** postupaka vještačenja i donesenih nalaza i mišljenja vezano uz utvrđivanje (postotka) tjelesnog oštećenja.“

„U tijeku 2020. ukupno je doneseno **17 027** rješenja o tjelesnom oštećenju.“

U povodu zahtjeva koji su podneseni u 2020. godini donesena su **10 672** rješenja.

„U 2020. godini podnesene su **1 384** žalbe na prvostupanjsko rješenje o tjelesnom oštećenju u odnosu na ukupan broj donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju (**17 027**)“.

Što iznosi 8,1 % žalitelja od ukupno donesenih rješenja o tjelesnom oštećenju.

Na naš upit postavljen Središnjoj službi HZMO-a o prosječnom vremenu od njihovog dostavljanja zahtjeva za vještačenjem Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa do njihovog povratnog dostavljanja Nalaza i mišljenja, HZMO u svom odgovoru ističe:

„Prema raspoloživim podacima, prosječno vrijeme od dostavljanja zahtjeva za vještačenje Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, pa do njihovog povratnog dostavljanja nalaza i mišljenja ovom Zavodu je **više od 3 mjeseca**, uvažavajući činjenicu da je za vještačenje prema Uredbi o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18) potrebno pozvati osiguranika na neposredan pregled.“

Pri tome treba imati na umu da je provođenje epidemioloških mjera zbog epidemije korona virusom i činjenica da su u ovoj godini u Zagrebu bila dva potresa dovelo do otežane komunikacije sa osiguranicima i utjecalo na dulje trajanje postupka.

Upravo navedeno je bilo jedno od najčešćih pritužbi Uredu pravobraniteljice od osoba s invaliditetom koje su se prituživale na duže čekanje - **i preko godine dana** do pozivanja na vještačenje povodom zahtjeva za ostvarivanje pojedinih prava iz mirovinskog osiguranja.

Na ovaj problem ukazivali smo i u Izvješću o radu za 2019. godinu.

U odgovoru Zavod za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom navodi kako se od ukupno zaprimljenih predmeta tijekom 2020. godine oko 8,0 % odnosi na vještačenje prema Zakonu o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. Razlozi vraćanja od strane Povjerenstva za reviziju ocjena invalidnosti Ministarstva hrvatskih branitelja su sljedeći:

- Nije suglasno s uzrokom ili omjerom uzroka smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti
- Iz priložene medicinske dokumentacije ne nalazi se kontinuitet liječenja (najčešće kod HVO)
- Nedostatna nemedicinska dokumentacija vezana uz sudjelovanje u obrani suvereniteta (ratni put, uvjerenje o okolnosti stradanja i si...)
- Nedostatak rješenja o RVI kod HVO

Napominjemo da ti, naknadno traženi podaci, nemaju utjecaja na ocjenu radne sposobnosti hrvatskog branitelja koji ima za trajno utvrđeni HRVI i nisu nam poznati razlozi zašto revizijsko tijelo Ministarstva hrvatskih branitelja u postupku revizije ocjene radne sposobnosti propituje i opravdanost ranije utvrđenog HRVI, budući se utvrđivanje HRVI ne nalazi u njihovoj nadležnosti.

Tablica 31. Postotak vraćenih Nalaza i mišljenja po mjestima rada

	SPLIT	ZAGREB	RIJEKA	OSIJEK	VARAŽDIN
Pravilno	52 %	60 %	91 %	95 %	65 %
Nepravilno	48 %	40 %	9 %	5 %	35 %

Razlozi vraćanja predmeta od strane Samostalnog sektora za reviziju Ministarstva rada i mirovinskog sustava su sljedeći:

Razlozi nepotvrđenih ocjena:

- Promjena ocjene
- Preuranjeno utvrđeno smanjenje ili gubitak radne sposobnosti, jer nema kolizije zdravstvenog stanja sa zahtjevima radnog mjesta ili medicinska obrada i liječenje još nije u cijelosti završeno
- Iz priložene medicinske dokumentacije nije vidljiv kontinuitet liječenja

Razlozi nepotvrđenih ocjena iz ostalih razloga:

- Nije priložena originalna medicinska dokumentacija
- Potrebno je uputiti u CPR prije definitivne ocjene
- Kompletiranje ostale dokumentacije (smrtni list, uvjerenje medicine rada o nesposobnosti - vozači, neke nepravilnosti u Obrascu 2IN)

Razlozi traženja dopune:

- Ispravak datuma nastanka invaliditeta (češće kod vještačenja radne sposobnosti radi ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu)
- Ispravak uzroka invaliditeta
- Promjena ili dopuna medicinskih kontraindikacija i poslova koje korisnik može raditi
- Nije naveden datum obaveznog kontrolnog pregleda
- Nije vidljiv podatak primame zdravstvene zaštite o kontinuiranom bolovanju
- Ponekad se traži i ispis zdravstvenog kartona korisnika

Tablica 32. Postotak vraćenih Nalaza i mišljenja po mjestima rada

	SPLIT	ZAGREB	RIJEKA	OSIJEK	VARAŽDIN
Pravilno + Pravilno uz dopunu	77 %	70 %	91 %	80 %	85 %
Neppravilno + Neppravilno ostali razlozi	23 %	30 %	9 %	20 %	15 %

Udruge i savezi osoba s invaliditetom upitani su o iskustvima njihovih članova u svezi vještačenja.

Kao najčešće probleme ističu dugotrajnost samih postupaka, učestala kontrolna vještačenja bez jasne potrebe za istim, teškoće u vraćanju originalne medicinske dokumentacije nakon završetka vještačenja, izostanaka osobnih pregleda od strane vještaka, neujednačenosti kriterija u procjeni sličnih ili istih stanja, nedovoljna informiranost i educiranost vještaka o pojedinim rijetkim sindromima ili bolestima te činjenica da se jedinstvenost vještačenja ne ogleda u jedinstvenom nalazu i mišljenju koji bi sadržavao sve podatke dostatne za ostvarivanje prava u različitim sustavima.

Jedna od udruga za rijetke bolesti između ostalog navodi i sljedeće:

„Ove godine u našoj udruzi imamo primjere gdje se dijete nije dovodilo na vještačenje već su se samo slali nalazi pa su nakon takvog vještačenja gubili pravo na osobnu invalidninu. Naravno, žalbom je pravo vraćeno što svakako ukazuje na nedovoljnu edukaciju vještaka i propuste.

I dalje postoji problem da djecu ne vještači kompletan tim stručnjaka (neuropedijatar, psiholog, rehabilitator/logoped, dr. opće medicine ili pedijatar i socijalna radnica) već samo dr. opće medicine i socijalni radnik pa i tu bude često situacija ukidanja prava koje žalbom nije vraćeno.

Dakle možemo reći da nisu ispunili naša očekivanja i da i dalje postoje isti problemi.“

Od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu zatražili smo i podatke o broju osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom sukladno Pravilniku o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18), sa stanjem na dan 31. prosinca 2020. bilo je zaposleno:

Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom		
	Stanje na dan 31.12.2019.	Stanje na dan 31.12.2020.
Zaposleni u javnom sektoru	4 179	4 273
Zaposleni u privatnom sektoru	6 932	7 106
Samozaposlene osobe	159	178
Udruge	340	406
Osiguranci koji su izgubili status osobe s invaliditetom	0	0
UKUPNO:	11 610	11 963

Tablica 33. Broj osoba s invaliditetom upisanih u očevidnik zaposlenih i samozaposlenih osoba

U sljedećim tablicama prikazan je broj zaposlenih i samozaposlenih OSI prema osnovi po kojoj su u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 13. Pravilnika upisani u Očevidnik. Napominjemo da su pojedini osiguranci brojeni u više kolona, jer su upisani u Očevidnik po više različitih osnova.

	čl.4.st.1.t.1		čl.4.st.1.t.2		čl.4.st.1.t.3		čl.4.st.1.t.4		čl.4.st.1.t.5		čl.4.st.1.t.6		čl.4.st.1.t.7	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	476	565	329	756	183	563	372	560	570	59	64	57	89	75
Udruge	96	114	32	33	19	41	40	74	28	2	1	2	21	28
Zaposleni u privatnom sektoru	988	496	2054	388	327	434	741	346	1429	17	156	30	290	189
Samozaposlene osobe	42	21	31	10	16	10	33	12	16	0	2	1	11	2
Osiguranci koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	1602	1196	2446	1187	545	1048	1186	992	2143	78	223	90	411	294

Tablica 34. Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom prema osnovi po kojoj su upisani u Očevidnik u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 1. do 7. Pravilnika

	čl.4.st.1.t.8		čl.4.st.1.t.9		čl.4.st.1.t.10		čl.4.st.1.t.11		čl.4.st.1.t.12		čl.4.st.1.t.13	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Zaposleni u javnom sektoru (bez udruga)	0	0	10	20	0	0	0	0	0	9	53	132
Udruge	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	23
Zaposleni u privatnom sektoru	0	0	48	8	0	0	2	0	3	0	247	176
Samozaposlene osobe	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	6	11
Osiguranci koji su izgubili status OSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO:	0	0	59	28	0	0	2	0	3	9	311	342

Tablica 35. Broj zaposlenih i samozaposlenih osoba s invaliditetom prema osnovi po kojoj su upisani u Očevidnik u skladu s odredbom čl. 4. st. 1. toč. 8. do 13. Pravilnika

Odlukom o nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti („Narodne novine“, br. 58/07 i 72/07) nije predviđena djelatnost zaštitnih radionica, slijedom čega iz baze podataka matične evidencije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje nije moguće izvesti statistički podatak o broju zaposlenih osoba s invaliditetom u zaštitnim radionicama.

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju koja je uređena odredbama čl. 44. do 55. Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18-OURS, 62/18,

115/18 i 102/19) (dalje u tekstu ZOMO), kao skup mjera i aktivnosti, a koje se provode radi osposobljavanja invalida rada za rad uz očuvanje njegove preostale radne sposobnosti, je pravo koje se rijetko, gotovo nikako ne koristi u mirovinskom osiguranju, te prema dobivenim podacima od HZMO-a, Središnje službe u Zagrebu **u 2020. godini priznato je pravo na profesionalnu rehabilitaciju samo jednom osiguraniku**. Međutim, zbog pandemije uzrokovane virusom Covid-19 i posljedično nedovoljnog broja polaznika programa profesionalne rehabilitacije došlo je do promjene obrazovne ustanove za provedbu programa profesionalne rehabilitacije. ZOSI je u konkretnom slučaju donio novi Nalaz i mišljenje kojim je odredio novu ustanovu za provedbu profesionalne rehabilitacije te se očekuje da će ista započeti u veljači 2021. godine.

Kao i prošle godine, zatražili smo podatak o broju korisnika koji su prema odredbi čl. 37. st. 6. ZOMO-a kojim je uvedena nova kategorija osiguranika, nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena te iskazujemo podatke u tablicama o broju tih korisnika, njihovoj stručnoj spremi, te djelatnosti u kojima rade:

1. Broj korisnika koji su nastavili s radom (polovicom punog radnog vremena), te primaju starosnu mirovinu:

Javni sektor	Privatni sektor
12 063	1 163

Tablica 36. Broj korisnika po sektorima

U gornjoj tablici je prikazano **13 226 korisnika (u odnosu na prošlu godinu 11 807 - ovaj broj korisnika je povećan za 1 419 korisnika)**, od čega većina ovih osiguranika zaposlena je u javnom sektoru (javnim službama).

2. Radna mjesta na kojima su zaposleni:

REDNI BROJ	SKUPINA ZANIMANJA	BROJ KORISNIKA
1.	1 – čelnici i članovi zakonodavnih tijela, čelnici i dužnosnici državnih tijela, direktori	2 193
2.	2 – stručnjaci i znanstvenici	2 601
3.	3 – inženjeri, tehničari i srodna zanimanja	2 063
4.	4 – uredski i šalterski službenici	1 496
5.	5 – uslužna i trgovačka zanimanja	1 360
6.	6 – poljoprivrednici, lovno uzgojni, šumarski radnici i ribari	63
7.	7 – zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	1 323
8.	8 – rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	970
9.	9 – jednostavna zanimanja	1 090
10.	0 – vojna zanimanja	0
11.	Nepoznata/neprevedena šifra zanimanja	67
UKUPNO:		13 226

Tablica 37. Broj korisnika po vrsti zanimanja

4. Broj korisnika koji su uz korištenje starosne mirovine nastavili raditi s polovicom punog radnog vremena prikazan prema djelatnostima:

REDNI BROJ	DJELATNOSTI	BROJ KORISNIKA
1.	A - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	239
2.	B - rudarstvo i vađenje	36
3.	C - prerađivačka industrija	1 826

4.	D - opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	25
5.	E - opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	68
6.	F - građevinarstvo	1 450
7.	G - trgovina na veliko i malo	2 535
8.	H - prijevoz i skladištenje	742
9.	I - djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja	492
10.	J - informacije i komunikacije	264
11.	K - financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	149
12.	L - poslovanje nekretninama	142
13.	M - stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	2 346
14.	N - administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	955
15.	O - javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	45
16.	P - obrazovanje	450
17.	Q - djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	923
18.	R - umjetnost, zabava, rekreacija	138
19.	S - ostale uslužne djelatnosti	372
20.	T - djelatnosti kućanstva kao poslodavca	22
21.	U - djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	2
22.	Nepoznato – neprevedene šifre djelatnosti	5
UKUPNO		13 226

Tablica 38. Broj korisnika prema djelatnostima

U odnosu na 2019. godinu, i dalje su se osobe s invaliditetom koje imaju **profesionalnu nesposobnost za rad prituživale** da im se prevođenjem invalidske mirovine na starosnu, nije povećavao iznos mirovine. Naime, zakonodavac je propisao kao dodatni uvjet za ostvarivanje veće mirovine stjecanjem uvjeta za starosnu mirovinu, a to je najmanje 1 godina staža osiguranja, a više osoba se pritužilo da nisu bile upoznate s navedenim uvjetom.

Naime, navedeno ograničenje nije postojalo samim donošenjem zakona, već je naknadno uvedeno Uredbom o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 151/14), koja je kasnije zamijenjena Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 33/15), od 1. siječnja 2015. u čl. 100. ZOMO-a (novi stavak 7.), kao uvjet za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu za osobe s invaliditetom koje imaju djelomičnu nesposobnost za rad (ranije profesionalnu nesposobnost za rad), dodan je kriterij prema kojemu za vrijeme korištenja prava na invalidsku mirovinu treba navršiti barem jednu (1) godinu staža osiguranja.

2.20.1. STAŽ OSIGURANJA S POVEĆANIM TRAJANJEM – BENEFICIRANI RADNI STAŽ

U 2020. nam se pritužilo više osoba zbog ukidanja beneficiranog staža svim osiguranicima obrtnicima i onima koji obavljaju drugu samostalnu djelatnost i to unatrag i na temelju upute Središnje službe HZMO-a uz obrazloženje da se ne radi o radnom odnosu. Obrazloženje tih rješenja nije bilo zakonito jer u njemu nije bila navedena pravna osnova za novo rješenje. Nije navedeno na temelju čega, kojih odredbi i kojeg zakona i na koji način se mijenja ranije već doneseno pravomoćno rješenje o priznavanju beneficiranog radnog staža (zato što pravna osnova za tako nešto ne postoji).

Naputak Središnje službe, kao i po njemu donesena rješenja, nije bio u skladu sa važećim zakonskim odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju, Zakona o općem upravnom postupku, kao ni Zakona o stažu s povećanim trajanjem.

Također, pozivajući se na pozitivne odredbe čl. 11. Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20) koji govori

da se pod samozapošljavanjem osoba s invaliditetom, u smislu ovoga Zakona između ostalog smatra i obavljanje obrta, kao i obavljanje domaće radinosti ili sporednog zanimanja na temelju kojega je osoba osigurana na mirovinsko osiguranje, obavljanje djelatnosti slobodnog zanimanja (profesionalne djelatnosti) te obavljanje djelatnosti poljoprivrede i šumarstva.

Člankom 8. stavkom 2. Zakona o obrtu („Narodne novine“, br. 143/13, 127/19 i 41/20) propisano je da: „(2) Radom u obrtu obrtnik **ostvaruje prava i obveze iz radnog odnosa ako ta prava ne ostvaruje po drugoj osnovi.**“

Što bi značilo da je obavljanje obrta ili samostalne djelatnosti izjednačeno sa obavljanjem radnog odnosa. O navedenom govori i Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 - OUSRH, 62/18, 115/18 i 102/19) (dalje u tekstu ZOMO) kod definicije pojmova u ZOMO-u u svom članku 8. stavak 1. točka 2. navodi da pojam osiguranik znači: „2. Osiguranik je fizička osoba koja je na osnovi radne aktivnosti (radni odnos, obavljanje djelatnosti i dr.) obvezno osigurana na mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti.“ Što znači da se osiguranikom smatra i osoba koja obavlja neku djelatnost – radnu aktivnost o čemu govori i članak 10. stavak 1. točka 1. Zakona o mirovinskom osiguranju, gdje je radni odnos izjednačen sa obavljanjem djelatnosti i obrta. Da je tome tako govori i presuda Visokog upravnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: Usž-2966/16-2 od 28. rujna 2016. koja u obrazloženju izjednačava obavljanje obrta sa obavljanjem radnog odnosa kao i ostvarivanjem svih prava koja za osiguranika iz njega proizlaze.

U svim gore pobrojanim propisima radni odnos se izjednačava sa obavljanjem obrta, odnosno određene djelatnosti pa tako u članku 1. stavku 1. točki 3. Zakona o stažu osiguranja sa povećanim trajanjem navodi se da se pravo na beneficirani radni staž odnosi na sve osiguranike – osobe s invaliditetom koji posjeduju određene dijagnoze, invaliditet, pobrojane u točki 3.

S obzirom da već postoje pravomoćna rješenja HZMO-a, donesenih od pojedinih Područnih službi kojima se osobi s invaliditetom priznaje pravo na beneficirani radni staž od 1999. godine, ne može se bez valjane pravne osnove mijenjati i nanovo odlučivati ono što je osobama s invaliditetom navedenim rješenjem već dugi niz godina priznato. Ranijim rješenjem javno pravno tijelo – HZMO, Područna služba u Zagrebu njegov rad u obrtu okarakterizirala je kao radni odnos, ili radnu aktivnost i priznala ispunjavanje zakonskih uvjeta za staž osiguranja sa povećanim trajanjem (beneficirani radni staž).

Što bi značilo da nema nikakve zakonske ovlasti da se ovim osobama ne prizna staž osiguranja s povećanim trajanjem ukoliko oni kao samozaposlena fizička osoba obavljaju obrt, odnosno neku vrstu djelatnosti. Sve ostalo bi bila diskriminacija ovih osoba s invaliditetom kao osiguranika u odnosu na ostale osobe s invaliditetom osiguranike.

Jer je i sam Zakon o mirovinskom osiguranju u čl. 8. st. 1. točka 2. izjednačio radni odnos i samostalno obavljanje djelatnosti i podveo ih pod radnu aktivnost. U Zakonu o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09) (dalje u tekstu ZUP) postoji institut pravomoćnosti sadržan je u članku 13. pod naslovom »Načelo zaštite stečenih prava stranaka«.

Da bi se moglo unatrag ukidati navedena pravomoćna rješenja nije ispunjen ni uvjet iz ZUP-a koji propisuje samo tri izvanredna pravna sredstva (obnova postupka, oglašavanje rješenja ništavnim, poništavanje i ukidanje nezakonitog rješenja) kojima se mogu osporavati pravomoćni upravni akti, međutim nijedno od njih se ne može primijeniti na pravomoćno rješenje o stažu osiguranja s povećanim trajanjem ranije doneseno.

Nakon našeg upozorenja, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike je u svom očitovanju navelo da je uputilo Zavod da u žalbenim i revizijskim postupcima, postupajući u skladu s načelom *ne bis in idem* te načelom zaštite stečenih prava, poništi naknadno donesena rješenja prema odredbama Zakona o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09). Također, naveli su i kako bi iznimno omogućili pravo na staž osiguranja s povećanim trajanjem na osnovi utvrđenog statusa osiguranika-osobe s invaliditetom ne samo u razdobljima zaposlenja i radnog odnosa, već i u razdobljima osiguranja i po drugim osnovama navedenim u člancima 10. do 15. ZOMO-a, ovo Ministarstvo započinje sa zakonodavnim aktivnostima, odnosno pristupit će izradi Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stažu osiguranja s povećanim trajanjem kako bi se uspostavio pravni okvir za proširenje prava na staž osiguranja s povećanim trajanjem i snižavanje

dobne granice za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu za gore navedeni krug osiguranika-osoba s invaliditetom (primjerice koji obavljaju obrt, ili su trgovci pojedinci, vrhunski sportaši, osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost poljoprivrede ili šumarstva, osobe koje samostalno obavljaju profesionalnu djelatnost, koji obavljaju domaću radinost ili sporedno zanimanje, osobe koje su članovi uprave ili izvršni direktori trgovačkih društava, ako nisu osigurani po drugoj osnovi).

Time će se osigurati dodatna zaštita kategorije osiguranika-osoba s invaliditetom te se očekuje njihovo veće samozapošljavanje i uključivanje na tržište rada.

Smatramo pohvalnim brzu i primjerenu reakciju nadležnog Ministarstva koje je nakon našeg upozorenja u slučajevima nezakonito donesenih rješenja, pristupilo izmjenama spornih odredbi Zakona o stažu s povećanim trajanjem.

Primjer iz prakse: „*Obraćam vam se u ime oca I.M., invalidne osobe - gluha osoba (100 %).*

Otac je zubni tehničar cijeli svoj radni vijek, te je odredbama od cca 1997. obavlja samostalnu djelatnost (prema sili zakona 1997. svi dentalni tehničari su se morali odvojiti od Domova zdravlja i postati samostalni djelatnici).

*2013. godine otac je dobio rješenje kojim mu se na temelju invalidnosti priznaje beneficirani radni staž. S tim na umu, otac je planirao početkom iduće godine podnijeti zahtjev za mirovinu, no upravo smo danas zaprimili novo rješenje Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje kojim mu se temeljem novoga zakona iz 2018. godine **ne računa staž osiguranja s povećanim trajanjem u razdoblju obavljanja samostalne djelatnosti**. Ljubazno vas molim vaše mišljenje o istome, jer smatramo kako nije u redu da se ukidaju određena prava na koja je moj otac godinama računao i temeljem toga planirao svoju profesionalnu budućnost. Umjesto da se invalidne osobe potiče da mogu obavljati samostalnu djelatnost, ovakvo rješenje je čista kazna.*

Vjerujem kako moj otac nije jedini koji je dobio navedeno rješenje posljednjih dana te vas molim za vaš savjet kako da postupimo. u prilogu vam dostavljam rješenje HZMO-a iz 2013.godine (pozitivno) i najnovije (negativno).“

Imenovanu osobu smo uputili na podnošenje žalbe uz naznake što sve ista treba sadržavati nabrajajući sve ovo što smo gore u tekstu i naveli, te je imenovana kao i sve ostale osobe koje su podnijele žalbu uspjela u svojoj žalbi.

Obiteljska mirovina

Osim beneficiranog radnog staža u 2020. godini najveći broj pritužbi i upita se odnosio na obiteljsku mirovinu odnosno na neujednačenost u primjeni stavaka 5. do 9. članka 69. ZOMO-a.

Naime, navedenom odredbom članka 69. ZOMO-a propisana je dodatna mogućnost ostvarivanja obiteljske mirovine za sve osobe s invaliditetom koje su invaliditet zadobile od rođenja ili u tijeku školovanja te je propisano da mogu ostvariti obiteljsku mirovinu, te ujedno naknadno i biti zaposleni (za vrijeme kojeg se ista stavlja u mirovanje), te nakon završetka radnog odnosa opet ostvariti obiteljsku mirovinu ukoliko ne budu sposobni odraditi odnosno steći vlastitu mirovinu. Navedeno u cilju kako bi se te osobe poticale na zapošljavanje i rad.

Primjer iz prakse: *Područnom uredu pravobraniteljice u Splitu pritužila se majka osobe s invaliditetom koja je od rođenja osoba s invaliditetom i školovana po prilagođenom programu. Sin je iza smrti oca ostvario pravo na obiteljsku mirovinu koju je koristio do 31. kolovoza 2019. godine na temelju čl. 69. st. 1. ZOMO¹⁹, nakon čega je rješenjem od 10. listopada 2019. godine isplata obiteljske mirovine obustavljena zbog završetka redovnog školovanja, odnosno navršениh 18 godina života.*

*U cilju nastavka ostvarivanja prava na obiteljsku mirovinu iza smrti oca, kao osoba s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti, majka se obratila pravnom savjetniku HZMO-a koji ju je **savjetovao** da za sina – osobu s invaliditetom zatraži priznanje prava iz mirovinskog osiguranja na temelju smanjenja radne sposobnosti, potpunog ili djelomičnog gubitka radne sposobnosti (obiteljsku mirovinu*

¹⁹ čl. 69. st. 1. ZOMO Dijete ima pravo na obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja i može se tim pravom koristiti i nakon navršene 15. godine života u razdobljima kada nije zaposlen, ali najduže do 18. godine života.

zbog potpune nesposobnosti za rad), prema članku 69. st. 3. ZOMO²⁰, premda je sin školovan prema posebnom programu i ima mogućnost ostvarenja prava na obiteljsku mirovinu prema čl. 69. st. 5. i 9. ZOMO²¹, a o čemu posjeduje dokumentaciju.

Obraćajući se Uredu pravobraniteljice, majka je obaviještena da sin, pravo na obiteljsku mirovinu može ostvariti pozivajući se na odredbu čl. 69. st. 5. i 9. ZOMO, dakle kao dijete osiguranika s preostalo radnom sposobnosti koje je školovano prema posebnom programu školovanja. No unatoč naknadno podnesenom izričitom zahtjevu za ostvarenje prava sukladno odredbama čl. 69. st. 5. i 9. ZOMO majka, odnosno sin, je tek nakon dva upravna postupka i upravnog spora, konačnom na temelju rješenja od 4. veljače 2021. godine uspio ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu, a posljedično mu je uskraćeno pravo na 12 mjesečnih mirovina koje bi imao osnove ostvariti da je dobio valjanu informaciju te da je pravovremeno i zakonito odlučeno o prvotnom zahtjevu.

Mišljenje pravobraniteljice:

Jedno od temeljnih načela upravnog postupka je načelo pomoći nekoj stranci iz čl. 7. Zakona o općem upravnom postupku²².

U opisanoj situaciji, koja nije izolirani slučaj, ovlaštena službena osoba koja je savjetovala osobu s invaliditetom, osim što je propustila upozoriti stranku da ima osnovu za ostvarenje prava na obiteljsku mirovinu kao dijete osoba s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti, ujedno ju je pogrešno savjetovala uputivši je na pokretanje postupka ocjene radne sposobnosti koja je preduvjet za ostvarenje prava na invalidsku, a ne obiteljsku mirovinu.

Pogrešne upute od strane pravnog savjetnika HZMO-a, odnosno evidentno nerazumijevanje specifičnih odredbi ZOMO-a koji reguliraju pravo na obiteljsku mirovinu, dugotrajnost više upravnih postupaka, ponovljeno nezakonito upravno postupanje i višekratno odbijanje zahtjeva unatoč vrlo jasnoj uputi Središnje službe HZMO-a upućene prvostupanjskom tijelu²³ (a što je sve potvrđeno i kroz rezultat upravnog spora), prouzrokovale su ostvarenje prava stranke tek 1,8 godine nakon podnošenja prvog zahtjeva za ostvarenje prava, a povrh svega uskratile stranci pravo na ostvarenje obiteljske mirovine od prvotnog podnošenja zahtjeva.

Iz zakonske odredbe čl. 69. st. 5. i st. 9. ZOMO jasno proizlazi način dokazivanja statusa djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti: **pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima**. Dodatno, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava je na zahtjev pravobraniteljice donijelo tumačenje čl. 69. st. 9. ZOMO od 27. studenog 2019. godine Klasa 140-01/19-01/176, Urbroj 524-05-01-01/4-19-2, iz kojeg jasno proizlazi da se status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom

²⁰ Čl. 69. St. 3. ZOMO: Dijete kod kojega nastupi potpuni gubitak radne sposobnosti nakon dobi do koje se djeci osigurava pravo na obiteljsku mirovinu iz stavka 1. ovoga članka, a prije smrti osiguranika ili korisnika prava, ima pravo na obiteljsku mirovinu ako ga je osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do svoje smrti.

²¹ Čl. 69. st. 5. ZOMO: Iznimno od odredbi stavaka 1. do 4. ovoga članka, pravo na obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja ima i dijete sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, neovisno o tome je li ga osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do svoje smrti;

Čl. 69. St. 9. ZOMO: Status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnošću iz stavka 5. ovoga članka dokazuje se pravomoćnim rješenjem nadležnog tijela o pravu na osposobljavanje za rad ili rješenjem o pravu na posebne programe odgoja i obrazovanja prema posebnim propisima.

²² „Kad ovlaštena službena osoba tijekom postupka sazna ili ocijeni da stranka ima osnovu za ostvarenje nekog prava, upozorit će je na to, kao i na posljedice njezinih radnji ili propuštanja u postupku, a brinut će se i da neznanje odnosno neukost stranke i drugih osoba koje sudjeluju u postupku ne budu na štetu prava koja im po zakonu pripadaju.”

²³ „Osiguranik je zbog ometenosti u psihofizičkom razvoju školovan po prilagođenom programu. Prema priloženoj dokumentaciji stanje je kompenzirano i po potrebi dostupno korištenju prava iz zdravstvene zaštite te kod njega za sada ne postoji smanjenje radne sposobnosti u smislu čl. 39. ZOMO. Pravo na obiteljsku mirovinu ostvaruje na temelju čl. 69. kao osoba s invaliditetom koja je obrazovana po posebnom programu... Upućuje se žalitelj da prvostupanjskom tijelu podnese zahtjev za priznanje prava na obiteljsku mirovinu i zahtjevu priloži svu dokumentaciju koju posjeduje, a koja može poslužiti kao dokaz prilikom utvrđivanja ispunjenja uvjeta za priznanje prava na obiteljsku mirovinu.”

radnom sposobnosti **ne dokazuje vještačenjem radne sposobnosti** kako pogrešno zaključuje prvostupanjsko tijelo, već **gore citiranim ispravama**.

Pravobraniteljica je uputila preporuku Središnjoj službi HZMO-a da Područnim službama HZMO-a ponovno dostavi na znanje tumačenje odredbi čl. 69. st. 5. i 9. ZOMO koje je izdalo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava dana 27. studenog 2019., KLASA: 140-01/19-01/176, URBROJ: 524-05-01-01/4-19-2 kao i popratnu uputu o postupanju povodom zahtjeva za ostvarivanje prava na obiteljsku mirovinu osoba školovanih po posebnim programima, a sve u svrhu daljnjeg izbjegavanja povrede prava podnositelja zahtjeva.

Središnja služba HZMO-a odgovorila je da je u svrhu primjene odredbe čl. 69. St. 5. ZOMO izdana uputa od 10. srpnja 2014. godine, a koja je potom dopunjena uputom od 21. rujna 2016. godine, a da je razrađen I hodogram postupanja u slučajevima kada je podnesen zahtjev za obiteljsku mirovinu, te je ovisno o dokazima koji su priloženi uz zahtjev razrađena provedba dokaznog postupka saslušanjem stranke u kojem se ovisno o izjavi stranke pribavljaju odgovarajući dokazi (rješenja nadležnih tijela kojima se dokazuje status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti). Međutim, evidentno je da unatoč navedenom, kao i izmjenama ZOMO-a („Narodne novine“, br. 15/18) kojima je uvedena odredbe čl. 69. st. 9. upravo u svrhu definiranja isprava kojima se dokazuje status djeteta osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti, i dodatnim uputama HZMO-a od 27. studenog 2019. godine, i dalje postoji nerazumijevanje navedenih odredbi i njihova pogrešna primjena u praksi prvostupanjskih tijela a čije posljedice trpe stranke.

Zaključak i preporuke:

U području mirovinskog osiguranja ni u 2020. godini ne bilježimo značajnije promjene ili pozitivne pomake. Veći broj pritužbi odnosio se na mogućnosti ostvarivanja prava na obiteljske mirovine gdje su nam se obraćale osobe s invaliditetom ili njihovi roditelji (ovisno o sposobnosti osobe s invaliditetom), zbog teškoća u ostvarivanju prava na obiteljsku mirovinu sukladno članku 69. stavcima 5. do 9. koji propisuju da iznimno pravo na obiteljsku mirovinu nakon smrti roditelja ima i dijete sa statusom osobe s invaliditetom s preostalom radnom sposobnosti utvrđenom prema propisima o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, neovisno o tome je li ga osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do svoje smrti. Obzirom na određene nejasnoće u primjeni ove odredbe, naknadnim dopunama ove odredbe je pojašnjeno da se ova odredba odnosi na osobe s invaliditetom koje su se kao djeca sa teškoćama u razvoju osposobljavale po posebnim programima odgoja i obrazovanja.

Također, ističemo pritužbe koje su se odnosile i na ukidanje prava na staž osiguranja s povećanim trajanjem (beneficirani radni staž) i to unatrag osiguranicima koji su samostalni obrtnici, odnosno obavljaju samostalne profesionalne djelatnosti, samo na temelju upute Središnje službe HZMO-a da se ne radi o radnom odnosu. Obrazloženje tih rješenja nije bilo zakonito jer u njemu nije bila navedena pravna osnova za novo rješenje. Nije navedeno na temelju čega, kojih odredbi i kojeg zakona i na koji način se mijenja ranije već doneseno pravomoćno rješenje o priznavanju beneficiranog radnog staža (zato što pravna osnova za tako nešto ne postoji). Postupajući temeljem našeg upozorenja da se radi o nezakonitom postupanju, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, primjereno je i brzo reagiralo u svim slučajevima nezakonito donesenih rješenja te je pristupilo izmjenama spornih odredbi Zakona o stažu s povećanim trajanjem.

2.21. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

S obzirom da su 5. srpnja 2020. godine održani **izbori zastupnika u Hrvatski sabor** pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku o raznim aspektima osiguravanja biračkog prava osobama s invaliditetom svim važnim akterima političkog života u Republici Hrvatskoj uključujući i medije.

Svim **političkim strankama** poslana je preporuka o važnosti izbora za osobe s invaliditetom kao i podsjetnik na prepreke ne koje različite skupine osoba s invaliditetom nailaze s preporukama o njihovu

otklanjanju. Preporučeno je da se osobama s invaliditetom na ravnopravnoj razini s drugima osigura pravo i mogućnost da na izborima aktivno sudjeluju bilo kao birači ili kandidati na izborima, ili u drugim ulogama, i to na način da glasački postupci, prostori i materijali budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu. Ovo znači da je potrebno uložiti napore kako bi ključne informacije, predizborne kampanje i materijali bili dostupni svim osobama neovisno o oštećenjima, u višestrukim, pristupačnim formatima, što uključuje Brailleovo pismo, krupni tisak, audio zapise, lako razumljive verzije i znakovni jezik. Također je potrebno poduprijeti u praksi zakonsko pravo da osobe s invaliditetom kao birači, mogu izraziti svoju volju na način da na njihov zahtjev dobiju podršku u glasanju od strane osobe po vlastitom izboru.

Putem krovnih saveza mišljenje je poslano i svim **udrugama osoba s invaliditetom** uz apel da svoje članove upoznaju s njihovim temeljnim političkim pravima, kao i pravom da im se osigura bolja ne samo arhitektonska nego i komunikacijska i orijentacijska pristupačnost cijelog izbornog procesa, prostora i materijala. Informirani su i o načinu ostvarivanja biračkog prava odnosno da imaju pravo obavijestiti nadležno izorno povjerenstvo ukoliko nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto najranije tri dana prije dana održavanja izbora ili birački odbor na dan održavanja izbora. Birač koji zbog kakve tjelesne mane ili zbog toga što je nepismen ne bi mogao glasovati na način predviđen zakonom, može doći na biračko mjesto s drugom osobom koja je pismena i koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti odgovor. Birači koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi glasuju na biračkim mjestima koja će odrediti ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. Ključno je osigurati arhitektonsku, komunikacijsku i orijentacijsku pristupačnost biračkih mjesta i omogućiti da osobe s invaliditetom budu birane te da mogu sudjelovati u raspravama koje prethode izborima.

Pravobraniteljica je ujedno poslala mišljenje o pravu osoba s invaliditetom na sudjelovanje u javnom i političkom životu svim političkim strankama i tako apelirala na sve aktere kampanje da se suzdrže od korištenja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u predizborne svrhe i pozvala sve političke stranke da svoje programe predstavljaju na način koji će biti pristupačan osobama s invaliditetom posebno gluhim, slijepim i biračima s intelektualnim teškoćama te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući da ostvare svoje biračko pravo, te da o načinu ostvarivanja svojih političkih prava budu pravodobno i adekvatno obaviješteni.

Povodom kampanje za parlamentarne izbore 2020. medijima je poslano i priopćenje za javnost: Poštujte pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani

U priopćenju se navodi kako je pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u dosadašnjim političkim kampanjama primijetila niz postupanja štetnih za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Teški položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koristi se u svrhu podizanja rejtinga političkih stranaka i pokazivanja njihove socijalne osviještenosti. Istovremeno se takva deklarativna opredijeljenost za prava osoba s invaliditetom ne prenosi u postupke kojima se stvarno poštuju njihova biračka prava i pravo na uključenost u politički život.

Prilikom određivanja biračkih mjesta nerijetko smo uočili da osobe s invaliditetom ne mogu pristupiti, stoga je nužno osigurati lokacije koje su ujedno i pristupačne osobama s invaliditetom i drugim osobama smanjene pokretljivosti.

Biračka mjesta je potrebno odrediti i u zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi u kojima borave osobe s invaliditetom jer im je otežano ostvarivanje biračkog prava za razliku od primjerice osoba u zatvorskom sustavu za koje su organizirana posebna biračka mjesta.

Istovremeno izrazita podzastupljenost osoba s invaliditetom koje su aktivne u političkom životu upućuje na brojne prepreke koje se pred njih postavljaju u načinu na koji funkcioniraju političke stranke.

Stoga je pravobraniteljica apelirala na sve aktere kampanje da se suzdrže od korištenja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u predizborne svrhe i pozvala sve političke stranke da svoje programe predstavljaju na način koji će biti pristupačan osobama s invaliditetom posebno gluhim,

slijepim i biračima s intelektualnim teškoćama te da se zalažu da biračka mjesta budu pristupačna osobama s invaliditetom, a da se i osobama koje su smještene u domovima socijalne skrbi ili se nalaze u zdravstvenim ustanovama omogući da ostvare svoje biračko pravo.

Državnom izbornom povjerenstvu poslana je preporuka s podsjetnikom na zaključke sastanka održanoga s predstavnicima Državnog izbornog povjerenstva 26. srpnja 2016. godine vezano uz ostvarivanje biračkog prava osoba s invaliditetom. Tada je dogovoreno da će DIP poslati preporuku općinskim i gradskim izbornim povjerenstvima da se prilikom određivanja biračkih mjesta vode kriterijem pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom. Isto tako, dane su preporuke nadležnim izbornim povjerenstvima da prilikom određivanja biračkih mjesta brinu i o njihovoj dostupnosti biračima s invaliditetom. Prepoznajući da se izborna povjerenstva nadležna za određivanje biračkih mjesta, redovito susreću s istim problemom u vidu nedostatka adekvatnih prostorija za određivanje biračkih mjesta, zamolili smo podatak je li u ovom smislu osigurana bolja ne samo arhitektonska nego i komunikacijska kao i orijentacijska pristupačnost.

Državno izborna povjerenstvo u svom odgovoru je navelo da su izbori zastupnika u Hrvatski sabor održani 5. srpnja 2020. godine. DIP je 20. svibnja donio Obvezatne upute broj Z V kojima je propisao način glasovanja birača na službi u Oružanim snagama RH, birača članova posada pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom te na plutajućim objektima u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru RH, birača lišenih slobode, birača u mirovnim operacijama i misijama i birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi te Obvezatne upute Z VI kojima je propisalo način glasovanja birača s invaliditetom, nepismenih birača, slijepih birača te birača koji nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto.

Biračka mjesta određuju izborna povjerenstva na prijedlog gradskih i općinskih izbornih povjerenstava. Zakonom je propisano da se pri određivanju biračkih mjesta mora voditi računa o broju birača koji će na njima glasovati te dostupnosti i prostornoj udaljenosti biračkog mjesta. Predstavnici izbornih povjerenstava izbornih jedinica upozoreni su na tu odredbu na sastanku u DIP-u te su trebali prilikom određivanja biračkih mjesta voditi računa da biračka mjesta budu dostupna svim biračima, dakle i biračima s invaliditetom.

Iz DIP-a su napomenuli da u praksi zbog određenih tehničkih i/ili prostornih razloga to nije uvijek provedivo.

Zakonom je propisan i način ostvarivanja biračkog prava birača koji zbog kakve tjelesne mane, birača koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći nije u mogućnosti pristupiti biračkom mjestu, birača koji pristupi biračkom mjestu, ali mu je zbog tjelesne mane ili iz drugog razloga onemogućena pristupačnost biračkom mjestu.

Način pristupa propisan je i Obvezatnim uputama DIP-a. U provedbi izbora DIP godinama surađuje s Hrvatskim savezom slijepih. Na izborima gdje je to moguće provesti, glasovanje slijepih birača omogućava se pomoću tehničkog pomagala-matrice te dostavom glasačkog listića na Brailleovom pismu na biračko mjesto.

Na izborima zastupnika u Hrvatski sabor navedeno je, zbog broja izbornih jedinica, pa samim time i broja glasačkih listića različitog sadržaja te kratkog vremenskog roka između objave zbirnih lista pravovaljano predloženih lista u I.-XI. Izornoj jedinici i dana održavanja izbora unutar kojeg bi se trebali tiskati glasački listić na Brailleovom pismu to nemoguće učiniti. Stoga je DIP Obvezatnim uputama Z VI propisao način glasovanja slijepih birača – samostalno glasovanje uz pomoć druge osobe koja će po ovlasti birača zaokružiti redni broj na glasačkom listiću. Hrvatski savez slijepih je na Brailleovom pismu tiskao izvadak iz Obvezatnih uputa koji se odnosi na slijepe birače. Snimila se i zvučna snimka zbirnih lista pravovaljano predloženih lista u I. – XI: izornoj jedinici i zbirnih lista svih pravovaljano predloženih kandidata u XII. Izornoj jedinici koji se objavio na mrežnim stranicama DIP-a i HSS-a. DIP surađuje i s Hrvatskim savezom gluhoslijepih osoba Dodir.

Zakonom je propisano da birači koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi glasuju na biračkim mjestima koje odredi ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. DIP je održao sastanak s

predstavnicima Ministarstva za rad, mirovinski sustav, obitelj i socijalnu politiku i Ministarstva uprave na kojim su upoznati s Obvezatnim uputama te su utvrđena zajednička stajališta vezana uz glasovanje birača smještenih u ustanovama socijalne skrbi. U provedbi izbora zastupnika u Hrvatski sabor 2016. godine bilo je određeno 98 posebnih biračkih mjesta u ustanovama socijalne skrbi za birače u tim ustanovama. Ministarstvo je odredilo u kojim ustanovama su bila posebna biračka mjesta, a DIP i izborna tijela nadležna za imenovanje biračkih odbora u tim ustanovama bili su stručna i tehnička pomoć. Posebnog računa vodilo se i o epidemiološkim mjerama. DIP je osigurao digitalnu pristupačnost svojih mrežnih stranica.

U svibnju je pravobraniteljica poslala **mišljenje i zatražila očitovanje Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku** vezano uz sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkom i javnom životu i radnje koje su poduzeli u cilju osiguranja pristupačnosti izbornog procesa osobama s invaliditetom. U mišljenju smo podsjetili kako se pravo i mogućnost svih građana da sudjeluju na izborima kao pitanje aktualizira tijekom svakih izbora u RH, no unaprijeđenije pravnog okvira i postojeće prakse kao i sustavni naponi zakonodavaca i dalje nedostaju u međuizbornom razdoblju. Stoga je potrebno konstantno podizati svijest o nedostacima prilikom ispunjavanja obveza preuzetih usvajanjem Konvencije, pa tako i o teškoćama u ispunjavanju biračkih prava osoba s invaliditetom koja doprinose njihovoj marginalizaciji i društvenoj isključenosti.

Podsjetili smo da Konvencija o pravima osobe s invaliditetom u svom članku 29. osobama s invaliditetom jamči politička prava i mogućnost sudjelovanja u političkom životu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Države potpisnice Konvencije obvezne su poštivati, štiti i ispuniti svaki od bitnih značajki političkih prava osoba s invaliditetom. Kako osobe s invaliditetom nisu homogena skupina, potrebno je omogućiti osobama s različitim vrstama invaliditeta različite oblike podrške kako bi ostvarili svoja prava na ravnopravnoj osnovi s drugima.

Tako je primjerice osobama s tjelesnim invaliditetom potrebno osigurati arhitektonsku pristupačnost prostora u kojima se održava glasovanje, osobama s intelektualnim i senzornim oštećenjem potrebna prilagodba primanja i slanja informacija u pristupačnim formatima, a osobe s višestrukim oblicima invaliditetom susreću se s jedinstvenim izazovima prilikom ostvarivanja svojih prava. Ključno je osigurati arhitektonsku, komunikacijsku i orijentacijsku pristupačnost biračkih mjesta i omogućiti da osobe s invaliditetom budu birane te da mogu sudjelovati u raspravama koje prethode izborima.

Ovo je prepoznao i Odbor za prava osoba s invaliditetom UN-a, te u svojim zaključnim zapažanjima i preporukama iz 2015. godine ističe zabrinutost zbog činjenice što izborni postupak još uvijek nije u cijelosti pristupačan svim osobama s invaliditetom, kao i zbog malenog broja osoba s invaliditetom koje imaju izvršnu i predstavničku funkciju u tijelima s javnim ovlastima. Preporuke Odbora da se poduzmu mjere kako bi izborni postupak postao u cijelosti pristupačan svim osobama s invaliditetom i kako bi se olakšalo sudjelovanje osoba s invaliditetom u predstavničkim i izvršnim tijelima, nisu našle odaziva u praksi.

Teški položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju koristi se u svrhu podizanja rejtinga političkih stranaka i isticanja njihove socijalne osviještenosti. Istovremeno se takva deklarativna opredijeljenost za prava osoba s invaliditetom ne prenosi u postupke kojima se stvarno poštuju njihova biračka prava i pravo na uključenost u politički život.

Osobama s invaliditetom mora se, na ravnopravnoj razini s drugima, osigurati pravo i mogućnost da na izborima aktivno sudjeluju bilo kao birači ili kandidati na izborima, ili u drugim ulogama, i to na način da glasački postupci, prostori i materijali budu prikladni, dostupni i laki za razumijevanje i uporabu. Ovo znači da je potrebno uložiti napore kako bi ključne informacije, predizborne kampanje i materijali bili dostupni svim osobama neovisno o oštećenjima, u višestrukim, pristupačnim formatima, što uključuje Brailleovo pismo, krupni tisak, audio zapise, lako razumljive verzije i znakovni jezik. Također je potrebno poduprijeti u praksi zakonsko pravo da osobe s invaliditetom kao birači, mogu izraziti svoju volju na način da na njihov zahtjev dobiju pomoć u glasanju od strane osobe po vlastitom izboru.

Pravobraniteljica je nadalje apelirala da se osigura bolja ne samo arhitektonska nego i komunikacijska i orijentacijska pristupačnost cijelog izbornog procesa, prostora i materijala, te da se sukladno Zakonu o izboru zastupnika u Hrvatski sabor („Narodne novine“, br. 116/99, 109/00, 53/03, 69/03, 167/03, 44/06, 19/07, 20/09, 145/10, 24/11, 93/11, 120/11, 19/15, 104/15, 98/19), osigura da birači koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći nisu u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto, budu pravodobno i adekvatno obaviješteni o načinu ostvarivanja svojih prava, kao i birači koji zbog svog oštećenja ili zbog nepismenosti ne mogu glasovati na način predviđen Zakonom o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, odnosno da birači koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi budu obaviješteni o mogućnosti glasanja na biračkim mjestima koja će odrediti ministar nadležan za poslove socijalne skrbi.

Iz Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izvijestili su nas da je slijedom odluke Predsjednika RH o raspisivanju izbora za zastupnike u Hrvatski sabor ministrica odredila biračka mjesta za glasovanje birača koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi. Prilikom određivanja posebnih biračkih mjesta uzeto je u obzir koje su ustanove bile određene na ranijim izborima.

Na prethodnim izborima za zastupnike u Hrvatski sabor 2016. bilo je određeno 98 posebnih biračkih mjesta, na izborima za članove u Europski parlament iz Republike Hrvatske 2019. bilo je određenih 12 posebnih biračkih mjesta, a na predsjedničkim izborima 2019. njih 23.

Sve ustanove koje su na nekom od navedenih izbora bile određene posebnim biračkim mjestom uz ustanove koje su bile određene redovnim biračkim mjestom kontaktirane su i obaviještene o prijedlogu da i na predstojećim izborima budu određene posebnim biračkim mjestima uvažavajući epidemiološku situaciju te potrebu da se korištenje biračkog prava što jednostavnije omogući korisnicima istodobno uzimajući u obzir sve mjere zaštite u cilju sprječavanja epidemije.

Od predloženih 101 posebnih biračkih mjesta u konačnici je određeno 83 posebnih biračkih mjesta jer je 18 ustanova iskazalo kako ne smatraju svrhovitim da ih se odredi posebnim biračkim mjestom navodeći kako ne postoji interes korisnika za izlazak na izbore ili je interes mali ili glasačko pravo mogu ostvariti na drugi način i sl.

Ministarstvo je u suradnji s DIP-om i Ministarstvom uprave sastavilo detaljne upute za ostvarivanje biračkog prava korisnika koji koriste socijalnu uslugu smještaja. Te su upute dostavili svim centrima za socijalnu skrb, ustanovama socijalne skrbi te drugim pravnim i fizičkim osobama koje pružaju uslugu smještaja.

U očitovanju je Ministarstvo navelo kako su u uputama posebno naglasili činjenicu da je osobama lišenim poslovne sposobnosti koje iskažu interes za sudjelovanjem na izborima potrebno pružiti podršku i pomoć kako bi na vrijeme obavili potrebnu proceduru privremenog upisa u registar birača ukoliko je ono potrebno.

Naglašena je i potreba obavještavanja biračkih odbora o korisnicima usluge smještaja koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći nisu bile u mogućnosti pristupiti na biračko mjesto. Od ravnatelja domova zatraženo je da se na dan izbora osigura prisutnost jedne ili više osoba koje poznaju korisnike te koje će po potrebi pružiti pomoć i podršku korisnicima biračima i biračkim odborima.

Usljed pogoršanja epidemiološke situacije te slijedom upute Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo i Ministarstva u cilju zaštite zdravlja korisnika onemogućen je njihov izlazak iz ustanova za smještaj. Kako bi korisnici koji to žele ipak mogli ostvariti svoje biračko pravo, ministarstvo je zatražilo od DIP-a osiguravanje mogućnosti glasanja korisnicima na smještaju na isti način kao i građanima u samoizolaciji odnosno dolaskom članova biračkog odbora u ustanovu.

Pravobraniteljica je od Državnog izbornog povjerenstva zatražila podatke o eventualnim pritužbama koje su zaprimili od osoba s invaliditetom vezane uz izbore kao i podatke o broju osoba koje su glasale na posebnim biračkim mjestima u ustanovama socijalne skrbi.

Iz DIP-a su nas izvijestili da su zaprimili mali broj pritužbi osoba s invaliditetom koje su se odnosile na nepristupačnost biračkih mjesta.

Podatke o broju birača na posebnim biračkim mjestima u ustanovama socijalne skrbi navodimo u tablici niže.

Tip ustanove	Broj ustanova	Ukupno birača	Glasovalo birača
Domovi za psihički bolesne odrasle osobe	18	874	829
Centri za rehabilitaciju	6	193	166
Domovi za starije i nemoćne osobe	57	7,153	6,062
Centri za pružanje usluga u zajednici	2	57	56
Ukupno	83	8,277	7,113

Tablica 39. Broj glasača na posebnim biračkim mjestima određenim u ustanovama socijalne skrbi – Parlamentarni izbori 2020.

U donjoj tablici 40. prikazan je broj birača po tipu ustanove socijalne skrbi koji su glasali u posebnim biračkim mjestima određenim u 83 ustanova tog tipa. Tako je na parlamentarnim izborima 2019. godine glasalo 7.113 birača.

	Broj ustanova za osobe s invaliditetom	Broj ustanova za starije i nemoćne osobe	Ukupno registriranih birača u ustanovama za osobe s invaliditetom	Ukupno glasovalo birača u ustanovama za osobe s invaliditetom
Parlamentarni izbori 2016. godine	37	60	1,601	1,385
Parlamentarni izbori 2020. godine	26	57	1,124	1,051

Tablica 40. Broj ustanova za osobe s invaliditetom i birača koji su ostvarili biračko pravo u njima na parlamentarnim izborima 2016. i 2020.

Kao što pokazuje usporedba broja ustanova socijalne skrbi koje su organizirale posebna biračka mjesta u Tablici 40., broj ustanova u kojima su prvenstveno smještene osobe s invaliditetom kao što su domovi za odrasle osobe i centri za rehabilitaciju u kojima su organizirana biračka mjesta smanjen je za 10 ili 30 % pa je posljedično tome i smanjen broj osoba s invaliditetom koje su ostvarile biračko pravo. Dio tog smanjenja može se dijelom pripisati mjerama uvedenim zbog epidemiološke situacije koje su dodatno otežale glasovanje s obzirom da osobe koje su smještene u ustanovama socijalne skrbi nisu smjele napuštati ustanove, dok je dio objašnjen u očitovanjima ustanovama koje nisu smatrale svrhovitim da ih se odredi posebnim biračkim mjestom.

Posebno su zabrinjavajući odgovori ustanova da ne smatraju svrhovitim da ih se odredim posebnim biračkim mjestom jer je interes mali. To znači da pojedinim osobama s invaliditetom nije omogućeno biračko pravo samo zato jer žive u ustanovi gdje netko smatra da je interes mali.

Budući da sudjelovanje u političkom životu uz aktivno biračko pravo koje se ostvaruje glasovanjem na izborima podrazumijeva i pasivno biračko pravo odnosno mogućnost da nas se bira kao kandidate na izborima i da sudjelujemo u radu političkih stranaka, **pravobraniteljica je u studenom 2020. godine zatražila izvješće o pristupačnosti uredskih prostorija političkih stranaka.** Pravobraniteljica je naglasila kako je jedna od važnih pretpostavki za ravnopravno uključivanje osoba s invaliditetom u aktivno političko djelovanje i arhitektonska pristupačnost uredskih prostorija političkih stranaka.

Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13, dalje Pravilnik) je s tim u vezi temeljni akt nacionalnog zakonodavstva koji propisuje standarde i obvezne elemente osiguranja nesmetanog pristupa, kretanja boravka i rada osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti u građevinama javne i poslovne namjene. Pravobraniteljica je ujedno upozorila političke stranke da neosiguravanje pristupačnosti predstavlja povredu ne samo međunarodnih dokumenata, već i diskriminaciju na temelju čl. 4. Zakona o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12).

U anketnom ispitivanju pravobraniteljica je zatražila političke stranke podatke o pristupačnim uredskim prostorijama lokalnih, mjesnih, područnih i središnje organizacije stranke sukladno zahtjevima Pravilnika, odnosno koje aktivnosti i mjere planiraju provesti u cilju osiguranja pristupačnosti nepristupačnih uredskih prostorija. Političkim strankama dostavljen je upitnik za samoprocjenu sa slijedećim pitanjima:

1. ima li politička stranka osigurane najosnovnije elemente pristupačnosti osobama s invaliditetom sukladno Pravilniku: je li ulaz u prostorije pristupačan (npr. izgrađena rampa, postavljena kosina ili podizna platforma); mogu li osobe koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica pristupiti prostorijama na katu (dizalo odgovarajuće širine i dubine da se u njega može ući invalidskim kolicima); je li sanitarni čvor prilagođen osobama s invaliditetom; jesu li za slijepo osobe postavljene taktilne crte vođenja ili neki drugi prilagođeni pristup;
2. Ukoliko građevina u kojoj se nalazi prostor nije pristupačna za osobe s invaliditetom, postoji li plan po kojem će se osiguravati pristupačnost i utvrđeni prioriteti za prilagođavanje (npr. prilagođavanje ulaza, ugradnja dizala, prilagođavanje sanitarnog čvora, itd.) te jesu li za tu namjenu predviđena sredstva za 2021. godinu.

Upitnik je dostavljen na adresu 13 klubova zastupnika političkih stranaka i to Klubu zastupnika Domovinskog pokreta, Klubu zastupnika HDZ-a, Klubu zastupnika HNS-a, Klubu zastupnika HSS-a i HSU-a, Klubu zastupnika HSLŠ-a i Reformista, Klubu zastupnika Hrvatskih suverenista i nezavisnih zastupnika Željka Glasnovića i Zlatka Hasanbegovića, Klubu zastupnika IDS-a, Klubu zastupnika Mosta, Klubu zastupnika nacionalnih manjina, Klubu zastupnika SDP-a, Klubu zastupnika SDSS-a, Klubu zastupnika Centra i Građansko-liberalnog saveza i Klubu zastupnika zeleno-lijevog bloka.

Na upitnik su odgovorili HSS, Možemo, IDS, HDZ, a nakon požurnice u siječnju 2021.g., na upitnik je odgovorio još i SDP.

Stranka HSS je na sve upite odgovorila pozitivno, ali referirajući se samo na adresu sjedišta HSS-a u Zagrebu u Zvonimirovoj ulici. Navode da su uredske prostorije u cijelosti pristupačne, da imaju i prilagođen sanitarni čvor, izuzev što za slijepo osobe nisu postavljene taktilne crte vođenja.

Stranka Možemo je odgovorila da još uvijek nema svoje prostorije te stoga nisu u mogućnosti ispuniti upitnik.

Stranka IDS je odgovorila da „*Klub zastupnika IDS-a kao organizacijska jedinica Hrvatskog sabora djeluje u zgradi Sabora na trgu Sv. Marka, gdje je postignut zadovoljavajući stupanj arhitektonske pristupačnosti uredskih prostorija za osobe s invaliditetom tako da osobe s invaliditetom mogu u slučaju potrebe za neposrednim i osobnim kontaktom sa zastupnicima IDS-a doći u prostorije Kluba*“.

U pogledu uredskih prostorija, stranka IDS napominje da kao politička stranka odnosno pravna osoba nije nositelj prava vlasništva na nekretninama u kojima se nalaze prostorije stranke te da je na taj način ograničena i mogućnost nadogradnje objekata.

Dodaju da će imajući u vidu navode iz dopisa pravobraniteljice i temeljne vrijednosti za koje se stranka zalaže, predstavnici IDS-a u komunikaciji sa vlasnicima nekretnina u kojima djeluju stranačke organizacije nastojati iznaći adekvatno rješenje kako bi se osobe s invaliditetom mogle u potpunosti ravnopravno uključiti u aktivno političko djelovanje i u dijelu koji se odnosi na arhitektonsku pristupačnost uredskih prostorija političkih stranaka.

Prema podacima iz ispunjenog upitnika koji je dostavio **HDZ**, stranačka središnjica nema pristupačan ulaz, nema dizala, nije prilagođen sanitarni čvor za osobe s invaliditetom i nisu ugrađene taktilne crte

vođenja za slijepe osobe. Dodaju da je nakon potresa iz ožujka 2020.g. zgrada središnjice HDZ-a je oštećena te ista kreće u renovaciju iduće godine. S obzirom na oštećenja i arhitektonske izmjene, zgrada će nakon renovacije biti prilagođena za osobe s invaliditetom (pristupačnost ulaska i sanitarni čvor). Napominju kako su zbog arhitektonskog nedostatka, prilikom dolaska osoba s invaliditetom u uredske prostorije koristili prijenosnu rampu i dizalo za svladavanje visinske razlike, iz čega zaključujemo da je pristupačnost uredskih prostorija osigurana, samo što pristupačnost nije riješena arhitektonski već korištenjem drugih elemenata za svladavanje visinskih razlika. Navode i da su „platforme koje s prenose u svrhu pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom osigurane u svim prostorima kojima je to potrebno“, a da zgrada GO HDZ-a Grada Zagreba nije u vlasništvu HDZU-a već je prostor Grada Zagreba.

Stranka SDP u odgovoru navodi da na imaju ukupno 538 organizacija na lokalnoj i regionalnoj razini. Od tog broja prostorije koriste u 120 organizacija koje su većinski u vlasništvu RH ili treće osobe. SDPH je vlasnik prostora u 14 organizacija, uključujući i središnjicu na adresi Trg Drage Iblera 9 u Zagrebu, u odnosu na koju je ispunjen anketni upitnik. Navedene uredske prostorije središnjice su prilagođene za osobe s invaliditetom ulazom i imaju dizalo odgovarajuće širine i dubine, no nemaju prilagođen sanitarni čvor niti su postavljene taktilne crte vođenja za slijepe osobe. Prema planu unapređenja pristupačnosti navodi se da su osigurana sredstva za 2021. za ugradnju taktilnih crta vodilja za slijepe osobe.

Preostalih 13 uredskih prostorija koje u vlasništvu SDP-a nalaze se u sklopu stambenih ili poslovnih zgrada, a većina nema pristupačnost osobama s invaliditetom.

Mišljenje Pravobraniteljice:

Poražavajuće je da je samo nekolicina (5) od svih političkih stranaka koje djeluju na području RH odgovorilo i dostavilo popunjeni upitnik. Osim toga, iako se upit odnosio na stanje pristupačnosti svih lokalnih, mjesnih, područnih i središnje uredske prostorije stranke, u većini slučajeva odgovoreno je samo u odnosu na stanje pristupačnosti uredskih prostorija središnjica stranaka. Budući da su središnjice stranaka u pravilu najveće i najopremljenije prostorije pojedine stranke, obeshrabruju zaprimljeni podaci prema kojima od 4 stranke (Možemo je odgovorilo da nema svoje uredske prostorije), 3 imaju riješenu pristupačnost ulaza uredskim prostorijama (HSS, HDZ, SDP), samo jedna ima prilagođeni sanitarni čvor (HSS), a niti jedna od stranaka u uredskim prostorijama nema postavljene taktilne crte vodilje. Vidljivo je i da se u većini slučajeva neriješena pristupačnost „opravdava“ činjenicom da uredske prostorije nisu u vlasništvu odnosno stranke, a što obzirom na druge modalitete rješavanja visinskih razlika osim arhitektonskih nije prihvatljiv odgovor. Stanje pristupačnosti uredskih prostorija manjeg broja političkih stranaka (koje su odgovorile na upitnik) dobar je pokazatelj percepcije političkih aktera o važnosti uloge osobe s invaliditetom u političkom životu.

Uvrštavanje osobe s invaliditetom u političke programe i javno zalaganje za poboljšanje njihova položaja, dok im se istovremeno osporava temeljeno pravo na pristupačnost u vlastitim uredskim prostorijama, postaje neuvjerljivo i otkriva stvarnu percepciju nositelja političkog života o načelu ravnopravnosti osobe s invaliditetom i važnosti njihova uključivanja u društveni i politički život.

Preporuke za unapređenje pristupačnosti biračkog procesa osobama s invaliditetom u Hrvatskoj

2. srpnja 2020. godine izborni analitičar Michael Lidauer iz Organizacije za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za ekonomsku sigurnost i suradnju intervjuirao je pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom Anku Slonjšak. Razgovaralo se o postojećim preprekama i onome što bi se trebalo učiniti kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u političkom i javnom životu. Pravobraniteljica je tom prilikom istaknula kako su osobe s invaliditetom opterećene ostvarivanjem svojih osnovnih prava pri čemu je pravo glasa zanemareno i osobe s invaliditetom često ne vide vezu između političke aktivnosti i svog svakodnevnog života niti su svjesne kako bi kroz političko djelovanje mogle unaprijediti svoj položaj u društvu i dovesti do unapređenja svojih ostalih prava.

Administrativni postupak kojim se pokušavaju uvesti bilo kakve promjene i poboljšanja pa tako i one u unaprjeđenju izbornog procesa su vrlo spore, i o njima se govori uglavnom u izbornim godinama da bi u međuvremenu pale u zaborav. Važno je u svakom izbornom ciklusu nešto naučiti i primijeniti u sljedećem ciklusu.

Kako bi se osobama s invaliditetom u Hrvatskom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u političkom i javnom životu potrebno je:

1. Regulirati terminologiju u Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor i ostalim zakonima koji reguliraju izbore budući da postojeća terminologija i dalje govori o „tjelesnim manama“ odnosno nije usklađena s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom.
2. Osigurati potrebne prilagodbe s obzirom na vrstu invaliditeta
3. Učiniti predizborne kampanje, debate i skupove dostupne gluhim i slijepim osobama te osobama s intelektualnim teškoćama u smislu osiguravanja informacijsko-komunikacijske pristupačnosti
4. Osigurati veću participaciju osoba s invaliditetom na način da se utvrde i osiguraju kvote za njihovo sudjelovanje u političkim strankama
5. Da političke stranke stimuliraju osobe s invaliditetom na sudjelovanje u političkom životu
6. Osigurati arhitektonsku pristupačnost prostora u kojima se održava glasovanje, predizborne kampanje kao i prostora političkih stranaka
7. Osigurati materijale u formatu lakom za čitanje i razumijevanje kako bi se osigurao pristup izbornom procesu za osobe s intelektualnim teškoćama

Sudjelovanje osoba s invaliditetom u političkom životu – međunarodna perspektiva

U organizaciji Federalnog ministarstva rada i socijalnih pitanja Njemačke u sklopu Njemačkog predsjedanja EU-om održana je 30. studenog **digitalna konferencija o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom životu - prema učinkovitijem uključivanju osoba s invaliditetom.**

U uvodu konferencije istaknuto je kako se mnoge odluke važne za osobe s invaliditetom donose na razini EU-a. Tako će se, primjerice, 2020. godine dovršiti primjena Europske strategije za osobe s invaliditetom čija je evaluacija objavljena i pristupit će se izradi strategije za sljedeće razdoblje.

U nastavku konferencije predstavnica agencije Eurofund govorila je o situaciji osoba s invaliditetom u Europi s posebnim osvrtom na njihov socijalni i radni položaj. Provedeno je online istraživanje o utjecaju COVID-a 19 na osobe s invaliditetom. Upitnik o kvaliteti života u Europi kroz istraživanje na slučajnom uzorku pokazao je da ¼ stanovnika ima blaže ili teže zdravstvene teškoće. Usporedba podataka iz 2011. i 2016. na području zapošljavanja, sudjelovanja u društvu i socijalne zaštite pokazala je da je stopa zapošljavanja za osobe s invaliditetom manja od stope osoba bez invaliditeta, ali se jaz smanjio. U 2018. stopa je i dalje 24 % manja. Osobe koje imaju tercijarno obrazovanje imaju manji jaz. Stope zaposlenosti više su kod muškaraca što je slučaj i u populaciji bez invaliditeta. Što je veća razina obrazovanja, zaposlenost je veća. Stoga je važno da se osobama s invaliditetom omogući obrazovanje. Što je veća razina obrazovanja, veće je i sudjelovanje u društvenom životu i gubi se jaz u usporedbi s osobama bez invaliditeta. I dalje je jaz kod sudjelovanja u fizičkim aktivnostima. Sudjelovanje u političkom životu je ključno obilježje inkluzivnog društva. Obrazovanje najviše utječe na sudjelovanje u političkom životu. Oni manje razine obrazovanja i manje su politički aktivni.

Financijska situacija također utječe na razinu u kojoj će osoba sudjelovati u političkom odlučivanju. Sudjelovanje se ne odnosi samo na glasovanje na izborima već i na sudjelovanje u donošenju odluka koje utječu na život građana. Sve odluke koje se donose utječu na život osoba s invaliditetom. I sama Konvencija o pravima osoba s invaliditetom rezultat je sudjelovanja osoba s invaliditetom u odlučivanju kao i političkog usuglašavanja. KPOSI je važan instrument za pravne standarde u Europi. Čl. 3 Povelje o temeljnim pravima koja je svojevrsni ustav EU-a nalaže sudjelovanje odnosno načelo prema kojem odluke koje utječu na osobe s invaliditetom trebaju uključivati same osobe kao i aktivnosti praćenja njihove provedbe. Što se tiče načela demokratičnosti, u Njemačkoj postoji formalno razumijevanje tog

načela, postoje kvote na izborima, sudovi izražavaju formalno stajalište prema kojem je dovoljno da svi imaju pravo glasa. Međutim to nije dovoljno u smislu postizanja veće uključenosti osoba s invaliditetom u politički život. Ljudi trebaju imati širok raspon načina sudjelovanja u donošenju odluka osim sudjelovanja na izborima. Osobe s intelektualnim teškoćama dobile su pravo glasa i povećan je broj birača za 250 000. Ne zna se koliko je njih uistinu i glasovalo ovisno o vidljivosti, resursima, promjeni svijesti i pristupačnosti. I dalje je ostalo puno predrasuda koje su slične onima koje su se nekad koristile za žene. Prisutan je nedostatak podrške i nepristupačnost biračkih mjesta i biračkog procesa kao i puno predrasuda.

Usvajanje KPOSI je promijenilo politički diskurs o osobama s invaliditetom u EU. Zakonodavstvo je usvojeno i ono pokreće promjene. Govoreći o evaluaciji provedbe Europske strategije za osobe s invaliditetom istaknuto je kako su 2109. usvojeni akti kojima je unaprijeđena pristupačnost online prostora, javna nabava, putnički promet, strukturni fondovi, a donesen je i Zakon o pristupačnosti. Invaliditet je postao važniji kao političko pitanje. Poduzete su aktivnosti koje su usmjerene na osiguravanje neovisnog života, provedi se europska kartica o invaliditetu, zasad u 8 EU država jamči jednak pristup povlasticama za osobe s invaliditetom u prijevozu, kulturi, itd. Europska strategija doprinijela je i sudjelovanju mladih u projektima mobilnosti i sportu kroz program Erasmus plus. Pri tome su autonomija osoba s invaliditetom i pravo na poslovnu sposobnost područje nacionalnih kompetencija.

Međutim, EU može utjecati i na te aspekte tako da promiče razumijevanje autonomije posebno među predstavnicima sudstva i medicinskim stručnjacima. Usklađivanje s KPOSI je potrebno i dalje. Započet je rad na novoj strategiji koja će važiti do 2030. Obrazovanje i usvajanje vještina i inkluzivno obrazovanje bit će važne teme u novoj Strategiji. Način mjerenja napretka bit će unaprijeđen i uvrstit će se indikatori i ciljevi kako bi se mogle povlačiti usporedbe među državama. Pitanje fizičke pristupačnosti i prava glasa također će biti uključeno. Treće pitanje je članstvo u političkim strankama i kandidatura na izborima.

Kad se govori o kršenju članka 19., postavlja se pitanje koje su sankcije za države. U tom smislu postoji praćenje i izvještavanje UN-ovog Odbora pa je potrebno objasniti zašto se nešto ne priznaje poslovna sposobnost. Tako da se sankcioniranje bazira na sramu i pritisku međunarodne zajednice.

Povjerenik federalne Vlade za pitanja osoba s invaliditetom istaknuo je da je Europa puno više od monetarne unije. Ona je unija ljudi, a među njima je 87 milijuna osoba s invaliditetom. Podsjetio je kako je na inkluzivnom summitu usvojena zajednička deklaracija na europskoj razini. Predstavnik Europskog foruma za osobe s invaliditetom govorio je da im kao udruzi ponekad nedostaje resursa za utjecanje na odluke na europskoj razini. Međutim, utjecaj na rad Komisije i Parlamenta je značajan zahvaljujući dobroj suradnji s tim institucijama. Najteža je suradnja s Vijećem Europe koje uvijek utječe na prihvaćanje manje obvezujuće formulacije u zakonodavstvu.

Govoreći o promicanju sudjelovanja u Njemačkoj sudionici su spomenuli kako je donesen zakon, ali je za sudjelovanje nužno osigurati resurse. Razgovaralo se o tome je li nužno uvesti kvotu za osobe s invaliditetom u njemačkom parlamentu, posebno s obzirom na činjenicu da invaliditet nije vidljiv. Sudionici su smatrali da bi bilo bolje surađivati s političkim strankama da uključe osobe s invaliditetom na svoje liste. Međutim, kad se govori o političkom pravu žena da biraju i budu birane na izborima, kvote su za njih bile važne. U vezi osoba s invaliditetom zaključilo se da kvote nisu u skladu s ustavom iako bi bile dobre, ali one ne bi sve riješile jer osobe nemaju energije, pa je pitanje kako ih svejedno uključiti pogotovo kad su kratki rokovi i složeni sustavi odlučivanja. Potrebno je uključiti resorna ministarstva, a ne samo ministarstvo socijalne politike. Prepreka je i to što nisu uvedeni alternativni načini glasovanja, a glasovanje preko zastupnika ne bi se trebalo smatrati zadovoljavajućim. **Glasovanje treba biti neovisno, autonomno i dostojanstveno.** Pristupačnost prostora i informacija je preduvjet za ostvarenje drugih prava. U Njemačkoj su osnovali Fond za sudjelovanje prepoznajući da su za sudjelovanje potrebni resursi i da se radi o osobama koje su smanjene pokretljivosti i imaju zdravstvenih izazova koji im otežavaju sudjelovanje. Podsjetili su na prijedlog povjerenika i pravobranitelja koji su okupljeni u inkluzivnom sumitu predložili da se uspostavi povjerenik za osobe s invaliditetom na razini EU-a.

2.22. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Izazovi s kojima se cijelo društvo suočilo tijekom 2020. godine zbog širenja bolesti COVID-19, a u Hrvatskoj i zbog razornih potresa, još jednom su potvrdili značaj i važnost uloge organizacija civilnog društva za sve građane RH, a posebno za osobe s invaliditetom.

Naime, organizacije civilnog društva i u ovim su teškim vremenima podnijele velik teret i na sebe **preuzele teret osiguravanja i pružanja brojnih usluga koje nisu osigurane od strane državnih, regionalnih i lokalnih institucija**. U brojnim sredinama upravo su udruge jedini pružatelji socijalnih, ali i drugih usluga ranjivim i osjetljivim skupinama (usluge osobne asistencije, pomoć u kući, smještaj beskućnicima, starima i nemoćnima, besplatna pravna pomoć, različiti oblici podrške djeci s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima i dr.), a aktivnosti i sadržaji koje udruge organiziraju često su jedini oblici uključivanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u društveni život.

Upravo proteklo razdoblje pokazalo je svu važnost pružanja navedenih usluga, a isto tako i nedostatke sustava.

Uz usluge od prioritetnog značaja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, u novonastalim okolnostima brojni su ostali uskraćeni i za nabavku i osiguranje zaštitne opreme te drugih potrepština nužnih za sigurnost od širenja bolesti COVID-19.

Pružanje navedenih usluga, ali i brojnih drugih oblika podrške, unatoč svim poteškoćama s kojima su se suočile na sebe su u najvećoj mjeri preuzele upravo organizacije civilnog društva, na taj način osiguravši brojnim osobama s invaliditetom (ali i drugim ranjivim skupinama društva) podršku bez koje mnogi od njih ne mogu živjeti.

Prilagodбом načina rada, snalažljivošću, ali i odgovornošću pokazanom u provođenju aktivnosti u skladu sa svim mjerama i preporukama nadležnih institucija **udruge su pružile neizmjeran doprinos lakšem prilagođavanju kriznoj situaciji** u kojoj se našlo cijelo naše društvo. Također, upravo kapaciteti organizacija civilnog društva – imovina, volonteri, članovi, djelatnici, znanje – bili su i još uvijek su na raspolaganju Stožeru civilne zaštite i nadležnim institucijama u osmišljavanju, provođenju i kontroli mjera usmjerenih na zaštitu od širenja bolesti COVID-19, kao i u aktivnostima kojima se pružala potpora stradalima u razornim potresima.

Osim uloge u osiguranju podrške i usluga najranjivijima, mora se istaknuti nesporna i nezamjenjiva uloga udruga u senzibiliziranju i podizanju razine svijesti čitavog društva o problemima s kojima se susreću osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju, kao i njihova uloga u rješavanju tih problema. Navedeno potvrđuju i iskustva Ureda pravobraniteljice prema kojima su upravo one lokalne sredine u kojima postoji aktivan civilni sektor i suradnja udruga s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, sredine u kojima se primjetno podiže razina kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Proteklo razdoblje nije samo potvrdilo značaj i važnost uloge organizacija civilnog društva, nego su **novonastalom situacijom dodatno došli do izražaja svi nedostatci u sustavu koji uzrokuju značajne probleme i prepreke u radu udruga** koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i udruga koje programski djeluju u korist osoba s invaliditetom.

Podsjećamo, u RH udruge i dalje sredstva za svoj rad u najvećoj mjeri ostvaruju putem natječaja za projekte i programe (na EU, nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini), što dovodi do diskontinuiteta rada i provođenja usluga. Na **nedostatak sustavnog financiranja** organizacija civilnog društva i sve posljedice koje iz toga proizlaze udruge i pravobraniteljica upozoravaju duži niz godina, a nepovoljne okolnosti koje su se dogodile u prethodnom razdoblju učinile su te probleme još većima i izraženijima.

Naime, pravobraniteljici su se tijekom 2020. godine obratile brojne udruge s područja cijele Hrvatske upozoravajući na činjenicu da se zbog negativnih ekonomskih trendova uzrokovanih pandemijom na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini donose odluke kojima se ukidaju sredstva koja su već bila namijenjena provođenju projekata od vitalnog značaja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Odluke su se u pravilu odnosile na obustavljanje javnih natječaja i poziva za financiranje programa i projekata koje provode udruge, odnosno na odgađanje odluka o odobravanju potpora u

već raspisanim natječajima i pozivima, zatim odluke o ograničavanju korištenja sredstava namijenjenih za financiranje organizacija civilnog društva te odluke o privremenim i/ili trajnim obustavama donacija predviđenih za udruge. Također, udruge su upozorile na činjenicu da su donesene odluke kojima se ograničilo i/ili zabranilo obavljanje djelatnosti koje su donosile prihode udrugama – bez donošenja mjera kojima bi se nadoknadio barem dio prihoda, dok su kod odluka kojima se osiguravaju različiti oblici potpora za nastavak obavljanja djelatnosti i osiguranje radnih mjesta različitim subjektima – u većini slučajeva – izostavljene udruge osoba s invaliditetom.

Donosioci opisanih odluka zanemarili su činjenicu da brojne udruge za obavljanje svojih djelatnosti imaju volontere, zaposlenike i suradnike koji osmišljavaju i provode projekte, pružaju usluge i skrbe o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, ali i osobe koje obavljaju poslove kojima se u velikoj mjeri omogućavao opstanak udruga i njihovo svakodnevno djelovanje između većih nacionalnih i EU projekata.

Uskraćivanje opisanih oblika podrške udruge je dovelo u situaciju u kojoj nisu u mogućnosti pravovremeno podmirivati financijske obveze svakodnevnog obavljanja djelatnosti i nastavka djelovanja te su prema saznanjima pravobraniteljice mnoge udruge već prestale s radom ili su pred gašenjem. Posljedice toga pogodit će u najvećoj mjeri osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i njihove obitelji kojima su te udruge bile jedini pružatelji usluga o kojima ovisi njihovo zdravlje i uključenost u život zajednice.

Prijava na natječaje ministarstava po principu „najbrži prst“

Jedan od značajnih problema koji se učestalo pojavljuje kod prijave projekata i programa na javne pozive ministarstava je princip „najbrži prst“, unatoč ukazivanju od strane organizacija civilnog društva, kao i pojedinih osoba s invaliditetom. Na sastancima s ministrima u ožujku, svibnju i u rujnu 2020. pravobraniteljica je ponovno istaknula tu temu, međutim rečeno je da će navedeni princip biti izmijenjen.

Način prijave „najbrži prst“ diskriminatoran je za osobe s invaliditetom iz više razloga – podnosi se isključivo putem interneta, što je problem za osobe koje nemaju suvremeno računalo, odnosno informatičku opremu, uglavnom je u nepristupačnom formatu i nije pristupačan način za osobe s različitim vrstama invaliditeta.

Potpisivanjem i ratificiranjem Konvencije o pravima osoba s invaliditetom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08) Hrvatska je obvezna na temelju čl. 9. toč. 1. (Pristupačnost), poduzeti odgovarajuće mjere radi „... osiguravanja da sve privatne i pravne osobe koje nude prostor, sredstva i usluge namijenjene javnosti vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom...“. Sukladno navedenom radi se o diskriminaciji na osnovi invaliditeta sukladno čl. 2. Konvencije. Napominjemo da izraz *osobe s invaliditetom* uključuje one koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja koja ih u međudjelovanju s preprekama u okolini sprječavaju u uživanju ljudskih prava na ravnopravnoj osnovi u odnosu na osobe bez invaliditeta.

Uzimajući u obzir gore navedeno i činjenicu da u RH imamo više od pola milijuna osoba s invaliditetom te da značajan broj njih nije u mogućnosti ispuniti uvjete prijave *online*, naglašavamo da većinu njih ovaj uvjet i princip „najbržeg prsta“ stavlja u neravnopravan položaj.

Kao pojedinačni primjer navodimo slijepu osobu koja nije imala jednake šanse te je željela dostaviti prijavu na javni poziv s propisanom dokumentacijom za energetska obnovu obiteljskih kuća *putem pošte*, međutim isto joj nije bilo uvaženo. S preporukom su upoznata tri ministarstva, međutim na preporuku nismo dobili do danas odgovor.

Otvoreno pismo organizacija civilnog društva o natječaju Jačanje kapaciteta OCD-a za odgovaranje na potrebe lokalne zajednice

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku nadležnim ministarstvima te Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva, dajući podršku savezima i udrugama osoba s invaliditetom izražavajući zabrinutost rokovima i kriterijima objavljenog natječaja *Jačanje kapaciteta OCD-a za odgovaranje na potrebe lokalne zajednice*. Unatoč više puta iskazanim primjedbama da je selekcija po principu „najbržeg prsta“ posve neprimjerena i u suprotnosti sa samom svrhom i ciljevima

raspisivanja natječaja ove vrste – isti princip je zadržan i ovom prigodom te će kao takav u konkretnom slučaju eliminirati upravo one kojima je namijenjen.

Osim toga, potencijalnim prijaviteljima uvjetovani su za prijavu na ovaj natječaj nedopustivo kratki rokovi i ne ostavljaju minimum mogućnosti za pripremu kvalitetnih projekata.

Ne ulazeći u razloge odluke o određivanju tako kratkog roka unutar kojega su božićni i novogodišnji blagdani, kao i podržavanje kriterija „najbržeg prsta“, upozoravamo na neprihvatljivost ovakvog postupka u kojemu je važno biti najbrži, a ne najbolji i u kojemu se ne poštuju različitosti mogućnosti. Naglašavamo da je ovako propisana procedura i u koliziji s ciljevima objavljenima u uputama za prijavitelje, gdje je naglasak stavljen upravo na osiguravanje uvjeta organizacijama civilnoga društva za izgradnju vlastitih kapaciteta za suočavanje s kriznim situacijama poput pandemije COVID-19, ali i organiziranje aktivnosti kojima se sukladno procijenjenim potrebama osiguravaju usluge od općeg interesa i konkretni vidovi pomoći sukladno specifičnostima pojedinih skupina građana, kako bi se ublažili negativni učinci krize.

Napominjemo da je iznimno važno voditi računa o činjenici da mnogi korisnici organizacija civilnog društva koji žive u ruralnim i otočnim sredinama nemaju pristup *online* alatima (slabe internetske veze, udaljeni poštanski uredi) ili im je taj pristup otežan te ih ovako propisana procedura lokalne organizacije civilnog društva u startu stavlja u neravnopravan položaj. Jednako važnim smatramo istaknuti da se radi o udrugama koje nemaju niti jedan europski projekt, a sredstva su im ispod minimuma.

Sukladno propisanim ciljevima, odnosno jačanju kapaciteta lokalnih organizacija civilnog društva u svrhu regionalnog ujednačavanja društveno-ekonomskog razvoja, a s obzirom na važnost ovog natječaja koji omogućava lokalnim organizacijama civilnog društva pristup sredstvima EU fondova za provedbu programa životno važnih djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom, dajemo punu potporu opravdanim zahtjevima organizacija civilnog društva istaknutima u otvorenom pismu od 17. prosinca 2020. godine te smo zatražili da se po istom žurno postupi. Ujedno smo 18. prosinca 2020. godine uputili javnosti priopćenje.

Nakon otvorenog pisma organizacija civilnog društva te preporuke pravobraniteljice i medijskih objava, nadležno Ministarstvo je produžilo rokove za prijavu na natječaj, međutim nije izmijenilo selekciju po principu „najbržeg prsta“.

Preporuke: U odnosu na prethodno navedene pritužbe i probleme na koje su ukazale organizacije civilnog društva, pravobraniteljica je tijekom 2020. godine uputila više preporuka nadležnim tijelima, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj i regionalnoj razini. Između ostaloga, preporučeno je donošenje odluka i mjera kojima će se pružiti potpora i podrška te omogućiti nastavak djelovanja udruga u svim područjima RH. Mnoge od njih su usvojene, ali za dugoročno rješenje opisanih problema **preporučujemo** urediti i usvojiti zakonodavni okvir koji bi omogućio kontinuirano i sustavno financiranje rada udruga osoba s invaliditetom. Samo na taj način može se osigurati ciljana sredstva namijenjena opstojnosti i djelovanju udruga u svrhu očuvanja i razvoja njihove zagovaračke uloge te općenito uloge koju imaju u podizanju kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Participacija osoba s invaliditetom u kreiranju politika

Kritike većeg broja udruga za osobe s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama sa područja cijele RH (17 udruga²⁴) na sastav i djelovanje Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom (dalje u tekstu:

²⁴ Udruga HVIDRA Split; Udruga Srce; Udruga Moje dijete Solin; Društvo tjelesnih invalida grada Rijeke; Udruga osoba s invaliditetom „Sunce“; Plivački klub „Cipal“ Split; Hrvatski savez Udruga Osice (Udruga osoba s invaliditetom „Prijatelj“ Matković, Udruga „Korak dalje“ Daruvar, Udruga osoba s invaliditetom Sisačko-moslavačke županije, Udruga „Kolibrići“, Udruga „KAS“ Sisak, Udruga „Vukovarski leptirići“, Udruga „Anđeli“, Udruga „TOMS“, Udruga „UTIS“, Udruga „Djeca Pelješca“); Udruga za sindrom Down 21 Split; Udruga Dravet sindrom Hrvatska; Udruga Lastavice; Udruga Naša dica Kaštel novi; Udruga mladih Prijatelj; Udruga osoba s invaliditetom Sveti Bartolomej Knin; Inicijativa za pristupačni Split.

Povjerenstvo) isticane su i tijekom 2020. godine. Povjerenstvo Vlade RH kao tijelo koje je zaduženo za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, sa zadaćom da Vladi RH daje prijedloge, mišljenja i stručna obrazloženja vezano uz položaj, zaštitu i rehabilitaciju osoba s invaliditetom i njihovih obitelji, ima uključeno kao članove i 17 predstavnika zajednica i saveza osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama.

Naime, početkom 2020. godine Odlukom o dopuni Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za OSI od 3. siječnja 2020. godine sastav Povjerenstva proširen je za još dva člana, tako da je na dan 31. prosinca 2019. godine Povjerenstvo imalo ukupno 41 člana, od čega je jedan državni tajnik u MROSP-u (ujedno Predsjednik Povjerenstva), 19 predstavnika različitih ministarstava i drugih državnih tijela, dva predstavnika fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te 17 predstavnika zajednica i saveza za osobe s invaliditetom i djece s teškoćama.

Uključivanjem predstavnika zajednica i saveza za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama omogućuje se, između ostalog, da sudjeluju u kreiranju politika prema osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama.

No temelj kritika jest da je takvo sudjelovanje samo formalne prirode, da zastupljeni predstavnici nisu osobe s invaliditetom niti roditelji djece s teškoćama te da prava osoba s invaliditetom ne zastupaju dovoljno aktivno i zainteresirano, da je Povjerenstvo sastavom preveliko, da je neučinkovito, da se oglašuje na potrebe velikog broja osoba s invaliditetom te, konačno, da ne ispunjava svoju zadaću.

Osnovni prigovori na rad Povjerenstva Vlade RH ponovljeni su u pritužbi pravobraniteljici od 14. listopada 2020. godine:

„Sastav Povjerenstva mora biti u skladu s Konvencijom, i Općim komentarom br. 7 (2018.) o sudjelovanju osoba s invaliditetom, uključujući djecu s poteškoćama u razvoju, putem njihovih predstavničkih organizacija, u provedbi i praćenju Konvencije, dio II., A., 12 (a):

„Krovne organizacije osoba s invaliditetom, koje su koalicije predstavničkih organizacija osoba s invaliditetom. U idealnom slučaju trebale bi postojati samo jedna ili dvije krovne organizacije na svakoj razini donošenja odluka. (...) Trebale bi ih organizirati, voditi i kontrolirati osobe s invaliditetom. (...) Međutim, osobe s invaliditetom trebale bi same za sebe moći odlučivati o tome koje će ih organizacije predstavljati. Postojanje krovnih organizacija unutar država stranaka ni u kojim okolnostima ne bi smjelo sprječavati pojedince ili organizacije osoba s invaliditetom da sudjeluju u savjetovanjima ili drugim oblicima promicanja interesa osoba s invaliditetom.

U prošlom Povjerenstvu Vlade RH za OSI nalazilo se 17 predstavnika raznih saveza udruga osoba s invaliditetom, a tek nekolicina predstavnika saveza je bila OSI ili roditelji OSI, što je neprihvatljivo s obzirom na tumačenje Konvencije:

- a) samo jedna ili dvije krovne organizacije na svakoj razini donošenja odluka*
- b) u Povjerenstvo uključiti samo savez/e koje vode OSI*

S obzirom na navedeno, molim Vas da izdate svoju preporuku novom nadležnom ministru za novu Odluku o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom na način da broj predstavnika krovnih organizacija bude maksimalno 2 u skladu s Konvencijom i da saveze predstavljaju osobe s invaliditetom.

Austrijsko tijelo za praćenje provedbe Konvencije, koje se navodi kao dobar primjer, ima samo 7 članova dok ih kod nas ima više od 40, zbog čega je Povjerenstvo tromo i neučinkovito.”

Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (dalje u tekstu: MROSP) da se osnuje Povjerenstvo Vlade RH za osobe s invaliditetom koji će imati sastav u skladu s preporukama UN-ovog Odbora za prava osobe s invaliditetom, kako bi se osigurao njegov učinkovit rad na promicanju prava osoba s invaliditetom i oživotvorenje KPOSI koje osobe s invaliditetom u RH i dalje čekaju.

MROSP je pravobraniteljici odgovorilo da je osigurano ispunjenje preporuka UN-ovog Odbora za osobe s invaliditetom sadržanih u Općem komentaru br. 7. (2018) već činjenicom da su (među ostalim) članovi Povjerenstva predstavnici 18 saveza i udruga osoba s invaliditetom koji zastupaju osobe različitih vrsta invaliditeta, kao i predstavnici udruga i saveza koji zastupaju djecu s teškoćama.

Smatrajući da sama činjenica što su u članstvo Povjerenstva uključeni predstavnici 18 saveza i udruga osoba s invaliditetom nije sama po sebi dovoljna da bi bila zadovoljena preporuka UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom, već da takvo tijelo treba učinkovito i aktivno ispunjavati svoju svrhu, povodom najave za skorašnjim donošenjem izmjena Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom, **pravobraniteljica je početkom prosinca 2020. godine uputila i dodatnu preporuku** predsjedniku Vlade RH i potpredsjedniku Vlade za društvene djelatnosti i ljudska prava:

„Prema informacijama koje smo zaprimili u tijeku je postupak donošenja Odluke o izmjenama Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom u svrhu usklađivanja rada Povjerenstva sa novim Zakonom o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave („Narodne novine“, br. 85/20).

S obzirom na dosadašnji rad Povjerenstva, što potvrđujemo iskustvom dosadašnje suradnje kao i iskazanim nezadovoljstvom većeg broja organizacija osoba s invaliditetom, smatramo da je potrebno poduzeti određene mjere kojima bi se omogućila veća djelotvornost tako velikog tijela. U tu svrhu predlažemo da se prilikom donošenja Odluke o izmjenama Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom u sadržaj Odluke uvrste odredbe:

- o mogućnosti osnivanja manjih radnih skupina (kolegija) za rješavanje pojedinih pitanja od interesa za osobe s invaliditetom,

- o obvezi podnošenja izvješća o radu Vladi RH,

- o rokovima za davanje mišljenja na zahtjev pojedinih tijela,

- o minimalnom broju održanih godišnjih sastanaka Povjerenstva u punom sastavu,

kao i obveza donošenja zaključaka sastanaka Povjerenstva sa planom i rokovima provedbe istih.“

Odgovor na preporuku zaprimili smo od MROSP dana 22. prosinca 2020. godine, gdje su, između ostalog, naveli:

„Što se tiče mogućnosti osnivanja manjih radnih skupina (kolegija) za rješavanje pojedinih pitanja od interesa za osobe s invaliditetom, obavještavamo Vas da navedeno nije predmet Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom. Poslovníkom o radu Povjerenstva Vlade za osobe s invaliditetom, KLASA: 023-08/16-03/2, URBROJ: 519-04-1-2-2/3-17-84 od 14. lipnja 2017. godine (u daljnjem tekstu: Poslovník) čl. 16. propisano je da se u okviru Povjerenstva mogu osnivati radne skupine radi izvršavanja određenih poslova i zadataka i da u istima mogu sudjelovati i stručnjaci koji nisu članovi ovog Povjerenstva. Također, predmetnim Poslovníkom čl. 18. je propisano da radne skupine redovito izvješćuju Povjerenstvo o svom radu.

Nadalje, što se tiče obveze podnošenja izvješća o radu Vladi RH, točkom V. Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 19/17 i 03/20) propisano je da Povjerenstvo podnosi izvješće o svome radu Vladi RH, najmanje jednom godišnje.

Vezano za rokove za davanje mišljenja na zahtjev pojedinih tijela, obavještavamo Vas da Povjerenstvo na upite od strane građana i pojedinih tijela odgovara u skladu sa zakonom propisanim rokovima.

Čl. 3. Poslovníka propisano je da Povjerenstvo odlučuje natpolovičnom većinom glasova svih članova Povjerenstva, ukoliko je na sjednici Povjerenstva nazočna većina članova. S obzirom na navedeno i na velik broj članova Povjerenstva, nije svrsishodno propisivanje minimalnog broja održanih godišnjih sastanaka Povjerenstva u punom sastavu.

Zaključno, a vezano uz obvezu donošenja zaključaka sastanaka Povjerenstva s planom i rokovima provedbe istih, obavještavamo Vas da sukladno čl. 10. Poslovníka se o sjednicama Povjerenstva vodi zapisnik koji sadrži podatke o radu sjednice te o donesenim odlukama i da se navedeni zapisnik dostavlja svim članovima Povjerenstva. Na sjednici Povjerenstva održanoj 28. studenoga 2018. godine jednoglasno je odlučeno da je u narednim zapisnicima potrebno za svaku točku dnevnog reda donijeti zaključak Povjerenstva.“

Povodom stupanja na snagu novog Zakona o ustrojstvu i djelokrugu tijela državne uprave („Narodne novine“, br. 85/20) donesena je dana 11. veljače 2021. godine Odluka o izmjenama Odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH („Narodne novine“, br. 14/21), no ista je je samo formalne naravi te nije donijela očekivane kvantitativne ni kvalitativne promjene u sastavu i radu Povjerenstva. Broj članova Povjerenstva smanjen je sa 41 na ukupno 36 članova, no navedene izmjene u broju isključivo su posljedica promjene u sastavu i nadležnosti ministarstava i pojedinih državnih tijela.

Mišljenje i preporuke pravobraniteljice:

Dajući podršku udrugama osoba s invaliditetom kao i pojedinim osobama s invaliditetom koje su u više navrata kritizirale rad Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica je i dalje mišljenja da Povjerenstvo do sada nije dalo željene rezultate i zaključke, odnosno nije bilo dovoljno učinkovito.

Iako je sasvim jasno da prevelika brojnost članova nesporno negativno utječe na njegovu operativnost i učinkovitost, uzrok navedenom može, ali ne mora nužno biti veličina i sastav navedenog tijela.

Stoga je pravobraniteljica, ne odustajući ujedno od zahtjeva za redefiniranje broja članova Povjerenstva, predlagala i uvođenje određenih mehanizama kojima bi se omogućila veća djelotvornost tako velikog tijela.

Kako je gore navedeno, u veljači 2021. godine donesena je Odluka o izmjenama odluke o osnivanju Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom, međutim nije donijela kvalitativne ni kvantitativne promjene glede sastava i modela djelovanja Povjerenstva, a odbijanje prijedloga pravobraniteljice obrazloženo je u gornjem odgovoru MROSP od 22. prosinca 2020. godine.

Iz navedenog odgovora MROSP-a proizlazi kako je većina predloženih mehanizama za poboljšanje operativnosti i djelotvornosti Povjerenstva već primjenjiva pa se postavlja pitanje zašto se ne primjenjuju, odnosno zašto se ne poduzimaju druge mjere kako bi Povjerenstvo uistinu ispunjavalo zadaću zbog kojeg je osnovano.

Primjera radi, pravobraniteljica je još 2018. godine dostavila mišljenje i prijedlog Povjerenstvu da kao posebnu temu raspravi zakonski i podzakonski okvir kojima su uređeni pravo na znak pristupačnosti, pravo na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta (koja se plaća prilikom registracije automobila) i pravo na oslobađanje plaćanja cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom (Smart kartica za osobe s invaliditetom), koje su teme od iznimnog značenja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama.

Od tada do danas nismo zaprimili zaključke u kojima je vidljivo da se raspravljalo o navedenim temama te da su donesene i predložene izmjene zakonodavnog okvira koje bi unaprijedile ostvarivanje rečenih prava.

Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u RH suočavaju se s velikim brojem prava koja ne mogu ostvariti zbog nepravednosti sustava i diskriminatornih odredbi zakona koje zahtijevaju neodgodivo rješavanje.

Učinkovito Povjerenstvo može uvelike doprinijeti unaprjeđenju javnih politika vezano uz osobe s invaliditetom putem kvalitetnih i konstruktivnih prijedloga i preporuka.

S obzirom na dosadašnje aktivnosti Povjerenstva, nesporno je da tu zadaću ne ispunjava te da mu je potrebna žurna reforma o kojoj je ovlaštena odlučivati isključivo izvršna vlast.

Neovisno o načinu i sredstvima kojima će se to postići (usvajanjem prijedloga pravobraniteljice i/ili udruga, odnosno na drugi način), ponavljamo preporuku da je što prije potrebno unaprijediti rad Povjerenstva Vlade RH za osobe s invaliditetom, jer tijelo koje postoji radi ispunjavanja forme, a ne zadovoljenja svrhe, nikome nije na korist, a najmanje osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju.

Podrška i preporuke organizacijama civilnog društva

U svrhu promicanja prava i interesa osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je, između ostalog, dala podrške i preporuke za provođenje programa i projekata, kao i organiziranje radionica za slijedeće organizacije civilnog društva:

Udruga za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom ZAMISLI – projekt Izazovi svakodnevnice za osobe s invaliditetom – organiziranje 5 radionica/konferencija:

- *Izazovi asistencije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, Hrvatska i EU praksa*
- *Izazovi konzumiranja kulturnih sadržaja osoba s invaliditetom, Hrvatska i EU praksa*
- *Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom – Hrvatska i EU praksa*
- *Izazovi obiteljskog života osoba s invaliditetom, Hrvatska i EU praksa*
- *Aktivno sudjelovanje OSI u životu zajednice, Hrvatska i EU praksa*

Više o zaključcima i preporukama s navedenih konferencija možete pogledati na poveznici:

<https://zamisli.hr/index.php/component/content/article/585-preporuke-u-okviru-projekta-qizazovi-svakodnevice-osoba-s-invaliditetomq>

Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja - projekt CookBook – ciljane edukacije poslodavaca u djelatnosti ugostiteljstva i turizma u svrhu ispunjavanja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom

Udruga Liberato – podrška radu i provođenju aktivnosti

Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom SUMSI - program Povezani kroz različitosti

Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije - projekt Nova Prilika

Udruga „Maslačak“, Križevci - razmatranje mogućnosti korištenja prostora Centra za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju Križevci za potrebe rada udruge „Maslačak“, Križevci

Udruga „Ozana“ - podrška radu i aktivnostima

2.23. SUDJELOVANJE U KULTURI, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

U Izvješću o radu za 2019. godine opisali smo izazove te uputili prijedloge i preporuke nadležnim ministarstvima podsjećajući na dugogodišnje probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju u područjima kulture, rekreacije i sporta. Problemi financiranja projekata i programa udruga i pojedinaca, čime se dovodi u pitanje kontinuitet kao i napredak mnogih osoba s raznim talentima i vještinama, gdje je često uzrok nedostatak sredstava, odnosno izvori koji ovise o financijskim mogućnostima jedinica lokalne i regionalne samouprave kao i o natječajima koje raspisuje ministarstva, i dalje se nastavljaju u 2020. godini.

2.23.1. KULTURA

Kako bi poboljšali pristupačnost kulturnih sadržaja, pravobraniteljica je podržala inicijativu tadašnjeg Ministarstva kulture o pristupačnosti i dostupnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom. Na zajedničkoj konferenciji koja je održana 3. ožujka 2020. godine povodom raspisivanja novog Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom, mlade i djecu s teškoćama u razvoju, javnosti su se obratile pravobraniteljica Anka Slonjšak te ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek. Pravobraniteljica je istaknula da je nužno osigurati adekvatnu pristupačnost kako bi osobe s invaliditetom mogle sudjelovati u kulturi jednako kao i osobe bez invaliditeta, a što je jedan od osnovnih preduvjeta, ali i prava priznatog Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Republika Hrvatska je među prvim zemljama potpisala i ratificirala Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom čime se obvezala poduzeti mjere i aktivnosti kako bi osobama s invaliditetom neovisno o dobi i oštećenju osigurala pristup bez arhitektonskih i komunikacijskih prepreka svim kulturnim sadržajima, televizijskim programima, filmovima, kazalištu i drugim kulturnim aktivnostima u svim dostupnim oblicima, kao i pristup mjestima kulturnih događanja i usluga poput muzeja, kazališta, kino dvorana, knjižnice te spomenicima od nacionalnog i kulturnog značenja. Kultura je neizostavni dio razvoja svake osobe pa tako i osoba s invaliditetom. Daruje niz vještina i znanja, životnih iskustava i obogaćuje nas. Ako osobama s invaliditetom ne prilagodimo raznolike kulturne sadržaje u pristupačnim oblicima, ako usluge i programe u kulturi ne oblikujemo na način da ih mogu koristiti osobe s različitim vrstama invaliditeta, odgovorni smo za njihovo isključivanje iz društva, a zajednicu osiromašujemo za njihovo sudjelovanje. Osiguravanjem pristupa kulturnih sadržaja i programa djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom potičemo slobodu njihovog kreativnog stvaralaštva, doprinosimo kvaliteti njihovog života, jednakosti i bogatstvu društva. Odluka Ministarstva kulture da osigurava potporu za prilagodbe kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom predstavlja značajan doprinos ravnopravnosti i uključenosti osoba s invaliditetom u hrvatskom društvu.

Nakon objave Poziva za predlaganje programa te razmatranja i odobravanja financijskih sredstava, Ministarstvo kulture i medija je objavilo javno rezultate te je u priopćenju objavljenom na mrežnim stranicama Ministarstva od 29. lipnja 2020. godine između ostalog navedeno: „Poziv se prvi put kao pilot projekt provodio u suradnji s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom Republike Hrvatske

Ankom Slonjšak, a namjera je pratiti realizaciju programa te prilagođavati poziv, s ciljem da postane redoviti natječaj Ministarstva kulture.

Za programe koji kroz olakšanu dostupnost i prilagodbu kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i djeci i mladima s teškoćama u razvoju osiguravaju dostupnost i pristup kulturnim sadržajima, programima vizualnih umjetnosti, audiovizualnih djelatnosti, izvedbenih umjetnosti, knjige i književnosti i kulturne baštine osigurana su sredstva u iznosu od 1.564.438 kuna.

Sudjelovanje osoba s invaliditetom u kulturnim sadržajima pridonosi podizanju razine kvalitete življenja osoba s invaliditetom jednako kao i društva u cjelini, raznolikosti društva, jačanju kapaciteta zajednice te afirmira njihove kreativne, umjetničke i intelektualne mogućnosti, senzibilizira javnost za umjetnički rad osoba s invaliditetom.

Sudjelovanje u kulturnim i umjetničkim aktivnostima važan je aspekt uključenosti u društvo, za djecu i mlade ograničen pristup toj vrsti aktivnosti može rezultirati smanjenim mogućnostima da razviju vještine i znanja neophodna za njihov osobni razvoj...“.

Na Javni poziv objavljen u ožujku 2020. za predlagatelje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, prijavilo se ukupno 78 prijavitelja te je nakon provedenog postupka stručnog vrednovanja svih programa, predloženo od strane stručnog povjerenstva Ministarstvu kulture financiranje 25 najkvalitetnijih programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Mada je već tada bilo najavljeno da će Ministarstvo kulture nastaviti redovito s praksom odobravanja sredstava namijenjenih prilagodbi i pristupačnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, do kraja godine izostale su aktivnosti na tom području, a isto je vjerojatno posljedica ne samo epidemije COVID-19, nego i potresa.

Sudjelovanje na događanjima

Kultura različitosti

U organizaciji Tiflološkog muzeja iz Zagreba od 15. do 17. listopada 2020. godine održana je online znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju“. Teme konferencije su bile: (1) Zakonska regulativa vezana za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom i zaštitu socijalnih prava ranjivih skupina, (2) Podzastupljene i ranjive skupine: potrebe i mogućnosti, (3) Pristupačnost ustanova u kulturi: muzej kao prostor mogućnosti i (4) Uloga i poslanje muzeja u suvremenom društvu. Tiflološki muzej svojim programima i inače promiče i podupire dijalog, pozitivni stav prema različitosti posebno prema osobama s invaliditetom te socijalno i emocionalno blagostanje kao cilj prema kojemu čitavo društvo treba težiti. Prostor muzeja svojim aktivnostima postaje mjesto višeosjetilnog doživljaja, učenja i druženja, a time postaje i mjesto susreta različitih skupina korisnika. Ubrzane društvene i tehnološke promjene znatno utječu i modificiraju muzejsku djelatnost. Uloga i poslanje muzeja u suvremenom okruženju podrazumijeva prilagodbu potrebama širokoga kruga korisnika, ali i povratni kulturni utjecaj na društvo. Prvog dana konferencije, pozivno izlaganje o Zakonskoj regulativi vezanoj za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom održao je zamjenik pravobraniteljice.

Predstavljanje Biblije na hrvatskom znakovnom jeziku

Dana 23. rujna 2020. godine, na Međunarodni dan znakovnog jezika, Zaklada Čujem, Vjerujem, Vidim i Hrvatski savez gluhoslijepih osobe Dodir, predstavili su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu projekt snimanja Biblije na hrvatskom znakovnom jeziku. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

Inkluzivna izložba „Gledam dodirom“

Galerija umjetnina Grada Slavonskog Broda u suradnji sa Gradskim muzejom Karlovac i Centrom za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ organizirala je inkluzivnu izložbu „Gledam dodirom“. Izložba je svečano otvorena tijekom obilježavanja Noći muzeja, dana 31. siječnja 2020. godine u Galeriji Ružić u Slavonskom Brodu.

Prilikom svečanog otvorenja autorice izložbe Lana Bede, viši kustos pedagog iz Gradskog muzeja Karlovac i Tanja Parlov, prof. iz Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“, Zagreb, pozvale su publiku da umjetnost dožive kroz osjet dodira.

Istaknule su kako prvi dio izložbe predstavlja likovne radove učenika Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ i inovativnu metodu likovnog odgoja učenika s oštećenjima vida profesorice Tanje Parlov. U toj izložbenoj cjelini pruža se pregled kreativnih dostignuća učenika s oštećenjima vida iz Centra „Vinko Bek“ na polju likovnog stvaralaštva. Izloženi su radovi učenika u dobi od 5 do 26 godina u mediju male plastike, reljefa, taktilnih slika i crteža nastali pod mentorstvom profesorice likovne kulture Tanje Parlov. Okosnicu izložbene priče čini njena pionirska metoda likovnog odgoja učenika s oštećenjem vida koja se zasniva na odgoju taktilne pažnje i redosljedu usvajanja elemenata likovnog jezika koji započinje upoznavanjem prostora i trodimenzionalnog oblikovanja, a završava crtežom. Redosljed obrnut od uvriježenog u sustavu redovnog odgoja i obrazovanja, zapravo korespondira s prirodnim senzomotoričkim razvojem djeteta čime dobiva potencijal univerzalne primjene u ranom likovnom odgoju djece i zavređuje pažnju šire javnosti.

U drugom dijelu postava predstavljen je izbor skulptura nekih od najznačajnijih hrvatskih kipara druge polovice 20. stoljeća. Radovi su za ovu izložbu posuđeni iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac, Galerije umjetnina grada Slavenskog Broda, Moderne galerije u Zagrebu, privatne zbirke Azinović i atelijera suvremenih kipara. Posebnost ove izložbe, između ostaloga je i to što publika ima rijetku priliku slobodno taktilno istražiti umjetnine, a posjetitelji mogu ući i zabaviti se u sedam metara dugoj prostornoj instalaciji Tuft dizajnerskog kolektiva Numen/For Use.

Uz autorice Lanu Bede i Tanju Parlov, upečatljiv minimalistički dizajn likovnog postava potpisuje nagrađivani Studio Rašić+Vrabec iz Zagreba. Postav je prilagođen slijepim osobama slijedeći postavke univerzalnog dizajna kako bi bio pristupačan širokom krugu posjetitelja, osobito djeci.

Prvi postav izložbe „Gledam dodikom“ održan je u rujnu i listopadu 2019. godine u Galeriji „Vjekoslav Karas“ u Karlovcu gdje je izazvala velik interes javnosti i zabilježila najveći broj posjeta u protekloj godini. Izložba u Galeriji Ružić u Slavanskom Brodu bila je otvorena sve do kraja travnja 2020. godine. Izložba se održavala pod Pokroviteljstvom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te je na svečanom otvorenju pozdravnom riječju sudjelovao savjetnik pravobraniteljice.

2.23.2. SPORT

Utjecajem COVID-19 uvelike je smanjen broj sportskih događanja, a i ona koja su održana imala su ograničen broj gledatelja/sudionika sukladno epidemiološkim mjerama.

Upravo ograničenja i zabrane provođenja brojnih sportskih aktivnosti imati će značajne posljedice na osobe s invaliditetom, a posebno na djecu s teškoćama u razvoju. Naime, sport i rekreacija imaju iznimno pozitivne učinke na poboljšanje kvalitete života svih, a posebno OSI i DTUR. Kroz sport se otkrivaju, aktiviraju i razvijaju talenti te se kroz neizravne oblike „stalne rehabilitacije“ osobe s invaliditetom uključuju u punom opsegu u život zajednice. Također, okolina i društvo dodatno vrednuju uloženi trud, kontinuirani rad i ostvarene rezultate.

Sve navedeno mora biti motiv i poticaj odgovornima, od nacionalne do lokalne razine, da osmisle i ponude rješenja kojima će se djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom omogućiti bavljenje sportskim i rekreativnim aktivnostima. Pri tome, posebnu podršku i potporu zaslužuju organizacije civilnog društva (udruge, klubovi) te je nužno osigurati mjere kojima će se omogućiti njihovo djelovanje i oporavak od posljedica koje su uslijedile tijekom pandemije koronavirusa i nakon potresa.

Navedena ograničenja i smanjeni broj gledatelja na sportskim događanjima, kao i ograničenja i zabrane kretanja koje su bile na snazi većim dijelom 2020. godine, dovele su i do manjeg broja pritužbi pravobraniteljici vezano za pristupačnost sportskih objekata i građevina. Unatoč navedenom, obzirom na preporuke pravobraniteljice iz izvješća o radu prethodnih godina, od nadležnih tijela zatraženi su podaci o mjerama i aktivnostima koje se odnose na unapređenje kvalitete života osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kroz poboljšanje pristupa i sudjelovanje u sportskim sadržajima te aktivnostima povećanja dostupnosti besplatnih sportskih sadržaja (projekti, pružanje podrške i suradnja s udrugama, podizanje razine svijesti o važnosti bavljenja tjelesnom aktivnošću, osiguranje pristupačnosti sportskih građevina i dr.).

Izdvajamo podatke koje je Ministarstva turizma i sporta za potrebe izrade ovog Izvješća dostavilo pravobraniteljici:

„...Vezano na pitanje o projektima koji su se, između ostaloga, ticali i pristupačnih usluga za osobe s invaliditetom navodimo sljedeće:

...ESF poziv “Uključivanje djece i mladih u riziku od socijalne isključenosti te osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u zajednicu kroz šport“

Ministarstvo turizma i sporta u 2018. godini inicira i pokreće, u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, ESF Poziv kojim će se pružiti potpora aktivnostima unapređenja kvalitete života osoba s invaliditetom kroz poboljšanje pristupa i sudjelovanje u sportskim sadržajima te aktivnostima povećanja dostupnosti besplatnih sportskih sadržaja za djecu i mlade u riziku od socijalne isključenosti. Poziv se provodi u okviru OP ULJP, Prioritetne OSI 2: Socijalno uključivanje, Specifičnog cilja 9.i.l.: Borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti kroz promociju integracije na tržište rada i socijalne integracije ranjivih skupina i borba protiv svih oblika diskriminacije. Ciljne skupine Poziva podijeljene su po komponentama na sljedeći način:

...Komponenta 2: aktivnosti usmjerene na osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju. Predviđeno trajanje projekata je od 12 do 36 mjeseci.... ...dok projekti koji uključuju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju mogu ostvariti sredstva u iznosu do 1.500.000,00 kn. Donesene su tri Odluke o financiranju kojima je odobreno ukupno 56 projekata u ukupnoj vrijednosti od 62.218.465,47 kn bespovratnih sredstva. Od početka provođenja projekata u okviru Poziva do danas, sudjelovalo je ukupno 2302 djece i mladih te 790 osoba s teškoćama u razvoju tijekom provođenja sportskih aktivnosti te tijekom provođenja javnih kampanja za podizanje svijesti o važnosti bavljenja tjelesnom aktivnošću. S obzirom kako je većina projektnih prijedloga u okviru navedenog Poziva i dalje u provedbi, tijekom 2021. godine Ministarstvo turizma i sporta nastavit će financirati udruge koje su dobile bespovratna sredstva sukladno Ugovoru.

„Javni poziv za sufinanciranje izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja športskih građevina“

Ministarstvo turizma i sporta provelo je Javni poziv za sufinanciranje izgradnje, građevinskog zahvata i opremanja športskih građevina u 2019. i 2020. godini. Prihvatljivi prijavitelji su bile jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su na temelju individualnih i grupnih rasprava o stvarnim potrebama športske zajednice došle do zaključka o potrebi poboljšanja športske infrastrukture, a sukladno kriterijima bodovanja projektnih prijedloga, prijavitelji koji su dostavili projektnu prijavu za izgradnju, građevinski zahvat i opremanje športske građevine te naveli broj športova koje mogu koristiti osobe s invaliditetom ostvarili su veći broj bodova od ostalih prijavitelja. Cilj Javnog poziva je poticanje razvoja sportske infrastrukture te zadovoljavanje javnih potreba u sportu kroz poticanje i planiranje rekonstrukcije postojeće te izgradnje nove sportske infrastrukture na području Republike Hrvatske kao načina promidžbe sportskih vrijednosti i popularizacije sporta među građanima, unapređenja sustava sporta te međunarodne sportske promocije Republike Hrvatske.... ...kontinuirano se provodi se Mjera 4.2.4. Prilagoditi športske građevine osobama s invaliditetom. Na temelju provedenog Javnog poziva u 2019. sufinancirana je izgradnja i rekonstrukcija sportskih građevina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su u natječajnoj dokumentaciji navele da podržavaju sport osoba s invaliditetom odnosno sportske građevine su prihvatljive za provođenje sportskih aktivnosti osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću u iznosu od 3.640.000,00 kuna. Na temelju provedenog Javnog poziva u 2020. sufinancirana je izgradnja i rekonstrukcija sportskih građevina u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koje su u natječajnoj dokumentaciji navele da podržavaju sport osoba s invaliditetom odnosno sportske građevine su prihvatljive za provođenje sportskih aktivnosti osoba s invaliditetom ili smanjenom pokretljivošću u iznosu od 10.460.000,00 kuna. U Državnom proračunu za 2020. godinu kao posebna Aktivnost K916031—Natkrivanje bazena ŠD „Jadran“ u Splitu osigurana su financijska sredstva u iznosu od 7.500.000,00 kuna za natkrivanje vanjskog bazena i ostalih radova, koji je dostupan za provođenje sportskih aktivnosti osoba s invaliditetom.

„Europski tjedan sporta“ - Ministarstvo turizma i sporta već šestu godinu zaredom, kao nacionalno koordinacijsko tijelo provodi projekt Europski tjedan sporta. Ovaj projekt je sufinanciran u okviru programa Erasmus+, a nastao je kao inicijativa Europske komisije s ciljem promocije bavljenja sportom i tjelesnom aktivnošću. U okviru projekta Ministarstvo turizma i sporta tijekom cijele godine, a ponajviše

od 23. do 30. rujna, provodi niz aktivnosti i organizira brojna tematska događanja sportskog karaktera, diljem RH. Glavni cilj je pokazati građanima kako se sportom mogu baviti svi, bez obzira na spol, dob ili tjelesne predispozicije. Iz tog razloga je kao važan čimbenik u okviru Europskog tjedna sporta, prepoznat i Hrvatski paraolimpijski odbor, kao krovna organizacija osoba s invaliditetom u području sporta u RH. Događanja u sklopu navedenog projekta tako uključuju mnogobrojne paraolimpijce i udruge sportaša s invaliditetom, a brojni poznati paraolimpijci su tijekom proteklih godina bili ambasadori Europskog tjedna sporta te na taj način promovirali važnost bavljenja tjelesnom aktivnošću za sve građane, a osobito za osobe s invaliditetom...“.

Zaključak i preporuke:

Iz iscrpnog odgovora nadležnog Ministarstva jasno je kako jedinice regionalne i lokalne samouprave, ali i organizacije civilnog društva imaju na raspolaganju mogućnosti koje trebaju koristiti s ciljem podizanja razine svijesti o dobrobiti bavljenja sportom, s ciljem uključivanja OSI i DTUR u sport, a posebno je važno koristiti sve mjere i mogućnosti kojima se može osigurati pristupačnost sportskih objekata i građevina. Stoga, preporučujemo intenzivnije promoviranje svih mjera (natječaja, javnih poziva) navedenih u odgovoru Ministarstva turizma i sporta, poticanje prihvatljivih prijavitelja na korištenje istih te pružanje podrške u provedbi ove vrste projekata. Također, preporučujemo uspostavljanje otvorene komunikacije i suradnje između državnih, regionalnih i lokalnih tijela sa predstavnicima udruga i klubova osoba s invaliditetom, a kako bi se identificirale njihove potrebe i donosile daljnje mjere kojima će se te potrebe adekvatno osigurati.

Sudjelovanje na događanjima:

Prijedlozi mjera za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u području turizma, kulture i sporta u Osječko-baranjskoj županiji

U okviru suradnje Područnog ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku s Osječko-baranjskom županijom, 27. studenoga 2020. godine održan je radni sastanak sa predstavnicima Upravnog odjela za turizam, kulturu i sport OBŽ, s ciljem iznošenja prijedloga mjera i aktivnosti koje OBŽ može poduzeti kako bi osobe s invaliditetom mogle ravnopravno sudjelovati u svim turističkim, kulturnim i sportskim aktivnostima na području Slavonije i Baranje.

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice koji je predstavnicima OBŽ ukazano je na obvezu osiguranja pristupačnosti svih objekata u kojima se održavaju kulturne i sportske aktivnosti, uz preporuku o suradnji i potrebi za uspostavljanjem otvorene komunikacije OBŽ sa predstavnicima osoba s invaliditetom (Županijsko povjerenstvo za OSI i predstavnici aktivnih udruga).

Nadalje, s obzirom na potpore i pokroviteljstva kojima OBŽ podržava i pomaže pri održavanju različitih turističkih, kulturnih i sportskih manifestacija, ponovljena je i detaljnije obrazložena preporuka pravobraniteljice o postavljanju uvjeta osiguranja potpune pristupačnosti svih sadržaja prilikom održavanja manifestacija.

Sastanak je iskorišten i kako bi se upozorilo na poteškoće s kojima se suočavaju sportske udruge i klubovi koji okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, posebno u odnosu na kriznu situaciju uzrokovanu širenjem COVID-19. Istaknuto je kako su upravo organizacije civilnog društva te koje na području OBŽ u najvećoj mjeri organiziraju kulturne i sportske aktivnosti kojima osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju omogućavaju sudjelovanje u istima te uključenost u život zajednice. Stoga, preporučeno je pružiti dodatnu pomoć i podršku radu i djelovanju takvih udruga i klubova (oprema, prostori, prijevoz i sl). Također, preporučeno je da se kroz sustav vrednovanja na temelju kojega Športska zajednica OBŽ pruža podršku udrugama i klubovima posebno vodi računa i podržava rad onih udruga i klubova koji omogućavaju osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama bavljenje sportskim aktivnostima.

Zaključno, ukazano je na korištenje pogrešne terminologije u nazivu nagrada koje najboljim sportašima svake godine dodjeljuju (zajednički) Zajednica športskih udruga Grada Osijeka, Športska zajednica Osječko-baranjske županije i Glas Slavonije. Obzirom da je OBŽ jedan od pokrovitelja navedenih nagrada, upozoreno je da nazivi koji glase: „Najuspješniji sportaš – osoba s posebnim potrebama“ i

„Najuspješniji sportski kolektiv osoba s posebnim potrebama“, terminološki nisu usklađeni s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom i Sheratonskom deklaracijom.

Predstavnice OBŽ iznijele su prijedloge o načinu konkretne provedbe većine prethodno predloženih aktivnosti te je dogovoren nastavak suradnje OBŽ i Ureda pravobraniteljice. Također, predstavljene su mjere i aktivnosti kojima OBŽ podupire rad sportskih udruga i klubova, a posebno je istaknuta potpora pojedincima koji su se istaknuli svojim sportskim rezultatima (npr. potpora Marinu Županoviću, paraatletičaru iz Osijeka). Na taj način želi se dodatno potaknuti na bavljenje sportskim aktivnostima i motivirati na uključivanje u iste. Nadalje, ukazano je na do sada poduzimane aktivnosti usmjerene na osiguranje pristupačnosti sportskih i kulturnih objekata te na daljnje planove vezano za ovu problematiku. U odnosu na korištenje pogrešne terminologije istaknuto je kako je OBŽ prilikom izmjena i dopuna nekoliko općih akata u području turizma, kulture i sporta, vodila računa o usklađivanju s konvencijskim pojmovima i terminologijom, a uvažiti će se i preporuka vezano za naziv spomenutih nagrada. Ponovljeno je kako je OBŽ uvažila sve preporuke pravobraniteljice upućene tijekom 2020. godine, a koje su se odnosile na područja turizma, kulture i sporta u Slavoniji i Baranji. Sudionici sastanka usuglasili su se da će daljnjom zajedničkom suradnjom, međusobnim povezivanjem, razmjenom iskustava i otvorenom komunikacijom poduzimati aktivnosti usmjerene na realizaciju svih donesenih zaključaka.

U Osijeku obilježen „Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom 2020.“

U razdoblju od 5. do 10. listopada 2020. godine Osijeku se održavala tradicionalna manifestacija „Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom“, a centralni događaj održan je dana 9. listopada na kuglani Pampas.

Savez za sport i sportsku rekreaciju osoba s invaliditetom Osijek – „SPORIN“, unatoč svim izazovima i poteškoćama uzrokovanim širenjem koronavirusa, organizirao je i ove godine u Osijeku tradicionalnu manifestaciju „Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom“. Cilj održavanja manifestacije je promidžba paraolimpijskih i neparaolimpijskih sportova, promidžba sporta i rekreacije te popularizacija sporta osoba s invaliditetom. Tijekom cijeloga tjedna sportski klubovi osoba s invaliditetom, na sportskim terenima, u dvoranama i Gradskim bazenima gdje provode svoje treninge i natjecanja, predstavljali su svoje aktivnosti i promovirali sportove kojima se bave. Centralni događaj manifestacije održan je 09. listopada na kuglani Pampas gdje su nakon svečanog otvorenja prisutni imali mogućnost na jednom mjestu upoznati sve sportove kojima se bave udruge članice „SPORIN-a“, od odbojke, boćanja, plivanja, šaha i pikada do karatea u kolicima osoba s invaliditetom. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na centralnom događanju prisustvovao je savjetnik pravobraniteljice.

Virtualna utrka - UNICEF Mliječna staza 2020.

U organizaciji UNICEF-a od 5. do 20. rujna održana je humanitarna utrka Mliječna staza 2020. Ove pandemijske godine utrka je po prvi put održana na cijelom području Hrvatsku, a sudjelovati su putem aplikacije atlasGo mogli svi zainteresirani gdje god se nalazili. Ovoga puta nije bila važna brzina nego je bilo najvažnije trčeci, hodajući ili vozeći kolica, bicikl, romobil, prijeći što više kilometara.

Ovogodišnji cilj utrke je osigurati hitnu podršku za djecu s teškoćama tamo gdje je najpotrebnije. Za djecu s teškoćama u razvoju presudno je da stručnu podršku dobiju od najranije dobi. Pravovremena podrška za njih čini razliku između mogućnosti i života na margini društva. Tu priliku djeca s teškoćama imaju samo jednom u životu. U Hrvatskoj mnoga od njih još uvijek nemaju pristup podršci koju trebaju i propuštaju svoju priliku. Zato je cilj ovogodišnje utrke da svako dijete u najbržem vremenu dobije podršku koju treba. Rekordnih 7.210 sudionika je u 16 dana utrke skupilo više od 367.000 kilometara mogućnosti! Među njima je 970 djece, 21 udruga, mnoge od kojih rade s djecom s teškoćama, 58 tvrtki te više od 50 osoba iz javnog života koje su na razne načine podržale utrku i djecu s teškoćama u Hrvatskoj.

Europski tjedan sporta #BeActive

Na Jarunu u Zagrebu je 23. rujna 2020. godine, pod motom #BeActive, svečano otvoren Europski tjedan sporta. Europski tjedan sporta je događanje koje se u Hrvatskoj održava po šesti put, ovoga puta u organizaciji Ministarstva turizma i sporta, a uvijek s glavnim ciljem poticanja što većeg broja ljudi bavljenjem nekim oblikom tjelesne aktivnosti. Aktivnosti ovogodišnjeg Europskog tjedna sporta u svim

zemljama Europske unije održavati će se od 23. do 30. rujna. Europski tjedan sporta 2020. bio je organiziran po Fokus danima Školski dan, Radno mjesto, Senior dan, #BeActive Night u Osijeku i jedinstvenom #BeActive utrkom kajaka kanjonom Zrmanje. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom svečanom otvorenju je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

U Vukovaru održan okrugli stol na temu "Važnost sporta za djecu s teškoćama u razvoju" i otvorena „Mala olimpijada“

Dana 10. rujna 2020. godine, u Hotelu „Lav“ u Vukovaru, u organizaciji Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići održan je okrugli stol na temu "Važnost sporta za djecu s teškoćama u razvoju" na kojemu su sudjelovali predstavnici projektnih partnera, predstavnici ustanova i drugih tijela državne uprave, regionalne i lokalne samouprave, kao i predstavnici brojnih udruga, sportaši i medijski djelatnici te savjetnik pravobraniteljice.

Tijekom Okruglog stola predstavljen je projekt „Što sve sportom mogu ja!“ koji provodi Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići, zajedno sa partnerima (Vukovarsko-srijemska županija, Društvo naša djeca Vukovar i J.U. za upravljanje sportskim objektima Grada Vukovara – Sportski objekti Vukovar). U provedbu projekta bit će uključeno ukupno 200 korisnika, djece s teškoćama u razvoju u dobi od 3 do 18 godina. Korisnici će unaprijediti psiho motoričke sposobnosti, družiti se i usvajati osnove bazičnih sportova. Kroz zajedničke treninge i integrirane programe stvorit će se preduvjeti za inkluziju djece s teškoćama u razvoju kroz sport. Osim kreiranja i svakodnevne provedbe prilagođenog sportskog programa za djecu s teškoćama u razvoju, provedba projekta osigurat će: obnovu i uklanjanje infrastrukturnih barijera parking prostora ispred Udruge, opremanje sportskih dvorana Udruge i partnera, niz radionica i edukacija za voditelje sportskih programa te osposobljavanje i zapošljavanje novih djelatnika kroz projekt. Također, tijekom provedbe projekta organiziraju se brojne aktivnosti za podizanje razine svijesti i promociju važnosti sporta i rekreacije za djecu s teškoćama u razvoju (Mala olimpijade u Vukovaru, obilježavanje Svjetskog dana sporta, Konferencija, Okrugli stol, medijsko predstavljanje i promicanje projekta i aktivnosti Udruge). Nakon izlaganja svih sudionika Okruglog stola provedena je diskusija te je uslijedila razmjena mišljenja i iskustava tijekom koje su osim problema i poteškoća s kojima se susreću u svom području djelovanja, izneseni i brojni primjeri dobre prakse koji mogu biti pokazatelj i smjernica što svatko u svom području djelovanja može učiniti s ciljem stvaranja društva u kojemu će djeci s teškoćama biti dostupna sva podrška nužna kako bi ravnopravno sudjelovali u svakodnevnom životu.

Nakon Okruglog stola sudionici su prisustvovali otvorenju Male olimpijade (jedne od projektnih aktivnosti), a savjetnik pravobraniteljice obišao je prostorije Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići te se kroz razgovor sa djelatnicima i roditeljima uvjerio u značaj i važnost brojnih aktivnosti za djecu s teškoćama i članove njihovih obitelji (rehabilitacijske i dr. usluge, radionice, igraonice, sportske, kulturne i umjetničke aktivnosti i sl.) koje se provode u udruzi.

Okrugli stol "Prava i položaj osoba s invaliditetom u općini Konavle"

Općina Konavle i Zajednica sportova Općine Konavle organizirali su u Cavtatu 24. kolovoza 2020. godine okrugli stol na temu "Prava i položaj osoba s invaliditetom u općini Konavle". Događaj je organiziran u sklopu projekta "Podignimo letvicu visoko" koji se financira iz Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. Zamjenik održao je putem ZOOM platforme online izlaganje „Položaj osoba s invaliditetom iz perspektive institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom“. Tijekom izlaganja izneseni su podaci i informacije o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju s područja Dubrovačko-neretvanske županije te je predstavljen pregled stanja prava osoba s invaliditetom u RH. Posebno je naglašena važnost razumijevanja potreba i postojanje svijest lokalne samouprave kojima se značajno utječe na kvalitetu života osoba s invaliditetom i članova njihovih obitelji.

Konferencija „Snaga je u nama“

U organizaciji Sportske udruge gluhih SDŽ u Splitu je održana 27. svibnja 2020. konferencija gluhih i nagluhih osoba, gluhoslijepih osoba, gluhih sportaša/ica te djece oštećenog sluha „Snaga je u nama“. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

Wings for Life World Run utrka 2020.

Tradicionalna utrka Wings for Life World Run ove je godine u izvanrednim okolnostima izazvanim pandemijom održana 3. svibnja diljem svijeta samo putem aplikacije. Na utrci je od Amerike do Oceanije, od Europe do Afrike, sudjelovalo ukupno 77.103 trkačice i trkača, a svi oni su ponovno trčali za one koji to ne mogu. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na utrci je sudjelovao POSI TEAM 2020.

Državno prvenstvo Hrvatske u karateu – kate i parakarate

U Zagrebu je 15. veljače u Domu sportova održana završnica državnog prvenstva Hrvatske u karateu – kate i parakarate na kojem su sudjelovali mlađi uzrasti, seniori, veterani i para karataši. Organizator završnice prvenstva je bio Hrvatski karate savez, a tehnički organizatori policijski „Karate klub Alfa“ i „Karate klub za osobe s invaliditetom – Zagreb“. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetu završnici Prvenstva je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Proglašenje najuspješnijih sportaša HPO - a za 2019. godinu

U organizaciji HPO – a održana je 30. siječnja 2020. svečanost HPO - a i proglašenje najuspješnijih sportaša za 2019. godinu. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom je nazočila zamjenica pravobraniteljice.

Izabrani najuspješniji sportaši i sportski kolektivi Osječko-baranjske županije u 2019. godini

Dana 24. siječnja 2020. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku održano je svečano proglašenje najuspješnijih sportaša i sportskih kolektiva grada Osijeka i OBŽ u 2019. godini. Zajednica športskih udruga grada Osijeka, Športska zajednica OBŽ i Glas Slavonije organizirali su 62. po redu izbor „Sportaš godine“, kojim se biraju najuspješniji sportaši i sportski kolektivi grada Osijeka i OBŽ. Svečano uručenje nagrada laureatima za 2019. godinu održano je već tradicionalno u Hrvatskom narodnom kazalištu u Osijeku. Izbor je obuhvatio 16 kategorija nagrada i priznanja, a sportski djelatnici, novinari i ostali članovi komisija koje su birale najbolje odabrali su 28 dobitnika. Svoje mjesto među najboljima svojim talentom, zalaganjem i sportskim uspjesima zaslužili su i predstavnici sportaša i sportskih kolektiva osoba s invaliditetom. Tako je priznanje za najuspješnijeg sportaša u ovoj kategoriji zaslužio kuglač Darko Sarapa iz Športske udruge slijepih Svjetlost, a kao najuspješniji sportski kolektiv proglašen je Športsko-invalidski odbojkaški klub HVIDR-a Osijek. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na svečanosti uručjenja nagrada prisustvovao je savjetnik pravobraniteljice.

2.24. MEĐUNARODNA SURADNJA

Tijekom 2020. godine provodili smo 45 međunarodnih aktivnosti od kojih se značajan broj odnosio na sudjelovanje predstavnika Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na stručnim skupovima i seminarima. Osim navedenog, značajan broj aktivnosti se odnosio na upite međunarodnih organizacija i tijela o položaju osoba s invaliditetom u Hrvatskoj, a posebno o stanju prava u razdoblju pandemije COVID-a 19 i što je pravobraniteljica poduzimala sukladno ovlastima. Također smo kao institucija - primjer pozitivne prakse zatraženi od drugih međunarodnih tijela da razmijenimo iskustva vezana uz praćenje KPOSI. Zbog pandemije COVID-a 19 mnogobrojna događanja, studijski posjeti te drugi oblici međunarodne suradnje su tijekom proljeća otkazani. Neka od događanja su održana virtualnim putem.

Aktivnosti u sklopu članstva u Equinetu

Radionica o suprotstavljanju pojavama nezakonitog profiliranja

Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA - European Union Agency for Fundamental Rights) i Europska mreža tijela za jednakost (Equinet) zajedno su 10. studenoga 2020. godine organizirali i održali virtualnu radionicu na temu „Osnaživanje u borbi protiv nezakonitog profiliranja“. Navedena radionica je posebno bila usredotočena na dva područja:

- Angažiranje tijela za jednakost na provedbi zakona
- Inicijative za podizanje svijesti u borbi protiv nezakonitog profiliranja

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na radionici je sudjelovao zamjenik pravobraniteljice.

Sastanak radne skupine za komunikacijske strategije i prakse Equineta

Dana 5. studenoga 2020. godine putem online platforme održan je redovni polugodišnji sastanak radne skupine Equineta zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku su kao članovi radne skupine sudjelovali savjetnici pravobraniteljice.

Equinet - Opća godišnja skupština 2020.

Putem online platforme 16. listopada 2020. godine održana je Opća godišnja skupština Equinet-a (AGM - Annual General Meeting 2020.) na kojoj su sudjelovali predstavnici organizacija članica, 50 institucija za suzbijanje diskriminacije iz 37 europskih država. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zastupao je zamjenik pravobraniteljice.

Tijekom skupštine predstavljena su izvješća o radu, kao i izvješće o poslovanju Equineta tijekom razdoblja 2019./2020. godine. U izvješću o proteklom radu posebno su istaknute aktivnosti koje je Equinet poduzimao zbog izvanrednih okolnosti uzrokovanih pandemijom COVID-19. Kao najveća postignuća u proteklom razdoblju istaknuti su provedeni EU projekti, nastavak vrlo aktivne suradnje s Europskom komisijom, rad radnih grupa, kao i veliki broj aktivnosti mreže i članica mreže. Putem elektroničkog sustava glasanja jednoglasno je usvojen je plan rada Equineta za 2021. godinu. U sljedećem razdoblju 2020./2021. godine Equinet će nastaviti s radom na područjima osiguravanja jednakosti i nediskriminacije. Kao posebni ciljevi izdvojeni su primjena europskih standarda za tijela za jednakost, uključivanje ravnopravnosti, pozitivna akcija, borba protiv institucionalnog rasizma, korištenje podataka o jednakosti u slučajevima diskriminacije, pristup zdravlju te položaj i statusu radnika u kućanstvima/skrbnicima (eng. domestic/care workers).

Vežano i važno za prava osoba s invaliditetom Equinet će istražiti mogućnost suradnje s European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) koji priprema izvješće za predstojeću reviziju Odbora Ujedinjenih naroda o provedbi Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji. Cilj suradnje će biti prikupljanje i podjela iskustava i zabrinutosti tijela za ravnopravnost u vezi provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskoj uniji.

U preostalom dijelu skupštine sudionici su imale prilike poslušati izlaganja o utjecaju COVID-19 na europski razvoj. Nakon uvida na EU i nacionalnoj razini od Irene Moozove (direktorice za ravnopravnost, DG pravosuđe i potrošači, Europske komisije), Adama Bodnara (Povjerenika za ljudska prava, Poljska), Claire Hédon (Braniteljica prava, Francuska) i Andreasa Pottakisa (grčki pučki pravobranitelj, Grčka), razgovaralo se o (1) Izazovima iz perspektive jednakosti u trenutnoj fazi života s COVID-19? i (2) Koje nove planove razvijaju tijela za ravnopravnost za svoj rad u kontekstu života s COVID-19?

Sastanak radne skupine na temu zaštite prava transrodnih i interseksualnih osoba u Europi

Dana 22. travnja 2020. godine putem online platforme održan je prvi sastanak radne skupine Equineta na temu: Pravna zaštita transrodnih i interseksualnih osoba u Europi. Tijekom sastanka predstavljen je plan rada i aktivnosti za 2020. godinu te je predstavljena Strategija o rodnoj ravnopravnosti za razdoblje 2020. - 2025. godine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku je kao član radne skupine sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Sastanak radne skupine za komunikacijske strategije i prakse - Equinet

Dana 18. ožujka 2020. godine putem online platforme održan je sastanak radne skupine Equineta zadužene za razvoj komunikacijske strategije i prakse. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku su kao članovi radne skupine sudjelovali savjetnici pravobraniteljice. Tijekom sastanka predstavljen je plan rada i aktivnosti za 2020. godinu, izvršena podjela zadataka te uspostavljene procedure kojima će se omogućiti provođenje aktivnosti unatoč trenutnim ograničenjima zbog proglašene pandemije.

2.24.1. UPITI MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA I TIJELA

Oснаživanje Povelje Europske unije o temeljnim pravima - prva građana EU u sljedećem desetljeću - Povodom 10. godina od stupanja na snagu Povelje EU-a o temeljnim pravima održana je

online konferencija na kojoj su govorili potpredsjednica Europske komisije za vrijednosti i transparentnost, direktor Agencije za temeljna prava Michael O'Flaherty, predsjednik Suda Europske unije i ministrica pravosuđa Portugala koji će predsjedati EU-om u sljedećem šestomjesečnom razdoblju. Povelja je jedna vrsta ustava EU-a i pravno obvezujući dokument koji se još uvijek nedovoljno koristi u borbi za temeljna prava građana EU-a. Kako bi se to promijenilo, Europska komisija je donijela strategiju s mjerama za njezino osnaživanje među kojima su edukacije za dionike posebice one u sudstvu, ali i podizanje razine svijesti na svim razinama. Vezano uz utjecaj pandemije na ljudska prava istaknuto je kako je ona produbila nejednakosti. Naglašeno je da se ljudska prava u takvim stanjima hitnosti mogu ograničiti, ali treba uvijek imati na umu načela nužnosti, proporcionalnosti i izbjegavanje diskriminacije.

U organizaciji Federalnog ministarstva rada i socijalnih pitanja Njemačke u sklopu Njemačkog predsjedanja EU-om održana je 30. studenog **digitalna konferencija o sudjelovanju osoba s invaliditetom u političkom životu - prema učinkovitijem uključivanju osoba s invaliditetom**. Konferenciju je pratila savjetnica pravobraniteljice. Više o Konferenciji može se naći u poglavlju Sudjelovanje u javnom i političkom životu.

Jednaka prava-jednake plaće-jednake mirovine - Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, održala je 24. studenoga 2020. završnu konferenciju EU projekta "Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine" – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj. Završnoj online konferenciji iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Autonomna ženska kuća Zagreb - Autonomna ženska kuća Zagreb i Francusko veleposlanstvo Hrvatskoj organizirali su okrugli stol pod nazivom „Praćenje provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulske konvencije) u Hrvatskoj i Francuskoj: razmjena iskustava" koja se održala 23. studenoga 2020. godine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom okruglom stolu prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

U Berlinu je održana dvodnevna konferencija na razini EU za osobe s invaliditetom - Od 17. do 18. studenoga 2020. godine u Berlinu, u organizaciji Povjerenika Vlade za osobe s invaliditetom Savezne Republike Njemačke, a u okviru predsjedavanja Njemačke Vijećem Europske unije, održana je online konferencija European Inclusion Summit 2020. na kojoj su sudjelovali predstavnici tijela (povjerenstva, komisije) i pravobranitelji za osobe s invaliditetom članica Europske unije. Na sastanku visoke razine koji je održan 18. studenoga, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je izlaganje na temu „Zaštita žena i djevojčica s invaliditetom od nasilja“.

Održan godišnji seminar tijela za ravnopravnost Europske komisije protiv rasizma i netolerancije (ECRI) - Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI) održala je 28. i 29. rujna 2020. godine godišnji seminar tijela za jednakost, s posebnim naglaskom na temu „Udruživanje snaga za prenošenje poruke o jednakosti i različitosti“. Seminar je organiziran u Strasbourgu (Francuska), a putem online videokonferencije na seminaru je pred oko dvije stotine sudionika izlagalo preko dvadeset predstavnika tijela za jednakost iz cijeloga svijeta.

ENIL: „Kako možemo osigurati neovisan život za sve? – Usluge za ljude s različitim vrstama oštećenja“ - Europska mreža za neovisno življenje (ENIL) održala je 15. rujna 2020. godine webinar na temu: Kako možemo osigurati neovisan život za sve? – Usluge za ljude s različitim vrstama oštećenja“. Organizatori webinara okupili su brojne govornike iz raznih dijelova Europe (Švedska, UK, Francuska, Litva, Nizozemska, Hrvatska, BiH), predstavnike osoba s invaliditetom raznih vrsta oštećenja, kako bi podijelili svoja iskustva o neovisnom življenju.

Panel: "Together for #mysocialeurope: Let's talk!" - Putem online platforme 1. rujna 2020. godine održana je u organizaciji Savezne Republike Njemačke kao predsjedavajuće države članice Vijećem Europske unije, panel rasprava na visokoj razini: "Together for #mysocialeurope: Let's talk!". Na raspravi su sudjelovali savezni ministar rada i socijalnih pitanja Savezne Republike Njemačke Hubertus Heil i posebni gosti Nicolas Schmit, predsjednik Odbora za zapošljavanje i socijalna pitanja Europskog parlamenta, Luca Visentini, glavni tajnik European Trade Union Confederation, Véronique Willems, glavna tajnica SMEunited i članovi Europskog parlamenta.

EDF: „Kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom tijekom COVID-19“ - Europski forum osoba s invaliditetom (EDF) održao je 18. svibnja webinar na temu: Kršenja ljudskih prava osoba s invaliditetom tijekom pandemija COVID-19. Pandemija i odgovori vlada na nju prouzročile su brojne situacije teškog kršenja prava osoba s invaliditetom: nepristupačnost informacija, izolacija, zlostavljanje i zanemarivanje u ustanovama za stanovanje, mjere koje su onemogućavale i otežavale podršku u zajednici, povećanje nasilja i maltretiranje osoba s invaliditetom, posebno prema ženama s invaliditetom. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom webinaru su prisustvovali zamjenik pravobraniteljice i savjetnik pravobraniteljice.

Radionica o primjeni Povelje Europske unije o temeljnim pravima - Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao je u Beču 25. i 26. veljače 2020. godine na dvodnevnoj radionici o načinima primjene Povelja Europske unije o temeljnim pravima. Radionica su zajednički organizirali Agencija za temeljna ljudska prava Europske unije (FRA) i Europska mreže tijela za jednakost (Equinet), a sudionici su bili pravni stručnjaci iz ukupno 32 tijela za jednakost i ljudska prava iz 24 europske države.

Studijske posjete i sastanci s predstavnicima međunarodnih organizacija i tijela

Sastanak radne skupine ENNHRI o utjecaju COVID-a 19 na prava osoba s invaliditetom - Putem videokonferencije 9. travnja 2020. godine održan je sastanak radne skupine Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) koja se bavi praćenjem provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Tema sastanka je bila **Utjecaj COVIDA-19 na prava osoba s invaliditetom**. Na sastanku je u ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sudjelovao zamjenik pravobraniteljice. Ured pravobraniteljice u ovoj europskoj mreži institucija za ljudska prava ima status promatrača.

Odobren projekt „ADOBE“ - ACCESSIBLE TOURISM DESTINATIONS AND SERVICES IN BORDER AREAS - U Osijeku je 26. veljače 2020. godine u prostorijama Osječko-baranjske županije održan radni sastanak projektnih partnera koji sudjeluju u provedbi projekta “ADOBE” – ACCESSIBLE TOURISM DESTINATIONS AND SERVICES IN BORDER AREAS. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom aktivno je sudjelovala u pronalasku i udruživanju partnera za prijavu na natječaj za projekte prekogranične suradnje Interreg V-A Hungary-Croatia Co-operation Programme 2014-2020 raspisan početkom 2019. godine. Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na sastanku je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice.

EU Projekt: ARVID - Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama - U Zagrebu je 24. siječnja 2020. godine održan prvi sastanak Projektnog odbora EU projekta ARVID – Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama (eng. Advancing access to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities) koji je financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije. Prijedlog projekta je prihvaćen na pozivu 2019. godine, projekt će trajati ukupno 18 mjeseci, a provoditi će se tijekom 2020. i 2021. godine u Hrvatskoj i Sloveniji. Sudionici i partneri na projektu su Hrvatski pravni centar, Ministarstvo pravosuđa, Udruga za podršku žrtvama i svjedocima i Pravobranitelj za osobe s invaliditetom iz Hrvatske, te Mirovni institut i ALTRA - Committe for Inovation in Mental Health iz Slovenije.

U Programski odbor za unaprjeđenje dostupnosti asistivne tehnologije i usluga potpomognute komunikacije, koji je dio projekta UNICEF-a u Hrvatskoj, a koji se provodi unazad 2 godine diljem RH u ustanovama za obrazovanje i socijalnu skrb uključena je i predstavnica POSI. Tijekom trajanja projekta podijeljen je cijeli niz opreme, vršene su edukacije stručnjaka, izrađene studije te predložene mjere i aktivnosti za unaprjeđenje sustava.

Analiza stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj - U organizaciji Ureda UNICEF- a u Hrvatskoj održana je 8. lipnja 2020. prezentacija analize stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj na kojoj su nazočile zamjenica i savjetnica pravobraniteljice.

Povjerenik za zaštitu od diskriminacije Albanije, suradnja na projektu - uputio je Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom zamolbu da kao primjer dobre prakse bude tzv. know-how pružatelj u sklopu Programa razmjene know-howa za koji je Srednjoeuropska inicijativa raspisala natječaj. Područje interesa Povjerenika za diskriminaciju Albanije u ovom natječaju bilo je provođenje

praćenja, izvještavanja i ispitivanja. Povjerenik je nadležan za praćenje zakona o uključivanju i pristupačnosti osoba s invaliditetom u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i albanskog Nacionalnog plana za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020.

Kako bi unaprijedili svoje postupanje u ovom području, prijavili su se za program razmjene i izabrali Ured pravobraniteljice kao partnera. Pravobraniteljica je pristala, ispunili smo potrebnu dokumentaciju i dostavili potrebne dokumente tako da je prijava podnesena u roku. Rezultati natječaja se očekuju. Sudjelovanje na ovom projektu ne bi iziskivalo dodatne troškove za Ured.

2.25. PODRUČNI UREDI

Upravo je velik broj izravnih obraćanja područnim uredima POSI Osijek i Split pokazatelj važnosti otvaranja i djelovanja područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom u svim krajevima Republike Hrvatske. Iskustva prikupljena u dvije godine rada Područnog ureda Osijek i jednoj godini rada Područnog ureda Split potvrđuju kako je, unatoč mišljenju da su sve informacije danas dostupne na internetu, osobama s invaliditetom i roditeljima djece s teškoćama u razvoju vrlo često iznimno teško u elektroničkom prostoru, ali i u različitim institucijama naći odgovore na konkretna pitanja. Također, zbog velikih razlika u dostupnosti različitih usluga između urbanih dijelova, administrativnih središta i većih gradskih sredina u odnosu na ruralne dijelove, posebice sredine udaljenije od većih gradova, iznimno je bitno omogućiti svim građanima izravno obraćanje i bolji pristup informacijama o zaštiti i ostvarivanju njihovih prava, a otvaranjem i radom Područnih ureda Osijek i Split to je ostvareno za ove dijelove Hrvatske.

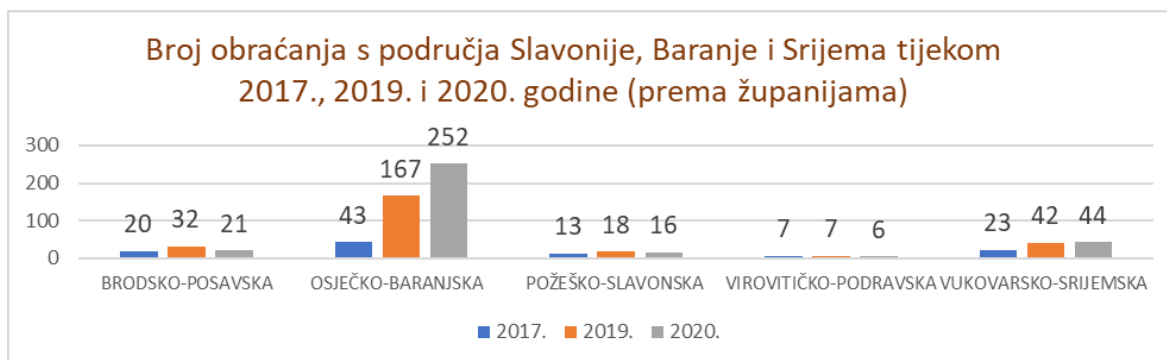
Planirano otvorenje i početak rada Područnog ureda POSI u Rijeci za 2020. godinu koji će svojim radom pokrivati područja Primorsko-goranske, Istarske, Ličko-senjske i Karlovačke županije, zbog okolnosti uzrokovanih pandemijom, konkretno nemogućnosti realizacije potrebnih radova adaptacije i uređenja prostora dodijeljenog na korištenje od strane RH, odgođeni su za 2021. godinu. Krajem 2020. godine provedena je I. faza adaptacije prostora s obavljanjem nužnih građevinskih, elektrotehničkih i vodovodno-kanalizacijskih radova na adresi u Ulici Nikole Cara br. 1. Završna, II. faza radova, započela je u siječnju 2021. godine i očekuje se da će završetak radova, opremanje i početak rada Područnog ureda Rijeka biti tijekom prve polovine 2021. godine. Otvorenjem Područnog ureda POSI u Rijeci za područja na kojima danas živi više od 60.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju završiti će proces ostvarivanja ciljeva predviđenih svim strateškim planovima institucije POSI od 2011. godine, a koji proizlaze iz općeg strateškog cilja - Zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom podjednako u svim područjima RH.

2.25.1. RAD PODRUČNOG UREDA U OSIJEKU

Područni ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Osijeku (dalje: PU POSI Osijek) nadležan je za područje Slavonije, Baranje i Srijema, odnosno za područja Osječko-baranjske, Brodsko-posavske, Požeško-slavonske, Virovitičko-podravske i Vukovarsko-srijemske županije na kojima živi više od 70.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Od studenog 2018. godine, kada je PU POSI Osijek započeo s radom, osobama s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema uspjelo se u znatnoj mjeri približiti informacije o pravima koja imaju, o tome gdje i na koji način ta prava mogu ostvariti, kome se obratiti u slučaju kršenja prava te kako se zaštititi od diskriminacije na temelju invaliditeta.

Tijekom 2020. godine PU POSI Osijek obratilo se 350 osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji, predstavnika udruga, ustanova i institucija te zainteresiranih građana, pri čemu se postupalo više od 1400 puta.

Podaci u Grafikonu 34. prikazuju učestalost izravnih obraćanja Područnom uredu Osijek s područja Slavonije, Baranje i Srijema.

Grafikon 34. Izravna obraćanja stranaka s područja Slavonije, Baranje i Srijema u razdoblju prije i nakon otvaranja PU Osijek

Iz gore navedenih podataka razvidan je porast broja obraćanja pravobraniteljici u godinama (2019. i 2020.) nakon otvaranja Područnog ureda, u odnosu na godinu neposredno prije otvaranja (2017.). Navedeno potvrđuje važnost fizičke prisutnosti područnih ureda u svim krajevima Republike Hrvatske, posebno uzimajući u obzir povećanje broja obraćanja u samoj Osječko-baranjskoj županiji u kojoj se Područni ured Osijek nalazi. Također, podatci u gornjem Grafikonu pokazatelj su u kojoj je mjeri važan rad na terenu i aktivnosti kojima pravobraniteljica i suradnici podižu razinu svijesti o pravima osoba s invaliditetom, kako kod samih osoba s invaliditetom, tako i kod cijelog društva. Naime, upravo u onim područjima (županijama) u kojima su se zbog mjera i ograničenja uzorkovanih širenjem koronavirusa neke od planiranih aktivnosti (obilasci, sastanci, savjetovanja u udrugama i dr.) tijekom 2020. godine provodile u manjem broju nego što je bilo planirano, primjetno je manje obraćanja nego u onim županijama u kojima su se te aktivnosti intenzivnije provodile.

Savjetodavna pomoć u ostvarivanju i zaštiti prava

Uzimajući u obzir razlog obraćanja PU POSI Osijek u tijeku 2020. godine najviše su zaprimani upiti o pravima koja osobe mogu ostvarivati na temelju invaliditeta te pritužbe o otežanom ostvarivanju i administrativnim preprekama u ostvarivanju tih prava. Navedeno upućuje na nedostatnu razinu informiranosti o pravima, ali i na određeni stupanj nepovjerenja prema institucijama i ustanovama koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom. Reakcije pojedinaca koji u osobnim obraćanjima naglašavaju kako napokon mogu dobiti pouzdanu i pravovremenu informaciju o pravima koja imaju i načinu njihova ostvarenja još su jedan od pokazatelja značaja djelovanja područnih ureda.

Pritužbe po područjima djelovanja

Najveći broj postupanja iz nadležnosti pravobraniteljice na području Slavonije, Baranje i Srijema, osim odgovaranja na upite i savjetovanja stranaka o tome gdje i na koji način ostvariti i zaštititi prava zajamčena na temelju invaliditeta, odnosio se na aktivnosti po pritužbama vezano uz teškoće i prepreke u ostvarivanju prava iz različitih sustava.

Najbrojnije pritužbe upućene PU POSI Osijek odnosile su se na područje **socijalne skrbi**. Osobe s invaliditetom, članovi njihovih obitelji, roditelji djece s teškoćama u razvoju te predstavnici udruga koji su nam se obratili najviše su se prituživali na nedostupnost informacija o pravima i uslugama koje se na temelju invaliditeta eventualno mogu ostvariti u sustavu socijalne skrbi, zatim na način komunikacije i odnos (pojedinih) službenika prema strankama, dugotrajnost postupaka te na nedostatak aktivne i otvorene suradnje centara za socijalnu skrb s organizacijama civilnog društva i pružateljima socijalnih usluga. Također, postupajući po zaprimljenim pritužbama, utvrđene su brojne povrede prava koja su građanima zajamčena kao strankama u upravnim postupcima (npr. usmeno onemogućavanje i/ili „odgovaranje“ od podnošenja zahtjeva, traženje dostave dokumentacije koja se može pribaviti po službenoj dužnosti, odgovaranje od korištenja pravnog lijeka, sugeriranje radnja u postupku koje za posljedicu imaju neostvarivanje prava prilikom donošenja odluka, gubljenje dokumentacije i dr.), a u nekoliko slučajeva utvrđena je i pogrešna primjena materijalnih propisa odnosno pogrešno tumačenje koje je za posljedicu imalo onemogućavanje osobe s invaliditetom u ostvarivanju prava koje joj po zakonu pripada.

U svakom pojedinom slučaju u kojemu su utvrđene prethodno navedene nepravilnosti pravobraniteljica je poduzimala radnje i aktivnosti iz svoje nadležnosti pa su upućivane preporuke, upozorenja i prijedlozi na temelju kojih su provedeni inspekcijski i upravni nadzori, poništena nezakonito donesena rješenja te izdane upute o pravilnom postupanju od strane nadležnih ministarstava, sve s ciljem otklanjanja utvrđenih nepravilnosti. Također, iskustva i saznanja stečena prilikom postupanja po pojedinačnim pritužbama korištena su prilikom sudjelovanja na stručnim skupovima, sastancima i drugim događanjima kako bi se stručnjacima i odgovornima za donošenje mjera u području socijalne skrbi iznijeli konstruktivni prijedlozi o tome što svi koji su uključeni u rad s osobama s invaliditetom mogu učiniti kako bi se unatoč ograničenim kadrovskim resursima i važećim zakonskim odredbama ojačalo međusobno povjerenje između stručnjaka u centrima za socijalnu skrb i osoba s invaliditetom te se i na taj način postigao pozitivan pomak vezano za dostupnost informacija i način ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi.

Više o navedenom (uz primjere iz prakse PU POSI Osijek) možete pogledati u ovom Izvješću u području Socijalna skrb.

Uz navedene pritužbe i postupanja vezano za područje socijalne skrbi, prema brojnosti pritužbi zaprimljenih tijekom 2020. godine u PU POSI Osijek izdvajamo one koje se odnose na **pristupačnost** (nepristupačne javne površine, zgrade, objekti javne namjene, nepristupačnost proizvoda i usluga, nepropisno parkiranje na mjesta označena za vozila kojima se prevoze osobe s invaliditetom), zatim pritužbe koje se odnose na **zapošljavanje i rad** (uskrata razumne prilagodbe na radnom mjestu i prilikom provođenja natječaja) te pritužbe vezane za ostvarivanje prava u sustavu **mirovinskog osiguranja** (nedostupnost informacija, odnos i komunikacija službenika prema strankama, onemogućavanje uvida u spis predmeta, dugotrajnost postupaka, neujednačena primjena materijalnih propisa i dr.). Kao i prijašnjih godina, znatan broj pritužbi upućenih Područnom uredu Osijek koje se odnose na otežano ostvarivanje prava u različitim sustavima (socijalna skrb, mirovinsko osiguranje i dr.) sadrži i pritužbe na načine provođenja **vještačenja** ovlaštenih vještaka jedinstvenog tijela vještačenja u svim dijelovima Slavonije, Baranje i Srijema. Pritužbe se u pravilu odnose na odnos i komunikaciju vještaka s osobama s invaliditetom, djecom s teškoćama u razvoju i članovima njihovih obitelji prilikom provođenja vještačenja, na sâm način provođenja vještačenja i na neujednačene kriterije vještačenja.

Više o navedenom (uz primjere iz prakse PU POSI Osijek) možete pogledati u ovom Izvješću u područjima Pristupačnost, Zapošljavanje i rad, Mirovinsko osiguranje i Jedinstveno tijelo vještačenja.

COVID-19

Širenje bolesti COVID-19 utjecalo je i na živote osoba s invaliditetom na području Slavonije, Baranje i Srijema. U odnosu na obraćanja Područnom uredu Osijek vezano za pandemiju koronavirusa najbrojnija su bila ona koja su se odnosila na upite i zamolbe za osiguranje razumne prilagodbe rada za roditelje djece s teškoćama u razvoju, zatim obraćanja vezana za omogućavanje cijepljenja osobnih asistenata i njegovatelja osoba s invaliditetom te pritužbe predstavnika organizacija civilnog društva kojima je ukazano na poteškoće uzrokovane uskraćivanjem podrške i potpore jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Više o navedenom (uz primjere iz prakse PU POSI Osijek) možete pogledati u ovom Izvješću u području Rizične situacije i humanitarna krizna stanja.

Suradnja s udrugama, ustanovama i institucijama

Osim savjetovanja i postupanja povodom pojedinačnih pritužbi vezanih za kršenje prava i diskriminaciju osoba s invaliditetom, aktivnosti Područnog ureda Osijek bile su usmjerene na jačanje u prethodnom razdoblju uspostavljene suradnje s brojnim ustanovama, institucijama i posebno organizacijama civilnog društva koje su u Područnom uredu prepoznale partnera za provođenje aktivnosti usmjerenih na uklanjanje prepreka na koje nailaze osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji u svakodnevnom životu, kao i partnera u provođenju aktivnosti koje za cilj imaju uključivanje osoba s invaliditetom u sva područja življenja na ravnopravnoj osnovi s drugima. Sve navedeno je od iznimne važnosti zbog neosporne činjenice da su problemi i poteškoće na koje nailaze osobe s

invaliditetom u svakodnevnom životu u određenoj mjeri uvjetovani specifičnostima sredine u kojima žive, a kontinuirana prisutnost na terenu omogućava da se u neposrednoj komunikaciji i suradnji s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave, područnim organizacijama brojnih institucija i ustanova koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom te udrugama osoba s invaliditetom doprinese bržem i kvalitetnijem rješavanju konkretnih problema.

Navedena suradnja podrazumijevala je **organiziranje i/ili sudjelovanje** predstavnika Područnog ureda Osijek na **40 događanja** (konferencije, javne tribine, seminari, okrugli stolovi, stručni skupovi, sastanci i dr.) koja su za cilj imala poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u društvu. Također, tijekom 2020. godine obavljeno je i **6 obilazaka** prostorija u kojima borave, rade ili su smještene osobe s invaliditetom. Sudjelovanja na događanjima i terenski obilasci tijekom 2020. godine morali su se prilagoditi epidemiološkim mjerama i ograničenjima, stoga je većina događanja održana u virtualnom okruženju pomoću različitih *web* platformi, a broj obilazaka i rad sa strankama na terenu, s obzirom na ograničenja i epidemiološku situaciju, manji je od onoga što je planirano s obzirom na stvarne potrebe osoba s invaliditetom za tom vrstom aktivnosti.

U odnosu na suradnju s ustanovama i institucijama, posebno ističemo nastavak otvorene komunikacije i provođenja zajedničkih aktivnosti s jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave te održane radne sastanke s predstavnicima pojedinih gradova i županija.

Izdvajamo **sastanak s predstavnicima Požeško-slavonske županije** na temu *Položaj osoba s invaliditetom na području Požeško-slavonske županije* tijekom kojega su suradnici pravobraniteljice upoznati s mjerama i aktivnostima koje Požeško-slavonska županija provodi radi poboljšanja položaja osoba s invaliditetom na svom području. Također, predstavnici Županije ukazali su na probleme i izazove s kojima se susreću u provedbi tih mjera, posebno u proteklom razdoblju koje su obilježile izvanredne okolnosti uzrokovane širenjem COVID-19. Nadalje, analizirane su mjere koje se provode povodom preporuke pravobraniteljice vezane za izradu regionalnih strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, zatim mjere vezane za osiguranje mobilnosti i pristupačnosti na području Požeško-slavonske županije te mjere i aktivnosti usmjerene na pružanje podrške u osnaživanju udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom i djeluju u njihovu korist. Predstavnicima Županije predstavljeni su primjeri dobre prakse iz drugih sredina koji mogu poslužiti kao smjernice na koji način otkloniti najizraženije probleme s kojima se susreću osobe s invaliditetom na njihovom području te su usvojeni zaključci koji će poslužiti kao temelj za intenzivnu suradnju u provođenju zajedničkih aktivnosti u budućnosti.

Osim sastanka s predstavnicima Požeško-slavonske županije, suradnici pravobraniteljice posjetili su lokalne **poslodavce** koji zapošljavaju osobe s invaliditetom kako bi razmijenili iskustva i prijedloge vezano za zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom te kako bi obišli prostorije i radne pogone tvrtki u kojima rade.

Aktivna suradnja i kontinuirana komunikacija PU POSI Osijek s organizacijama civilnog društva donijela je pozitivne pomake po pitanju pristupačnosti na području Slavonije, Baranje i Srijema.

Naime, predstavnici lokalnih udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom ukazali su na prepreke koje im onemogućavaju kretanje i pristup pojedinim objektima i zgradama u kojima se nalaze ustanove i institucije koje pružaju različite usluge i/ili su važne za ostvarivanje prava građana te posebno na prepreke koje im onemogućavaju kretanje i pristup brojnim javnim površinama. Slijedom navedenog, pravobraniteljica je tijekom 2020. godine provodila aktivnosti iz svoje nadležnosti usmjerene na uklanjanje opisanih prepreka. Izdvajamo neke od najznačajnijih.

Najava početka građevinskih radova vezanih za **obnovu infrastrukture osječke Tvrđe** izazvala je zabrinutost osoba s invaliditetom zbog potencijalnih prepreka koje bi se mogle pojaviti i onemogućiti pristup objektima u Tvrđi u kojima se nalaze brojne ustanove i tvrtke kojima osobe s invaliditetom svakodnevno trebaju pristupati (obrazovne ustanove, državne/lokalne ustanove i institucije, tvrtke/poslodavci, sakralni objekti i dr.).

Stoga se u svibnju 2020. godine **pravobraniteljica obratila Gradu Osijeku i Agenciji za obnovu osječke Tvrđe** ukazujući na prethodno navedeno i podsjećajući na obvezu osiguranja pristupačnosti. Gradu i ostalim subjektima uključenima u obnovu stare gradske jezgre Tvrđa **preporučeno** je da prilikom osmišljavanja i realizacije projekata obnove vode računa o obvezi osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom svim javnim površinama i svim objektima koji se nalaze u Tvrđi, vodeći se pri tome načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna. Budući da se u Tvrđi nalaze brojne institucije, ustanove, sakralni objekti te različiti privatni i poslovni subjekti, **preporučeno** je uspostaviti otvoreni dijalog i kontinuiranu komunikaciju s njihovim vlasnicima/korisnicima kako bi se prikupile informacije o osobama s invaliditetom koje svakodnevno moraju imati pristup objektima u Tvrđi (stanari, zaposlenici, učenici, korisnici, posjetitelji i dr.). Također, Gradu i Agenciji **preporučeno** je da pravovremeno upoznaju sve vlasnike/korisnike objekata kojima se pristupa s javne površine o radnjama koje eventualno moraju poduzeti i propisanim procedurama (ishođenje potrebnih dozvola, odobrenja i sličnih akata) kako bi se tim objektima osigurao neometan pristup za osobe s invaliditetom, kako za vrijeme izvođenja radova, tako i u smislu konačnih rješenja koja će uslijediti po završetku obnove. Zaključno, **pravobraniteljica je preporučila** da se prilikom osmišljavanja i realizacije projekta obnove Tvrđe uspostavi aktivna suradnja i konzultacije s predstavnicima osoba s invaliditetom (udruge, gradsko Povjerenstvo za OSI i dr.) kako bi se, poštujući načela razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna, osigurala stvarna pristupačnost svim objektima i javnim površinama na području Tvrđe za sve osobe s invaliditetom, neovisno o vrsti njihova oštećenja.

Slijedom navedene preporuke **Grad Osijek inicirao je održavanje sastanka** kako bi se utvrdili detalji vezani za provedbu preporučenih radnji. Sastanak predstavnika Grada, Agencije, izvođača radova i suradnika pravobraniteljice održan je u lipnju 2020. godine. Tom prilikom predstavljeni su planovi vezano za radove koji obuhvaćaju rekonstrukciju i dogradnju dotrajale i neadekvatne infrastrukture s ciljem revitalizacije osječke Tvrđe. S obzirom na to da radovi podrazumijevaju obnovu trgova, ulica i pješačkih površina, istaknuto je kako će oni **po završetku radova biti pristupačni osobama s invaliditetom**. Istaknuto je kako radovi ne podrazumijevaju zahvate na postojećim ulazima u objekte/zgrade (privatne i poslovne) te je za osiguranje pristupačnog ulaza u svaki pojedini objekt potrebno da vlasnik ishodi propisane dozvole i suglasnosti. Agencija i Grad izražavaju spremnost na suradnju (u skladu sa svojim nadležnostima) sa svima onima koji na opisani način krenu u osiguranje pristupačnosti ulaza u svoje objekte. Savjetnik pravobraniteljice ukazao je prisutnima na potencijalne prepreke koje bi se mogle pojaviti i dodatno obrazložio preporuke pravobraniteljice vezane za aktivnosti koje bi svi dionici uključeni u obnovu Tvrđe trebali provoditi s ciljem osiguranja pristupačnosti.

U skladu sa zaključcima sastanka u predstojećem razdoblju **provedene su sljedeće aktivnosti:**

1. PU POSI Osijek povezao je Grad Osijek s predstavnicima osoba s invaliditetom (lokalne udruge) koji imaju iskustva u iznalaženju praktičnih rješenja koja se mogu koristiti prilikom osiguranja pristupačnosti te je uspostavljena njihova suradnja i otvorena komunikacija.
2. Pravobraniteljica je uputila **preporuku vlasnicima objekata u Tvrđi** u kojima se nalaze važnije ustanove i institucije te ih na taj način upoznala sa svim prethodno navedenim, ukazala na obvezu osiguranja pristupačnosti (za vrijeme i nakon radova) i upoznala ih s procedurom koju moraju pokrenuti kako bi se ista osigurala. Istaknuto je kako je najavljena obnova idealna prilika za osiguranje pristupačnosti osobama s invaliditetom svim objektima i zgradama u Tvrđi.

Izdvajamo neke od odgovora pravobraniteljici:

Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek dostavio je izvješće u kojemu se navodi: „...vezano za Vašu preporuku osigurali smo alternativne ulaze u objekt, arhitektonski prilagođene osobama s invaliditetom, a ovisno o dinamici i mjestu izvođenja radova koristiti će se i odgovarajući ulaz u objekt dok će se s izvođačem radova, ukoliko to bude potrebno, osigurati mostovi za prijelaz/prilaz objektu.“ Hrvatski restauratorski zavod odgovorio je: „postupiti ćemo sukladno Vašoj preporuci te će se u prostoru Restauratorskog odjela Osijek izraditi montažna drvena rampa (s nagibom prema propisima) na zapadnom ulazu smještenom... ...a kojom će se osobama s invaliditetom osigurati adekvatan pristup.“

3. Grad Osijek, Agencija i izvođač radova obvezali su se pravovremeno upoznati vlasnike objekata o početku i trajanju radova tijekom kojih će eventualno biti onemogućen pristup nekom od ulaza te će se nastojati iznaći rješenja kojima će uvijek biti moguće pristupiti objektu kroz barem jedan od ulaza ili kroz neki drugi oblik alternativnog pristupa. U slučajevima gdje tako nešto neće biti moguće, vlasnici će se o tome na vrijeme obavijestiti kako bi mogli osigurati organizaciju rada/pružanja usluga na takav način da bude dostupna osobama s invaliditetom.

4. Predstavnici Grada najavili su moguća javna predstavljanja (npr. u Gradskoj četvrti i sl.) planiranih radova. U slučaju takvih događanja, u suradnji s Uredom pravobraniteljice vlasnike objekata (fizičke i pravne osobe) upoznat će se procedurom koju vlasnici mogu pokrenuti radi osiguranja pristupačnosti svojim ugoditeljskim i poslovnim objektima.

Uvažavajući preporuku pravobraniteljice Grad Osijek **uključio je PU POSI Osijek i predstavnike udruga osoba s invaliditetom** u proces izrade Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021. – 2027. godine. Navedeno je podrazumijevalo sudjelovanje na radionicama i stručnim skupovima tijekom kojih je predstavnicima različitih sektora uključenima u razvoj i život osječke Tvrđe ukazivano na obvezu osiguranja pristupačnosti svih sadržaja i usluga osobama s invaliditetom te su izneseni prijedlozi o uređivanju i osiguranju adekvatnih prostora u Tvrđi u kojima bi organizacije civilnog društva bile u mogućnosti osmišljavati i organizirati sadržaje i aktivnosti kojima će se osobe s invaliditetom dodatno uključiti u svakodnevni život zajednice.

S obzirom na zaprimljene pritužbe, ali i konstruktivne prijedloge osoba s invaliditetom i lokalnih udruga (između ostalih: Udruga paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije, Udruga 100-postotnih hrvatskih ratnih vojnih invalida I. skupine, Šahovski klub HVIDR-a Osijek), pravobraniteljica je u listopadu 2020. godine **Gradu Osijeku uputila preporuku** kojom je ukazano na problematične javne površine u užem i širem središtu grada. Preporukom su predložene konkretne mjere i aktivnosti nužne za osiguranje pristupačnosti. Uvažavajući preporuku, Grad Osijek inicirao je **održavanje sastanka i obilaska lokacija** na koje je upozoreno (Ulica Hrvatske Republike, Županijska ulica, Trg slobode, Zrinjevac, prilazi Centru za socijalnu skrb Osijek i dr.), a uz predstavnike PU POSI Osijek i Grada Osijeka, sastanku i obilasku svih lokacija prisustvovalo je i desetak predstavnika lokalnih udruga osoba s invaliditetom. Tom prilikom ukazali su na brojne prepreke ističući prije svega neadekvatno izvedene pješačke prijelaze, nogostupe, prilaze parkirališnim mjestima i dr. Uz navedeno, kao odgovor na preporuku pravobraniteljice, Grad Osijek je dostavio izvješće o provedenim i planiranim aktivnostima u kojemu je između ostaloga navedeno:

*„...Stručna služba ovog Upravnog odijela koja je zadužena za održavanje komunalne infrastrukture...
...će s posebnom pažnjom nastojati riješiti svaki zahtjev ili prijedlog za poboljšanje uvjeta korištenja javnih površina osobama s invaliditetom, naravno u skladu sa zakonskim propisima. Nažalost, u dosta situacija neki drugi izvoditelji radova izvrše zahvate na javnoj površini koji nisu u skladu s posebnim propisima a da o tome ova služba nema saznanja tako da nastanu problemi koje i Vi u svom dopisu navodite. No bez obzira na to ovaj Upravni odjel u suradnji s Odsjekom za zdravstvo... ..nastoji riješiti sve probleme koji prema njima iskazuju pojedine udruge osoba s invaliditetom. S obzirom na predstojeće vremenske uvjete i kraj Proračunske godine nismo u mogućnosti izvesti građevinske radove do kraja ove godine ali će se s izvođenjem započeti iduće građevinske sezone. U tu svrhu smo već naručili izradu projektne dokumentacije za pojedine zahvate iz razloga što za izmjene u regulaciji prometa, sukladno odredbama Zakona o sigurnosti prometa na cestama, moramo imati prometni elaborat na koji Policijska uprava daje suglasnost. O početku radova pismeno ćemo Vas izvijestiti a tijekom izvođenja radova iste ćemo sa Vašim savjetnikom u Osijeku obići. Sukladno jednom od zaključaka sa zajedničkog sastanka navodimo da smo suglasni s reaktiviranjem gradskog Povjerenstva za osobe s invaliditetom iz razloga što bi se na taj način daleko efikasnije i jednostavnije rješavali pojedini problemi na koje sada ukazuju razne Udruge...“*

Uzimajući u obzir odgovor Grada, kao i nove prijedloge upućene od strane lokalnih udruga, PU POSI Osijek nastavit će pratiti provedbu prethodno opisanih radnji te će nastaviti s aktivnostima usmjerenima na aktiviranje lokalnih i regionalnih povjerenstava za osobe s invaliditetom, kao i s aktivnostima kojima će se poticati općine, gradove i županije da osiguraju posebnu proračunsku

poziciju na kojoj će se planirati i iskazivati utrošena financijska sredstva za uklanjanje građevinskih i drugih prepreka uzevši u obzir uvođenje univerzalnog dizajna. To bi znatno ubrzalo otklanjanje prepreka i omogućilo učinkovitije osiguranje pristupačnosti javnih površina i objekata osobama s invaliditetom.

Predstavnici lokalnih udruga pritužili su se PU POSI Osijek na nepristupačnost pojedinih županijskih (OBŽ) objekata i zgrada u kojima se nalaze ustanove i institucije koje pružaju različite usluge i/ili su važne za ostvarivanje prava građana. Slijedom navedenog, **pravobraniteljica je uputila preporuku Osječko-baranjskoj županiji** ukazujući na opisani problem. U preporuci su istaknute lokacije i objekti za koje je zaprimljeno najviše pritužbi: Centralna ljekarna u Osijeku te pojedina Upravna tijela Osječko-baranjske županije. Istaknuto je kako je nepristupačnost ljekarne posebno zabrinjavajuća uzimajući u obzir da je Centralna ljekarna često jedina dežurna ljekarna u gradu Osijeku i okolici, odnosno jedino mjesto na kojemu se mogu pribaviti potrebni lijekovi i drugi medicinski proizvodi. Također, upozoreno je na činjenicu da se u upravnim odjelima Županije provode brojni postupci u kojima se odlučuje o različitim pravima građana te je nužno da sve osobe mogu pristupiti službenim prostorijama tijela koja ih obavljaju. Stoga su Osječko-baranjskoj županiji **preporučene konkretne mjere i aktivnosti koje je potrebno provesti** kako bi se osigurala pristupačnost građanima, ali i svim trenutnim i potencijalnim zaposlenicima osobama s invaliditetom.

Uvažavajući preporuku pravobraniteljice, predstavnici Županije u više navrata kontaktirali su PU POSI Osijek radi konzultacija o načinu osiguranja pristupačnosti i provođenja preporučenih radnji, a u pisanom odgovoru pravobraniteljici između ostaloga navedeno je sljedeće:

„...Ljekarne Srce, odmah po obavijesti, organizirale su sve potrebne aktivnosti radi otklanjanja uočenih nedostataka te je ulazna rampa u Centralnu Ljekarnu već izmijenjena. Svjesni važnosti upravo ove lokacije obavljanja ljekarničke djelatnosti, što zbog frekventnosti građana u centru grada Osijeka i činjenice kako je to jedina dežurna ljekarna na području Županije, slažemo se kako je od iznimne važnosti adekvatno prilagoditi pristup objektu te isto adaptirati od prikladno odabranih materijala uz posebnu brigu prilikom izvođenja radova. Nadalje, vezano za objekte u kojima svoje poslove obavljaju upravni odjeli Osječko-baranjske županije možemo Vas izvijestiti ... da lokacija Županijska 4 u Osijeku na kojoj posluje veći dio upravnih tijela Osječko-baranjske županije zajedno s Državnom geodetskom upravom i Poreznom upravom predstavlja prioritet i najveći izazov prilagodbe pristupačnosti osobama s invaliditetom. U tijeku je provedba projekta Obnove palače Virovitičke županije, ulične zgrade na adresi Županijska 4. Projekt obuhvaća izradu projektne dokumentacije za realizaciju obnove zaštićenog kulturnog dobra, Zgrade Virovitičke županije u Osijeku kojim je obuhvaćeno idejno rješenje omogućavanja pristupačnosti osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti ugradnjom dizala. U odnosu na navode o najčešćem predmetu pritužbi i činjenicu da se u toj zgradi nalaze vijećnice u kojima se održavaju brojna događanja (vjenčanja, sjednice Županijske skupštine i dr.) želimo Vas izvijestiti da se do okončanja projekta Obnove palače Virovitičke županije koristi kao privremeno rješenje scalamobil. Za upravljanje scalamobilom obučen je djelatnik Osječko-baranjske županije koji stoji na raspolaganju našim strankama, te nerijetko postupa po zahtjevima osoba s invaliditetom. Za dvorišnu zgradu na adresi Županijska 4, u kojoj se nalazi Porezna uprava i dva upravna odjela Osječko-baranjske županije, u tijeku je izrada projektne dokumentacije za izgradnju invalidske rampe i dizala za što su osigurana sredstva u Proračunu... Već je zatražena izrada projektne dokumentacije sukladno smjernicama koje je Županije dobila od udruge UPIT – Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije. Uvažavajući Vaše preporuke, Županija će u svim svojim budućim projektima izgradnje i sanacije na objektima voditi računa o osiguranju pristupačnosti svih prostorija i usluga za osobe s invaliditetom uz otvorenu komunikaciju s predstavnicima osoba s invaliditetom radi što kvalitetnije realizacije te uz daljnju suradnju s Vašim Uredom.

Nastavno na inicijativu pravobraniteljice te aktivnosti započete u prethodnom razdoblju, tijekom 2020. godine **Područni ured Osijek pružio je podršku i kontinuirano surađivao s Osječko-baranjskom županijom u provedbi projekta ADOBE – pristupačna turistička odredišta i usluge u pograničnim područjima**, kojim se želi poboljšati pristupačnost turističke ponude, odnosno pristupačnost svih

proizvoda i usluga koji se nude turistima u pograničnom području Hrvatske i Mađarske, posebno Osječko-baranjske županije i Županije Baranja.

Više o navedenom možete pogledati u ovom Izvješću u području Pristupačan turizam.

Također, u okviru suradnje s Osječko-baranjskom županijom održan je radni sastanak s predstavnicima Upravnog odjela za turizam, kulturu i sport, s ciljem iznošenja prijedloga mjera i aktivnosti koje je potrebno poduzeti kako bi osobe s invaliditetom mogle ravnopravno sudjelovati u svim turističkim, kulturnim i sportskim aktivnostima na području Slavonije i Baranje. Uz prijedloge mjera i aktivnosti, istaknuto je kako pristupačnost mora postati neizostavan čimbenik prilikom ocjene kvalitete turističke ponude svih pružatelja proizvoda i usluga u turizmu te je ukazano na obvezu osiguranja pristupačnosti svih kulturnih i sportskih sadržaja na području županije. Sastanak je iskorišten i kako bi se upozorilo na poteškoće s kojima se suočavaju sportske udruge i klubovi koji okupljaju osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, posebno u odnosu na kriznu situaciju uzrokovanu širenjem bolesti COVID-19. Nakon analize mjera i aktivnosti koje Osječko-baranjska županija već provodi s ciljem otklanjanja opisanih problema, doneseni su zaključci o mjerama koje je potrebno poduzeti u predstojećem razdoblju te je potvrđeno da će se nastaviti uspostavljena suradnja Županije i Ureda pravobraniteljice.

S obzirom na pozitivna iskustva i značaj za osobe s invaliditetom istaknuli bismo i nastavak **suradnje Područnog ureda Osijek s policijskim upravama i udrugama** prilikom provedbe preventivnih, edukativnih, ali i represivnih akcija usmjerenih na sprječavanje i sankcioniranje nepropisnog parkiranja na označenim parkirališnim mjestima za vozila osoba s invaliditetom.

Više o navedenom možete pogledati u ovom Izvješću u području Mobilnost, Cestovni prijevoz.

Nadalje, suradnja s ustanovama, institucijama i organizacijama civilnog društva s područja Slavonije, Baranje i Srijema podrazumijevala je i organizaciju i/ili sudjelovanje na edukativnim radionicama i seminarima tijekom kojih su predstavnici Područnog ureda održavali **izlaganja na temu *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj***. Tijekom tih događanja prisutne studente, učenike, djelatnike ustanova i institucija (npr. Pravni fakultet u Osijeku, Studij socijalnog rada, Osječko-baranjska županija) te predstavnike i članove udruga (desetak udruga i više od stotinu sudionika) upoznalo se s nadležnostima, djelokrugom i načinom rada Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom te njenom ulogom u zaštiti prava osoba s invaliditetom, a poseban naglasak stavljen je na rad Područnog ureda Osijek. Primjerima iz prakse rada Ureda željelo se prisutne na navedenim predavanjima upoznati s tim tko se može obratiti Pravobraniteljici, u kojim situacijama i na koji način te koje su aktivnosti koje Pravobraniteljica provodi po zaprimljenim obraćanjima. Također, kroz teorijsko izlaganje i međusobnu komunikaciju prisutnima su predstavljene promjene koje je u naše društvo unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, pobliže su im pojašnjena prava osoba s invaliditetom te ih se kroz primjere iz stvarnog života pokušalo osvijestiti o važnosti prihvaćanja i postupanja u skladu s načelima razumne prilagodbe i univerzalnog dizajna u svim područjima svakodnevnog življenja. Ukazano je na važnost korištenja odgovarajuće terminologije, primjenu odgovarajućih modela prilikom komunikacije te obveze iz Konvencije o pravima osoba s invaliditetom kao najznačajnijega međunarodnopravnog dokumenta za osobe s invaliditetom. Pokazatelj značaja organizacije i sudjelovanja na opisanim događanjima bio je i tijekom 2020. godine povećani broj izravnih obraćanja Područnom uredu nakon svakoga takvog seminara i/ili radionice. Također, osim izlaganja prisutnima, takva događanja bila su prilika za stručnjake iz različitih područja te članove i predstavnike udruga da suradnicima pravobraniteljice predstavljaju svoje aktivnosti i projekte koje provode te da ukažu na poteškoće i prepreke s kojima se susreću u svom djelovanju, kao i na probleme s kojima se osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji susreću u svakodnevnom životu.

Uz navedene radionice i seminare, važno je istaknuti sudjelovanje predstavnika PU POSI Osijek na događanjima na kojima su se okupljali stručnjaci različitih profila, predstavnici ustanova, institucija i udruga na kojima su razmijenjena iskustva i provedene stručne rasprave usmjerene na donošenje mjera koje će doprinijeti boljem položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju na području Slavonije, Baranje i Srijema.

Posebno bismo istaknuli okrugli stol u Vukovaru održan u rujnu 2020. godine, na temu **Važnost sporta za djecu s teškoćama u razvoju**. Okrugli stol organizirala je Udruga roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići, s ciljem predstavljanja projekta *Što sve sportom mogu ja!* te provođenja rasprave o važnosti sporta za djecu s teškoćama u razvoju. Tijekom Okruglog stola sudionici su raspravljali o problemima i poteškoćama s kojima se susreću djeca s teškoćama u razvoju i njihove obitelji, kao i o izazovima s kojima se suočavaju stručnjaci koji rade s njima u različitim sustavima (odgoj i obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb i dr.). Savjetnik pravobraniteljice iz PU POSI Osijek okupljene je upoznao s najčešćim pritužbama koje pravobraniteljica prima od strane roditelja i bližnjih djece s teškoćama u razvoju (nedostupnost rehabilitacijskih usluga, teškoće s ostvarivanjem pravovremene dijagnostike i neuređen sustav rane intervencije, socijalna isključenost, izostanak podrške i uskraćivanje razumne prilagodbe u odgojnim i obrazovnim ustanovama, nepovezanost i tromost sustava i dr.) te je predstavio aktivnosti pravobraniteljice usmjerene na otklanjanje navedenih problema. Okrugli stol omogućio je razmjenu mišljenja i iskustava tijekom koje su osim problema i poteškoća s kojima se susreću u svom području djelovanja izneseni i brojni primjeri dobre prakse koji mogu biti pokazatelji i smjernice što svatko u svom području djelovanja može učiniti s ciljem stvaranja društva u kojemu će djeci s teškoćama biti dostupna sva podrška nužna kako bi ravnopravno sudjelovali u svakodnevnom životu. Uz sudjelovanje na Okruglom stolu, savjetnik pravobraniteljice prisustvovao je otvaranju *Male olimpijade* (jedne od projektnih aktivnosti) te je obišao prostorije Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići. Tom prilikom se kroz razgovor s djelatnicima i roditeljima uvjerio u značaj i važnost brojnih aktivnosti za djecu s teškoćama i članove njihovih obitelji (rehabilitacijske i druge usluge, radionice, igraonice, sportske, kulturne i umjetničke aktivnosti i sl.) koje se provode u udruzi.

Već je istaknuto kako se većina događanja morala prilagoditi epidemiološkim mjerama i ograničenjima odnosno prebaciti u virtualno održavanje, stoga ističemo **pružanje podrške i sudjelovanje na manifestaciji** kojom se na jedinstven način javnosti željela poslati poruka da se i u vrijeme pandemije, unatoč sveprisutnim opasnostima i strahovima može i mora nastaviti s radom i životnim aktivnostima, naravno uz poštivanje svih epidemioloških mjera. Naime, povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja i u mjesecu listopadu u kojemu se obilježava mjesec borbe protiv karcinoma grudi, udruga JA KA Osijek u suradnji s još pet lokalnih udruga organizirala je **manifestaciju Jesen kod Šenoae**. Upravo iz epidemioloških razloga manifestacija je provedena na otvorenom – u parku, promenadno, bez štandova kako bi se izbjeglo okupljanje većeg broja ljudi uz bliski kontakt, a svi materijali udruga građanima su bili dostupni na špagama i vezicama koje su bile postavljene između stabala po cijelome parku. Ugodno vrijeme i zanimljiv program manifestacije privukli su brojne građane koji su se kroz druženje s članovima udruga upoznali s aktivnostima koje one provode te su bili u mogućnosti iznijeti svoja iskustva i prepreke na koje nailaze zbog zdravstvenih problema, posebno u doba pandemije, a ujedno i dobiti savjete kako se sa svime time nositi sa što manje osjećaja straha i depresije. PU POSI Osijek pružao je podršku u organizaciji manifestacije, a savjetnik pravobraniteljice okupljenim članovima više od desetak udruga i brojnim zainteresiranim građanima održao je ranije opisanu radionicu na temu *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Radionica je također održana na otvorenom, u parku, uz pridržavanje svih epidemioloških mjera te je poslužila kao primjer drugim organizacijama i potaknula ih na organiziranje sličnih događanja.

Uzimajući u obzir značaj udruga koje okupljaju osobe s invaliditetom, djecu s teškoćama u razvoju i članove njihovih obitelji, kao i značaj udruga koje programski djeluju u njihovu korist, pravobraniteljica je organizirala sastanak s predstavnicima navedenih udruga s područja Osječko-baranjske županije.

Sastanak na temu Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije održan je u virtualnom okruženju putem ZOOM platforme 18. prosinca 2020. godine, a uz pravobraniteljicu i suradnike iz Područnog ureda Osijek sastanku su nazočili predstavnici i članovi petnaestak organizacija civilnog društva te predstavnici medija. Na početku sastanka pravobraniteljica se zahvalila na suradnji i doprinosu udruga u prethodnom razdoblju, istaknuvši važnost uloge civilnog

društva u kreiranju politika i nužnost uvažavanja prijedloga udruga prilikom donošenja odluka i mjera koje se tiču osoba s invaliditetom. Suradnici pravobraniteljice iz Područnog ureda Osijek ukazali su na izazove i probleme koji su u dvije godine rada Područnog ureda prepoznati kao najveće prepreke koje otežavaju život osoba s invaliditetom, posebno istaknuvši pritužbe zaprimane u područjima socijalne skrbi, pristupačnosti, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, odgoja i obrazovanja te zapošljavanja i rada. Također, prisutni su upoznati s aktivnostima i radnjama koje je pravobraniteljica poduzimala s ciljem uklanjanja tih prepreka, s naglaskom na uvažene preporuke i prijedloge pravobraniteljice te je s tim u vezi predloženo aktivno zajedničko praćenje provođenja predloženih mjera i aktivnosti od strane onih koji su ih se obvezali provoditi. Tijekom sastanka predstavljeni su i statistički podatci vezani za prve dvije godine rada Područnog ureda u Osijeku. Predstavnici udruga izrazili su zadovoljstvo uspostavljenom suradnjom s Područnim uredom Osijek te su iznijeli svoja iskustva vezana za probleme s kojima se susreću u svakodnevnom životu i radu. Također, tijekom rasprave sudionici sastanka iznijeli su brojne prijedloge koji će poslužiti kao temelj za provođenje daljnjih zajedničkih aktivnosti pravobraniteljice i udruga, sve s ciljem povećanja kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji na području Osječko-baranjske županije. Zaključno, predstavnici udruga usuglasili su se kako je potrebno učestalije organizirati događanja ove vrste kako bi se ojačala suradnja i uspostavila otvorenija komunikacija između organizacija civilnog društva koje predstavljaju osobe s invaliditetom te na taj način dodatno osnažila njihova zagovaračka uloga. U predstojećem razdoblju pravobraniteljica će organizirati sastanke i s predstavnicima organizacija civilnog društva s područja Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije te na taj način nastaviti uspostavljenom suradnju i komunikaciju s udrugama s tog područja.

Suradnja s lokalnim medijima

Podizanje razine svijesti okoline i osvještavanje cjelokupnog društva o tome što svatko u svom okruženju i području djelovanja (životnom i profesionalnom) može učiniti kako bi se osobama s invaliditetom omogućilo ravnopravno sudjelovanje u svakodnevnim životnim aktivnostima od iznimne je važnosti za poboljšanje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i doprinosi rješavanju brojnih problema s kojima se susreću u svakodnevnom životu. Upravo zbog toga je Područni ured Osijek kontinuirano tijekom 2020. godine **suradivao s predstavnicima nacionalnih i lokalnih medija** s područja Slavonije, Baranje i Srijema te je zabilježeno **65 pojavljivanja** (izjava, reagiranja, priopćenja, intervjua i gostovanja u emisijama) predstavnika Područnog ureda Osijek u medijima, koja se odnose na teme od značaja za osobe s invaliditetom.

Također, uvažavajući opisanu važnost njihove uloge i vodeći računa da su mediji kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom te medijsko izvještavanje neizmjereno bitni za osobe s invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu, pravobraniteljica je pružila podršku i aktivno sudjelovala u provedbi projekta *Zajednica bez granica* kojim Društvo MS Brodsko-posavske županije i partneri brojnim aktivnostima i putem medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom žele senzibilizirati i podići svijest javnosti o problemima i poteškoćama s kojima se osobe s invaliditetom susreću, ali najviše o mogućnostima osoba s invaliditetom kao ravnopravnih građana zajednice. U sklopu provedbe navedenog projekta suradnici pravobraniteljice održali su za medijske djelatnike edukaciju na temu *Prikazivanje osoba s invaliditetom u medijima u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom*.

Više o navedenom možete pogledati u ovom Izvješću u području Podizanje razine svijesti.

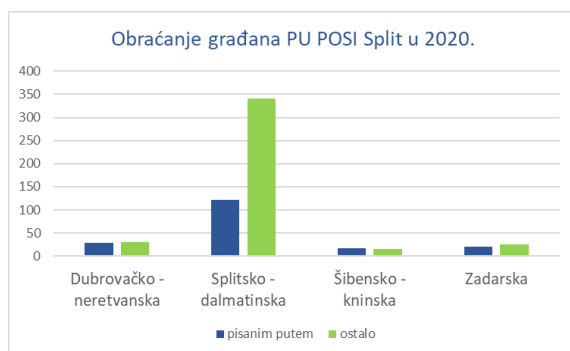
2.25.2. RAD PODRUČNOG UREDA U SPLITU

Područni ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom Split (dalje: PU POSI Split), nadležan za područje Dubrovačke, Splitsko-dalmatinske, Šibensko-kninske i Zadarske županije na kojem živi nešto manje od 100.000 osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, započeo je s radom u listopadu 2019. godine.

Tijekom prve godine rada PU POSI Split obratilo se više od 500 osoba s invaliditetom, članova njihovih obitelji, skrbnika, roditelja djece s teškoćama u razvoju, predstavnika udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju, kao i zainteresiranih građana.

Najveći broj obraćanja bio je putem telefona i redovne te elektroničke pošte, dok su se u nešto manjem broju stranke obraćale osobno i dolaskom u prostorije ureda, čemu je pridonijela i nepovoljna epidemiološka situacija uzrokovana širenjem bolesti COVID-19.

Postupajući po obraćanjima građana (upitima, zamolbama, zahtjevima, predstavkama, pritužbama, prijedlozima, obilascima, obavijestima) provedeno je više od 600 aktivnosti iz djelokruga PU POSI Split. Najveći broj, njih 344, odnosio se na usmena savjetovanja o pravima i načinu ostvarivanja prava na temelju invaliditeta, dok je preostali dio obrađen kroz višestruka pisana očitovanja, preporuke, mišljenja, prijedloge, odgovore i obavijesti. Kao rezultat aktivnosti PU POSI Split, zaprimljeno je više od 300 odgovora, obavijesti, očitovanja i izvješća tijela državne uprave, ustanova, jedinica lokalne i regionalne samouprave kao i ostalih subjekata od kojih su zatražena očitovanja. Zabilježeno je **40 pojavljivanja u medijima** vezanih uz aktivnosti Područnog ureda kroz davanje izjava, reakcija i priopćenja te gostovanja u radioemisijama. Obavljeno je 10 obilazaka udruga/prostora/ustanova u kojima borave i/ili rade osobe s invaliditetom na području Dalmacije.

Grafikon 35. prikaz podataka po županijama

Prema broju **obraćanja građana po županijama** iz kojih dolaze najviše su se javljali građani iz Splitsko-dalmatinske županije, potom oni s područja Dubrovačko-neretvanske, Šibensko-kninske i Zadarske županije.

Iako su do početka pandemije bolesti COVID-19 građani učestalo osobno dolazili u prostorije ureda, pogoršanjem epidemiološke situacije zamijetili smo trend opadanja osobnih dolazaka te povećanje broja kontakata telefonom i elektroničkom poštom. Valja dodati i da je PU POSI Split radio u punom radnom vremenu za vrijeme trajanja *lockdowna*, no uz

isključenje osobnih dolazaka stranaka u prostorije ureda. Od završetka *lockdowna* ponovno je uvedena mogućnost osobnih dolazaka stranaka uz pridržavanje preporučenih epidemioloških mjera zaštite, no kako je navedeno, zamijećeno je smanjenje osobnih dolazaka.

Savjetodavna pomoć u ostvarivanju i zaštiti prava

Najveći broj obraćanja građana PU POSI Split odnosio se na osiguranje pristupačnosti i mobilnosti te nadalje redom na ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, rada i zapošljavanja te mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Općenito govoreći, zamjetna je relativno niska razina informiranosti o pravima po osnovi invaliditeta, kao i veći broj pritužbi građana na otežan pristup točnim i cjelovitim informacijama o pravima i postupcima za ostvarenje prava. Posebno je uočena niska razina povjerenja građana prema institucijama i ustanovama koje odlučuju o pravima osoba s invaliditetom, posebice na području sustava socijalne skrbi i mirovinskog osiguranja. U radu pojedinih centara za socijalnu skrb i područnih ureda Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, uočene su nepravilnosti u postupanjima po većem broju pritužbi na koje smo odgovarajuće reagirali, a što je obrađeno u ovom Izvješću o radu u područjima Socijalna skrb, Zapošljavanje i rad, Mirovinsko osiguranje te Jedinствeno tijelo vještačenja.

Također, PU POSI Split je uputio preporuku i upozorenje HRT-u koji je svojom internom praksom predvidio da povlastice u vidu oslobođenja odnosno umanjenja RTV pristojbe mogu ostvarivati samo osobe s invaliditetom koje su članovi udruga osoba s invaliditetom. Unatoč višegodišnjim pritužbama po ovoj osnovi od strane udruga za osobe s invaliditetom i višestrukim upozorenjima HRT-u, nakon posljednjeg obraćanja Glavnom ravnatelju HRT-a, a potom i Nadzornom odboru HRT-a, konačno je uvažena preporuka pravobraniteljice i sastavljen novi obrazac zahtjeva koji ne predviđa spornu ovjeru od strane udruge za zaštitu osobe s invaliditetom.

Više o navedenom se nalazi u ovom Izvješću u području Podizanje razine svijesti.

Djelovanje PU Split odnosilo se i na aktivno obraćanje DORH-u i MUP-u za provedbu aktivnosti za sprječavanje zlouporabe znaka pristupačnosti, i to u smislu kaznenog progona protiv počinitelja kaznenog djela krivotvorenja isprave iz čl. 278, st. 3. u vezi sa st. 1. KZ-a (za slučajeve krivotvorenja znaka pristupačnosti) kao i provođenjem redovitih kontrola korištenja znaka pristupačnosti i sankcioniranja prekršaja iz čl. 40. st. 7. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (ustupanje znaka pristupačnosti na korištenje drugoj osobi ili korištenje prava koja proizlaze iz znaka pristupačnosti od strane osobe koja nije OSI). *Više o navedenom nalazi se u ovom Izvješću u području Mobilnost.*

Povodom pritužbi Županijske udruge slijepih Split kao i pojedinačnih osoba s invaliditetom obratili smo se HNB-u i Hrvatskoj udruzi banaka s preporukom bankama za ukidanjem naknada slijepim i slabovidnim osobama za korištenje šalterskih usluga banaka koje su primorane koristiti zbog nepristupačnih bankomata. Poseban značaj djelovanja područnog ureda POSI pokazao se na primjeru osiguranja prijevoza za djevojčicu s teškoćama koja živi u izoliranoj seoskom području iznad Omiša i čiji roditelji zbog bolesti nisu bili u mogućnosti svakodnevno je prevoziti u školu u COO Juraj Bonači u Splitu (tridesetak km). Posredovanjem PU POSI između općine Omiš i Dugopolje i otvaranjem prostora za njihovu suradnju, djevojčici je prije početka školske godine osiguran svakodnevni prijevoz do škole i natrag kući posredstvom prijevoznika općine Dugopolje (Gradskog društva Crvenog križa Solin), dok se općina Omiš, u čiju teritorijalnu nadležnost spada selo u kojemu djevojčica živi, obvezala sudjelovati u podmirenju troškova prijevoza. Na području visokog obrazovanja, nakon višekratnog obraćanja nadležnom ministarstvu i Agenciji za znanost i visoko obrazovanje, konačno smo utjecali na promjenu prakse sveučilišta da se kao kriterij za ostvarivanje prava prednosti za upis studenata s invaliditetom ne uzima samo tjelesno oštećenje (koje se dokazuje rješenjem HZMO-a o utvrđenom postotku tjelesnog oštećenja većem od 60 %), već i određeni stupanj funkcionalnog oštećenja koji se dokazuje nalazom i mišljenjem ZOSI-a pribavljenim u postupku za ostvarenje prava iz sustava socijalne skrbi ili drugih prava iz sustava mirovinskog osiguranja (npr. dječjeg doplatka).

Važna pitanja koja su također bila predmet obraćanja građana odnosila su se na **pomorski prijevoz** za osobe s invaliditetom, kao i pitanja **pristupačnog turizma**.

U odnosu na pomorski prijevoz uputili smo preporuke nadležnim tijelima i prijevoznicima za skraćenje 5-dnevnog roka za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje povlastice, podnijeli zahtjev za davanje mišljenja uz preporuku u vezi kriterija hrvatskog državljanstva za pratitelja osobe s invaliditetom, predložili promjene u postupku dokazivanja statusa pratitelja, podnijeli prijedlog za izmjene i dopune Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava na povlašteni prijevoz na linijama u javnom pomorskom prijevozu. Preporuke su većoj mjeri prihvaćene, a više o tome navedeno je u dijelu Izvješća u području *Pristupačnost i mobilnost*.

Pristupačan turizam je također vrlo važno područje rada PU Split, koje je bilo jedno od glavnih tema sastanaka s jedinicama lokalne samouprave, kako je opisano niže u dijelu *Suradnja s udrugama, ustanovama, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave*. Osim preporuke Ministarstvu turizma vezano za izmjene Pravilnika o razvrstavanju i minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata iz skupina „restorani“, „barovi“, „catering objekti“ i „objekti jednostavnih usluga“ (detaljnije se nalazi u ovom Izvješću u području *Pristupačan turizam*), dana 6. veljače 2020. savjetnica pravobraniteljice je sudjelovala na panel diskusiji Foruma obiteljskog smještaja na Adriatic Gastro Showu u organizaciji Hrvatske gospodarske komore, Županijske komore Split, gdje je govorila o problemu nedostatka pristupačnoga apartmanskog smještaja na području cijele Dalmacije i upoznala iznajmljivače sa značajem pristupačnog turizma kao i načelno potrebnim preinakama u svrhu osiguranja pristupačnosti. Šira javnost je o navedenoj temi upoznata i kroz medijski članak objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji* dana 7. ožujka 2020. godine.

COVID-19

PU POSI Split aktivno je sudjelovao u sastavljanju prijedloga za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti pojedinih odredbi Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 32/20, dalje ZOID Zakona „Narodne novine“, br. 32/20) i pripadajućih odluka iz ožujka i svibnja 2020. godine. Na temelju osporavanih

odredbi i nastavno na donesene odluka ministra rada i mirovinskog sustava, 450 milijuna kuna novčanih sredstava prikupljenih zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom prenamijenjeno je za saniranje gospodarske štete uzrokovane pandemijom COVID-19. Do osporavanih zakonskih izmjena prikupljena novčana sredstva bila su prihodi posebne namjene i mogla su biti korištena isključivo u svrhu osiguranja održivosti i razvoja sustava profesionalne rehabilitacije te financiranje programa i poticaja za zapošljavanje osoba s invaliditetom. Smatrajući da su sporne zakonske izmjene i pripadajuće odluke nespojive i suprotne temeljnoj svrsi Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, krajnje štetne za uključivanje osoba s invaliditetom na tržište rada, kontraproduktivne u cilju ostvarenja njihova prava na rad te protivne ulozi države da posebno skrbi o zaštiti osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je 25. svibnja 2020. godine Ustavnom sudu RH podnijela prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti sporne zakonske izmjene. O prijedlogu još nije odlučeno.

Osim navedenog, obraćanja građana najčešće su se odnosila na upite i savjetovanja vezana za prava osoba s invaliditetom u tijeku pandemije COVID-19. Povodom obraćanja korisnika domova za starije i nemoćne, posebno s područja grada Splita, PU Split je uputio preporuke i upozorenja državnim tijelima kao i priopćenja medijima vezano uz ograničenja slobode kretanja korisnika domova za starije i nemoćne. Naime, od početka proglašenja pandemije bolesti COVID-19 sredinom ožujka 2020. godine do kraja 2020. godine, uz kraće periode djelomične relaksacije mjera, ograničeno im je ustavno pravo na slobodu (kretanja) propisivanjem zabrane izlazaka iz ustanova te zabrane posjeta korisnicima, što smatramo jednim od najtežih oblika kršenja ljudskih prava i prava osoba s invaliditetom u vrijeme pandemije COVID-19. Nadalje, kao jednu od posljedica teškog nošenja s posljedicama zatvaranja, određeni je broj korisnika prema mogućnostima privremeno iselio iz domova za starije i nemoćne, no i dalje su ostali u obvezi snositi cjelokupan trošak smještaja uključujući i trošak prehrane. Nakon obraćanja POSI Splitsko-dalmatinskoj županiji, Upravnom odjelu za zdravstvo, socijalnu skrb i demografiju kao i domovima za starije i nemoćne Lovret, Makarska, Split i Vis, korisnicima je ukupan trošak smještaja umanjen za troškove prehrane, no nije uvažena preporuka POSI da se i trošak smještaja privremeno iseljenih korisnika umani za 50 %.

Preporuke vezane uz COVID-19 koje su donesene na inicijativu PU Split, a povodom obraćanja građana, odnosile su se još i na izdavanje propusnica pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima, reguliranje položaja zaposlenih roditelja (članova obitelji/skrbnika) djece s teškoćama u razvoju i odraslih osobama s invaliditetom, kao i zaposlenih osoba s invaliditetom za vrijeme trajanja epidemije COVID-19, komunikaciju gluhih i nagluhih osoba za vrijeme trajanja epidemije COVID-19, propisivanje e-Potvrde za pomagala izvan Osnovne i Dodatne liste ortopedskih i drugih pomagala te preporuku za nastavak provođenja produženoga stručnog postupka u COO Juraj Bonači u Splitu. *Više o tim preporukama nalazi se u ovom Izvješću u području Položaj osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u godini pandemije COVID-19.*

Suradnja s udrugama, ustanovama, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave

Unatoč općenito govoreći zamijećenom trendu slabljenja zagovaračke uloge udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom, određeni broj udruga s područja Dalmacije i dalje aktivno promovira i zagovara prava osoba s invaliditetom, što je najvažnija uloga civilnog društva. Unatoč različitim pozicijama i raspoloživim alatima djelovanja, suradnja POSI s udrugama za zaštitu prava osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju iznimno je važna.

Nakon sastanka zamjenika i savjetnice pravobraniteljice s predstavnicima Grada Splita i udrugama za zaštitu osobe s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju s područja Splitsko-dalmatinske županije u studenom 2019., predstavnici Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom održali su sastanke s predstavnicima lokalne samouprave i predstavnicima udruga na području Dubrovačko-neretvanske županije (29. siječnja 2020.), Šibensko-kninske županije (18. veljače 2020.) i Zadarske županije (12. veljače 2020.). Glavne teme predmetnih sastanaka odnosile su se na pitanja

pristupačnosti javnih površina, ugostiteljskih i trgovačkih objekata, suradnju jedinica lokalne samouprave s udrugama te općenito problemima s kojima se udruge svakodnevno susreću u radu.

Zbog nepovoljne epidemiološke situacije planirani obilasci ustanova i drugih pravnih subjekata u kojima borave, rade ili su privremeno ili trajno smještene OSI, održavanje sastanaka, okruglih stolova i radionica, što inače spada u važan djelokrug rada područnih ureda, od početka pandemije bolesti COVID-19 realizirani su u manjoj mjeri. Većina je sastanaka i događanja od završetka prvog tromjesečja pa do kraja 2020. godine organizirana i održana *online*.

I **prva godišnjica rada PU POSI Split** u listopadu 2020. zbog nepovoljne epidemiološke situacije obilježena je, umjesto planirane konferencije za medije i održavanja radionice za predstavnike medija i predstavnike osoba s invaliditetom, medijskim promoviranjem rada i djelovanja Područnog ureda i organizacijom *online* sastanaka s predstavnicima organizacija za osobe s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Tako je 26. listopada 2020. održan sastanak s predstavnicima udruga s područja Splitsko-dalmatinske županije, 11. studenog 2020. sastanak s predstavnicima udruga s područja Dubrovačko-neretvanske županije, a 11. prosinca 2020. s predstavnicima Šibensko-kninske županije.

Udruge za osobe s invaliditetom ukazivale su najčešće na probleme te upravo one u lokalnim sredinama najviše prepoznaju nedostatke u sustavu, kao i potrebe osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom 3. prosinca 2020., ističemo događanje na kojem je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice iz PU POSI Split – predstavljanje projekata COO Juraj Bonači iz Splita *Za bolji život – povećanje kvalitete života osoba s intelektualnim teškoćama kroz socijalnu uključenost.*

U odnosu na aktivnosti PU POSI Split po pojedinim nadležnim županijama, najviše aktivnosti odnosilo se na suradnju s tijelima jedinica lokalne samouprave i drugim nadležnim tijelima u cilju unaprjeđenja pristupačnosti javnih površina, pristupačnih parkirališnih mjesta, slanja upozorenja i preporuka zbog povrede prava na pristupačnost na pojedinim lokalitetima. Osim navedenog, značajan broj aktivnosti odnosio se na područje socijalne zaštite.

Na području **grada Splita i Splitsko-dalmatinske županije**, tijekom srpnja 2020. PU POSI Split uključio se u javno savjetovanje o nacrtu prijedloga Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o socijalnoj skrbi Grada Splita. Kroz e-Savjetovanje, osim podrške za uvođenje odredbe koja omogućava da roditelji njegovatelji i osobe sa statusom njegovatelja s prebivalištem u gradu Splitu steknu pravo na mjesečnu naknadu od 500,00 kn, iznesene su ujedno primjedbe na ograničavanje prava na naknadu imovinskim cenzusom kao i na mogućnost ukidanja prava na naknadu ukoliko ista bude povećana od strane nadležnog ministarstva socijalne skrbi. Iako je preporuka za ukidanjem imovinskog cenzusa odbačena zbog ograničenih proračunskih sredstava, usvojena je primjedba da se ukloni odredba koja je propisivala da će pravo na isplatu mjesečne potpore roditeljima njegovateljima/njegovateljima vrijediti do eventualnog povećanja naknade propisane Zakonom o socijalnoj skrbi.

Nadalje, nakon provedene analize povlastica za osobe s invaliditetom u javnom gradskom prijevozu u većim gradovima u Republici Hrvatskoj, pravobraniteljica je u veljači 2020. preporučila Gradu Splitu da po uzoru na druge veće gradove, posebice Rijeku i Zagreb, razmotri mogućnost proširenja kruga osoba s invaliditetom koji bi bili oslobođeni u cijelosti ili djelomično troškova javnoga gradskog prijevoza te donošenje odgovarajuće izmjene Odluke o prijevozu putnika u javnom cestovnom prijevozu. Preporuka nije prihvaćena uz obrazloženje da je u gradu Splitu ekonomski neaktivno oko 75.000 stanovnika, što smatraju velikom brojkom kada se radi o subvencioniranju ili ostvarivanju pojedinačnih prava i da predstavlja veliko financijsko opterećenje za gradski proračun. Odgovoreno je i da Grad Split u suradnji sa Socijalnim vijećem traži odgovarajući prihvatljivi model proširenja povlastica subvencioniranja javnoga gradskog prijevoza, povodom čega je održano i nekoliko sastanaka, no uslijed pojave bolesti COVID-19 usporile su se planirane aktivnosti po tom pitanju.

U suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Split (HGK ŽK Split) tijekom veljače i početkom ožujka 2020. PU POSI Split je organizirao niz aktivnosti (sastanke, radionice i panel diskusiju) u cilju osvještavanja problema (ne)pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata kao i informiranja o pravnom okviru obveze osiguranja pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Dana 6. veljače 2020. savjetnica pravobraniteljice prisustvovala je sjednici strukovne organizacije HGK ŽK Split i održala prezentaciju na temu Zakonsko uređenje osiguranja pristupačnosti trgovačkih objekata osobama s invaliditetom, a 19. veljače 2020. PU POSI Split je u suradnji s HGK ŽK Split u Gradskoj knjižnici Marka Marulića organizirao radionicu na temu Pristupačnost trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom. Tijekom nekoliko sastanaka s predstavnicima Grada Splita na istu temu, razmatrana je mogućnost razvoja suradnje ugostitelja i Grada Splita u projektu osiguranja pristupačnosti za ugostiteljske objekte u užem centru grada Splita.

Međutim, širenje pandemije bolesti COVID-19 i posljedično zatvaranje ugostiteljskih objekata tijekom proljeća 2020., a onda i u zadnjem tromjesečju godine, privremeno je zaustavilo daljnji razvoj ove inicijative.

U svrhu poboljšanja pristupačnosti ugostiteljskih objekata na nacionalnoj razini, u siječnju 2020. uputili smo Ministarstvu turizma preporuku za izmjenu Pravilnika o razvrstavanju i minimalnim uvjetima ugostiteljskih objekata iz skupina „restorani“, „barovi“, „catering objekti“ i „objekti jednostavnih usluga“ i njegovo usklađivanje s odredbama Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Implementiranjem pojedinih odredbi Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom u pravilnike kojima se za pojedine skupine ugostiteljskih objekata propisuju minimalni uvjeti za obavljanje ugostiteljske djelatnosti, osigurali smo i vrlo snažan mehanizam za ispunjenje obveza pristupačnosti prema čl. 9. KPOSI i osigurali da ugostitelji pružanjem svojih usluga ujedno vode računa o svim aspektima pristupačnosti za osobe s invaliditetom. Ministarstvo turizma nije odgovorilo na preporuku.

U odnosu na pitanje pristupačnosti na području Grada Splita, pravobraniteljica je nadležnim tijelima lokalne samouprave uputila veći broj preporuka vezano za poboljšanje pristupačnosti na pojedinim lokacijama i parkirališnim mjestima za osobe s invaliditetom (izdvajamo samo nekoliko: pješački prijelaz kod KBC-a Split, parkiralište kod FINA-e, Osječka ulica, parkirališna mjesta kod Područnih službi HZZO-a i HZMO-a, Ulica put Trstenika i dr., parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom kod Područnog ureda ZOSI u Splitu i kvar lifta u PU ZOSI u Splitu, nova zgrada Općinskog suda u Splitu).

Na preporuku vezanu za označavanje određenog broja parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom i ugradnju ukošenja na nogostupu kod FINA-e u Mažuranićevoj ulici u Splitu, preporuku za ugradnju ukošenja radi izvođenja izlaza sa označenih parkirališnih mjesta za osobe s invaliditetom na nogostup pored Područnih ispostava HZZO-a i HZMO-a u Splitu, kao ni na preporuku za poboljšanje pristupačnosti stambenoj zgradi u Osječkoj ulici, unatoč većem broju požurnica, nije odgovoreno. Preporuka za poboljšanje pristupačnosti na nogostupu na drugoj lokaciji u Osječkoj ulici načelno je prihvaćena, ali nije realizirana. Prihvaćene su preporuke za poboljšanje pristupačnosti u Ulici put Trstenika kao i preporuka za označavanje parkirališnih mjesta za OSI kod zgrade Područnog ureda ZOSI-a u Splitu. Iako su sa stražnje strane ulaza u zgradu Područnog ureda ZOSI-a konačno označena dva parkirališna mjesta za OSI, što je nedovoljno, dodatna se kritika odnosi na to što su parkirališna mjesta izvedena na rubniku bez izvođenja odgovarajućeg ukošenja te smatramo da takvo rješenje nije u cijelosti zadovoljavajuće. Preporuka za ugradnju ukošenja na pješačkom prijelazu kod ulaza u KBC Split prihvaćena je i realizirana početkom veljače 2021. godine. Posebno je medijski popraćeno i reagiranje pravobraniteljice na probleme s pristupačnosti zgrade Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije.

S obzirom na to da su u tijeku radovi rekonstrukcije, dogradnje i prenamjene bivše zgrade *Prima Standa* za potrebe premještanja Općinskog suda u Splitu, pravobraniteljica je od Ministarstva pravosuđa i uprave i predsjednice Općinskog suda u Splitu u listopadu 2020. godine zatražila podatak obuhvaćaju li građevinski radovi i ugradnju svih tehničkih elemenata potrebnih za osiguranje potpune

pristupačnosti buduće zgrade Općinskog suda u Splitu. Predsjednica Općinskog suda u Splitu je odgovorila da je projekt rekonstrukcije zgrade izrađen u skladu s Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti, da je osigurana vanjska i unutarnja pristupačnost objekta, predviđeni su sanitarni čvorovi za osobe s invaliditetom, a prilikom opremanja objekta vodit će se računa da i namještaj odgovara odredbama Pravilnika. U odnosu na parkirališna mjesta navodi se da zgrada nema vlastito parkiralište, ali da se sjeverno i južno od objekta nalaze javna parkirališta s kojih se može bez arhitektonskih barijera pristupiti ulazu suda.

Najsveobuhvatnija preporuka u vezi poboljšanja pristupačnosti javnih površina poslana je Gradu Splitu 24. veljače 2020., kojom su fotografijom i tekstom popraćene sve sporne lokacije užeg centra grada uključujući i javne sanitarne čvorove. Na preporuku iz veljače 2020. odgovoreno je u svibnju 2020. godine. Upravni odjel za komunalno gospodarstvo, redarstvo i mjesnu samoupravu odgovorio je da su u proteklom periodu zbog epidemije bolesti COVID-19 imali stroga ograničenja u vezi s izvođenjem radova na površinama javne namjene, dok je u odnosu na jednu lokaciju u tijeku imovinsko-pravni spor po čijem će se okončanju udovoljiti preporuci. U odgovoru se ujedno navodi da će se sanacija oštećenih površina namijenjenih za kretanje (Zagrebačka ulica, Obala Hrvatskog narodnog preporoda) odrediti do rujna 2020. godine, iako to nije realizirano u navedenom roku. Poseban naglasak u preporuci stavljen je na problem čestih kvarova i neodržavanja podiznih platformi u užem centru grada Splita, zbog čega je podizna platforma u Marmontovoj ulici bila u kvaru gotovo 10 mjeseci, a jednom prilikom u listopadu 2020. zbog kvara na toj podiznoj platformi ostao je zaglavljen mladić u invalidskim kolicima. Navedeni incident bio je i medijski popraćen, a pravobraniteljica je tim povodom 7. listopada 2020. dala i slijedeću izjavu za medije:

„Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, osim što želi izraziti žaljenje zbog događaja koji opisuju roditelji djeteta s teškoćama u razvoju koje je zaglavilo na podiznoj platformi, ujedno želi obavijestiti javnost da je putem Područnog ureda pravobraniteljice u Splitu od veljače 2020. u četiri navrata pisano upozorila Grad Split na neispravnost rampe (od čega posljednji put 24. rujna 2020.), a savjetnica pravobraniteljice je dvaput i telefonom na tu temu razgovarala s nadležnim službenikom Grada Splita. Ponovno svjedočimo problemu na koji redovno ukazujemo, a to je da se nakon postavljanja elemenata pristupačnosti isti redovno ne održavaju, nakon kvara (dugo) ne popravljaju i posljedično ne upotrebljavaju. U gore navedenom slučaju moguće je očekivati i ozljede korisnika kao posljedicu njihove neispravnosti, a što je srećom ovom prilikom izbjegnuto. Postavljanje skupih podiznih platformi bez da se osigura njihovo održavanje i uporabljivost nije od koristi nikome, a najmanje osobama kojima je namijenjeno. Stoga ponovno apeliramo na Grad Split i druge jedinice lokalne samouprave da redovno održavaju i brinu za resurse ove vrste u zajednici i osiguraju pristupačnost osobama s invaliditetom kojima je to od svakodnevnosti.“

Pravobraniteljica je u listopadu 2019. uputila preporuku Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Biokovka vezano za ugradnju liftera na rekreacijskom bazenu u Biokovci. Iako je u studenom 2019. odgovoreno da je nabava dizalice na rekreacijskom bazenu Biokovka uvrštena u plan investicija za 2020., na ponovljeni upit u prosincu 2020. zaprimili smo odgovor da planirana ugradnja nije realizirana te da su zbog epidemije COVID-19 sve investicije iz Plana zaustavljene do daljnjeg. Početkom veljače 2021. obavijestili smo Specijalnu bolnicu za medicinsku rehabilitaciju Biokovka o mogućnosti da se u suradnji s jedinicom lokalne samouprave prijavi na Javni poziv Ministarstva hrvatskih branitelja za Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom u svrhu pribave financijskih sredstava za ugradnju dizalice na rekreacijskom bazenu.

Nakon obraćanja Autoškole Hajduk d.o.o. da ima namjeru ugraditi specijalizirane komande u vozilo autoškole kako bi omogućili polaganje vozačkog ispita osobama s invaliditetom, pravobraniteljica je u prosincu 2020. izdala Autoškoli Hajduk d.o.o. preporuku za osiguranje potpore od strane tijela lokalne ili područne (regionalne) samouprave kroz (su)financiranje nadogradnje ili ugradnje specijaliziranih komandi u vozilo autoškole. Autoškola Hajduk je već u siječnju 2021. realizirala potporu i nabavila električni BMWi3 sa specijalnim ručnim komandama i tako postala prva autoškola na području Dalmacije koja omogućava polaganje vozačkog ispita B kategorije osobama s invaliditetom.

Nakon što je 30. kolovoza 2020. u medije dospjela snimka brutalnoga fizičkog napada na mladića L. J. iz Kaštel Štafilića za kojeg se navodi da je osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom najoštrije je javno osudila napad. Iz priopćenja izdvajamo:

„Zločin iz mržnje kao kazneno djelo počinjeno upravo zbog određenih osobina žrtve, među kojima i postojanja određenog oblika invaliditeta, prestaje biti problem samo žrtve i počinitelja već je širi društveni problem koji zahtijeva angažman svih resursa u zajednici. Kazna izrečena prema počiniteljima kaznenog djela osim retribucijskog, nužno mora imati i odgojni karakter u svrhu otklanjanja uzroka takvog ponašanja, a žrtvi kaznenog djela je potrebno osigurati psihološku pomoć radi prevladavanja traume prouzrokovane napadom. Pravobraniteljica u tom smislu zahtijeva žuran angažman svih za to nadležnih tijela, kako pravosudnih tijela tako i nadležnog centra za socijalnu skrb. Pravobraniteljica ujedno apelira i na medije da se suzdrže od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja osobnih i obiteljskih prilika žrtve koje može dovesti do njegovog dodatnog traumatiziranja.“ Detaljnije o navedenom slučaju, kao i o zatraženim izvješćima DORH-a i Centra za socijalnu skrb Split, Podružnica Kaštela, opisano je u dijelu ovog Izvješća po nazivom *Kaznena djela počinjena zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom.*

Na području **grada Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije** kao posebno značajne aktivnosti izdvajamo održani sastanak s predstavnicima Grada Dubrovnika i udrugama za zaštitu prava osobe s invaliditetom, kao i obilazak Poliklinike za mentalno zdravlje djece i mladih OB Dubrovnik koja je započela s radom u travnju 2019. godine. Poliklinika provodi sveobuhvatan pristup ranoj intervenciji kod djece kod koje je utvrđen neurorazvojni rizik i teškoće u razvoju i predstavlja jedinstven primjer dobre prakse u pristupu ranoj intervenciji. U tijeku je ujedno projekt obnove i dogradnje dnevne bolnice Metković, kao podružnice OB Dubrovnik, u sklopu koje se također planira osnivanje Kabineta za ranu intervenciju. Završetak radova obnove i dogradnje očekuje se u studenom 2021. godine.

Pravobraniteljica je u studenom 2020. uputila Gradu Dubrovniku opširnu preporuku s prijedlozima izmjena i dopuna Nacrta odluke o davanju u najam stanova u vlasništvu grada Dubrovnika s mogućnošću kupnje u svrhu rješavanja stambenog pitanja mladih i mladih obitelji na području grada Dubrovnika. Jedan od kriterija za ostvarenje reda prvenstva kod najma stanova jest invaliditet podnositelja zahtjeva ili invaliditet malodobnog člana obitelji. Osim ispravnog označavanja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kako u Odluci, tako i u svim drugim aktima Grada, preporuka se odnosila na proširenje pretpostavki za ostvarenje dodatnih bodova i to na temelju utvrđenja određene razine funkcionalnog, a ne samo tjelesnog oštećenja, kao i proširenje kruga isprava kojima se dokazuje invaliditet podnositelja zahtjeva odnosno razvojne teškoće malodobnog člana njegove obitelji. Preporuka pravobraniteljice u većem je dijelu uvažena. Nadalje, povodom pritužbe jedne stanovnice otoka Lopuda pravobraniteljica je Gradu Dubrovniku uputila preporuku za osiguranje pristupačnosti lopudske plaže. Povodom preporuke postavljena je montažna željezna rampa na plaži s kojom je prituženica bila zadovoljna, iako je pravobraniteljica zagovarala trajnije i sigurnije rješenje.

Na području **grada Šibenika i Šibensko-kninske županije** suradnja s tijelima lokalne samouprave također je vezana za pitanja pristupačnosti javnih površina, posebice rekonstrukciju kolnika i nogostupa u Zvonimirovoj ulici, te je podržan prijedlog udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom za ugradnju vanjskog dizala kod Katedrale sv. Jakova. Preporuka pravobraniteljice upućena je i Općoj bolnici Šibenik zbog neodgovarajućeg rješenja pristupačnosti Odjela za transfuzijsku medicinu. Povodom većeg obraćanja pojedinaca, ali i pritužbi udruga za zaštitu prava osoba s invaliditetom zbog nepristupačnosti Područnih službi HZMO-a, HZZO-a i ZOSI-a koje se sve nalaze u Ulici fra Jerolima Milete u Šibeniku, pravobraniteljica je uputila preporuku Središnjoj službi HZMO-a i HZZO-a zahtijevajući informaciju je li i kada planirano osiguranje pristupačnosti zgrade u kojoj se nalaze navedene službe. Središnja služba HZMO-a izvijestila nas je 22. prosinca 2020. da je u tijeku izrada projekta sanacije pročelja, kotlovnice i ugradnje dizala na navedenoj lokaciji. Dodaje se da se predmetnim projektom, između ostalog, uređuje ulaz u zgradu na način da je predviđena izvedba novog stubišta i podizna platforma za osobe s invaliditetom. Dopršetak projekta sanacije pročelja,

kotlovnice i ugradnje dizala na poslovnoj zgradi očekuje se početkom slijedeće godine (2021., op. a.), te su u prijedlogu Plana nabave HZMO-a za 2021. planirana financijska sredstva za izvođenje spomenutih radova.

Po zaprimanju obavijesti da su u Općini Primošten u tijeku radovi na proširenju javnog parkirališta kojima će se osigurati dodatnih dvadesetak parkirališnih mjesta, pravobraniteljica je u studenom 2020. uputila preporuku Općini Primošten da se predvidi označavanje odgovarajućeg broja parkirališnih mjesta i za osobe s invaliditetom. U odgovoru Općine Primošten obaviješteni smo da će uz postojeća dva parkirališna mjesta biti označeno još jedno dodatno parkirališno mjesto za OSI, što zadovoljava zahtjeve Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti.

Sastanak s predstavnicima **Grada Zadra i Zadarske županije**, udruga za osobe s invaliditetom i udruga roditelja djece s teškoćama u razvoju također je većim dijelom problematizirao nepristupačnost javnih površina, ugostiteljskih objekata i drugih javnih sadržaja. Kao i u preostalom dijelu Dalmacije, otegotnu okolnost kod pitanja pristupačnosti predstavljaju strma konfiguracija tla, uske ulice i tradicijski način gradnje, posebice u starijim dijelovima grada. Grad Zadar je krajem 2019. nabavio 25 novih gradskih i prigradskih autobusa za prijevoz putnika koji su svi prilagođeni za osobe s invaliditetom, ali problem i dalje predstavljaju većinom nepristupačna autobusna stajališta. Pravobraniteljica je Gradu Zadru u srpnju 2020. uputila preporuku zbog neodržavanja dijela plaže namijenjenog za osobe s invaliditetom na kupalištu Vitrenjak u Zadru. Grad Zadar je odgovorio da je čišćenje plaže i održavanje rampe povjereno gradskoj komunalnoj tvrtki i ugovornom izvođaču kamenoklesarskih radova te su ujedno dostavljene fotografije uređenja plaže koje je obavljeno nakon zaprimanja preporuke.

U listopadu 2020. u medijima je objavljena vijest da je u gradu Zadru ugostitelj zatražio od majke s djevojčicom koja ima Downov sindrom te njihove prijateljice da napuste ugostiteljski objekt jer da im narušavaju reputaciju lokala. Tim povodom pravobraniteljica je 2. listopada 2020. dala medijima sljedeću izjavu:

„Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom najoštrije osuđuje događaj u Zadru kada je od majke djevojčice sa sindromom Down i njene prijateljice zatraženo da s djetetom napuste ugostiteljski objekt zbog „narušavanja reputacije lokala“.

Gruba i izravna diskriminacija usmjerena prema djetetu s teškoćama u razvoju i njenom roditelju apsolutno je neprihvatljiva te zaslužuje snažnu moralnu osudu. No, osim što je moralno neprihvatljiva, valja znati i da je strogo zabranjena i utuživa prema Zakonu o suzbijanju diskriminacije koji osigurava zaštitu i promiče jednakost svih građana ove zemlje kao najvišu vrednotu ustavnog poretka.

S obzirom na snažne osuđujuće reakcije građana Zadra i lokalnih dužnosnika, kao i na brojne pozitivne vijesti iz Zadra o integraciji djece s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom u lokalnu zajednicu, vjerujemo da se radi o izoliranom incidentu, a ne o uobičajenoj praksi. Ipak, svaki ovakav događaj važno je osvjetliti i nanovo poslati poruku o važnosti poštovanja, uvažavanja i priznavanja djece i odraslih osoba s invaliditetom koji to trebaju i zaslužuju.“

Osim navedenog, savjetnica pravobraniteljice iz PU Split sudjelovala je također i na tribinama *Osmijeh me nosi – Tribina za OSI* u organizaciji Gradske knjižnice Marka Marulića, koje su se održavale u knjižnici jednom mjesečno od prosinca 2019. do veljače 2020. godine. Na navedenoj tribini predstavljale su se osobe s invaliditetom iz različitih područja rada i djelovanja, a jedan dio tribine bio je posvećen postavljanju pitanja iz područja zaštite prava osoba s invaliditetom, koja su većinom upućivana savjetnici POSI. Savjetnica je ujedno 20. veljače 2020. sudjelovala na Konferenciji *Siromaštvo u urbanim sredinama* u organizaciji Grada Splita, a 5. lipnja 2020. prisustvovala je otvorenju *Buffeta Leptir* udruge TOMS u Trogiru koji zapošljava osobe s invaliditetom. Dana 15. lipnja 2020. savjetnica je nazočila svečanoj dodjeli rektorovih nagrada Sveučilišta u Splitu, gdje je nagrada izravno dodijeljena studentu s invaliditetom Stipi Margiću za aplikaciju o pristupačnosti objekata javne namjene. Savjetnica je sudjelovala i na *online* konferencijama Udruge Zamisli: *Izazovi asistencije osobama s invaliditetom i*

djece s teškoćama u razvoju, Hrvatska i EU praksa 23. rujna 2020., te Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom, Hrvatska i EU praksa 25. studenog 2020. godine.

Zaključak:

Dvije godine rada područnih ureda potvrdile su opravdanost dugogodišnje inicijative osoba s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju kojom se zahtijevalo otvaranje područnih ureda Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i u dijelovima Hrvatske udaljenijim od Zagreba.

Naime, brojnost izravnih obraćanja područnim uredima, priroda tih obraćanja te posebno povratne informacije od samih građana potvrđuju kako je i dalje prisutna niska razina povjerenja građana prema institucijama i ustanovama koje odlučuju o njihovim pravima te kako su osobe s invaliditetom upravo Područne urede Osijek i Split prepoznale i prihvatile kao mjesta na kojima se mogu pouzdano i sveobuhvatno savjetovati o načinu ostvarivanja prava koja im pripadaju na temelju invaliditeta, ali i kao mjesta na kojima mogu očekivati pomoć i zaštitu u slučaju kršenja ljudskih prava i diskriminacije zbog invaliditeta. Približavanjem informacija osobama s invaliditetom o pravima koja imaju, uspješnim rješavanjem pojedinačnih slučajeva kršenja prava i diskriminacije na temelju invaliditeta, identificiranjem i aktualiziranjem specifičnosti položaja osoba s invaliditetom na lokalnoj razini kroz istupe predstavnika Ureda u lokalnim medijima, kao i organizacijom događanja i aktivnosti na lokalnoj razini, Područni uredi Osijek i Split doprinose podizanju razine svijesti građana o pravima osoba s invaliditetom u Slavoniji, Baranji, Srijemu i Dalmaciji te na taj način ostvaruju jedan od važnih ciljeva Ureda pravobraniteljice.

Uzimajući u obzir dosadašnja iskustva te analizirajući rezultate rada u prve dvije godine rada Područnog ureda Osijek i godinu dana rada Područnog ureda Split, ističe se kontinuirano povećanje broja obraćanja građana, udruga, ali i djelatnika različitih ustanova i institucija koji rade s osobama s invaliditetom i djecom s teškoćama u razvoju. Budući da broj obraćanja u pravilu raste kao posljedica provođenja ranije opisanih „terenskih“ aktivnosti (radionice i predavanja, obilasci udruga, pojavljivanje u medijima, stručni skupovi, konferencije i dr.), a one se tijekom 2020. godine zbog nepovoljne epidemiološke situacije nisu mogle provoditi na način i u opsegu kako je to bilo planirano, u predstojećem razdoblju područni uredi će dodatno prilagoditi i intenzivirati upravo te aktivnosti kako bi se osiguralo ostvarivanje i zaštita prava svih osoba s invaliditetom, posebno onih koje su zbog svih mjera i ograničenja dodatno izolirane i u nepovoljnijem položaju.

Također, s obzirom na pozitivna iskustva i rezultate ostvarene kroz neposrednu suradnju područnih ureda s udrugama, općinama, gradovima i županijama, kao i s područnim organizacijama državnih institucija, daljnje aktivnosti bit će usmjerene upravo na jačanje takvih oblika suradnje te na povezivanje institucija koje su važne za ostvarivanje i zaštitu prava osoba s invaliditetom. Pritom će se nastaviti ukazivati na obvezu suradnje svih nadležnih institucija s organizacijama civilnog društva i na nužnost uključivanja predstavnika osoba s invaliditetom u planiranja i rasprave o donošenju mjera i odluka koje se tiču lokalne i regionalne razine. Naime, pozitivni pomaci u kvaliteti življenja osoba s invaliditetom primijećeni su upravo u onim područjima u kojima takva suradnja i njihova uključenost u donošenje odluka postoji te bi upravo takvi pozitivni primjeri trebali biti putokaz svim općinama, gradovima i županijama kako u predstojećem razdoblju poboljšati položaj osoba s invaliditetom na svom području.

2.26. RAD 4. SAZIVA STRUČNOG SAVJETA PRAVOBRANITELJICE

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u prosincu 2019. objavila Javni poziv na temelju kojeg su izabrani članovi 4. saziva Stručnog savjeta za 2020. godinu na mandat od 12 mjeseci. Među izabranim članicama i članovima iz različitih sredina (iz Zagreba, Karlovca, Dubrovnika, Pule, Osijeka, Vukovara i Slavonskog Broda) su osobe s invaliditetom, zagovaratelji prava osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, predstavnici akademske zajednice i predstavnici organizacija civilnog društva. S obzirom na događanja u 2020. godini (pandemiju i potrese) zbog kojih nije bilo mogućnosti za redovni rad Stručnog savjeta, prema prijedlogu pravobraniteljice, Sporazumu o osnivanju i radu pridodan je dodatak kojim se članovima izabranim u 2020. mandat produžuje i na 2021. godinu.

Plan i program rada Stručnog savjeta u 2020. godini

Općeniti prioriteti u radu odnosili su se na praćenje i promicanje KPOSI i nacionalnih strateških dokumenata, razmatranje pitanja od značaja za osobe s invaliditetom, predlaganje mjera za promicanje prava i unaprjeđenje položaja osoba s invaliditetom u RH, suradnja s institucijama i tijelima u cilju poboljšanja, zaštite, uključenosti i društvene angažiranosti osoba s invaliditetom; savjetovanje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o pitanjima važnim za pojedinu vrstu invaliditeta u svrhu definiranja javnih politika, otklanjanja nejednakosti te izmjene zakona, pravilnika i drugih akata te druga pitanja koja su važna za zaštitu prava i interesa osoba s invaliditetom.

Tijekom 2020. godini 4. saziv Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je tri sastanka - u veljači, kolovozu (online) i prosincu (online) 2020. godine.

Veljača 2020. godine - Održan je osnivački sastanak IV. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Članovi i članice izabrani su na vrijeme od 12 mjeseci s trajanjem mandata od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. godine. Tijekom osnivačkog sastanka kojem su prisustvovali svi članovi i njihove zamjene, svi su upoznati s planom i programom rada Stručnog savjeta u 2020. godinu, načinom rada, obvezama članova. Svi nazočni članovi Stručnog savjeta potpisali su Sporazum o osnivanju i radu Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Tijekom prvog sastanka je najviše riječi bilo o potrebama i procesima donošenja Zakona o inkluzivnom dodatku, Zakona o osobnim pomagačima i Zakona o asistentima, primjeni Općih komentara UN Odbora za prava osoba s invaliditetom br. 2 i 7, o izazovima u financiranju rada organizacija i udruga osoba s invaliditetom, problemima u obrazovanju djece s teškoćama u razvoju, (ne)pristupačnosti obrazovnih ustanova visokoškolskog obrazovanja, ali i drugim temama na kojima će se raditi tijekom sastanaka u 2020. godine.

Kolovoz 2020. godine – Tijekom online sastanka razgovaralo se o radu Stručnog savjeta tijekom 2020. i 2021. godine, kao i o temama vezanim za okolnosti življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji u uvjetima pandemije bolesti COVID-19. Istaknuto je kako je tijekom proteklih mjeseci otežanog rada Ured pravobraniteljice normalno funkcionirao, kako su od strane nadležnih tijela uvažavane upućivane preporuke (posebice je važnom istaknuta preporuka o položaju korisnika smještaja u domovima za starije i nemoćne u uvjetima pandemije) te kako je uspostavljena vrlo dobra suradnja s nadležnim tijelima različitih sustava. Među najvećim izazovima u budućnosti prepoznati su početak i odvijanje nastave u novoj školskoj godini, organizacija nastave za učenike s teškoćama, pitanje uređenja rada asistenata u posebnim okolnostima pandemije, nužnost bolje operacionalizacije postupanja žurnih službi prema osobama s invaliditetom u rizičnim situacijama, dugotrajnost provođenja natječaja Zavoda za vještačenje profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom zaključenog u veljači ove godine za zapošljavanje i održavanje zaposlenosti osoba s invaliditetom, poteškoće u komunikaciji i načinima prenošenju informacija, važnost nastavka podrške radu udruga koje su pružatelji socijalnih usluga, te druge aktualne teme od važnosti za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Zbog zaštite zdravlja i sprečavanja širenja zaraze do daljega je dogovoren rad putem digitalnih platformi u punom sastavu Stručnog savjeta, kao i u užem sastavu ovisno o temi te održavanje virtualnih online sastanaka s predstavnicima nadležnih tijela i institucija.

Zaključci:

1. Uputiti preporuku Ministarstvu znanosti i obrazovanja vezano uz nastavak obrazovanja u uvjetima širenja COVIDA-19 (prilagodbe za nastavu od kuće, komunikacija i informiranje nastavnog osoblja i roditelja i dr.).
2. Potaknuti osnivanje kriznog tima (okupljeni mobilni tim stručnjaka koji će odgovarati i pokušati naći rješenja vezano uz specifične potrebe djece s teškoćama u razvoju u uvjetima širenja COVID-19).
3. Održati sastanak i razmotriti smjernice kako i tko će usmjeriti učenike s invaliditetom u visoko obrazovanje kao i informirati o pravima vezano uz direktni upis (provjeriti koja je uloga Centra za informiranje i savjetovanje o karijeri – CISOK).

4. Uputiti preporuku vezano uz osiguravanje opstojnosti i nastavka financiranja udruga (mnoge od njih jedine pružaju razne socijalne i zdravstvene usluge od prioriteta za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju).
5. Izraditi brošuru vezano uz prava osoba s invaliditetom za srednje škole i fakultete (sistematizirati propise i prava na jedno mjesto).
6. Uputiti preporuku vezano uz osnivanje i veću učinkovitost Povjerenstva Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom.
7. Uputiti preporuku vezano uz izradu nove Nacionalne strategije (u tijeku).
8. Uputiti preporuku vezano uz pripremu potreba osoba s invaliditetom, izradu kriterija i aktivnosti u novim Operativnim programima financiranim iz fondova Europske unije.
Kod OPKK posebnu pozornost obratiti na kriterije za osobne asistente (njihove plaće, satnicu i dr.), transformaciju domova i deinstitucionalizaciju, pristupačnost stanovanju i prijevoz
9. Provjeriti čl. 14. i čl. 11. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom - provjeriti što Pravobranitelj za osobe s invaliditetom može učiniti.
10. Statistika o osobama s invaliditetom za vrijeme COVIDA-19 – održati sastanak s predstavnicima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Prosinac 2020. godine - Pravobraniteljica je podijelila informacije o postupanjima nadležnih tijela s preporukama koje su od strane Ureda upućivane tijekom razdoblja od prošlog sastanka u kolovozu, provedenim aktivnostima i zapažanjima iz rada, posebice rada područnih ureda u Osijeku i Splitu. Zbog trenutnih okolnosti vezano za COVID-19 i ponovnog djelomičnog zatvaranja, značajna pažnja posvećena je raspravi o utjecaju „korona krize“ na svakodnevni život i zdravlje osoba s invaliditetom, djece s teškoćama u razvoju i članova njihovih obitelji. Kao posebni problemi prepoznati su izostanci potrebnih zdravstvenih usluga, terapijskih i rehabilitacijskih postupaka usmjerenih na održavanje zdravstvenog stanja, nedostatak ili ograničenost osobne asistencije, nedostatak bolničkog osoblja i antidekubitalne opreme (posebno antidekubitalnih madraca) u bolničkim ustanovama te drugi svakodnevni izazovi koji onemogućavaju normalni život i funkcioniranje osoba s invaliditetom i njihovih obitelji. Istaknuto je kako problem za osobe s invaliditetom predstavlja i činjenica da se sada u zdravstvene ustanove primaju samo osobe koje se nalaze u vrlo lošem zdravstvenom stanju kada im je potreban kisik i/ili respirator. Vidljiv je i evidentan nedostatak osoblja. Posebna rasprava se vodila vezano za najave o dolasku cjepiva i procesima procjepljivanja stanovništva o čemu još uvijek postoji veliki broj nepoznanica. Članovi Stručnog savjeta su iznijeli svoju podijeljenost u vezi određivanja obveze cijepljenja. Između ostalog predloženo je da se uputi preporuka nadležnim tijelima na temelju koje će se npr. osobni asistenti osoba s invaliditetom i same osobe s invaliditetom naći među prioritetima za cijepljenje. Kao poseban izazov prepoznata su pitanja: obveze cijepljenja osobnih asistenata, što činiti kada oba roditelja djeteta s teškoćama obole od korone, kako dodatno pružiti psihološku pomoć osobama s invaliditetom i kako se nositi s izazovima koji se mijenjaju iz dana u dan. Vezano za COVID-19 istaknuto je kako se većina rehabilitacija u ovom trenutku ne provodi. Veliki problemi nastaju kod udruga koji su pružatelji socijalnih usluga, a koje zbog cjelokupne situacije ove godine ostaju bez potrebnih sredstava za rad i funkcioniranje. U Dubrovniku je situacije nešto bolja samo iz razloga što je uspjela započeti s radom Poliklinika za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik. Više članova Stručnog savjeta izrazili su nezadovoljstvo zbog načina rada pojedinih radnih skupina formiranih za izradu zakonskih i podzakonskih prijedloga koji se tiču prava osoba s invaliditetom. Isto tako više članova izrazili su nezadovoljstvo i zbog ne donošenja izmjena važećeg zakonskog okvira, kao i načina i neefikasnosti rada pojedinih radnih skupina osnovanih pri nadležnim ministarstvima. Zaključeno je kako je ponovno došlo do odgađanja donošenja okvira za osobnu asistenciju i inkluzivni dodatak te odgađanja donošenja izmjena i dopuna važećeg Zakona o socijalnoj skrbi. Tako na primjer, pilot projekt osobnih asistenata provodi čak od 2006. godine, a da on ne prerasta u sustav. Tijekom sastanka predloženo je da se zbog okolnosti izazvanih koronom i situacije u kojoj se nalaze osobe s invaliditetom pri lokalnim stožerima naprave popisi (baze) s podacima volontera kojima bi se osobe s invaliditetom mogle javiti. Također, ukazano je na važnost očuvanja mentalnog zdravlja, te zbog toga formiranje mobilnih timova koji bi u najmanju ruku kontaktirali i

komunicirali s osobama s invaliditetom i članovima njihovih obitelji kako bi im se maksimalno olakšale okolnosti izolacije.

Vezano za potres i posljedice potresa, odnosno obnovu Grada Zagreba i zahvaćenih županija, predloženo je da se obuhvate i elementi za uređivanje/rješavanje pristupačnosti. Prvobitni prijedlozi koje je su SUMSI i Pravobraniteljica uputili nadležnim institucijama, nisu prihvaćeni u predloženim oblicima, nego su dobivena obrazloženja da će zahvati pristupačnosti biti razrađeni provedbenim aktima, zbog čega treba nastaviti pratiti da li će se to uistinu tako i dogoditi. Zbog potresa otvorene su i teme vezane za načine organizacije i postupanja žurnih službi u kriznim situacijama, posebice u vidu raspolaganja s podacima o mjestima boravka/prebivališta osoba s invaliditetom. Zaključeno je kako lokalni stožeri civilne zaštite ne znaju za lokaciju i teškoće pojedinih osoba s invaliditetom, pa im stoga niti ne mogu na odgovarajući način pomoći. Potresi tijekom 2020. godine su ponovnu tu problematiku aktualizirali. Unatoč čl. 33. st. 1. važećeg Pravilnika o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja („Narodne novine“, br. 49/17) kojim je određeno da planovi djelovanja civilne zaštite područnih (regionalnih) samouprava obvezno sadrže razradu zadovoljavanja potreba skupina ili kategorija osoba s invaliditetom, dok planovi djelovanja civilne zaštite lokalnih samouprava moraju sadržavati osiguravanje specifičnih potreba svake osobe s invaliditetom, osobito gluhih, slijepih, gluhoslijepih, polupokretnih i nepokretnih osoba, takve obveze nisu operacionalizirani.

Tijekom sastanka podijeljene su informacije o „Renovacijskom valu“, strategiji koja na razini Europske unije pokreće Europska komisija u sklopu Zelenog plana. Prema objavljenom tekstu strategije, osnovni cilj strategije će biti energetska obnova zgrada i to javnih, komercijalnih, ali i stambenih, s ciljem smanjenja potrošnje energije globalne emisija ugljičnog dioksida (CO₂). Kao konkretni ciljevi su joj određeni u sljedećih deset godina udvostručiti energetska obnova zgrada, smanjiti emisiju stakleničkih plinova i smanjiti račune za grijanje i hlađenje stambenih i poslovnih prostora. Prema našim saznanjima pitanje pristupačnosti građevina, odnosno ugradnja rješenja za osiguravanje pristupačnosti, poput dizala, rampi i kosina, također je obuhvaćena i predviđeno ovom strategijom. Pravobraniteljica je uputila o tome preporuke nadležnim ministarstvima, Ministarstvu prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine i Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

Zaključci i preporuke:

1. Poslati aneks Sporazuma svim članovima vezano za rad Stručnog savjeta u 2021. godini.
2. Razmotriti slanje preporuke vezano za važeći Zakon o radu u vezi fleksibilizacije rada.
3. Poslati preporuku radnim skupinama vezano uz dokumente za programsko razdoblje 2021.-2027. kako bi istaknuli važna područja za financiranje putem fondova Europske unije.
4. Civilno društvo - poslati preporuku vezano za pristupačnost i novu strategiju Europske unije „Renovacijski val“.
5. Preporuka nacionalnom stožeru i lokalnim stožerima vezano uz psihološku podršku, također i preporuka nadležnom ministarstvu za centre socijalne skrbi da kontaktiraju korisnike.
6. Uputiti upit nadležnom ministarstvu tko su imenovani članovi u radnoj skupini za izradu prijedloga Zakona o osobnoj asistenciji i u kojoj se fazi izrade nalazi navedeni prijedlog.

S obzirom na širenje zaraze COVID-19 te odgode sastanaka, članovi 4. saziva Stručnog savjeta pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nastaviti će raditi i u 2021. godini u istom sastavu.

2.27. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Kao i u ostalim područjima, područje podizanja razine svijesti kroz 2020. godinu u potpunosti je bilo usmjereno na nastojanje da se prevladaju negativne posljedice koje je pandemija COVID-19 imala na osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju putem informiranja najvažnijih dionika i cjelokupne zajednice o njihovim potrebama i specifičnosti položaja u situaciji dugotrajnoga kriznog stanja.

Pravobraniteljica je na mrežnoj stranici istaknula poseban dio posvećen preporukama, kao i ostalim korisnim informacijama vezanim za poteškoće s kojima se susreću osobe s invaliditetom kao posebno ranjiva skupina tijekom pandemije novog koronavirusa: <https://posi.hr/koronavirus/> .

Pozvali smo sve osobe s invaliditetom i organizacije civilnog društva da se upoznaju sa sadržajem navedenih preporuka, jer osim što su u njima mogli pronaći odgovore na neka od pitanja koja ih muče, na taj način mogli su provjeriti kome su sve upućene i u kojoj mjeri se u svakodnevnom životu primjenjuju predložene mjere i aktivnosti.

Također smo ukazali da se putem poveznice <https://posi.hr/obavijest-o-privremenoj-organizaciji-rada-ureda-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/> moglo pristupiti obavijesti o privremenoj organizaciji rada Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

U nastavku donosimo priopćenja kojima smo u 2020. godini podizali razinu svijesti o pravima osoba s invaliditetom u kriznim situacijama pandemije i potresa, kao i u drugim situacijama koje su zahtijevale takvu vrstu obraćanja. Više o sadržaju samih priopćenja može se naći u drugim poglavljima izvješća koja se odnose na temu određene preporuke, a više o sudjelovanju u medijima možete pogledati u Prilogu 2.

Priopćenje povodom tragičnog događaja u Obiteljskom domu u Andraševcu

Pravobraniteljica je izrazila duboko žaljenje obiteljima i bližnjima osoba koje su stradale u tragičnom događaju u Obiteljskom domu Andraševac i naglasila kako su oni žrtve višegodišnjeg zanemarivanja skrbi o starima i nemoćnima te ignoriranja neupitne činjenice ubrzanog starenja građana Hrvatske i porasta udjela starijih.

Priopćenje povodom konferencije o pristupačnosti i dostupnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom

Dana 3. ožujka 2020. u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održana je konferencija povodom raspisivanja novog Poziva za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom, mlade i djecu s teškoćama u razvoju. Na konferenciji su se javnosti obratile pravobraniteljica Anka Slonjšak te ministrica kulture Nina Obuljen Koržinek.

Priopćenje povodom Međunarodnog dana žena: žene s invaliditetom u Republici Hrvatskoj i dalje se suočavaju s preprekama u svim segmentima života

Dana 8. ožujka 2020. pravobraniteljica je upozorila na dvostruku diskriminaciju žena s invaliditetom i to posebno u područjima obrazovanja i zapošljavanja, u ostvarivanju prava na partnerske odnose i obitelj. Upozorila je i na nasilje nad ženama s invaliditetom i njihovu podzastupljenost u tijelima vlasti, upravnim i nadzornim tijelima. Istaknula je kako položaj žena s invaliditetom u Republici Hrvatskoj ne udovoljava konvencijskim zahtjevima te da je država dužna poduzeti mjere kojima bi se ženama s invaliditetom priznala temeljna ljudska prava, sukladno Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom.

Priopćenje o postupanju osoba s invaliditetom, udruga i obitelji vezano uz sprječavanje širenja zarazne bolesti COVID-19

Dana 14. ožujka 2020. pravobraniteljica je uputila priopćenje u kojem je, s obzirom na preporuke Kriznog stožera Ministarstva zdravstva i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo u odnosu na izbjegavanje okupljanja većeg broja osoba, posebno osoba u povećanom riziku od zaraze, preporučila svim udrugama i pružateljima usluga za osobe s invaliditetom da ograniče odnosno obustave provedbu svojih programa i aktivnosti koje podrazumijevaju okupljanje i istovremeni boravak većeg broja djece s teškoćama u razvoju odnosno odraslih osoba s invaliditetom, neovisno u kojem djelu Hrvatske se nalaze.

Apelirala je i na roditelje djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom da se dosljedno pridržavaju preporuka Kriznog stožera i pružatelja usluga vezano uz izbjegavanje rizika zaraze, s obzirom na to da se radi o populaciji kod koje bi eventualna bolnička karantena podrazumijevala dodatnu prilagodbu uvjeta, obveznu prisutnost roditelja odnosno skrbnika, čime bi se višestruko otežala organizacija liječenja i skrbi.

Preporučila je Kriznom stožeru da planira odnosno osigura i sve potrebne mjere za prihvata, liječenje i sigurnost za osobe s invaliditetom, ovisno o njihovim specifičnim potrebama.

Povodom situacije uzrokovane pojavom koronavirusa i njime uzrokovane bolesti COVID-19 pravobraniteljica za osobe s invaliditetom odaslala je brojne preporuke s kojima je upoznala širu javnost putem priopćenja za medije. U nastavku donosimo neke od njih:

Dana 9. travnja 2020. pravobraniteljica je medijima uputila priopćenje vezano uz slučaj izbijanja zaraze koronavirusom u Domu za starije i nemoćne u Splitu, Vukovarska 79.

U priopćenju smo naveli kako od početka pogoršanja epidemiološke situacije uzrokovane pojavom koronavirusa i njime izazvane bolesti COVID-19 u RH. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sukladno zakonskim ovlastima kontinuirano upućuje preporuke nadležnim tijelima (ministarstva, stožeri, Vlada RH i dr.) i zainteresiranoj javnosti (udruge, mediji) vezano za mjere i aktivnosti koje je nužno donositi i provoditi s ciljem zaštite osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju kao posebno ranjivih skupina.

U posebno ranjivu skupinu spadaju i osobe s invaliditetom starije životne dobi smještene u ustanovama, koje zbog dobi i zdravstvenih teškoća imaju veći rizik od razvoja težih oblika COVID-19. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u ovom je priopćenju izrazila posebnu zabrinutost zbog slučaja izbijanja zaraze koronavirusom u Domu za starije i nemoćne u Splitu, Vukovarska 79.

S tim u vezi podsjetili smo na mjerodavne odluke nadležnih tijela kao što je bila odluka Vlade RH o proglašenju epidemije bolesti COVID-19 na području čitave RH donesena 13. ožujka 2020. godine i Upute za sprečavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 u domovima za starije osobe i drugim ustanovama u sustavu socijalne skrbi koje je 27. ožujka 2020. donijelo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Naglasili smo kako te upute jasno propisuju protokol postupanja za osiguranje prevencije zaraze, kao i postupak s korisnicima sa sumnjom na infekciju virusom. Iz medijskog izvještavanja bilo je vidljivo da su se u vezi Doma za starije i nemoćne osobe poduzimale odgovarajuće radnje kako bi se utvrdila odgovornost i smanjile negativne posljedice, ali je pravobraniteljica u ovom priopćenju pozvala na provođenje dodatnih mjera u cilju zaštite najosjetljivijih skupina građana, posebice provedbe učestalijih testiranja korisnika i djelatnika, koji su Protokolom testiranja na COVID-19/SARS-CoV-2 Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo već definirani kao prioritetna skupina za testiranje kako bi se spriječila pojava sličnih situacija u drugim ustanovama socijalne skrbi, kao i ustanovama zdravstvene skrbi, npr. specijalnim bolnicama za rehabilitaciju.

Priopćenje povodom odluke ministra rada i mirovinskoga sustava o prenamjeni sredstava prikupljenih od poslodavaca zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom

Dana 8. svibnja 2020. u *Narodnim novinama* objavljena je odluka ministra rada i mirovinskoga sustava Josipa Aladrovića kojom je promijenjena svrha prikupljenih sredstava novčane naknade uplaćivane do sada od strane poslodavaca zbog neispunjenja obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica je izrazila mišljenje da, ako je u situaciji ugroze opstanka radnih mjesta bilo nužno donijeti ovakvu odluku, valjalo je zakonom jasno ograničiti rok u kojemu je dopušteno takvo raspolaganje sredstvima, odnosno trebalo ju je definirati kao jednokratnu posudbu na određeni vremenski rok s jasno definiranim kriterijima o namjeni tih sredstava i, ono što je osobito važno, znati koliki bi bio udio očuvanih radnih mjesta za osobe s invaliditetom.

Priopćenje - stav pravobraniteljice o položaju korisnika smještaja u domovima za starije i nemoćne u uvjetima pandemije koronavirusa

Dana 28. srpnja 2020. poslali smo priopćenje u kojem smo naglasili, iako smo svjesni da aktualna epidemiološka situacija predstavlja velik izazov i odgovornost za tijela državne vlasti i odgovorne osobe u ustanovama socijalne skrbi, da se zaštita temeljnih ljudskih prava i sloboda ne smije bezrezervno isključiti bez prethodnog detaljnog preispitivanja drugih manje otegotnih mogućnosti u svrhu ostvarenja istog cilja.

Dana 31. kolovoza 2020., nakon što je u medije dospjela snimka brutalnoga fizičkog napada na mladića u Kaštel Štafiliću za kojega se navodi da je osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom **priopćenjem je najoštrije osudila napad** te naglasila kako očekuje žurno reagiranje svih nadležnih tijela. Pravobraniteljica je ujedno apelirala i na medije da se suzdrže od senzacionalističkog i

svakog drugoga neopravdanog otkrivanja osobnih i obiteljskih prilika žrtve koje može dovesti do njegovoga dodatnog traumatiziranja.

Priopćenjem od 2. listopada 2020. pravobraniteljica za osobe s invaliditetom najoštrije je **osudila događaj u Zadru** kada je od majke djevojčice sa sindromom Down i njene prijateljice zatraženo da s djetetom napuste ugostiteljski objekt zbog „narušavanja reputacije lokala“.

Priopćenje povodom medijskih napisa o odobravanju respiratora za 33-godišnju osobu s invaliditetom

Medijski napisi o potrebi osiguranja dodatnoga ortopedskog pomagala (respiratora) za 33-godišnju osobu s teškim invaliditetom iz ruralnog područja koja u potpunosti ovisi o pomoći i njezi druge osobe ukazali su na to koliko se konvencijski zahtjevi u stvarnom životu ne provode te govore o problemima i strahovima s kojima se osobe s invaliditetom suočavaju.

(više na poveznicama:

<https://www.24sata.hr/news/ivan-33-dajte-mi-jos-jedan-respirator-da-mogu-prezivjeti-690799>

<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/20539/dajmo-mu-da-die-ivan-treba-dodatni-respirator-a-na-putu-do-njega-stoji-pravilnik> <https://vijesti.hrt.hr/608674/respirator-za-ivana>)

Reagirajući na te napise pravobraniteljica je upozorila na nužnost uspostave procedura i protokola koji će biti životni i na korist osobama s invaliditetom te istaknula da propisi ne smiju biti zapreka za ostvarivanje prava na zdravstvene usluge kojima se osobama s invaliditetom jamči konvencijski standard zdravstvene zaštite. *Neovisno o težini invaliditeta, svaka osoba teži postići svoj maksimum u neovisnosti te joj je država to dužna i omogućiti.*

Dana 12. listopada 2020. pravobraniteljica je medijima uputila priopćenje povodom obilježavanja prve godine rada Područnog ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom u Splitu.

Tijekom prve godine rada Područnog ureda Split provedeno je gotovo 600 radnji/aktivnosti iz djelokruga pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Obavljeno je 375 individualnih usmenih savjetovanja, a nadležnim tijelima javne vlasti i privatnim pravnim i fizičkim osobama upućene su 202 pisane preporuke, upozorenja, prijedloga, obavijesti i mišljenja. Najveći broj obraćanja Područnom uredu Split odnosio se na upite i zamolbe za savjetovanje o ostvarivanju prava za osobe s invaliditetom u svim područjima života i rada, posebice iz područja socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, zapošljavanja i rada, te pristupačnosti. Savjetnica pravobraniteljice sudjelovala je i na dvadesetak različitih događanja u organizaciji Ureda ili drugih organizatora, te je obavila desetak obilazaka udruga/prostora/ustanova u kojima borave i/ili rade osobe s invaliditetom na području Dalmacije.

Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom pravobraniteljica se javnosti obratila priopćenjem pod nazivom *Kroz teška vremena izgradimo bolji svijet za sve!*

Međunarodni dan osoba s invaliditetom 2020. zatekao nas je u situaciji pandemije koja je teško pogodila čitavo društvo, ali ima još veće posljedice za osobe s invaliditetom. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo od početka izbijanja pandemije do prosinca 2020. u Republici Hrvatskoj bilo je zaraženo 10.987 osoba s invaliditetom od kojih je 446 nažalost preminulo od posljedica bolesti.

Pritužbe pravobraniteljici za osobe s invaliditetom ukazivale su u tom razdoblju na velike teškoće na koje su nailazile osobe s invaliditetom u pristupu zdravstvenoj zaštiti, terapijskim i rehabilitacijskim postupcima usmjerenima na održavanje zdravlja, kao i u dostupnosti asistencije i drugih usluga podrške. Osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju često imaju dodatne zdravstvene teškoće koje ih čine visokorizičnom skupinom te im je nametnuta stroga višemjesečna izolacija i povlačenje iz društvenog, radnog pa i obiteljskog života.

Sve je to imalo za posljedicu pogoršanje mentalnog i fizičkog zdravlja te se još jednom pokazalo koliko je nužno uspostaviti sustav u kojemu će zdravstvene, socijalne i sve druge usluge biti dostupne osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, bez obzira na vrstu invaliditeta i na to u kojem dijelu Hrvatske žive.

U vrijeme korištenja različitih platformi za učenje na daljinu one često nisu bile pristupačne i učenicima s teškoćama u razvoju, posebno za učenike s komunikacijskim i senzoričkim teškoćama koji koriste različite oblike asistivne tehnologije, za učenike s autizmom, višestrukim teškoćama i drugima. U specifičnim uvjetima obrazovanja za ove učenike nije bila osigurana specifična programska, didaktička

i profesionalna podrška, te su najveći teret obrazovnog rada ponijeli sami roditelji. Ujedinjeni narodi su Međunarodni dan osoba s invaliditetom 2020. obilježili pod motom *Izgradnja boljeg: prema svijetu nakon COVID-a 19 koji uključuje osobe s invaliditetom, pristupačan je i održiv*. Stoga je pravobraniteljica pozvala hrvatske građane da u skladu s UN-ovim motom ovu krizu pretvore u priliku za izgradnju društva bez prepreka, uistinu jednakih mogućnosti.

Pravobraniteljica je reagirala na članak novinarkе Ivanke Toma objavljen 28. studenoga 2020. u *Jutarnjem listu*

U članku se pokušala umanjiti težina zdravstvenog stanja izazvanog dekubitalnim ranama i moguće smrtne posljedice, kao odraz neznanja i neiskustva autora teksta, ali i površnosti u radu budući da je tekst bio pun pogrešnih navoda. Naime, iznesen je netočan navod da na tematskoj sjednici Odbora za zdravstvo i socijalnu skrb Hrvatskog sabora posvećenoj temi dekubitalnih rana nije bilo riječi o stanju u Republici Hrvatskoj vezano za koronavirus. Upravo je sjednica i održana s ciljem da se progovori i o dodatno nepovoljnim okolnostima izazvanima koronavirusom koje predstavljaju značajnu prepreku u zdravstvenoj skrbi za osobe s invaliditetom. O navedenoj temi se raspravljalo na matičnom odboru za osobe s invaliditetom, a to je, kao mjesto gdje se na najvišoj zakonodavnoj razini i mora o tom problemu progovoriti. Zahvalili smo Odboru što je prepoznao važnost teme te prihvatio prijedlog Pravobraniteljice za održavanje takve sjednice iznesen prilikom obrane Godišnjeg izvješća za 2019. godinu u rujnu ove godine. Predsjednica Odbora gospođa Sabljar-Dračevac u uvodnom se dijelu osvrnula na postojeće teško stanje u Republici Hrvatskoj izazvano koronavirusom (Prijenos tematske sjednice uživo: <https://www.youtube.com/watch?v=9aR8JMq-QYs>) te se nadalje raspravljalo o uvjetima medicinskog zbrinjavanja osoba s dekubitalnim ranama prije pandemije i za vrijeme pandemije.

Ne ulazeći u motivaciju pisanja navedenog teksta, izrazili smo žaljenje što su osobe s invaliditetom i njihovo liječenje, problemi i mogući smrtni ishodi u vrijeme krize izazvane koronavirusom manje važni od „*Toga dramatičnog četvrtka kada je Vlada kapitulirala pred virusom i povukla potez nakon kojeg zbrajamo koliko će ljudi ostati bez posla, koliko poduzetnika definitivno propasti i utvrđujemo daljnje koncentrične krugove negativnih posljedica, važan i prevažan Odbor za zdravstvo i socijalnu politiku održao je tematsku sjednicu o – dekubitusu.*“

Osudili smo ovakav način razmišljanja i pisanja o zdravstvenim problemima osoba s invaliditetom jer je ponižavajući i diskriminirajući. Autorica je navedenim tekstom odaslala poruku čitateljima *Jutarnjeg lista* da je osim krize izazvane koronavirusom, u dijelu zdravstva, jedino važno liječenje oboljelih od koronavirusa, dok su problemi drugih skupina ljudi koji imaju drugačije zdravstvene poteškoće nebitni. Time su povrijeđena temeljna ljudska prava osoba s invaliditetom, ali i njihovo dostojanstvo.

Smatramo kako bi upravo svrha medija trebala biti podizanje svijesti o pravima osobama s invaliditetom te pozitivno izvještavanje kako bi se doprinijelo njihovoj vidljivosti u društvu i otklonio stereotipni način razmišljanja. Ovim tekstom nije postignut takav učinak te smatramo da se autorica teksta i uredništvo *Jutarnjeg lista* trebaju ispričati osobama s invaliditetom zbog ignoriranja ozbiljnih zdravstvenih problema s kojima se isti suočavaju, a koje se očitovale degradirajućim i ponižavajućim izvještavanjem. Zdravstveni problemi osoba s invaliditetom koje čine 12 % ukupnog stanovništva RH jednako su važni kao i ostali problemi s kojima se građani RH suočavaju u vrijeme krize izazvane pandemijom.

Javnosti je 18. prosinca upućeno priopćenje vezano uz *otvoreno pismo organizacija civilnog društva o natječaju Jačanje kapaciteta OCD-a za odgovaranje na potrebe lokalne zajednice*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku nadležnim ministarstvima te Zakladi za razvoj civilnog društva u kojoj je izrazila zabrinutost zbog rokova i kriterija objavljenog natječaja. Istaknuli smo kako je, unatoč više puta iskazanim primjedbama da je selekcija po principu „najbržeg prsta“ posve neprimjerena i u suprotnosti sa samom svrhom i ciljevima raspisivanja natječaja ove vrste, isti princip zadržan i ovom prigodom te će kao takav u konkretnom slučaju eliminirati upravo one kojima je namijenjen. Pravobraniteljica je ujedno dala punu potporu opravdanim zahtjevima organizacija civilnog društva istaknutima u otvorenom pismu od 17. prosinca 2020. te zamolila da se po njima žurno postupi.

Priopćenje povodom razornih potresa koji su pogodili područje Sisačko-moslavačke županije: osobama s invaliditetom potrebna je ciljana pomoć

Pravobraniteljica je izrazila najdublje suosjećanje s obiteljima koje su izgubile svoje najmilije u ovoj prirodnoj katastrofi i ostale bez svojih domova. Povodom razornih potresa koji su 28. i 29. prosinca 2020. pogodili Petrinju, Glinu, Sisak i okolna mjesta, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom kontaktirala je udruge osoba s invaliditetom u pogođenom području i nadležno Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike kako bi provjerila u kakvoj su situaciji osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama te doznala da su udruge u većoj mjeri stupile u kontakt sa svojim članovima i prikupile podatke o načinima i uvjetima njihovog zbrinjavanja. Između ostalog, pravobraniteljica je u priopćenju uputila sve građane koji su željeli pomoći osobama s invaliditetom na području zahvaćenom razornim potresima da se obrate ključnim službama Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike na terenu i udrugama osoba s invaliditetom na terenu kako bi pomoć bila što učinkovitija.

Projekt Zajednica bez granica

Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije kao korisnik te Županijska liga protiv raka - Split kao partner provode projekt *Zajednica bez granica*, u sklopu kojega su 24. i 25. rujna 2020. godine organizirane *Uvodna konferencija* projekta i edukacija za medijske djelatnike.

Tijekom *Uvodne konferencije* predstavnici projektnih partnera upoznali su prisutne s dotadašnjim iskustvima vezanim za medijske aktivnosti usmjerene na podizanje razine svijesti društva o problemima i pravima osoba s invaliditetom te su predstavili detalje samog projekta. Razdoblje provedbe projekta je od 20. kolovoza 2020. godine do 20. kolovoza 2022. godine, a ukupna je vrijednost je 923.433,65 kuna, od čega je 85 % bespovratno osigurano iz sredstava Europskog socijalnog fonda, a ostatak iz Državnog proračuna RH. Posrednička tijela na projektu su Ministarstvo kulture i medija te Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, a projekt medijski podupire slavonskobrodski radio posvećen praćenju upravo osoba s invaliditetom (Radio 92 FM).

Također je istaknuto kako će se projektnim aktivnostima i putem medijskog izvještavanja o osobama s invaliditetom senzibilizirati javnost i podići svijest o problemima i poteškoćama s kojima se osobe s invaliditetom susreću, ali najviše o mogućnostima osoba s invaliditetom kao ravnopravnih građana naše zajednice. Partnerske će radijske postaje u ulozu nositelja lokalnog razvoja zajednice, kao glas ranjivih i marginaliziranih skupina pojedinaca, nepristranim, pozitivnim predstavljanjem osoba s invaliditetom široj javnosti doprinijeti povećanju njihove socijalne uključenosti u lokalnim zajednicama. Navedeni ciljevi postići će se aktivnostima jačanja kapaciteta medijskih djelatnika te proizvodnjom i objavom programskih sadržaja medija namijenjenih povećanju vidljivosti osoba s invaliditetom u zajednici.

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na Uvodnoj konferenciji prisustvovali su zamjenik pravobraniteljice i savjetnik pravobraniteljice.

Zamjenik pravobraniteljice, uz izražavanje potpore i podrške provedbi projekta, istaknuo je činjenicu da su mediji, kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom, i medijsko izvještavanje o osobama s invaliditetom neizmjereno važni za osobe s invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu.

Također, suradnici pravobraniteljice održali su za medijske djelatnike edukaciju na temu *Prikazivanje osoba s invaliditetom u medijima u skladu s UN-ovom Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom*. Tijekom edukacije prisutne predstavnike medija osvijestilo se o obrascima izvještavanja koji nisu u skladu sa zahtjevima UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom te im se naznačilo koji bi bili prikladniji načini uz što više konkretnih primjera i uključivanja samih osoba s invaliditetom. Također, predstavljena su područja rada Ureda pravobraniteljice preko institucionalnih mehanizama, zakonodavnog okvira te nadležnosti i djelokruga rada, posebno ukazavši na aktualne aktivnosti institucije i aktivnosti provedene u nepune dvije godine rada Područnog ureda u Osijeku.

Medijskim djelatnicima ukazano je na važnost korištenja terminologije koja je u skladu s odredbama Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, te je naglašeno da već naziv kojim oslovjavamo određenu grupu ljudi ili pojedinca može odrediti stav prema njima. Kroz teorijsko izlaganje i primjere iz prakse

suradnici pravobraniteljice ukazali su na promjenu u načinu gledanja na invaliditet i osobe s invaliditetom, odnosno na nužnost shvaćanja invaliditeta kao pitanja ljudskih prava te su pozvali na odmak od medicinskog modela i modela milosrđa koji još uvijek prevladavaju u našem društvu, prema društvenom modelu invaliditeta i stavljanju naglaska na osobu kao nositelja jednakih prava i njezine sposobnosti i želje, umjesto na bolesti, nedostatke ili oštećenja.

Zaključno, suradnici pravobraniteljice zahvalili su na uspješno uspostavljenoj suradnji s medijima i udrugama s područja Brodsko-posavske županije, a koja je preduvjet za uklanjanje prepreka na koje nailaze osobe s invaliditetom i članovi njihovih obitelji u svakodnevnom životu.

Podizanje razine svijesti o odgovarajućoj terminologiji kad se govori o osobama s invaliditetom

U preporuci svim **saborskim odborima Hrvatskog sabora** i svim **ministarstvima** pravobraniteljica je istaknula kako je dužna upozoriti tijela na kršenje prava osoba s invaliditetom i s tim u vezi podsjetila na važnost da se u svakodnevnom govoru te u stručnim krugovima, raspravama i pisanim materijalima koristiti terminologija koju propisuje Konvencija o pravima osoba s invaliditetom kao i Ustav RH. Brojni zakonski i podzakonski akti i nadalje nisu u pogledu terminologije usklađeni s Ustavom RH niti s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Termini ne odgovaraju stvarnom medicinskom stanju pojedine osobe te su zastarjeli i kao takve ih je potrebno zamijeniti konvencijskom terminologijom.

Primjerice, Zakon o javnom bilježništvu („Narodne novine“, br. 120/16) u čl. 66. Pismeni gluhi i nijemi svjedoci, te čl. 67. Nepismeni gluhi i nijemi svjedoci zahtijeva drugačiju formulaciju jer je postojeća formulacija degradirajuća i ponižavajuća za osobe s gluhoćom. U preporuci smo podsjetili da osobe s osjetljivim oštećenjima mogu biti gluhe (sa stupnjevima), slijepa (sa stupnjevima) te je u rijetkim situacijama moguća gluhoslijepoća. Gluhe osobe nisu automatizmom nijeme, one imaju mogućnost govora, koji može biti više ili manje razvijen ili nerazvijen. U svakom slučaju, nisu nijeme i takva kategorija osoba s invaliditetom ne postoji te je navedene članke potrebno redefinirati. Ujedno smo problematizirali pismenost/nepismenost gluhih osoba odnosno koji su kriteriji prema kojima se određuje da je neka osoba pismena ili nepismena. Pogrešna je pretpostavka kao i stereotipan način razmišljanja o nepismenosti gluhih osoba samo zato što ne koriste jezik čujućih osoba. Hrvatski znakovni jezik koji uče gluhe osobe omogućava komunikaciju s gluhim osobama uz pomoć tumača. Djeca koja su nagluha često su korisnici slušnih aparata i prolaze kroz redoviti obrazovni sustav.

Stoga smo naveli kako je potrebno pristupiti izmjeni navedenih članaka kako bi se terminološki uskladio s Konvencijom i Ustavom RH te je članke potrebno i sadržajno revidirati. Isto tako je Pravilnikom o sadržaju i načinu vođenja registra udruga („Narodne novine“, br. 32/15) u popisu ciljanih skupina koji je dio Pravilnika navedeno „*slijepa, gluha i gluho-nijeme osobe*“ što je pogrešno iz prethodno navedenih razloga.

Naveli smo kako pravobraniteljica prilikom donošenja novih i izmjene i dopune postojećih propisa, u skladu sa svojim ovlastima, upozorava na pogrešnu terminologiju te preporučuje i predlaže upotrebu konvencijske terminologije. Ti se prijedlozi i uvažavaju, međutim, ovim putem preporučili smo svim ministarstvima RH kao i saborskim zastupnicima da se prilikom izrade novih prijedloga zakonskih i podzakonskih akata rukovode terminologijom koju upotrebljava Ustav RH i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom te da se u pojedinom zakonskom ili podzakonskom aktu istovremeno ispravlja terminologija kada se taj propis sadržajno mijenja u drugoj stvari.

Ujedno smo preporučili da se koriste termini poput *osoba s tjelesnim oštećenjem*, *osoba s mentalnim oštećenjima*, *gluha osoba*, *slijepa osoba*, *gluho-slijepa osoba*, *osoba s intelektualnim oštećenjima*, *djeca s teškoćama u razvoju*, *osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica/štaka*, *osoba s mišićnom distrofijom*, *osoba s multiplom sklerozom*. Preporučili smo i da se u slučaju nejasnoća kontaktiraju i organizacije civilnog društva koje se bave pojedinom vrstom oštećenja, primjerice Hrvatski savez gluho-slijepih osoba DODIR <https://dodir.hr/>, Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) <https://hupt.hr/>, Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske (SOIH) <https://www.soih.hr/>, Hrvatski savez osoba s intelektualnim teškoćama <http://www.savezosit.hr/>.

Tijekom radnih sastanaka u Hrvatskom saboru pravobraniteljici se obratilo više saborskih zastupnika koji su u novom mandatu od ljeta 2020. i nisu bili upoznati s točnom terminologijom, stoga su bili jako zahvalni što su dobili navedenu preporuku.

S obzirom na dogovor sa sastanka s predsjednikom RH, gospodinom Zoranom Milanovićem, preporuka vezana za korištenje ispravne terminologije kada se govori o osobama s invaliditetom poslana je kabinetu Predsjednika Republike.

Istaknuli smo da način na koji se oslovljavaju osobe s invaliditetom uvelike ukazuje na doživljaj osoba s invaliditetom, odnosno vežu li se na samo oslovljavanje pozitivne ili negativne konotacije. Termini poput: *hendikepirana osoba, gluhonijema osoba, živčani bolesnik, invalidna osoba, invalid prikovan za invalidska kolica, osoba s mentalnom retardacijom ili mentalno retardirane osobe* (budući da je termin *retardiran* u kolokvijalnom govoru dobio izrazito pogrdno značenje), *psihijatrijski pacijenti, psihički/duševni bolesnici, mentalni bolesnici, dijete s posebnim potrebama, invalidno dijete* i slične inačice s konvencijskog su stajališta neprihvatljivi izrazi koji vežu negativnu konotaciju.

Ministarstvu pravosuđa, Upravi za zatvorski sustav i probaciju poslana je preporuka vezana uz korištenje ispravne terminologije za osobe s invaliditetom uz zamolbu da se o sadržaju preporuke obavijeste kaznionice i zatvori u RH kako bi se u svakodnevnoj pismenoj i usmenoj komunikaciji koristila ispravna terminologija propisana Ustavom i Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. Naime, uvidom u dostavljena izvješća kaznionica i popratnu dokumentaciju vidljiva je upotreba terminologije vezane za osobe s invaliditetom koja nije u skladu s terminologijom koju propisuje Ustav RH i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom.

Stoga smo u preporuci podsjetili da je Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom predložio usklađivanje termina pri predstojećim izmjenama i dopunama Ustava RH („Narodne novine“, br. 41/01 - proć. tekst i 55/01 - isp.) i to na način da se: u čl. 57. st. 2. riječi: „invalidnih osoba“ zamjene riječima: „osoba s invaliditetom“; te u čl. 64. st. 3. riječi: „invalidne osobe“ zamjene riječima: „osobe s invaliditetom“. Te su promjene prihvaćene i u 2010. godini su usvojene izmjene Ustava RH („Narodne novine“, br. 76/10, 85/10 i 05/14). S tim u vezi preporučili smo da prilikom izvješćivanja o zatvorenima koji imaju invaliditet umjesto dosadašnje terminologije koriste gore navedenu terminologiju i da primjerice „smještaj invalidnih osoba“ zamijene sa „smještaj osoba s invaliditetom“, a termine „invalidni zatvorenik“ zamijene s terminom „zatvorenik s invaliditetom“. Isto smo tako preporučili da kaznionice i zatvori, ako imaju natpise koji se odnose na invaliditet, zamijene te natpise na gore opisani način. Primjerice, da „mjesto za invalide“, zamijene s „mjesto za osobe s invaliditetom“. Preporučili smo i da se izmjena izvrši i u obrascima dokumentacije ako se odnosi na invaliditet.

Kako se vidi iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2019. koje je Vlada RH podnijela Hrvatskom saboru u rujnu 2020. godine koristi se odgovarajuća terminologija o osobama s invaliditetom, odnosno preporuka pravobraniteljice je prihvaćena.

Imajući u vidu javne nastupe i medijsku pozornost predstavnika Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo kao i Stožera civilne zaštite u vrijeme pandemije, uputili smo preporuku Zavodu i Ravnateljstvu civilne zaštite pri Ministarstvu unutarnjih poslova da koriste konvencijsku terminologiju kako se i nadalje ne bi u javnom prostoru koristila zastarjela terminologija poput „mentalno retardiranih osoba“.

Posebnu važnost Pravobranitelj za osobe s invaliditetom pridaje suradnji s medijima i edukaciji predstavnika medija o promicanju pozitivne slike o osobama s invaliditetom i o medijskom izvještavanju usklađenom s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom. S tim u vezi reagirali smo i uputili **upozorenje na korištenje zastarjele i neprimjerene terminologije za osobe s invaliditetom na web portalu**. Pritužba koja je upućena pravobraniteljici pokazuje kako korištenje neprimjerene terminologije utječe na osobe s invaliditetom: „*Molio bih vas da se informirate u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na koji način ćete ispraviti članke u kojima koristite neprikladne nazive za osobe s invaliditetom. Nije prvi puta da koristite naziv „invalid“ umjesto osoba s invaliditetom, a posebno volite taj nekorektan, zastarjeli i uvredljivi naziv koristiti u naslovima vaših članaka. Invalid je netko tko ne vrijedi, onaj koji je poništen, onaj koji je ništarija. Osoba s invaliditetom*

nije ništarija već osoba koja ima trajno oštećen vid, sluh, organe kretanja, itd., a to je samo dio osobe, nikako cijela osoba. Invalid je apsolutan termin i poništava osobu u potpunosti. Možda da vam preko primjera pokušam približiti kako to izgleda. Uzmimo da svi vi u redakciji odete na pregled za pilota. Većina neće proći zahtijevane preglede i testiranja. Da li bi bilo korektno da to poništi sve vaše ostale kvalitete i da vas svi zbog toga nazovu invalidima (niškoristima). Ili, još apsurdnije, da Luku Modrića nazovemo invalidom jer je prenizak za košarku. Tako je i s osobama s invaliditetom. Neki ne mogu biti piloti, nogometaši, neki ne znaju crtati, pjevati, neki ne čuju, ne vide, neki su niski, neki su visoki, imaju plave oči, crnu kosu... netko nešto, i nitko ne može sve. Osobe s invaliditetom, kao i svi drugi ljudi, nešto mogu raditi, nešto ne mogu. Kao što primjer iz spornog članka kaže: „Vidite ovog gospodina? Desnom rukom ne može raditi. Invalid je od rođenja. Ni s nogom ne može, a takvog stolara ne možete naći. On s jednom rukom radi bolje nego ja s dvije.“ Tko je ovdje invalid? Stolar ili gospodin koji ga hvali? Nije sporno što gospodin vlasnik i direktor ističe da je stolar invalid od rođenja jer nije dužan znati i koristiti se ispravnom terminologijom (to ide njemu na dušu ili kulturu). Sporno je što autor članka i urednik portala nisu informirani i šire nekorektan ili neistinit naziv s negativnim prizvukom i time otežavaju osobama s invaliditetom da se riješe negativne slike koja ih prati i prikazuje kao nesposobne, zahtjevne, bolešljive, jadne i nesposobne... invalide. Stavljajući tu činjenicu u naslov: Većina njegovih zaposlenika su invalidi: Za naše radnike koji nemaju stan kupili smo kuću, sugerira da su ti invalidi nesposobni jadnici koji su problem društva nad kojim se treba sažalijevati i udomiti jer nemaju svoj stan. Sve u svemu, zbog zanimljive priče o poduzetniku koji je ipak napravio nešto pozitivno i vrijedno hvaljenja, prvenstveno jer je zapuštenu firmu podigao na noge, ovaj članak je u potpunosti preuzet i objavljen na raznim portalima te je dijeljen putem društvenih mreža pa su ga dijelile i udruge osoba s invaliditetom i tako dijelile dezinformaciju da je prihvatljiv naziv za osobe s invaliditetom, invalid. Na ovaj način se unosi nepotreban nemir i dodatno zbunjuje javnost, a i osobe s invaliditetom, te se poništavaju napori da se ispravno informira i oslovljava osobe s invaliditetom koje udruge osoba s invaliditetom i njihovi predstavnici godinama ulažu. Zato vas još jednom molim da se informirate u Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kako bi ispravili ili u budućnosti prestali koristiti nekorektne, stereotipne i zaostale nazive za osobe s invaliditetom. Pomozite nam informirati javnost i prikažite nas jednako kao i druge osobe.“

Povodom ove pritužbe i u vezi s člankom objavljenom na web portalu 2. rujna 2020. godine pod naslovom *Većina njegovih zaposlenika su invalidi: 'Za naše radnike koji nemaju stan kupili smo kuću'* mediju je poslana opća preporuka kojom je pravobraniteljica ukazala na nekoliko važnih segmenata kada se u medijima govori o osobama s invaliditetom.

Naime, u hrvatskom medijskom prostoru i dalje su prisutni termini poput „osobe s posebnim potrebama“, „invalidi“, „hendikepirane osobe“ i slično. Premda neki smatraju da pitanju termina ne bi trebalo pridavati toliko značaja, iskustveno znamo da se stav prema određenoj grupi ljudi odražava već u nazivu kojim ih oslovljavamo. Prema takvom shvaćanju nejednaki tretman odnosno diskriminacija počinje već u imenu kojim smo, možda i nenamjerno, neku osobu u početku označili invalidnom, odnosno manje vrijednom, hendikepiranom, kojoj nešto nedostaje i time je sveli na njezin nedostatak, umjesto da je doživimo kao osobu koja ima neke poteškoće, ali ujedno ima i sposobnosti, želje i potrebe poput svih onih koji tu poteškoću nemaju.

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u čl. 1. navodi tko su osobe s invaliditetom: „Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima“. Dakle, invaliditet nije bolest, nego kompleksno stanje u kojem je medicinska komponenta samo jedan dio. Invaliditet je ujedno dio identiteta neke osobe i kao takav jedan od vidova ljudske različitosti koji se treba poštovati i prihvaćati. Budući da su se u praksi koristili različiti termini kad se govori o osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju, same osobe s invaliditetom su u Sheratonskoj deklaraciji 2003. godine nakon rasprave između saveza osoba s invaliditetom, članova Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te predstavnika vlasti podržale termine „osoba s invaliditetom“ i „dijete s teškoćama u razvoju“. Po prijedlogu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom usklađeni su termini i u Ustavu RH.

S obzirom na to da su mediji kao kreatori percepcije javnosti o osobama s invaliditetom i medijsko izvještavanje o osobama s invaliditetom neizmjerljivo važni za osobe s invaliditetom i udruge koje se bave njihovim položajem u društvu, potrebno je osvijestiti važnost korištenja terminologije koja je u skladu s odredbama Konvencije, posebno ističući da već naziv kojim oslovljavamo određenu grupu ljudi ili pojedinca može odrediti stav prema njima. Stoga bi mediji kroz svoju edukativnu ulogu mogli uspješnije približavati konvencijske zahtjeve svim građanima i na taj način doprinosti smanjivanju predrasuda i stereotipa te promicanju društvenih odnosa temeljenih na ljudskim pravima koja pripadaju svima, bez obzira na bilo koje obilježje.

Stoga je važno u medijskom prostoru koristiti prihvaćeni termin **osoba s invaliditetom**, a umjesto *djeca s posebnim potrebama* koristiti termin **djeca s teškoćama u razvoju**.

Kada želimo pobliže opisati osobu s invaliditetom, preporučuje se i korištenje ovih termina: *osoba koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica, osoba s teškoćama u kretanju* umjesto *invalidi prikovani uz kolica; slijepa osoba, gluha osoba, osoba s mišićnom distrofijom, osoba s multiplom sklerozom, osobe s intelektualnim teškoćama* (umjesto *osobe s mentalnom retardacijom* ili *mentalno retardirane osobe*, budući da je termin *retardiran* u kolokvijalnom govoru dobio izrazito pogrdno značenje), *osobe s psihosocijalnim invaliditetom* umjesto *psihijatrijski pacijenti, psihički/duševni bolesnici, mentalni bolesnici*.

Imajući u vidu prisutnost medijskih kuća, posljedično i digitalnih novina te brzinu širenja informacija tim putem, smatramo kako su medijske kuće dužne nadzirati vrstu sadržaja koji se pojavljuje na njihovim stranicama te pravodobno reagirati na svaku naznaku iskazivanja netrpeljivosti, mržnje, uvredljivog ili ponižavajućeg obraćanja. Takvim postupanjem odaslat će se poruka o neprihvatljivosti izrečenog i spriječiti daljnje širenje istog, ali i spriječiti intenziviranje takvoga neprihvatljivog, ponižavajućeg govora, što može dovesti do govora mržnje odnosno diskriminatornoga govora.

Iako se o govoru mržnje prema osobama s invaliditetom malo govori, to ne znači da on ne postoji. Pod govorom mržnje podrazumijeva se i segregacija i izdvajanje određenih manjinskih skupina osoba za koje se smatra da zbog nekih bioloških faktora ne mogu na ravnopravnoj osnovi s drugima sudjelovati u istoj stvari. Ne mora nužno biti prisutan osjećaj mržnje, već i stereotipno razmišljanje i isključivanje određenih tzv. ranjivih skupina u cilju „njihove zaštite, jer ne razumiju“ može predstavljati govor mržnje odnosno diskriminatoran govor, koji je zabranjen.

Slijedom svega navedenog, preporučili smo nadziranje objavljenog sadržaja na web portalima te reagiranje na sadržaj koji predstavlja neprihvatljiv govor, što ima za posljedicu ponižavanje drugih osoba i njihovu diskriminaciju na temelju invaliditeta. Također smo preporučili korištenje konvencijskih termina kada se govori o osobama s invaliditetom odnosno o djeci s teškoćama u razvoju. Time se u prvi plan stavlja konvencijski socijalni model invaliditeta, a naglasak je na osobi kao nositelju jednakih prava i njezinim sposobnostima i željama, a ne na bolesti, nedostatku, oštećenju – na kojima se do usvajanja Konvencije temeljilo shvaćanje invaliditeta, a koje je još uvijek prisutno u društvu.

Budući da mediji imaju velik utjecaj na kreiranje javnog mišljenja, smatramo kako bi oni tu snagu utjecaja trebali usmjeriti na otklanjanje diskriminatornih postupanja koja su uvjetovana tradicionalnim i preživjelim medicinskim poimanjem invaliditeta, a koja predstavljaju kršenje temeljnih ljudskih prava jedne skupine osoba koja čini 12 % ukupnog stanovništva RH.

U tom smislu, u prilogu preporuke dostavljene su *Smjernice za izvještavanje o osobama s invaliditetom i intervjuiranje osoba s invaliditetom*, kao i *Pojmovnik* u kojemu su obrazloženi termini za prikladno oslovljavanje osoba s invaliditetom za daljnju upotrebu. Odgovor nije zaprimljen.

Suradnja s lokalnim medijem na otklanjanju teškoća u radu

Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obratila se Uprava **Radija 92 FM iz Slavonskog Broda**, s kojim Ured učestalo surađuje, sa zamolbom da im se pomogne u otklanjanju teškoće na koju su naišli u svom poslovanju. Prvi hrvatski radio zajednice Radio 92 FM započeo je s radom 5. rujna 2014. godine. Radio je osnovalo Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije. Ovaj lokalni neprofitni medij koji proizlazi iz zajednice bavi se pitanjima osoba s invaliditetom, ali daje prostor i etničkim, vjerskim i svim drugim manjinama kao i drugim temama koje nisu dovoljno atraktivne komercijalnim medijima.

U četiri godine rada Radio 92 FM susretao se s brojnim izazovima u financiranju koji su uspješno prevladani, a radio je dosegno visoku slušanost.

Dva mjeseca su bezuspješno pokušavali kontaktirati nadležne, prvenstveno Hrvatski telekom, kako bi se uklonio šum u programu koji je remetio njihov rad i doveo do toga da gube slušatelje, reklame i donatore, posebno zato što su namijenjeni populaciji osoba s invaliditetom. Kako su objasnili, šum je počeo kad je HT postavio novu opremu na tornju Hrvatskog telekoma na koji je postavljena antena radija. Nakon što su iscrpili sve načine reagiranja prema HT-u, a da nisu riješili problem, obratili su se za pomoć pravobraniteljici.

Pravobraniteljica se obratila HAKOM-u i HT-u ističući važnost ovog neprofitnog medija za osobe s invaliditetom i zatražila žurno očitovanje o poduzetim i planiranim mjerama kako bi riješili navedeni problem. Obje institucije promptno su reagirale na traženje pravobraniteljice i poduzele mjere kako bi se problem na koji je ukazala riješio. Iz HT-a su odgovorili kako su zatražili od HAKOM-a da utvrdi izvor smetnji i ponudili radiju kvalitetnije rješenje prijenosa preko optičke veze. Iz HAKOM-a su se očitovali kako su nakon izvida utvrdili da bi moglo pomoći pomicanje antene. Nakon intervencije pravobraniteljice uklonjene su smetnje za koje su djelatnici radija naveli da su predstavljale najgore iskustvo u povijesti radija i radio je nastavio s radom.

Na traženje Ministarstva kulture i medija dostavili smo **prijedloge na Nacrt Zakona o elektroničkim medijima**.

Predložili smo dosljedno korištenje termina *djeca s teškoćama u razvoju* i *osobe s invaliditetom* u skladu s Ustavom RH („Narodne novine“, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14) i Sheratonskom deklaracijom iz 2003. godine.

Smatrali smo potrebnim definirati rokove i način na koji će Vijeće za elektroničke medije poticati pružatelje medijskih usluga na povećanje pristupačnosti svojih usluga osobama s invaliditetom, i to dodatnim bodovanjem i odobravanjem sredstava Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija, pa smo s tim u vezi predložili da se u Zakon unese odredba koja glasi:

Vijeće za elektroničke medije potiče pružatelje medijskih usluga da unutar definiranih rokova razviju periodičke akcijske planove usmjerene na stalno i postupno povećanje pristupačnosti svojih usluga osobama s invaliditetom dodatnim bodovanjem programskih sadržaja kroz Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija.

Predložili smo i izmjenu čl. 25. st. 3. na način da glasi:

Ako se audiovizualne medijske usluge i radijski programi emitiraju u nekodiranom obliku, pružatelj medijske usluge obvezan je osigurati da im prethodi zvučno upozorenje i da ih je moguće prepoznati s pomoću vizualnih simbola za cijelo vrijeme njihova trajanja. Na isti način pružatelj treba upozoriti da u programu postoje vizualni efekti koji mogu izazvati epilepsiju.

Odnosno umjesto veznika ILL predložili smo veznik I kako ne bi došlo do slučajeva da pružatelj može zadovoljiti taj članak samo stavljanjem vizualnog simbola, što nije dovoljno upozorenje u slučaju osoba s oštećenjima vida ili predškolicima koji još ne znaju čitati.

Predložili smo dopunu čl. 25 na način da se doda novi st. 4. koji glasi:

Pružatelj medijske usluge obvezan je osigurati da vizualnim efektima koji mogu izazvati epilepsiju prethodi zvučno upozorenje ili da budu popraćeni vizualnim simbolima i to za cijelo vrijeme njihova trajanja.

Predložili smo izmjenu i dopunu čl. 97 st. 1 točke 7. na način da on glasi:

U slučaju ratnog stanja ili neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti RH, kao i u slučaju velikih prirodnih nepogoda, tehničko-tehnoloških i ekoloških nesreća i epidemija, pružatelj medijskih usluga ne objavi bez naknade proglose, kao i službena priopćenja nadležnih državnih tijela kada postoji opasnost za život i zdravlje ljudi, sigurnost zemlje te javni red i mir, a koji će biti pristupačni i osobama s invaliditetom (čl. 21. st. 1 i 2).

Predložili smo izmjenu i dopunu čl. 97 st. 1 na način da se doda nova točka 7. koji glasi:

Pružatelj medijskih usluga koji protivno čl. 19 st. 1. i 2. ne koristi stalno i postupno proporcionalne mjere kako bi svoje usluge učinio pristupačnima osobama s invaliditetom. Svi prijedlozi su usvojeni osim čl. 25 st. 4., koji smo ponovili.

2.27.1. EDUKACIJA STUDENATA I OSOBLJA O SPECIFIČNOSTIMA OSOBA S INVALIDITETOM

Jedna od značajnih aktivnosti koju predstavnici Ureda provode jest podizanje svijesti kroz edukaciju o specifičnostima i potrebama osoba s invaliditetom u raznim područjima. Kako je 2020. godina bila izazovna, posebice od ožujka do svibnja te od rujna do prosinca nije bilo moguće provoditi određene edukacije, prvenstveno sa studentima uživo, ali i sa stručnjacima, što je bilo uobičajeno za rad Ureda. S obzirom na navedeno, neke od edukacija su provedene virtualnim putem (*online*), a jedan manji broj uživo. U nastavku ističemo predavanja održana tijekom 2020. godine:

Predavanje na Studiju Socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek

Na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek u okviru kolegija *Socijalni rad s osobama s invaliditetom* savjetnik pravobraniteljice održao je 14. prosinca 2020. godine, putem *web* platforme ZOOM, predavanje o temi *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom*.

Radionice o antidiskriminaciji u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima

U Državnoj školi za javnu upravu u Zagrebu u listopadu i prosincu 2020. godine održane su dvije Radionice o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima (ESI fondovima). Temu o pravnom okviru zaštite prava osoba s invaliditetom i primjeni Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom izlagao je zamjenik pravobraniteljice.

Tečaj o digitalnoj pristupačnosti koordinatora za nediskriminaciju

Putem platforme ZOOM 30. studenoga 2020. godine održan je uvodni dio tečaja *Digitalna pristupačnost – pristupačni digitalni sadržaji kroz ESI fondove*. Tečaj je organiziralo Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije u suradnji s Državnom školom za javnu upravu, Središnjim državnim uredom za razvoj digitalnog društva i Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom.

Predavanje na Policijskoj akademiji

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je 3. lipnja 2020. na Policijskoj akademiji *online* predavanje *Osobe s invaliditetom i institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom*. Predavanje je održano policijskim službenicima za mladež, polaznicima Specijalističkog tečaja za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji.

35. temeljni tečaj za službenike odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima

U Zatvoru u Zagrebu 21. listopada 2020. godine zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je predavanje polaznicima 35. temeljnog tečaja pravosudne policije. Tečaj se održavao uživo u specifičnim uvjetima pojave bolesti COVID-19, ali i u skladu sa svim smjernicama Nacionalnog stožera civilne zaštite i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Polaznici tečaja su vježbenici i službenici pravosudne policije Odjela osiguranja u kaznionicama i zatvorima Uprave za zatvorski sustav i probaciju koji su raspoređeni na poslovima u Kaznionici u Glini, Zatvoru u Gospiću, Zatvoru u Osijeku, Zatvoru u Požegi, Zatvoru u Puli, Zatvoru u Splitu i Zatvoru u Zadru.

Radionica za studente medicine Medicinskog fakulteta u Zagrebu

U sklopu projekta *Advent uz SCORP* pravobraniteljica Anka Slonjšak održala je 30. studenoga 2020. predavanje studentima medicine članovima udruge CroMSIC-a (udruga studenata medicine pri Medicinskom fakultetu u Zagrebu), odsjeka za ljudska prava i mir (SCORP). Ispred 90 studenata pravobraniteljica je u predavanju istaknula prednosti i nedostatke sustava vezano uz položaj osoba s invaliditetom, specifičnosti osoba sa spinalnim ozljedama te iskustva vezana uz rad institucije Pravobranitelja.

Predavanje u organizaciji Udruge ColonOs

Udruga ColonOs iz Osijeka organizirala je predavanje na temu *Institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. Predavanje je dana 11. studenog 2020. godine, putem *web* platforme ZOOM, održao savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za stručnjake i članove udruge.

Predavanje u organizaciji Centra za razvoj vrijednosti

S ciljem povećanja informiranosti osoba s invaliditetom o pravima koja mogu ostvariti iz različitih sustava, Centar za razvoj vrijednosti organizirao je dana 17. kolovoza 2020. godine *online* predavanja pod nazivom *Koja su moja prava kao osobe s invaliditetom i na koji ih način mogu ostvariti*. Jedno od predavanja održala je zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Predavanje u organizaciji Kluba laringektomiranih osoba Osijek

Klub laringektomiranih osoba Osijek organizirao je predavanje na temu *Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom*. Predavanje je dana 23. siječnja 2020. u prostorijama Gradskog društva Crvenog križa u Osijeku održao savjetnik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

2.27.2. SUDJELOVANJE NA DOGAĐANJIMA

Iako je pandemija COVID-19 značajno utjecala na smanjenje broja organiziranih i održanih događanja u 2020. godini, predstavnici Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom aktivno su sudjelovali na stručnim skupovima, konferencijama, okruglim stolovima i drugom. U nastavku navodimo neke od događanja, a više o takvim aktivnostima nalazi se po područjima u ovom Izvješću te u Prilogu 1.

Događanja organizirana na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i u suradnji s institucijama

Sastanak predstavnika osoba s invaliditetom, Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku te Ministarstva rada i mirovinskoga sustava

Dana 25. svibnja 2020. održan je sastanak predstavnika osoba s invaliditetom, ministrice za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku sa suradnicama te državnih tajnika Ministarstva rada i mirovinskoga sustava. Na sastanku su sudjelovale pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i njena zamjenica. Nakon uvodnih riječi predstavnika Ministarstva i saborske zastupnice, dana je riječ pravobraniteljici koja je ostala pri ranije iskazanom mišljenju, a vezano uz prenamjenu sredstava novčanih naknada koje su poslodavci uplatili jer nisu ispunili obveze kvotnog zapošljavanja osoba s invaliditetom. Osim navedenog, na sastanku je pravobraniteljica prokomentirala i rad udruga, odnosno organizacija koje su postale pružatelji usluga te naglasila njihovu važnost i opstojnost s obzirom na to da su mnoge od njih jedini pružatelji prioritarnih usluga u pojedinim lokalnim sredinama. Pravobraniteljica je također istaknula suradnju s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku tijekom pandemije, a posebice na samom početku pandemije kada su donesene određene preporuke kako bi se spriječilo širenje koronavirusa, a što je i Ministarstvo uvažilo.

Sastanak predstavnika osoba s invaliditetom s predsjednikom Vlade RH g. Plenkovićem

U ponedjeljak 20. srpnja 2020. godine u prostorijama Nacionalne sveučilišne knjižnice u Zagrebu održan je sastanak predstavnika osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu OSI) s Andrejom Plenkovićem, predsjednikom Vlade RH na temu aktualnog stanja i problematike vezane za OSI. Na sastanku su prisustvovali i sudjelovali uz predsjednika Vlade RH i njegovih suradnika, Anka Slonjšak, pravobraniteljica za OSI te predstavnici saveza i udruga OSI. Predsjednik Vlade je sa suradnicama u uvodnom dijelu pozdravio nazočne i zahvalio na suradnji. Nakon toga je izložio rezultate rada prethodne Vlade te planove za sljedeće četverogodišnje razdoblje.

Tom prilikom, pravobraniteljica za OSI pozdravila je sve prisutne, zahvalila se na pozivu te čestitala predsjedniku Vlade na novom mandatu.

Nakon izlaganja drugih predstavnika OSI, pravobraniteljica je istaknula da kao institucija na najvišoj razini čija je svrha zaštita prava OSI, a prema iskustvima (pritužbama i informacijama) smatra:

- Da se OSI nalaze u izuzetno teškom razdoblju i položaju te da su OSI u našem društvu u većini ovisni o socijalnim naknadama, pasivni i izolirani.

- Da uz kršenja prava iz raznih područja na koja se OSI pritužuju, a vezano uz njihovu egzistenciju, posljedice invaliditeta te uključivanja u život, od dostupnosti zdravstvenih usluga, adekvatnog inkluzivnog obrazovanja, zapošljavanja i ostanka na radnome mjestu, a sve uz podršku i razumijevanje koje vrlo često izostaje, uslijed pandemije korona virusom kvaliteta života OSI je ozbiljno narušena od

fizičkog do mentalnog zdravlja te prava na kretanje u vlastitom domu, kao i u ustanovama, čime se dodatno potenciraju problemi koje OSI imaju godinama.

- Pravobraniteljica je istaknula da je upitno na koji način OSI uliti sigurnost i svu potrebnu podršku od asistencije, osoblja i opreme, te nadodala da ukoliko se doista želi unaprijediti postojeći sustav potrebno je osigurati stvarnu participaciju OSI u društvu kako bi isti postali aktivni građani te napomenula da država u tome ima ključnu ulogu.

Pravobraniteljica je dodala, da uvažavajući dosadašnje pozitivne pomake u proteklom razdoblju, sažeto preporučuje sljedeće:

- materijalne naknade posebice naknade s osnova invaliditeta moraju biti bez cenzusa jer služe za pokrivanje troškova posljedica invaliditeta što kod nekih oštećenja prelazi mjesečno i nekoliko tisuća kuna, a što obitelji i OSI ne mogu ili pokrivaju vrlo teško
- 20 % OSI već sada živi u uvjetima siromaštva, te je u tu svrhu potrebno osigurati značajnija financijska sredstva
- osigurati usluge u zajednici jer uočavamo da navedene usluge nisu dovoljne - od neovisnog življenja do podrške radu - te da je u tu svrhu potrebno donijeti nove propise i izmijeniti kao i uskladiti postojeće, npr. donijeti Zakon o asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, Zakon o sustavnom financiranju udruga, uskladiti nove zakone i Zakon o socijalnoj skrbi, izmijeniti Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom, Zakon o radu i dr.
- osnovati radne skupine koje će raditi kontinuirano i sastajat se često te čiji će članovi biti eksperti i čije će se mišljenje slušati i uvažavati te da svakako participiraju OSI
- sredstva EU fondova usmjeriti na one usluge koje izostaju, osigurati lakšu dostupnost njihovom korištenju (npr. ukloniti pravilo najbržeg prsta) te osigurati da OSI ostaju u vlastitim domovima i da imaju od potrebne asistencije do prijevoza kako bi mogle otići nesmetano i uz podršku i doktoru, u školu, na posao i dr.
- osigurati opstojnost pružatelja usluga i udruga koje provode neke od najznačajnijih usluga u lokalnim sredinama, npr. osobni asistent, videći pratitelj, njegovatelji, tumači za gluhe i komunikacijski posrednici, usluge rane intervencije poput psihologa, fizioterapeuta, logopeda za DTUR - osigurati zakonodavni okvir, kontrolu i nadzor kako se ne bi dovelo u pitanje OSI da će dobiti uslugu npr. asistencije bez koje ne može živjeti

Pravobraniteljica je posebno istaknula da korona virus ne može i ne smije biti opravdanje za nečinjenje. Pravobraniteljica je na kraju svog izlaganja rekla da su Vlada RH i ovaj sustav kroz protekle 4 godine već upoznali izazove i položaj OSI u kojem se danas nalaze te kako ima velika očekivanja i nada se zajedničkoj suradnji OSI, Pravobraniteljstva i Vlade RH, da će se uvažavanjem mišljenja učiniti željeni pomaci i konkretni potezi.

Sastanak s Predsjednikom Republike Hrvatske Zoranom Milanovićem

Dana 24. rujna 2020. godine Predsjednik RH Zoran Milanović primio je na razgovor pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Na sastanku su sudjelovali zamjenici pravobraniteljice te suradnici Predsjednika. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom inicirala je sastanak kako bi Predsjednika upoznala s položajem osoba s invaliditetom i stanjem ljudskih prava prema iskustvima pravobraniteljstva.

Sastanak s ministrom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i suradnicima

Dana 28. rujna 2020. godine na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održan je u Zagrebu sastanak s ministrom. Tijekom sastanka razgovaralo se o temama koje se odnose na prava osoba s invaliditetom iz područja rada, mirovinskoga sustava i sustava socijalne skrbi, koji se sada svi nalaze u djelokrugu ovoga jednog ministarstva. Upravo je ovu okolnost pravobraniteljica ocijenila kao dobrodošlu mogućnost cjelovitog pristupa i suštinskog rješavanja pitanja koja se već godinama ponavljaju.

Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom sastanku su prisustvovali pravobraniteljica i zamjenici.

Sudjelovanja na događanjima u organizaciji civilnog društva, institucija i drugih pravnih osoba

Ponosne, jake i vidljive!

Povodom 10. prosinca – Međunarodnog dana ljudskih prava, SOIH – Mreža žena s invaliditetom održala je putem ZOOM platforme Okrugli stol na temu: *Konvencijom i Ciljevima održivog razvoja do ostvarivanja prava žena s invaliditetom s porukom Ponosne, jake i vidljive!*.

Projekt Sveučilišta Sjever eRadio za drugu šansu

Sveučilište Sjever organiziralo je 30. studenoga 2020. online konferenciju za medije povodom predstavljanja projekta *eRadio za drugu šansu*. Osim predstavnika medija, na konferenciji su sudjelovali i predstavnici državnih i javnih institucija, predstavnici institucija civilnog društva, članovi projektnog tima, nastavnici, studenti, kao i ostala zainteresirana javnost. U ime Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom konferenciji je prisustvovao zamjenik pravobraniteljice.

Tematski skup: *Financiranje udruga, inkluzivni dodatak i usluge pomagača – gdje smo i što očekivati?*

Dana 19. listopada 2020. održan je u okviru 8. Centra znanja za društveni razvoj u RH tematski skup pod nazivom *Financiranje udruga, inkluzivni dodatak i usluge pomagača – gdje smo i što očekivati?*.

Skup je bio financiran uz potporu Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Svrha rasprave bila je rad na unaprjeđenju zakonodavnog okvira, a time i položaja osoba s invaliditetom. Panelisti su bili savjetnica ministra rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, saborska zastupnica, potpredsjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora te predstavnica 8. Centra znanja.

Jesen kod Šenoe

Povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja te kao jedna od aktivnosti kojom se obilježava mjesec borbe protiv karcinoma grudi, u Osijeku je u subotu, 10. listopada 2020., održana manifestacija *Jesen kod Šenoe*. Manifestaciju je organizirala Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika „JA KA“ Osijek, u suradnji s Gradskim društvom Crvenog križa Osijek, Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara, Mammae klubom Osijek, Udrugom oboljelih od Crohnove bolesti i ulceroznog kolitisa „ColonOS“ te uz podršku Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Svjetski dan cerebralne paralize, 6. listopad

Cerebralna paraliza je vrlo kompleksan invaliditet koji traži interdisciplinarni pristup. Osobe s cerebralnom paralizom često su „nevidljive“ u društvu i isključene iz zajednice. Zbog toga se u cijelom svijetu 6. listopada obilježava *Svjetski dan cerebralne paralize* s važnim ciljem osiguravanja i uživanja punih prava, pristupa i mogućnosti za sve osobe s cerebralnom paralizom.

Javna svijest – cerebralna paraliza je najčešći tjelesni invaliditet u djetinjstvu. U svijetu živi više od 17 milijuna osoba s cerebralnom paralizom, uz potporu od 350 milijuna obitelji, prijatelja i članova organizacija. Sa svojim obiteljima i dalje se susreću s diskriminacijom i neprihvaćanjem šire zajednice. Pravobraniteljica je podržala kampanju.

Okrugli stol *Digitalna pristupačnost od zakona do prakse*

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva (SDURDD) u suradnji s Povjerenikom za informiranje, Hrvatskim savezom slijepih, SOIH-om – Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Državnom školom za javnu upravu, organizirao je virtualni okrugli stol na temu *Digitalna pristupačnost od zakona do prakse*. Iz Ureda su prisustvovali zamjenik i savjetnik pravobraniteljice.

Biblija na hrvatskom znakovnom jeziku

Dana 23. rujna 2020., na Međunarodni dan znakovnog jezika, Zaklada Čujem, Vjerujem, Vidim i Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir predstavili su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu projekt snimanja Biblije na hrvatskom znakovnom jeziku. Iz Ureda je prisustvovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodni tjedan gluhih

Od 21. do 27. rujna 2020. u Hrvatskoj se obilježavao Međunarodni tjedan gluhih. Ovakav način obilježavanja započeo je na inicijativu Svjetske federacije gluhih (*World Federation of the Deaf*) kada je po prvi put ovaj tjedan obilježen 1958. godine u Italiji, u spomen na održavanje prvoga Svjetskog kongresa Svjetske federacije gluhih. Tom prilikom pravobraniteljica je poslala videoporuku.

Socijalna prava osoba oboljelih od multiple skleroze

Povodom Nacionalnog dana osoba oboljelih od multiple skleroze Savez MS Hrvatske održao je *webinar* na kojem je kao predavačica sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodni dan osoba sa spinalnim ozljedama

Povodom Međunarodnog dana osoba sa spinalnim ozljedama, koji se obilježava 5. rujna, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) organizirale su okrugli stol na temu *Izgradnja i opremanje spinalnog centra*. U uvodnom dijelu nazočnima su se obratili bivša predsjednica HUPT-a, sadašnji predsjednik HUPT-a, predsjednik Udruge paraplegičara i tetraplegičara Osječko-baranjske županije, dopredsjednik HUPT-a, pomoćnica ravnatelja Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske Toplice za kvalitetu te pravobraniteljica za osobe s invaliditetom i savjetnica pravobraniteljice. Na okruglom stolu nazočili su predstavnici institucija, saveza osoba s invaliditetom i članovi udruge.

Okrugli stol Prava i položaj osoba s invaliditetom u općini Konavle

Općina Konavle i Zajednica sportova Općine Konavle organizirali su u Cavtatu 24. kolovoza 2020. okrugli stol na temu *Prava i položaj osoba s invaliditetom u općini Konavle*. Događaj je organiziran u sklopu projekta *Podignimo letvicu visoko* koji se financira iz Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa *Učinkoviti ljudski potencijali 2014. – 2020.*

Konferencija Snaga je u nama

U organizaciji Sportske udruge gluhih SDŽ u Splitu je održana 27. svibnja 2020. konferencija gluhih i nagluhih osoba, gluhoslijepih osoba, gluhih sportaša/ica te djece oštećenog sluha *Snaga je u nama*. Iz Ureda je nazočila savjetnica pravobraniteljice.

53. koordinacijski sastanak 8. Centra znanja

U organizaciji Centra znanja održan je 18. svibnja 2020. sastanak vezano uz teškoće rada saveza i udruga OSI u razdoblju pandemije COVID-19, razmatranje izazova uzrokovanih smanjenjem predujma na EU projektima, poticajima za zapošljavanje OSI i drugo. Iz Ureda je na sastanku sudjelovala zamjenica pravobraniteljice.

Tematska sjednica Što sve proživljavaju žene s invaliditetom u Hrvatskoj

U organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova PGŽ, u Rijeci je održana 4. ožujka 2020. tematska sjednica *Što sve proživljavaju žene s invaliditetom u Hrvatskoj*. Iz Ureda izlaganje je održala zamjenica pravobraniteljice, a sudjelovala je i savjetnica pravobraniteljice.

Okrugli stol Senzibiliziranje zajednice za potrebe uključivanja osoba s invaliditetom

U organizaciji Centra za inkluziju Šibenik održan je 28. veljače 2020. okrugli stol kako bi se zajednici pokazali primjene dobre prakse i mogućnosti uspješnih suradnji te otvorila rasprava o budućem razvoju socijalnih usluga u Šibensko-kninskoj županiji. Iz Ureda je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Konferencija: Pristup osoba s invaliditetom pravima iz Direktive o žrtvama

U Zagrebu je 21. veljače 2020. godine održana konferencija *Pristup osoba s invaliditetom pravima iz Direktive o žrtvama: ključne točke i izazovi* projekta ARVID (*Advancing access to rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities – Bolji pristup osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama*). Iz Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom na konferenciji su sudjelovali pravobraniteljica, zamjenik pravobraniteljice i savjetnica pravobraniteljice.

Radionica Pristupačnost trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Split održao je dana 19. veljače 2020. radionicu *Pristupačnost trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom*. Radionica je održana u prostorijama Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu. Cilj radionice bio je približiti i osvijestiti problem nepristupačnosti s kojim se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću, upozoriti na normativni okvir i obvezu osiguranja pristupačnosti te ponuditi pristupačna i praktična rješenja za savladavanje visinskih prepreka na ulasku u objekte. Savjetnica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom još je jednom okupljene upoznala s nadležnostima i radom Područnog ureda u Splitu te upozorila na prepreke s kojima se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću.

3. OPĆE I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Djelokrug rada Pravobranitelja za osobe s invaliditetom propisan je Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07), Poslovníkom pravobranitelja za osobe s invaliditetom te Pravilnikom o unutarnjem redu pravobranitelja za osobe s invaliditetom. Pravobranitelj za osobe s invaliditetom nadležan je i za suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12). Također, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom ima propisane ovlasti sukladno čl. 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14).

Na dan 31.12.2020. godine u Uredu je bilo zaposleno 14 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenica radi na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice) te je 1 službenica na rodiljnom dopustu) i 3 dužnosnika/ce.

Uočene su velike razlike u položaju osoba s invaliditetom ovisno o području u kojem žive. Osobe koje žive u manjim, odnosno ruralnim područjima udaljenima od većih gradskih centara su u znatno nepovoljnijem položaju kad se radi o dostupnosti zdravstvenih, rehabilitacijskih i drugih usluga podrške, a često im je otežan pristup informiranju i ostvarivanja određenih prava.

Stoga planirano otvorenje i početak rada Područnog ureda Rijeka za 2020. godinu, zbog okolnosti uzrokovanih pandemijom, konkretno nemogućnosti realizacije svih potrebnih radova adaptacije i uređenja dodijeljenog prostora, odgođeni su za prvu polovicu 2021. godine.

3.1. FINANCIJSKO POSLOVANJE

Sukladno čl. 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15), pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2020. godinu.

Tablica 41. Planirana i izvršena sredstva proračuna Pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Godina	Planirana sredstva	Ukupni rashodi	Rashodi za zaposlene	Materijalni rashodi	Opremanje	Postotak
2008. 01.07. - 31.12.	2.233.000	1.088.938	231.782	492.319	364.837	48,77 %
2009.	2.924.732	2.712.434	1.846.625	814.250	51.559	92,74 %
2010.	3.225.436	2.993.247	2.033.103	905.343	54.801	92,80 %
2011.	3.364.748	3.296.496	2.187.679	975.802	133.015	97,97 %
2012.	3.125.000	3.075.631	2.158.288	847.662	69.681	98,42 %
2013.	2.970.849	2.947.017	2.065.697	862.869	18.450	99,20 %
2014.	3.119.337	2.946.452	2.014.492	881.861	49.000	94,46 %
2015.	3.379.000	3.069.494	2.052.557	1.000.400	49.000	90,84 %
2016.	3.520.916	3.302.712	2.347.587	894.819	58.737	93,80 %
2017.	3.932.560	3.496.984	2.515.139	888.650	92.163	88,92 %
2018.	4.067.410	3.744.707	2.518.780	1.090.913	133.662	92,07 %
2019.	4.345.198	4.023.835	2.801.801	1.004.335	215.635	92,60 %
2020.	4.990.505	4.429.337	3.058.681	1.091.927	278.528	88,76 %

Obrazloženje pojedinih skupina rashoda i izdataka

Od ukupno planiranih sredstava za 2020. godinu u iznosu od **4.990.505 kn**, rashodi iznose **4.429.337 kn**, odnosno **88,76 %**.

Administracija i upravljanje: Na stavkama za Rashode za zaposlene planirano je **3.381.700 kn**, a potrošeno je **3.058.681 kn** ili **90,45 %**. Na dan 31.12.2020. u Uredu je bilo zaposleno 14 državnih službenika/ce (od kojih je 1 zaposlena na određeno vrijeme kao zamjena do povratka odsutne službenice te je 1 službenica na rodiljnom dopustu) i 3 dužnosnika/ce. Zapošljavanja u područnom uredu u Osijeku i središnjem uredu u Zagrebu, provedena su prema planu, dok je procedura vezana za zapošljavanje u područnom uredu u Rijeci započela u prosincu 2020. godine, a bit će dovršena tijekom 2021. godine.

Planirana sredstva za Materijalne rashode u 2020. godini iznosila su **1.325.955 kn** od čega je izvršeno **1.091.927 kn** ili **82,35 %**. Planirano otvaranje područnog ureda u Rijeci u 2020. godini zbog epidemije COVID-19, odgođeno je za 2021. godinu, što je rezultiralo manjom potrošnjom od planiranog na stavkama usluga telefona, tekućeg i investicijskog održavanja, komunalnih usluga, te računalnih usluga. Epidemija COVID-19 utjecala je i na manju potrošnju na stavkama prijevoz na posao i s posla, službenih putovanja, energije, zakupnina i najamnina, te usluga promidžbe i informiranja.

Planirana sredstva za Financijske rashode u 2020. godini iznosila su **1.850,00 kn**, od čega je utrošeno **201,56 kn** ili **10,90 %** jer je najveću potrošnju predstavljalo plaćanje bankarskih usluga kod isplate deviza vezanih za službena putovanja u inozemstvo, a zbog epidemije COVID-19 ostvareno je samo jedno putovanje.

Opremanje: Sredstva vezana za nabavu nefinancijske imovine planirana su u iznosu od **281.000,00 kn** od čega je izvršeno **278.528,00 kn** odnosno **99,12 %**. Najveći dio potrošnje odnosi se na dio ulaganja na tuđoj imovini radi prava korištenja, radi uređenja novog prostora u Rijeci. Ostatak utrošenih sredstava odnosi se na kupnju novog servera, jer postojeći nije omogućavao obavljanje kvalitetnog rada, s obzirom da je došlo do proširivanja opsega posla nastalog kao rezultat poslovanja područnih ureda. Zamijenjen je i dio dotrajale računalne opreme radi redovnog poslovanja, dok su preostala sredstva utrošena na nabavu uredskog namještaja za novi područni ured u Rijeci.

4. ZAKLJUČAK

Iako smo u Izvješću o radu za 2019. godinu zaključili (s obzirom da mnoge zakonodavne promjene nisu provedene od 2018. godine, a da su najavljivane za 2019.), da je u 2020. godini „nužno potrebno donijeti krucijalne promjene zakonskih i podzakonskih propisa u najkraćem mogućem roku kako bi se oni u uskladili s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, a ponajviše s primarnim interesom krajnjih korisnika“ te kako „očekujemo da se izmijene i donesu javne politike i novi propisi koji će odgovoriti na identificirane probleme osoba s invaliditetom, kao što je prvenstveno novi Zakon o socijalnoj skrbi, Zakon o osobnom asistentu, Zakon o inkluzivnom dodatku, ...“, Zakon o sustavnom financiranju udruga te implementacija Nacionalnog okvira za probir i dijagnostiku autizma i donošenja Nacionalnog plana za ranu intervenciju, u prethodnom razdoblju mnoge se radne skupine nisu sastajale kao niti razmatrale izmjene ili donošenje navedenog. Također, isto nije bilo niti u javnoj raspravi. Konačno, 2020. godina bila je najavljivana kao godina u kojoj će se ozbiljno pristupiti onim reformskim rješenjima koji će osobe s invaliditetom staviti u prvi plan, a njihove individualne potrebe biti temeljno polazište za planiranje pravednog, racionalnog i stabilnog koncepta zaštite njihovih prava.

Samo osobe s invaliditetom i roditelji djece s teškoćama u razvoju mogu artikulirati koji oblici podrške su im potrebni i koji im nedostaju, a na mjerodavnim institucijama je da u dijalogu s korisnicima kreiraju javne politike i osiguraju pružanje takvih vrsta usluga i podrške. Potreban je prilagodljiv sustav okrenut korisniku te razvijenija mreža socijalnih usluga u zajednici koja bi u većoj mjeri amortizirala teškoće s kojima se osobe s invaliditetom danas susreću u uvjetima koronakrize.

Stoga smo mišljenja da utjecaj širenja bolesti COVID-19 ne smije i ne može biti razlog za nečinjenje i kontinuirane odgode rada na iznimno važnim propisima za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju kao i unaprjeđenju položaja osoba s invaliditetom jer na taj način i dalje potvrđujemo da država nije spremna prihvatiti osobe s invaliditetom kao jednakopravne građane i osigurati njihovu participaciju.

5. LITERATURA

- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 05/14)
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a s Protokolom („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 06/07, 03/08 i 05/08)
- Konvencija o pravima djeteta („Narodne novine - Međunarodni ugovori“, br. 12/93, 05/02, 02/17 i 04/17)
- Zakon o pravobranitelju za osobe s invaliditetom („Narodne novine“, br. 107/07)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, br. 85/08 i 112/12)
- Zakon o općem upravnom postupku („Narodne novine“, br. 47/09)
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju („Narodne novine“, br. 80/13, 137/13 i 98/19)
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju („Narodne novine“, br. 10/97, 107/07, 94/13 i 98/19)
- Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14)
- Zakon o zaštiti prava pacijenata („Narodne novine“, br. 169/04 i 37/08)
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 39/18 i 32/20)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13 i 151/14)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18 i 102/19)
- Zakon o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br.102/98, 127/00, 59/01, 109/01, 147/02, 117/03, 30/04, 177/04, 92/05, 43/07, 79/07, 35/08, 40/10, 121/10, 61/11, 114/11 i 76/12)
- Zakon o obveznim mirovinskim fondovima („Narodne novine“, br. 19/14, 93/15 ,64/18, 115/18 i 58/20)
- Zakon o doplatku za djecu („Narodne novine“, br. 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, 82/15 i 58/18)
- Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/20 i 138/20)
- Obiteljski zakon („Narodne novine“, br. 103/15 i 98/19)
- Zakon o sportu („Narodne novine“, br. 71/06, 150/08, 124/10, 124/11, 86/12, 94/13, 85/15, 19/16 i 98/19)
- Zakon o cestama („Narodne novine“, br. 84/11, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14 i 110/19)
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“, br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17 i 70/19)
- Zakon o gradnji („Narodne novine“, br. 153/13, 20/17, 39/19 i 125/19)
- Zakon o tržištu rada („Narodne novine“, br. 118/18)
- Zakon o regulaciji tržišta željezničkih usluga i zaštiti prava putnika u željezničkom prijevozu („Narodne novine“, br. 104/17)
- Zakon o roditeljskim i roditeljskim potporama („Narodne novine“, br. 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14, 59/17 i 37/20)
- Zakon o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, br. 73/17)
- Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji („Narodne novine“, br. 121/17 i 98/19)
- Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Narodne novine“, br. 100/18, 125/19 i 147/20)
- Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“, br. 82/08 i 69/17)

- Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 70/17 i 126/19)
- Zakon o obveznim odnosima („Narodne novine“, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18)
- Zakon o izvršavanju kazne zatvora („Narodne novine“, br. 128/99, 55/00, 59/00, 129/00, 59/01, 67/01, 11/02, 190/03, 76/07, 27/08, 83/09, 18/11, 48/11, 125/11, 56/13, 150/13 i 98/19)
- Kazneni zakon („Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19)
- Zakon o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja („Narodne novine“, br. 18/11 i 33/15)
- Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom („Narodne novine“, br. 64/01)
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19 i 64/20)
- Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju („Narodne novine“, br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15 i 131/17)
- Zakon o jedinstvenom tijelu vještačenja („Narodne novine“, br. 85/14 i 95/15)
- Zakon o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata („Narodne novine“, br. 33/92, 57/92, 77/92, 27/93, 58/93, 02/94, 76/94, 108/95, 108/96, 82/01, 13/03, 148/13 i 98/19)
- Zakon o sustavu unutarnjih kontrola u javnom sektoru („Narodne novine“, br. 78/15 i 102/19)
- Zakon o zračnom prometu („Narodne novine“, br. 69/09, 84/11, 54/13, 127/13 i 92/14)
- Zakon o povlasticama u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 97/00, 101/00 i 98/19)
- Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12 i 152/14)
- Zakon o društveno poticanoj stanogradnji („Narodne novine“, br. 109/01, 82/04, 76/07, 38/09, 86/12, 07/13, 26/15, 57/18 i 66/19)
- Zakon o turističkoj pristojbi („Narodne novine“, br. 52/19, 32/20 i 42/20)
- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma („Narodne novine“, br. 152/08 i 42/20)
- Zakon o udomiteljstvu („Narodne novine“, br. 115/18)
- Ovršni zakon („Narodne novine“, br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 73/17 i 131/20)
- Zakon o lokalnim izborima („Narodne novine“, br. 144/12, 121/16, 98/19, 42/20 i 144/20)
- Zakon o registru birača („Narodne novine“, br. 144/12, 105/15 i 98/19)
- Zakon o udrugama („Narodne novine“, br. 74/17, 70/17 i 98/19)
- Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i mobilnih aplikacija tijela javnog sektora („Narodne novine“, br. 17/19)
- Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem („Narodne novine“, br. 115/18)
- Zakon o sustavu civilne zaštite („Narodne novine“, br. 82/15, 118/18 i 31/20)
- Zakon o proračunu („Narodne novine“, br. 87/08, 136/12 i 15/15)
- Pravilnik o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim razvojnim smetnjama na dopust ili na rad u skraćenom radnom vremenu zbog njege djeteta („Narodne novine“, br. 18/09, 25/09)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja za bolničko liječenje medicinskom rehabilitacijom i fizikalnom terapijom u kući („Narodne novine“, br. 26/96, 79/97, 31/99, 73/99, 40/07, 46/07-pročišćeni tekst, 64/08, 91/09, 118/09 i 09/21)
- Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti („Narodne novine“, br. 78/13 i 153/13)
- Pravilnik o znaku pristupačnosti („Narodne novine“, br. 78/08 i 87/14)
- Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18, 120/18, 37/20 i 145/20)
- Pravilnik o profesionalnoj rehabilitaciji i centrima za rehabilitaciju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18 i 145/20)
- Pravilnik o poticajima pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 145/20)
- Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja očevidnika zaposlenih osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)

- Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14, 66/15 i 56/20)
- Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 143/14)
- Pravilnik o posebnom porezu na motorna vozila („Narodne novine“, br. 01/17, 02/18 i 1/20)
- Pravilnik o osposobljavanju kandidata za vozače („Narodne novine“, br. 132/17, 06/18 i 102/20)
- Pravilnik o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba („Narodne novine“, br. 13/15)
- Pravilnik o ortopedskim i drugim pomagalicama („Narodne novine“, br. 62/19, 40/20 i 81/20)
- Pravilnik o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobama s težim duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 16/15)
- Pravilnik o načinu prikupljanja, obrade i dostave statističkih podataka i izvješća iz područja primjene zakona o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“, br. 31/18)
- Pravilnik o mjerilima za stavljanje medicinskih proizvoda na osnovnu i dodatnu listu medicinskih proizvoda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje te mjerilima za određivanje cijena medicinskih proizvoda („Narodne novine“, br. 05/19)
- Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznoga zdravstvenog osiguranja („Narodne novine“, br. 49/14, 51/14, 11/15, 17/15, 123/16, 129/17 i 09/21)
- Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 24/15)
- Pravilnik o uvjetima i načinima nastavka obrazovanja za višu razinu kvalifikacije („Narodne novine“, br. 08/16)
- Pravilnik o zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama za zapošljavanje osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 75/18)
- Pravilnik o postupku i načinu ostvarivanja prava na oslobađanje plaćanja godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine („Narodne novine“, br. 136/11)
- Pravilnik o ostvarivanju prava na nadoknadu iznosa godišnje naknade za uporabu javnih cesta i cestarine za uporabu autocesta i objekata s naplatom („Narodne novine“, br. 92/16)
- Pravilnik o postupku za ostvarivanje prava na korištenje povlastica u unutarnjem putničkom prometu („Narodne novine“, br. 14/01)
- Pravilnik o nositeljima, sadržaju i postupcima izrade planskih dokumenata u civilnoj zaštiti te načinu informiranja javnosti u postupku njihovog donošenja („Narodne novine“, br. 49/17)
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju („Narodne novine“, br. 23/91)
- Odluka o načinu ostvarivanja poticaja pri zapošljavanju osoba s invaliditetom („Narodne novine“, br. 08/08, 20/09, 96/09, 44/10, 97/13, 127/13, 157/13 i 44/14)
- Uredba o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 67/17 i 56/18)
- Zakon o sudskim pristojbama („Narodne novine“, br. 118/18)
- Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2017. do 2020. godine („Narodne novine“, br. 42/17)
- Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije („Narodne novine“, br. 124/14)
- Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima („Narodne novine“, br. 102/18, 59/19 i 22/20)
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja („Narodne novine“, br. 63/08 i 90/10)
- Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja („Narodne novine“, br. 70/18)
- Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2011. do 2018. godine, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_36_829.html
- Istraživanje "Poticanje učinkovitog uključivanja osoba s invaliditetom na tržište rada" u okviru programa EU za Hrvatsku IPA komponentu IV - Razvoj ljudskih resursa 2007. – 2013., http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Study_hrv.pdf
- Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)

- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2017. godini
<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP %20dokumenti/5. %20Izvj %C5 %A1 %C4 %87e %20o %20provedbi %20Nacionalne %20strategije %20u %202017. %20godini.pdf>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2018. godini
<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/MDOMSP %20dokumenti/Izvj %C5 %A1 %C4 %87e %20o %20provedbi %20mjera %20Nacionalne %20strategije %20u %202018 %20godini.pdf>
- Izvješće o provedbi Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2017.-2020. u 2019. godini
<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna %20politika/Izvj %C5 %A1 %C4 %87e %20o %20provedbi %20mjera %20Nacionalne %20strategije %20za %202019. %20godinu.pdf>
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2017. godinu
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2018. godinu
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>
- Izvješće o radu Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2019. godinu
<https://posi.hr/izvjesca-o-radu/>

6. PRILOZI

PRILOG 1. SUDJELOVANJE U DOGAĐANJIMA

Dana 21. prosinca 2020. godine održan je sastanak Projektnog odbora **EU projekta ARVID - Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama** (eng. Advancing access to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities).

Dana 21. prosinca 2020. godine održano je tradicionalno božićno okupljanje trenera **Državne škole za javnu upravu**.

Dana 18. prosinca 2020. godine, u okviru obilježavanja dvije godine rada PU POSI u Osijeku, pravobraniteljica je organizirala sastanak na temu „**Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije**“ sa predstavnicima udruga osoba s invaliditetom.

Povodom 10. prosinca – Međunarodnog dana ljudskih prava, SOIH - Mreža žena s invaliditetom održala je Okrugli stol na temu: „Konvencijom i Ciljevima održivog razvoja do ostvarivanja prava žena s invaliditetom“ s porukom „**Ponosne, jake i vidljive!**“.

Dana 14. prosinca, povodom tridesetogodišnjice svoga djelovanja Autonomna ženska kuća Zagreb organizirala je prikaz rezultata istraživanja **Partnersko nasilje nad ženama tijekom pandemije Covid-19**.

Dana 14. prosinca, na Studiju socijalnog rada Pravnog fakulteta Osijek u okviru kolegija „**Socijalni rad s osobama s invaliditetom**“ savjetnik pravobraniteljice održao je predavanje na temu „Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom“.

Dana 11. prosinca, u okviru obilježavanja prve godišnjice rada PU POSI Split organiziran je **sastanak sa predstavnicima udruga** osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama koje djeluju na području nadležnosti PU Split te sa udrugama sa područja Šibensko-kninske županije.

Dana 10. prosinca održan je **3. sastanak 4. saziva Stručnog savjeta** Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Dana 9. prosinca, u sklopu ovogodišnje Godišnje konferencije Kuće ljudskih prava, održan je prvi dio konferencije - tribina „**Utjecaj epidemije COVID-19 na ljudska prava u Hrvatskoj**“. Navedeno događanje održano je i u sklopu Human Rights Film Festivala.

Dana 8. do 10. prosinca, u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske održane su dvije **virtualne konferencije o uključivanju Roma u hrvatsko društvo**.

Dana 9. prosinca, u organizaciji Doma za djecu i odrasle - žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“, održan je okrugli stol „**Zajedno protiv nasilja na internetu - činimo li dovoljno?**“, u sklopu 16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama i djecom.

Dana 4. prosinca, povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održala je stručni skup pod nazivom „**Izazovi studiranja s invaliditetom**“.

Sveučilište Sjever organiziralo je 30. studenoga konferenciju za medije povodom predstavljanja projekta „**eRadio za drugu šansu**“.

U Državnoj školi za javnu upravu 2. i 3. prosinca održana je dvodnevna virtualna **Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**.

Dana 2. prosinca održana je završna (peta) konferencija projekta Udruge ZAMISLI „**Izazovi svakodnevice osoba s invaliditetom**“ o temi „**Izazovi obiteljskog života osoba s invaliditetom, Hrvatska i EU praksa**“.

U Osijeku je dana 27. studenog, održan je sastanak s ciljem iznošenja prijedloga mjera koje **Osječko-baranjska županija** može poduzeti kako bi osobe s invaliditetom mogle ravnopravno sudjelovati u svim turističkim, kulturnim i sportskim aktivnostima na području Slavonije i Baranje.

Dana 30. studenog, u sklopu projekta „Advent uz SCORP“, pravobraniteljica je održala **predavanje studentima medicine**, članovima udruge CroMSIC-a (udruga studenata medicine pri Medicinskom fakultetu u Zagrebu), odsjeka za ljudska prava i mir (SCORP).

Dana 28. studenoga napustila nas je suosnivačica i dugogodišnja predsjednica Hrvatskih udruga paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) **Manda Knežević**.

Dana 30. studenoga održan je uvodni dio tečaja „**Digitalna pristupačnost - pristupačni digitalni sadržaji kroz ESI fondove**“, u organizaciji Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije u suradnji s Državnom školom za javnu upravu, Središnjim državnim uredom za razvoj digitalnog društva i Pravobraniteljem za osobe s invaliditetom.

U organizaciji Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Hrvatskog sabora i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, dana 26. studenog održana je tematska sjednica pod nazivom „**Važnost prevencije dekubitusa**“.

U organizaciji udruge Zamisli održana je 23. studenog virtualna konferencija na temu **Izazovi zapošljavanja osoba s invaliditetom- Hrvatska i EU praksa**.

Autonomna ženska kuća Zagreb i Francusko veleposlanstvo Hrvatskoj organizirali su okrugli stol pod nazivom „**Praćenje provedbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulske konvencije) u Hrvatskoj i Francuskoj: razmjena iskustava**“ koja se održala 23. studenog.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, održala je 24. studenog završnu konferenciju EU projekta „**Jednaka prava – jednake plaće – jednake mirovine**“ – Širenje opsega implementacije akcija i zakonskih standarda rodne ravnopravnosti s ciljem dostizanja rodne ravnopravnosti i sprječavanja siromaštva u Hrvatskoj.

U organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež održan je 19. studenoga II. dio stručnog predavanja „**Trendovi u digitalnom okruženju - od zabave do zlostavljanja**“.

Udruga ColonOs iz Osijeka organizirala je 11. studenog predavanje koje je održao savjetnik POSI na temu „**Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom i prava osoba s invaliditetom u Republici Hrvatskoj**“.

Dana 11. studenog, u okviru obilježavanja prve godišnjice rada PU POSI Split organiziran je **sastanak sa predstavnicima udruga osoba s invaliditetom sa područja Dubrovačko-neretvanske županije**.

U organizaciji Pučke pravobraniteljice je 6. studenog održana rasprava pod nazivom „**Online kava za ljudska prava: Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj**“.

Dana 4. studenoga u Osijeku je održana uvodna konferencija projekta **ADOBE (Accessible tourism destinations and services in border areas / Pristupačne turističke destinacije i usluge u prekograničnom području)**.

Udruga ZAMISLI organizirala je 4. studenoga konferenciju „**Aktivno sudjelovanje OSI u životu zajednice, Hrvatska i EU praksa**“.

Nakon otkazivanja planiranih događanja za **obilježavanje prve godišnjice rada Područnog ureda Split** zbog nepovoljne epidemiološke situacije, PU POSI Split organizirao je prvi u nizu sastanaka s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama sa područja svih županija koje su u nadležnosti Područnog ureda Split. Prvi **sastanak** održan je dana **26. listopada 2020.** sa predstavnicima organizacija civilnog društva sa područja **Splita i Splitsko-dalmatinske županije**.

U Državnoj školi za javnu upravu 22. i 23. listopada 2020. godine održana je **dvodnevna Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u europskim i investicijskim fondovima (ESI fondovima)**. To je ove godine druga virtualna edukacija koja se održava u sklopu programa godišnje izobrazbe Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije.

U Zatvoru u Zagrebu 21. listopada 2020. održano je predavanje polaznicima **35. temeljnog tečaja pravosudne policije**. Ovogodišnji tečaj održavao se uživo u specifičnim uvjetima pojave bolesti COVID-19, ali i u skladu sa svim smjernicama Nacionalnog stožera civilne zaštite i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Dana 19. listopada održan je u okviru 8. Centra znanja za društveni razvoj u RH tematski skup pod nazivom „**Financiranje udruga, inkluzivni dodatak i usluge pomagača - gdje smo i što očekivati?**“.

U organizaciji Tiflološkog muzeja iz Zagreba od 15. do 17. listopada 2020. godine održana je **online znanstveno-stručna konferencija s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Kultura različitosti: Podzastupljene i ranjive skupine u muzejskom okruženju“**.

Agencija za obnovu osječke Tvrđe organizirala je 14. i 15. listopada 2020. godine u dvorani Državnog arhiva u Osijeku **dvodnevnu radionicu za izradu Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021. - 2027. godine**.

U sklopu edukacija Državne škole za javnu upravu u Zagrebu, 8. listopada 2020. godine, održana je **Radionica o antidiskriminaciji, ravnopravnosti spolova i primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Europskim strukturnim i investicijskim fondovima** (ESI fondovima).

Povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja te kao jedna od aktivnosti kojom se obilježava mjesec borbe protiv karcinoma grudi, u Osijeku je 10. listopada 2020. godine, održana **manifestacija "Jesen kod Šenoe"**. Manifestaciju je organizirala Udruga žena oboljelih i liječenih od karcinoma jajnika „JA KA“ Osijek, u suradnji s Gradskim društvom Crvenog križa Osijek, Udrugom za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara, Mammae klubom Osijek, Udrugom oboljelih od Crohnove bolesti i ulceroznog kolitisa „ColonOS“ te uz podršku Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Od 5. do 10. listopada 2020. godine Osijeku se održavala **tradicionalna manifestacija „Tjedan sporta i sportske rekreacije osoba s invaliditetom“**, a centralni događaj održan je dana 9. listopada na kuglani Pampas, u organizaciji saveza za sport i sportsku rekreaciju osoba s invaliditetom Osijek – „SPORIN“ s ciljem promidžbe paraolimpijskih i neparaolimpijskih sportova, promidžbe sporta i rekreacije te popularizacije sporta osoba s invaliditetom.

U organizaciji udruge Alternator održana je **panel rasprava na temu Razgovaramo li s djecom i mladima o mentalnom zdravlju?**

Dana 6. listopada obilježen je **Svjetski dan cerebralne paralize** s ciljem osiguravanja i uživanja punih prava, pristupa i mogućnosti za sve osobe s cerebralnom paralizom.

Agencija za obnovu osječke Tvrđe organizirala je dana 24. rujna 2020. godine **fokusnu grupu za sektor „Organizacije civilnog društva“** na kojoj su sudjelovali predstavnici organizacija civilnog društva i stručnjaci iz tog sektora.

Dana 28. rujna 2020. godine na inicijativu pravobraniteljica za osobe s invaliditetom održan je u Zagrebu **sastanak sa ministrom rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike i suradnicima**.

U organizaciji Društva multiple skleroze Brodsko-posavske županije održana je **Uvodna konferencija projekta „Zajednica bez granica“** te su provedene i prve aktivnosti samog projekta.

Društvo multiple skleroze Brodsko-posavske županije kao korisnik te Županijska liga protiv raka – Split kao partner, provode projekt „Zajednica bez granica“, u sklopu kojega su 24. i 25. rujna 2020. godine organizirane Uvodna konferencija projekta i edukacija za medijske djelatnike.

Dana 24. rujna 2020. godine održan je **sastanak s Predsjednikom Republike Hrvatske Zoranom Milanovićem**.

Na Jarunu u Zagrebu je 23. rujna 2020. godine, pod motom #BeActive, svečano **otvoren Europski tjedan sporta** u organizaciji Ministarstva turizma i sporta, s glavnim ciljem poticanja što većeg broja ljudi bavljenjem nekim oblikom tjelesne aktivnosti.

Agencija za obnovu osječke Tvrđe organizirala je dana 24. rujna 2020. godine **fokusnu grupu za sektor „Organizacije civilnog društva“ u sklopu izrade Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021.-2027. godine**.

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva (SDURDD) u suradnji s Povjerenikom za informiranje, Hrvatskim savezom slijepih, SOIH - Zajednicom saveza osoba s invaliditetom Hrvatske i Državnom školom za javnu upravu, organizirao je virtualni **okrugli stol na temu „Digitalna pristupačnost od zakona do prakse“**.

Dana 23. rujna 2020. godine održan je treći sastanak Projektnog odbora EU projekta ARVID - **Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama** (eng. Advancing access to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities). Radi se o projektu koji je financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije, a koji se provodi tijekom 2020. i 2021. godine u Hrvatskoj i Sloveniji.

Dana 23. rujna 2020. godine, na Međunarodni dan znakovnog jezika, Zaklada Čujem, Vjerujem, Vidim i Hrvatski savez gluhošljepih osobe Dodir, predstavili su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu projekt **snimanja Biblije na hrvatskom znakovnom jeziku**.

Dana 23. rujna 2020. Udruga ZAMISLI organizirala je konferenciju "**Izazovi asistencije osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju, Hrvatska i EU praksa**", koja je prva u sklopu projekta "Izazovi svakodnevice osoba s invaliditetom".

Od 21. do 27. rujna 2020. godine u Hrvatskoj se **obilježava Međunarodni tjedan gluhih**. Ovakav način obilježavanja započeo je na inicijativu Svjetske federacije gluhih (World Federation of the Deaf) kada je po prvi put ovaj tjedan obilježen 1958. godine u Italiji, u spomen na održavanja prvog Svjetskog kongresa Svjetske federacije gluhih. Tom prilikom pravobraniteljica je dala podršku video porukom.

U organizaciji Udruge za podršku žrtvama i svjedocima u Zagrebu je 17. rujna održana konferencija **„Izazovi u sustavu podrške u vrijeme pandemije COVID-19 virusa“**. Konferencija je organizirana povodom sedme godine rada Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja – 116 006 i četrnaeste godišnjice osnivanja Udruge za podršku žrtvama i svjedocima.

Dana 17. rujna 2020. godine u prostorijama Županije održan je sa predstavnicima regionalne samouprave sastanak na temu **„Položaj osoba s invaliditetom u Požeško-slavonskoj županiji“**, a istog dana provedeni su i obilasci poslodavaca.

Dana 26. rujna, povodom **Nacionalnog dana osoba oboljelih od multiple skleroze** Savez MS Hrvatske održao je webinar na kojem je kao predavačica sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Turistička zajednica grada Zaprrešića u okviru projekta Druga perspektiva, a u suradnji s Centrom za odgoj i obrazovanjem Zagreb, 11. rujna 2020. godine u Novim dvorima bana Jelačića u Zaprrešiću, predstavila je priručnik **„Briga o gostu s invaliditetom“** koji je Centra za odgoj i obrazovanjem Zagreb pripremio uz potporu Ministarstva turizma.

U Vukovaru, dana 10. rujna 2020., u organizaciji Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju Vukovarski leptirići održan je okrugli stol na temu **„Važnost sporta za djecu s teškoćama u razvoju“**.

Dana 5. rujna, povodom Međunarodnog dana osoba sa spinalnim ozljedama, Hrvatske udruge paraplegičara i tetraplegičara (HUPT) organizirale su okrugli stol na temu **„Izgradnja i opremanje Spinalnog centra“**.

U organizaciji UNICEF-a od 5. do 20. rujna održana je **humanitarna utrka Mliječna staza 2020.** koja je po prvi put okupila cijelu Hrvatsku, a sudionici su sudjelovali virtualno uz aplikaciju atlasGo. Ovogodišnji cilj utrke bio je osigurati hitnu podršku za djecu s teškoćama tamo gdje je najpotrebnije.

Dana 1. rujna 2020. godine, u Osijeku održano je predstavljanje projekta **„Uspostava mobilnih timova peer podrške u zajednici za osobe s psihosocijalnim teškoćama“**. Nositelj projekta je Udruga Ludruga iz Zagreba, a partneri su predstavnici drugih udruga iz svih krajeva RH.

Dana 17. kolovoza 2020., s ciljem povećanja informiranosti osoba s invaliditetom o pravima koja mogu ostvariti iz različitih sustava, Centar za razvoj vrijednosti organizirao je predavanja pod nazivom **„Koja su moja prava kao osobe s invaliditetom i na koji ih način mogu ostvariti“**.

28. kolovoza **održan je 2. sastanak 4. saziva Stručnog savjeta Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom**. Na sastanku su sudjelovali članovi Stručnog savjeta kao predstavnici saveza, udruga i inicijativa osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju, te predstavnici akademskih ustanova, iz Zagreba, Osijeka, Vukovara, Slavonskog Broda, Pule i Dubrovnika.

Općina Konavle i Zajednica sportova Općine Konavle organizirali su u Cavtatu 24. kolovoza 2020. godine okrugli stol na temu **“Prava i položaj osoba s invaliditetom u općini Konavle”**. Događaj je organiziran u sklopu projekta “Podignimo letvicu visoko” koji se financira iz Europskog socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.

Centar za razvoj vrijednosti organizirao je dana 17.8.2020. godine online predavanja pod nazivom **„Koja su moja prava kao osobe s invaliditetom i na koji ih način mogu ostvariti“**.

20. srpnja 2020. u Zagrebu održan je **sastanak predstavnika osoba s invaliditetom s predsjednikom Vlade RH** na temu aktualnog stanja i problematike vezane za OSI. Na sastanku su prisustvovali i sudjelovali uz predsjednika Vlade RH i njegovih suradnika pravobraniteljica za OSI te predstavnici saveza i udruga OSI.

Agencija za obnovu osječke Tvrđe organizirala je 16. srpnja 2020. u Osijeku radionicu s ciljem aktivnog uključivanja što većeg broja dionika u proces **izrade Strateškog i akcijskog plana osječke Tvrđe 2021. - 2027. godine.**

U organizaciji Ureda UNICEF- a u Hrvatskoj održana je 8. lipnja 2020. prezentacija „**Analiza stanja programa rane intervencije u Hrvatskoj**“.

Dana 5. lipnja 2020. godine u Trogiru održano je **svečano otvorenje socijalnog poduzeća Buffet-a Leptir**, osnovanog od strane Udruge osoba s tjelesnim invaliditetom TOMS iz Trogira. Socijalno poduzeće TOMS d.o.o. otvorilo je ugostiteljski objekt Buffet Leptir koje zapošljava ukupno pet djelatnika, od kojih su tri osobe s invaliditetom.

Zamjenik pravobraniteljice za osobe s invaliditetom održao je 3. lipnja na Policijskoj akademiji predavanje „**Osobe s invaliditetom i institucija Pravobranitelja za osobe s invaliditetom**“. Predavanje je održano policijskim službenicima za mladež, polaznicima Specijalističkog tečaja za maloljetničku delikvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom uputila je preporuku Gradu Osijeku i Agenciji za obnovu osječke Tvrđe vezano za **obvezu osiguranja pristupačnosti javnih površina i objekata koji se nalaze u osječkoj Tvrđi**. Sastanak je održan 2. lipnja 2020. s ciljem utvrđivanja poteškoća s kojima se susreću osobe s invaliditetom vezano za ovu temu i donošenja zaključaka o konkretnim mjerama i aktivnostima koje će se poduzimati.

Udruga za podršku žrtvama i svjedocima Vukovar organizirala je 29. svibnja 2020. godine okrugli stol s temom „**Spriječimo nasilje nad starijim osobama**“. Tijekom projekta provedena je kampanja osvještavanja i podizanja svijesti građana o oblicima nasilja nad najranjivijim društvenim skupinama. Okrugli stol organiziran je povodom završetka projekta te su tijekom istog predstavljene provedene aktivnosti i ostvareni rezultati u šestomjesečnom razdoblju.

U organizaciji Sportske udruge gluhih SDŽ u Splitu je održana 27. svibnja 2020. konferencija gluhih i nagluhih osoba, gluhoslijepih osoba, gluhih sportaša/ica te djece oštećenog sluha „**Snaga je u nama**“.

Dana 25. svibnja 2020., održan je **sastanak predstavnika osoba s invaliditetom, ministrice za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku sa suradnicama te državnih tajnika Ministarstva za rad i mirovinski sustav.**

U organizaciji Centra znanja održan je 18. svibnja 2020. **53. koordinacijski sastanak 8. Centra znanja** vezano uz teškoće rada saveza i udruga OSI u razdoblju pandemije COVID- 19, razmatranje izazova uzrokovanih smanjenjem predujma na EU projektima, poticajima za zapošljavanje OSI i dr.

Tradicionalna utrka Wings for Life World Run 2020. godine u izvanrednim okolnostima izazvanim pandemijom održana je 3. svibnja diljem svijeta samo putem aplikacije. Na utrci je od Amerike do Oceanije, od Europe do Afrike, sudjelovalo ukupno 77.103 trkačice i trkača, a svi oni su ponovno trčali za one koji to ne mogu.

U organizaciji Povjerenstva za ravnopravnost spolova PGŽ, u Rijeci je održana 4. ožujka 2020. tematska sjednica „**Što sve proživljavaju žene sa invaliditetom u Hrvatskoj**“.

U organizaciji Centra za inkluziju Šibenik održan je 28. veljače 2020. **Okrugli stol „Senzibiliziranje zajednice za potrebe uključivanja osoba s invaliditetom“** kako bi se zajednici pokazali primjene dobre prakse i mogućnosti uspješnih suradnji te rasprava o budućem razvoju socijalnih usluga u šibensko kninskoj županiji.

U Osijeku je 26. veljače 2020. godine u prostorijama Osječko-baranjske županije održan radni sastanak projektnih partnera koji sudjeluju u provedbi projekta **“ADOBE” – ACCESSIBLE TOURISM DESTINATIONS AND SERVICES IN BORDER AREAS**. Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom aktivno je sudjelovala u pronalasku i udruživanju partnera za prijavu na natječaj za projekte prekogranične suradnje Interreg V-A Hungary-Croatia Co-operation Programme 2014-2020 raspisan početkom 2019. godine.

Dana 21. veljače 2020. godine u Vukovaru, u organizaciji Centra ženskih prava iz Zenice, Županijskog suda u Vukovaru i Udruge za podršku žrtvama i svjedocima Vukovar održan je okrugli stol na temu **“Prakse primjene instituta osoba od povjerenja u sistemu zaštite žrtava rodno zasnovanog nasilja”**.

U Zagrebu je 21. veljače 2020. godine održana je konferencija „**Pristup osoba s invaliditetom pravima iz Direktive o žrtvama: ključne točke i izazovi**“ projekta ARVID (*Advancing access to rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities – Bolji pristup osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama*).

20. veljače, povodom obilježavanja Svjetskog dana socijalne pravde Grad Split je bio domaćin II Konferencije inicijative gradova – Zagreb, Split, Rijeka i Osijek na temu „**Siromaštvo u urbanim sredinama**“. Cilj konferencije je otvoriti niz tema koje su vezane uz borbu protiv siromaštva, prikazati modele i izazove s kojima se susreću dionici u socijalnom sustavu, a kojima je rad usmjeren prema cilju socijalne sigurnosti i pravde.

Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom, Županijskom komorom Split održao je dana 19. veljače 2020. godine **radionicu Pristupačnost trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom**.

Slijedom inicijative pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Šibeniku su se 18. veljače održali **sastanci s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju s područja Grada Šibenika i Šibensko-kninske županije, te predstavnicima Grada Šibenika i Turističke zajednice grada Šibenika**.

U Zagrebu je 15. veljače u Domu sportova održana završnica **državnog prvenstva Hrvatske u karateu – kate i parakarate** na kojem su sudjelovali mlađi uzrasti, seniori, veterani i para karataši. Organizator završnice prvenstva je bio Hrvatski karate savez, a tehnički organizatori policijski „Karate klub Alfa“ i „Karate klub za osobe s invaliditetom – Zagreb“.

U organizaciji udruge UNUO održano je 14. veljače 2020. **svečano otvaranje Ugostiteljsko - edukativnog centra inkluzije**.

Na inicijativu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u Zadru su 12. veljače održani **sastanci s predstavnicima udruga osoba s invaliditetom koje djeluju na području grada Zadra te predstavnicima Grada Zadra i Turističke zajednice grada Zadra**.

U organizaciji HPO – a održana je 30. siječnja 2020. **svečanost HPO - a i proglašenje najuspješnijih sportaša za 2019. godinu**.

28. siječnja 2020. u organizaciji Gradske knjižnice *Marko Marulić* u Splitu održana je rasprava pod nazivom ***Osmijeh me nosi - Tribina OSI***.

U organizaciji Hrvatske udruge socijalnih radnika održana je 28. siječnja 2020. tribina pod nazivom ***Osnaživanjem pomagača do sigurnog starenja***.

U Zagrebu je 24. siječnja 2020. godine održan prvi sastanak Projektnog odbora EU projekta ARVID – **Unapređenje pristupa osoba s invaliditetom pravima zajamčenima Direktivom o žrtvama** (eng. *Advancing access to Rights under Victims' Directive for Persons with Disabilities*) koji je financiran sredstvima Programa za pravosuđe Europske unije. Prijedlog projekta je prihvaćen na pozivu 2019. godine, projekt će trajati ukupno 18 mjeseci, a provoditi će se tijekom 2020. i 2021. godine u Hrvatskoj i Sloveniji.

23. siječnja 2020., klub laringektomiranih osoba Osijek organizirao je predavanje na temu „**Institucija pravobranitelja za osobe s invaliditetom**“.

Dana 24. siječnja 2020. godine, u Osijeku, održano je **svečano proglašenje najuspješnijih sportaša i sportskih kolektiva grada Osijeka i Osječko-baranjske županije u 2019. godini**.

PRILOG 2. SUDJELOVANJE U MEDIJIMA

31.12. Objave priopćenja povodom razornih potresa na području SMŽ:

<https://www.hina.hr/vijest/10559408>

<https://vijesti.hrt.hr/695723/slonjsak-osobama-s-invaliditetom-na-stradalom-podrucju-potrebna-je-ciljana-pomoc>

<https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/slonjsak-osobama-s-invaliditetom-na-stradalom-podrucju-potrebna-je-ciljana-pomoc/>

<https://www.glasistre.hr/hrvatska/slonjsak-osobama-s-invaliditetom-na-stradalom-podrucju-potrebna-je-ciljana-pomoc-690450>

<https://otvoreno.hr/top/slonjsak-osobama-s-invaliditetom-na-stradalom-podrucju-potrebna-je-ciljana-pomoc/348600>

<https://novine.hr/vijesti/slonjsak-osobama-s-invaliditetom-na-stradalom-podrucju-potrebna-je-ciljana-pomoc>

https://m.facebook.com/prigorski/posts/3148985321836285?locale2=ne_NP

<https://net.hr/danas/hrvatska/nemirna-noc-zaredali-se-potresi-najjace-je-bilo-3-8-po-richteru-seizmolog-naknadni-potres-mogao-bi-biti-jaci-i-od-5/>

30.12. Radio Valpovo, intervju na temu položaja osoba s invaliditetom i Covid-19

30.12. Žene i mediji, intervju na temu žena s invaliditetom i suzbijanja nasilja,
<https://www.zeneimediji.hr/pravobraniteljica-anka-slonjsak-mnoge-zene-s-invaliditetom-egzistencijalno-ovise-o-clanu-obitelji-koji-je-cesto-i-nasilnik/>

22. 12. Radio Laganini FM, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku u protekle dvije godine, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI

22. 12. Slavonska TV, Vijesti, Prilog o online sastanku na temu "Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije"

21. 12. Slavonska TV, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku u protekle dvije godine, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI,
<https://www.youtube.com/watch?v=igakVRSZxMI>

21.12. Zadarski list, novinski list i portal, Izjava na temu "Koronavirus dodatno zakomplicirano život osobama s invaliditetom"

21.12. HRT, Dobro jutro, Hrvatska, gostovanje na temu Covid-19 i zapošljavanje osoba s invaliditetom

19.12. Portal Indeks.hr, objava izjave Pravobraniteljice vezano uz članak „Ani odbili da bude njegovatelj sestri u kolicima zbog tri riječi koje fale u Zakonu“,
<https://www.index.hr/vijesti/clanak/ani-odbili-da-bude-njegovatelj-sestri-u-kolicima-zbog-tri-rijeci-koje-fale-u-zakonu/2238797.aspx>

18. 12. HRT Radio Osijek, Intervju o online sastanku na temu "Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije"

18. 12. web portal HRT Radio Osijek, Intervju o online sastanku na temu "Poštivanje ljudskih prava osoba s invaliditetom na području Osječko-baranjske županije", <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/radionice-postivanje-ljudskih-prava-osoba-s-invaliditetom/254131/>

18.12. Portal Telegram.hr objava reakcije vezano uz natječaj za OCD,
<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekspresno-izmijenjen-suludi-natjecaj-koji-je-drzava-raspisala-udrugama-preko-blagdana-imat-ce-vremena-do-kraja-sijecnja/>

15. 12. Radio Đakovo, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI

15.12. HRT, Vijesti, gostovanje na temu Covid-19 i zapošljavanje osoba s invaliditetom

15.12. Portal Centar za socijalnu inkluziju Šibenik, objava članka vezano uz Virtualni sastanak s Uredom pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, <http://www.inkluzija-sibenik.hr/?tip=clanak&id=185>

14.12. Portal Inportal, objava vezano uz sastanak Stručnog savjeta pravobraniteljice, <https://www.inportal.hr/pretraga/22118/anka-slonjak-strucni-savjet-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom>

12.12. Zadarski.hr, objava priopćenja vezano uz uvjete u PB Ugljen,
<https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/zadar/4-kantuna/psihijatar-urlic-o-pravima-osoba-s-teskocama-mentalnog-zdravlja-i-pismu-pravobraniteljice-koja-je-upozorila-na-uvjete-u-psihijatrijskoj-bolnici-ugljan-1063830>

11.12. Portal H-alter, intervju s pravobraniteljicom vezano uz položaj osoba s invaliditetom za vrijeme pandemije Covid-19, <https://www.h-alter.org/vijesti/invaliditet-u-vrijeme-korone>

11.12. Slobodna Dalmacija, članak na temu "PRAVOBRANITELJICA: Država ne mari za mentalno oboljenje PSIHIJATAR URLIĆ: O njima se treba brinuti i nakon izlaska iz ustanove"

8.12. Jutarnji list, članak na temu "Nitko iz HPM-a neće odgovarati zbog ustaške fotografije"

- 5.12. Novi list, članak na temu "Dulje studiraju da odgode neizvjesnost koja ih čeka"
- 4.12. Glas Slavonije, članak na temu "Dosad preminulih 446, otežan pristup svemu"
- 4.12. Glas Slavonije, članak na temu "Nisam imala dvojbe hoće li naši studenti to moći i znati"
- 4.12. Novi list, članak na temu "Invalidi najveće žrtve epidemije"
- 4.12. Slobodna Dalmacija, članak na temu "Osobe s poteškoćama bit će samostalnije u svakodnevnom životu"
- 4.12. Zadarski list, članak na temu "Studentima s invaliditetom pruža se kontinuirana podrška tijekom studija"
- 4.12. Zadarski list, članak na temu "Invalidi najveće žrtve epidemije"
- 4.12. Dubrovački dnevnik, članak na temu "Dženita Lazarević: Dubrovnik treba dostići europske gradove u prilagodbi osobama s invaliditetom i djeci u poteškoćama u razvoju"
- 4.12. Objave priopćenja vezano uz održavanje stručnog skupa izazovi studiranja sa invaliditetom:
<https://www.glasistre.hr/hrvatska/strucni-skup-potrebna-zakonska-definicija-statusa-studenata-s-invaliditetom-684455>
<https://www.hina.hr/vijest/10538054>
<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-milanovic-povodom-medunarodnog-dana-osoba-s-invaliditetom-drzava-mora-osigurati-osobama-s-invaliditetom-zivot-u-jednakosti/>
- 3.12. Glas Istre, članak na temu "Ujedinjeni narodi proglasili Međunarodni dan osoba s invaliditetom"
3. 12. portal Virovitica.net, Članak o priopćenju povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom,
<https://www.virovitica.net/medunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom-kroz-teska-vremena-izgradimo-bolji-svijet-za-sve/34085/>
- 3.12. Objave priopćenja za medije povodom Međunarodnog dana osoba sa invaliditetom:
<http://hr.n1info.com/Vijesti/a582687/Pravobraniteljica-Koronavirus-tesko-pogodio-osobe-s-invaliditetom.html>
<https://www.civilnodrustvo.hr/pravobraniteljica-anka-slonjsak-koronavirus-tesko-pogodio-osobe-s-invaliditetom/>
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/uzivo-virus-i-dalje-hara-sjeverom-trenutno-je-u-hrvatskoj-2408-zarazenih-u-bolnicama-252-na-respiratoru-foto-20201203>
<https://www.hina.hr/vijest/10536667>
<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-slonjsak-koronavirus-tesko-je-pogodio-osobe-s-invaliditetom-20201203>
<https://net.hr/danas/pravobraniteljica-slonjsak-koronavirus-tesko-pogodio-osobe-s-invaliditetom-zarazeno-ih-je-vise-od-10-000/>
<https://www.24sata.hr/news/dikic-virus-je-zarazniji-ali-nije-pogubniji-do-proljeca-moramo-bit-na-oprezu-i-postivati-mjere-725124>
<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/22047/anka-slonjsak-medjunarodni-dan-osoba-s-invaliditetom-obiljezimo-s-vjerom-da-cemo-izgraditi-bolji-svijet-za-sve>
- 2.12. HKR, gostovanje u emisiji za osobe sa invaliditetom na temu položaja osoba sa invaliditetom u RH
- 30.11. City radio, gostovanje u emisiji Vidici na temu pravobraniteljice za osobe sa invaliditetom – osobno
23. 11. Radio Laganini FM, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI, objavljeno 24.11.
16. 11. Portal In portal, Članak o online predavanju u organizaciji Udruge ColonOs, <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/21926/udruga-colonos-uloga-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-i-prava-osi-populacije-u-republici-hrvatskoj>
12. 11. Portal In portal, Članak o obilasku i sastanku u Udruzi Svjetlost Osijek, <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/sport/21909/osijek-iz-ureda-pravobraniteljice-obisli-portske-udruge-slijepih-svjetlost>
11. 11. Radio 92 FM, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI

- 6.11. Jutarnji list, reakcija na članak, a vezano uz obitelj Baran, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/moja-su-djeca-sada-dobila-svu-pomoc-uspjeli-smo-valjda-nije-svako-zlo-za-zlo-15030105> , objava 7.11.
4. 11. Glas Slavonije, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://www.glas-slavonije.hr/447682/3/Dostupnost-turistickih-usluga-svima>
4. 11. web portal HRT Radio Osijek, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/projekt-za-turiste-s-invaliditetom/249148/>
4. 11. web portal OBŽ, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <http://www.obz.hr/index.php/component/k2/item/1924-predstavljen-projekt-promicanja-turizama-prilagodjenog-osobama-s-invaliditetom>
4. 11. Portal In portal, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/21861/osjeko-baranjska-projekt-promicanja-turizama-prilagodjenog-osobama-s-invaliditetom>
4. 11. portal Osijek031, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, http://www.osijek031.com/osijek.php?topic_id=84706
4. 11. Slavenska TV, Dnevnik, Prilog o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, https://www.youtube.com/watch?v=ov_XgNlu5ZU
4. 11. Osječka TV, Dnevnik, Prilog o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://www.youtube.com/watch?v=YpnWvACRnyw>
4. 11. HRT Radio Osijek, Intervju o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE
4. 11. web portal OSTV, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <http://osjecka.com/za-turisticke-destinacije-dostupne-svima/>
4. 11. portal Osijek danas, Članak o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://osijek-danas.com/2020/11/04/pristupacne-turisticke-destinacije-i-usluge-u-prekogranicnom-podrucju/>
4. 11. Slavonski radio, Prilog o Uvodnoj konferenciji projekta ADOBE, <https://www.slavonskiradio.hr/2020/11/04/prilagodba-turisticke-ponude-za-osobe-s-invaliditetom/>
3. 11. Radio Laganini FM, Intervju o radu Područnog ureda POSI u Osijeku, aktualnosti i planirane aktivnosti, utjecaj pandemije na OSI
- 29.10. Laganini FM, gostovanje u emisiji Ja to mogu na temu osoba s invaliditetom i COVID-19
- 28.10. Radio Sunce Split, gostovanje na temu prve godine rada PU Split
- 21.10. Portal Tris, članak vezano uz Izvješće o radu POSI za 2019. godinu, <http://tris.com.hr/2020/10/svjeze-izvjesce-u-polupraznom-hrvatskom-saboru-gotovo-pola-milijuna-osoba-s-invaliditetom-ostaju-zrtve-nejednakosti/>
- 21.10. Portal Dubrovniknet, gostovanje na temu prve godine rada PU Split
- 18.10. HRT vijesti, izjava vezano uz rad slabovidne osobe u vrijeme pandemije Covid-19, <https://vijesti.hrt.hr/667465/slabovidni-profesori-na-distanci>
- 14.10. objava priopćenja vezano uz prvu godinu rada PU Split: <https://www.dalmacijanews.hr/clanak/rar2-prva-godina-rada-podrucnog-ureda-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-u-splitu#/clanak/rar2-prva-godina-rada-podrucnog-ureda-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-u-splitu>
<https://slobodnadalmacija.hr/split/splitski-podrucni-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-opravdao-svoje-djelovanje-veliki-broj-gradana-trazio-savjet-1050436>
<https://www.hina.hr/vijest/10492631>
<https://www.glasistre.hr/hrvatska/splitski-ured-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom-opravdao-svoje-postojanje-672552>
<https://vijesti.hrt.hr/665303/o-rad-u-splitskog-ureda-pravobranitelja-za-osobe-s-invaliditetom>
<https://radio.hrt.hr/ep/dnevnik-radio-dubrovnika/357579/>
<http://tris.com.hr/2020/10/prva-godina-ureda-pravobranitelja-za-osi-u-splitu-jedan-ured-cetiri-zupanije-98-488-osoba-s-invaliditetom/>
- 14.10. Vinkovačka TV, gostovanje na temu predstavljenog Izvješća o radu za 2019. godinu
- 13.10. objava članka, izjava i gostovanja u raznim medijima vezano uz zajedničko priopćenje UNICEF-a i pravobranitelja: Hrvatski katolički radio, Dnevnik; RTL Televizija, RTL Danas; HRT, Dnevnik

2; portal Glas Istre; hr.n1info.com; Portal HINA.hr; portal hrt-a magazin.hrt.hr; portal medjimurjepress.net; portal hrt-a, vijesti.hrt.hr; portal 24 sata; portal N1, hr.n1info.com; portal roditelji.hr; portal radioslavonija.hr; portal Radio 101; portal varazdin-express.com.hr; portal radio1.hr; portal nezavisniportalsirokopolje.hr; portal in-portal.hr; portal civilnodrustvo.hr; portal Glas Slavonije

<https://zdravlje.hina.hr/content/10492788>

<https://www.unicef.org/croatia/mediji/podrska-i-usluge-za-djecu-s-teskocama-u-hrvatskoj-analiza-situacije-i-preporuke>

<https://www.glasistre.hr/hrvatska/rana-intervencija-nedostupna-mnogoj-djeci-u-hrvatskoj-672590>

<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/21701/loa-vijest-rana-intervencija-nedostupna-mnogoj-djeci-s-teskocama-u-razvoju-u-hrvatskoj>

<https://vijesti.hrt.hr/665343/rana-intervencija-nedostupna-mnogoj-djeci-u-hrvatskoj>

<https://medjimurjepress.net/vijesti/hrvatska/unicef-rezultati-istrazivanja-analiza-usluga-rane-intervencije-u-hrvatskoj/>

<http://radio1.hr/unicef-analiza-rana-intervencija-nedostupna-mnogoj-djeci-u-hrvatskoj/>

14.10. HRT, emisija Dobro jutro Hrvatska, gostovanje na temu osoba s invaliditetom i podrške u vrijeme pandemije COVID-19

13.10. Z1, intervju na temu položaja osoba s invaliditetom za vrijeme pandemije COVID-19,

https://youtu.be/xw099W_5QrQ

11.10. Jutarnji list, portal, N1 portal, N1 TV, Izjava vezena uz gostovanje u emisiji „Intervju tjedna“ N1:

<http://hr.n1info.com/Vijesti/a563002/Pravobraniteljica-ministrica-Ministarstva-ne-sluzi-samo-da-se-griju-i-cuvaju.html>

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-objasnila-zasto-je-zaplakala-u-saboru-i-otkrila-sto-zamjera-zastupnicima-15024517>

9.10. Objave u medijima vezano uz izvješće o radu za 2019. godinu:

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-se-slomila-u-saboru-oni-su-nevidljivi-ljudi-posjetite-ih-pricajte-s-njima-15024229>

<https://www.vecernji.hr/vijesti/pravobraniteljica-slonjsak-se-rasplakala-u-saboru-jako-mi-je-tesko-ovo-govoriti-1437279>

<https://vijesti.hrt.hr/664132/slonjsak-placuci-upozorila-na-probleme-osoba-s-invaliditetom>

<https://net.hr/danas/hrvatska/pravobraniteljica-anka-slonjsak-placuci-porucila-pandemija-je-zatvorila-mnoge-osobe-s-invaliditetom/#>

<https://www.hina.hr/vijest/10490259>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-kroz-suze-u-saboru-pandemija-je-zatvorila-mnoge-osobe-s-invaliditetom-20201009>

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-placuci-upozorila-na-probleme-osoba-s-invaliditetom-u-pandemiji/2220545.aspx>

<https://otvoreno.hr/vijesti/u-saboru-o-osobama-s-invaliditetom-stavljeni-su-u-polozaj-gradana-treceg-reda/326604>

<https://otvoreno.hr/top/mlinaric-zasto-roditelji-nakon-smrti-djece-invalida-nemaju-pravo-na-primanja-66-kao-politicari/326628>

<https://www.glasistre.hr/hrvatska/slonjsak-placuci-porucila-pandemija-je-zatvorila-mnoge-osobe-s-invaliditetom-671858>

7.10. HRT portal, <https://vijesti.hrt.hr/663417/u-saboru-o-milanovicevim-napadima-na-pravobraniteljice?fbclid=IwAR13KwWKcFywKvMq0syvQ06S9Yh0oAJX-eGt4Wt92LRSQvIbTaPXZz64IJo>

2.10. HR Split, izjava o položaju OSI u RH

2.10. Portal Global, intervju na temu zapošljavanja osoba s invaliditetom

2.10. objave priopćenja u medijima na temu udaljavanja djeteta iz kafića u Zadru:

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-ostro-osudila-udaljavanje-djeteta-s-down-sindromom-iz-kafica-u-zadru-15022660>

<https://www.vecernji.hr/vijesti/reakcija-nakon-izbacivanja-djeteta-s-down-sindromom-to-je-gruba-diskriminacija-1435488>

<https://www.vecernji.hr/vijesti/reakcija-nakon-izbacivanja-djeteta-s-down-sindromom-to-je-gruba-diskriminacija-1435488>

<https://zadarski.slobodnadalmacija.hr/zadar/tribina/gruba-i-izravna-diskriminacija-usmjerena-prema-djetetu-s-teskocama-u-razvoju-apsolutno-je-neprihvatljiva-te-zasluzuje-snaznu-moralnu-osudu-1048162>

<http://hr.n1info.com/Vijesti/a559939/Pravobraniteljica-ostro-osudila-udaljavanje-djeteta-s-Down-sindromom-iz-kafica.html>

<https://www.novolist.hr/vijesti/hrvatska/istjerali-su-djevojčicu-s-downovim-sindromom-iz-kafica-pravobraniteljica-upozorava-da-je-to-gruba-i-izravna-diskriminacija/>

<https://www.hina.hr/vijest/10484440>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-ostro-osudila-udaljavanje-djeteta-s-down-sindromom-iz-kafica-u-zadru-vjerujemo-da-se-radi-o-izoliranom-incidentu-20201002>

1.10. HRT, emisija Normalan život, gostovanje na temu asistencije i statusa roditelja njegovatelja
30.9. Slobodna Dalmacija, članak o rampi na ulazu u NZJZ SDŽ,
<https://slobodnadalmacija.hr/split/pravobraniteljica-anka-slošnjak-oprala-zeljku-karin-rampa-za-osobe-u-kolicima-ispred-higijenskog-je-neprihvatljiva-to-je-prikrivena-diskriminacija-1047793>

27. 9. SB televizija, Dnevnik, izjava o sudjelovanju na Uvodnoj konferenciji projekta i održanoj edukaciji za medijske djelatnike, <https://www.youtube.com/watch?list=PL51prVGsEOLbQqU4c6OD-DgyxnkG2dkMW&v=xXIXkewvB7c>

27. 9. Radio Laganini FM, Vijesti, izjava o sudjelovanju na Uvodnoj konferenciji projekta i održanoj edukaciji za medijske djelatnike

26. 9. portal Sbplus, Članak o sudjelovanju na Uvodnoj konferenciji projekta i održanoj edukaciji za medijske djelatnike,
https://sbplus.hr/slavonski_brod/zivot/udruga_gradana/pojavimo_li_se_u_medijima_sutradan_pada_mo_s_nogu_od_posla.aspx#.X3MfjWgzaUk

26. 9. Radio 92 FM, Prilog u vijestima, izjava o sudjelovanju na Uvodnoj konferenciji projekta i održanoj edukaciji za medijske djelatnike

25.9. Portal sbplus.hr, članak na temu radionice za medije održane u Slavanskom Brodu,
https://sbplus.hr/slavonski_brod/zivot/udruga_gradana/pojavimo_li_se_u_medijima_sutradan_pada_mo_s_nogu_od_posla.aspx#.X290oGgzZPY

24.9. Objave razgovora predsjednika RH i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom:
<https://www.predsjednik.hr/vijesti/predsjednik-republike-razgovarao-s-pravobraniteljicom-za-osobe-s-invaliditetom-ankom-slonjsak/>
<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/21576/pantovak-predsjednik-republike-zoran-milanovic-primio-pravobraniteljicu-za-osobe-s-invaliditetom>
<https://www.vecernji.hr/vijesti/pravobraniteljica-slonjsak-iznijela-milanovicu-mjere-koje-drzava-treba-poduzeti-za-invalidne-1433627>
<https://www.hina.hr/vijest/10476691>

Glas Slavonije, novinski list, članak pod nazivom Država ključna za osobe s invaliditetom
24.9. HR1, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu otkazivanja radnih mjesta u INA-i d.d.

8.9. portal Paradigma, intervju na temu prava i soc. Skrbi za osobe oboljele od karcinoma pluća
3.9. objava članka vezano uz upis i boravak u vrtiću djeteta Š.S.
- novinski list 24sata; novinski list Jutarnji list
2.9. objava članka vezano uz upis i boravak u vrtiću djeteta Š.S.
- novinski list 24 sata; novinski list Večernji list
1.9. Jutarnji list, članak o djetetu S.Š. vezano uz upis u vrtić Maslačak u Županji,
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/birokracija-blokirala-odlazak-malenog-simuna-u-vrtic-majkane-znam-sto-bih-vise-rekla-15016604>

31.8. Hina, priopćenje vezano uz tučnjavu u Kaštel Štafiliću:

<https://www.glasistre.hr/kronika/nasilnici-iz-kastela-zaradili-kaznene-prijave-nasilje-osudila-i-pravobraniteljica-663453>

<https://www.hina.hr/vijest/10452172>

<https://vijesti.hrt.hr/649019/nasilnici-iz-kastela-zaradili-kaznene-prijave>

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/mladici-koji-su-pretukli-19-godisnjaka-s-posebnim-potrebama-kazneno-prijavljeni-i-pritvoreni-15016366>

<https://priznajem.hr/novosti/podnesene-krivicne-prijave-protiv-nasilnika-iz-kastela-tereti-ih-se-i-za-dilanje-droge/131663/>

<https://www.glas-slavonije.hr/441571/1/Kaznene-prijave-za-nasilnike-iz-Kastel-Stafilica>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/psihologinja-o-snimci-koja-je-zgrozila-hrvatsku-mala-je-razlika-između-onoga-ko-fizicki-nasrce-i-osobe-koja-to-snima-20200831>

<https://net.hr/danas/crna-kronika/policija-objavila-detalle-maltretiranja-mladica-u-kastelima-udarali-su-ga-trazili-2000-kuna-a-spominje-se-i-marihuana/>

<https://cronika.hr/2020/08/kriminalci-nas-pretvaraju-u-divlji-zapad-a-pravobraniteljica-za-djecu-udara-po-medijima/>

29.7. Portal Al Jazeera Balkans, izjava vezano uz temu smještaja studenata s invaliditetom, objava 29.7.

28.7. AFP, objava priopćenja pravobraniteljice vezano uz korisnike domova za starije i COVID-19

28.7. Hina, Priopćenje pod naslovom: Nehumano očekivati da korisnici domova žive u izolaciji

Objavljeno u sljedećim medijima:

<https://www.udrugazvono.hr/priopcenje-za-medije-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-anke-slonjsak/>

<https://vijesti.hrt.hr/638829/pravobraniteljica-slonjsak-nehumano-ocekivati-da-korisnici-domova-zive-u-izolaciji>

<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-nehumano-je-ocekivati-da-korisnici-domova-za-starije-i-nemocne-do-daljnjeg-zive-u-izolaciji-zbog-korone-1035056>

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-nehumano-je-ocekivati-da-korisnici-domova-zive-u-izolaciji-do-daljnjeg-15010637>

<https://www.mirovina.hr/novosti/pravobraniteljica-o-korisnicima-domova-izolacija-je-nehumana-omogucite-im-slobodu-kretanja/>

<https://otvoreno.hr/vijesti/pravobraniteljica-nehumano-je-da-korisnici-domova-za-starije-zive-u-izolaciji/307741>

<https://www.antenazadar.hr/clanak/2020/07/pravobraniteljica-nehumano-je-da-korisnici-domova-za-starije-zive-u-izolaciji/>

<https://www.novolist.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-ima-dramatican-apel-nehumano-je-sto-rade-umirovljenicima-u-domovima/>

<https://www.mnovine.hr/hrvatska/anka-slonjsak-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-upozorila-je-na-potrebu-da-se-starijima-iz-domova-omoguci-sloboda-kretanja/>

<https://medijurjepress.net/politika-i-drustvo/muke-sticenika-domova-za-starije-i-nemocne/>

<https://novine.hr/vijesti/svi-smiju-gdje-hoce-osim-njih-korisnici-domova-za-starije-vec-mjesecima-bez-slobode-kretanja>

<https://www.hia.com.hr/izdvojeno/kronika/item/16261-u-posljednjih-24-sata-u-hrvatskoj-evidentirano-novooboljelih>

<http://www.dalmacijanews.hr/clanak/6mag-pravobraniteljica-nehumano-je-da-sticenici-domova-za-starije-i-nemocne-do-daljnjeg-zive-u-izolaciji>

<https://www.dalmacijadanas.hr/pravobraniteljica-o-polozaju-korisnika-domova-za-starije-nehumano-je-ocekivati-da-do-daljnjeg-zive-u-izolaciji/>

<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/21163/pravobraniteljica-slonjsak-nehumano-je-ocekivati-da-korisnici-domova-zive-u-izolaciji>

<https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/3858418/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-mora-se-omoguciti-sloboda-kretanja-korisnika-domova/>

- izjava za RTL Direkt; izjava za HR Split

24.7. objava članka vezano uz upis i boravak u vrtiću djeteta Š.S.

- novinski list 24 sata

17.7. novinski list Večernji list, članak vezano uz korisnike domova za starije i COVID-19

17.7. portal Otvoreno, članak vezan uz pristupačnost plažama za OSI

1.7. Glas Slavonije, Članak o obnovi Tvrđe i osiguranju pristupačnosti za OSI, <https://www.glas-slavonije.hr/436265/3/U-obnovi-Tvrdje-bit-ce-osigurana-pristupacnost>

30. 6. In portal, Članak o akciji nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/20951/osjeko-baranjska-upanija-proveden-nadzor-koristenja-parkiralisnih-mjesta-rezerviranih-za-osobe-s-invaliditetom>

26. 6. Glas Slavonije, Članak o akciji nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://www.glas-slavonije.hr/435663/3/Glasovi-novinari-s-policijom-u-lovu-na-one-koji-otimaju-mjesta-invalidima>

25. 6. web portal MUP-a, Objava, Rezultati provođenja akcije nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://osjeko-baranjska-policija.gov.hr/vijesti/nadzor-koristenja-parkiralisnih-mjesta-rezerviranih-za-parkiranje-osoba-s-invaliditetom-33379/33379>

24. 6. Slavenska televizija, Prilog u Dnevniku, Provođenje akcije nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://www.youtube.com/watch?v=ioXI4VgUvnM>

24. 6. Osječka televizija, Prilog u Dnevniku, Provođenje akcije nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://www.youtube.com/watch?v=c4LoLsydRzM>

23. 6. web portal MUP-a, Najava provođenja akcije nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://osjeko-baranjska-policija.gov.hr/vijesti/vijesti/nadzor-koristenja-parkiralisnih-mjesta-rezerviranih-za-parkiranje-osoba-s-invaliditetom/33365>

23. 6. portal SIB.hr, Najava provođenja akcije nadzora nepropisnog parkiranja na parkirališna mjesta označena za vozila osoba s invaliditetom,

<https://sib.net.hr/vijesti/regija/3838488/vozaci-oprez-policija-u-srijedu-posebno-kontrolira-gdje-ste-se-parkirali/>

10. 6. Radio 92 FM, Intervju povodom kampanje za predstojeće izbore i odnos prema osobama s invaliditetom

09. 6. Radio Đakovo, intervju za emisiju "Nevenovci", Intervju povodom kampanje za predstojeće izbore i odnosom prema osobama s invaliditetom

09. 6. Glas Slavonije, Priopćenje POSI povodom kampanje za predstojeće izbore i odnos prema osobama s invaliditetom,

<http://www.glas-slavonije.hr/434425/1/Politicki-programi-i-biracka-mjesta-pristupacni-svima>

05.6. Portal Dalmacija danas, svečano otvaranje Buffet Leptir Udruge Toms iz Trogira,

<https://www.dalmacijadanas.hr/divna-vijest-iz-trogira-svecano-otvoren-buffet-leptir-od-pet-djelatnika-tri-su-osobe-s-invaliditetom/>

03.6. HR 1, Vijesti, objava izjave pravobraniteljice vezano uz parlamentarne izbore 2020.

02.6. Objave priopćenja vezano uz parlamentarne izbore 2020.:

<https://www.hina.hr/vijest/10381526>

<https://vijesti.hrt.hr/620804/postujte-pravo-osoba-s-invaliditetom-da-biraju-i-budu-birani>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/pravobraniteljica-postujte-pravo-osoba-s-invaliditetom-da-biraju-i-budu-birani-20200602>

25. 5. Slavonski radio, emisija Libela, Intervju o osobama s invaliditetom u tijeku pandemije i poseban osvrt na prenamjenu sredstava

23.5. 24sata, članak na temu obnove stare gradske vijećnice u Splitu

23.5. Glas Slavonije, portal izjava vezano uz pristupačnost rampi u Tvrđi u Osijeku, <http://www.glas-slavonije.hr/433062/3/Uoci-obnove-Tvrdje-Objekti-trebaju-biti-pristupacni-svima>

22. 5. RTL Potraga, emisija, izjava vezano uz prenamjenu sredstava prikupljenih od obveznika kvotnog zapošljavanja, objava 27. 5.

22. 5. Glas Slavonije, Izjava za članak o pristupačnosti tijekom obnove Tvrđe, <https://www.glas-slavonije.hr/433062/3/Uoci-obnove-Tvrdje-Objekti-trebaju-biti-pristupacni-svima> objavljeno 23. 5.

20.5. Portal Jutarnji list, press konferencija udruge Anđeli - spomenuta izjava Pravobraniteljice, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/mucna-presica-u-splitu-udruga-andeli-mogla-bi-se-zauvijek-zatvoriti-edukatorica-kroz-suze-moj-zivot-je-moj-duje-i-svi-nasi-andeli/10325482/>

20.5. HR1 vijesti, intervju na temu položaja osoba s invaliditetom vezano uz pandemiju korona virusom te odluke Vlade RH o prenamjeni sredstava

18.5. Portal gradonačelnik.hr, pristup mrežnim stranicama za osobe s invaliditetom

15.5. HRT, Zajedno do zdravlja, gostovanje u emisiji na temu donošenje Odluke Vlade o prenamjeni sredstava

15.5. Portal Slobodna Dalmacija, izjava za članak vezano uz donošenje Odluke Vlade o prenamjeni sredstava, <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/vlada-osobama-s-invaliditetom-uzela-gotovo-pola-milijarde-kuna-oni-trazi-hitan-povrat-sredstava-ogorceni-smo-neka-sredstva-odmah-vrate-u-fond-1021246>

15. 5. Osječka TV, Dnevnik, Intervju o osobama s invaliditetom u tijeku pandemije i presjek rada Područnog ureda POSI u Osijeku, <https://www.youtube.com/watch?v=6SiOWjD-LV4>

14.5. Slobodna Dalmacija, izjava povodom prenamjene sredstava ZOSI prikupljenih od poslodavaca radi neispunjavanja obveza kvotnog zapošljavanja

14.5. Priopćenje povodom prenamjene sredstava ZOSI prikupljenih od poslodavaca radi neispunjavanja obveza kvotnog zapošljavanja

12. 5. In portal, Članak o priopćenju pravobraniteljice povodom napisa o neodobravanju respiratora za OSI iz Slavonije, <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/20590/anka-slonjak-priopcenje-povodom-napisa-o-neodobravanju-respiratora-za-ivana-prgometa>

12. 5. Vinkovačka TV, Dnevnik, Intervju o osobama s invaliditetom u tijeku pandemije i presjek rada Područnog ureda POSI u Osijeku, https://www.youtube.com/watch?v=qr8COdV0_L4 , objavljeno 13.5.

12. 5. Vinkovačka TV, emisija "Bez granica", Intervju o osobama s invaliditetom u tijeku pandemije i presjek rada Područnog ureda POSI u Osijeku, <https://www.youtube.com/watch?v=hmlATqxmNAA> , objavljeno 22. 5.

12.5. Portal Index.hr, objave vezano uz donošenje Odluke o prenamjeni sredstava: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/vlada-nasla-gdje-ce-rezati-uzeli-su-invalidima-gotovo-pola-milijarde-kuna/2182331.aspx>
<https://otvoreno.hr/vijesti/evo-na-kome-ce-vlada-stedjeti-umjesto-uhljebima-uzeli-su-invalidima-gotovo-pola-milijarde-kuna/285294>

8.5. Nova Gradiška, emisija u sklopu projekta „One world, one love, one community“, intervju vezano uz sport OSI i DTUR

06.5. Poslovni dnevnik, intervju o položaju OSI

22.4. Slobodna Dalmacija, izjava za članak vezano uz prisilnu hospitalizaciju

17.4. Jutarnji list, portal, objava preporuke POSI vezano uz brigu o higijeni korisnika Doma , <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sokantno-svjedocanstvo-iz-splitskog-doma-nisu-me-okupali-mjesec-i-pol-dana-12-dan-nosim-istu-odjecu-objasnjenje-povjerenice-ostavlja-bez-rijeci/10220335/>

17.4. HR Sljeme, sudjelovanje u emisiji na temu slučaja turistkinje OSI koja je boravila u RH radi zdravstvenih usluga i ograničenja kretanja prilikom izlaska iz zgrade

17.4. HRT RI, izjava - video klip na temu inkluzivnog obrazovanja za djecu s teškoćama u vrijeme Covid- 19

17.4. HR 1, sudjelovanje u emisiji na temu potresa u Zagrebu

10.4. Objave priopćenja vezano uz širenje koronavirusa u Dom za starije i nemoćne u Splitu:
<http://www.dalmacijanews.hr/clanak/uun7-oglasila-se-pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-zbog-koronavirusa-u-domu-u-vukovarskoj>
<https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/pravobraniteljica-za-osobe-s-invaliditetom-zabrinuta-situacijom-u-splitskom-domu-za-stare-i-nemocne/62810>

09.4. Hina, objava priopćenja povodom uzrokovane pojavom koronavirusa COVID-19

7.4. In portal, objava priopćenja pravobraniteljice povodom situacije uzrokovane pojavom koronavirusa COVID-19, <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/20418/priopenje-za-medije-preporuke-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-povodom-situacije-uzrokovane-pojavom-koronavirusa>

6.4. Radio 92 FM, Intervju o preporukama pravobraniteljice povodom situacije sa COVID-19

6.4. web portal Udruge Zvono, objava priopćenja pravobraniteljice povodom situacije uzrokovane pojavom koronavirusa COVID-19, <https://www.udrugazvono.hr/priopcenje-za-medije-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom-anke-slonjsak/>

3.4. Radio Đakovo, Intervju o preporukama pravobraniteljice povodom situacije sa COVID-19, objavljeno 07. 4.

2.4. HRT Radio Osijek, Intervju o preporukama pravobraniteljice povodom situacije sa COVID-19, <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/sustavna-skrb-ureda-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/226111/>

2.4. HRT Radio Osijek web portal, Intervju o preporukama pravobraniteljice povodom situacije sa COVID-19, <https://radio.hrt.hr/radio-osijek/clanak/sustavna-skrb-ureda-pravobraniteljice-za-osobe-s-invaliditetom/226111/>

31.3. Radio FM92, Slavonski Brod, tema: osobe s invaliditetom i sprječavanje širenja koronavirusa

26.3. Poslovni dnevnik, članak na temu zapošljavanja OSI

19.3. Radio Yammat, tema: osobe s invaliditetom i sprječavanje širenja koronavirusa, objava u informativnim emisijama i posebnoj emisiji namijenjenoj brizi rizičnih skupina

18.3. RTL Direkt, tema: briga o osobama s invaliditetom kako bi spriječili širenje koronavirusa

18.3. HR1, emisija Šesto čulo, tema: suzbijanja koronavirusa i osobe s invaliditetom

14.3. HINA, objava priopćenja za javnost: Slonjšak: Stožer treba osigurati i mjere za prihvata osoba s invaliditetom:
<https://www.hina.hr/vijest/10313630>
<https://vijesti.hrt.hr/591181/slonjsak-stozer-treba-osigurati-i-mjere-za-prihvata-osoba-s-invaliditetom>

5.3. Novi list, objava članka vezano uz obilježavanje Dana žena
<http://www.novolist.hr/Vijesti/Rijeka/Sto-sve-prozivljavaju-zene-s-invaliditetom-Ova-djevojka-ide-dalje-unatoc-svim-barijerama>

5.3. Hina, objava priopćenja povodom Međunarodnog dana žena

3.3. Radio Laganini FM, Intervju o aktualnostima u radu Područnog ureda POSI u Osijeku te položaju OSI i DTUR u Slavoniji i Baranji, objavljeno 11.02.

3.3. Objava priopćenja za medije „Ministarstvo kulture: Natječaj za projekte dostupnosti kulturnih sadržaja osobama s invaliditetom“, objave:
<https://www.glasistre.hr/kultura/ministarstvo-kulture-natjecaj-za-projekte-dostupnosti-kulturnih-sadrzaja-osobama-s-invaliditetom-625512>
<https://magazin.hrt.hr/587597/poticaj-projektima-dostupnosti-kulturnih-sadrzaja-osobama-s-invaliditetom>
<https://www.tportal.hr/kultura/clanak/ministarstvo-osiguralo-2-milijuna-kuna-za-projekte-dostupnosti-kulturnih-sadrzaja-osobama-s-invaliditetom-20200303>
<https://www.hina.hr/vijest/10304530>

24.2. Radio Split, izjava na temu osoba sa invaliditetom

20.2. Wings for life run portal, izjava na temu utrke u Zadru , objava 20.2.,
<https://www.redbull.com/hr-hr/intervju-pravobraniteljica-slonjsak>

19.2. Radionica na temu Pristupačnosti trgovačkih i ugostiteljskih objekata osobama s invaliditetom izlaganje, objavljeno u više medija:

- Vijesti Mreže TV

<https://www.youtube.com/watch?v=P7xbIOiQMEc&t=10s>

<https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/pristupacnost-trgovackih-i-ugostiteljskih-objekata-osobama-s-invaliditetom--zupanijska-komora-i-ured-pravobraniteljice-zajedno-do-rjesenja/59153>

<https://slobodnadalmacija.hr/split/vecina-lokacija-u-splitu-im-je-nepristupacna-pjesacki-koridori-ostaju-najveca-prepreka-osobama-s-invaliditetom-1004648>

18.2. Al Jazeera portal, izjava na temu pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom

18.2. Slobodna Dalmacija, sastanak sa predstavnicima Grada Šibenika i predstavnicima udruga koje djeluju na području Grada Šibenika a u Slobodnoj Dalmaciji objavljen je sljedeći članak:

<https://slobodnadalmacija.hr/sibenik/vijesti/sibenik/kako-osobama-s-invaliditetom-poboljsati-pristupacnost-ugostiteljskim-i-trgovackim-objektima-u-planu-postavljanje-rampe-na-banju-1004373>

14.2. HRT, HR 1, Radio Martin, Nova TV- izjave vezano uz otvorenje edukativnog centra COOKBOOK

14.2. HRT, tema dana, sudjelovanje na temu kvotnog zapošljavanja i otvorenja edukativnog centra COOKBOOK

13.2. Al Jazeera portal, izjava na temu smještaja OSI u domove za starije i nemoćne osobe

12.2. HR1, Šesto čulo, emisija, izjava vezano uz nepristupačan pomorski prijevoz za OSI

8.2. Slobodna Dalmacija, članak na temu pristupačnost turizma za OSI

6.2. HGK, Županijska komora Split, predavanje na temu Zakonsko uređenje osiguranja pristupačnosti trgovačkih objekata osobama s invaliditetom što je objavljeno u članku:

<https://www.hgk.hr/strukovna-grupacija-trgovine-hranom-i-picima-aktivna-u-trazenju-optimalnog-rjesenja-za-rad-trgovina-nedjeljom-najava>

6.2. Slobodna Dalmacija, Split, Panel diskusija na temu Kako izići iz okvira uobičajenog u sklopu Adriatic Gastro Show i održala izlaganje na temu pristupačnosti smještajnih objekata za osobe s invaliditetom, <https://slobodnadalmacija.hr/split/ovo-je-splitska-civilizacijska-sramota-u-gradu-ne-postoji-niti-jedan-privatni-smjestaj-prilagodan-osobama-s-invaliditetom-1007751>

30.1. Slobodna Dalmacija, Split, novinski list, izjava u članku pod nazivom „Novac osoba s invaliditetom ne vrijedi jednako!“, objava 31.1.

30.1. HRT, Dobar dan Hrvatska, gostovanje na temu taxi prijevoza u Zagrebu

29.1. Objave na portalima o sastanku predstavnika POSI sa gradonačelnikom Dubrovnika i suradnicima:

<https://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/poliklinika-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-djece-i-mladih-opce-bolnice-dubrovnik-jedinstven-primjer-u-rh-posebno-za-podrucje-rane-intervencije>

<https://dubrovacki.slobodnadalmacija.hr/zupaniya/dubrovnik/clanak/id/644532/u-10-mjeseci-postojanja-obuhvatila-350-djece-s-posebnim-potrebama-poliklinika-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-djece-i-mladih-opce-bolnice-dubrovnik-jedinstven-primjer-u-rh>

<https://www.bolnica-du.hr/index.php/impressum/itemlist/category/2-vijesti>

29.1. RTL, Dubrovački dnevnik, sastanak sa predstavnicima Grada Dubrovnika, udrugama koje djeluju na području Grada Dubrovnika i posjet Poliklinici za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mladih Opće bolnice Dubrovnik:

<https://dubrovackidnevnik.rtl.hr/vijesti/grad/poliklinika-za-zastitu-mentalnog-zdravlja-djece-i-mladih-opce-bolnice-dubrovnik-jedinstven-primjer-u-rh-posebno-za-podrucje-rane-intervencije>

28.1. GK Split, Članak Tribina u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu

23.1. COO Zagreb, portal, intervju vezano uz položaj OSI u RH

19.1. TV N1, emisija točka na N1, gostovanje vezano uz smještaj starijih osoba pa tako i osoba s invaliditetom u ustanovi, objava 19.1.

15.1. Radio FM 92, Slavonski Brod, gostovanje u emisiji Vijesti vezano uz položaj osoba sa invaliditetom u RH

14.1. Glas Slavonije, Članak o tragičnom događaju u obiteljskom domu u Andraševcu, priopćenje POSI, <https://www.glas-slavonije.hr/421418/1/Briga-za-stare-i-nemocne-osobe-prepustena-je-trzistu-a-dom-moze-osnovati-gotovo-svatko>, objavljeno 14.01.

14.1. Novi list, Glas Slavonije, Podravski list, novinski listovi, objave izjave pravobraniteljice povodom tragedije u Obiteljskom domu u Andraševcu

13.1. Priopćenje povodom tragedije u Obiteljskom domu u Andraševcu, objave:

<https://www.hina.hr/vijest/10260473>

<https://www.vecernji.hr/vijesti/pravobraniteljica-o-tragediji-oni-su-zrtve-visegodisnjeg-zanemarivanja-skrbi-o-starima-1372062/komentari>

<https://otvoreno.hr/aktualno/pravobraniteljica-slonjsak-o-tragediji-u-andrasevcu-oni-su-zrtve-zanemarivanja-skrbi-o-starima/244691>

<https://narod.hr/hrvatska/pravobraniteljica-slonjsak-o-tragediji-u-domu-za-starije-nitko-ne-nadzire-sto-se-radi-u-privatnim-domovima>

<https://www.rtl.hr/vijesti-hr/novosti/hrvatska/3629185/briga-o-starima-osiromasenima-i-nemocnima-prepustena-trzistu/>

<https://www.osijek-online.com/media-index/vijest390883.htm>

<https://www.in-portal.hr/in-portal-news/vijesti/19828/anka-slonjak-priopcenje-povodom-tragicnog-dogadjaja-u-obiteljskom-domu-u-andrasevcu>

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/slonjsak-briga-o-starim-i-nemocnima-prepustena-je-trzistu-institucije-se-loptaju-s-odgovornoscju-foto-20200113>

13.1. HRT, Dnevnik 2, izjava povodom tragičnog događaja u Obiteljskom domu u Andraševcu, objava

13.1. Hrvatski katolički radio, vijesti, izjava povodom tragičnog događaja u Obiteljskom domu u Andraševcu, objava 13.1.

10.1. HR 1, emisija Šesto čulo, gostovanje na temu Zakona o osobnom asistentu, objava 15.1.

PRILOG 3. PRISTUPAČNOST PRAVOSUDNIH TIJELA

Naziv tijela	Adresa	Lift	Podizna platforma	riješen pristup u prizemlju / rampa	U fazi rješavanja, pripremljen projekt/ započela izgradnja
ŽUPANIJSKI SUD U BJELOVARU	Bjelovar, Josipa Jelačića 1	NE	NE		u planu podizna platforma
OPĆINSKI SUD U BJELOVARU	Bjelovar, Josipa Jelačića 3	NE	NE		u planu podizna platforma
Općinski sud u Bjelovaru, Stalna služba u Pakracu	Pakrac, Trg pape Ivana Pavla II, 1	DA	DA		
ŽUPANIJSKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A. Starčevića 23	NE	NE	DA	projektom za nadogradnju kata zgrade za koji je dobivena građevinska dozvola predviđena je ugradnja lifta
OPĆINSKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A. Starčevića 23	NE	NE	DA	projektom za nadogradnju kata zgrade za koji je dobivena građevinska dozvola predviđena je ugradnja lifta
OPĆINSKI SUD U METKOVIĆU	Metković, Andrije Hebranga 9	DA		ulaz moguć izravno s pločnika, nema stepenica	
TRGOVAČKI SUD U DUBROVNIKU	Dubrovnik, Dr. A. Starčevića 23	NE	NE	DA	
ŽUPANIJSKI SUD U KARLOVCU	Karlovac, Trg hrvatskih branitelja 1	DA	DA		
Županijski sud u Karlovcu, Stalna služba u Gospiću	Gospić, Trg A. Stepinca 3	DA	NE		
OPĆINSKI SUD U KARLOVCU	Karlovac, Trg hrvatskih branitelja 1	DA	DA		
OPĆINSKI SUD U GOSPIĆU	Gospić, Trg A. Stepinca 3	DA	NE	NE	
ŽUPANIJSKI SUD U OSIJEKU	Osijek, Europska avenija 7	DA	DA	DA	
OPĆINSKI SUD U OSIJEKU	Osijek, Europska avenija 7	DA	DA		
UPRAVNI SUD U OSIJEKU	Osijek, Trg A. Starčevića 7/II	NE	NE	DA	
ŽUPANIJSKI SUD U PULI	Pula, Kranjčevićeva 8	NE	NE	NE	bočni ulaz suda ima omogućen pristup za invalidska kolica u vidu drvene konstrukcije sa gumenom podlogom koja je postavljena preko postojećeg stepeništa
OPĆINSKI SUD U PULI	Pula, Kranjčevićeva 8	NE	NE	NE	bočni ulaz suda ima omogućen pristup za invalidska kolica u vidu drvene konstrukcije sa gumenom podlogom koja je postavljena preko postojećeg stepeništa
ŽUPANIJSKI SUD U RIJECI	Rijeka, Ulica žrtava fašizma 7	NE	NE	DA	pripremljen projekt za ugradnju dizala
TRGOVAČKI SUD U RIJECI	Rijeka, Zadarska 1	DA	DA		
OPĆINSKI SUD U RIJECI	Rijeka, Ulica žrtava fašizma 7	NE	NE		pripremljen projekt za ugradnju dizala
Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku	Krk, Bodulska 2/d, 51550 Krk	NE	NE		Omoгуćen je ulaz za invalide u prostor prizemlja do kojeg nema fizičkih prepreka (stepenica, povišenja i slično). Prilaz u grunovnicu koja je smještena u prizemlju je u potpunosti slobodan. Za slućajeve gdje se javi potreba za osiguranjem pristupa osobama s otežanom pokretljivošću raspravi, to se rješava korištenjem kancelarija grunovnice u prizemlju zgrade suda.
UPRAVNI SUD U RIJECI	Rijeka, Erazma Barčića 5	DA- Osobno elektrićno dizalo (bez stojarnice), nosivost: 630 kg, brzina: 1,0 m/s (stubišna barijera od prizemlja do vrha zgrade)	DA Kosa stubišna platforma, nosivost: 225 kg, brzina: 0,1 m/s, broj postaja: 2, vrsta upravljanja: stalnim pritiskom na dugme (stubišna barijera od ulaznih vrata do prizemlja)	DA- Kosa stubišna platforma (navedena u rubrici Podizna platforma) uz drvenu prenosivu kosinu za prag ulaznih vrata	-

VII	ŽUPANIJSKI SUD U SISKU	Sisak, Trg Lj. Posavskog 5	DA	DA		U dvorištu zgrade suda (stražnji ulaz) nalazi se podizna platforma za invalide osobe koja vodi do prizemlja, a zatim invalidna osoba može na bilo koji drugi kat koristeći se liftom unutar zgrade
	OPĆINSKI SUD U SISKU	Sisak, Trg Lj. Posavskog 5	DA	DA		
	Općinski sud u Sisku, Stalna služba u Hrvatskoj Kostajnici	Hrvatska Kostajnica, V. Nazora 10	/	DA	/	
	Općinski sud u Sisku, Stalna služba u Petrinji	Petrinja, Trg dr. Franje Tuđmana 12	/	/	DA	
	OPĆINSKI SUD U KUTINI	Kutina, Hrvatskih branitelja 1	NE	NE	NE	projektom adaptacije zgrade planiraju se riješiti arhitektonske barijere
VIII	ŽUPANIJSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU	Slavonski Brod, Tome Skalice 2	NR	NE	izgrađena ulazna rampa	
	OPĆINSKI SUD U SLAVONSKOM BRODU	Slavonski Brod, Trg Pobjede 13	NE	NE		U završnoj fazi su radovi na energetske obnovi zgrade. Predviđena je vanjska koso podizna platforma na stubišnoj ogradi na glavnom ulazu, te ugradnja lifta
IX	ŽUPANIJSKI SUD U SPLITU	Split, Gundulićeva 29a	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Sinju	Sinj, Petrovac 3	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Supetru	Supetar, Hrvatskih Velikana 6	DA	NE	DA	
	Općinski sud u Splitu, Stalna služba u Trogiru	Trogir, Obala Bana Berislavića 1	NE	NE	NE	
	OPĆINSKI SUD U MAKARSKOJ	Makarska, Kralja P. Krešimira IV br 2	NE	DA	DA	
	UPRAVNI SUD U SPLITU	Split, Put Supavla 1	DA	NE	DA	
	OPĆINSKI PREKRŠAJNI SUD SPLITU	Split, Domovinskog rata 4	NE	NE	NE	
	Općinski prekršajni sud u Splitu, Stalna služba u Kaštel Sućurcu	Kaštel Sućurac, B. Radića 1	NE	NE	DA	
	Općinski prekršajni sud u Splitu, Stalna služba u Visu	Ravnica Matice hrvatske 5, Vis	NE	NE	DA	prostor je u prizemlju, u razini nogostupa
X	ŽUPANIJSKI SUD U ŠIBENIKU	Šibenik, Stjepana Radića 81	NE	NE	NE	U tijeku su radovi na uređenju potkrovlja zgrade Županijskog suda, unutar kojih je predviđena izgradnja lifta
	OPĆINSKI SUD U ŠIBENIKU	Šibenik, Stjepana Radića 81	NE	NE	NE	U tijeku su radovi na uređenju potkrovlja zgrade Županijskog suda, unutar kojih je predviđena izgradnja lifta
XI	ŽUPANIJSKI SUD U VARAŽDINU	Varaždin, Braće Radića 2	NE	NE	prizemlje u nivou	u pripremi je izrada projektne dokumentacije za adaptaciju zgrade, kojom će biti riješene i arhitektonske barijere
	OPĆINSKI SUD U KOPRIVNICI	Koprivnica, Hrvatske državnosti 5	DA	/	/	Riješeno na način da se rasprave održavaju u zgradi "Palača pravde" na adresi. Hrvatske državnosti 5a (zgrada do - IMA LIFT)
XII	ŽUPANIJSKI SUD U VELIKOJ GORICI	Velika Gorica, Ulica Hrvatske bratske zajednice 1	DA	NE	DA	
	OPĆINSKI SUD U VELIKOJ GORICI	Velika Gorica, Trg kralja Tomislava 36	/	kosa stubišna platforma+unutarjni lift	DA	/
	Općinski sud u Velikoj Gorici, Stalna služba u Ivanić Gradu	Ivanić Grad, Športska 2	/	koso podizna platforma	DA	/
	OPĆINSKI SUD U NOVOM ZAGREBU	Novi Zagreb, Turinina 3	DA	NE	Nema potreba za rampom, jer nema prepreka.	
XIII	ŽUPANIJSKI SUD U VUKOVARU	Vukovar, Županijska 33	DA	DA	DA	
	OPĆINSKI SUD U VUKOVARU	Vukovar, Županijska 31	DA	DA	DA	
47.	OPĆINSKI SUD U VINKOVcima	Vinkovci, Trg bana J. Sokčevića 17	NE	NE	NE	U planu obnova cijele zgrade u sklopu koje će biti riješena i pristupačnost zgradi
48.	Općinski sud u Vinkovcima, Stalna služba u Županji	Županja, Veliki kraj 48	NE	NE	DA	
XIV	ŽUPANIJSKI SUD U ZADRU	Zadar, Plemića Borellia 9	NE	NE	Županijski sud koristi 3. kat zgrade, a pristup je omogućen samo u prizemlju. Po potrebi sudac ili službenik obavljaju posao u prostoriji u prizemlju.	projektna dokumentacija za lift pripremljena
	TRGOVAČKI SUD U ZADRU	Zadar, Dr.F.Tuđmana 35	DA	/	DA	

		Zadar, Plemića Borellia 9	NE	DA	NE	Suci održavaju ročišta u sudnici u prizemlju
	OPĆINSKI SUD U ZADRU	Zadar, Dr. Franje Tuđmana 35, prekršajni odjel	DA	NE	NE	Sudnice se nalaze u prizemlju zgrade te je omogućen pristup invalidnim osobama, a ukoliko je ročište na katu postoji lift.
	Općinski sud u Zadru, Stalna služba u Benkovcu	Benkovac, Stjepana Radića 10, p.p.25	DA	NE	DA	
xv	ŽUPANIJSKI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Trg N.Š. Zrinskog 5	DA	DA	NE	
	TRGOVAČKI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Amruševa 2 (Petrinska 8)	DA	NE	NE	
	OPĆINSKI GRAĐANSKI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Ulica grada Vukovara 84	DA	/	prizemlje u nivou vanjskog terena	
	OPĆINSKI RADNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Ulica grada Vukovara 84	DA	NE	prizemlje u nivou vanjskog terena	Ulaz u zgradu nalazi se na ravnom terenu - pristup invalidnim osobama je nesmetan
	OPĆINSKI SUD U ZLATARU	Zlatar, Trg slobode 14 A	DA	NE	DA	-
	UPRAVNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Avenija Dubrovnik 6-8	DA	NE	/	Pristup prizemlju omogućen jer je isti u razini sa nogostupom
	OPĆINSKI PREKRŠAJNI SUD U ZAGREBU	Zagreb, Avenija Dubrovnik 6-8	DA	NE	/	Općinski prekršajni sud u Zagrebu nema stepenište na ulazu u zgradu, te samim time nema zapreka za pristup invalidnim osobama

Tablica 42. Pristupačnost pravosudnih tijela

Više informacija o pristupačnosti pravosudnih tijela u RH za osobe s invaliditetom možete zatražiti od Ureda pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

PRILOG 4. PODACI DRŽAVNOG INSPEKTORATA – GRAĐEVINSKE INSPEKCIJE

Podaci Državnog inspektorata o broju inspeksijskih nadzora koji se odnose na nadzore objavljene povodom prijave početka građenja.

Tablica 43. Inspeksijski nadzori

DRŽAVNI INSPEKTORAT – GRAĐEVINSKA INSPEKCIJA					
UKUPNO SVI PODRUČNI UREDI			87 INSPEKTORA		
Godina	Broj nadzora pristupačnosti (potrebna građevinska dozvola/glavni projekt)	Broj izrečenih kazni za nepoštivanje propisa	Broj prijava - nadležnost građevinske inspekcije	Broj prijavitelja koji su i sami osobe s invaliditetom ili udruge	Broj intervencija na novim/postojećim zgradama
2017.	16	2	0	0	1
2018.	17	0	2	1	2
2019.	21	3	6	4	2
2020.	17	1	1	0	1
UKUPNO	71	6	9	5	6
Od toga:					
PODRUČNI URED U ZAGREBU (za Zagreb, Karlovac, Sisak i Bjelovar)			22 INSPEKTORA		
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017	3	0	0	0	0
2018	3	0	0	0	0
2019	4	1	1	1	0
2020.	4	0	0	0	0
ukupno	14	1	1	1	0
PODRUČNI URED U SPLITU (za Split, Dubrovnik, Šibenik i Zadar)			23 INSPEKTORA		
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017	2	1	0	0	0
2018	2	0	1	0	0
2019	5	0	4	2	2
2020.	6	1	1	0	1
ukupno	15	2	6	2	3
PODRUČNA JEDINICA U RIJECI (za Rijeku, Pazin i Gospić)			15 INSPEKTORA		
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017	4	0	0	0	0
2018	0	0	1	0	0
2019	4	2	1	1	0
2020.	2	0	0	0	0
ukupno	10	2	2	1	0
PODRUČNA JEDINICA U VARAŽDINU (za Varaždin, Čakovec, Krapinu i Koprivnicu)			11 INSPEKTORA		
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017	2	0	0	0	0
2018	5	0	0	0	0
2019	3	0	0	0	0
2020.	3	0	0	0	0
ukupno	13	0	0	0	0
PODRUČNA JEDINICA U OSIJEKU (za Osijek, Vukovar, Požegu, Virovitiču i Slavonski Brod)			16 INSPEKTORA		
	Broj nadzora	Broj izrečenih kazni	Broj prijava	Broj prijavitelja	Broj intervencija
2017	5	1	0	0	1
2018	7	0	0	0	2
2019	5	0	0	0	0
2020.	2	0	0	0	0
ukupno	19	1	0	0	3

PRILOG 5. PODACI ZAVODA ZA VJEŠTAČENJE

Tablica 44. Poticaji po vrsti - korisnici na otvorenom tržištu rada i zaštitne i integrativne radionice – broj osoba s invaliditetom i broj korisnika

Vrsta poticaja	Iznos poticaja	Ukupan broj korisnika	Ukupan broj OSI	Broj korisnika na otvorenom tržištu rada	Broj OSI na otvorenom tržištu	Iznos poticaja za otvoreno tržište	Broj zaštitnih i integrativnih radionica	Broj OSI u zaštitnim i integrativnim radionicama	Iznos poticaja za zaštitne i integrativne radionice
Subvencija plaće osobe s invaliditetom	21.557.950,58	321	1083	310	558	8.680.344,01	11	525	12.877.606,57
Sufinanciranje troškova obrazovanja	24.517,25	5	5	5	5	24.517,25	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu radnog mjesta	659.996,34	8	8	8	8	659.996,34	0	0	0,00
Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	874.065,96	25	28	24	25	833.065,71	1	3	41.000,25
Naknada u visini uplaćenog doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje	2.134.323,52	183	391	183	391	2.134.323,52	0	0	0,00
Potporna za održivost samozapošljavanja	1.155.000,00	115	116	115	116	1.155.000,00	0	0	0,00
Posebna sredstva - otvoreno tržište rada	28.718.823,58	58	150	58	150	28.718.823,58	0	0	0,00
Posebna sredstva za razvoj poslovnih procesa u cilju održavanja zaposlenosti u zaštitnim ili integrativnim radionicama (čl. 36.) – po Programu de minimis	2.985.000,00	6	341	0	0	0,00	6	341	2.985.000,00
Posebna sredstva za razvoj novih tehnologija i poslovnih procesa u cilju zapošljavanja i održavanja zaposlenosti u zaštitnim radionicama i integrativnim radionicama (čl. 36.) – po Programu poticaja	49.592.635,08	9	485	0	0	0,00	9	485	49.592.635,08
Novčana nagrada za zapošljavanje izvan kvote	2.007.656,35	170	360	170	360	2.007.656,35	0	0	0,00
UKUPNO	109.709.968,66	476	1513	465	974	44.213.726,76	11	539	65.496.241,90

Tablica 45. Isplata poticaja po županijama i pravnom obliku - broj osoba s invaliditetom i broj korisnika

Županija	Iznos poticaja	Broj korisnika	Broj OSI	D.D.	Broj OSI	D.O.O./J.D.O.O.	Broj OSI	Grad/Općina	Broj OSI	Udruženja/ Zajednice/ Ostale organizacije	Br oj OSI	Obšt	Broj OSI	Odvjetnik /advured./j.b.	Broj OSI	Ordinacija /privatna praksa	Broj OSI	Slobodna unjetnost /OPG/ Poljoprivrednik	Broj OSI	Udruga / Savez	Broj OSI	Ustanova	Broj OSI	Zadruža	Broj OSI
I ZAGREBAČKA	7369.999,94	24	48	0	0	18	40	0	0	0	0	4	6	0	0	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	1.157.885,78	11	23	0	0	7	19	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
III SISAČKO-MOSLAVAČKA	2.554.792,75	25	50	0	0	8	13	0	0	0	0	10	15	0	0	0	0	0	0	7	22	0	0	0	0
IV KARLOVAČKA	1.473.148,80	10	29	1	7	3	10	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	5	11	0	0	0	0
V VARAŽDINSKA	8.174.329,82	20	118	3	27	12	73	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	1	1	2	15	0	0
VI KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	4.248.662,97	9	29	1	1	1	9	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	4	16	0	0	0	0
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	7.978.167,30	26	78	0	0	13	23	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	8	17	2	35	0	0
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	3.022.128,53	42	71	4	24	22	30	0	0	0	0	10	10	1	1	0	0	0	0	3	4	2	2	2	0
IX LIČKO-SENSKA	57.217,27	2	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	895.839,87	6	7	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0
XI POŽESKO-SILAČKA	5.663.422,09	17	36	1	8	8	20	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	5	5	0	0	0	0
XII BRODSKO-POSAVSKA	460.382,16	5	8	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	3	6	0	0	0	0
XIII ZADARSKA	156.019,50	8	9	0	0	2	2	0	0	0	0	5	6	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
XIV OSIJEKO-BARANJSKA	1.131.312,22	24	31	0	0	10	11	0	0	1	1	6	6	0	0	0	0	0	0	5	11	1	1	0	0
XV SIBENSKO-KINIŠKA	932.498,95	7	15	0	0	2	2	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	2	8	0	0	1	1
XVI VUKOVARSKO-SRIJEWSKA	1.319.799,70	6	9	0	0	2	2	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	2	5	0	0	0	0
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	11.343.261,16	30	176	1	7	13	19	0	0	0	0	4	11	1	1	0	0	0	0	10	15	1	123	0	0
XVIII ISTARSKA	5.566.817,00	26	91	3	14	14	32	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	6	24	1	19	0	0
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	447.114,91	7	25	0	0	3	4	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0	0	0	1	11	0	0	1	6
XX MEDITIMORSKA	1.374.361,26	14	63	0	0	10	37	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	5	0	0	1	20
XXI GRAD ZAGREB	44.382.806,88	157	593	5	28	84	###	0	0	0	0	27	31	4	4	1	2	1	1	28	61	5	291	2	14
	109.709.968,66	476	###	19	116	235	###	0	0	1	1	89	112	8	8	1	2	3	3	100	232	15	487	5	41

Tablica 46. Isplata poticaja po županijama i vrsti poticaja

županija	Iznos poticaja	Broj korisnika	Broj OSI	Subvencija plaće OSI	Sufinanciranje i troškova obrazovanja	Sufinanciranje i troškova za prilagodbu mjesta rada	Sufinanciranje troškova za prilagodbu uvjeta rada	Naknada u visini doprinosa za zdravstveno osiguranje	Potpورا za održivost samozaposlija vanja	Posebna sredstva - otvoreno tržište rada	Posebna sredstva za integrative i zaštitne radionice (po Programu poticaja i Programu de minimis)	Novčana nagrada
I ZAGREBAČKA	7.369.999,94	24	48	560.820,08	0,00	0,00	162.500,40	33.830,22	46.000,00	2.994.661,74	3.500.000,00	72.187,50
II KRAPINSKO-ZAGORSKA	1.157.885,78	11	23	119.125,32	0,00	0,00	0,00	62.929,27	14.000,00	941.206,19	0,00	20.625,00
III SIŠAČKO-MOSLAVAČKA	2.554.792,75	25	50	507.493,89	0,00	187.641,36	18.364,70	105.249,70	105.000,00	1.527.636,83	0,00	103.406,27
IV KARLOVAČKA	1.473.148,80	10	29	370.218,81	0,00	38.212,16	0,00	196.624,07	8.000,00	800.000,00	0,00	60.093,76
V VARAŽDINSKA	8.174.329,82	20	118	935.908,74	0,00	0,00	0,00	13.956,93	0,00	946.560,16	5.927.091,49	350.812,50
VI KOPRIVNIČKO-KRIZEVAČKA	4.248.662,97	9	29	279.969,93	0,00	0,00	10.017,75	75.758,41	14.000,00	0,00	3.812.760,63	56.156,25
VII BJELOVARSKO-BILOGORSKA	7.978.167,30	26	78	616.723,49	0,00	0,00	0,00	39.548,39	30.000,00	3.288.579,64	3.960.378,28	42.937,50
VIII PRIMORSKO-GORANSKA	3.022.128,33	42	71	827.623,93	7.647,25	181.955,39	220.214,38	184.874,88	148.000,00	1.350.000,00	0,00	101.812,50
IX LIČKO-SEMSKA	57.217,27	2	4	33.906,36	0,00	0,00	0,00	10.467,16	0,00	0,00	0,00	12.843,75
X VIROVITIČKO-PODRAVSKA	895.839,87	6	7	116.527,49	0,00	132.264,49	0,00	18.992,88	20.000,00	599.805,01	0,00	8.250,00
XI POZEŠKO-SLAVONSKA	5.663.422,09	17	36	173.853,93	0,00	0,00	0,00	19.225,72	41.000,00	5.401.686,19	0,00	27.656,25
XII BRODSKO-POSAVSKA	460.382,16	5	8	131.605,42	3.150,00	0,00	0,00	7.789,76	12.000,00	305.836,98	0,00	0,00
XIII ZADARSKA	156.019,50	8	9	98.969,03	1.400,00	0,00	0,00	18.181,72	34.000,00	0,00	0,00	3.468,75
XIV OSIJEČKO-BARANJSKA	1.131.312,22	24	31	431.230,62	0,00	0,00	106.848,14	74.033,15	35.000,00	399.825,31	0,00	84.375,00
XV ŠIBENSKO-KININSKA	932.498,95	7	15	45.843,36	0,00	0,00	0,00	24.880,11	17.000,00	796.494,22	0,00	48.281,26
XVI VUKOVARSKO-SRIJENSKA	1.319.799,70	6	9	132.467,01	0,00	0,00	0,00	29.562,72	12.000,00	1.138.644,97	0,00	7.125,00
XVII SPLITSKO-DALMATINSKA	11.343.261,16	30	176	4.071.197,36	0,00	0,00	37.269,77	98.356,52	56.000,00	0,00	7.000.000,00	80.437,51
XVIII ISTARSKA	5.566.817,00	26	91	1.089.438,85	0,00	0,00	0,00	191.244,91	37.000,00	159.493,30	3.964.483,68	125.156,26
XIX DUBROVAČKO-NERETVANSKA	447.114,91	7	25	303.172,78	0,00	0,00	0,00	83.473,38	25.000,00	0,00	0,00	33.468,75
XX MEDIMURSKA	1.374.361,26	14	63	646.458,87	0,00	0,00	30.620,00	81.560,58	60.000,00	397.452,00	0,00	121.781,25
XXI GRAD ZAGREB	44.382.806,88	157	593	#####	12.320,00	83.434,38	288.230,82	763.783,04	441.000,00	7.670.941,04	24.412.921,00	646.781,29
	109.709.968,66	476	###	#####	24.517,25	659.996,34	874.065,96	2.134.323,52	1.155.000,00	28.718.823,58	52.577.635,08	2.007.656,35

Pravobranitelj za osobe s invaliditetom

Savska cesta 41/3, 10 000 Zagreb
Telefon: 01/6102 170

Područni ured Osijek

Ulica Hrvatske Republike 5, 31 000 Osijek
Telefon: 031/293 352

Područni ured Split

Ulica Domovinskog rata 44, 21 000 Split
Telefon: 021/649 713

Faks: 01/6177 901
E-mail: ured@posi.hr
Web: <http://posi.hr>